

A Retenka Music: ou Roy
de Polony: et Electeur Sax.
a Dresden 1775.

1A

1143.

M.

Ars Musica 124.

Mathem. 2284.

SYNTAGMATIS
MUSICI
TOMUS PRIMUS

Complectens
DUAS PARTES:
quarum
PRIMA agit
DE MUSICA SACRA
VEL ECCLESIASTICA,
Religionis exercitio accommodatâ:

&
QUATUOR MEMBRIS
comprehensa.

- I. Διάνοια, sive Discursus de Musica Choralis & veterum Psalmodia.
- II. Ὑπομνήματα sive Commentarij de Missodia vel Leturgia summa.
- III. Ἐξήγησις sive Explicatio Matutinæ & vespertinæ Leturgodiæ: cum alijs annexis.
- IV. Θεωρία sive Contemplatio Musicae Instrumentalis Ecclesiasticæ, cum in Veteris, tum Novi Testamenti Ecclesiâ usitata.

AUCTORE
MICHAELE PRÆTORIO C.

VVITTEBERGÆ,
E Typographæo JOHANNIS RICHTERI, Anno 1615.

STANTAGMATA
MUSICA
TOMUS PRIMUS

Completum
DAS PARTES
PRIMA
DE MUSICA SACRA
VEL ECCLESIASTICA

- QUATUOR MEMBRIS
- I. De Choro & Discantibus & Musice Choro
 - II. De Organica & Organici
 - III. De Organice & Organici
 - IV. De Organice & Organici

AVCTORE
MICHAELI PRÆTORIO C.

IN VITÆ REGIAE
E. TYRONE & S. MARINUS S. MARINUS S. MARINUS

Reverendissimis, Illustrissimis, Re-
verendis, Nobilissimis, Excellentissimis, Cla-
rissimis, Doctissimisq;

D. D.

EPISCOPI, ABBATIBUS,
PRÆPOSITIS, CANONICIS, DOCTO-
ribus, & Ecclesiarum Inspectoribus

in

SAXONICO, BRANDEBURGICO,
MAGDEBURGICO, HALBERSTADENSI,
BRUNSVICENSI,

Archi--Electore & Episcopatu, Ducatu:

LEITURGIÆ SACRÆ

XI STARCHIS,

*Dominis Patronis & Fautoribus
suis colendis*

Hanc sacram Syntagmatis Musici partem

In Ecclesiasticæ Dignitatis Honorem

Dedicat & consecrat
cum Sal. Pl.

Michaël Prætorius C.

REVERENDISSI-
MI, ILLUSTRISSIMI, REVE-
RENDI, NOBILISSIMI, EXCELLENTIS-
SIMI, CLARISSIMI, DOCTISSIMIQUE D. D. EPI-
scopi, Abbates, Patres, Præpositi, Canonici, Do-
ctores, & Ecclesiarum Inspectores, Domini
Patroni & fautores colendi.

VO Reverendissima Celsitudo, Reverendaq;
Reverentia Vestra mecum fatebitur requiri ad
integram absolutamq; Lyturgiæ divinæ, in pu-
blicis Ecclesiæ congressibus administrandæ,
perfectionem *exercitia*; *Concionem* videlicet &
Cantionem; quarum conjunctionem consecravit sanctionis
mystica dignitas, frequetavit intentionis dogmatica utilitas,
redintegavit functionis paradigmatica sedulitas.

Et certè genuinæ divini cultus exercitationi destinat ac
devovet hominem ultimus & summus finis, quem ipse cum
beatis Angelis habet communem. Si enim actionem spe-
ctamus, *duplex est finis Hominis*: nempe *Veritatis inquisitio a-*
gnitio-

gnitioque; & *Virtutis electio*. At cum summa Veritas sit Noticia Dei, & summa Virtus sit Deum vero cultu celebrare: Sequitur, quod finis Hominis sit Agnitio Dei & ejusdem celebratio, quarum illa potissimum per sacras Conciones; hæc per Canticiones in Ecclesia accipitur & redditur.

Ad hunc itaque finem geminum humanum genus ante lapsum in *εὐταξία* conditum est; ad hunc post lapsum in Gratia reparatum est; ad hunc denique post vitam mortalem in Gloria resuscitandum, & Angelorum consortio immortalis associandum est, ut *Homo* in omni statu Bonitatis suæ, divinitus communicatæ, nihil aliud sit, quam *Templum Dei*, sacrosanctum Triados numen celebrans. Et huc non sine divino instinctu spectant symbolica cultus Paradisiaci, ritus Levitici, & visus Prophetici mysteria, quæ Exercitationum Læsturgicarum constitutionem ad oculos & aures numero definiisse, & ad manus uno complexu exhibuisse, quis est, qui non, vel nemine admonente intelligat.

Primæ Ecclesiæ, ex Adamo & Eva in Paradiso conflata, ad cultus Læsturgicos propositum & appositum erat *Arborum duarum Sacramentum*: Unum erat Probationis, scilicet *Arbor scientiæ boni & mali*; sub qua instituenda fuerat theoria & meditatio discretionis inter bonum expetendum; & malum fugiendum, à Creatore insita: *Alterum* erat *Arbor vitæ*, sub qua colenda fuisset homini, in errorem non prolapso, practica celebratio Immortalitatis, & in terrestri & cœlesti Paradiso cum Angelis æternùm decantandæ, *Genes. 2.*

Atque non obscure, imò multiformis adumbrationis lu-

ce de colore, inter alios ritus Leviticos & Sacerdotis ornatus, illustravit duo Lecturgiæ officia illud Summi Pontificis pectorale *Ephod*, quod non solum auro & gemmis, pro numero tribuum, sed etiam duabus illustribus notis insignitum & distinctum fuit: URIM & THUMIM, quod LXXII. *Interpretes* interpretantur *δείλωση καὶ ἀλήθειαν*, Perspicuitatem & Veritatem: *Chaldeus* servavit *ἀνερμυνεύτης*: *Hebraicè* URIM Lumina sive Claritatem, THUMIM Perfectiōnem sive Integritatem: *Lutherus* vertit, *das Siecht vund das Recht* / *Exod. 28.*

Quemadmodum enim congruit Concioni perspicua oratio ad auditorū mentes, in mysteriorum cognitione illuminanda: *Ita* convenit certè Cantioni verissima Deo debitæ laudis confessio, in fidei perfectiōnem non alij, nisi Deo, innixæ, qui pro ratione justitiæ, suum cuique tribuentis, sibi soli propriam vendicat, & ab Ecclesia exigit Invocationis & Gratiarum actionis gloriam. Quam, ubi prius concione per lucē S. Sancti intus illuminata fuerit Ratio, *λόγος ὁ ἔσω*, post, radiorum instar exserit & diffundit in Sanctuario publico Cantionis oratio, *λόγος ὁ ἔξω*: ut hoc modo τὸ λογείον τῶν URIM & THUMIM, cui pectorale Christiani *χριστοφόρος*, quem gestat in fide profectum, & quam illa scilicet fides in divinæ voluntatis & juris cœlestis oraculis perfecta sit, publica religione profiteri gestiat.

Et quemadmodum URIM & THUMIM à summo Sacerdote in *λογείω* conjuncta gestabantur: sic quibus summa creditur Ecclesiarum inspectio, cavendum omnino, ne alter-

EPISTOLA DEDICATORIA.

utra, aut Concio, aut Cantio, in Rationali Lesturgia publicæ Ecclesiastico divellatur aut separetur unquam; ut *velut* in utroq; sinu pectoris pectorale incumbit integrum: *ita* lesturgia duobus, concionandi videlicet & cantandi, officijs perfecta & absoluta consistat. Nam URIM significat splendorem mentis sive Rationis, lucemq; ad cogitandum & perspicendum: THUMIM verò harmonicā orationis sive cantionis perfectionem, ad integrè incorrupteque laudandum. *Utq;* puro auro, gemmis pretiosis, & notis sacratissimis illustre fuit λογείον: sic nullis humani sophismatis inquinamentis mixta, sed sinceræ fidei integritate, docendi canendiq; lesturgia constat perfecta & suis numeris absoluta.

Per URIM & THUMIM, velut perfectas absolutæ sapientiæ vias, petita oracula in sacris literis memorantur: sic certè summa & infinita Bonitas & Sapientia Dei per lesturgicas exercitationes imploratur, donec exauditione benigna, & benedictione gratuita cœlitus respondeat.

Abjathar, Achimelechi filius, Davidis exilij individuus comes & socius, Davidem ex Ephodo monuit, ut Ceila discederet, quoniam Ceilani eum Saulo essent dedituri, 1. Reg. 23. Sic URIM & THUMIM, hoc est, lesturgicæ Concionis & Cantionis devotio fidelis & devota fidelitas in pijs Ecclesiæ ministris nos miseros, in hujus vitæ exilio circumvagantes, adversùs persecutionem Tyrannorum, prudentiâ præmunit, & præmonet cautè & tutò, ne quando infidelium & hæreticorum fraude circumventi, Satanæ ad excidium & exitium animæ tradamur.

Rurfus

EPISTOLA DEDICATORIA.

Kurlus cum Amalechitæ Siceleg urbem diripuissent, & ingentem prædam multo ante abduxissent, Ephodi oraculo jussus David cum 600. viris eos persecutus cecidit, prædamq; recepit, 1. Reg. 30. Ita *lesturgia* oraculis copiosos & validos hostes Ecclesiæ, numeri exigui fideles cum glorioâ victoria valent propulsare & persequi, donec opimis spolijs & thesauris pretiosissimis potiantur.

Et, quod *Suidas* testatur, Sacerdos Deum interrogaturus collecto Ephodo infernè manus supponebat, & in Ephod intuens rogabat Deum: quæ interrogatio si Deo placuisset, statim fulgurabat Adamas, emissisq; radijs lucebat; sin displicuisset, suo loco manebat. Ad eundem modum manus tactu, vultus gestu, fideiq; contuitu devotè ac intentè directâ, ac observata *Lesturgia*, Spiritus Sancti igne accensos motus edit efficacissimè, & per fidem placentem persona, si non ad utilitatem, certè ad salutem Deus annuit, & respondet benigna exauditione.

Quia etiam *Adamus*, si populum Deus occidendum daturus erat, *sanguineq;*, sin peste afflictorus *niger* fiebat: convenit similiter *Lesturgiæ* Conciones & Cantiones temporibus belli, pacis; & pestis accommodare, ad Dei gratiam impetrandam, & pœnas pœnitundine avertendas.

Denique consulenti Deum si non edebatur responsum, iræ divinæ fuit significatio: quamobrem Sauli, cum abjectus esset, 2. Sam. 28. nihil respõsum est, ut nec Prophetia & somno, ita neque per Urim & Thurnim: Sic certè nulla fide & pœnitentia stipatam, sed impietate & hypocrisi administratam *lestur-*

turgiam

EPISTOLA DEDICATORIA.

turgiam Deus averfatur, ut indignatione iuftiffima commo-
tus hominem ad æternam reprobationem abjiciat, & vultum
cum fíentio abícondat.

Porro cum *Concio* & *Cantio* unius fidei orthodoxo con-
fensu ac harmoniá, ejusdem confeffionis doctrinam de Chri-
fto, & per ejus fanguinem facta propitiatione; prædicet ac ce-
lebret: non inconveniens eft hæc duo *Ecclefiaftica Leiturgiæ*
crura adumbrare in duabus, in porticu templi à Salomone e-
rectis, & coronarum malogranatorumq; ferie ornatis, *colu-
mnis æneis*; quarum dextra dicebatur *Jacchin* (hoc eft, appro-
bator five stabilit aut stabiliet) finiftra *Booz* aut *Bohaz* (id eft,
in ipfo virtus five fortitudo) 1. *Reg.* 7. 2. *Prov.* 3. Quippe Ec-
clefiæ plus quàm aheneum columen & robur eft concio &
cantio, quo stabilitur regnum *CHRISTI* in homiliam & cõ-
gregationem fidelium, qui, ceu grana, unius mali punici cor-
tice conclusa, cum Prophetis & Apoftolis una eademq; fide
fideiq; confeffione juncti pendent à Chrifti cruore, expe-
ctantes coronam immarceffibilem. Nam, ut *Poëta* canit:

Fidere qui Chrifto novèrè viriliter, illos

Illanguefcenti fronde corona manet.

2. *Timoth.* 4. 1. *Petri* 5.

Præclarè in fuper concionum & cantionum Adminiftratos
notant, cùm ifti duo Cherubim florentes *Exod.* 25. tùm duo
Seraphim urentes, *Efa.* 6. quorum Illi mutuo contactu ala-
rum, contuituq; in propitiatorium, quod Aaronis virgam,
mannæ urnam, & Decalogi tabulas continebat, converfo, re-
ferunt utriusq; *Leiturgiæ* cognationẽ & harmoniam omni-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΔΕΔΙΚΑΤΟΡΙΑ.

bus Hierarchijs Christo conciliatis utilem & gratam: Hi verò, qui τρισάγιον tectis vultibus pedibusq;, advolatum accincti concinebant, denotant cùm modestam & humilem, tùm expeditam & officiosam *Lesturgiã*, quã Trinunius adorandi confessio mystica ex consono docendi & canendi corde & ore celebretur gloriosissimè. Sic Angelo Domini, Nativitatem Christi in festivo fulgore docenti ac Evangelizanti, conjungit Musicam suavissimam glorificãs ille exercitus cœlestis, ut optima *Concio* & *Cantio* connexam & mutuam festo soleant solennitatem.

Denique quas Moses divino jussu paravit ad cœtum clangore sive taratantara convocandum, argentæ tubæ duæ duplicia *Lesturgiæ* unanimis munia congruè indicant, *Num. 10, v. 3. & 7.* Etenim vocem, quam *Concionatores* & *Cantores* adinstar tubæ, cum harmonica concionum & cantionum consonantia, & incorrupta sinceritate, extollunt, significat cum in usu Ecclesiastico ad concionem cogendam editus tubæ utriusque clangor simplex & æqualis, sive *διάρτονος*, tum ex puro solido & ductili argento conflata materies.

Tot divinis Prototypis, quibus *Lesturgiæ* duplicis conjunctione sanctionis mystica dignitas consecravit, accedit porrò intentionis dogmatica utilitas, & cum hac conjuncta functionis paradigmatica sedulitas, qua *Lesturgia* subinde frequentata, celebrata & ad nostram usque Ecclesiam propagata est.

In Veteris Testamenti festis & solennitatibus celebre est Davidis, Salomonis aliorumque studium, ad exercendam

Lestur-

EPISTOLA DEDICATORIA.

Lecturiam, cum per *Levitas*, qui sub sacrificijs Messiam docebant, tum per *Cantores*, qui viva & instrumentali cantione eundem Christum celebrabant.

In Novo Testamento exstat Apostoli ex tot Psalmis petita, ad Lecturiam *διδασκαλίαν καὶ ψαλμωδίαν* exhortatio, *Eph. 5. Coloss. 3.* In primitiva Ecclesia post Apostolorum tempora observatione Lecturiam æmula exarserunt Christiani Imperatores, Reges, Episcopi, Patres, Doctoresq; Ecclesiarum.

Lecturiam cultu nomen obtinuerunt immortale *Theodosius*, *Constantinus*, *Pipinus*, *Carolus Magnus*, *Ludovicus* &c. qui Lecturiam in honorem Majestatis divinæ vacantes, sese choris psallentium junxerunt cum devotione intima. Ex quibus *CONSTANTINUS* ille *MAGNUS* piè & graviter pronunciabat, ad se spectare curam cum Religionis, tum Religionis, cum Regni, tum Ecclesiæ: cujus non intra eam, ut Sacerdotes, sed extra eam à Deo constitutus esset Episcopus: *LUDOVICUS III.* Dux Bavarie dicere solitus est: *Malo in templo concinere, quàm peculiarũ murmure, quas nullus Superũm, ne Ego quidem intelligo. Divũm aures obtũdere, & Deum ad iracundiã invitare.* (*H. Henningus* in *Geneal.*) Quo nomine laudem meriti sunt insignem *Flacianus*, *Diodorus*, *Damasus*, *Ambrosius*, *Gregorius*, *Vitalianus* alijq; plures; quorum pietas in Lecturiam cantu instituendo & confirmãdo, cum ex præfationibus meæ Lecturiam (nimirum *Missodiam*, *Hymnodiam*, *Megalynodiam* & *Evlogodiam*) tum ex Syntagmatis Musici Ecclesiastica hac parte passim & sparsim occurret cognoscenda,

memorari quippe dignissima; cum inde per manus traditam Lecturiam Ecclesiæ nostræ, deposita instar pretiosi, acceperint, & conservarint fidissimè.

Atqui reperiuntur, qui Lecturix officia infringere & tollere summè elaborant, cum eorum ferat opinio, *anniversarias Dominicarum Lectiones & cantiones* ex Papatu originem duxisse primam; quas tamen vetustissima consuetudine, & quidem *longo ante Pontificios abusus tempore, receptas* attestatur Ecclesiæ historia.

Sunt, qui tradunt Lectionum Ecclesiasticarum exercitia, imperante Carolo M. primùm esse instituta, & Ecclesiæ ad feriam observationem demandata, instinctu & operâ doctissimorum virorum, Pauli Aquilegensis Diaconi, & Alcuini Abbatis Torunensis, venerabilis Bedæ quondam auditoris, circa annum à Christo nato 800. At id ipsum verisimile non fit ex multò vetustiori hujus instituti calculo. Siquidem ex Scriptis Patrum, qui ætatem Caroli M. præcesserunt, liquidò constat in certa tempora jamdudum divisas fuisse lectiones & historias.

Vide quæso ejus rei gratiâ Orationes *Ambrosij* tomo 3. qui vixit circa annum *CHRISTI* 400. *Chrysostomi* tomo 2. & 3. qui circa annum Christi 405. floruit: *Leonis I.* tomo 1. qui anno 440. ad Episcopatum Ecclesiæ Romanæ evectus fuit: *Augustini* tomo 10, qui anno 430. Ecclesiæ Hipponensis in Africa præfuit: *Gregorij Magni* orationes 40. super Evangel. qui anno 590. Romæ Episcopus fuit: & *Beda* denique

oratio-

EPISTOLA DEDICATORIA.

& Bedæ deniq; orationes 98. ſuper eadem, qui anno 732. in Anglia defunctus eſt. Reperies inde, ipſos, quæ temporì certo deſtinata legimus, Evangelia legiſſe olim eadem.

Fidem itaque meretur, quod *Guilelmus Durandus* ſcribit *lib. 5. Rational. divinor. cap. de completorio*, quod Imp. Theodoſius è Damaso Epifcopo Romanenſi efflagitaverit, ut per doctum & orthodoxum quædam certas lectiones, precatìones, ſive Collectas & Cantiones, ſingulis diebus feſtis & Dominicis convenientes, conſtitueret. Damasum itaque, addit, hunc laborem docto & linguarum peritiſſimo, Hieronymo, tunc Bethlehemi ad cunas Chriſti habitanti, demandaffe circiter Annum Chriſti 440. Is labore hoc recepto & effecto, ut poſtulationi piæ ſatisfieret, ſeriem textus, ordine certo diſtinctã, per anni circum contexit, quæ poſt Eccleſiarum leſturgijs publicis eſt injuncta.

Quid verò? conſeſſo etiam, in Papatu Leſturgicas lectiones & cantiones fuiſſe conquiſitas, congeſtas & uſurpari cœptas: an hoc nomine eas neceſſariò contemnendas & abrogandas eſſe ſanus quis putet? Equidem non is ero, qui partes Pontificiorum defendam; ſed mecum optimos quosq; arbitror in *Auguſtini ſententiam* facilè deſcenſuros, qui *lib. 2. de Doctr. Chriſt. cap. 18.* rectè affirmat: *Quisquis bonus verusq; Chriſtianus eſt, Domini ſui eſſe intelligat, ubicunq; inveniat veritatem.* Et *Epif. 28.* *A quocunq; verum dicitur, illo donante dicitur, qui eſt ipſa veritas.*

Atque hîc locum habet, quod jura adſtruunt. *Conſuetudinem, quâ Religioni convenit, quâ diſcipline congruit, quâ ſaluti*

EPISTOLA DEDICATORIA.

proficit, pro Lege esse habendam. C. Consuetudo distinct. 3. Et congruit huc assertio Augustini epist. 119. cap. 18. *Quæ enim non sunt contra fidem, neq; contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicunq; institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur.*

Quid quòd *Leiturgia* Ecclesiarum reformatarum planè consona sit canoni Apostolorum? cum quibus ea cognationem habet, doctrina consanguinitate, ut Tertullianus loquitur lib. 2. de præscript. advers. Hæretic. cum retineat traducem fidei & femina doctrinæ, ab Apostolis traditæ.

Quanquam negari non potest, *monachos*, leiturgiam in ludicrum & scenicum actum pervertentes, *sacra officia*, Missæ abominabilis blasphemia, profanasse olim hodieq; profanare, & superstitionis ac idololatriæ inquinamentis conspurcare, adeoque leurgicâ melodiâ, velut incantatione, aures ideo opplere, ut tetræ corruptelis & crassis erroribus de Missæ sacrificio & Sanctorum invocatione animos fascinent: tamen constat à superstitioso vanoq; cultu per Dei gratiam vindictos cantus, & in leurgijs reformatis ad Dei venerationem religiosam & veram rectissimè translatos esse; non aliter ac spolia Ægyptiorum, quibus illi fuerant abusi, in veriorem Sanctuarij usum conferre didicerant Israëlita. Ad quem modum legitur *Harmonius Syrus*, magni illius Ephraimi discipulus, patrias voces, legitimis modis, Musisq; numeris inclusas,

ordine

EPISTOLA DEDICATORIA.

ordine circulari cani instituisse, ut paternam hæresin lyricis modulis aspergeret: quibus multi ex Syris, propter verborum venustatem, & sonorum numeros demulsi, paulatim opinionibus Bardesanae Patris recipiendis sunt assuefacti. Quare cognita, D. Ephraim Harmonij numeros moderatus est, atque ejusmodi modulis carminibus Ecclesiasticæ sententiæ consonis adjectis, Syris canenda dedit. A quo tempore huc usque Syri psallentes, non quidem carminibus ipsis, sicuti sunt ab Harmonio prodita, sed sonis tantum eorum, utuntur, quoties Deum in primis celebrant.

Atqui omnis, qui æquo animo attendet, fatebitur, ut Concionum, sic Cationum, in nostris Ecclesijs receptarum, *Lecturiam* esse puræ & incontaminatæ Confessionis, *unicè in Sacrosanctæ Trinitatis gloriam*, ejusque operum ac meritorum laudes *conditam*. Nullus hîc locus est celebrationi Pontificiæ, quæ, cum superstitione & idolomania scateat, dudum impugnata est, & nostris eliminata Ecclesijs. Quæ nostris à primitiva recepta est Ecclesijs Catio in psalmodijs Responsorijs, Hymnis, Antiphonis &c. nihil sonat, nisi quod concionum Propheticarum & Apostolicarum veritati consonat, quod fidei canoni analogum est, quod cum sacra Scriptura ad amussim congruit, quodque ab ea minimè discrepat. Quicquid hîc voce & organis canitur, gratam de Deo famam spargit, Religionis Christianæ sinceritatem confitendo spirat, & verissimum *DEO* cultum supplicando & glorificando præstat.

Illam

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΔΕΔΙΚΑΤΟΡΙΑ.

Illam itaque cū concionis, tum cantionis leiturgiam primævæ pietatis propagine derivatam Ecclesiæ repurgatæ in templis & choris *εὐτάκτως, καὶ εὐσχημόνως* retinent ac frequentant cū voce, tūm organo, festiva congregationis sacrae gaudia ritè suscitandi, & anniversariam solennitatem religiosè celebrandi gratiâ. *Ῥῆμα γὰρ ἐστὶ θεῶ καὶ ἐνθυμέμενον, καὶ ἀδόμενον, καὶ ἀνακρούμενον*, Verbum enim Dei est sive mente cogitetur, sive canatur, sive pulsu edatur, *Justinus Martyr in questionibus ad orthodoxos*, pronunciat; Id quod quisque *λειτργόφιλος θεοφιλέστατος* suffragio irrefragabili comprobet necessum est.

Equidem istam Leiturgiæ sanctionis dignitatem, intentionis utilitatem, functionis sedulitatem accuratè dimetiens, quid mearum partium esset, quidq; suppeteret, quod Leiturgiæ *CONCIONI*, & *CANTIONI* in Ecclesiæ ac Scholarum emolumentum, pro talento divinitus mihi concessio, conferrem, sollicitè cogitare cœpi. Monente itaque me officio, quo ad Dei & Magistratus clementissimi nutum benignum, in Illustri aula Ducis Brunsvicens. perfungor, non modò Germanicos tum *LUTHERITUM* aliorum Hymnos per Musas Sionias ad choris Melodiæ canonem harmonicè concinnavi, (quæ tamen ipsæ Primitiæ, mihi hoc quidem temporis per omnia non probantur: Ideoq; eas de integro recognitas & accuratiùs emendatas, *DEO* me benè juvante, iterum aliquando prælo subjicere constitutum habeo) verum etiam universæ Leiturgiæ anniversariæ Cantiones Latinas ex choralis *διαγραφῆ* sive præscripto, Harmonicis vocum nu-

meris

EPISTOLA DEDICATORIA.

meris astrictas, ad Chori, Organi aliorumq; Instrumentorum concentus, Motectarum instar accommodare & per *σωματοποιίαν* in unum fasciculum colligere incepti. Istarum in Lecturgijs usitatarum Cantionum distinctionem sub Titulo generali (videlicet Lecturgodiâ Sionia Latinâ edita Anno 1611.) Synopsis sive Tabella; & in earundem compositione scopum & finem Autoris eidem Tabellæ subjecta observatio, commonstravit: quam, etiam huic primo Tomo repetito subjicere, & quasi Appendicis loco annectere, non supervacaneum putavi.

Quemadmodum autem in *CONCIONIBUS* sacris turpe est, non cum Scriptura loqui, aut verbis sanis, canoni congruis, non uti: Sic qui vult canere in templis, cum Ecclesiâ eum oportere canere, non incongruè dixero. Neq; enim in eorum numero Melopæorum haberi volo, qui Ecclesiæ aliquam navaturi operam, receptas in templis melodiæ choralis normas prorsus aspernantur se ponuntq; suo unicè genio & ingenio indulgentes. Sua Ecclesiæ meritò constare debet & majestatica suavitas & suavismajestas. Huc itaq; totis conator viribus, ut sacros decantaturus hymnos, altero semper oculo usurpatam ab Ecclesia choralem melodiam, altero verò meam ipsius qualemcunq; harmoniam respiciam. Quo ipso consilio, præter Musas Sionias antehac editas, superiori biennio, dum Dresdæ in aula Electorali Saxonica Musico choro præfui, cantilenas Ecclesiasticas non paucas tum Germanicas tum latinas in plures diffudi voces, ita quidem ut ipsam choralis (cei vocant) modulationem, præsertim in

EPISTOLA DEDICATORIA.

Germanicis attenderim non tantum, sed & diligenter exculserim, & in varios, partim mea ipsius, partim ab Italis modernis sumpta inventione, vultus versaverim. Has cantilenas in duos digessi Tomos, & horum alterum Germanicum nimirum vel hoc currente anno, si vitam & vires suffecerit Dominus, publici juris facere decrevi.

Ut autem Cantionum, Organi, aliorumq; Instrumentorum genera ad *Lesturgiae* ritus Deo *gratos*, & societati publicae utiles, sancita, atq; cum in veteris tum in hodiernae Ecclesiae caetu usurpata, pie commendarentur, dilucidarenturq; non alienum ab officio meo laborem suscipi arbitratus sum, si in primis ejus rei studio, ex veterum & recentiorum Ecclesiasticorum auctorum lectione, Polyhistorum consignatione, variarum linguarum notatione, hodierni seculi usurpatione, ipsius deniq; Musicae artis observatione digestum construerem Syntagma Musicum.

In quatuor illud enatum Tomos, à Pietate exorditur Tomi primi Primam partem; in qua Musicam Sacram seu Ecclesiasticam, Religionis sive *Lesturgicae* exercitio servientem, (sicuti ex Tabella & Indice generali operi praefixo, videre est) illustrent ferie capitum distincta haec quatuor membra:

Διάνοια, sive Discursus de Psalmodia.

Ἑπομνήματα, sive Commentarij de Missodia.

Ἐξήγησις, sive Explicatio Matutinae & vespertinae *Lesturgodiae*.

Θεορία, sive Contemplatio Instrumentalis Ecclesiastica
Musica.

Hac pia Syntagmatis institutione fore confido, ut ingenia, ab usu artis seculari ad sacrum usum conversa, antiquam in cantilenis Ecclesiae Majestatem, mysticam divinitatē & Spiritus plenam devotionem cum laudabili Religionis fructu suspicere & venerari incipiant. Spero inde λειτουργοφίλοις θεοφιλεσάτοις hoc Syntagmatis labore ita satisfactum iri, ut duntaxat Studij pij & promptæ erga Sacram Musicam voluntatis testimonium non prorsus sint denegaturi. Mihi nihil imprudenter arrogo: Gloriam nullam aucupor; quam ne videar hac opera velle mereri, aut affectare, in opusculo passim & sparsim nominavi Patres & Historicos, ex quorum monumentis cum *Centuriarum Magdeburg.* Autoribus, cum *Petro Martyre, Stephano Szegedino, Salomone Gesnero, Christophoro Pelargo, Joachimo Garcao, Guilielmo Perkinso, Polydoro Virgilio, Guilielmo Durando, Theodore Zuingero* & compluribus alijs, hausi antiquitatem: atq; διάταξιν καὶ διακόσμησιν dispositionem ac ordinem hujus Musici Syntagmatis me concinnasse & extruxisse, non sine Opt. Amicorum adminiculo, qui, modò per valetudinem meam modò per aulica simul & domestica negocia impedito operi manus porrexerunt auxiliatrices, apertè fateor.

Intelligāt velim alij, quib. abundātor doctrina & locupletior

Bibliotheca est, calcar sibi additū Ecclesiasticæ Lecturgodiæ & Musicæ Organicæ antiquitatem dignitatemq; fufius ornatiusq; edifferendi: ut meam aliorumq; Φιλομάσον Musicorum juvent Φιλομάθειαν ac discendi cupiditatem. Id verò ubi eos suppuget aut tædet facere, caveant ne cum exprobratione de se dici queat, quod Ptolemæus Philadelphus rescripsit ad Judæos, cum ab ijs scripta characteribus Hebraicis impetrasset Biblia: θησαυρὸς κρυμμένον καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; *Tthesauri occulti & fontis obsignati, quæ est utilitas in utrisq;?* Idem enim apophtegma Siracides cùm imperante Ptolemæi Philadelphi filio Evergete, in Ægyptum venisset, accommodavit ad eos, qui studia sua, quibus possent alijs utiliter inservire, planè abdunt, ac tantum non seiplos etiam nūm vivi sepeliunt; quos ita affatur cap. 20. ver. 32.:

Σοφία κρυμμένη ἢ θησαυρὸς ἀφανὴς τίς ὠφέλεια ἀμφοτέροις; *Sapientia absconsa & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisq;?* Quod in invidos aut ignavos, aut timidos nec satis cupidos utilia communicandi Musicos maximè quadrat; quos etiam huic consonum coarguit Græcorum proverbium, quod Nero apud Suetonium lib. 4. jactasse legitur:

Occultæ Musicæ nullum esse respectum. Ubi Casaubonus annotat Græcum Senarium fuisse:

Τῆς λανθανέσης μουσικῆς ἔδειξ λόγῳ.

Nullus latentis Musicæ respectus est.

Ovid: *Non erit ignotæ gratia magna Lyra.*

Lucianus in Harmonide paulò aliter pronunciavit: ἔδεν ὁ-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΔΕΔΙΚΑΤΟΡΙΑ.

Φελλο ἀπορρήτη καὶ ἀφανῆς μουσικῆς. Gellius lib.23. c. 10. vertit: *Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, esse nullius rei.*

Nunc ut ad RRdismā & Illustris. VV. CC. atq; ad RRdam VV. DD. προσφώνησιν modestam ac humilem cum pace vestra me convertam, hujus de *Leiturgia* vocali & Organica Syntagmatis patrocinium & tutela necessario flagitat.

Nam vos Ecclesiarum Antistites, & Patroni, adeoque in Templis & choris officij sacri superiores & summos curatores inspectores & directores Ego, Chori minister humilis, veneror & agnosco, quos meum alloquium non averfuros esse, mihi pollicetur RR. CC. & DD. VV. insignis pietas & *Leiturgiæ* observantissima sedulitas.

Quid enim Sedes & *Ædes* Cathedrales, quid Domus summa, quid Tempia collegiata, quid Cœnobia sint, commone faciunt RR. CC. & DD. VV. *Æcclesiastica* munia & nomina cum Episcoporum, Abbatum, Præpositorum tum Decanorum, Cantorum &c. Indicant ea omnes animorum vestrorum cogitationes, omnesq; vitæ actiones in hanc curam esse intentas & intendendas, ut Cathedra Religionis stabilita & immota consistat, ut Domus Summa videlicet Pietatis, Prophetarum & Apostolorum fundamento innixa, hæreticorum substructione ne corruat, ut Collegia Pacem & Concordiam in doctrina & cultu orthodoxo consociant solidè confirmant, ut Chori & Tempia sint μελιτήρια, φροντισήρια, σεμνεῖα, ἀγνευτήρια, ἀσκητήρια, quæ exercitijs *Leiturgicis* Concionis & Cantionis devotè & religiosè intonent &

EPISTOLA DEDICATORIA.

personent in Nominis divinissimi glorificationem & fidei salvificæ confessionem.

Vos fidos Ecclesiarum Gubernatores Deus exsuscitavit ex Chrysofomi aureo ore (in Psal. 43. Joh. 6.) Tubis similes, quorum clangore muri Jericho corruerunt. Facit enim vestra in obeūdo sancto munere, ad quod vocati & evecti estis, Sedulitas, ne Ecclesiæ Romanæ doctrina, multis licet potentum propugnaculis, ceu muris altissimis, circumvallata vigeat, sed ut sanctissimo illo clangore Evangelicæ Concionis & Cantionis everfis doctrinæ pontificiæ fulcimentis, tanquam muris Jerichunticis dirutis, Ecclesiæ Romanæ corruptelæ, abusus erroresq; jam omnium oculis pateant. Inenarrabile hoc Dei beneficium est, quòd in Saxonia & superiori & inferiori, Barbariei Errorum & Religionis tenebris discussis, & pontificiæ servitutis jugo illo ferreo excusso, tot vestras collegiatas Ecclesias in libertatem Christianam feliciter asseruerit; in quibus meritò vos veræ ac sinceræ Religionis assertores & vindices atq; *Leiturgiæ Xystarchos ἐργοδιώνας* probatis constantissimos & munificentissimos. Nec enim tantum modò *Constantinum, Theodosium, Flavianum* aliòsq; exprimitis æmulâ *Leurgicæ* functionis sedulitate, verùm etiã erga Deum, & personas ac res sacras magnifica libertatis propensione: atq; ut verbi divini interpretes fidissimos, Christiq; præcones disertissimos, ita etiam Cantores, qui sacras *Leurgodiæ* vices præstant, liberaliter fovetis & in magno habetis precio.

Vos itaq; Christianæ *Leurgicæ* obstrictos & juratos propugnatores arbitror esse dignissimos, quorū Patrocinio tutò

creda-

EPISTOLA DEDICATORIA.

credatur hoc *Lesturgicū* Syntagmatis Musici opusculū, quod eo maximè indiget his præsertim temporibus, in quibus cū Concio tūm *Catio* *Lesturgiæ* tot undiq; habet infensissimos hostes, qui nihil non tentatum relinquūt, quò vel per violentos *ἀμύσσει* concreditū *Lesturgiæ*, inprimis *Organicæ*, thesaurum *Ecclesiæ* eripiant ac supprimant, vel per virulentos *κακομύσσει* corrumpunt ac depravent, plenis superstitione errore concionibus obtrusis.

Et certè tot testimonijs de vestro erga *Lesturgicos* ministros affectu palàm editis, me quoq; in spem optimam de vestro mei *Lesturgici* Syntagmatis patrocinio & præsidio concipiendam adduxistis & invitastis.

Quamobrem erga tam magnificos & fidissimos *Lesturgodiæ* Patronos grati animi mei indicium, cū aliud dandi desit copia, pagellas hæc Syntagmatis Musici primarias & *Lesturgicas*, velut publicum gratæ prædicationis testimonium, in publico famæ theatro & fano suspendere, & simul eas vestræ tutelæ commendare, volui.

Quod ut cum pace vestra fiat, qua par est, animi submissio-
ne contendere non desino. Pro tam eximio vestri præsidij
& patrociniij officio & beneficio cū nihil, nisi votum repen-
dendum suppetat, omnium Moderatorem, Agonothetam
Patrem, *Xystarchum* Filium & *Epistaten* Spiritū S. precibus
oro devotis, ut conatus, pro Religione & reb. sacris suscipien-
dos, feliciter secūdet, exercitia Religionis salva & integra con-
servet; utq; illius gratia & ductu, vos indefesso studio, infracta
constātia, & invicta pietate spaciū vobis propositū decurrētes,

Lestur-

EPISTOLA DEDICATORIA.

Leurgicæ sanctionis dignitatem propugnetis, intentionis utilitatem propagetis, functionis sedulitatem Ecclesiæ per manus tradatis, atq; conjunctas Leurgicas cùm Concionis adversùs Pfallianos, Prodicianos Messalianos, tùm Cantionis adversùs ineptè murmurantes, vel hypocritico gutture boantes, & contra Organorum & Chororum vastatores & destructores, qua decet, officij fide, strenuè astruatis.

Quod ratum firmumq; esse jubeat Religionis autor & autor, dator & conservator; Is RRsmam & Illustris. VV. CC. & RRdam VV. DD. in sincera Religione constantē, in tranquilla pace florentem, in longæva felicitate vigentem, clemēter tueatur, muniat, ac roboret in τρισαγίis cultum gloriosum & Ecclesiæ augmentum salvificum, per *CHRISTUM IMMANUELEM AMEN.*

Gvelferbyti Anno Christi

*IVDICIVM Instans plos non terreat:
eCCe Venlo Cltò Cltò; òn VnC MI ChrIste.*

Mihi Patria Cælum.

PARS

PARS PRIMA.

I

DE MUSICA SACRA ET ECCLESIASTICA.

I. Membrum.

ΔΙΑΝΟΙΑ

sive

Discursus,

De

MUSICA CHORALI

sive

PSALMODIA veterum Sacra.

CAPUT I.

DE PSALMODIA CHORALI à Davide & Salomone instituta, & quæ post, à veteri Aegyptiorum diversissima, in Ecclesiarum Græcarum Latinarumque Choris recepta est.

D*Lana* & *vetus* aliàs dicta, quæ in suis *Notis* æqualem servat mensuram, sine prolationis incremento & decremento, **CHORALIS** scilicet **MUSICA**, à **CHORIS**, ubi plurimum exercetur, denominationem habet, & publicam in Ecclesia Psalmos & hymnos decantandi consuetudinem indicat, cum in Veteri Testamento à Mose, Davide, & Salomone institutam, tum in Novo à Christianis receptam & frequentatam.

Primus constituisse Cantores **DAVID** legitur, qui *Asapho*, *Idithum*, *Heman* & reliquis ministerium canendi ad *Arcam* & *Tabernaculum Dei* mandavit, ut expressè scriptum est. 1. Paral. 15. & 16. & 25. atq; 2. Paral. 5. ubi *Salomonem* quoque patris sanctionem confirmasse indicatur, ut Cantores,

B

qui

qui sub Asapho, Heman & Idithum erant, concinerent stantes ad orientalem Altaris plagam. Vnde & Athanasius in synopsi Sacrae Scripturae ait: David primus spiritum psallendi accepit, primusq; Psalmos composuit & scripsit, & praedictos Psalmistas ipse ex Sacerdotibus selegit ac instituit; Stationem quoq; locorum illis & ordinem melodiae, ac tempus psallendi matutinum & vespertinum determinavit, & ita ordinavit, ut alij aperto, alij clauso Tabernaculo; alij à dextris, alij à sinistris starent, atq; ita Deo psallerent, laudémq; ac hymnum voce canerent; quidam verò confessionem ac laudem praeluderent, &c.

Ex per Choros canendi consuetudo postea, ut Christianis dignissima, sic etiam est nata in Ecclesia (unde Christianorum nomen prodijt, Act. 11.) Antiochena, quae post eam, quae in Samaria collecta, & illam, quae Caesarea plantata est, proxima fuit colonia, ex Ecclesia Hierosolymitana deducta. Quomodo in ea Flavianus & Diodorus, viri piij & orthodoxi, primum instituerint morem Davidicos Psalmos duobus in Choris decantandi, memorat Theodoretus lib. 2. Eccl. hist. cap. 24. Admirabile hoc, inquit, par piorum virorum Flavianus & Diodorus, Sacerdotalis functionis ius nondum consecuti, cum populo conversabantur, dieq; ac noctu instigabant omnes ad pietatis fervorem. Hi primi, in duas partes divisas caetibus Psalmos accinentium, instituerunt alternis Davidicam Melodiam decantare; quod cum Antiochia caeptum esset, pervagatum usque quaq; est, & ad fines orbis terrarum pervenit.

Tempus, quoid factum fuerit, à Suida annotatur, qui explicans vocem χορός ita scribit: χορός ἐστὶ τὸ σύστημα τῶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀδόντων. διηρήθησαν δὲ οἱ χοροὶ τῶ ἐκκλησιῶν εἰς δύο μέρη Ἰπὶ Κονσταντίνῃ ἢ Κονσταντίνῃ τῆ μεγάλης ἢ Φλαβιανῆ Ἰπισκόπε Αὐλιοχείας, διχῆ τὰς Δαβιδικὰς ψαλμοὺς οἰδοῦντες ὅπερ ἐν Αὐλιοχείᾳ πρῶτον ἀρξάμενον εἰς πάντα διεῖπλε τῆς οὐκ ἐμμενῆς τὰ πέρατα. Hoc est: CHORVS est congregatio simul canentium in Ecclesia. Divisi autem sunt Chori Ecclesiarum in duos ordines sub Constantio, filio Constantini Magni, à Flaviano Episcopo Antiochia, ita ut alternis Davidicos Psalmos concinerent. Quod quidem cum Antiochia primò caeptum esset fieri, in omnes mundi terminos transit.

Annus

Annuerat autem Chronologia Constantij imperio annum à Christonato 342. Unde tam vetusti supputantur Chori Musici, ut ultra mille ducentos annos duraverint. Polydorus descriptionem Chori recenset lib. 6. de rer. in v. c. 2. Chorus multorum vocibus constat, ita ut ex pluribus una reddatur, fiatq; concentus ex dissonis: auctor Seneca & Macrobius. Chorum ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, leticia dici autumat Plato lib. 2. de Legibus.

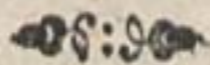
Psalmodia vetustioris, tempore Galieni, anno Christi 260 imperantis, à Nepote Aegypti Episcopo instituta, meminit Eusebius lib. 7. cap. 22. In alijs, inquiens, multis (excepto videlicet errore de mille annis, quibus Chiliastarum heresis initium dedit Niceph. lib. 6. cap. 21.) Nepotem laudo ac diligo, cum propter fidem, sedulitatemq; & exercitium in Scripturis, tum propter multam ipsius Psalmodiam, quâ etiamnum multi ex Fratibus delectantur. Sed diversa fuit ab Antiochena ista psallendi ratio in Aegypto, ubi unus apud Aegyptios Fratres, Psalmos cantabat, reliquis sedentibus, & attentè taciteq; auscultantibus, quam consuetudinem describens Cassianus lib. 2. cap. 10. Cum solennitates, inquit, quas illi Synaxes vocant, celebraturi Fratres in Aegypto conveniunt, tantum à cunctis silentium praebetur, ut cum in unum tam innumerosa Fratrum multitudo conveniat, praeter illum, qui consurgens Psalmum decantat in medio, nullus hominum penitus adesse credatur. In Aegyptiorum etiam Psalmodijs monophonis usitatum fuit, ut Psalmos δοξολογία S. Trinitatis concluderent, teste Cassiano libro dicto cap. 9. Illud etiam, inquit, in hac provincia vidimus, ut uno cantante, in clausula Psalmi omnes astantes concinant cum clamore: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: nusquam in toto Oriente audivimus, sed cum omnium silentio ab eo, qui cantat, finito Psalmo orationem succedere. Hanc verò glorificationem Trinitatis tantummodo solere Antiphonâ terminari. Hæc Cassianus.

Ceterum in gratiam Antiochena Psalmodia CHORALIS templa seu O-ratoria sub pijs Imperatoribus Constantino, Theodosio, & alijs ita edificarunt, ut CHORO, in quo psallentes starent, peculiaris locus assignaretur. Eusebius enim in Panegyrica oratione, quam lib. 10. hist. Eccl. cap. 4. de templorum edificatione & inauguratione, Paulino, Tyrriorum Episcopo, dedicat, ita inter alia structuram templorum describit: Quapropter CHORVM hunc multò ma-
B 2
jorem

jorem complexus, externum ambitum muro muniuit, ut tutamen esset operis universi: Deinde vestibulum magnum & in sublime ad Solis usq; radios erectum, extendit, ita, ut etiam illis, qui procul extra sacros muros consistunt, conspiciunt illorum, quæ intra eos sunt, aspectum exhibeat.

De usu Psalmodarum, etiam nocte usitatarum, Clericis Ecclesiæ Neocæsariæ consueto, Basilius Magnus commemorat, inquiens: *Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὄρσιζεν πᾶρ ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς &c.* id est: De nocte populus consurgens antelucano tempore domum precatationis petit, inq; labore & tribulatione, ac lacrymis indefinentibus, factâ ad Deum confessione: tandem ab oratione surgentes ad Psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt: *καὶ νῦν μὲν διχῆ διανεμηθέντες ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις*, atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentionem, & rejectis vanis cogitationibus, mentis soliditatem suppeditant. Deinde uni ex ipsis hoc muneri dato, ut, quod canendum est, prior exordiat, reliqui succinunt, atq; ita Psalmodiæ varietate, precibusq; subinde interfertis, noctem superant: Illucescente iam die pariter omnes velut ore ac corde uno, confessionis psalmum Domino offerunt, ac suis quisq; verbis resipiscentiam profitentur. Hactenus Basili.

Sic ab Asiaticis, Africanis, Aegyptijs & Europæis Græcis Ecclesiis eadem psallendi consuetudo in Latinas & Italicas transiit, secundum Sibyllinum oraculum: *Ἐξ ἰαδὸς γαίης σοφὸν ἔξελα Ἰταλίησιν.* Ac in fasciculo temporum legitur Pontianus, Episcopus in Romana Ecclesiâ, statuisse, ut Psalmi per dies noctesq; in omnibus Ecclesiis canerentur. Etiam Ethnicus, Plinius secundus, libro Epistolarum decimo ad Trajanum Imperatorem, de Christianorum Psalmodijs ita scribit: *Christiani soliti sunt stato die ante lucem convenire, carmenq; Christo quasi Deo dicere secum invicem.* Et quomodo Mediolani ac alibi Psalmodarum consuetudo cæperit & frequentata fuerit, usus & vis Ecclesiasticæ Psalmodiæ infra pluribus commonstrabit, cap. 9.

CAPUT II.

De Veterum in Psalmodijs modulatione, ejusdem
fine, vario Ecclesiasticè canendi genere; atq; de ritu in
Psalms Graduum connotato.

Melodia & vocum modulatio qualis apud Vete-
res in usu fuerit, non satis certò constat, præterquam quòd Isidorus in
libro de divinis officijs annotat: Primitus Ecclesiam ita psallere so-
litam, ut modico flexu vocis Psalmos modularetur, ita (quod ipsum etiam de A-
lexandrino Episcopo, Athanasio sibi dictum commemorat Augustinus, lib. con-
fess: 10. cap. 23.) ut psallens pronuncianti vicinior esset, quàm canenti. Addit
ibidem rationem adhibita Musices, inquiens: Propter carnales (quales nos
omnes fateamur oportet) non propter spirituales, in Ecclesia consuetudo canen-
di est instituta, ut qui verbis non compunguntur, suavitate modulaminis mo-
veantur.

Porro quomodo distinguant Patres inter Psalmum, Canticum seu Oden,
Hymnum, Canticum Psalmi, & Psalmum Cantici &c. disertè explicabit Theo-
ria Organices, cap. 9. ex Basilio in Psalmi 29. expositione; & ex Hilario in pro-
logo Psalmorum: Vbi idem addit: His quatuor Musice artis generibus com-
petentes singulis quibusq; Psalmis superscriptiones sunt coaptatae.

Hymnum, cuius mentio facta est in distinctione Patrum, definit ἐξή-
γημα sive Explanatio Læturgodie Matutine & Vespertine, in membro huius
Partis tertio. Sic autem distinctas illas species Patrum quàm brevissimè nu-
merare licebit, ut sit:

Primò Psalmus, quem canit Organon.

Deinde Ode, quæ siletur.

Postea Ode Psalmi, seu, quod idem, Psalmus Odes, vel Cantici, qui
ad Musicum Organon voce humana concinitur.

Novissimè Hymnus, qui voce humana, remoto Organo, personat.

Melodiam autem Veterum, in Psalmodijs peculiariter observandam, in-
nuere videtur inscriptio Psalmorum, qui dicti שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת Schire Ham-

maaloth, Carmina graduum seu ascensionum; licet eam ἐπιγὰφὴν ad Psalmorum sententiam & doctrinam pleriq; interpretes cum Patribus referant.

Augustinus referens ad cordis ascensiones è valle plorationis, ita commentatur: Est mons, quo ascendimus, spiritualis quædam celsitudo: Et quis est iste mons, quo ascendimus, nisi Dominus noster Iesus Christus? vide Doct. Mart. Lutherum in Psal. 121. Levavi oculos meos ad Montes: Christus est locus, tempus & omnes circumstantiæ, quæ requiruntur ad orationem, & sic ad cantationem & omnes locos Theologicos. Ascensiones enim sicut Montes & Benedictiones, & Salutes, & Egressiones Christo attribuuntur in plurali fæminino abstracto, quia Ebræi carent neutro genere, ideò eius loco utuntur fæminino plurali κατ' ἐξοχὴν, ne dubitarem de ulla residua parte salutis, sed ut omnia ὑπερπερισσῶς haberemus in Christo. Iohan. 10. Ideò Ascensiones sunt superlativorum loco, quæ ultra, supra & extra omnem captum rationis humanæ transcendunt, quæ oculus non vidit, auris non audivit, & in cor hominis nunquam ascenderunt, 1. Cor. 2. Daß heißen מעלות ascensiones: ברכות benedictiones: מושעות salutes: תוצאות egressiones: in tantum (ut Bernhardus cecinit) quod Christi sanguis tam preciosus fuerit, ut una guttula suffecisset ad totum genus humanum redimendum, nedum totus sanguis: ita ὑπερπερισσοτάτως sumus salvati propter superabundantiam pretiositatis sanguinis eius. A quo non abludit Pauli illud ad Ephes. 4. Qui descendit in infima loca terræ, superascendit omnes Cælos, thronos, Majestates.

Basilij hæc est sententia: Cantica Graduum iuxta historiam quidem de ascensu è Babylone loquuntur, secundum anagogen verò eos Psalmos de ascensu ad virtutem protulerunt.

Athanasius, & Nazianzenus, Cyrillus & Hilarius allegoricè interpretantur de his, qui virtutis studio profecerunt, quibus singularis est felicitatis progressus ad resonanda hæc quindecim graduum carmina. Hilarius prolixius dilucidiusq; rem sic explicat: Princeps Sacerdotum, Dominus noster Iesus Christus, ingressus cælos, sedens ad dexteram æterni Patris, orans ad Patrem, ut, ubi ille esset, nos quoq; essemus, qui & excitavit & collocavit nos in cælestibus. Ille jam per Prophetam monuerat, quibus modis, quibusq; vitæ operationibus ascendi posset ad sese: Sed per Esaiam ita ait: Lavamini, mundi estote, auferete

ferte

ferte nequitas ab animis vestris, è conspectu oculorum meorum, desinite à malitijs vestris, discite bonum facere, exquirite iudicium, eripite injuriam accipientem, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus, dicit Dominus Omnipotens. Hi sunt igitur gradus perfecti illius, aeterniq; Templi, quo Princeps Sacerdotum, facta per sanguinem suum peccatorum nostrorum purgatione, transcendit. Hæc Hilarius.

Vatablus quindecim Psalmos, centesimum decimum nonum ordine sequentes, hoc titulo insignitos putat, quod post ascensum vel reditum ex Babylonia fuerint decantati.

Tremellius & Iunius ἐξοχὴν quandam, id est, eminentiam & excellentiam volunt indicatam, quod instar gemmarum emineant maximè, & cum brevitate, tum consolationum suavitate, nec non verborum amœnitate ceteris facile possint præferri; siquidem reddiderunt carmina excellentissima.

Paulus Fagius interpretatur Canticum conclusionis, quod in fine sacerorum, ante dimissionem cœtus ut plurimum recitatum fuerit: quando quidem verbum אלה alah idem nonnunquam est Hebræis, quod finire seu evanescere.

Iudæi nugantur prædici futuram gentis suæ liberationem, ubi Messia exhibitus in Iudæa ascensuri, & Psalmos hosce triumphanti voce, aliquando scilicet, sint recitaturi.

Rabbi David Kimhi appellationem inde fuisse sumtam arbitratur, quod in monte domus Dei per quindecim gradus à mansionem muliercularum ascendendum fuit, ad locum, quo viri congregabantur, & singulis gradibus singulos graduum psalmos fuisse destinatos.

Chaldaeus Paraphrastes vertit Canticum; quod dictum est super gradibus vel ascensionibus abyssi. De abyssu autem fabulantur Iudæi, cam in fundamentis domus sacræ struendis ita ascendisse, ut metus fuerit, ne orbem universum inundaret: Achitophelem itaq; eam, per Schemhamphoras cohibitam, ad quindecim usq; gradus restrinxisse.

Sunt tamen alij, qui ad concentum Musicum referunt, & existimant sublimiori voce istos Psalmos fuisse decantatos: Alij in loco CHORI Hierosolymitani editiore concini solitos arbitrantur: Inter quos LUTHERVS cum LYRANO, & editiorem locum, & elatiorem vocem inscriptione ista indicari

dicari existimant. Et Rabbi Abenezra certum Melodia genus opinatur fuisse, sive celebris cuiusdam carminis principium, cuius tonum hæc Psalmodia expresserit.

CAPUT III.

De fructibus Psalmodiæ in genere, Legi, & disciplinæ devotè ac modestè psallendi conjunctis; atq; hîc μετὰ βασις sive transitio, ad Psalmodiæ efficaciam & usus, & alteram potissimam διανοίας partem.

Quam pulcherrimi autem fructus sint Psalmodiarum, Iustinus enarrat; ἡ δὲ οὐδὲ ἢ ἡ ψαλμωδία τὴν ψυχὴν πρὸς ζέοντα πόθον &c. id est, 1. Psalmorum cantio excitat animum ad fervens desiderium eius, quod in carminibus desiderabile est.

2. Consopit affectiones, quæ ex carne oboriuntur.
3. Discutit improbas cogitationes, quæ ab invisibilibus hostibus nobis inspirantur.
4. Instigat animam, ut fructus divinorum bonorum ferat.
5. Generosos certatores in pietate perficit ad patientiam in rebus adversis.
6. Omnium in vita dolorum medela est pijs.
7. Gladium Spiritus Paulus nuncupat, quando contra invisibiles hostes armis instruit pietatis milites: ῥῆμα γὰρ ἐστὶ θεῶν, τὸ καὶ ἐν θυμῷ μόνον, καὶ ἀδύμνον, καὶ ἀνακρῶμόνον. Nam Verbum Dei est, sive mente cogitetur, sive canatur, sive pulsū edatur.
8. Dæmonum est ἀπελαστικὸν, sive depulsio.
9. Perficiunt animam in virtutibus pietatis ea, quæ ex cantionibus Ecclesiasticis adhibentur pijs. Hæc Iustinus.

Duplicem quoq; fructum Psalmodiarum in Ecclesia esse: nempe quod psallentes, dum verba divina loquuntur, Deum in corde suscipiant; & eiusmodi cantibus in Deum devotio accendatur: innuit Papa Iohannes XXI. Ex-

TRA-

travag. com. de vit. & honest. cler. his verbis. Dulcis omnino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquuntur verbis: in ipsum quoque cantibus devotionem accendunt. Inde etenim in Ecclesiis Dei Psalmodia cantanda precipitur, ut fidelium devotio excitetur: in hoc nocturnum diurnumque officium, & missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo tenore, distinctaque gradatione cantantur; ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Vbi simul docet Pontifex huic fini potissimum Psalmodias in Ecclesiam introductas & receptas esse, ut devotio in Deum accendatur & exuscitetur.

Vt autem Psalmodia, Spiritus Sancti operante gratia, suam excitet virtutem in animis, necessum est, verum, Deoque gratum psallendi modum observari. Et de eo in quarta Synodo Carthaginensi Psalmidis & Cantoribus preceptum fuit in hanc sententiam: Vide, ut, quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes. Etiam cantantes & psallentes in cordibus Domino requirit Apostolus Ephes. 5. Quem locum ubi Hieron. lib 3. comment. ad cap. 5. Ephes. explicat, sic cantores alloquitur: Audiant ij, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce sed corde canendum: Audiantur cantica in timore, in operibus, in scientia scripturarum &c. Idem Hieronymi preceptum ascribitur in Iure Canonico, distinctione XCII. capitulo. Cantantes, &c. Vbi glossa duos adjecit versiculos:

Non vox, sed votum; non chordula Musica, sed cor;

Non clamans, sed amans cantat in aure Dei.

Et Chrysostomus in sermone de Davidicis canticis: Incinamus, inquit, animam, à Diabolo, aut carnis nefarijs suggestionibus perturbata, cum alijs sacrarum Literarum scriptis etiam Davidica, & ita ut os canendo mentem erudiat: neque enim tenue illud, & exiguum videri debet; siquidem cum linguam ad cantum instruimus, pudebit animam, vel contraria alioquin sentientem, non saltem canentem illa imitari.

Atque in Ecclesia ne quid leviter & lascive, sed omnia graviter & decenter, sub cantu fierent, sedulo cantum fuit atque à canentibus & attendentibus summam verecundiam & modestiam prestitam fuisse legitur. Nam docta

C

sancto-

Sanctorum patrum decrevit auctoritas (inquit Iohannes XXII. Pont. Max. in d. Extravag. com. de vita & hon. cler. in princ.) ut in divina laudis officijs, quae debite servitutis obsequio exhibentur, cunctorum mens vigilet, sermo non cessitet, & modesta psallentium gravitas placida modulatione decantet. nam in ore eorum dulcis resonabat sonus. In qua epistola decretali graviter reprehendit Pontifex illos cantores, qui contra honestatem clericalem, in melodijs suis nimis lasciviebant, atq; ut in posterum abstineant à levitate eiusmodi, sub pœna interminatur. Nec enim in tragædorum modum guttur & fauces dulci medicamine leniendæ sunt, ut in Ecclesia theatrales modi audiantur, & cantica. inquit Hieron. d. c. cantantes dist. 92. Quanti item apud Veteres fuerit Pauli regula, de capite velando, 1. Corinth. 11. tradita, apparet ex libro, quem Tertullianus, antiquissimus scriptor Ecclesiasticus, integrum scripsit: de vela. virg. in quo inter alia multis rationibus probat, inhonestum esse virginibus, si inter Psalmos, vel in quacung; Dei mentione resectæ sint: Quantam castigationem, inquit, merebuntur illæ, quæ inter Psalmos, vel in quacung; Dei mentione resectæ perseverant? Meritòne etiam in oratione ipsa facilimè simbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro superponunt, & tectas se opinantur? Tanti caput suum metiuntur.

Atq; ita Choralis Musica, ex Ecclesiastica Psalmodia nata, & in Veteris & Novi Testamenti Ecclesijs introducta per Choros canendi ratio, eius deniq; Melodia, distincta modulandi varietas, multiplex fructus, devotè canendi modus & quæ eam dignati fuerunt, disciplina & reverentia, hæctenus discursu cognosci potuit: Nunc penitiùs discurrendum est in amplum campum frequentissimi usus, qui Musicam Choralem, Spiritus Sancti motu plenam, Deo gratam, Ecclesia necessariam, pijsq; animis utilem abundè probabit.

CAPUT. IV.

De Psalmodiæ suavitate & gravitate pathetica, à Melopœis attemperata ad voces, modosq; Musicos, non inutiliter inventos.

Inpri-

In primis nunc attendatur CHORALIS Musica gravis suavitas, & suavis gravitas, vivam continens suadae caelestis medullam. Eamque certe Autores non sine Spiritus Sancti instinctu ac prepulso promere & exprimere intenderunt, tam actiosa pronuntiatione vocum singularum, & syllabarum tam miram prosodiam, idque non cum assidua monotonia, sed cum flexibili, variaque aequabilitate, & aequabili varietate; qua, dum voces ita sonant, ut a motu animi sunt pulsae, vox animi pie & attentè affecti, interpret & nuncia coram Deo, Angelis & Ecclesia in oratoriis palam redditur: Ut vox, os, & lingua confitens ad salutem, cum mente & corde credente ad justiciam, (Rom. 10.) in devota HYMNOLOGIAE exercitio audiantur amicè concertare, sibique mutuam dare palmam: Quemadmodum enim Poeta nequaquam carminis genere quolibet, quamlibet materiam exprimunt: quod monet Horatius (in arte poetica)

Versibus exponi tragicis res Comica non vult.

Et Ovidius:

Callimachi numeris non est dicendus Achilles;

Cydippe non est oris, Homere, tui:

Ita Melopæi, sive condendae melodiae artifices, pro rerum & verborum diversitate, Modos & notularum applicationes discretè variaverunt. Nam certè artificiosissimi instar Apellis fideli & cauto penicillo loquentium Notarum, modorumque colore vivam sacrae eloquentiae effigiem cum sanguine & succo verborum, cum nervis thorisque sententiarum perspicuè ac evidenter representare videtur ψυχαγωγός & flexanima CHORALIS Melodia, materiae diversitati diversos motus modis diversis attemperans: Etenim in miseratione, flebilem vocem ex corde coarctato; in metu, hesitantem sonum ex corde punctim constricto; in voluptate & leticia spirituali, effusum, hilaratumque vocum genus ex corde dilatato; in dolore denique, sive commiseratione, grave quiddam, & imo pressum, ac sono obductum, ex corde exestuante & indignante accinit textui. Unde CHORALIS Melodia eloquiorum Dei singulorum attentionem auribus, meditationem mentibus, affectionem solidamque devotionem

C 2

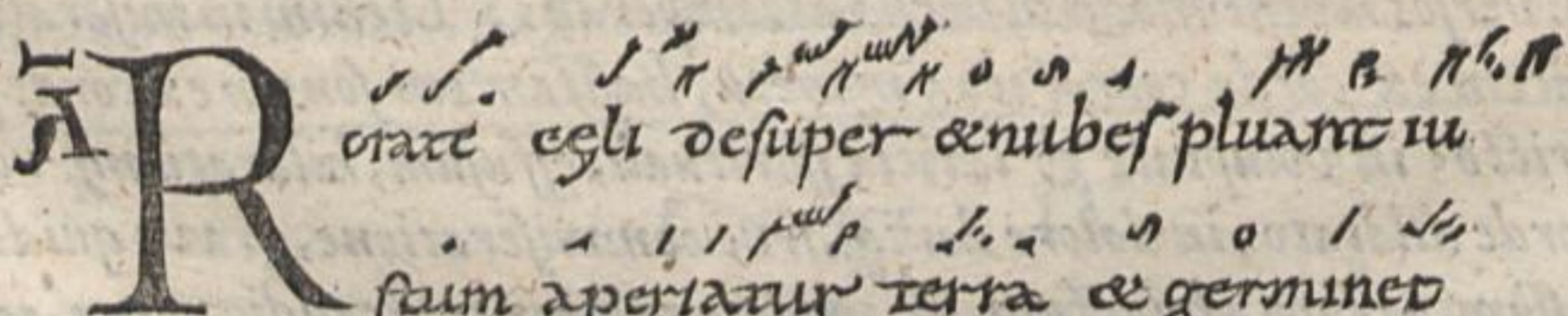
cordi-

cordibus exsuscitat ac suppeditat longè efficacius Demodoci citharâ, quæ tacta in convivio Alcinoi Ducis, Vlyssi lacrymas extorsit, & absterfit deposita. Homer. Odyss. 8.

Ceterum in condendis Melodijs, & aptandis Musicorum modis occupatos multos, Ecclesiarum Scholarumq; celebravit historia.

IOHANNES DAMASCENSUS Theologus, qui ex Scriba Imperatoris factus est Monachus Damasci, circa ann. Christi 725. unâ cum Cosma Majumensi Episcopo & Theophane fratre Theodori Graptorum Episcopi, MELODI sive CANTORES sunt cognominati, eò quod Melodijs comprehendissent eas cantilenas, quas decretum in Ecclesijs Christianorum cani iubet. Canticorum certè canones Ioannis & Cosmae hætenus fuerunt incomparabiles. (Suidas & Cedrenus.) Idem Damascenus Characteres excogitavit, quibus intervalla ascendendi & descendendi exprimentibus, Psalmodia cantilena Choralis, quæ tùm in Ecclesia locum habebat sola, & scriberetur & caneretur. (Ioseph. Zarlinus.)

Quinam verò & quales hi fuerint characteres, conjecturare difficile, imò impossibile est. Sanè huius modi fuisse, qualibus nos nunc communiter utimur, nemo mihi facile persuaserit. Nam nec eos admodum vetustos, nec semper & constanter usurpatos esse, argumento est vetus quoddam Missale, quod extat in illustri Bibliotheca Guelphica, quæ est VVolfenbuti. Per scriptum id est eleganter & artificiosè, in puro & mundo pergameno, anno, ut frontispicium libri perhibet, nongentesimo decimo quinto; sed quia id ab aliena manu est, conjecturam caperem multò etiam antea scriptum fuisse. Ut verò cuilibet pateat scriptura & characteres illius libri quales sint, exempla ad vivum expressa exhibemus, unum atq; alterum.

 orate celi desuper & nubes pluant in
 firmam aperiantur terra & germinet
 saluatorem. Celi enarrant gloriam dei &
 opera manuum eius adnuntiat firmamentum

Resurrexi & adhuc te cum sum
alleluia posuisti super me manum

Tuam alleluia mirabilis facta est sci
entia tua alleluia alleluia

Domine probasti me & cognouisti me tu
cognouisti sessionem meam & resurrec
tionem meam

Pascha nostrum immola
tus est christus

Spule mur in a timis
sinceritatis & ueritatis

De Hebraeorum accentibus hic etiam quaedam addenda fuisse, uideri posset: quandoquidem quibusdam instar Notarum fuisse putantur. Sed cum res obscura sit & ignota, ut praetermitteretur, satius duxi. Nam ex Grammaticorum & Rabinorum scriptis constat, atq; ipse ego à quodam natione Iudaeo Christianismum professo (qui etiam nunc Ecclesiastæ munia obit in provincia Anhaltina) cui nomen Christianus Gerson accepi, apud Iudaeos modernos non constare de accentibus & melodijs Psalmorum, aliarumq; cantionum veteris testamenti, nec titulis quibusdam Psalmis praefixis. Quin & Iudaeos in Polonia degen-

degentes, aliâ melodiâ uti in canendis Psalmis, quàm quos Germania habet: iisdem tamen uti accentibus. Et sanè accentus in canendo non attendere, vel id argumento est, quod aliter diebus festis majoribus, aliter minoribus canant, nec mutant accentus. Imò omnem planè accentuum rationem Iudæis incognitam nunc temporis esse patet ex eo, quod nesciant quamobrem in Decalogo quælibet vox duplici signetur accentu. Non igitur operæ pretium esse putavi plura de accentibus tradere, quæ quisq; ex Schindlero, D. Rennemanno, alijsquæ Grammaticis libellis petere potest.

Vt verò ad rem redeamus: PIPINVS, Caroli Magni parens, à Pontifice Rex Francorum creatus, Romanorum ritus & cantus in Gallias attulit, anno Dni. 751. (Sigebertus.) CAROLVS Magnus dissonantiâ Ecclesiastici cantus inter Romanos & Gallos offensus, duos clericos Romam misit, ut authenticum cantum à Romanis discerent & Gallos docerent. Per quos primùm Metensis Ecclesia, hinc omnis Gallia ad auctoritatem Romani cantus revocata est, anno Domini 774. Sigebert. & AEmylius lib. 2.

Cum post annos sedecim iterum in psallendo & legendo esset à Romanis etiam in Metensium Ecclesia variatum, CAROLVS per Cantores ab Adriano missos eam dissonantiam correxit, anno Domini 790. opera Pauli Varnefridi, qui ei à sacris erat; (Sigebertus.) Cumq; ex GREGORII instituto quatuor duntaxat Tropi seu Modi, Phrygius, Dorius, Lydius, Mixolydius, quos vulgus Cantorum Tonos Authentos vocat, in usu fuissent; ne Latini ulla ex parte Græcis cederent; Ducem à Comite divisit, quatuor subdititios modos à quatuor primarijs distinxit, Octo Tropos fecit: illos Cantores Plagios, id est, Obliquos nuncupant. Nec alio consilio hoc fecit, quàm ut Ecclesia omnem Scripturæ verborum devotior ac potentiam congruentibus sonis exprimere posset: & ut scripturæ Conventuum suavitate conspectiores in cætu Christianorum redderentur. Etiam cum Græci legati Aquisgrani patrijs ceremonijs rem divinam facerent & psallerent, Magnus qui occultè subauscultabat, captus dulcedine cantus, iussit eos numeros excipi. (Aventinus lib. 4. annalium Bojorum & Iacobus Curio, lib. 2. Chronicorum.)

Et ROBERTVS Carnotanus Episcopus doctrina & sanctitate viræ insignis, multa scripsit & canendi modum in sacris meliusculum reddidit, sub Grego-

Grego-

Gregorio V. Pontifice & Roberto Gallorum Rege, Magni Hugonis filio.
(Platina.)

Claruit quoque in Italia GVIDO Aretinus sub Conrado II. & Henrico III. Impp. Hic ignotos cantus brevissima omnium via pueros docebat, omnia ad varia instrumenta Musicorum applicans. Sigebertus in Chronicis eum circiter annum Christi MXXIIX. vixisse scribit. Volaterranus lib. 21. De eo sic Cranzius lib. 4. cap. 18. Metropoleos: GVIDO per varias regiones proficiscens corruptam Musicam emendavit & per flexuras articulorum in manibus cantum discernere docuit; Scalam vulgo vocant. HERMANNVS ArchiEpiscopus Hamburgensis & ELVERICVS Osnaburgensis Episcopus eius opera usi sunt. Ex sapphicijs hemistichijs Hymni in memoriam D. Iohannis Baptistæ conditi & hodie correcti (Is hymnus ad raucedinem pellendam olim adhibebatur, cum Ioannes Baptista vox clamantis dictus, clamantium & canentium in cœnobijs tutelaris Deus crederetur pontificia superstitione) sex illas syllabas Musicales VTREMI FASOLLA, ingeniosè scribitur desumpsisse:

VT queant laxis REsonare fibris
MIRA Baptistæ FAMuli tuorum
SOLve polluti LABij reatum
Sancte Iohannes.

Præcipuam autem laudem inter nostri seculi Melopoeos iure sibi vindicat in Germania Ecclesijs gravissimus & suavissimus Lutheranae Citharæ conditor IOANNES VVALTHERVS in Ioan. Friderici & post Mauritiij Ducum Saxon. & Electorum aula Capellæ Magister, cuius in Choralis conatus & studium ex ipsius manuscripto, memorandum occurret in Titulo generali Leurgodia Sionie præfixo.

Sed ad efficaciam & fructum Psalmodia pergamus.

☞:☞

CAPUT:

CAPUT V.

De efficacia, & religioso devotoque fructu Psalmodiae, quod veritatis divinæ meditatione ac celebratione numerosa, convenientes coram Deo & Angelis erga proximum & adversus Satanam affectus ubique solenniter excitet.

Ertè in Choralis Musica & Psalmodia Ecclesie gratam de Deo famam esse sparsam, devota fidei mens deprehendit: Siquidem sacrarum rerum argumenta, veritatis Christianæ documenta, confessionis de Christo mysteria, & non superstitiosa Apostolorum martyria, religiosa item supplicis Ecclesie vota & suspiria, eaq; omnia fidei regulæ & canoni tam analogæ, ut ne latum quidem unguem à Prophetico & Apostolico fundamento recedant, strictis notarum numeris, & certis tractuum ambituumq; modis, ad singula verborum & sententiarum pondera librat, appendit & meditatur, meditandaq; Cantori non oscitanti, excitatoq; auditori, exhibet.

Verissimum etenim est encomium, quo Musicam Φιλόμυθος illa lusciniæ, (Philippum puto Melanchthonem) commendavit: Nihil dulcius, inquit, est homini non monstroso, quàm doctrina verbis rectè illustrata, quæ bene harmonijs ad aures atq; animos profertur. Et sensus testantur, tali Musica flecti animos, tum ad dolores, cum audiunt querelas de nostris delictis, vel lugubres cantilenas de pænis: tum verò etiam leniri, cum audiunt dulciores melodias de Dei misericordia, & accendi ad invocationem.

Et quod de Psalmorum usu in præfatione primi Psalmi scribit Basilus, idem de Musica affirmari potest: Psalmodia enim & Musica Choralis Ecclesie est letitia, tranquillitas animarum, pacis caduceus, qui omnes fluctus & procellas timoris & affectuum sedare potest: iram enim placat, lasciviam refrenat, amoris est conciliatrix, dissidentium compositrix, inimicorum reconciliatrix. Quis enim inimicum, cum quo unam ad Deum emittit vocem, putaverit? Itaque charitatem, quæ maximum est bonorum, Psalmodia præstat, ac in unius consonantiam populum coaptat. Psalmodia Dæmones in fugam conijcit, & Angelorum

gelorum auxilia conciliat, securitatem in timoribus nocturnis exhibet, requies est diurnorum laborum, infantium tutela, juvenum presidium, senum solatium, mulierum ornatus convenientissimus; in solitudine dulce diversorium praebet, forum moderatur; incipientibus institutio, proficientibus augmentum, absolutio, firmamentum, Ecclesiae vox. Insuper solennitates illustrat, tristitiam, quae ex Deo est, operatur, lacrymas è corde lapideo provocat. Psalmodia est opus Angelorum τὸ ἁγίων πολίτευμα, caelestis Hierosolymae gubernatio & societas, spirituale thymiana & suffimentum: O admirabilem Magistri caelestis sapientiam, qui unâ eademq; operâ simul & canere, & utilia discere instituit! Haec cum Basilio.

CAPUT VI.

De Vsu Psalmodiaς μνημονοδικῶ καὶ παιδευτικῶ, quod institutioni & memoriae inserviat, orthodoxè adhibita Melodiae applicatione, quam haeretici corruptelis instillandis malè apponunt, vel abolere conantur.

Tiam cantica & carmina cum propter cantionum brevitate, tum propter numerosam rotunditatem, veluti succincta quaedam apophthegmata, memoriae faciliè mandantur, animo diutissimè inhaerent, & celerrimè succurrunt. Per Choralem etenim, tanquam canalem, mystica sacrorum verborum gratia, vivi instar fluminis, ex ore canentium, auscultantium cordi unanimi influit ac instillatur, & semel recepta, eiusdem Choralis beneficio, memoria pristina faciliè recurrit.

Qua de re pulchrè scribit Basilius: Quoniam Spiritus Sanctus mortale, inquit, genus ad voluptatem proclive, & ad virtutem persuasum difficile, nosq; propterea ad voluptatem proclives sumus, rectam viam contemnere vidit, quid fecit? Melodiae jucunditatem caelestibus doctrinis immiscuit, ut aurium oblectatione deliniti sermonis utilitatem latenter, & re à nobis non animadvertens susciperemus. Idq; facit more sapientis Medici, qui, pueris medicinas aliquantò austriores daturus, melle poculum circumlinat, ne nausea bibentibus obrepat; Sic nobis, qui in Spiritualibus verè sumus pueri, haec apta modulamina Psalmo-

D

rum

rum offeruntur, ut specie quidem oblectare videantur, re autem verâ nos de divinis mysterijs rectè instruant, mentesq; nostras perpurgent.

Vnde fit, ut ex ijs, qui tardiori præsertim sunt ingenio, non facile quispiam reperiatur, qui Apostolicum, seu Propheticum aliquod præceptum, ediscat; Psalmorum verò protinus recordantur: Hos & domi cantant, & foris obmurmurant, & in agro circumferunt, (Sic Basilus.) atque ut illud Nazianzeni dictum: ΜΥΝΗΜΟΝΕΥΤΕΟΝ ΤΕΤΥΧ (ΧΕΙΣ) ΜΑΛΛΟΝ ἢ ἈΝΑΠΝΕΥΣΕΟΝ, Magis recordandum est huius (Christi) quàm respirandum: contemplantur & observent, Musica suppeditat argumentum & recordationem.

Augustinus idem hoc comprobat, cum beatam & sanctam vitam prædicat, qui inter labores Psalmos & cantica divina cantillant: An ignoramus, inquit, Opifices, quibus vanitatibus, & plerumq; turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda & linguas, cum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem, in Lege Domini meditari, & psallere nomini Domini altissimi? Cantica enim divina cantare & manibus operantes facile possunt, & ipsum laborem tanquam divino celeusmate consolarî. (August: de opere Monachorum cap. 17.)

Animadverterunt hoc Veteres; ideoq; non solum in Ecclesiæ congressibus Psalmos decantant, sed eosdem etiam teneræ ætatis pueris juxta ac puellis instillarunt. Quòd in Scholis Præceptores & Pædagogi Psalmos inculcarint pueris, id ex vita Gregorij Agrigentini apud Metaphrasten clarum est.

Etsi fuerunt heretici, qui corruptelarum tetrarum virus obtexerunt Melodiæ suavitate, quò crassos errores ex hymnis depravatis imbiberent animi: tamen divinitus excitati orthodoxi à superstizioso vanoq; cultu vindicarunt Ecclesiæ cantus, & ad veram Dei ter Sancti agnitionem ac laudem adhibuerunt, non secus atq; in aures & armillas, A Egyptiorum spolia, quibus illi superbe & superstiosè abusi fuerant, in veriore Sanctuarij usum religiosè conferre didicerant Israëlitæ. De quo simili Niceph. lib. 10. cap. 26, & August. lib. 2. de Christiana doctrina. cap. 40.

Sic Harmonius Syrus, magni illius Ephraimi discipulus, patrijs vocibus legitimis modis, Musicisq; numeris inclusis, ordine circulari eas cani instituit, ut patriam

patriam hæresin lyricis modulis aspergeret, quibus multi ex Syris propter verborum venustatem & sonorum numeros demulsi paulatim opinionibus Bardesanae patris recipiendis sunt assuefacti. At eâ re cognitâ Divus Ephraim Harmonij numeros moderatus est: atq; eiusmodi modulis, carminibus Ecclesiasticæ sententiæ consonis adjectis, Syris eacandâ dedit. Ex quo tempore huc usq; Syri psallentes non quidem carminibus ipsis, sicuti sunt ab Harmonio prodita, sed sonis tantum eorum utuntur.

Quòd verò etiam virgines à primis annis Psalmodias edoctræ fuerint, id ex historia Publicæ, Diaconissæ Antiochena, quæ ludo virginum ibidem præerat Magistra, apud Theodoretum cognoscere licet: lib. 3. cap. 19.

Sic enim liberos suos Christianæ religionis capita facilimè discere, diutissimè retinere, & promptissimè memoriâ reddere posse, persuasum habuerunt.

Quod cum videret Diabolus, Psalmodius piorum suam sibi potentiam infringi, regnumq; devastari, idcirco quo vis tempore psallendi exercitium è scholis & templis remove manu pedibusq; (quod dicitur) obnixè dedit operam.

De Paulo Samosateno legimus, quòd Psalmos, qui in gloriam Christi canebantur, divinitatem eius asserentes, nec non Hymnos, ad illorum imitationem à fidelibus compositos, ex Ecclesia sustulerit; in media verò concione populi magno die Paschatis mulierculas subornaverit, quæ de seipsa psallerent, quæ si quis audiret, horrore concuteretur (Euseb. lib. 7. cap. 29.)

Rectè itaq; judicat Megalander Lutherus in Epistola ad Senfelium Musicum: Scimus, inquit, Musicam Demonibus etiam invisam & intolerabilem esse. Et planè judico, nec pudet asserere, post THEOLOGIAM esse nullam artem, quæ possit Musicæ equari: Nam ipsa sola post Theologiam id præstat, quod alioqui sola Theologia præstat, &c.

CAPUT VII.

De usu Psalmodiæ ἐκκλησιαστικῆς in Encænijs & dedicatione Templorum.

E sanè ut verum usum Templorum commo-
strarent, & ad studium Verbi divini auditores redderent alacrio-
res, Psalmorum oracula non tantùm concionibus exposuerunt; sed
etiam Psalmodijs iterarunt. Iucundum est ex Euseb. lib. 10. histor. Ecc. cap. 4.
videre & audire Encænia Christianorum, qui ad templorum consecrationem
sine superstitiosis & inanibus ac theatricis pompis celebratam, certos Psalmos
adhibuerunt; quibus uni Deo salutem Ecclesiæ commendarunt, & Pios susten-
tarunt adversus Tyrannorum crudelitatem, atq; Ecclesiam excitarunt, ad pon-
derandum cum gratitudine tranquillitatem, sub presidio Monarcharum Ortho-
doxorum, atq; ad seriò agnoscendum collectionem & propagationem Ecclesiæ in
Novo Testamento. In Encæniorum enim solennitate Christianos hæc verba
è Psalmis decantasse, Eusebius & alij memorant:

*Psal. 37. Gladium evaginaverunt peccatores, intenderunt arcum, ut
sagittis petant pauperem & inopem, & occidunt rectos corde; Gladius eorum
intret in cor eorum, & arcus illorum confringatur.*

*Psal. 9. Perijt memoria illorum cum sonitu, & nomen illorum delevisi
in seculum, & in seculum seculi.*

*Psal. 19. Cum in malis essent, clamaverunt, nec erat qui salvos faceret,
ad Dominum, nec exaudivit eos. Eripies me de contradictoribus populi, consti-
tues me in caput gentium.*

*Psal. 20. Illi impegerunt & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti
sumus.*

*Psal. 44. Deus, auribus nostris audivimus, Patres nostri annunciave-
runt opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.*

*Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & ex-
pulististi eos.*

Psal.

Psal. 48. Sicut audivimus, sic vidimus in virtute Dei nostri: Deus fundavit eam in aeternum.

Psal. 84. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum &c.

Psal. 122. Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus: Stabunt pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem.

CAPUT VIII.

De virtute & fructu Psalmodiæ ἰδιόποινλον, quo decantati textus verba canens, vel auscultans cum compunctione & conversione pro suis usurpat.

Psurimum etiam admiranda, omniq; veneratione digna est dignitas Musica Ecclesiastica, praesertim Choralis, cui Spiritus Sanctus tantam inspiravit gratiam & efficaciam, ut tam devotè auscultans, quàm attentè decantans decantata verba ad sese accommodare, eademq; pro suis usurpare non dubitet. Quæ enim ab Athanasio de Psalterij dignitate differuntur, de tota Musica Ecclesie dici possunt: In Musica quippe Ecclesiastica Choralis peculiaris est sermonis character, omnibus hominis cuiusq; affectibus conveniens, qui in Psalmis, Hymnis, Profis, Responsorijs, Antiphonis & reliquis textibus illud peculiare habet miraculum, quod cuiusq; animi motus, motuumq; immutationes & castigationes depictas, & vivis imaginibus expressas complectitur, ut singulis inde velut ab exemplari desumere atq; intelligere licitum sit, eodemq; modo se formare, qui ibi praescriptus est.

Ex Musica, sacros sermones decantante, affectiones sui animi auditor advertit, & reperit, quam morbo medelam adhibeat: Et proinde in sacris canticis illud miri est, quòd, qui psallit, sua se verba in re pietatis suæ canere opinatur, & quilibet ita psallit, quasi de se ea ipsa, quæ psallit, conscripta essent, & tanquam de seipso sermo fieret, ita mentem suam ad Deum dirigit. Atq; ita sit, ut ea velut prevaricator mandati; velut observator audiat, quæ ad ipsius indolem actaq; pertinere videantur. Atq; adeò ut is, qui psallit, ex canticis sacris vicem speculi usumque habeat, quo & ibi animi sui motus consideret, & considerando

verbis confiteatur. Nam qui audit sacros cantus, eosque putat de se loqui, ille aut reprehensus à conscientia compungitur, aut de spe in Deum audiens, deique retributione credentium non aliter, quam de sua retributione exultat, Deoque gratias agere incipit &c. & voces Deo quasi suas ac proprias accinit.

In summa quilibet Psalmorum eam formam verborum conceptus est à Spiritu Sancto, & ita temperatus, ut in illis motus affectuum nostrorum animadvertamus, omniaque illa putemus de nobis referri, ac nostramet ipsorum esse. Unde fit, ut memores nostrorum affectuum, nostra in melius commutemus. Quae enim in Psalmis canuntur, ea formula nostra & exemplaria esse possunt. Hæc cum Athanasio.

Sic quoque ipsi quandoque nobis occinimus & concionamur, quare publice tantis tempestatibus & calamitatibus obnoxij simus, & privatim quisque suos patiamur manes. Quod fit in omnibus illis Psalmis, qui impijs & à lege Dei prævaricantibus iram denunciant divinam. Cuius generis est canticum illud, quod Moses moribundus iussu Dei Deuteron. 31. scribit publice legendum, & à singulis decantandum, ut Israëlitis beneficentiam Dei & ingratum istorum animum testatum faceret; atque ipsimet penarum sensu provocati sibi reatum & culpam, Deo autem omniscientiam & justitiam tribuerent, & Deum excusantes se ipsos accusarent, atque penititudine ducti in melius vitam mutarent. Sic enim legitur de mandato Dei Deuteron. 31. v. 19. Nunc itaque scribite vobis Canticum istud, quod doceas filios Israëlitis, indendo illud ori ipsorum, ut sit mihi hoc ipsum Canticum loco testis contra filios Israëlitis. Vsum Cantici graviter his inculcat Deus verbis. v. 21. Erit igitur, cum obvenerint ei mala multa atque angustia, ut testetur Canticum hoc in faciem eius loco testis (non enim oblivioni tradendum est, quin versetur in ore seminis eius) me cognovisse figmentum eius, quid is sit facturus jam hodie antequam ducam eum in terram quam juramento promisi.

Mosis institutionem exhibet. v. 22. scripsit igitur Moses Canticum istud die illo, quod docuit filios Israëlitis. Et v. 30. Elocutus est itaque Moses audiente tota congregatione Israëlitis verba cantici huius usque ad finem eorum. Canticum ipsum extat sequenti capite 32. graviter commendatum, cum comminatione, tum consolatione plenissimum.

CAPUT

CAPUT. IX.

De usu Psalmodiæ θαρρηλικῶν in persecutione pro veritatis oppressæ assertionem, ad compungendum Satanam & Tyrannos simul ad animandum pressos, & ad convincendum hæreticos.

Horali quoque Musica & Psalmodie inspirata est tyrannos & hæreticos percellendi vis maxima. Quo pacto tyrannorum crudelitatem Christiani olim in primitiva Ecclesia adhibitis Psalmorum cantilenis animo magno contempserint, & superaverint, hinc inde historia Ecclesiastica testatur.

Memorable imprimis est, quod Theodoretus lib. 3. hist. Eccl. c. 10. annotavit: Pythius Daphneus coram Apostata Iuliano, futurum expeditionis in Persas eventum expiscante, simulavit se ossibus Babylæ & Martyrum prohiberi, quò minus oracula edat; Eo comperto Iulianus, cum teneret ex antiqua adhuc pietate Martyrum potentiam, ipse quidem inde corpus mortuum transtulit nullum; reliquias autem Martyrum tradidit deportandas Christi cultoribus, qui cupidè in locum venerunt, & arcam plastro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis & cantibus Davidicam melodiam insonantibus, & singulis membris accinentibus: ex Psal. 96. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia. Quo nihil rectius & aptius in Tyrannum & ferventem eius iram dici potuisset. Hæc in auribus profani Principis (ut Rufinus lib. 1. cap. 35. commemorat) per sex millia passuum facta exultatione psallebat omnis Ecclesia, ut cælum clamoribus resultaret: Unde & ille in tantam iracundie rabiem deductus est, ut altero die comprehendi Christianos passim & trudi juberet in carcerem, & cruciatibus affici. Rufinus ibidem cap. 36. adijcit historiam de Theodoro juvene, dignam notatione quæ sic habet: Salustius Præfectus mandata Tyranni in Christianos exequabatur invitus, minimeque hanc eius sevitiâ approbans, licet gentilis esset: Apprehensum itaque unum quendam adolescentem, qui primus occurrit, Theodorum nomine, à prima luce usque ad horam decimam tantâ crudelitate, & tot multitudinis

tatis

tatis carnificibus torsit, ut nulla etas simile factum meminerit. Cùm tamen ille in equileo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore nihil aliud faceret, nisi quòd vultu sereno ac lato Psal. 98. quem pridie omnis Ecclesia cecinerat, iteraret; Cumq; se omni expensâ crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem abiisse fertur ad Imperatorem, & monuisse, ne tale aliquid in posterum tentaret; alioquin illis hoc gloria, Imperatori ignominia futurum.

Addit Rufinus, se eum juvenem postea Antiochia vidisse, atq; interrogasse, num cruciatus tormentorum sensisset: illum autem respondisse: se quidem dolores parùm admodum sensisse, adstitisse autem sibi quendam juvenem, qui sudanti sibi candidissimo linteo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum, ut tunc mœstior factus sit, cùm è tortura deponeretur. Meminit eiusdem historia Augustinus lib. 18. de civitate Dei cap. 52.

Majore admiratione digna est Publica fœminæ virilis & rara fortitudo, quam ex Psalmis Davidicis hausit & probavit.

Erat Iuliani Apostata temporibus Publica, nobilissima fœmina, & celeberrima propter egregiam virtutem suam. Hæc cùm in Ecclesia Antiochena Diaconissæ officio fideliter fungeretur, habebat secum cœtum virginum, castitatem vitæ professarum, semperq; celebrabat DEUM creatorem ac Servatorem. Prætereunte verò Imperatore altiùs carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habentes furias illius. Accinebant autem potissimum ea, quibus simulacrorum infirmitas incessitur, cumq; Davide ex Psal. 115. insonabant: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum humanarum: Et narratione, quàm nihil sentirent, absolutâ addebant: Similes ijs fiant, qui faciunt ea, universi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis, ut se prætereunte sileant. Publica verò parvi pendens leges & minas illius, majore cum cura Choros instituit, iussitq; ut veniente illo canerent Psal. 67: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. At Iulianus graviter ferens, adduci ad se imperavit Magistram, & conspectâ anu venerabilis senectæ, neq; misericordiâ canorum motus, neq; honore habito virtuti ipsius, jubet unum de satellitibus utramq; ei genam alapis affligere, & manibus reddere rubentem. Ea verò maximi in honoris loco positâ hâc contumeliâ revertitur domunculam suam,

Et, ut antè consueverat, impetebat illum spiritualibus carminibus, imitata auctorem ipsorum & Doctorem, qui Spiritum malum illum Saulis hac arte represserat. (Theodoretus lib. 3. cap. 19.)

Tempore persecutionis ob singularem consolandi vim Psalmodarum consuetudo Mediolani cepit, ut Augustinus pluribus commentatur, & ait; Non longè ceperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare magno studio Fratrum, concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò ampliùs, cum IVSTINA, Valentiniani Regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur, heresis suæ causâ, quâ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata, cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat, Nos adhuc frigidi à calore Spiritus tui, excitabamur tamen civitate attonitâ atq; turbatâ. Tunc Hymni & Psalmi ut canerentur secundum morem orientalium partium, ne populus mæroris radio contabesceret, institutum est: Et ex illo, in hodiernum retento, multis jam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

CAPUT X.

De usu Psalmodiæ ἐπανορθωτικῶ ἢ τῶ πρὸς παλιγγενεσίαν, (per πρόληψιν sive objectionis ex Augustino præoccupationem) ad corrigendum & convertendum in fide errabundos & Catechumenos.

Non sine magno Spiritus Sancti motu, Musica Choralis & Psalmodia veritatis Christianæ dogmata, tam valide asserere potuit, contra hæreticas opiniones, ut ijs imbutos saepe correxerit, & verâ fide illuminârit. Eaq; causa præcipua est, ob quam in Ecclesia primitiva assiduè Choralem Musicam tractarunt, & ad Davidicorum exemplum suos Psalmos & Hymnos in honorem Christi composuerunt.

Eusebius lib. 5. Eccles. hist. cap. ult. impia heresi Artemonis, & aliorum eius Sectæ, qui divinitatem Christi pernegarunt, Psalmos fidelium opposit, ita

E

scri-

scribens: Quot sunt Psalmi, inquit, & Cantica, ab initio à fidelibus Fratribus scripta, quæ Christum, Dei Verbum, tanquam Deum, celebrant & laudant? Quamvis Augustinus, quandoque nimis rigidus fuerit Musices censor, ut lib. Confessionum 10. cap. 33. fatetur, quòd melos omne cantilenarum suaviuum, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus removeri voluerit: attamen eodem in capite concludit, quòd Musica in Ecclesia retineri debeat: Veruntamen, inquit, cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesie tue, in primordijs recuperatae fidei meae, & nunc ipse commoveor, non cantu, sed rebus, quæ cantantur, cum liquida voce & convenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius utilitatem rursus agnosco. Idem Augustinus lib. 9. Confess. cap. 6. & 7. percenset, quo pacto Mediolani, unà cum Alipio, & filio suo, puero sedecim annorum, quem nominat Adeodatum, Baptismi lavacro Ecclesie insitus, & quantopere ad studium Verbi divini hymnis & canticis spiritualibus excitatus fuerit: Nec satiabar, ait, illis diebus, dulcedine mirabili considerare altitudinem consilij tui, super salutem generis humani: Quantum fleui in hymnis & Canticis tuis, suavè sonantis Ecclesie tue vocibus commotus acriter: Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea estuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Et quo pacto Augustinus, postquam à Manichæorum heresi ad veram Christi agnitionem conversus esset, Hymnos Deo cecinerit, attendendum ipse exhibet lib. 9. Confess. cap. 4. errorem, pœnitentiam & conversionem ingenuè fateri non tergiversatus: Quas tibi Deus, inquit, meas voces dedi, cum legerem Psalmos David, cantica fidelia & sonos pietatis, excludentes turgidum spiritum, rudis in germano amore tuo catechumenus, in villa cum catechumeno Alipio feriatuſ &c. Quas tibi voces dedi in Psalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis & accendebar &c. Quàm vehementi & acri dolore indignabar Manichæis &c. inhorruì timendo, inferbui sperando, & exultando in tua misericordiâ, Pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos, & vocem meam, cum conversus ad nos spiritus tuus bonus, ait nobis: Filij hominum quousque graves corde? Vt quid diligitis vanitatem & mendacium. Psal. 4. &c. Audivi & contremui, quoniam talis dicitur, qualem me fuisse reminiscebar, in phantasmatis enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat, &

men-

mendacium, & insonui multa graviter, & fortiter in dolore recordationis meae. Quae utinam audissent, qui adhuc diligunt vanitatem, & quærunt mendacium: fortè conturbarentur, & evomissent illud, & exaudires eos, cum clamarent ad te &c. Haëtenus Augustinus.

CAPUT XI.

De usu Psalmodiæ illustri in aulis Imperatorum, per transitionem ab Ecclesiastico & scholastico ad domesticum, privatumq; usum.

NEC minùs efficacem ea, quæ usu scholastico & Ecclesiastico haëtenus fuit expressa, vim Musicae Choralis & Psalmodiæ continet & exerit usus cum Aulicus, tum Domesticus & privatus, quo Hymnologia exercitata fuit, non tantum in vita, sed etiam in ipsa morte & martyrijs.

Aulicæ Musicae virtus insignis apparet exemplis Theodosii & Constantini. Cum Theodosius Imperator ob statuas, per seditionem dejectas, populo Antiocheno graviter irasceretur, & exquisitissima suppliciorum exempla, magnamq; stragem civium minaretur, Flavianus, Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus, non modò in publicis privatisq; Christianæ plebis congressibus Deum hymnis & Psalmis invocari voluit, ut iram Imperatoris mitigaret, sed easdem etiam lugubres, & ad aeternum Deum supplices cantilenas adolescentibus tradidit, qui ad mensam Imperatoriam canere solebant, ut illas coram Imperatore concinerent. Quibus valde lætuosis Imperator ita fuit commotus, ut cum phialam manibus teneret, lacrymis abstinere non potuerit: Eaq; ratione urbi, cui gravissimè ob negatum tributum, & per seditionem dejectam uxoris Placillæ statuam succensebat, reconciliatus est, omnemq; iram ilico ex animo deposuit. (Refert. Sozomenus lib. 7. cap. 23.)

Quemadmodum autem Theodosius Imperator ad mensam Psalmos Davidis audire non dubitavit: ita de Constantino Imperatore commemorat Eusebius libro primo vitæ ipsius, quòd in aula sua ministros aluerit, qui supplicationibus

tionibus pro Imperatore, Imperijque salute & incolumitate perpetuò vacarent, sacrosque Psalmos in honorem divinae Majestatis concinerent: In Ecclesia etiam congressibus Psalmos cantare primus ipse incæpit.

Et ipse Salomon, Davidis filius, inter ardua Regni negocia in hortis Engaddæ Canticum Canticorum in morem Dramatis cecinit, quo nihil suavius Hebræorum lingua sonat, nihil sanctius interpretationis allegoria explicat.

CAPUT XII.

De usu Psalmodiæ δειπνολόγω καὶ συμπόλιῳ in convivijs, etiam Psalmorum Consuetudinariorum officio peractis.

IN convivijs etiam ad mensam, cibi & potus sumptionem hymnis δοξολογικαῖς exceperunt Christiani, quod Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. cap. 4. multa in lascivam Musicam impiarum cantilenarum graviter dicens, disertè refert: Duplex sit, inquit, nostra apud potum φιλοφροσύνη, modestiæ studium, juxta Legem, quæ jubet, ut diligas Dominum Deum tuum, & postea proximum tuum. Prima quidem erga Deum hilaritas modesta fiat, per Gratiarum actionem & Psalmodiam: Secunda autem, quæ est in Proximum, per honestam, & gravem conversationem. Verbum enim Domini habitet inter vos copiosè, dicit Apostolus, Col. 3. Hoc autem Verbum se accommodat, & reddit conforme temporibus, personis, locis, atque adeò nunc quoque in convivio versatur. Rursus enim subjungit Apostolus: In omni sapientia docentes, & admonentes vos ipsos Psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia canentes in corde vestro Deo. Et rursus: Quicquid feceritis vel in sermone, vel in opere, omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & Patri eius. Hæc est gratiosa & jucunda nostra commessatio.

Et quòd potum hymnis exceperint Veteres, idem porrò Clemens testatur: Quemadmodum antequam sumamus cibum, laudare nos convenit Factorem universorum: ita etiam in potu ei decet psallere, cum eius Craturarum efficiamur participes.

Etiams

Etiam Christus ipse Servator noster, quoties cibum capere & porrigere voluit, ab εὐλογία & εὐχαριστία auspicatus est: ex quo, tanquam infallibili caractere, & perpetuo eius more, quamprimum fractioni precationem iunxerat, Emaunta profecti ipsum agnoscunt, & apertis oculis asseverant fuisse Dominum. Et Christum Servatorem nostrum, suis cum discipulis ad cœnam Agni Paschalis Hymnum vel recitasse, vel cantasse, historia Passionis Matth. 26. clarè testatur. Solebant enim Iudæi, cùm in alijs festis solennibus, tum maxime in Paschate peractâ cœnâ poculum circumferre, quod nominabant COS HALLEL, id est, πόλῆριον ὑμνήσεως, Poculum laudationis, ita dictum quòd, eo per cœnam circumlato, canebatur unus ex Psalmis Davidicis, qui incipiunt à verbo HALLELVIAH, id est, Laudate DEUM. Sunt autem complusculi illorum in Psalterio: & Psalmus 113. is esse putatur, quem Dominus peractâ cœnâ ultimâ dixerit; in quo inter alios versiculos hi insignes habentur: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis &c. Extat in codice Rituali.

Et Apostolorum etate Psalmos ad mensam esse recitados & cantatos, in iudicio est Apostolus 1. Cor. 10. regulam tradens mensalem: Sive edatis, sive bibatis, sive quid aliud agatis, omnia in gloriam Domini faciatis. Ad Ephes. cap. 5. ait: Ne inebriemini vino, in quo est luxus, sed pleni estote Spiritu, colloquentes inter vos de Psalmis, & Hymnis, & Canticis Spiritualibus, canentes & psallentes in cordibus vestris Domino. Et Iacobi 5. vers. 13. Bono est animo quis: psallat. εὐθυμεί τις ψαλλέτω. Ist jemand guts Muths / der singe Psalmen:

Quam Apostolica sanctionis consuetudinem in convivijs Patres nobis inculcarunt, & Aegyptij Eremitæ frequentarunt.

Ambrosius lib. 6. de Sacramentis cap. extremo, de ea laudabili cerimonia ita scribit: Non debes quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed antè à laudibus Dei.

Et Hieron. in Epistola ad Eustochium: Nec cibi sumantur, nisi oratione præmissâ; nec recedatur à mensa, nisi Creatori reddatur gratia. Et Aquinas, exempla Christi observans, ex Chrysostomo inquit: Audiant porci, qui ad ebrietatem manducantes, surgunt absq; gratiarum actione.

Ex Cassiano, cuius monumenta cum Damasceni libris junguntur, constat, Fratres in Aegypto Eremitas, quales tunc erant, quos non inanis san-

etimonix ambitio, sed Tyrannorum persecutio, in sylvas expellebat, in solennioribus convivijs ante & post cibum Psalmos decantasse, inter quos 145. non postremus fuit: Oculi omnium in te &c.

Sic memorat lib. 3. cap. ult. In solennibus prandijs, vel canonicâ jejuniorum refectione, præcedere consuetudinarij Psalmi & subsequi solent.

De Psalmis consuetudinarijs autem, ut hoc obiter inseratur, quos nuncuparunt Aegyptij Eremitæ, Cassianus lib. 2. de orationum & Psalmorum modo narrat, Fratres in Aegypto inter se deliberasse, quot Psalmos in congressibus suis dicerent, & alios quidem quinquagenos cantari voluisse, nonnullis majorem, quibusdam etiam minorem numerum placuisse; litem tandem apparitione Angeli diremptam fuisse. Cùm enim sedentibus cunctis, & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, Psalmos quidam (quem Angelum fuisse postea collegerunt) undecim cantasset, duodecimum sub Alleluja responsione consummans ab universorum oculis repente subtractus, questioni pariter & ceremoniis finem imposuit. Angelum eum fuisse à disparitione collegerunt. Angelica apparitio, & illâ confirmata duodecim Psalmos decantandi consuetudo suis relinquatur autoribus. Hoc saltem inde cognoscere jucundum est, quòd recitarint, vel cecinerint in conventibus, uti etiam in solennioribus convivijs, cùm alios Psalmos, tum præcipuè istos, qui Alleluja habent, quales sunt, qui post 145. ad finem usq; Psalterij numerantur, licet alij quoq; præcesserint.

CAPUT XIII.

De usu Psalmodiæ ἐωθινῶν καὶ ἑσπερινῶν pro cubitum
vesperè euntibus, & somno manè surgentibus.

Neq; sine Musica Christiana se cubitum contulerunt, cubituq; surrexerunt pij Veteres, ut benignum Dei presidium impetrarent, Psalmodijs & diem & noctem exorsi.

De Psalmodia ante quietem sic memorat Clementinus Pedagodus supra-
dictus:

dictus: Postremò antequam nos somnus invadat, pium & sanctum est nos Deo gratias agere, ut qui eius benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita ut cum divino quodam afflatu nos ad somnum conferamus. Et confitere ei, inquit, in canticis labiorum, quod in eius jussu fiat, quicquid ei visum est, & ad eius Verbum nihil est neq; mancum neque diminutum, juxta Psalmi nimirum 62. & 118. testimonia.

Ambrosius lib. quinto Hexaëmeri cap. 12. avicularum nobis exempla proponit, ut ab illis psallere, Deumq; assiduis hymnis concelebrare discamus. Quis enim, sensum hominis gerens, non erubescat sine Psalmorum celebritate diem vel inchoare, vel claudere: cum etiam immitissima aves solenni devotione & dulci carmine ortus dierum & noctium persequantur.

Idem verò etiam in libro 15. de Helia, seu jejunio, graviter obiurgat eos, qui diem non à Psalmis, sed à poculis & heluationibus exordiuntur: Non immeritò, inquit, vae illis, qui manè ebrietatis potum requirunt, quos conveniebat Deo laudes referre, prævenire lucem, & vacare orationi; occurrere Soli justitiæ, qui nos visitat, & exurgit nobis. Sic nos Christo, non vino & sicera surgamus. Hymni dicuntur (à pijs videlicet & sobrijs) & tu Citharam tenes? Psalmi canuntur, & tu Psalterium sonas, aut Tympanum? (De abusu Instrumentorum ad temulentiam & lascivam voluptatem loquitur) Meritò vae, qui salutem negligis, mortem eligis.

CAPUT XIV.

De usu Psalmodiæ Ὁσακελευσικῶν ad fallendas laborum molestias.

Tq; cum magno pietatis fructu sub certa benedictionis divina expectatione, inter labores domi cantarunt pia carmina, foris obmurmurarunt, in agro circumtulerunt Christiani, atque labores, tanquam divino celeusmate, consolati fuerunt, ut suprà cap. 6. Basilii & Augustinus locuti fuerunt. Quos spectant & illa Hieronymi cap. 17. Aerator hic stivam tenens Alleluja decantat; sudans messor Psalmis se advocat; & curvâ

curvâ attondens vitem falce vinitor aliquid Davidicum canit! Hæc sunt in hæc provincia carmina; hæc (ut vulgò dicitur) amatoria cantiones; hic pastorum sibilus; hæc arma cultura.

CAPUT XV.

De usu Psalmodiæ Ὁδῶν in angustijs, Martyrijs, contra metum mortis & supplicij sub Tyrannis.

Ad extremum, ut sub omni calamitate, Spirituali & corporali, Musica divina beneficio sese pij erexerunt ad eluctationem & tolerantiam: Sic in ipsa mortis hora Spiritus Sancti instinctu præpulsi, moribundi præsertim Martyres, Musica sacra inspiratâ virtute, & Psalmodiarum & Hymnorum recordatione, omnem sibi lethi metum exemerunt, tam animosè, ut vitâ intrepidè positâ, omnes Tyrannorum minas, & horrenda suppliciorum tormenta contempserint, & placidè animâ tradiderint.

De Babyla Antiocheni Episcopi martyrio scribit Socrates lib. 2. cap. 16. & Niceph. lib. 6. c. 34.; de ipsius autem insigni magnitudine animi Theodoretus in Catalogo annotat; Babylam nimirum Numeriano, vel, ut alij malunt, Decio Imperatori, ingredi in sacram ædem ad multitudinem populi volenti, obstitisse in foribus, quod negarit se passurum, ut lupus ad oves irrueret; atque post, ubi in regia læsæ Maiestatis crimine damnatus, Dijs Imperatoris suavis sacrificare recusaverat, eum abripi vincitum, & caput illi amputari imperasse Principem; ibi Babylam, cum abduceretur, magno animo hæc de Psal. 116. accinuisse: Convertere anima mea ad quietem tuam: Dominus enim respexit te: preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Sic æternæ quietis & beatitudinis spe, omnem supplicij atrocitatem superavit.

Gordius quoque Cæsariensis centurio, cum ob Christi confessionem in maxima populi frequentia, quæ eo die ad ludicra Martis spectacula convenerat, ad supplicium traheretur, nullis cruciatuum terroribus, Tyranni minis, populi clamoribus, hostium insultationibus perturbari potuit, ut non Psalterij recederetur, & voces animo penitus infixas sonaret. Cum enim Tyrannus, irâ æ-

stians,

stans, præciperet: Præstó sint lictores, flagella plumbeis nodis onusta, corpus rotis scindatur, in equuleo suspendatur, omne tormentorum genus excogitetur, feroces adsint bestia, igni tradatur, gladio feriat, in altum barathrum deiciatur; CHRISTI miles animo ad hæc tranquillo, oculis in cælum converfis, Psalmorum carmina decantabat: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Et Psal. 23. Non timebo mala, quia tu mecum es. (Basiliius in Gordium Martyrem.)

CAPUT XVI.

De usu Psalmodiæ cygneo & lugubri, ad εὐθανασίαν decumbentium, & agonizantium, atq; in luctu funebri: Atque hîc Epilogus ἀνακεφαλαιῶδως repetit argumenta in capitibus Psalmodiæ, hîc & illic continuandæ.

A Pud ægrotos quoq; tranquillum vitæ finem, sive mortis horam placidam non sine agone expectantes, non tantum Evangeliorum lectionem, sed etiam Psalmorum modulationem frequentem fuisse Vincentius lib. 23. cap. 108. recitat. Sic Iosia Regis optimi obitum Threnodijs deflevit in publico luctu Ieremias, 2. Chron. 35. Inter alios autem Psalmos brevitatem & celerem fugam vitæ humanæ moribundis inculcans canticum Moïsi, Psal. 90. quod à Moïse præscriptum traditur, quum reversis exploratoribus, Num. 13. populus obmurmurasset DEO, & Deus sententiam mortis dixisset majoribus viginti annis: ut hoc saltem haberent, ederentq; documentum resipiscentiæ suæ, & salutis suæ abjectæ prospicerent. Eo etenim cantico salutare μελέτημα θανάτου continetur, & vera hominis Christiani εὐθανασία describitur, ut cum Simeone feliciter solvere, & iter ad æternas sedes ingredi possimus.

Memorandus hîc succurrit, pietate eximius Budissinensis Reip. Consul, is graviter decumbens, & jam morti vicinus accersiverat ex schola Cantorem cum discipulis, quem Passionis historiam, personarum melodijs dramaticis accommodatam, rogatus decantantem cum lacrymis & gemitibus auscultabat,

F

donec

donec cum eâ finitâ finiret vitam, & tradito spiritu, veluti cygnei cantus dulcedine sopitus placidè obdormiret.

Quandoquidem etiam Gregorij Nissenii sententiâ, quâ in concionis cuiusdam, de assumptione Domini nostri Iesu Christi vestibulo utitur, David uti jucundissimus humane vitæ comes, sic in luctu & funere consolatio esse commendatur; in funerum deniq; deductione sacras Davidis Odas, ad luctum & dolorem minuendum, ritè cantatas fuisse, Epiphanius lib. 3. hæc. 71. annotat, & Nazianzenus in funerea Basilij oratione collaudat.

Atq; hæc sufficiat ex Veterum, & recentiorum Auctorum monumentis, olim consignata, per discursum, de Musica Choralis & Psalmodia Veterum differuisse. Vnde licet animadvertere, Musicam sacram esse pio instituto inventam, pijs melodijs & modulandi rationibus appositam & distinctam, pio fructibus repletam, & pio canendi modo & canoni adstrictam; atq; planè cum divino Spiritus Sancti artificio, & mirabiliter inspiratâ gratiâ & efficaciâ in scholis, Ecclesiis, aulis, foris & domi, in accubatione epulari, inter labores ad diem & noctem, in vita & morte, in agone deniq; & luctu, sive funere, non nisi utili & pio usu frequentatam. Eam nos quoq; cum Ecclesia in terris militante, piè excolere atq; exercere, à pietate non est alienum, donec cum triumphante in cælo, Angelorum choris inserti, junctis concentibus, & continuis æterni sabbathi liturgiis, in conspectu Dei Trinumini, sine fine decantaturi, & celebraturi sumus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zebaoth:

Hallelujah, Deo nostro in secula Gloria,

Amen.

PAR.

PARTIS PRIMAE

II. Membrum.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Sive

Commentarij

De

LEITURGIA SUMMA;

Sive

MISSODIA, AD MISSAE, SIVE LEITVR-
giae summæ ritus accommodatâ.

*Ex Guilielmo Durando, Sigeberto, Platina, Volaterrano, Polydoro Vergilio,
Petro Martyre, alijsq; vetustissimis Patribus, & scriptoribus recen-
tioribus conscripti.*

DE NOTATIONE MISSODIÆ.

L

VT Laturgiæ antemeridianæ cantiones omnes speciali nomine notari & comprehendi possent, cum literatorum pace & venia, quam vocum penuria meretur, Titulum hunc (MISSODIA) suppeditavit ex diversarum linguarum vocibus Compositio; quarum posterior Græca $\omega\delta\eta$ CANTVM significat, altera, videlicet MISSA, variæ est derivationis & significationis.

2. Nam sunt qui ab Hebræo מַס Mas, quod Tributum significat, arbitrantur nomen traxisse MISSAM, Et ex Deuteron. 16. 10. oblationem interpretantur: Tamen quia non nisi per Græcam Ecclesiam, quæ MISSAE vocem planè ignorat, voces Hebræas mutuata est Latina, non Hebrææ originis esse quidam opinari voluerunt. (Reuchlinus, Kyberus, Polydor. lib. 5. cap. 12. Chrysofomo Missæ forma tribuitur, qui tamen & Missæ nomen ignorat, & a recentiore Titulus inscriptus est.)

F 2

Lati.

3. Latine à MISSIONE Missam plerique derivant, ad denotandam oblationem, quâ res à fidelibus oblata, ut Elcemosynæ &c. dicebantur MITTI. At ea nominis ratio ad corporis & sanguinis Christi oblationem pro vivis & mortuis, detorquetur à Pontificijs.

4. Rectius eo modo, quo Patres leguntur *Remissam* dixisse remissionem, Latina Ecclesia videtur Missam pro Missionem appellasse Leturgiam, quâ non tantum habebatur concio, verum etiam celebratio Sacramenti Eucharistici, post *Missionem Catechumenorum*, agebatur, qui Tertulliano Audientes vel auditores inde vocabantur. (*Remissa peccatorum dixit Tertullianus, lib. 4. contra Marcion. Cyprianus de Bonopatientia. Et in Ep. 14. lib. 3.*)

5. Nam quod ex veterum Leturgijs elicitor (*Dionysius horum ordinum meminit*) κατήχευμενοι nondum baptismi lavacro regenerati, ut & ἐνεργέμενοι, qui à Spiritibus malis agitabantur, excommunicati, Desertores & Pœnitentes, concione habitâ abibant ad illam Diaconi vocem: *Excunto Catechumeni.* (*Cyrillus super Ioh. lib. 12. cap. 50.*) Sic & Græci dicebant: ἀγία τοῖς ἀγίοις. De Catechumenis sic narrat Chrysostronus: (*in primum caput ad Ephesios*) Post acta mysteria accedere licet ac videre: præsentibus verò mysterijs abito; nihil hîc tibi quàm Catechumeno plus licet. De pœnitentibus hoc modo; Præconem, inquit, audis stantem & dicentem: Quotquot estis in pœnitentia constituti, *abstinetes.* Quin & Gregorij ætate proclamabatur: Si quis *non communicat, det locum.* (*Greg. lib. 2. cap. 3. Dialogorum*) Vnde Ambrosius dixit aliquando; *Missas facere:* Et, suo licet sensu & usu, ad finem istius adijciunt Catholici Romani, ITE MISSA EST.

6. Etenim Missam facere (*Ambros. lib. 5. Ep. 38.*) est non missam Papisticam dicere, sed aliquos è cætu dimittere. Ego mansi in munere missam facere cæpi. Ita Sueton. in Caligula cap. 25. Aug. de Temp. serm. 237. Ecce post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles. Hinc communio Missa dicebatur metonymicè, quia hac incipiente, dimissio fiebat per ann. 600. ut testatur Isidorus Originum lib. 6. cap. 19.

7. Cum pijs Patribus Missas omninò facimus, & suis autoribus relinquimus quadruplices MISSAE significationes: (*Gab. Biel, lect. 15.*)

Ob

89.) Et *Missæ* vocabulum in MISSODIAE titulo, si placet, pro oblatione accipiatur, quo *Leiturgiæ* cantionibus comprehensas glorificationes, preces, & meditationes in Christi pro nobis oblatis ἀνάμνησιν & recordationem, veluti accepta sacrificia labiorum & animorum fidelium, ALTISSIMO offerimus & transmittimus.

8. Siquidem sacrificare & offerre apud Patres est per metaphoram actiones Ecclesiasticas, ad cultum DEi pertinentes celebrare, tractare, peragere. Orig. lib. 2. in Epist. ad Rom. pro circumcisi dicit: Sanguinem circumcisionis offerri. Tertull. lib. 4. contra Marcionem, gratiarum actionem; vocat Oblationem. Ad Scapulam, pro Cæsare orare vocat, pro Imperatore sacrificare. Euseb. demonstr. lib. 1. cap. 10. DEum celebrare appellat, hymnos & orationes sacrificare. Cyprianus lib. 2. Ep. 3. pro communionem celebrare, dicit sacrificium passionis offerre. Epiph. hæres. 79. Evangelium sacrificare, pro Evangelium prædicare. Cyprianus lib. 3. Ep. 13. & serm. 5. de lapsis: Eucharistiam celebrare vocat, panem & calicem offerre.

9. Vel ad nostræ Ecclesiæ ritus *Leiturgicos* conformata, MISSODIA nihil aliud est, quàm MVSIKA modulans ODAS sive *Leiturgiæ Antemeridiane* cantiones sacras omnes, Sabbathi & festorum feriis destinatas; ut ad concionis Evangelicæ & cænæ Dominicæ solennitates, ob quas conjunctas, *Officium κατ' ἐξοχήν* dicitur *Summum*, Ecclesia cum publica DEi glorificatione, supplicatione, ac confessione piè congregetur, & illis solennitatibus peractis ritè dimittatur.

10. Etenim cùm MISSA Græcis sit *Leiturgia*, (*Pol. 5. c. 12. de Inv.*) & *Cassianus* l. 3. c. 7 & 8. (*Honorij tempore vixit, & ab hæreticis ex Hierosolymitana Ecclesia pulsus Massiliam venit*) dixerit: præstolari congregationis MISSAM; id est, ut cætus & conventus compleatur & absolvatur; idemq; *Missam* vigiliarum intelligit tempus, quo vigiliæ absolvebantur: Certè MISSODIA hæc congruit MISSAE sive *Leiturgiæ*, cantionibus sacris, pro more nostrarum Ecclesiarum, consummandæ, cùm in præsentia etiam Catechumenorum, apud nos baptifatorum, & post confirmandorum, tùm aliorum juxta cum communicantibus in Christi recordationem *Mystagogiam* aspectantium, & donec finita sit exspe-

stantium. Atq; eâ ratione, cum principio & medio, finem Leiturgodix hujus universæ, complectitur MISSODIA, tanquam perfectio, complementum & absolutio officij sive λειτουργίας Musicae. (*Actor. 13. 2.*) Siquidem λειτουργεῖν θεῷ ministrare DEO significat munus publicum exequi, (*Szegedin. in confess. de Trinitate*) idq; ut docendo & precando, sic etiam canendo, & celebrando sive voce sive instrumentis fiat.

II. Præterea *Missâ* apud veteres significat etiam *Conventum publicum*, ad cænam Domini, & ad preces habendas, sive etiam cultus divini formulam. G. *Cassander* præfat. in preces suas ait, *Missarum & Collectarum* nomen; Item *Collectas* facere & *Missas* facere vel celebrare, idem significare quod συναγεῖν, συνάξεις ποιεῖν, & ἐκκλησιάζειν. Ad dit, neq; *Missâ* fieri potest, nisi *Collecta* adsit, neq; ulla *Collecta* esse potest, in qua non & *Missâ* fiat. Ita *Epiphanius Historia Tripartita interpret.* Rursus *Collectam* ait, orationem esse, quæ in cætu aliquo collecto recitabatur & *Missam*, quia dimissiones fiebant. Et in *Concilio Milevit. cap. 12.* *Orationes & Missæ* pro eodem accipiuntur.

12. Quidam etiam putant, *Missæ* verbum à *Musa* deduci posse. Nam vocabulum Græcum, μῦσα vel μοῖσα (A Eolicâ Dialecto) origine Ebræum esse, & ab Ebræo themate vel radice originem trahere, cum in hoc & nominis & rei notatio conveniat. Est enim μοῖσα vel *Musa* idem quod Ebræum מוֹשֶׁה compositio, & opus perfectum & absolutum, in gloriam DEi excogitatum atq; inventum. מוֹשֶׁה verò Inventio opus, est nomen verbale à vocabulo מוֹשֶׁה hoc est, invenit, fecit, composuit, præposita litera מ quæ una ex literis מוֹשֶׁה quibus nomina verbalia à verbis derivantur, deductum. Et inde vocabula μῦσα vel μοῖσα *Musa* *Misa* vel *Missâ*, & ex his *Musica* scaturiginem habent. Sic enim *Moses* omnium historicorum, scriptorum & Autorum, ut antiquissimus, ita verissimus, non solum vocabulum מוֹשֶׁה fecit, veluti gloriam & honorem summum DEi, tanquam summum DEi beneficium & opus DEi & *Missarum* *Missam*, & *Musarum* *Musam*, & *Musicarum* *Musica* celebrat, atq; in ipsum DEum, unde & exortum est, refert Gen. 1. 7. 26. ubi scribit: Et dixit DEus: מוֹשֶׁה ab מוֹשֶׁה præposito מ *Hea-*
man-

mantica litera יְהוָה & illa ו in ה mutata (propter cognationem literarum labialium הוּו) LXX. dixerunt, ποιήσωμεν Faciamus hominem in Imagine Nostra, secundum similitudinem Nostram. Et ut liber Sapientiae cap. 2. v. 23. explicat: καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον. Imaginem propriae proprietatis & identitatis **FECIT DEUS hominem**, opus longe majus & mirabilius caelo & terra, quae etiam cum toto exercitu suo propter hominem facta sunt. Hanc primam Missam, Musam vel Musicam & יְהוָה Moses DEO uni in vocabulo **DIXIT**: & Trino in verbo **FACIAMUS** & quidem in primo vocabulo libri Geneseos יְהוָה à Spiritu Sancto peculiariter inventum, in descriptione originis rerum praedicat atque decantat. Quam Musam, Missam, Musicam & opus DEI, & deinde David in opere suo Musico Psalmorum, Psalmo videlicet numeri completi centesimo, κατ' ἐξοχήν ad illam Missam ordinato: Iubilate DEO omnis terra & v. 3 sic prosequitur: Scitote quoniam Dominus ipse est DEUS, Ipse **FECIT** (composuit) nos, יְהוָה LXX. ἐποίησεν ἡμᾶς, & non ipsi nos. Quò & in novo Testamento Christus ad veteris Testamenti יְהוָה opus videlicet DEI in creatione hominis, educationem populi Israël ex **AEgypto** & gratiarum actionem, laudem & gloriam, per varia sacrificia *Agnum DEI* qui tolleret peccata mundi representanti, respiciens & sacram coenam opus admirandum instituens, inter alia dixit: **HOC FACITE** in mei commemorationem: Item Matth 23 Hoc oportuit facere. Ab hoc sacrosancto opere & יְהוָה institutionis caenae Domini vocabulum Missa transumptum, à tempore Apostolorum usq; in hodiernum diem remansit in Ecclesia: Quae ex aurea cantione Germanica Divi Lutheri (Nun freut euch lieben Christen gemeyn / vnd last vns frölich springen / Das wir getrost vnd all in ein mit lust vnd liebe singen) canit, Was Gott an vns gewendet hat / vnd seine süsse Wunderthat / gar theur hat ers erworben: In qua cantione totum meritum Christi, &c. comprehenditur.

Et hæc, de nominis Musæ $\muῦσικα$ μουσικα Musica ad Missæ Etymologiam ac derivationem collatione, quamvis longius petita ipsi mihi visa sint, referre tamen placuit.

Atq;

Atque sic Missæ & Missodiæ orationes Leiturgicas decantantis nomen & significatum, satis demonstratum est.

*DE MISSÆ ET MISSODIÆ RITIBVS
ET PARTIBVS APVD VETERES, ET INDE APVD
nos quodammodo ad Leiturgiam re-
ceptis.*

I.

INTROITUS.

Interim dum populus in domum Domini introiret, conveniret & congregaretur, ex Psalmis & vaticinijs veteris Testamenti, vel temporis festivitati, vel Epistolice lectioni accommodatis, plerumq; de INTROITU CHRISTI in mundum, Prophetis & Sanctis desiderato, quippiam Antiphonatim decantare in Ecclesia Latina instituit CELESTINUS. Hinc eam cantionem INTROITUM vocarunt. (*Polyd.*) Sigeberti Chronicon refert, ut Gradualia, Tractus, Offertoria ante sacrificium Communionis inter communicandem; Ita INTROITUS, GELASII instituto, cepisse fieri, sub annum 426. post CHRISTUM natum. Et Gregorius I. instituit, ne quid ornatus & concentus inter sacrificandum deesset, ut Antiphonæ canerentur, quas vulgò *Introitus* vocant. *Platina, & Sigebertus.*

II.

Κύριε ἐλέησον.
DOMINE MISERERE.

GRæci Leiturgian videntur incepisse à κύριε ἐλέησον, quod erat formula confessionis peccatorum, & petitionis divinæ misericordiæ, ex Græcorum Litanijis ad officium Missæ, pro captanda benevolentia divina assumptum, ut omnibus tribus personis divinitatis *Deo Patri, Filio & Spiritui Sancto* gratius laudum sacrificium offerrent reconciliati.
Quam

Quam phrasin & precationem, SYLVESTRO autore, à Græcis Latina Ecclesia assumpsit, & GREGORII. I. instituto novies iteravit- & proximè ab Introitu decantavit. (*Polyd. Platina & Sigebert.*) Et in Anglia Kyrie eleison usurpatum legitur, Anno Christi 957.

III.

*Hymnus Angelicus, cum δοξολογία
Trinitatis.*

POST κύριε ἐλέησον Ecclesia, quodammodo læta, ob impetratam peccatorum veniam in CHRISTO, Bethlehemi nato, & sperans fore, ut concentus in cælis commisceat cum Angelis, Angelicum Hymnum (ut quem venerantur Angeli in cœlis, homines venerentur in terris, congratulantes sibi invicem, quòd Christus restauravit, teste Apostolo Ephes. i. omnia quæ in cœlis & in terris sunt) meditatur cum Sacerdote ad orientem præcinente; GLORIA IN EXCELSIS DEO: Et in terra pax, & succinens δοξολογίαν: *Laudamus te &c.* (*Duran.*) Quæ verba à Beato HILARIO, Pictaviensis Ecclesiæ Episcopo feruntur apposita esse: quamvis Innocentius Papæ Telesphoro, alij Symmacho institutum id tribuant. Telesphorus quidem voluit, ut in Missis proclamaretur: Gloria in Excelsis DEO. Volat. l. 22. Anno CXXIX. (*Sigebert.*) Symmachus Pontifex Anno 493. constituit, omni die Dominico vel natalitio martyrum, *Gloria in Excelsis DEO* ad Missas cantari: Quem hymnum TELESPHORUS septimus ut volunt, à Petro scilicet Papa, nocte tantum natalis Domini, ad Missas à se in ipsa nocte institutas cantari instituit, & in eo ad Angelorum verba, quæ sequuntur adjecit. (*Sigebert.*)

Δοξολογία, quam in gratiam φιλελλήνων inde transcribere non piguit, sic sonat in Horologio Christianorum Græcorum inter Barbaros sive Mahometicolas: (Horologium in quo Græcorum Psalmodiæ, precationes, & hymni continentur.)

Δόξα ἐν ὑψίσοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. ὑμνεῖμεν σε, εὐλογοῦμεν σε, προσκυνεῖμεν σε, δοξολογοῦμεν σε.

G

γῆμι

γέμψε, δύχαις ἔμψοι τὴν μεγάλην σε δόξαν. Κύριε βασιλεύ ἐπεράνιε θεέ πάτερ παντοκράτωρ. Κύριε υἱε μονογενῆς Ἰησοῦ Χριστέ ἢ ἅγιον πνεῦμα. Κύριε ὁ θεὸς ἄμνος τῷ θεῷ, ὁ υἱὸς τῷ πατρὸς ὁ αἶρων τὴν ἀμαρτίαν τῷ κόσμῳ πρὸς δεξιά τὴν δέξιαν ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὸς, ἐλέησον ἡμᾶς. ὅτι σὺ εἶ μόνος ἅγιος, σὺ εἶ μόνος Κύριε Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεῷ πατρὸς. *Αμὴν.*

Congruit planè cum nostra Latina glorificatione. Gloria in Excelsis DEO & in terra pax, hominibus bona voluntas. Laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificamus te, gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam: Domine Rex coelestis DEUS Pater omnipotens: Domine Fili unigenite, IESU CHRISTE & Spiritus Sancte. Domine DEUS agnus DEI, Filius Patris, qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram: Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nostri: Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus IESUS CHRISTUS, in gloriam DEI Patris, Amen.

IV.

V E R S U S.

Dominus vobiscum: Et cum Spiritu tuo:

C O L L E C T Æ:

Vbi salutanti populum salutatione Angelica, (*Iud. 6. Luc. 1.*) **DOMINUS VOBISCU M**, reprecata fuit Ecclesia: **ET CUM SPIRITU TUO**, (*2. Timoth. 4.*) dum mutui voti exauditionem pari fidei ardore sibi pollicentur & cupiunt utrinq; mandato Christi, ut *Oremus* (*Matt. 26.*) inculcato, Collectæ sive petitiones collecti populi totius in unum à Sacerdote colliguntur, proponuntur & enarrantur; quas populus ex indubia fide, de eventu exauditionis certissimo, cum *πληροφορία* approbat & concludit Christiano Epilogo, **A M E N.** (*1. Corinth. 14. 16. Matth. 6. 13.*) Quod Græcus perperam *εὐκτικῶς* optativè reddidit, *γένοιτα* fiat

fiat

fiat; Aquila, teste Hieronymo & Augustino, *πρωτομηνως* verè, certò; *εβδωμηνως* assertivè, & meliùs. Quod collectarum genus lectioni Epistolæ præmittendum GELASIO ascribunt. (*Vsus Collectarum ad cœnam.*)

At Chrysostronus in Homil. de hujusmodi precum formis, ad cœnam quoq; traductis, sic scribit; In iisdem mysterijs benè precatur Sacerdos populo, & benè precatur populus Sacerdoti: Nam CUM SPIRITU TUO nihil aliud est, quam hoc: Ea quæ sunt Eucharistiæ, id est; gratiarum actionis, communia sunt omnia. Neq; enim ille solus gratias agit; sed etiam omnis populus. Prius etiam acceptâ illorum voce, deinde congregatis illis, ut dignè & justè hoc fiat, incipit Eucharistiam. (*Sacerdotis & populi per vices cantio.*)

Sic porro scribit Chrysostr. de quibusdam vicibus cantionum, sive interrogationum MINISTRI & Populi: Quid *miraris*, inquit, si cum Sacerdote Populus loquitur? Vbi sanè & cum illis CHERUBIM & supernis Potestatibus communiter sanctos illos hymnos perforant? Idem Chrysostr. Cum alijs omnibus, inquit, donum simul erat precationis, id quod & ipsum SPIRITUS dicebatur, & qui donum hoc habebat, is pro universa multitudine orabat. Etenim quoniam rerum earum, quæ conducunt, ignari, quæ inutilia sunt oramus, veniebat in unum hunc quendam precationis donum, qui & quod toti prodesset Ecclesiæ, omnium constitutus loco orabat, & alios simul, quid orandum esset, instituebat. Spiritum igitur hic vocat, donum hoc precationis, quod tum temporis dabatur, animamq; simul, quæ dono ejusmodi accepto apud DEUM interpellabat & gemebat. Stans enim, qui hoc honoratus erat dono, multa compunctione, multisque gemitibus juxta mentis intentionem ad DEUM supplicans, quæ prodesset omnibus orabat. Cujus rei nunc quoque Symbolum est Diaconus, qui in Ecclesia preces pro populo offert.

Quod commemoravit hisce verbis Chrysostronus de peculiari dono precum, quod Spiritus sanctus in primogenia Novi Testamenti Ecclesia in aliquos præ alijs contulerit, id certissimum est; quemadmodum etiam Paulus *1. Corinth. 14. v. 14. & c. Jacob. c. 5, v. 14.* astipulantur.

G a

Atq;

Atq; hinc dimanasse consuetudinem, quæ tempore Chrysofomi Græcis fuit observata Ecclesijs, & hodie apud nos quoq; retinetur, ut Diaconus conceptis verbis toti Ecclesiæ, preces præiret. Idq; scire jucundum est, & adversus ceremoniarum Ecclesiasticarum hostes utile.

Ineptum est illud ANACLETI institutum, ut Sacerdos more Pontificiorum non nisi coram duobus sacrificaret; *Gratian. & Volaterr. lib. 22. hoc Soteri attribuunt, qui fortè illud parum custoditum renovavit.* Quò credo, inquit Polydorus Vergilius, ne ille frustra benè precando diceret: DOMINUS VOBISCUM, si minus quàm duo sacris interessent. *Polyd. lib. 5. cap. 12. Idem Polyd. & hoc addidit, Sacerdos dicendo Dominus vobiscum sæpius ad populum in altari se vertit.* Sic Hebræorum sacerdos inter sacra sese circumagebat, aspergendo sanguinem animalis immolati.

Et hætenus omnes Leiturgodixæ lectioni Epistolæ viam sternebant, unde & *Επιστολικαὶ* vocari possent, ceu *Επιστολοδίαι*, id est, hymni Epistolici.

V.

Lectioes Epistolæ, post Evangelij.

Hinc itaq; olim per Lectores, c. perlectis 25 distinct. (*ἀναγνώσαι* vocantur *Duareno: quem vide ad hanc rem lib. 1. de sacr. Eccl. minist. cap. 14. Vbi etiam refert, Iulianum Imp. Apostatam quandoq; functum esse hoc munere.*) ad Sacerdotes hodiè quod spectat, quædam ex divinis literis recitabantur, aut ex Veteri Testamento, aut ex Actis, aut ex Epistolis Apostolicis: quibus auditis, post recitanda supererat aliqua EVANGELICAE historix portio. Fides enim, Fideiq; actiones Epistolæ & Evangelij lectione excitabantur, ut quicquid in his deficeret, illâ in pœnitentibus restitueretur, & integritas novi hominis per Christi Spiritum reficeretur. Ambonis in templo, quem eundem & suggestum nominari scribit, meminit Platina in SIXTO: Et porphyreticis lapidibus ornatum fuisse ab eodem, ac eum præbuisse usum, quod ibi EVANGELIVM & EPISTOLAE sint decantatæ:

Hieronimus autor Epistolæ & Evangelij in Missa canendi putatur.

Volater-

Volaterra. lib. 22. Et ANASTASIUS I. Pp. instituit Anno 409. ut Evangelium in templis stando audiretur. *Platina & Volaterr.* Idem ANASTASIUS constituit ne Sacerdotes vel Laici ullo modo sederent, sed curvi & venerabundi starent, cum sacrum Evangelium aut caneretur aut legeretur in Ecclesia DEI. *Platina.*

Poloni equites inter sacra enses stringunt in defensionem Evangelij, dum illud cantatur. Augustum juvat hinc referre Leiturgiæ officium, quo perfunctus est SIGISMUNDUS Imper. Nam is quondam sub natalem Domini Constantiam veniens, in Missæ sacro tanquam Diaconus Evangelium cantavit: Exijt edictum à Cæsare Augusto. *Cari- on. lib. 3. Chron.* Quæ a. Odæ ante concionem quidem, sed post Epistolam canebantur, quia ad Evangelij devotam auscultationem populum excitarent, dici possunt *εὐαγγελιωδία ἢ λειτουργωδία εὐαγγελικαὶ*, id est hymni Evangelici: cujus generis sunt quæ sequuntur.

VI.

Graduale, Hallelujah & Concio.

SED cum priores lectiones Ecclesiæ recitassent LECTORES, quæ ex EVANGELIO referenda erant, DIACONUS ex eminenti loco, atq; suggestu pronuntiabat, nempe ut omnibus conspicuus esset, & ab omnibus intelligeretur.

Dum itaq; ibat & gradus ascendebat, populus canere consuevit psalmorum aliquot versus, quos vulgo GRADUALES appellarunt. Festivâ item quodammodo acclamatione, læto Evangelij nuncio applaudentes, interponebant *Hallelujah*, vocabulum Hebraicum, quod ineffabile gaudium, Angelorum videlicet & hominum, significet potius quam exprimat. Hieronymus explicat: Cantate laudem Domini. Innocentius & alij: *Laudate Dominum*: cujusmodi vox in Apocalypsi (19.) ex Angelis vel turba in cælo & audita est, & in titulo quorundam Psalmorum legitur.

Pòst, Evangelio recitato, Episcopus aut Ecclesiæ pastor interpreta-

tionem & adhortationem adijciebat, corripiebantur vitia, & de excommunicandis agebatur, &c. Quemadmodum autem Hallelujah, ab *Hierosolymitanis* desumptum videtur: Sic Gradualia, GREGORIUS, AMBROSIIUS & GELASIIUS composuerunt: Nam collectas & Gradualia, Gelasium Pp. anno Christi 495. instituisse legitur.

VII.

Alius usus Gradualium & Hallelujah: huc item Tractus & Sequentia.

Diversa legitur apud alios ratio & consuetudo canendi *Gradualia* & *Hallelujah*, quæ ante Evangelij lectionem & concionem, interjectis alijs canticis, distincti Cantores canebant. GRADUALIA enim ex Veteri Testamento ut plurimum desumpta, ut ijs cum solennitate vel Evangelio, cujuscunq; temporis concordantib⁹, ab Epistole ad percipiendam Evangelij lectionem gradatim assurgeret collecti populi animus, à pueris in gradibus cantabantur: ad quæ viri in pulpitis HALLELVIAH concinebant: Idq; cum gaudio quasi & plausu per totum ferè annum frequentabatur; nisi quod à Dominica Septuagesimæ usq; ad vigiliam Paschæ, quasi in diebus & officijs luctus, & jejuniorum loco *Hallelujah* ex TELESPHORI institutione suffectus fuit TRACTUS, ex Psalmis & Prophetijs, à GELASIO factus, quo tractim & cum asperitate vocum, & pendularum notarum prolixitate ita canendum fuit, ut pro remissione peccatorum, & cum publicarum, tum privatarum pænarum mitigatione impetranda, multis cum gemitibus & suspirijs, ex intimis cordis visceribus oratio protraheretur.

Qui ita *Gradualia* & *Hallelujah* usurparunt, addiderunt etiam *Sequentias*, ut vocant, vel *Profam*. SEQUENTIAE sunt cantus, dicti à præfatione subsequenti lectionis: Sequentia S. Evangelij secundum Matth. &c. Cujusmodi Sequentijs ad auscultationem subsequenti lectionis ex Evangelio, quod præcedenti contextui, unde abruptum est, adhæret, populum præparare & exsuscitare voluerunt. PROSA dicitur, secundum Isidorum, quasi profusa, & à lege metri soluta oratio.

NOT-

NOTGERIUS ABBAS S. Galli in Teutonia, primus Sequentias composuit, easq; NICOLAUS Papa invexit, & cantari concessit. *Martin. in Chronico.*

Sequentiam festo *Palmarum* destinata componendi & decantandi, occasio & origo memoranda est, & admiranda, quæ auctori magnum attulit fructum Pietatis; quod pium censeatur hîc commemorari & observari.

Conspirationi filiorum **LUDOVICI I.** Imper. contra Patrem multi Pontifices inerant, inter quos etiam **THEODULPHUS** Abbas Floriacensis, pontifex Aurelianensis erat suspectus: quorum consilio & instinctu, **LUDOVICUS PIUS** Imper. & Francorum Rex, regno exutus, captus, & in carcerem à **LOTHARIO** impio filio conjectus est. Is liberatus & restitutus in regnum ob conjurationis suspicionem *Theodulphum* carceri inclusit *Andogavi*. Cumq; in eo loco Imperator Pascha facturus, in Palmis interesset publicæ processioni, ad repræsentandum Christi ingressum in Hierusalem, & jam prope turrim pompa transiret, qua vinctus tenebatur *Theodulphus*; tunc ille prospiciens quod erat futurum, Hymnum insignem, quem in carcere composuerat & dictârat in honorem ejus processioni, ad aperta fenestra, in hora processioni antedictæ concinebat clarâ voce, ut à cunctis audiretur: *Gloria, laus & honor tibi sit, Rex Christe redemptor, &c.* Admiratus Imperator interrogat, quæ sit vox & cujus hominis, quam audiret. Indicatur esse *Theodulphi* Episc. Aurelianensis, qui clausus ibi teneretur. Diligentius perpensis tenore carminis, adeo fertur delectatus Imp. ut juberet conscriptum carmen, voce Pontificis decantatum signari; ejusq; dulcedine permollitus veniam dedit *Theodulpho* vitæ infidiatori, & liberum abire permisit. *Crantz. lib. 1. Metropoleos cap. 27. & 40.*

Inter alias festorum *Profas* elegantes, notatu digna est **PENTECOSTES** Sequentia illa, quam **HUGONIS CAPETI**, primi Galliarum, ex Illustrissima Electoratus Saxonie Domo, Regis filius

R O.

ROBERTUS, Rex Galliaë hujus stemmatis II. devotè composuit:
Sancti Spiritus adsit nobis gratia, &c.

Prosa ea historiam (*Refert Albertus Crantz. lib. 5. cap. 46. de Imp. Friderico eiusq; Filio R. Henrico, & de ArchiEpisc. Col.: ad ann. 1184. Autor Catalog. Episc. Hildes. rythmis German. de Episc. 17. Hezilone Anno 1064.*) movet necessariò, nec inutiliter memorandam. Tragicus sanè GOSLARIAE (quidam ajunt MOGUNTIAE) Pentecostes die accidit casus, ubi Episcopi Hildesiani, & Abbatis Fuldensis Aulici in templo Regio de loco contenderunt, & ad gladios pervenerunt, & cædes multas perpetrârunt, ita ut sanguis cæforum ex templo effluens scalas templi impleret, Et rex ipse accurrens in periculo esset: Sedata autem laniena, nihilominus justus est Chorus celebrare hunc festum diem: Cumq; inter canendum perventum esset in *Sequentia prima* ad finem, in quo hæc verba canuntur: *Ipsè hodie Apostolos Christi donans munere insolito & cunctis inaudito seculis, HUNC DIEM GLORIOSUM FECISTI: Audita est vox reboans, in templo medio, & evomens hæc verba: HUNC DIEM CRUENTUM EGO FECI.* Territis hæc voce turbis, cæpit Rex publicè dicere: *Tu perverse Nebulo, qui hunc diem cruentum nobis fecisti, pœnas dabis DEO & nobis:* Et nos iterum hunc diem GLORIOSUM faciemus: atq; simul jussit addere, & altâ voce canere: *Veni sancte Spiritus, & emitte calitus lucis tuæ radium, &c.* Vnde manifeste apparet, quàm maligno & cruento Spiritui inimica & odiosa sit, quàm amica & grata Sancto & Pacifico Spiritui & piorum cætui sit, & quàm jucunda audiatur *λεϊσργωδία* Ecclesiae.

VIII.

Gloriatibi Domine. Credo in unum Deum:

Symbolum Nicænum, &c.

Cæterum, qui dicto modo Gradualia, Hallelujah, Tractus, Sequentias usurpant, ad sequentia Evangelij jamjam legenda, glorificant DEUM Choro, pro manifestatione Evangelij: GLORIA TIBI DOMINE. Evangelium enim est caput & principale omnium, quæ ad Missæ officium dicuntur, cantantur & legantur. Post lectionem Evangelij

gelij finitam, ut quod uno corde creditur ad justitiam, (*Rom. 10. Psalm. 119.*) uno ore confiteantur omnes ad salutem, Ecclesia, sacerdoti altâ voce intonanti, & πρώτα *ἢ* ὁμολογίας exorso: CREDO IN UNUM DEUM, succinit unanimi fide reliquam confessionem Symboli Nicæni. Intelligatur autem Symbolum Nicenum, quod Synodus Nicæna, quæ Anno Christi 328. cæpit, Samosateni & Arrij ac Novati dogmatis damnatis, promulgavit in urbe Bithyniæ Nicæa 19. Iunij: Idem Symbolum postea Synodus Antiochena Anno Christi 344. corrupit. *Socrat. lib. 2. cap. 8. 10.* Sardicensis verò pia comprobavit & confirmavit Anno Christi 350. quatuor vero subsequentes Syrmienfis Anno Christi 355. Arminiensis & Seleuciensis Anno Christi 363. atq; Antiochena Anno Christi 365. multis modis depravârunt, Anno Christi 555: Synodus universalis Constantinopolitana repetivit & illustravit. A Socrate autem & Athanasio *ad Iovinian. t. 4.* recitatur his verbis: *πιστεύομεν εἰς ἕνα θεόν &c.* Credimus in unum Deum: Hujus autorem Athanasius (*in Epist. ad Solit.*) nominat OSIUM. Symbolum illud vocant majus, quippe conceptum in magnâ Synodo, videlicet CCCXVIII. Patrum: Anno 325. *Brent. in Of. 8. Polyd. lib. 5. cap. 11.*) Publicum id solennibus diebus decantandi morem DAMASO tribuunt institutum, ex decreto Synodi à centum quinquaginta Episcopis Constantinopoli celebratæ. (*Sigebert. in Chron.*) Alij MARCO Pp. ejus nominis primo, Sylvestri. I. successori, circa Annum Christi 330. ascribunt, ita ut ille hujus decretum innovâsse credatur. Hodie etiam Apostolicum Symbolum notâ linguâ succinit populus. Romani olim Symbolum Apostolorum post Evangelium non cecinêrunt, quod Romana Ecclesia nulla unquam hæresi infecta fuisset, sed in confessione fidei perstitisset. HENRICUS tamen II. Imperator BENEDICTO VIII. Pp. persuasit, ut ad publicam Missam illud decantarent. *Berno.* In alijs Ecclesijs quomodo Symbolum ad communionem differatur, mox dicetur. Symboli item cantum sub horis canonicis, vide in Corollario Liturgodiæ annexo.

H

Hactē-

Hactenus de Leturgodia Missali, & Missodia ante concionem: sequitur ea, quæ post concionem celebratur.

IX.

*Missio primitiva Ecclesie à Pontificiis transposita.**ITE MISSA EST.*

AD morem in libro Nehem. cap. 8. & alibi Luc. 4. expressum, Evangelij textu explicato, ne interessent Eucharistiæ celebrationi, Catechumeni, & non communicaturi, apud Veteres dimittebantur. (*concionis ex suggestu meminit Socrat. lib. 6. cap. 5. Sozom. lib. 8. cap. 5. vide supra de notatione Missodie distinct. IV. V. VI.*) Ea missio hodie apud nostrates locum non habet; cum in nostris Ecclesijs alia sit ratio Catechumenorum, quippe regeneratorum; & non communicaturis etiam detur Eucharistiæ cum fidei meditatione astare. Pontificij verò, etiam si fermè nulli communicant, uno excepto *Sacrifico*, Missionem suam clarâ voce denunciant: *ITE, MISSA EST*, quod idem est, ac *i licet, hoc est, ire licet*; (*Polydor. lib. 5. cap. 12. varia explicatio, apud Gabriel: Biel: lect. 89.*) & contra Missionem veterum, ipsi hanc formam longè aliam ad finem Missæ transposuerunt, hâc in re Ethnicum, quem jactitant, imitantes ritum Sacerdotis Isiaci, qui post celebrata sacra pronunciaerat: *λαοῖς ἄφεσις*, Populis missio, (*Apuleius libo Asini aurei 11.*)

X.

Symbolum Fidei.

SED antiquitùs ijs, quæ Catechumenorum missionem spectant, peractis, qui manebant, sacre Coenæ futuri participes *FIDEI SYMBOLUM* canebant, ut sese mutuò de capitibus Religionis præcipuis, in quibus consentirent, sedulò admonerent. In Symbolis quippe *SUMMA FIDEI* comprehenditur, quæ sanè comprehensio, vel summa, Veteribus Patribus Ecclesie *TRADITIO* vocata est, & ex libris divinis

nis

nis defumta, ac ad salutem necessaria credita, contra Hæreticos, qui sacros libros negant, produci potest. (*Tertullianus*) Et Symbolum in quavis Synaxi decantandum, nominatim narrat THEODORUS *Lector*, *Collectaneorum libro secundo*, institutum à PETRO GNAPHAEO, Antiochenæ Ecclesiæ gubernatore.

XI.

Oblatio triplicis usus, cum Cantilenis & Collectis.

DEhinc quando cecinerant Symbolum astantes, ex suis facultatibus, quæ videbantur, offerebant. *Oblatio* verò triplicem usum habuit: Partim quippe in frugalia quædam convivia erogabatur, quæ Christiani id temporis inter se admodum religiosè celebrabant, & vulgò ἀγάπαι (*Liebmahl*) vocabantur; partim, quod supererat, pauperibus distribuebatur; Et denique inde aliquid Panis & Vini in usum sacrae Cœnæ seponebatur. Atq; hanc rerum oblationem tum fuisse adhibitam, testantur: *Primum*, Versus quidam à populo decantati, dum oblatio fieret, qui propterea vocantur ab eis, *Offertorium*: Idem præterea cognoscitur ex ijs collectis, quæ in ea Missæ parte habentur. *Quin* ejus oblationis Iustinus, antiquissimus Martyr in sua Apologia mentionem fecit; Cyprianus item, ac nonnulli ex veteribus patribus. Cæterum ADRIANUS Pp. in offertorijs & offertoriorum versibus quòd geminatum est, geminavit Anno 772. (*Sigebert. in Chron.*) GELASIUS Pp. voluit fieri in Missis Collationes. (*Volaterr. lib. 22.*)

XII.

Sursum Corda.

POSThæc ad sacram Cœnam administrandam convenientes dicebant: **SURSUM CORDA.** Ac sanè rectè, & in tempore Christiani sic agebant, quò se monerent, ut nihil carnale nihilve terrenum ibi cogitarent, sed in cœlestibus corda haberent. Nec enim satis est, ut externam utcunq; disciplinam in conventibus Ecclesiæ & Synaxi præstemus, sed imprimis & cor Domino aperiamus, eumq; in animum men-

temq; nostram immigrare sinamus; Quemadmodum Apostolus Paulus (*Colloff. 3.*) nos hortatur: Siquidem unà cum Christo resurrexistis, superna quærite, ubi est Christus, in dextera DEI sedens: Superna capite, non ea quæ sunt in terra. Inde Patres instituerunt, ut Sacerdos in præfatione Eucharistiæ ad populum ita Pauli verba diceret: SURSUM CORDA; Et populus responderet: HABEMUS AD DOMINUM. De qua consuetudine per antiqua pios commentarios tradiderunt Patres & scriptores Ecclesiastici notatu dignissimos.

CYPRIANUS, (*in concione de oratione Dominica*) Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solùm cogitet quod precatur. Ideò & Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: *Sursum corda*, ut, dum respondet plebs; *Habemus ad Dominum*, admoneatur, *nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere*. Claudatur contra adversarium pectus, & soli DEO pateat, ne ad se hostem DEI tempore orationis adire pariat.

CHRYSOSTOMUS (*in Sermone de Eucharist. in Encenijs.*) Quid facis homo; Non promisisti sacerdoti, qui dixit: *Sursum mentem & Corda*, & dixisti; *Habemus ad Dominum*? Non revereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inveneris. Papæ! mensa mysterijs instructa est, & *Agnus DEI* pro te immolatur; Sacerdos pro te angitur; sanguis Spiritualis ex sacra mensa refluit: *Seraphin* astant sex alis faciem tegentia, omnis incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt: Ignis Spiritualis è coelo descendit; Sanguis in Cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: Et non erubescis, revereris, & confunderis, neq; DEUM tibi propitium facis?

AUGUSTINUS (*lib. de dono viduit. cap. 16.*) In sacramentis fidelium dicitur: *Sursum Corda*, quod munus est Domini, & non in nostra potestate, ut quæ *Sursum* sint, quis sapiat, ubi Christus est, ad dexteram DEI sedens?

IDEM

IDEM (*in Psalm. 39.*) Quod inter sacra myſteria *Cor ſurſum habere jubemur*, ipſo iuvante id volumus, *quo iubente admonemur*.

IDEM (*in Psalm. 85.*) Levandum eſt *Cor*, neq; hîc habitandum eſt corde; Hæc mala regio eſt, ſufficiat quod adhuc carne neceſſe eſt hîc eſſe. *At ſurſum Cor habetur*, ut ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, dicit Apoſtolus fidelibus, corpus & ſanguinem Domini accipientibus, hoc dicit: Si ſurrexiſtis cum CHRISTO, quæ *ſurſum* ſunt ſapite, ubi CHRISTUS eſt, in dextera DEi ſedens.

XIII.

Gratias agimus.

GRATIÆ deinceps agebantur, cum diceretur: GRATIAS AGIMUS tibi Domine *ſancte Pater omnipotens, æterne DEus, per Chriſtum Dominum noſtrum, &c.* Hæc antiquiſſima ſunt, & in vetuſtis ſcriptoribus paſſim habentur. *Quin & ipſum corporis Chriſti & ſanguinis myſterium eucharistiæ* dictum eſt, quod tota ejus confectio à Gratiarum actione pendeat.

XIV.

Verba Cœnæ, & Oratio Dominica.

Cùmq; Antiſtes dixiſſet: per *Chriſtum Dominum* ad verba Cœnæ propria, quam conſecrationem vocant, descendeſſet: quibus recitatis, *Dominica Oratio* adijciebatur: Hæc duo inter actionis ſimpliciter neceſſaria connumerant ipſi Pontificij. Gregorius Magnus orationem Dominicam poſt Canonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari, Anno Domini 592. (*Sigebert. in Chron. & Volaterr. lib. 22. Szeged. de ſumma doctrinæ pontificiæ.*)

XV.

Sanctus. Benedictus.

At XYSTUS vel SIXTUS voluit, ut antea populus caneret *Τρισαγιον*; SANCTUS S. S. Cujus tamen canendi hymni, CELESTINUM autorem facit *Vrſpergenſis*. (*P. Martyr. Nauclerus generatione 9. Pölyd. l. 5. c. 11. Eſai. 6. Apoc. 1. Vrſpergenſis.*)

Poſt

Post accini consuevit BENEDICTUS, &c. ut Angelicis & Evangelicis Evlogijs tremendæ coenæ Dominicæ consecrationem, cum reverentia præstolari juberetur congregationis populus. (*Psal. 118.*) Prima enim pars laudem continet Angelorum; ultima hominum, ut legitur in Esaia cap. 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEVS Zebaoth*: Et in Evangelio Matth. 21. quod qui præibant & sequebantur clamabant dicentes: *Hosianna Filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini*. Siquidem vox Angelorum *Hosianna* scilicet in altissimis, Trinitatis & unitatis in DEO commendat arcanum; vox hominum *Hosianna* scilicet Filio David, divinitatis & humanitatis in Christi persona Sacramentum designat. Illud etiam animadvertendum, quod ter dicatur *Sanctus*, ut notetur distinctio personarum; Sed semel tantum dicitur *Dominus DEUS Zebaoth*: ut notetur divinæ essentiae unitas: Item Ter in singulari numero *Sanctus* & non *Sancti* dicitur pluraliter, una sanctitas in his tribus personis & una æternitas & æqualitas intelligatur. Hoc non solum Seraphim clamabant (*Apocal. 1.*) sub excelso DEI Solio apud Prophetam, sed & quatuor animalia die ac nocte decantant; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS Zebaoth*. Dicitur autem DEUS Sanctus, id est sacrificans, & qui præcipit Sancti estote, quia ego Sanctus sum Dominus DEUS vester. Dicitur Pater Sanctus, dicente Filio, (*Iohan. 17.*) *Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es*. Dicitur Filius sanctus Angelo attestante (*Luc. 1.*) *quod ex te nascetur, Sanctum vocabitur*. Dicitur Spiritus Sanctus Christo dicente (*Iohan. 20.*) *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittentur eis*. Dicitur quoque Dominus DEUS Sabaoth, id est Exercituum Angelorum & hominum: de quo in Psalmo 24. dicitur ab Angelis: *Quis est iste Rex gloriae? Dominus virtutum*. Dum ergo dicimus, *Pleni sunt caeli & terra gloria tua*, agimus gratias creatori de omnibus beneficijs, dum verè dicimus, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, gratias agimus specialiter, pro beneficio redemptionis. Quia enim necessarium est ad salutem Incarnationis mysterium confiteri, rectè subjungitur, *Benedictus, qui venit in nomine Domini*.

PRAE-

XVI.

PRÆFATIONES ante consecrationem,

cui CANON assutus.

VT autem commodus accessus daretur, ad aliud Canticum, tremorem & timorem DOMINI in attentis excitandi gratia, quasdam PRÆFATIONES interpositas esse videmus: Quales etiam hodie Festi beneficijs commemoratis, prædicationi verbi connectunt Sacramenti celebrationem, & animos ad gratiarum actionem præparant, quod Fidem in nobis DEUS non tantum verbi promissione augeat, verum etiam Sacramenti sigillo obsignet & confirmet. *Gelasius* autem *Præfationes*, quæ Canonem præcedunt, cantu quidem & Sermone elegantissimi composuit, quæ ut testatur *Pelagius* novem numero sunt: decimam ad honorem DEIPARÆ virginis *Urbanus* addidit. Et quidem *Pelagius* ille Pontifex decrevit, quotidianam Sacramentorum præfationem, ad Missas novem tantummodo præfationibus, secundum antiquum Romanorum ordinem esse commutandam, scilicet in Natali Domini, In Apparitione, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, de Sancta Trinitate, de Apostolis, de sancta Cruce, de jejuniis quadragesimali Anno DXXCI. (*Sigebert. in Chronic.*)

Etiam memorabile est, qua motus occasione *Theodosius*, toti orbi terrarum præceperit, ne *Hymnum* hunc *Τρισάγιον* Ecclesiæ præterirent; Tricesimo quippe Imperij *Theodosij* anno terræ motus facti sunt Constantinopoli per quatuor menses, ita ut metu nimio perculsi Byzantini, extra civitatem in campum unà cum Episcopo, qui tum *Proclus* fuit, secederent, precibus DEO pro liberatione ab imminente interitu supplicantes. Quadam ergo die fluctuante terrâ atq; omni plebe attentius clamante, *κύριε ἐλέησον*, circa horam tertiam, omnibus videntibus à divina contigit virtute sustolli quendam adolescentulum in aëra, & audire divinam vocem admonentem, ut Episcopo ac populo nunciaret, ut LITANIAS sic facerent & dicerent: ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ὁ ἰσχυρός, ἅγιος ὁ ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, Sanctus DEVS, Sanctus fortis, Sanctus

Sanctus immortalis, miserere nobis: nihil aliud apponentes. Proclus Episcopus, cum sic facere populo præcepisset, terræ motus cessârunt. Inde THEODOSIUS Ἐπιτὰξιον hoc commendavit universi orbis Ecclesijs. (Paulus Diac. lib. 14. Nicephor. lib. 14. cap. 46. & Cedrenus.) Cantatur autem coràm altari à solo sacerdote præfatio, quæ & præparatio vocatur, quia in ea Sacerdos præloquitur laudes & grates DEO, & præparat fidelium mentes ad futuræ reverentiam consecrationis, ut sursum corda habeant in cœlestibus, & non in terrenis. Dicitur etiam *Hymnus Angelicus*, quia Angelicis laudibus est plenus, & in eo homines & Angeli conveniunt ad concinendum Regi: Vnde & altâ ac delectabili voce cantatur, quia in illa Angelorum præconia representantur. Postquam Sacerdos finivit Præfationem, *Quia dignum & justum est, æquum & salutare, gratias DEO omnipotenti referre;* totus Chorus cantat hymnum, qui partim Angelorum, partim hominum verba complectitur, nimirum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus;* de quo in præcedenti capite.

Præfationis autem cantica excipienti consecrationi assuerunt suum *Canonem*, non veriti, cum inter actionis simpliciter necessaria, cum verbis Cœnæ & oratione Dominica pari gradu, imò vel superiori tanquam consecrationem summam & caput Missæ constituere, licet recitationem cum silentio inter necessaria de congruo collocent. (*Szeged. de summa doctrina Pontif.*) Illum Scholasticus quidam, ut Gregorius (*in suo Registro*) memorat, composuit; qui sane ab eodem Gregorio minimè probatur, quod sua inferere voluerit, & orationem Dominicam neglexerit (*Polyd. lib. 5. cap. 11. Brigomensis in Theodosio, Platina, Sigebertus, Sabellicus Enneade octava. lib. 1. Nauclerus*) Quid verò ad Idoli fabricam unusquisque artificum, ab Alexandro usque, qui circiter CCCLX. annos ante Gelasium sedit, & præcipuè LEO astruxerit, corradere licet hujus rei collectoribus,

XVII.

Osculum Pacis.

Finitâ consecratione dicebatur *Pax Domini* (*Polyd. lib. 5. cap. 11.*) Et de pa-

de pacificâ salutatione CHRYSOSTOMUS inquit: In Ecclesijs pacem, in precationibus, in supplicationibus, in præfationibus, & semel atque iterum, ac tertio & sæpe eandem, qui Ecclesiæ præest, impertit dicens: *Pax vobis*. Et paulo post: Ac non dicit Ecclesiæ præful; *Pax vobis* simpliciter; Sed *Pax omnibus*: Item: mox atq; Præful Ecclesiæ ingreditur dicit: *Pax omnibus*, quando concionatur, quando benedicit; quando salutem optare jubet, quando sacrificium absolvitur, & interea rursus *Gratia vobis & Pax*. (*Coloss. 1.*)

Hinc OSCULUM PACIS datum fuit inter Sacerdotes mutuò, quod INNOCENTII. I. inventum putatur, velut LEONIS II. ut pax in sacrorum ceremonijs astanti populo circumferretur; Et utrumq; juxta Polydori (*lib. 5. cap. 11.*) opinionem, ex Iudæ osculo elicitum, ex imitatione Servatoris, qui consueverat suos præsertim discipulos abeuntes vel ad se redeuntes deosculari (*Sigebert. Volat. lib, 22.*)

At in primitiva Ecclesia charitatis causa tempore Coenæ Dominicæ præsentibus mutuò oscula dederunt: (*Bened. Aretius*) Et quod in actione profitebantur, confirmare voluerunt symbolo: ut religiosum illud osculum esset testimonium communionis & consensus in eadem religione, contestatione etiam facta fraternæ dilectionis: Etenim inter pios *Sanctitatis & Charitatis* præcipua habetur cura: Prioris, ut rectè erga DEUM vivant, seisc nulla impietate polluentes: Posterioris verò est, cum *Proximo*, ut decet professionem Christianam, vivere. Sanctitatis osculum iterum atque iterum Corinthiacæ Ecclesiæ præcepit D. Paulus (*1. Corinth. 16. & 2. Corinth. 13. 1. Thessalon. 5.*) amicè suadens: *Salutate vos invicem osculo Sancto*; Et Thessalonicensi: *Salutate fratres omnes cum Osculo Sancto*. CHARITATIS OSCULUM D. Petrus (*1. Petr. 5.*) commendat, demandans: *Salutate vos mutuò Dilectionis osculo*. Pfaltes etiam justitiæ & paci se osculatis congratulatur. (*Psalms. 85.*) Et hoc osculo monebantur osculantes, ne blasphemando, futillia loquendo, convitia proferendo, vel hypocritico Absolomi (*2. Sam. 15.*) Ioabi (*2. Sam. 20.*) & Iudæ (*Matth 26.*) osculo tale os polluerent, quod accipiens corpus & sanguinem Dominicum, summum honorem

I

confe-

consecutum esset, quippe per oris januam & portam ingrediente Christo, quem communicant mysteriorum participes. Eideniq; monitioni Meditatio hæc succurrere potuit; quod *Christus* ipsum in pœnitentia & fide, in proximi dilectione, & misericordia exosculatus, iterum sit osculaturus, osculo oris sui, instar patris filium prodigum osculo excipientis (*Psal. 2. Cant. 1. Luc. 15.*) hoc est: Hieronymo (*ad Dardan.*) & Augustino (*2. question. Evang. cap. 33.*) interpretibus, quod salvator in carne exhibitus & manifestatus fide, conversos peccatores consoletur certa spe remissi peccati & gratiæ æternæ. De hoc osculo pacis faciunt mentionem Tertullianus (*in Apolog.*) & Iustinus Martyr (*in 2. Apologia*) qui elegantissimè inter cætera ait: ἀλλήλους φιλήματι ἀσπάζόμεθα.

XVIII.

Agnus Dei. Discubuit.

S V B ipsa corporis & sanguinis distributione, ad quam veniebatur, dum hæc agerentur, decantandum Canticum: A G N U S D E I (*Io. han. 1.*) à quodam *Innocentio* hûc dicitur fuisse inductum: (*Volat. l. 22.*) quamvis alibi, S E R G I U M Pp. Anno Christi 688. A G N U S D E I Missæ adjecisse, legitur. Etiam Responsorium; D I S C U B U I T I E S U S, vel alias cantiones de institutione Cœnæ, hodie accinit Ecclesia: Quæ cantiones sunt conciones annunciantes mortem Domini (*1. Corinth. 11.*) ut qui communicat, firmissimè persuasum habeat, non aliûs quàm innocentissimi Agni victimam, quæ pro totius Mundi peccatis sufficiens fuit, pro suis etiam esse sufficientem; Et non tantum oret C H R I S T U M, ut nunquã desistat miserere nostri, & donare pacem & vitam: Sed etiam pro tam paratissima & acerbissima morte debitam erga Christum gratitudinem obedientiæ & patientiæ vestigijs exprimere discat. (*1. Petr. 2.*) Quicumq; enim sine fide & proposito meliori, temerè & inconsideratè hoc sacratissimo epulo vescitur, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. (*1. Corinth. 11.*)

Post

XIX.

Post Communionem.

Distributione perfectâ Canticum gratiarum actionis adijciebatur, quod **POST COMMUNIONEM** appellârunt.

XX.

Apprecatio vel Benedictio.

Completis atq; perfectis ijs omnibus, Minister populum, faustâ pre-
catione adjectâ, missum faciebat; (*Num. 6.*) Augustinus etiam (*in*
Ep. 90.) significat, quod soliti sint ministri populo benedicere: Idem
(*tom. 4. in questione ex utroq; mixt.*) Benedictio inquit sacerdotalis ma-
gni æstimanda est.

EPILOGVS.

HAEC omnia etsi Christianum populum à prima illa simplicitate
Cœnæ Dominicæ abduxerunt, adjectis compluribus, ut varijs ho-
minibus visum fuit; Attamen utcunq; ferri poterant, nec superstitionis
aut Idololatriæ jure accusanda. Non tamen in omnibus Ecclesijs e-
rant, nec eodem modo servabantur; nam adhuc in Ecclesia Mediola-
nensi ex instituto Ambrosij aliter agitur. Cæterum posteris tempori-
bus Antichristi Romani omnia corruerunt. (*Petr. Martyr.*)

COROLLARIUM,

Testimonijs veterum partes Liturgiæ plerasq; demonstrans.

Veteri instituto servata fuisse, quæ commemorata sunt, ex scriptori-
bus vetustissimis potest comprobari.

TERTULLIANUS (*in Apologetico*) Coimus in cœtum & ag-
gregationem, ut ad **DEUM** quasi manu facta precationibus ambiamus
orantes: *Hæc vis Deo grata est.* Oramus etiam pro Imperatoribus, pro
ministris eorum & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete &
mora finis. Hæc indicant summam Collectarum. De recitatione verò
scripturarum subdit. Coimus ad scripturarum divinarum comme-

morationem, si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit aut recognoscere. Certè fidem sanctis vocibus poscimus, spem erigimus, fiduciam fugimus, disciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus densamus: Ibidem & exhortationes, castigationes & censura divina. Nam & judicatur magno cum pondere, &c. Hæc sunt quæ fiebant in sacro coetu. Quibus & ea sunt addenda, quæ idem autor alibi dicit: nimirum Evcharistiam consuevisse de manu Præceptorum sumi, &c. Possumus in ijs verbis præcipuas Missæ partes quæ commemoratæ sunt agnoscere:

IUSTINUS MARTYR scribit, (*Apolog. 2.*) die Solis Christianos convenisse, ibi recitari ait divinas literas, quibus postea suam adhortationem præfectus subijceret. Quo pacto, inquit, surgimus & oramus. Addit postea; Panis & potus ad Præfectum affertur, super quibus quanta cum vi potest, gratias agit: Cui ab omnibus AMEN respondetur. Duo hæc verba indicant, non oscitanter prætereunda. Primum gratias non perfunctoriè fuisse actas, sed quanta cum vi posset, hoc est, summo affectu. Deinde *Clara voce*, ea omnia dicta fuisse liquet, cum populus responderit AMEN. *Distribuitur* postea, inquit, Evcharistia, deinceps est communis gratiarum actio, & Eleemosynarum oblatio.

DIONYSIUS (*in Hierarchia Ecclesiastica*) hæc eadem fere commemorat, *recitationem scripturarum, Psalmorum cantum, communionem, & alia*, quæ longum esset modò referre; Sed quod magis mirandum videtur, Oblationis Corporis Christi mentionem minimè facit.

AUGUSTINUS Pater in Epistola 59. ad Paulinum, dum questionem quintam dissolvit, quatuor voces, quæ in Epistola 1. Timot. 2. habentur, exponit.

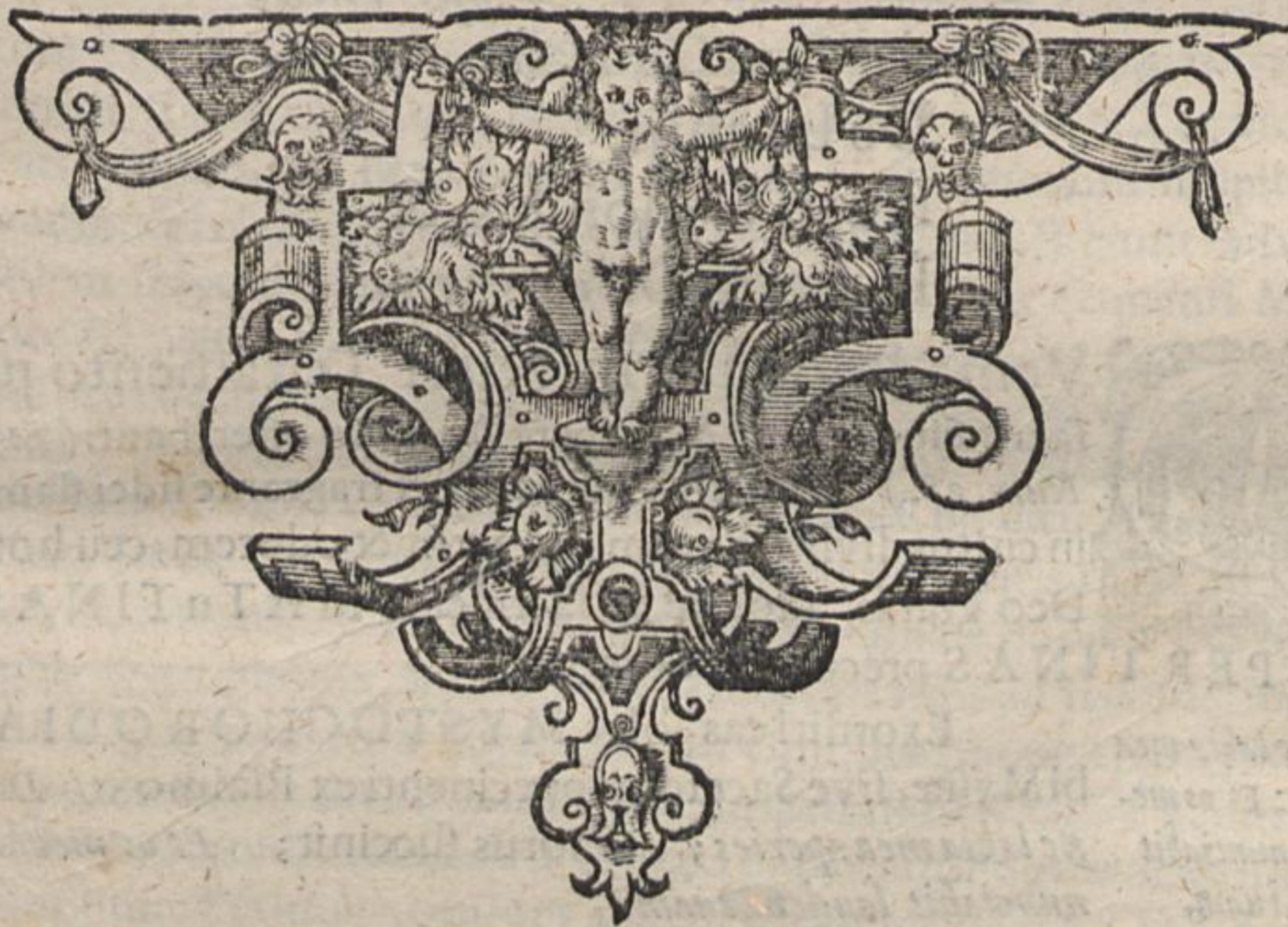
Ex verò sunt, *δέησις, προσευχαι, ενδύξις η̄ δυχαισιαι*.
1. Atq; *δέησις* statuit celebrationem Sacramenti præcedere.

2. *προσ-*

2. προσευχὰς autem preces facit, quæ in ipsa Sacramenti administra-
tione habebantur, ubi quodammodo nos ipsos Christo vovemus.

3. ἐντεύξεις autem petitiones ac postulationes esse arbitratur, quibus
Ecclesiæ Minister, astanti populo benè precetur.

4. Et deniq; εὐχαριστίας communes gratiarum actiones fuisse tradit.

I 3

PAR.

PARTIS PRIMAE

III. Membrum:

E Z H Γ H M A,

Sive

*Explanatio Leiturgodie
Matutinae & Vespertinae:*

Cum Corollario

De Litanijis,

Horis Canonicis, &

Psalterio D. Virginis.

Quemadmodum in veteri Testamento jure sacrificium manè & vespere Domino offerebant: (*Ex. 29, Num. 28.*) Sic Christianos decet fragrantè fidei flamma in cultus divini suavem nidorem & odorem, ceu hostias Deo gratas, adolere & sacrificare MATUTINAS & VESPERTINAS preces & Leiturgodias.

*Domine labia mea
aperies: Et os me-
um annunciabit
laudem tuam.*

Exordiri eas solet MYSTOCHORODIA, ubi Mystæ, sive Sacerdoti præcinenti ex Psalmo 51. *Domine labia mea aperies; Chorus succinit; Et os meum annunciabit laudem tuam.*

Quo ipso Exordio Leiturgi Ecclesiastici, & Cantores & Concionatores, primò apud DEum magnam benevolentiam captant, cum humili professione imbecillitatis humanæ, quæ non apta est invocationi & laudi divinæ. Homines enim, se mutos esse in divinis, & peccatores os clausum habere, cum Origene *homil. 38. in Levit.* vel se balbutientes, cum Mose *Exod. 4.* fateantur oportet. Majorem enim cum DEo gratiam ac benevolentiam incunt hac fiduciæ plenâ invocatione DEi,

DEi, qui solus clausa labia & os mutum in Laudis divinæ prædicationem aperire valeat, uti promiserat balbutienti Mosi *Exod. 4.* Ego ero in ore tuo, doceboq; te, quid loquaris. Quod & Pfalteres λειτουργός David arripit *Psal. 40.* Dominus inseruit ori meo canticum novum. Hoc exordio deniq; de Deo gratuitam in cultum Læurgicum attentionem sibi cum fiducia pollicentur, simulq; Ecclesiæ cum attentione docilitatem insinuant; quòd nimirum nihil, nisi divinum, Deoq; gratum, & ab ipso inspiratum, labijs & ore sint cantaturi & prædicaturi.

Cúm q; Ecclesia valdè periclitetur sub piarum Læurgiarum exercitijs, quæ invisa sunt Satanæ, ejusq; Organis Hæreticis, Tyrannis, alijsq; turbatoribus, tam invisibilibus, quàm visibilibus hostibus, qui sæpè coetum piorum vi & armorum strepitu, vel incendijs, vel clamoribus invadere & disturbare ausi fuerunt: adversus hostilem impetum præmuniunt seise Læurgici, hac sequenti Mysto-Chorodia: qua à Sacerdote præcinente; *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina.* Quem Prologum Læurgodiæ, ex *Psal. 69.* desumptum, nobis de notâ meliori commendat non tantùm Chaldæus Paraphraustes, qui ait, hunc Psalmum Davidi pro fasciculo thuris fuisse in manibus; verumetiam ipsius Psalmi titulus, qui sonat, quòd Victori, sive Magistro Symphonix, traditus sit Psalmus Davidis ad recordationem, sive in *μνημόσυνον* divinæ liberationis ac custodiæ; quam etiam pro libera & pacata cultus divini Læurgodia impetratam Ecclesia gaudeat recordari, cum publica ἀναμνήσει, & grata prædicatione beneficiorum. Similem huic, Psalmi 38. titulum augent & explicant Græci L X X. quòd sit recordatio Diei Sabbathi. Qui autem Primus Psalmi 69. verba initialia cum S. S. Trinitatis glorificatione cani instituerit, videatur infra in Coronide, sub horis Canonicis.

Δοξολογία S. Trinitatis subjungitur in Læurgodiæ Gloria Patri, &c. exordio; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.* Qua glorificatione Trinitati gratitudinem declarant Læurgi, certi de exauditione promissa Esaiæ

sa Esaiæ 65: Adhuc te loquente adsum. Primum versiculum Nice-
na Synodus dicitur edidisse; & antiquissima Ecclesia Græcorum, mo-
nente Basilio *δοξολογίαν* hanc Psalmis adjecit: *Gloria Patri, & Filio, &*
Spiritui Sancto: ut publicè τὴν τριάδα & ὁμοουσίαν personarum profiteretur.
Ac ne novum ampliùs Macedoniani dicerent esse de Spiritus San-
cti divinitate dogma, Hieronymi suafu additus est hic versiculus; *Sicut*
erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum. Atq; hos du-
os versus Hieronymus putatur misisse Damaso Papæ, qui ipsius rogatu
eos in fine Psalmorum cantari instituit. De more *δοξολογίαν* hanc ca-
nendi, in monophonis Aegyptiorum Psalmodijs recepto, dictum est
supra Membro I. hujus partis cap. i. in discursu de Choralis Musica, &
Psalmodiâ Veterum.

Invitatio- Quia verò non sufficit, ut vel solus Sacerdos, vel tan-
rium. tummodo Cantorum Chorus, atq; unus & alter Deum laudet,
ad laudes gregatim conjungendas vel certè devotione unanimi atten-
dendas, *Invitatorio* excitatur universa Ecclesia, desumpto ex Psalm. 96:
In quo προτροπή & exhortatio multiplicem causam jubilandi & exultan-
di, ex Deo ejusq; beneficiis depromptam, piis & gratis animis obtendit;
Et ἀποτροπή, sive dehortatio, ab induratione cordium, proposito tristi
exemplo cœcæ & obstinatæ multitudinis, quæ in deserto perit, ingratos
seriò avocat. Eam autem ad matutinas Leiturgodias invitationem
inter alia suppeditasse videtur Angelicum Israële colluctantis δέησις, &
oratio admiratione digna: *Dimitte me, quia ascendit aurora*. Vbi addit
Paraphrastes Hierosolymitanus: *Appropinquat enim hora Angelorum ad*
celebrandum Deum Gen. 32.

Vehementi autem motu Spiritus Sancti plena est interpretatio Psalmi
96. ad Ebr. 3. & 4. extans, quod illi nimirum, qui in æternam requiem
ingredi volunt, Christum nequaquam contemnere, sed assiduo cultu
& veneratione prosequi debeant: *Venite, exultemus Domino, jubilemus*
Deo salutari nostro. Quoniam Deus magnus est Dominus, & Rex magnus su-
per omnes Deos. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra,
sicut in Meriba, secundum diem tentationis in deserto. Unde quoq; Vete-

res diebus Dominicis, preces matutinas ab hoc Psalmo exordiri consueverunt; ut nimirum animum suum ad auscultationem & meditationem verbi cœlestis excitarent, nevé impiorum Israëlitarum exemplo Christum, ejusq; verbum quispiam contemnere auderet. Profanis enim Evangelij contemtoribus Deus juramento interposito minatur, quòd in æternam requiem ingredi non debeant.

De Psalmodijs in Choralis Musica satis dictum est. Cum Psalmodijs autem, quod hîc indicandum restat, *Antiphona* (quas ordinavit *Celestinus* Pp anno Christi 426.) cantantur; dictæ ab ἀντι, quod contra, & φωνή, quod idem est, quod vox & sonus: secundum hujus enim Melodiæ tonum Psalmodia intonatur ab uno unius Chori, & à duobus Choris alternatim cantatur, eaq; absolutâ, Antiphona ab omnibus perfectè repetitur, & communiter canitur. *Antiphona* Græcis vox reciproca, quòd vicissim canatur, inquit Polydorus (*l. 5. de rer. inv. c. 13.*). Mittimus ex hac canendi vicissitudine Durandi allegoriam de Caritate, inter duos non pauciores consistente, quæ ab uno capite incepta, & in omnibus membris consummata, ad unitatem tendat, & ad commune surgat gaudium.

Cæterum *Psalmi* generaliter dividuntur non ex arte, sed usu sic probante, in *Majores* & *Minores*. *Minores* sunt omnes *Psalmi* Davidis, & cantica veteris Testamenti. *Majores* sunt ex Evangelio sumpti, ubi habentur Zachariæ, Mariæ, & Simeonis cantica. Hi cum ascensu, illi verò aliquot notis in unifono positus, inchoantur: & in *Psalmis* Minoribus, quando medium desinit in dictiones indeclinabiles, monosyllabicas, Hebræas, atq; barbaras, tum ultima ejus nota elevari solet.

Cumq; Veteres, *Tonorum tropos* triplices numeraverint; *Psalmorum*, Introituum & Responsoriorum: hîc *Tropus* nihil aliud est, quàm brevis Melodia, cujusq; Toni repercussione incipiens, quæ singulis *Psalmorum* versibus in fine adhibetur. Et significatur post Antiphonarum finem per dictionem, in clausula positam, EVOVAE, quæ omissis consonantibus, *seculorum Amen* sonat.

*Antiphonæ
cum Psal-
modijs.*

*Psalmi Ma-
iores & Mi-
nores.*

*Psalmorum
Toni-
EVOVAE.*

K

Con-

Constitutio Troporum, Majoris & Minoris Psalmi intonationi conveniens, petatur ex Loffij Psalmodia, vel aliorum Musicorum institutionibus.

Damasus instituit primus, ut Chorus alternis vicibus Psalmos caneret: quanquam non nemo tradit, id antea ab Ignatio Episcopo Antiocheno institutum fuisse quippe qui per quietem audivisset Angelos, ad eum modum vicissim Psalmos concinentes. (*Polyd. de inv. l. 6. c. 2.*)

Psallendi rationem per *Antiphonam*, id est, Choros, sibi alternatim succincentes, primus Constantinopoli instituisse legitur Chryso-stomus, æmulatione quadam Arianorum, qui ad Oratoria sua extra urbem procedentes, inter eundem ea modulandi ratione utebantur, singulari quadam pietatis specie. Ne itaq; simpliciores à saniori Ecclesia, hypocrisi illâ abalienarentur, similia ipse quoque instituit, & quidem majori cum splendore & magnificentia. (*Socrat. lib. 6. cap. 8. & Sozom. lib. 8. cap. 8.*)

Antiphonas enim cum Psalmis canendas omnino Græcos instituisse, ex Græco colligitur vocabulo; qui mos ad universas exivit Ecclesias. *Ambrosio* Antiphonarum cantus in Ecclesijs Latinis à

Sigeberto tribuuntur. Et IVO in Chronico sub Valente refert, Vigilijs, *Antiphonas*, Mediolani primùm ab *Ambrosio* cœptas, emanasse ad omnes Provincias. Syricius quoque *Antiphonas* Psalmis admiscuit. *Balaus*.

Fuit autem Syricius natione Romanus, patrem habuit Tiburtium; in Episcopatu Damaso successit, anno imperij Gratiani & Valentiniani sexto: Christi Anno 387. *secundùm Prosperum*. Familiaris fuit *Ambrosio*, Mediolanensi Episcopo, cujus ad Syricium aliquot extant Epistolæ: ut quæ in ordine quadragesima nona est, & quadragesima quarta, in qua Patrem eum suum nominat. Mortuus est circa annum Domini quadringentesimum, posteaquam Romanæ sedis præfuisset annis quindecim: juxta *Socrat. lib. 7. cap. 9. & Sozom. lib. 8. cap. 25. ad Damasum*: decimo sexto verò secundùm *Prosperi Chronicon*.

Respon-
sorium. RESPONSORIUM est illud canticum, quod plerisque in Ecclesijs canendo vel recitando à puero præmissæ lectioni Evangelij, vel Epistolæ, Chorus subjungit; sic dictum, quòd ejusdem
Lectio-

Lectiois argumento, vel documento mystico, aptè respondet & consonat, per textum seu typum maximè congruum: Vel quia à pueris decantato versui totus respondet Chorus.

De Responsorijs Polydorus hæc consignavit: Responsorioria verò, quæ novitio quidem vocabulo sic dicunt, Itali primùm invenisse traduntur. Sunt qui *Responsorium* etiam *Gradale* vocent, quòd juxta gradus suggesti cantetur. (*Polyd. lib. 5. de invent. rerum, cap. 11.*)

Vt autem Psalmorum Tropos in Tonis ex clausula *Evovae*, sic Introituum & Responsoriorum ex versuum melodia constituunt Veteres. Posteritas verò tantùm Psalmorum tropos propter rerum intonationes probat, Introituum & Responsoriorum tonos ex alijs modis cognoscendos relinquit.

Dum laudum divinarum materiam Ecclesia meditatatur *Te DEUM* & tractat, ab Ambrosio & Augustino evocatur in campum *laudamus.* amplissimum, unà cum cœlestibus & terrestribus creaturis, universarum rerum conditorem & Governatorem, atq; generis humani Redemptorem celebrandi, conjunctâ pro beneficijs gratiarû actioni precatione, ut Ecclesia hîc beneficiorum Christi per fidem particeps, hæreditate æternæ salutis tandem ornetur. Volunt autem quidam, quòd, cùm Augustinum, de Manichæis conversum, baptizasset beatus *Ambrosius*, dixerit: *Te DEUM laudamus*; Augustinus verò responderit: *Te DEUM confitemur.* Illo iterum dicente: *Te æternum Patrem*; hic responderit: *Tibi Omnes Angeli*; & sic totum Symbolum ab Ambrosio & Augustino alternatim esse compositum: ad quem modum in quibusdam Ecclesijs mutati Chori, vel Chorus cum Ecclesia, mutatis vicibus & versibus, hoc Symbolum alternatim decantare consueverunt.

H Y M N U S, qui post Responsorium cani solet, est laus, *Hy-*
DEO reddenda, cum Cantico & Carmine, vel rhythmicè, vel *mnus.*
metricè, ad certos syllabarum numeros composito.

Hymnum Augustinus in Psalmum LXXII. ita definit: **H Y M N I**, inquit, laudes sunt DEI cum Cantico: *Hymni* Cantus sunt, continentes laudem Dei; Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus; Si sit laus,

laus, & DEi laus, & non cantetur, non est hymnus: Oportet ergo, ut, si sit *Hymnus*, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & Canticum.

Quæ descriptio Hymni cum Ode practica coincidit: de quo modulationis genere, ab alijs distincto, commemoratum est in discursu de Choralis Musica & Psalmodia Veterum: de quo etiam *in subseq: Theoria Organices cap. 9.* tractabitur. Et fuisse aliquam differentiam inter *Psalmos, Hymnos, & Odas Spirituales*, innuit D. Paulus, hæc sacra exercitia commendans non sine distincta enumeratione, Col. 3. Eam Pauli admonitionem Chrysostomus, & ex illo Theophylactus, interpretati, *Hymnos* quidem Angelis, *Psalmos* Sanctis hominibus adscribunt, & utraque sub genere *Spiritualium carminum* contineri perhibent. Polydorus simpliciter differuit; *Psalmus*, inquit, & *Hymnus* utrumque Græcum, ac alterum Latinis Canticum, alterum Laus dicitur. *lib. 5. de rerum invent. cap. 13.*

Lætitiæ communis *Hymnorum* & Cantuum Theophilus Alexandrinus meminit, paschali libro primo. De Ecclesiis etiam Insularibus attestatur Epiphanius lib. 3. Tomo 2. in doctrina compendiaria de fide Catholica; *Matutini*, inquit, *Hymni* in Ecclesia perpetuò fiunt, & orationes matutinæ lucernalesquæ, simul Psalmi ac orationes. Et Ephrem *lib. de pœnitentia cap. 2.* Festivitates nostras honoremus in Psalmis, Hymnis, & Canticis Spiritualibus.

Hilarius autem, Pictaviensis Episcopus, qui vixit sub Constantio, primus Hymnorum carmine floruit; & post eum *Ambrosius* Mediolanensis Episcopus *Hymnos* instituit, ideoquæ *Hymni Ambrosiani* dicuntur, quòd ejus tempore primùm in Ecclesia Mediolanensi cantari cæperunt. Augustinus enim refert (*lib. Confess.*) Ambrosium, cùm à Iustina Imperatrice, Arrianæ perfidiæ damnatâ, persecutionem pateretur, instituisse *Hymnos & Psalmos* secundùm modum Orientalium decantari, ne populus mœroris tædio contabesceret, quod ad omnes fuit postmodum derivatum. Quemadmodum etiam Antiphonarum Cantus; sic & *Hymnos* in Ecclesiis Latinis D. Ambrosio Sigebertus tribuit, atque tant *Hymnos*, quàm *Antiphonas*, Mediolani primùm ab Ambrosio coeptos esse,

esse sub Valente, memorat Ivo *in Chronico*. Et quod D. August. (*lib. 9. Confess.*) affirmat, *Ambrosium*, Mediolanensem Antistitem, canendi *Hymnos & Psalmos* morem primùm apud occidentales instituisse populos, non utique multùm abhorret à sententia eorum, qui *Damaso* assignant. Nam cùm ambo per idem tempus fuerint, & quod unus cœpisset, ab altero ratum haberi oportuerit; non injuriâ & ambo ejus rei autores dici possent. (*Polyd. 6. lib. de rerum invent. cap. 2.*)

Hymnorum Vespertinorum facit mentionem Hilarius in expositione Psalmi 64: *Dies, inquit, in orationibus DEI inchoatur; dies Hymnis clauditur*. Et Psal. 65; *Audiat, inquit, orantis populi consistens quis extra Ecclesiam, vocem; spectet celebres Hymnorum sonitus, & inter divinatorum quoq; Sacramentorum officia responsionem devotæ confessionis*.

Manè Christianos & *Psalmos*, & *Hymnos* cecinisse indicat D. Ambrosius, idq; à quibusdam non factum reprehendit, *in libro de jejunio cap. 15*. Et *Imperator Theodosius junior* medius *Hymnos* canendo præivit, privato habitu incedens, ut testatur Niceph. *lib. 14. cap. 3.*

Vitalianus verò canendi modum invenit decentissimum, quo *Hymni sacri* canerentur, tametsi id ante eum *Gelasio & Gregorio* non nemo assignat, adhibuitq; ad eum *Organa*, teste *Polydoro de rerum invent. lib. 6. cap. 2.* Durandus refert ex institutione *Papæ Galesij*, ac approbatione *Conciliorum Toletani & Agathensis*, *Hymnos* in divinis officijs esse decantatos.

Et certum est, *Hymnodiam* à magnis viris eximiâ liberalitate & devotione singulari subinde stabilitam & auctam fuisse. *Theophilus* enim *Imperator* multum impendit cantilenis operæ, *HYMNOS* quosdam & carmina componens, ac canere ea jubens, de quibus est: *Benedicite* quarti *Toni*, quod ex *Audi filia*, octavi *toni*, translatum à se, atq; concinnatum, in Ecclesia clarâ voce cani mandavit. Ac ferunt, eum carminis amore illectum, in solennibus ad magnam ædem conventibus, ne manus quidem ad cantus artificiosam agitationem detrectasse, *Clementumq;* *Musicæ* exercendæ causâ centum libris argenti donasse. *Cedrenus*. (*Hymnum Theodulphi vide in Missodia de Sequentijs.*) *Infesto Pal-*

marum solebat in Græca Ecclesia cantari Carmen, à *Theophilo* Imp. Musicis concentibus ornatum: *Exite gentes, exite populi.* (Zonaras tomo tertio.)

LEO II. Pontifex, vir doctissimus, ut ejus scripta indicant, Musicæ peritus, *Psalmodiam* composuit, *Hymnosq;* ad meliorem concentum redegit, artem exercitatione confirmans. (*Platina.*)

STEPHANUS Laodicensium Episcopus nocturnum de Sancto Lamperto Martyre (cujus quoque vitam & passionem descripsit) cantum; Item de Sancta Trinitate, inventioneq; Stephani Protomartyris, dulci & regulari modulatione composuit, & suo tempore in Ecclesia cani instituit, anno 903. (*Sigebertus in Chron.*)

RATHBODUS XIV. Episcopus Ultrajectensis, varios in Sanctorum honorem Cantus composuit, circa annum salutis 900. (*Trithemius.*)

HYBALDUS, nepos Milonis monachi, septem liberalium artium peritus, in Musica præcipuè claruit, & de multis Sanctis cantus dulci modulatione composuit, (*Sigebert. in Chronicis, Anno 879.*)

Et quis nescit præter suprâ commemoratos tot pios HYMNOGRAPHOS poëtas?

MOSES Hebræorum legislator, cum Sorore MARIA primus *Hexametrum* carmen DEO opt: max: modulatus est, sive *Heroicum*: postquam Israëliticum populum per rubrum mare duxisset incolumem. (*Exod. 15.*)

Hymnorum Lyricorum DAVID Rex autor fuisse videtur: apud Græcos SIDON, filia Ponti, teste *Eusebio*.

Philo Judæus ait, THERAPEVTAS (sic enim ille Christianos anachoretas vocat) solitos canere *Hymnos*, & sacra carmina componere.

SYNESIUS Cyrenæus Episcopus Ptolemeensis, qui sub THEODOSIO juniore vixit, decem *Hymnos* sacros Divinitati consecravit, qui elegantiam cum antiquis certare, pietate etiam superare possunt: Eos latinitate donarunt Viri doctiss. *Guil. Canterus Ultrajectensis*, hinc *Fr. Portus Cretensis*.

GEN-

GENNADIUS Afer, Pont. Rom. *Hymnos* scripsit, qui adhuc in sacris habentur ritibus.

Quibus non inferiori loco annumerandi sunt *Hymnorum* scriptores; *Paulinus* Nolanus Episcopus; *Aurelius* Prudentius; Clemens Hispanus sub Theodosio Iunior; *Licentius* Hipponensis, Augustini amicus; *Beda* venerabilis anno 732. *Paulus* Diaconus; *Rabanus* Maurus Fuldenfis, Bedæ discipulus, sextus Moguntinorum Pontifex, Parisiensis scholæ fundator; *Theodulphus* Pontifex Aurelianensis: *Hudalbertus*, Cenomanensium Antistes primò, deinde ab Honorio secundo Pontifice Max. Turonensis Episcopus factus; ut taceam nostri seculi *Hymnologos* ipsâ Lusiniâ suaviores, *Philippum*, *Fabricium*, *Siberum* & alios

Priusquam concluditur Hymnorum Leiturgia, referenda hîc venit per abusum inventio & compositio *Hymni*, festo *Iohannis Baptistæ* dicati, qui nostris in Ecclesiis correctius decantatur, & nemini non notus est: *Vt queant laxis resonare fibris &c.* Vnde sex Musicales voces sunt desumptæ, *Guidonis Aretini*, qui sub Conrado II. & Henrico III. Impp. floruit, operâ. At manifesta est idololatria, quòd *Paulus* quidam nomine, Romanæ Ecclesiæ historiographus, aliquando sub exhibitione Paschalis facis, *der Osterkerzen* / raucedinem persentiscens, pro recuperanda vocis integritate hunc *Hymnum* composuerit, atq; eo ipso *Ioannem* vocis clarioris patronum invocaverit, cuius quippe natali die, muto patri Zachariæ vox sit reddita, cumq; ipse præcursor & præco Domini, *Clamantis vox* Esaiæ encomio proclametur.

Tantum de Hymnis: sequitur Magnificat.

MAGNIFICAT *B. Virginis Mariæ Θεοτόκος*, Canticum ab Magnificat. initiali voce sic appellatum, ode est Eucharistica, qua Christi mater cum *Θεοτοκίας* beneficium sibi licet despectæ & humili præstitum, tum Ecclesiæ benefacta, gratuitò & magnificè ex pollicitatione, contra malignorum voluntatem, collata, intimè ac medullitus celebrat.

Inter *Psalms*, quos *Majores* vocant, hoc Mariæ cum Zachariæ & Simeonis cantico communeratur. Sunt autem *Psalms Majores*, quos Spiritus Sancti majori cum luce, tempore novi Testamenti, exhibito
Chri-

Christo, inspiravit, & quidem *Majoribus*, h. e. præcipuis in Ecclesia ejus seculi personis, Christo carne spirituq; proximè cognatis, eundemquè coràm cum læticia contuitis; cujusmodi homines ob rem & corpus, ad spem & umbram collatum, *majoris*, quàm prisci sunt felicitatis; à quibus *majus*, h. e. præcipuum beneficium Dei, videlicet adventus Christi, promissa priscis facta explentis, celebratur; ob id *maiores* inscribi dignissimi Psalmi, quippe ad finem usq; seculi in *maiore*, h. e. Novi Testamenti Ecclesia Catholica, pleno ore & corde, domi forisquè decantandi.

Ex ijs Psalmis *μεγαλυνεῖα* sanè Leiturgodiæ Ecclesiasticæ pars maximè insignis ac frequentissima est. Etenim MAGNIFICAT illud tam magni fecit pia vetustas, ut omnibus Tonis, Tonorumq; differentijs, cujusq; Dominicæ ac Festi solennitati congruentibus, post Antiphonas ritè concini instituerint *μελοποιίας* periti artifices Musici.

Et D. LUTHERUS Megalander *Magnificat* in Postillis domesticis seu privatis vocare dignatur *Canticum Magisterij*, *Ein Meister Gesang* quòd frequenti ac decenti consuetudine in Ecclesiæ congressibus dignissimum sit, jugis Sacrificij instar, destinari *Leiturgodijs Vespertinis*. Quippe sub mundi vespera & seculo ultimo, in Novo Testamento, exhibitum Messiam hac gratiarum actione excipit cum Maria, humilis & indigna Ecclesia, sibimet gratulans de DEI erga humiles contemptosquè misericordiâ, de Christi in superbos contemptores potentiâ, de fide denique Dei in promissis servandis verissimâ.

Etiam omnibus omnium ordinum hominibus assiduam hanc Leiturgian pervolvendam inculcat, singulis conveniens argumentum, quod acutissimè innuit p. m. Reverendus vir *Simon Musæus*. Siquidem *Et Misericordia ejus à progenie in progeniem timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos (Hæreticos) mente cordis sui: Hæc verba templorum valvis & Scholis affigantur.*

Quæ sequuntur: *Deposuit potentes (Tyrannos) de sede, & exaltavit humiles: aulis & curijs appendantur.*

Deniq;

Denique: *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes*: domesticis januis, cellis penuarijs & cubiculis adscribantur.

Præterea scitè & mirificè nobis commendat hanc memorabilem *B. Maria* O D E N, quòd personarum cognominum cognatiquè argumenti canticis; in Veteri Testamento præcantatis, unanimi consensione correspondeat.

Nam ad chori Ecclesiæq; DEum collaudantis, sedulam in castitate & integritate operam designandam, *Almah*, sive illibatae virginitatis Sponsa M A R I A, Christi mater, in Novo Testamento prima hujus carminis conditrix fuit & præcentrix: sicuti olim *Mirjam*, Mosis soror, *Almah*, sive virgo præcentrix, prima fuerat in Veteri Testamento, ubi omnium primam *Oden* Deo celebravit, cum foeminis reliquis, & virginibus, priori virorum Choro respondens; ceu Veteres constat $\epsilon\rho\phi\alpha\iota\varsigma$ subjunxisse $\alpha\nu\lambda\iota\sigma\rho\phi\alpha\iota\varsigma$ & $\alpha\nu\lambda\iota\chi\omicron\rho\iota\alpha\varsigma$. Par enim est ab omnibus, cujuscunque sexus & conditionis, celebrari DEum, Psal. 148. v. 10, & 13.

Quid? quòd eodem non tantum cum *Mirjam* illius, sed etiam *HANNAE* in Veteri Testamento concinentis, Spiritu afflata hæc *Hanne* alterius filia *Maria* canticum hoc ediderit, tam consona cum illis voce & mente, ut harum *trium* veluti *Charitum* Chorus harmoniâ incredibili, cum suavi & gravi gratiâ disertè concordare, aure facili, nec prorsus agrâ, percipiatur expressè.

Nonne pari intonant modo utraq; Mariæ? *Luc. 1. & Exod. 15.*

Hæc:

Magnificat anima mea Dominum: Et exultavit Spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ; Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

Illa:

Cantabo Domino; quoniam triumphando magnificè egit: equum & ascensorem ejus dejecit in mare. Fortitudo mea & laus Dominus, factusq; est mihi in salutem: ille Deus meus, & decorabo eum: Deus patris mei; & exaltabo eum.

L

Etiam

Etiam uno ore ab utrisq; concinuntur generi humano exhibita
DEi beneficia.

1. Misericordiam prædicant;

Hæc tali encomio:

Et misericordia ejus à progenie in progeniem, timentibus eum.

Illa verò hujusmodi:

*Duxisti in tua misericordia populum istum, quem redemisti: Duxisti
in tua fortitudine ad habitaculum sanctitatis tuæ.*

2. Potentiam & justitiam;

Hæc:

*Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. De-
posuit potentes de sede, & exaltavit humiles.*

Illa:

Dextera tua, Domine, magnificata est in virtute:

Dextera tua, Domine, fregit inimicum, &c.

Cadat super eos tremor & pavor in magnitudine brachij tui: &c.

Et paullo antè:

*Triumphando magnificè egit: equum & ascensorem ejus dejecit
in mare, &c.*

3. Veritatem;

Hæc Novi Testamenti Maria posterior:

*Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordie suæ: Sicut locu-
tus est ad patres nostros, Abraham & semini ejus in secula.*

Illa Veteris Testamenti Maria prior:

*Introduces eos & plantabis eos in monte hereditatis tuæ, ubi habitacu-
lum mansioni tuæ fecisti Domine, ubi sanctuarium firmaverunt manus tuæ
Domine.*

Ex choro Mariæ, quæ Moysis fuit soror, hæc Maria, Christi mater, di-
gressa, mox videtur tam unanimi concentu HANNAE Samuelis matris
se conjunxisse, ut verba & sententias nonnullas ex Hanna Ode, 1. Sam.
2. mutuata, aut inde edocta jure putetur.

1. Illa

1. Illa inquit:

Magnificat anima mea Dominum, & exultavit Spiritus meus, &c.

Hannah item:

Exultavit cor meum in Domino.

2. Illa inquit:

Fecit mihi magna, qui potens est.

Et hæc:

Non est fortis, sicut Deus noster.

3. Illa:

Et sanctum nomen ejus.

Hæc:

Non est sanctus, ut Dominus.

4. Illa:

Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis.

Hæc:

Infirmi accincti sunt robore, & famelici saturati sunt panibus.

Denique in utroque Hymno multa sunt consimilia, nec mirum; quia consimile tractant argumentum: ibi virgo peperit; hinc sterilis est foecundata.

Outriusq; Testamenti suavissimam harmoniam: o concordiam salvificam: Unius Christi, unius Spiritus, unius fidei testificationem & obsignationem certissimam, evidentissimam: quæ vel sola Megalynodiæ commendationi sufficere posset.

Colophonis loco post orationem EVLOGO-DIA, a pueris imperfectæ ætatis canitur: BENEDICAMUS DOMINO. Denotari quippe volunt quidam, quòd omnis laus nostra puerilis sit, & imperfecta

Benedicamus
Domino:)
Deo dicamus
gratias.

L 2

plane

planè, ad opera & beneficentiam DEi, quem laudamus, comparata: Quicquid enim dici potest, minus laude DEi est: vel isto puerorum cantu admonemur de puerili simplicitate, & simplici fidelitate, à Christo in omnibus, ad regnum cœleste contendentibus, desideratâ, (*Marc. 10.*): quam universus Chorus imitatus, floridorum instar Cherubim, reverenter & humiliter DEi mirabilia in finem usq; extollit, cum grata memoriq; recordatione.

Nunquam enim ingrati animi oblivione est omittenda *Eulogodia*, *Laturgiæ Ecclesiasticæ* *ευχαριστικῆ* clausula; quâ post ritus *Laturgiæ*, in congressibus peractos, cum gratiarum actione, tanquam ad plus dandum invitatione, Deo accepta beneficia referre Christiana pietas exigit: Namq; Deus ille munificus est, qui ex promissi tenore in sacrarijs & O-ratorijs ad nos pervenit, benedicens nobis, (*Exod. 20.*) καὶ δὲλογητὸς ὁ θεὸς, δὲλογήσας ἡμᾶς δὲλογία πνευμαλικῆ, hoc est, *Benedictus Deus est, qui benedixit nobis benedictione spiritali, Ephes. 1.* Cùmq; Dominus ex Sion benedicat nobis, *Psal. 127.* & populo suo, imò Hereditati suæ Dominus benedicere sit rogatus; *Psal. 28. & 27.* certè pro tam almæ benedictionis impetratione, ad gratæ Benedictionis remunerationem nos vicissim devinctos esse decet, prout *Eulogodiâ* istâ *Eucharisticâ*: *Benedicamus Domino; &, Deo dicamus gratias*, tres pueri, ex quorum Hymno puerorum *Eulogodiam* desumptam esse volunt, in fornace Babylonica ab igne illæsi, DEum omni *ευλογίας* genere persecuti sunt.

Ad illam publicam *Eulogodiam* Ecclesiæ cœtum exhortatur etiam Regius Psalter *Psal. 68.* In Ecclesijs, inquit, *Benedicite DEo Domino, de fontibus Israël.* Et persolvere tenentur pii, quod ipsorum nomine spondet *Psal. 144.* *Sancti tui benedicant tibi: Ibidem iterum: Benedicat omnia ei o nomini sancto ejus in seculum, & in seculum seculi.*

LAUS DEO TRINO

& VNI,

Benedicto in secula,

AMEN.

CORO.

CORONIS LEITVR- GODIÆ.

Non alienum hîc planè erit, coronidis loco que-
dam adijcere de *Litanijs, Horis Canonicis, & D. Virginis Psalte-
rio*, quod vocant.

DE LITANIIS.

ΛΙΤΑΝΕΙΑΣ *Litanias* (ineptè *Letanias*) à λιτάνειν, quod sup-
plicare est, Græcam secuti vocem, Latini vocant Supplicationes, sive
Rogationes. Vulgò *Præcessiones* nominant, quòd binos præceden-
do bini longo ordine sequantur, à loco ad locum progrediendo, ac ma-
gna voce orando.

Quidam malunt PROCESSIONES appellare, quia ea sacrî-
ficalis pompa publicè procedit: Quo Græci respexere, qui eas προσόδους
vocant.

Latiniùs dixeris SUPPLICATIONES PUBLICAS. Nam
& apud Romanos ethnicos publicæ fiebant supplicationes, non solùm
re feliciter gestâ, ad agendum Dijs gratias; sed & imminente periculo,
ut averterent, & averruncarent mala, prodigia & portenta. Decerne-
bantur videlicet hæ supplicationes Senatus-consulto in aliquot dies, du-
os, quindecim, viginti, plures pauciorésve, de consilio Pontificum &
Decem-virorum qui libros Sibyllinos inspexerant, aperiebantur tem-
pla, Divorum simulacra in lectulis, quibus fasciculi ex verbenis (strup-
pi vocantur Festo) loco pulvinarium insternebantur, collocabantur,
Senatores & patritij cum conjugibus & liberis coronati plerumquè:
quandoq; verò omnestribus simul & ordines, præeunte Pontifice ma-
ximo, nonnunquam Duumviris, sequentibus è vestigio pueris ingenuis
& libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, aut lauream
manu præferentibus, & modulata voce pronunciantibus carmen. At-
que ita tota urbs ad solemnem preccationem conversa vel mala depreca-
ri, vel

ri, vel fausta precari, vel grates persolvere pro insigni quadam victoriâ. Vnde apparet etiam ethnicis persuasum fuisse, preces communes unanimi voce & consensu prolatas, Deo magis acceptas esse: vnde & inter fragmenta Petronij Arbitri hoc exstat distichon:

*Nos quoq; confusis feriemus sidera verbis:
Et fama est junctas fortiùs ire preces.*

Exempla supplicationum hujusmodi plurima exstant apud Ciceronem, 3. *Catilin.* Cæsarem, 4. *Bell. Gallic.* Livium, lib. 21. & 40. Lampridium, in *Commodo.* Vopiscum, in *Tacito.* Videantur Augustinus, *de civit. Dei*, lib. 3. Ioh. Garzias Gallecus I. C. *tract. de Expens. & meliorat.* cap. 21. n. 36. Peucerus *de Divinat. tit. de Augurijs & aruspicina.*

Apud Christianos *Processionum* usum jam inde à principio Christianismi fuisse, testimonio est Tertullianus libro ad uxorem altero; Et videri potest, Christianos à Iudæis mutuatos esse has *processiones*, quasi mysticè voluerint imitari eos, qui primi occurrerunt CHRISTO, ex Bethania se Hierosolymam conferenti.

Litaniarum aliæ *Majores* sunt, aliæ *Minores.* Mamercus Claudianus, Vienenensis Episcopus *Minores* in Gallia, Salutis anno 458. (*Volaterranus*, cum Ptolomæo Lucensi refert ad annum 454.) instituit, quæ triduo ante Domini ascensum eduntur, quo tempore rei atrocitate territis Gallis, in ipso meridie lupi fereq; alię Vrbes ingressæ, in homines grassabantur; quotidieq; aut tellus movebatur; aut de cælo tacta loca vel ruebant, vel comburebantur. Alcimus Avitus, Vienenensis Episcopus peculiari homiliâ, ternis diebus ante ascensionem celebratas, & inde in omnem Galliam derivatas ait. Sidonius eadem planè cum Avito commemorat, in *Epistola 7. ad Mamercum*: item lib. 5. *Epistolâ ad Aprum.*

In Concilio Aurelianensi primo, circa tempora Hormisdæ Pp. qui sedit anno Christi, 515. novem annos, de *Litanijs* hisce ita definitum est, cap. 29. Rogationes, id est, *Litanijs* ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ ascensionis solemnitate solvatur. Per quod triduum servi & ancillæ ab ope-

ab ope-

ab opere relaxentur, quò magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur. Translatus est hic canon *in c. rogationes. 3. de consecrat. distinct. 3.* Hinc manaverunt & reliquæ sunt, etiam in quibusdam reformatis Lutheranorum Ecclesijs, solemnitates illæ, quæ circa ea tempora celebrantur. Vulgò vocantur *die Bet-Boche.* Verùm post *Agapetus* Pontifex, qui sedit anno Christi 534. dicitur primus constituisse in singulos Dominicos dies; in templis vel circa templa habendas *Litanias.* A *Leone III.* in Aurelianiensi concilio posteriori, per universam Ecclesiam hujusmodi supplicationes stabilitæ fuerunt. (*Fulgosus lib. 2. cap. 1, & Egnatius lib. 2. cap. 1.*)

At *Gregorius Magnus* MAIORES LITANIAS, sicut & Psalmodias & processiones anno Christi 591. instituit, quas omnis ordinis populus, septeno ordine incedens, alternis caneret, VI. Kalend. Majas celebrari solitas, cum per id tempus quodam morbi genere laboraretur, quo inguinibus statim tumescentibus multi mortales interirent. Cujus pestis causam fuisse prodigiosum Tiberis incrementum, *Paulus Diaconus* prodit, quòd recedentibus inde undis, ingens serpentum numerus in urbem invaserat, ac usq; eò aërem tabefecerat, ut inguinibus subito tumefactis passim homines perirent. Quod malum *Pelagius secundus* (in cuius locum *Gregorius* surrogatus postea fuit) precibus avertere conatus, jejunium ac *Litanias* indixit; sed & ipse inter alios interijt, anno Christi 579. *Gregorius* ergo multitudinem ad rem divinam hortatus est, constituitq; ut ab universa civitate supplicaretur, sed discretis ordinibus: ut clerus universus à *Iohan. Baptistæ* templo; prophana virorum multitudo à *D. Marcello*; Monachi à *Iohanne & Paulo*; Sanctimoniales à *Cosma & Damiano*; Matronæ, quæ in matrimonio erant, à *Protomartyre*; viduæ à *Vitale*; puerorum & puellarum chori à *Cæcilia* suppliciter procederent, atq; ubi omnibus esset templis supplicatum, ad eandem virginis, cui *Novæ* cognomen est, omnes reverterentur. Ferunt, cum hæc pararentur, adeò pestilentiam atrociter incubuisse, ut populo in concione stante octoginta exanimati sint. Nec *Gregorij* & populi

populi supplicantis preces incassum sunt missæ. Pestilentia sensim remittens brevi extincta est. (*Sabellicus lib 5. Enneadis octava.*)

De ea paulò aliter Sigonius Anno 590. Dirâ pestilentia Romanam urbem affligente, *Litaniam Majorem* vulgò dictam, in festo S. Marci celebrari solitam, instituisse fertur *D. Gregorius Magnus* Pp. ut feriâ quarta prima luce clerus egrederetur ab æde SS. martyrum Cosmæ & Damiani, cum Presbyteris regionis sextæ; Abbates cum monachis suis, ab æde SS. martyrum Gervasij & Protasij cum Presbyteris regionis quartæ; Abbatissæ cum congregationibus suis, ab æde SS. martyrum Marcellini & Petri cum presbyteris regionis primæ; omnes pueri & puellæ, ab æde SS. martyrum Iohannis & Pauli cum presbyteris regionis secundæ; omnes Laici, ab æde S. Protomartyris Stephani cum presbyteris regionis septimæ; omnes mulieres viris orbatae, ab æde S. Euphemie cum presbyteris regionis quintæ; omnes conjugio sociatae, ab æde S. Martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertie; E singulis autem ædibus in hunc modum egressi, in ædem B. Mariæ convenirent, ac longis ibi fleatibus & gemitibus Domino supplicantes, peccatorum veniam implorarent. Iussit quin etiam, ut convocati Clericorum Chori per triduum psallerent, & Domini misericordiam invocarent. Itaque ab illo traditum nunc quoq; manet, ut post *Missarum Introitum* novies Domini Christivè misericordia exposcatur.

Horâ igitur tertiâ venerunt ipsi canentium chori ad templum, per campos urbis clara voce Domini misericordiam implorantes. Dum autem populus supplices ad Deum voces effundit, repente octoginta homines in turba exanimes conciderunt. *Gregorius* haudquaquam exterritus continuò populum monuit, ne ab obsecratione cessaret, sed multò intentiùs in studium divinæ precatationis incumberet. Interim indies magis pestilentia sæviebat. Ad cæteros autem casus, quibus homines passim absumebantur, hoc etiam mali accesserat, quòd multi cum sternutarent, alij cum oscitarent, repente spiritum emittebant. Quod cum sæpiùs eveniret, consuetudo inducta est, quæ nunc etiam observatur, ut sternutantibus salutem precando, oscitantibus signum Crucis

cis ori admovendo, præsidium quærerent. Quibus rebus permotus Gregorius, ad cætera cœlestis iræ piacula, anno 591. religiosam in die Resurrectionis supplicationem instituit, atque solenni in pompa sanctam Virginis DEi genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore ejus Lucae Evangelistæ manu affabrè ad vivum expressa, jam tum in æde D. Mariæ ad præsepe in Exquilijs sita, eximiâ populi religione conservabatur. Factum est autem, ut imaginem ipsam, quâcunq; ferretur terrâ, pestilentis cœli gravitate cedente, optata salubritas sequeretur. Quæ de re Deo gratulantibus omnibus, ecce Angelus sanctam virginem his vocibus cœlo alloquens est auditus: *Regina cœli lætare, alleluja; Quia quem meruisti portare, alleluja; Resurrexit, sicut dixit, alleluja.* Quam ubi Gregorius auribus orationem excepit, statim divino instinctu, spiritu scilicet, in hunc modum explevit; *Ora pro nobis Deum, alleluja.* Exinde Antiphona solennis Ecclesiæ paschalis argumento læticiæ mansit. Neq; ita multo post Angelus super Hadriani molem astans, ac strictum mucronem vaginâ recondens conspectus est. Quo viso Gregorius exhilaratus, converso ad populum ore; Bono, inquit, omnes animo cœtote: nam optatus divinæ iræ, ac furentis jam pridem pestilentie finis, Deo ipso annuente, ostenditur. Atq; ita, ut ille præsensit, ipse deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen est inditum. Hæc ex Ritualibus recenset Sigonius lib. 1. Regni Italia. Vnde quid fide dignum sit & recipiendum, prudens lector facile dignoscet. Stephanus 3. Pp. nudis pedibus *Litanis* incessisse legitur; anno Christi 768. *Litanias* etiam ante festum Ascensionis instruit Adrianus, anno Christi 800.

Sed controversia est, quam obiter attingere libet, apud Iuris Pontificij consultos; An ad has Litanias sive rogationes publicas & processiones teneantur accedere omnes Clerici territorij, vel duntaxat (ut loquuntur) omnes de territorio baptismalis Ecclesiæ? Et quidem Archidiaconus, celebris ejus juris interpret, in c. quando. 38. distinct. existimat, quod omnes clerici Episcopatus teneantur singulis annis venire ad Litanias ad Ecclesiam majorem. Argumento utitur hoc, quod in d. c. quando, æquiparentur Litanie & Concilium. Iam verò ad Concilium

M

quot.

quotannis bis comparere tenentur. *c. propter. c. non oportet. & tot. distinct. 18.*

At verò Abbas Panorm. *in c. nimis. de excess. pralat. Felin. in c. dilectus. de offic. ordinar.* Cardinal. *in Clement. unic. de reliq. & vener. sanct.* ab Archidiacono secessionem fecerunt, & opinantur solum teneri eos Clericos comparere, qui sunt in territorio Ecclesiæ baptismalis. Quorum opinio, ut antea recepta erat, ita & in Concilio Tridentino nupero confirmata est. *Session. 25. c. 13. de reformat. Iohan. Garz. de expens. & melior. cap. 21. n. 37. & seq.*

Atq; hæc de Litanijis cum minoribus tum majoribus.

DE HORIS CANONICIS.

PREces horarias sive CANONICAS, quas vocant, Hieronymus primus, Eusebio Cremonensi & plerisque alijs, qui cum eo vixerant, instituisse fertur, quibus divinæ in Templis laudes canerentur, quas Patres deinde receperunt, imitati carmen Davidis dicentis: *Septies in die laudem dixi tibi.* Sunt autem qui tradant, & imprimis D. Cyprianus morem celebrandi primam, tertiam, sextam & nonam horam à Daniele sumtum, quòd ille ter in die positus humi genibus patrio ritu, manè horâ sextâ & nonâ precari consuevisset. Ita, teste D. Hieronymo, **TRIA sunt orandi tempora: manè**, id est, hora tertia, quum Spiritu Sancto afflati sunt Apostoli: *sexta*, quum edendum est; sic Petrus Apostolus, volens cibum capere, ascendit circa horam sextam in coenaculum orandi causa: *nona*, tum idem Petrus & Iohannes perrexerunt ad templum precandi gratia.

Postea PELAGIUS II. (*Sigeberto & Cranzio lib. 2. Metrop. 2. testibus.*) decrevit, ut ipsæ septem *Canonice horæ* quotidie à Sacerdotibus recitarentur, velut præsens remedium humanæ imbecillitati futurum, quo sicuti IUSTUS *septies in die* cadit, ita per orandi curam toties resurgat. (*Anno Christi 555.*)

Singulis autem horis Gregorius præfationem dedit initium Psalmi

mi

mi David: *DEus in adiutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina:* subiecitque Hymnum illum; *Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto.*

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Vt totidem etiam horæ in honorem Deiparæ Virginis quotidie recitarentur, instituit *Vrbanus II.* in concilio, quod in Gallis ad Claromontem habuit. Et *Hieronimus* rogatu *Damasi* digessit Psalterium in septem partes, ad numerum dierum unius hebdomadæ, ut quilibet dies certum Psalmorum numerum haberet, qui caneretur. Quod ita distinctum nunc ex ipsius *Damasi* decreto in omnibus templis legitur.

Gloria Patri, &c.

Fertur idem Pontifex omnium primus, rogatu *Hieronymi*, (teste *Sigeberto*) Hymnum, qui tribus divinis Personis redditur, ad extremum quemq; Psalmum adjecisse, quem in Nicæno conventu editum memorant. *Damasus* instituit, ut ad singulas horas canonicas recitaretur, pressâ tamen voce, SYMBOU M, quod ad differentiam Nicæni Symboli vulgò brevius, & APOSTOLICU M appellatur: quamvis multi tradant, istud non illud in Nicæno concilio editum. *Polyd. lib. 6. cap. 2. de Invent. rerum*)

De horis Canonicis hæc sufficiant.

DE PSALTERIO D. VIRGINIS.

Modus orandi per rotulos ligneos, quos vulgus modò *Preculas*, modò *Pater nostros* appellat (ij numero quinquaginta quinque perforati ita ordine distinguuntur, ut post denos singuli majusculi affigantur filo: & quot hi sunt, toties Dominicam precem; quot illi, toties Angelicam salutationem ter numerum ineundo recitent, terquè Symbolum brevius inferant. Et id D. MARIÆ Virginis PSALTERIU M nuncupant) à *Petro Eremita Gallo*, *Ambianensi* inventus, qui circa annum Sal. M XC. egit cum *Vrbano*, ut bellum Asiaticum à Christianis Claromonte susceptum fuerit, quo Hierosolyma recepta sunt.

Hodie tantus honor ejusmodi calculis accessit, ut non modo ex ligno, succino & Corallio, sed ex auro argentoq; fiant, sintq; mulieribus

M 2

instar

instar ornamenti. (*Polyd. lib. 5. c. 9. de rer. invent.*) Nimirum rationem habuit ille vitæ militaris negotiosæ simul & otiosæ, ut quantum ab hostibus carnalibus daretur otij, id contra hostes spirituales impenderetur, satius esse ratus, Oratione licet perfunctoriâ, quàm ludo vel fabulis tempus fallere.

Cæterùm cum non quàm multæ, sed quanta cum fide preces fiant, καρδιογνώστis ille spectare solet: omnibus in univèrsùm in omni vita cum Christo semper orandum erit, ita quidem, ut preces ponderentur potiùs, quàm numerentur.

PAR-

M.

PARTIS PRIMAE,

IV. Membrum:

THEORIA ORGANICES SIONIAE:

hoc est,

Contemplatio Instrumentalis Musicae, cum in Veteris, tum Novi Testamenti Ecclesiâ usitatae;

Ex Bibliis, Ecclesiae Scriptoribus antiquis & recentioribus, alijsq; Autoribus collecta.

I. CAPUT.

*De Autoribus Musicae Instrumentalis & quidem**laera, carminibus Psalmorum ad cultus divinos à Regibus & populo Dei adhibita; itemq; de propositione & summa hujus Theoriae.*

IUBAL (Nomen יבאל quod à patre Lamech Iubali inditum videtur, à יביל Sono, clangore, buccinatione & productione Iubili descendit. Est autem יביל à verbo יביל, quod ducere, producere, deducere & reducere significat: Wie den die Stimmen vnd der Klang in der Music, hoch vnd tieff/remisse vnd submisse zugefallen pflegen: Auch die Posaunen darnach gezogen werden / daher das deutsche Wort (fallen) vnd lateinisch intervallum fômpt. Ex quo patet, & patrem Lamech, Musicum primum vel saltem Musices haudignarium fuisse.) Genes. 4, 21. memoratur primus Autor tractantium Citharam, & Organum: Quibus nominibus per Synecdochen comprehendit Moses omnia Instrumenta Musica, tum ψηλαφῆα, seu κρησα, quæ Aristoxenus apud Athenæum lib. 4. Diaprosoph. ενταλα nominat; tum πνευματικά, sive εμπνευστα, quæ digitis ventosité moventur.

In Religionis autem exercitio publico DAVID primus constituit, Cantores Instrumentis præstò esse, ut 1. Paral. cap. 15. v. 16. annotatum

M 3

tum

tum est; *Dixit Principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis Cantores in Organis Musicorum, Nablis videlicet, & Lyris, & Cymbalis, ut resonaret in Excelsis sonitus latitiæ.*

Patris sancti SALOMONEM subscripsisse 2. Paral, 5. indicatur: *In Templi enim inauguratione egressi sunt Sacerdotes, tam Levite quàm Cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman & qui sub Idithum filij & fratres eorum, vestiti byssinis, Cymbalis, & Psalterijs & Citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam Altaris.*

Atq; poëticè, ac organicè psallendi studio, *Psalmi* non solutâ & liberâ, sed ligatâ & numeris astrictâ oratione sunt à Davide conscripti. Id quod non tantùm Titulus & Epigraphæ ostendit, dum *Psalmi Cantica & Hymni* dicuntur, eò quòd metrico dictionis genere conditi fuerint; (quia verò non unum adhibuit Propheta carminis genus, sed varia, idèò factum est, ut tota ratio sacræ istius poëscos oblivione submersa jaceat, unde qui illam erueret, nemo hætenus fuit) verùm ex Musicis insuper Instrumentis patet, ad quorum pulsationem & harmonicam modulationem *Psalmi* in Tabernaculo & Templo decantati sunt; quod fieri non potuisset, nisi numeros illi haberent.

Attestatur id ipsum *Iosephus lib. 7. Antiquit: Iudaicarum cap. 10.* sic scribens: *Ceterùm DAVID perfunctus jam bellis ac periculis, & in altissima pace degens, vario genere carminum Odas & Hymnos in honorem DEi composuit, partim trimetro versu, partim pentametro; Instrumentisq; Musicis comparatis docuit Levitas, ad pulsum eorum laudes Dei decantare, tam Sabbatis diebus, quàm in cæteris Festivitatibus.*

Discrepant quidem Patrum sententiæ de alio, quàm Davidis nomine, *Psalmis præfixo*, cujusmodi est, *Asaph, Ethan, Idithun* Filij Core, &c. Eos cum Davide, Mose, Salomone autores *Psalmorum* faciunt *Isidorus libro de officijs, Hieronymus in Epistola ad Sophron; Athanasius in Synopsi Sacræ Scripturæ.* Quandoquidem 2. paral. 29. יָרָבֵן & verba seu poëmata, ut reddit Lutherus, *Psalmorum* æquè *Asapho* ac *Davidi* assignantur. Et quemadmodum videntur dicti *Psalmi Le David* à Spiritu Sancto *Davidi* dictati; Sic inscriptos esse volunt *Psalmos Le Asaph*

saph

Asaph à Spiritu Sancto inspiratos *Asapho* & *Libnei Coræ* id est, filijs *Coræ* divinitus suggestos. Attamen Augustinus *lib. 17. de Civit. Dei, c. 14.* & Cassiodorus *in præfatione Psalterij, Asaph, Idithum, filios Coræ* non autores, sed administratores, Psalmos cum voce, tum Organo decantandi, statuunt. Siquidem de *Asapho, Idithum, Heman* & reliquis *1. paral. 15. & 16. & 25. 2. Paral. 5.* expressè scriptum est; quòd David illis ministerium cantandi, & Instrumentis Musicis ludendi demandaverit. Et *1. Paral. 25.* de iisdem legitur, quòd in Citharis prophetaverint. Solebant enim ad Citharam & alia Instrumenta Psalmos vivâ voce decantare, quod non absq; peculiari agitatione Spiritus Sancti fiebat. Is enim hoc medio in illis id temporis excitari & invitari voluit, id quod etiam ex historia *Elisæi 2. Reg. 3.* luce meridianâ clariùs elucescit.

Cum quo consonat Sabellicus, *Enneadis 1. lib. 20.* DAVID Rex, omnibus gentibus pacatis, Religionis studia complexus, HYMNOS TRIMETROS edidit, & cum his PENTAMETROS VERSUS plurimos, qui Sabbathis, festisq; diebus sacris solennibus canerentur: adiecit his DECACHORDAM CITHARAM, &c.

Qualia verò priscis temporibus fuerint *Instrumenta*, ne divinare quidem possumus; lucundum tamen erit nec contemplatione indignū, præcipuas Instrumentorum species cum ex *Psalterij Davidici*, tum ex *Mosis, Prophetarum, aliorumq; Hagiographorum officinâ* depromtas, in theatrum producere; atq; eorundem usum cum Antiquitate Christiana, & pijs literæ conjecturis & Allegoriæ mysterijs quasi adumbrare & animadvertere. Denique Organicam, Novi Testamenti Ecclesiæ receptam, assertamq; adducere.

Sed prius de varia Chori Musici conditione, qualis sub Davide alijsq; pijs principibus Iudæis fuerit; itemq; de titulis, plerisq; Psalmis præfixis agendum esse existimavimus.

Quàm accurata enim fuerit Chori sacri instructio quàm stipata majestas, quàm ordinata in eo officiorum functio & sedulitas, quàm deniq; magnifica erga Cantores in victu & amictu:

miſtu liberalitas; jucundum eſt contemplari & auſcultare
ex V. T. monumentis.

Inſtructionem & majeſtatem Chori Levitarum, adeoque Muſi-
corum & ætas certa, & numerus ſatis firmus edocet.

II. CAPUT.

De ÆTATE Levitarum adeoque Muſicorum, cum conciliatione diverſæ ſupputationis & Anagoge.

 Mnum Levitarum exercentium opus in mini-
ſterio domus Iehovæ, *ministerium* incipiebat ÆTAS ma-
tura & florida, finiebat profecta & languida. Eligendi e-
nim erant à nato *triginta* annos & deinceps, uſq; ad natum
quinquaginta annos; quod præceptum fuit *Num. 4. v. 3. & 43. v. 4.* præ-
ſtitum item à Moſe, Aarone & Principibus Iſraëlis, dictis locis; etiam
à Davide *1. Chron. 23. v. 2.*

Diverſa autem videntur *initia ministerij* ſtatui. Sic enim *Num. 8. v. 24. & 1. Chron. 23.* inquit textus: Hoc eſt, quod ad Levitas attinet à nato *viginti quinque annis* & deinceps venito Levita, ad militandam mi-
litiam in miniſterio tentorij conventus, id eſt, ad conſiſtendum in ſta-
tione cum reliquis & obſervandam rationem miniſterij. Hic *quinque annorum* diſcrimen intercedit; Quod ipſum quinquennium vel ſpaci-
um quinque annorum à *vicesimo quinto ad tricesimum annum* Levitis ad
tyrocinium primum venientibus datum fuiſſe arbitrantur diverſi nu-
meri conciliatores; ita ut *viginti quinque annos* nati reliquis accenſi mini-
ſtrare tenerentur; ſed anno demum *trigesimo* ſuum munus plenè exſe-
qui inciperent; ad miniſtrandum itaque electum fuiſſe *Trigenarium* in-
telgimus, comprehenſis inſtitutionis præmiſſæ annis.

At *1. Chron. 23. v. 23. & 26. & 2. Chron. 31. 16. & Hezra 3. 8.* exer-
centes opus in *miniſterio* fuiſſe à nato *viginti annos* & deinceps legun-
tur.

tur. Quo in loco, puta, notat *Tremellius* secundum numerationem communem Israëlitarum omnium: quia *Liberi* ad illam ætatem usque significabantur appellatione *Taph*, id est, parvulorum. (*1. Chron. 27. v. 23.*). Etsi id ex quorundam locorum analogia credibile videtur esse, Levitas inde à puero fuisse *Catechumenos* ad vigesimum annum usque: post vigesimum fuisse admissos in observationem ministerij, ad quod erant instituti, sed *θεωρικὴν* solum ad quintum & vigesimum usque: Ex eo tempore fuisse occupatos in secundaria quadam administratione, donec *trigesimum* attigissent. Inq; hunc modum à Davide, Gade & Nathane Prophetis, legitimè constitutum esse ex verbo DEi, à Salomone & Ezechia frequentatum disertè dicitur, (*2. Chron. 8. vers. 26, & 29. 25.*)

Atque hæc collatio & conciliatio diversitatis de ætate electi ad ministerium à nato 20. 25. & 30. annos sufficiat.

Ea autem supputatio ab initij & functionis anno 30. uti & 25. ad termini & vacationis annum 50. rationibus non caret evidentibus. In genere enim *Theodoretus quest. 13. in Num.* argutè exponit: ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη ἡλικία τελείαν οὐκ ἔχει τῶ ἀγαθῶν καὶ τῶ κακῶν διακρίσει, ἡ τελευταία δὲ ἀσθενέστερον ἔχει τὸ σῶμα, ἀποκρίνει τίνω καὶ τὴν γερότητα καὶ τὸ γῆρας, καὶ τὴν μὲν διὰ τὸ ἀτελὲς τῆ ψυχῆς, τὸ δὲ διὰ τὸ τῆ σώματος ἀσθενές. Quoniam, inquit, *prima ætas* non habet plenam bonorum & malorum discretionem: *postrema* verò debiliore est corpore, ideò secernit tum *juventutem*, tum *senectutem*: illam quidem ob imbecillitatem animi: hanc verò propter corporis infirmitatem.

In specie de anno 25. ad 50. *Isidorus ἀλληγορίζει cap. 6. allegor. in Num.* & citatur *in decret. distinct. 77. cap. 1. in veteri lege*: Quid per annum *quintum* ac *vigesimum*, in quo flos juventutis oboritur, nisi contra unumquodque vitiorum, bella signantur? & quid per *quinquagenarium*,

N

rium,

rium, in quo & Iubilæi requies continetur, nisi interna quies, edomito bello mentis, exprimitur? quid verò per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ designantur? Levitæ ergò ab anno *vigesimo & quinto* tabernaculo serviunt, & *quinquagenario* vasorum custodes fiunt: ut videlicet, qui adhuc impugnantium vitiorum certamina per consensum delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant: cum verò tentationum bella subegerint, cum jam apud se de intimâ tranquillitate securi sunt, animarum fortiantur curam. (*Sed quis hæc præ alia sibi perfecte subigat, cum Paulus dicat Rom. 7. v. 23. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum ducentem me in lege peccati? Sed est aliud bella fortiter perpeti, aliud bellis enerviter expugnari: in istis exercetur virtus, ne extolli debeant: in illis omninò extinguitur, ne subsistant.*)

Verum hæc magis placet anagoge, præsertim de 30. anno ad 50.

1. *Sacerdotali* quippe muneri, non quivis promiscuâ electione præficiendi, qui imperiti & inepti sunt, & nil præter velle afferunt, (*Magistratus enim, ut præclare illud Biantis videtur dictum, virum ostendit*) sed eos qui moderationis & discretionis fidem faciant. *Tricenarius* etenim, ex tribus denarijs compositus numerus, perfectionem quandam signat roboris virilis: & usque ad illud tempus, Dionysio annotante, proficit homo in rationis vigore ac viribus corporis.

Maturitatem omninò ætatis, quæ cum prudentia & gravitate conjuncta sit, requirit DEUS, & ad cultum suum non nisi iudicio firmato usuque edoctos vult admitti, cum adolescentiæ protervæ intemperans lascivia & præceps temeritas & imperitia debitæ sacrorum venerationi non exiguum pariat contemptum & profanationem. Et *Christus* ipse non prius quàm trigessimum esset ingressus annum, docendi ministerium suscipere & subire voluit. Quo ipso & hunc Legis apicem explens ad *ministerium* liberam ætatis electionem & Christianam in annorum supputatione licentiam obedientia sua nobis restituit ac reliquit, ut etiam juniores aspirare & admitti rectè possint, ad *ministerium* Ecclesiasticum, cujus efficaciam à nullius ætate pendere certum est, astipulante non tantum Novi Testamenti scriptore Apostolo *Epist. ad Timoth. 1.*

cap. 4.

cap. 4. v. 12. Nemo contemnat juventutem tuam; verum etiam apud Vet. Testamenti Notarium Ieremiam *1. cap. vers. 7.* ipso DEO prote-
stante: Ne dicas, puer sum; ad omnia ad quæ mittam te ibis, & univer-
sa quæ præcipiam tibi loqueris.

Κακοζηλίαν itaq; animadvertimus in Decreto, quod aliquem ad Sacerdotium promoveri ante *tricesimum* annum vetat: veluti *Canon* habet *1. dist. 78*: Si quis triginta annos ætatis suæ non impleverit, nullo modo Presbyter ordinetur, etsi valde dignus sit. Et *Canon 2.* Nemo Presbyter consecratur, qui minor triginta annis sit. *Canon 4.* Presbyter ante 30. annorum ætatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ, sed observet usque ad præfinitum tempus; Dominus enim noster Iesus Christus trigesimo anno baptisatus est, & tunc prædicavit. Cujusmodi *Canones* ipsi Pontificij obliti, abolitos eos esse voluerunt, aut certè suis exemplis effecerunt. Quandoquidem Sixtus IV. Iohannem puerum, Ferdinandi Regis Neapolitani filium Tarentinæ Ecclesiæ præfecit: Leonem X. filium Laurentij Medicis 13. annorum puerum, Cardinalem constituit INNOCENTIUS VIII.

2. Ex annorum diversa supputatione ad præparationem & functionem ministerij, & ad inspectionem hæc quoque oritur *Anagoge*: Per saltum ad superiores gradus quosvis promiscuè admittendos non esse. Nazianzenus *in laudib. Basilij, nauticam* vult observari *legem*, quæ gubernatori primùm remos committit, deinde ad proram collocat. Et *legem* similiter *militarem*, quæ militem primùm delegit; deinde centurionem, tum Imperatorem. *Pauló post*: Cum nec medici, nec pictoris nomen quisquam obtineat, nisi prius morborum naturas expendit, aut multos colores miscuerit, variasque formas penicillo expresserit: Antistes contra facilè invenitur, non elaboratus, sed recens quartam ad dignitatem simul fatus & provectus, quemadmodum Gigantes Poëta finxerunt. Vno die sanctos fingimus, eosque sapientes & eruditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, nec ad Sacerdotium quicquam ante contulerunt, præterquam velle.

Πλάττωμεν αὐθημερόν τοὺς ἀγίους, καὶ σοφοὺς εἶναι
 κελύομεν, τοὺς οὐδ' ἐν σοφιδένταις, οὐδέ τοῦ βαθμοῦ περισ-
 ενέγκειλάς ἢ πλὴν τοῦ βούλεσθαι. De concilio Cyprianus lib. 4.
 cap. 2. de Aurelio lib. 2. ep. 5.

Notatu quoque digna est quinquagenariæ ætatis vacatio & ces-
 satio grandioribus concessa, ut tamen præessent autoritate, doctrina &
 consilio tanquam Ephori Juniorum & ductores. *Quinquaginta* enim
annos nato licentia erat revertendi à militia sacri ministerij, ita tamen
 ut in alios obeuntes militiam in tentorio conventus, inspectionem ha-
 beret. Num. 8. v. 25. & 26. Nam cum robur corporis laboriosa ista
 postularet provincia: Senibus etiam aut jam fathiscentibus aut lan-
 guescentibus missio dabatur tempestiva, ne qua *ministerij* sacri pars ob
 ætatis infirmitatem neglecta jaceret, ut supra ex Theodoreto annota-
 tum; Siquidem vis corporis à 50. anno decrescere incipit.

Anagoge hinc elicitur:

1. Non urgendos nimis esse ultra modum, qui se alacriter impen-
 dunt: nec exigendum plus, quàm facultas patitur.

2. *Senes* non prorsus tollendos ac removendos esse: sed junioribus
 Inspectorum loco præficiendos. Agrestes itaque & inhumani sunt
 hodie, qui senes de ponte prorsus abijciunt, & ob quemvis languo-
 rem sæpe numero benemeritis & dignitatem eripiunt ac penè vitam.

Atque hætenus de Levitarum *adeoq;* Musicorum ætate *ad* ministeri-
 um *suscipiendum & deponendum.*

Sequitur frequentia Chori & firmus Musicorum numerus.

III. CAPUT.

De Numero Musicorum.

Numerus Musicorum Davidicorum non exi-
 guus in Levitarum Catalogo & recensione ampla connu-
 meratur & accensetur, (1. Chron. 23.

Nume-

Numerus Levitarum per familias fuit : 38000.

Colliguntur sic:

Qui præessent operi domus Iehovæ.	-	-	24000.
Moderatores ac iudices.	-	-	6000.
Ianitores.	-	-	4000.
Laudantes Iehovam Instrumentis.	-	-	4000.
			<hr/>
			38000.

Huic integro Catalogo Levitarum, *Chorus* quoq; *Muscorum* connumeratur, quorum fuerunt *quater mille*, annumerando scilicet cum Discipulis Doctores ducentos octoginta octo; de quibus *1. Chron. 25. cap. v. 7.* distinctione Tremelliana. Fueruntq; numero illi (*filij Asaph, Heman, Idithun*) cum cognatis suis edoctis Musicam Iehovæ, omnes *Doctores ducenti octoginta octo.*

Chori hujus amplissimi ἐὼσαζίαν maximè decorarunt & stiparunt *viginti quatuor ordines*, quorum discrimen DEO sortitione reliquerunt æquè parvi atque magni, Doctores cum Discipulis: qui non tantum *1. Chron. 25.* recensentur, verùm etiam *Nehemiæ cap. 12. vers. 9.* pertinentur.

Porrò in libro *Hezræ cap. 2. v. 41.* ad templi restorationem à re-
ditu populi ex Babylonia recensentur *Musici posteri Asaphi centum vigin-
ti octo.* Capite *Hezræ dicto v. 65.* *Cantores & Cantatrices ducenta* legun-
tur, quos *Levitæ* ad revocandum in usum Musicam sacram (quam se-
ptuaginta annorum captivitate oblivioni tradiderant) instituta
profectione pecunia compa-
rarant.

IV. CAPUT.

*De distincta variaq; Musicorum per familias & clas-
ses distinctorum functione, & in ea exquisitâ per seriem
sedulitate.*

M*usicorum officia, producit ordinata Levitarum
functio, quæ triplicis erat classis: Ministrantium Sacerdoti-
bus prima legitur, 1. Chron. 23. & 24. Musicorum secunda,
1. Chron. 25. Ianitorum tertia, 1. Chron. 26.*

Functionis inter Musicos distinctos, quæ fuerit distinctio & ob-
servatio sedula, extat fideliter consignata cum passim in Biblijs, tum li-
bri citati 1. Chron. cap. 6. cap. 15. cap. 16. cap. 25. &c.

Cantores enim, quos constituit David ad ministerium Musicum
in domo Iehovæ, ex quo quievit arca, memorantur 1. Chron. 6. ex filijs
Chore, posteris *Kehathitarum*, *Heman* Musicus; ex posteris *Gerschom*,
Asaph qui stabat ad dextram arcæ v. 29; ex posteris *Merari*, *Ethan* (qui
& *Ieduthun* cap. 9. v. 16. & passim) qui stabat ad sinistram illius vers. 44.
Vbi non tantum cuilibet designati loci distinctio, qua munia inter se
diversa; sed familiæ sive tribus etiam origo, qua inter se cognationem
habuerunt *Musici*, disertè indicatur.

Quippe *Levitas* & ex *Levi* tribu oriundos fuisse *Cantores*, evincit
Genealogia 1. Chron. 6. Num. cap. 4. v. 17. *Levi* enim habuit filios tres,
Gerschom, *Kehath*, *Merari*. Quibus nominibus involutum mysticum
& allegoricum evolvit Rabanus. *Gerson* enim advenam, *קָהָת*,
Kahath Patientiam sive dentes molares, *מֵרָרִי* *Merari* amara vel amari-
tudinem significat. Quicumq; sanè ministerio divino & functioni sa-
cræ ritè consecratur, in hoc mundo se vagum & peregrinantem adve-
nam esse deprehendit; & patientiæ studio deditus oracula sacra sub
concione & cantione, dente discretionis molere atque comminuere
secundum materiæ & auditorum qualitatem connititur: quin & ama-
rescere sibi seculum attestans, alios à mundi voluptatibus revocare &
abstrahere non dubitat.

Cate

Cæterum *1. Chron. 15.* ad translationem arcæ è domo Obed-Edomi in tentorium in civitate sua erectum, edixit David principib. Levitarum, ut instituerent agnatos ipsorum *Musicos* cum *Instrumentis Musicis*, *Nablijs Citharijs*, & *Cymbalis* resonaturos, extollendo vocem cum læticia *v. 16.* Instituerunt ergo Levitæ illi *Hemanem* filium *Ioelis* & ex cognatis ejus, *Asaphum* filium *Bereciæ*, & è Meraritis cognatis suis *Ethanem* filium *Kuschajæ*. *v. 17.* Post in arcæ deportandæ solennitate *Instrumentales Musici* distincta obierunt munia sedulo, concinentes & concinnantes *Oden mixtam* (*Chabakuc. cap. 3. v. 1. Psalm. 7. v. 1.*) conscriptam non uno tantum aut altero metrorum genere, sed ex varijs intercurrentibus: quæ Hebræis *Ode Erratica* dicitur, id est multiplex, quæ omnibus rationibus *Musicæ* decantabatur simul. Tullius Græca voce dixit *Synodiam*.

Itaque *Heman Asaph & Ethan* *Cymbalis* chalibæis resonabant, id est, exercebant *Musicam diárovov. v. 19. 1. Chron. 15.* Ipsorum cognati secundani: *Zecavja, Hazziel, Scheniarath, Iechiel, Hunni, Eliab, & Mahaseja & Benaja* cum *Nablijs acuta Symphonia* (*Hebr. virgineis: ut παρθένα* genus *Musicæ* vocatum *Dorib.*) *v. 20:* vel, ut vulgus *Musico-*rum dicit, cum *Nablio alto & superiore: sive* ut veteres vocabunt *soni*, scilicet *acuti: synemmenis, diazeugmenis & Hyperboleis: qui soni optimè* vocibus virginum referuntur. Sunt autem hæc plerunque in *Chromate* posita, secundo genere *Musices*.

Mattithia verò *Eliphele, Mikneja, Hobed-Edom & Hazaria* cum *Citharis* gravi *Symphonia* (*Hebr. Octava, quam Musici vocant diapason*) præerant. *v. 21.* id est, ut vulgus vocat *Basso & Tenore*, sive ut veteres, *Hypatis & Mesis*, id est imis & medijs sonis. Quod genus *Cantionum* ferè in *Harmonia*, tertio genere *Musices* positum est.

Arcâ Iehovæ allatâ, iterum disposuit David è Levitis ministros tam ad prædicandum, quàm ad celebrandum & laudandum *Iehovam Deum* *Israëlis. 1. Chr. 16. v. 4.* *Asaphum* primariû *Cymbalis* resonantem, & secundanos agnatos eû *Instrumentis Nabliorû & cum Citharis. v. 5.* Quo die tradidit

didit

didit David primùm, Psalmum 105, ad celebrandum *Iehovam* in manum *Asaphi* & cognatorum eius. v. 7. Reliquit etiam *David* coram arca fæderis *Asaphum* & cognatos eius. v. 37; Et cum eis *Hemanem* & *Ieduthunem* & reliquos electos, qui expressi sunt nominibus ad celebrandum *Iehovam*, quoniam in seculum benignitas eius v. 41: Penes ipsos autem *Hemanem* & *Ieduthunem*, *tubas* & *Cymbala* pro resonantibus, & instrumenta Musica Dei, sc: reliquit v. 42. (*Quomodo autem Tubis clangendum fuerit solis Sacerdotibus, ex 1. Chron. 15. 24. & 16. v. 16. 2. Chron. 5. & 7. & c. Num. 10. videatur in titulo: Tuba.*)

Vicissim distinxit *David* cum principibus militiæ, ad ministerium in filios *Asaphi* & *Hemanis* & *Ieduthunis*, eos qui *Citharis Nablijs* & *Cymbalis* prophetabant, h. e. sacras cantiones canebant. 1. *Chron. 25. 1.*

Eorum, qui sub *Asapho* summo suarum familiarum præfecto, in prima Musicorum classe fuerunt constituti, functio erat *prophetare ex præscripto Regis. v. 2.* h. e. Hymnos decantare Propheticos & didascalicos conscriptos à *Davide* & in Ecclesiam receptos.

Eorum qui sub *Ieduthune*, cum *Cithara Prophetare* de celebrando & laudando *Iehova v. 3.* sive commemoratione liberationum præteritarum ut *Psalms. 39. & 77.* sive ad Dei laudem universè prædicandam.

Eorum denique qui sub *Hemane* vidente Regis erat, *prophetare in verbis Dei* de extollendo cornu, v. 4. h. e. Hymnis sacris, pertinentibus ad Regis aut regni robur & amplitudinem: quæ cornu elatione ferè in sacris libris exprimuntur.

Post Davidicam Chori sanctionem, cum distincta & fideli Musicorum functione commemoratam, memoranda venit de *Chori Constitutione* sollicitudo *Salomonis*, aliorumque Regum & Ducum piorum, & ab iisdem requisita Musicorum fides.

Salomone arcam *Tzijone* in aditum templi ædificati collocante, *Levitæ Musici* omnes ex *Asapho* ex *Hemane* ex *Ieduthune* cum *Cymbalis Nablijs* & *Citharis* astabant ad orientem altari, & cum illis *Sacerdotes* ad centum viginti clangentes *Tubis*. Igitur factum est pariter clangentibus & Musicis edentibus concentum unum, laudando & celebrando *Ie-*

do *Ie-*

do Iehovam, cum efferrent concentum *Tubis, voce, Cymbalis ac Instrumentis Musicis*, cumq; laudarent I E H O V A M, quia bonus est, quia in seculum benignitas eius (*Psalms. 136.*) ut intus domum Iehovæ imple-
ret nubes; propter quam nec sacerdotes quidem possent consistere ad ministrandum, quod implevisset *Gloria I E H O V A E domum DEI.*
2. Chron. 5. v. 12. &c.

O divina, Deo acceptissima Musica, quæ Deum ipsum commo-
vet & cælo in sacrarium deducit, ut signum aspectabile
sue præsentia edat.

Postea domum Dei consecrante Salomone, consistebant etiam
Levitæ cum Instrumentis Musicis Iehovæ, quæ fecerat David Rex ad
celebrandum Iehovam, quoniam in seculum benignitas eius, per Hy-
mnum Davidis (*Psalms. 136.*) traditum in manum ipsorum: Sacerdo-
tes verò alij clangebant Tubis é regione eorum, omnibus Israëlitis a-
stantibus. *2. Chron. 7. v. 6.*

Constituta demum festorum annuorum solennitate, constituit
etiam *Salomo*, secundum rationem Davidis patris sui, distributiones Sa-
cerdotum in ministerio eorum, & Levitarum in custodijs ipsorum, ad
laudandum & ministrandum coram Sacerdotibus. *2. Chron. cap. 8. dist.*
Tremell. v. 26.

Et *Iosaphat* non contemnit Iachazielem Levitam è posteris *Asaphi*,
Spiritu Iehovæ prædicentem de victoria contra *Moabitas*, Musicorum
Choro non parum adjuta. *2. Chron. 20. v. 14. &c.* Surrexerunt enim
Levitæ è posteris *Kehathitarum* & è posteris *Korachæorum* ad laudan-
dum Iehovam Deum Israëlis voce magna summè. *v. 19.* Et *Iosa-*
phat constituit Musicos Iehovæ, & laudantes decorum sanctitatis, qui
procedendo ante expeditum exercitum dicerent; *Celebrate Iehovam,*
quoniam in seculum benignitas eius. v. 21. Quando autem inceperunt
cantum & laudem, disposuit Iehova insidiatores contra *Hammonitas*,
Moabitas & montanos *Sehiris* procedentes in *Iehudam*, ita ut affice-
rentur plagis, & alter alteri esset perditor. Quapropter *Iosaphat* cum
popu-

O

popu-

populo per triduum prædâ direptâ, die quarto congregaverunt se in convallem *Benedictionis*: unde reversi sunt Ieruschalaima cum *Nablijs* & cum *Citharis* & cum *Tubis* ad domum Iehovæ. v. 22. ad 27.

O divina, Deo gratissima Musica, quæ Deum coelo in castra & prælia deducit, ut sese hosti terribilem, populo suo victoriosum & gloriosum Ducem mirificè exhibeat.

Post hæc *Ezechias* Dei cultum restituens, restituit quoque Levitas in domo Iehovæ cum *Cymbalis*, cum *Nablijs* & cum *Citharis* ex præcepto (*1. Chron. 23.*) *Davidis* & *Gadis* videntis Regij & *Nathanis* prophetæ: nam à Iehova præceptum illud erat per Prophetas ejus.

Itaque adstantibus Levitis cum *Instrumentis Davidis*, Sacerdotibus verò cum *Tubis*, edixit *Ezechias* ut offerrent holocaustum; & quo tempore cæpit holocaustum, cæpit Musica Iehovæ cum ipsis *Tubis*, idq; cum canticis traditis & *Instrumentis Davidis* Regis Israëlis. Interea tota congregatio incurvabant sese, cum *Musici* canerent, & *tubicines* tubis clangerent; omnia hæc, usque dum absolutum esset holocaustum. Cum autem absolvisset offerre, procidentes *Rex* & omnes qui præsentibus erant cum eo, incurvarunt se adorantes. Edixitq; *Ezechias* *Rex* & principes Levitis, ut laudarent *Iehovam* verbis *Davidis* & videntis *Asaph*: qui cum laudassent, dum agitaretur lætitia illa, inclinato vertice incurvaverunt se, honorem exhibentes. *2. Chron. 29. v. 25. & sequentibus.*

O divina Musica, quam divinis adhiberi cultibus, cum divina veneratione dignati sunt Reges & Principes in humili & supplici demissione.

Denique in magno Paschate *Iosue*, cui nullum à Samuelis diebus comparari potest, *Musici*, posteri *Asaphi* (quibus incumbabant vices tunc, cum hoc Pascha celebratum est) in statione sua erant secundum præceptum *Davidis*, tum *Asapho*, tum *Hemani* & *Iduthuni* videnti Regis datum. *2. Chron. 35. 15.* Propter hunc *Iosiam* Musicæ fautorem lamentatus est etiam *Ieremias*; dixeruntque omnes *Musici* & *Musica* in la-

men-

mentationibus suis de *Iofia*, usque in hunc diem, quæ dederunt pro statuto in Israële; & ecce scripta sunt in lamentationibus. *2. Chron. 35. 25.*

Post reditum é Babylone non defuit templo reedificando Levitarum *Muscorum* opera. Fundantibus enim structoribus templum Iehovæ, constituerunt Sacerdotes indutos cum *tubis* & Levitas posteros Afaphi cum *Cymbalis* ad laudandum Iehovam, cum *canticis* traditis à Davide Rege Israëlis; qui sonus plenus fuit vociferationis, mistæ fletu priorem domum recordantium, & lætitiã extollentium vocem à longinquo auditam. *Hezra cap. 3. v. 10. &c.*

Et in *restauracione urbis Ierusalymorum* à *Nechemia*, ad dedicationem muri requisiti sunt Levitæ ex omnibus locis eorum, qui reducerentur Ierusalymam ad celebrandum dedicationem & lætitiã, idque gratiarum actionibus, & *Musica, Cymbalis, Nablis & Citharis*. Itaq; congregati sunt posteri *Muscorum*, tùm ex planicie circa Ieruschalaima, & villis, tùm ex campis: Constituiq; inquit *Nechemia*, *duas classes celebrantium magnas*, quarum progressiones erant, *Vnius* ad dexteram à superiore parte muri ad portum sterquiliniorum. Sequebantur autem istos *Hoschaja*, & dimidium principum Iudæ, & Sacerdotes cum *Tubis*; *Zecarja* ex filiis Afaphi, & cognati ejus, cum Instrumentis *Muscis* Davidis viri Dei: & *Hezra* legis peritus antecedebat illos. Classis verò celebrantium *altera* procedebat ex adverso, quam Ego, inquit *Nechemia*, sequebar, dimidiumq; populi à superiore parte ejusdem muri, ab ea quæ est supra turrim furnorum ad murum latum usque. Deinde substiterunt duæ illæ laudantium classes in domo Dei, Ego quoque & dimidium antistitum mecum, Sacerdotes quoque; resonabant etiam *Musci* cum *prefecto suo* (*brevitatis studio nomina propria lectori in loco citato committimus*) *Nechem. 12. v. 27. &c.* Vbi etiam *Nechemia* prædicat *observationem Muscorum* secundum præceptum Davidis & Salomonis. Nam temporibus Davidis & Afaphi à priscis temporibus, primores *Muscorum* cum *Musica* laudationis & celebrationum Deo assistebant. *v. 46.*

O divina Musica, in salutem Ecclesiæ & Reipublic. dedicationi Templorum & Murorum adhibita, cum celebratione divina!

Hactenus de Musicorum functione discretè constituta & præstita: restat honorifica eorundem sustentatio & exornatio enarranda.

V. CAPUT.

De victu & amictu Musicorum.

Honore præmio ac ornamentis non defraudabat olim pius Magistratus fidos *Chori Musici alumnos*, quibus æquè ac reliquis Levitis sua cessit merces pro ministerio, & portio decimarum, *Num. 18. v. 26.* ijsque licuit illis vesci, *Num. 18. v. 31. Deut. 18. 8.*

Et constat non tantum post tempora *Mosis & Iosua*, à *Davide, Salomone, Ezechia, Iosaphat, Iosia* Choros amplas liberalitate honestè sustentatos fuisse; verum etiam temporibus difficilioribus *Zerubbabelis & Nechemia*, omnes Israëlitæ conferebant *portiones Musicorum* & demensum cuiusque diei quotidie; *Nehem. cap. 10. v. 40. cap. 12. v. 47. & v. 44.* Præferti sunt etiam eo die homines cubiculi ad thesauros, ad oblationes, ad primitias, & ad decimas; ut colligerent in ea, ex agris civitatum, portiones legales pro sacerdotibus & pro Levitis: nam lætitia Iudæorum erat de Sacerdotibus & de Levitis consistentibus, quod videlicet in ministerio suo deinceps essent permansuri, ac non per agros (ut ante) erraturi. Sic (*Nehem. cap. 13. v. 10. & c.*) providam in congregandis *audendisq; Musicis* curam & sollicitudinem suam pio cum voto prædicat *Nechemia*; Cognoscens, inquit, portionum Leviticarum nihil fuisse datum, ideoq; diffugisse quemque in agrum suum *Levitas & Musicos* & curatores operis; contendi cum antistibus, ac dixi: quamobrem derelicta fuit domus DEI? Et congregatis illis restitui illos in statione sua: Omnesq;

Omnesq; Iudæi attulerunt decimas frumenti, mustiq; & olei in thesauros. Et Quæstores dedi super thesauros, Schelemiam sacerdotem, & Tzadok scribam, & Pedajam ex Levitis &c. qui fidi reputabantur, quorum erat distribuere cognatis suis. *Recordare mei, Deus mi,* in hac re: & ne finito deleri benignitates meas, quas exercui erga domum Dei mei & erga observationes ejus.

Attendite hîc quæso auribus arrectis & cordibus X apertis, atque debitum erga *Musicos* pro officio beneficium perpendite æquiores, quicumque (longè impares Nechemiæ benignitati) *Musicis*, ne habeant unde vivant, stipendia vel subducitis ac imminuitis, vel denegatis ac eripitis: qua iniquitate & inhumanitate inimicam Dei recordationem & retributionem gravissimam vobis attrahetis certissimè, in salutis vestræ excidium & animarum exitium æternum. Communitet itaque is, qui audivit (tàm cantione quàm concione) verbum, ei qui audire facit eum, in omnibus bonis. Non erretis, Deus non illuditur. *Gal. 6. v. 6. & 7.*

De amictu Musicorum quod reliquum est; ornabantur Cantores *vestitu sacro*. Tunicis enim byssinis induti, à Sacerdotibus lineas habentibus, distinguebantur. Inde Levitæ *Musici* omnes ex *Asapho*, ex *Hemane* & ex *Ieduthune*, tàm filij eorum, quàm cognati eorum, induti bysso cum *Cymbalis* & cum *Nablijs* ac *Citharis* astabant ad orientem altari. *2. Chron. 5. v. 12.* Addit etiam Iosephus libr. VIII. *Salomonem* stolas *Levitarum hymnos canentium* ex bysso ducenties mille fecisse; Libro autem XX, eisdem pro stola byssina lineam Sacerdotalem impetravisse, tempore Agrippæ Regis Iudææ. Ex tribu, inquit, quicumque hymnorum Cantores

tores erant, Regi suaserunt, ut convocato Concilio sibi concederet stola linea uti, perinde ac sacerdotibus licebat. Rex autem, ex sententia eorum qui concilium inibant, permisit, ut priore veste posita lineam induerent.

Atque hæc qualiscunque in veteri Testamento congregati Chori, & in eo canentium alumnorum contemplatio & auscultatio sufficiat.

VI. CAPUT.

De Titulis, plerisque Psalmis præfixis, qui generalem formam moderandi Musicam indicasse videntur.

Nunc & de titulis Psalmis præfixis. Et quidem in genere tenendum est, quòd communem vocem plerique tituli Hebraici, quos *Claves Psalmorum* Hieronymus rectè appellat, Psalmis præfigunt *Lamnazeach* נַצַּח: cujus differens interpretatio vel finem ac formam, vel principalem adjuvantem Psalmodiæ vocalis & Organicæ indicat. נַצַּח *Nazach* enim aliàs vincere, aliàs finire, aliàs continuare significat. Hinc *Lamnazeach* redditur à Septuaginta εἰς τέλος, *in finem*, quod Hieronymus de Christo allegoricè exponit, qui finis est Legis, atq; fidelium scopus & Anchora in adversis: à Capnionè *ad invitandum*; ab alijs, *ad continuandum*, sive *ad canendum jugiter, & in perpetuum*; quo nomine Symphoniacò vel Chori Musici Magistro, ad continuam seriem Psalmorum in studio pietatis & Religionis exercitio decurrendam, tale commendatur carmen, quod ex præcedentibus continuo ordine doctrinæ de Summo Bono quasi annexum dependeat; ab alijs *ad victoriam*, sive *ad vincendum*, ab alijs *ad triumphandum*, scilicet per preces, quæ sunt arma Ecclesiæ, quibus victoriam sibi comparat; à Chaldæo *ad laudandum*; à Luthero *ad præcinendum* vel *præcentori*; ab Hieronymo *victori* id est principi in arte canen-

Postea Musica Instrumenta pulsantes. *Pagninus*. Lutherus reddidit, *Spiel Leute*.

Indicat itaque hæc Tituli vox adhibita, quòd Psalmus ille non modò vocali harmoniâ decantatus, sed etiam Instrumentis Musicis pulsatus fuerit; Ideoq; carmen hoc traditum esse Symphoniaci Chori Magistro, ut ille ad fides decantaret. Communis enim est sententia interpretum, & D. Lutheri, quòd Instrumenta Musica, seu variæ & jucundæ modulationes hac voce denotentur. Septuaginta reddiderunt, ἐν ὕμνοις: Hieronymus, *in Canticis*.

Vtrum verò *Neginah* (*Schindlerus* vertit, *Symphoniam*, ut & *Arabs*.) Instrumenta sint Symphoniaca ψηλαφητὰ sive κρυστὰ, quæ manu solummodo percurreuntur; an verò πνευματικὰ, quæ spiritu, aëreque attracto per fistulas sonum edunt, certò constare nequit, de quo cum quocumque litem movere nulli proderit. Præfigitur *Psalmo* 4. 6. 53.

Neghinoth על-הַשְּׁמִינִיּוֹת *super octavam* (quod additur in Epigraphe *Psalm.* 6. & 12. juxta Latin. 11.) variè describitur, Tremellius ad gravem Symphoniam vertit. *Arnobius* intelligit de die hebdomadis octava, quæ est Dominica: quasi die potissimum festo ejusmodi Psalmis, homines ad pœnitentiam &c. sint excitandi plus, quàm diebus cæteris. *Scheminith* octava, fœmininum est ordinale; &, ut *Vatablo* placet, innuit Melodiam & certam rationem Toni, quæ octava fuerit, sicut Tonorum ordines Musici distinguunt; ut à Symphoniacorum præfecto decantaretur voce intensissimâ & clarissimâ. Non desunt, qui eam vocem initium alterius cujusdam carminis fuisse autument, ad cujus harmoniam Psalmus adaptari debeat. Patres allegoricè accommodant ad diem judicij extremi, qui exactis septem millibus annorum sub initium octavi millenarij venturus sit: vel qui revolutioni septem dierum & septimanarum finem impositurus sit. Alijs etiam est *Cithara*, quæ in ordine Instrumentorum, sollennitatibus adhibitorum, *Octavum* locum tenuit; vel illud Instrumentum pulsatile ὀκτάχορδον, quod fuit octo Chordarum; quod & Chaldæus: *Psalm.* 6. vertit: שְׁמִינִיּוֹת

דְּתַמְנִיּוֹת

נִמְיֵי נִמְיֵי דְהַמְנִיָּה Cithara octo chordarum: sicuti etiam mentio fit *Decachordi, Psalterij & Citharæ, Ps. 33. v. 3, & 92. v. 3.* de quo mox suo loco.

NECHILOTH (in inscriptione *Psalmi 5. Victori* אֶל הַנְּחִילוֹת *super Nechiloth;*) variæ licet sit versionis, tamen Instrumenti quoque Musici notationem continet. Nam V Volderus interpretatur, ad *Hannechiloth* h. e. ad Instrumenta excavata & πνευματικά, quæ susurrantem sonum immisso vento edunt: ad hæreditatem DEi Ecclesiam colligendam & convocandam inventa. L X X. reddunt ὑπερ ἴης κληρονομίας pro ea, quæ hæreditatem consequetur. Hieronymus & Lutherus: *super hereditates*, vel *pro hereditatibus*, intelligitur Ecclesia, ex Iudæis & Gentibus Christo collecta; à נַחַל Nachal hæreditavit *Psal. 2. Thargum* vertit *super Choros*, hoc est, ad canendum in Choris seu tripudijs. Trem. Magistro Symphonix ad *Pneumatica Instrumenta*.

Rabbi David (*Nechiloth*) dicit ea fuisse Musicorum Instrumentorum genera, quæ subulata sunt, atque excavata; cujusmodi fuerunt Sacerdotum *Tuba*, & Levitarum *Buccinæ*: quod genus Instrumentorum quia sonum edit immisso vento, *pneumaticum* appellatur. Hebræi deducunt à נַחִיל *Nechil*, quod est apum sibilus, quod sonus esset similis apum sibilo. *Rab. Sal.* exponit *de Exercitu*, sic enim appellatur apum multitudo, & *Psal. 18. 5.* Exercitus impiorum: quia Cantor hoc carmine oravit contra exercitus hostium, Israëlitas, apum instar, magnis copijs oppugnantium.

MACHALATH (in titulo *Psal. 53.* juxta Latinos 52.) Præcentori אֶל מַחַלָּת super Machalath. Chaldæus vertit: *ad laudandum super Choros.* מַחַלָּת Machalath videtur idem esse cum מַחֹל Machol & מַחֹלָה Mecholah, quod choream & tripudium significat *Thren. 5. 15.* versus est in luctum מַחֹלָנוֹ Chorus noster, à radice חוּל ut sentit R. Ionah. Schindler: lusittibijs חוּל vnde German: *Hol/ & inversè Loch/ ein löcherig Instrument/* vel חָלָל ut placet Kimhi, quæ significat tripudiare, ducere chorum vel choreas. Vnde מַחֹל tripudium, plurale מַחֹלוֹת. Tremellius reddit: *Ad pneumaticum instrumentum.* Estque *Machalath*, nomen Instrumenti Musici, quod ad Spiritualem exultationem

nem & lætitiã in decantandis Psalmis adhibitum fuerit. Idem cum *Chaldeo* sensisse videntur LXX. qui nomen *Μαελεθ* retinuerunt. *Latinus* codex per metathesin legit *Amaeth*; pro quo per imperitiam scribarum irrepsit *Amalech*. Idem *Machalath* extat in Epigraphe *Psalm. 88.* juxta Latinos 87. *אל מחלאת לענוות* Al machalath leannothe.

Prout vocabula aliãs aliter significant, duas istas voces variè exponunt interpretes. *Lutherus*: de infirmitate afflictorum; quia in hac precatatione supplex, vel animi, vel corporis ægritudine vehementer afflictus, divinam opem implorat. *וי* *Oni* enim est afflictio. LXX. verterunt *ὕπερ μαελεθ τὸ ἀποκριθῆναι* pro *Maëleth* ad respondendum, posteriori per respondendi verbum expresso, quia *וי* respondere & exaudire significat, iterum prius *μαελεθ* retinuerunt, quasi esset nomen vel Instrumenti Musici, vel alterius rei proprium. *Alij* reddunt per chorum ad exultationem: *אנוות* Anoth enim est vox cantantium, exultantium, & tripudiantium *Exod. 32. 18.* Nonnulli pro Instrumento Musico habent; *Chaldaeus*, super oratione ad Laudem.

GITTHITH (præfixum habet titulus *Psalmi 8. 81.* juxta Latinos 80; & 84 juxta Latinos 83.) *Præcentori* vel ad continuandum *גיתתית* super *Haggithith*. LXX. *ὕπερ ἰῶν ληνῶν* pro *torcularibus*, reddit. Nam *גיתת* Gath Torculare est, quo vinum ex uvis exprimitur. Per Torcularia alij Spiritualiter intelligunt calcatoris Christi (*Esai. 63.*) Evangelicum in Novo Testamento ministerium, cujus beneficio fructus fert vinea.

Alij Psalmos sic inscriptos esse arbitrantur, quòd tempore vindemiæ in honorem Dei decantati fuerint. Ritè autem psalmorum *σωείχεια* & series postulat, ut cum de vinea carmen *Psalmi 79.* egerit, de Torculari in quo fructus cernuntur, dicatur *Psalm. 80.* Tremellius: *Magistro Symphonie ad (stationem) Giththæam*, vertit. Vult enim Psalmos hostres ejusdem inscriptionis, circa arcam, in Zionem exportandam, scriptos & cantatos fuisse ad *Giththæam* viam, commemorationem, observationem, aut si quid aliud hujus generis exprimendum subintelligitur. Tres sunt omnino, inquit Tremelli⁹, Psalmi hac inscriptione, 8. 81. & 84. quos

quos omnes videtur scripsisse David, cum arcam Dei Kiriath-jearimis exportare Tzizonem cogitans, deponi apud Hobed-Edomum curavisset eam, motus offensione Huzzæ, & occasionem sumsisse ex rebus presentibus, ut eos conscriberet. Octavum igitur Psalmum cecinit iudicio meo, cum ex urbe sylvarum arcam in domum Hobed-Edomi deduceret: Similiterq; octuagesimum primum, cum irruptione in Huzam Deus Gloriam suam, severitatemque judiciorum suorum testatus esset, ut populum in Religione officioq; coherceret: Psalmum verò octuagesimum quartum, cum inde Arca Tzizonem deducenda esset. Alij cum *Chaldeo* interprete & *Luthero* habent pro *Instrumento Musico*, quod in oppido *Gath* sit inventum, unde nomen & originem traxerit, quasi *Cithara Gathensis*.

Atque hæc sunt Instrumenta Musices Davidicæ, quæ sub varijs Titulorum interpretationibus observasse, pio Cantori jucundum erit & gratum.

VIII. CAPUT.

*De Instrumentis variis cum Psalmorum, tum aliorum
Hagiographorum; & primò quidem DE OR-
GANO.*

Sequuntur alia ex ipsis Psalmis, alijsq; Hagiographis depromta, & à quibusdam scriptoribus & literaliter & mysticè definita.

Quæ in Davidis & post Salomonis Choro ex superiori Chronicorum annotatione sunt adhibita Instrumenta, istorum ipse meminit David, his præsertim sequentibus Psalmis: *Psal. 33.* Celebrate Dominum in *Cithara*, in *Nablo* & *Decachordo* canite illi. *Psal. 81.* juxta Lat. 80. Sumite Psalmum & date *Tympantum*, *Citharam* jucundam cum *Nablo*. Iterum *Psal. 92.* juxta Latinos 91: Bonum est celebrare Dominum super *Decachordo*, & super *Nablo*, & super *Higgajon* in *Cithara*. *Psal. 98.* juxta La-

ta Latinos 97: Canite Domino in *Cithara*, in *Cithara & voce Psalterij*: In *Tubis & voce Tympani*. Et *Psal.* 147. juxta Latinos 146. v. 7: Canite Deo nostro in *Cithara*. *Psal.* 149.: Laudent nomen ejus in Choro, in *Tympano & Cithara* canent ei. *Psal.* 150. Laudate eum in clangore *Tuba*, laudate eum in *Nablo & Cithara*; Laudate eum in *Tympano & Choro*: Laudate eum in *Psalterio & Cithara*; Laudate eum in *Cymbalis sonoris*: Laudate eum in *Cymbalis* gratulatorijs.

Qualia verò Instrumentorum genera fuerint, quæ DAVID magnus ille Dei Vates invenit, aliq; usurparunt, vix sciri potest, præterquam quod Nomina connotant & innuunt, atque Antiquitatis scriptores qualicunque designatione adumbrarunt.

ORGANON, ut καὶ ἐξοχήν ob præstantiam nomen generale meretur, ita summum sibi inter Instrumenta vendicat locum.

Dicitur modò אָגַב & אָגַב *Vgabh* Gen. 4 21. Job. 30. 21. *Psal.* 150. &c. ab אָגַב amare: quia sono ardentes ciet affectus & amores אָגַבִּים dictos: Vnde Tharg. *Agabim* vertit Canticum Organorum *Ezech.* 33. Aliàs dici volunt חָלִיל *Chalil* ab חָלַל vel חָלַל *Chorum duxit*, cantavit, de quo supra sub MACHALATH. Inde Choro & lætitiæ serviens dicitur Instrumentum חָלִיל *Tibia, Corna-Musa* quidem R. Sal. sic dicta, (חָלַל enim idem est quod absit; vel חָלַל vulnerare, occidere, vel transfossione evacuare, & privare) quod sit concava: *Eesai.* 5. 12. & 30. 29. Vbi quidam *Organum* exponunt.

Ex Iosepho cap. 7. Antiquit. videtur quibusdam, *Organa* à Davide confecta, diversa fuisse à nostris, quorum nunc usus in templis est perquam frequens: quandoquidem illa plectro pulsabantur; nostra verò inflantur follibus, unde multis meatibus, quasi ciculis imparibus, vox erumpit, concentumq; efficit. Atqui Iosephus hoc loco dicens: *Diversa faciens Organa &c.* videtur primò *Organum* pro Instrumento quocunque Musico ponere. Idipsum sentit Augustinus, qui Instrumenta Musicorum cuncta speciatim excellentiora etiam *Organa* vocat. *Polyd. lib. 1. cap. 15.* Deinde *Diversa*, id est, non uniformia, sed varia *Organa* scribitur à Iosepho, David docuisse, ut Levitæ secundum ea Deo

eo Deo hymnos edicerent, per Sabbatorum dies, aliasque iolenitates. Deniq; Iosephus ibidem varias subjungit Instrumentorum species, quæ mox narrabuntur.

Credibile itaq; est, ORGANUM, licet generale sit omnium vavorum Musicalium vocabulum; tamen olim etiam appropriatum fuisse ei, cui folles adhibentur, quibus aër stanneis vel ligneis inflatur cicutis, sonoraq; clavium tactu modulatio profertur: Sic enim *Organa* definiuntur, quæ à follibus spiritu turgidis accipiunt coactum aëra: hic pro arbitrio Magistri qui ea pulsat, in cellas cannis confines transfusus, mox erumpit in sonum. Antiquitus duabus *Elephantorum* pellibus (ut ait *Hieronymus*) concavum jungebatur, per quindecim quidem cicutas, duodecimq; fabrorum sufflatoria sonitus nimius concitabatur, ita ut ab *Hierosolymis*, ad montem usque *Olivetis*, sonus veluti tonitrus audiretur.

De nostri seculi Organis Ecclesiasticis infra suo loco cap. 14. dicendum.

IX. CAPUT.

De Cithara & Chordis; de Nablo & Cymbalis, & de Psalterio decem Chordarum.

CITHARA כִּנּוֹר *Cinnor* est plurale tam mascul: quàm foemin. כִּנּוֹרוֹת & כִּנּוֹרִים *Cinnorim* & *Cinnoroth*. Ob formam Citharæ similem mare Galileæ, quod aliàs Tiberiadis & stagnum Genezareth, Chaldaica paraphrasi, Iam-Ginnesar, *Plinio lib. 5. c. 15.* Genesara, *Straboni lib. 16.* Lacus Genesereticus dicitur; à *Cinnor* volunt dictum *Cinnereth* quasi mare *Citharæ*, *Das Harffen Meer. Num. 34. v. 11. Deut. 3. v. 17. Ios. 12. 3.* Et celebre est Cithara CHRISTI Evangelica in navigio *Luc. 5. & alibi.* Latitia piorum in Ecclesia, *Citharæ* usu durante, eodemq; cessante, Tristitia impiorum in Babylone designatur summa; *Apocal. 14. & 18. capp.*

Celebrationem Dei מְנַחֵם in CHORDIS *Psal. 150, 4.* arbitramur derivari à מָנָה chaldaicè *Manno Ier. 51. Askenatis* (qui pater gentis Tuisconum, der Deutschen / hinc *Judæis Ascenazim dictorum, creditur; licet vicinior sit sonus populorum qui Saffones nominantur, vel potius ijs, qui Ascenij:*) filio, secundum Berosum, cujus posteri, teste R. Aben Ezra in Obadiah cap. 1. terram Chanaan possederunt, quousque à Iosua expulsi fuerint. Vt & supra cap. 7. de Gitthim Cithara Gathensi dictum est: Sic & hic de *Minnim Cithara, vel Testudine, qua usi fuerunt Alemanni qui vocantur Ierem. 51. Blaset die Posannen vnter den Heyden / Heiliget die Heyden wieder sie / Ruffet die Königreiche Ararat, Meni vnd Askenas.* Ex quo videre licet, vocatum Lutherum contra Babel, wie er Tetzelio zu Tanke gepfiffen / vnd darüber Iaphet mit seinem Sohne Gomer, *Askanas vnd Manno in Sems Hütten zuwohnen kommen. Gen. 9.* Si autem spectatur Litera genuina, his verbis Ieremias Apostrophen instituit ad hostes tanquam ministros judiciorum DEI, adversus Babylonem per Medos & Persas Cyri exercitu explendum, in liberationis spem populo DEI recuperandæ: Attollite, inquit Propheta, vexillum in terra, buccina clangite in gentibus, comparate contra istam gentes promulgantes, convocate contra istam regna Ararati, (*id est Asia majoris*) Minni, (*id est Armenia minoris, qua nomen suum habet compositum ex Aram id est Syria, & antiqua hac ipsius appellatione Minni: Nam Armeniam olim Syriâ fuisse comprehensam, testis est Plinius lib. 5. natural. hist. or. cap. 12.*) & Achenazi. (*nomine Aschenazi omnes hæ regiones, Armenia utraque & minor Asia synecdochicè notantur: Eas ante à Cyro occupatas, quàm Babylonem invaderet, testantur omnes historia.*)

R. D. exponit in Instrumento quodam ex Musicis Instrumentis: Quidam; In speciebus sc: multis Musicorum Instrumentorum: R. Abraham: Instrumentis multis, quorum eadem est Musica.

NABLUM seu NABLIUM נָבֵל *Nebel* à נָבַל concidere. Vnde נָבֵל Vter, qui compressus collabitur. Sic נְבֵלֵי שָׁמַיִם Vtres cœli h. e. Nubes velut in utres digestæ. *Hieron. Concentus cœli Job. 38. 37.*

Estque *Nablum* Instrumentum illud Musicum, quòd interpretes nunc

nunc *Psalterium*, nunc *Lyræ* transferunt. Secundùm aliquos *Chorus*, vulgò *Corna Musa*, quod sit instar utris pleni. 1. *Sam.* 10. 5. CYMBALA צִלְצִלִּים Tzeltzelim à צִלְצִל tinnuit, strepuit צִלְצִל Sonus, strepitus. Sunt autem duo Instrumenta ærea (unde forma dualis צִלְצִלִּים 1. *Paral.* 14. v. 16. & 2. *Paral.* 5. & alibi extat.) quæ se invicem percutientia sonum reddebant. Laudare Deum jubetur Ecclesia *Psal.* 150. v. 5. & 6. בְּצִלְצִלִּים In Cymbalis auditus, id est, sonoris. בְּצִלְצִלִּים In Cymbalis ovationis, id est, sonantibus altè. צִלְצִלִּים *Zach.* 14. 20. Tintinnabula, quæ in regionibus montosis appenduntur Equis, prænunciantur referenda in ærarium Domus DEI, ut deinceps in sacros usus occupentur.

Hujusmodi Instrumenta in Davidis Choro adhibita *Iosephus* indicato loco sic annotat, & describit: *Organorum*, inquit, species hæc fuere: *Cinnyra*, sive *Canora* CITHARA decem Chordis coaptata intenditur, & plectro pulsatur: NABLA duodecim sonos continet, & digitis carpitur: Cumque his aderant & CYMBALA ærea, bene magna, atque lata. Consignat eadem *Sabellius* *Enneadis*, lib. 20. David, Hymnis adjecit *Decachordam Citharam*, *Nabla* 12. vocum, *Cymbala* ærea, grandia, & lata. *Hieronymus* in *Epist.* de Instrumentis Musicis ad *Dardanum* scribit, *Citharam* apud Hebræos viginti quatuor chordas habuisse, factam ad formam Δ literæ. Eadem ex *Iosepho* & *Hieronymo* citat *Polydorus Virgilius de inventione rerum lib. 1. cap. 15.*

Annotavit etiam aliqua *Augustinus* & *Cassiodorus* de istis Instrumentis, sed *Allegorijs* tandem implicata. Et quidem *Cithara* & *Psalterij*, sive *Decachordi* (δὲκάχορδον vide *Psal.* 6. Titul: supra: *Neginoth* pro octava.) descriptiones *Allegorijs* involvens, ita commentatur *Augustinus*.

Cithara est lignum illud concavum, tanquam TYMPANUM pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur, ut tactæ resonent. Non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum, cui superjacent, cui quodammodo incumbunt, ut ex illo, cum tanguntur, tremefactæ, & ex illa cavitate sonum concipientes, magis canoræ reddantur.

tur. Hoc ergo *Cithara* in inferiore parte habet: *Psalterium* in superiore. *Hæc est distinctio.* lubemur autem modò confiteri in *Cithara*, & psallere in *Psalterio decem Chordarum.* Non dixi, in *Cithara* decem chordarum, neque in hoc Psalmo, neque si fallor, alicubi. *Et paulò post:* Mementote *Citharam* ex inferiore parte habere, quo sonat, *Psalterium* ex superiore. Ex inferiore vita, id est, terrena, habemus prosperitatem & adversitatem, unde DEUM laudemus in utroque, ut semper sit laus ejus in ore nostro, & benedicamus Domino in omni tempore. Est enim quædam *terrena* prosperitas, est quædam *terrena* adversitas: ex utroque laudandus est DEUS, ut *Citharizemus.* Quæ est *terrena prosperitas?* cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia, quibus vivimus, cum incolumitas nostra servatur, cum fructus largè proveniunt, cum solem suum oriri facit super justos & injustos. Hæc omnia ad vitam terrenam pertinent. Quisquis inde non laudat DEUM, ingratus est. Nunquid, quia terrena, ideo non Dei sunt; aut ideo aliter ea dare cogitandum est, quia datur & malis? Multiplex enim Misericordia Dei, patiens est & longanimis. Inde magis significat, quid servet Bonis, cum ostendit, quanta donet & Malis. *Adversitas* autem ex inferiore utiq; parte de fragilitate generis humani in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tentationibus. Vbique laudet DEUM qui *Citharizat:* Non attendat, quia inferiora sunt, sed quia regi & gubernari non possunt, nisi ab illa sapientia, quæ attingit usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

PSALTERII verò Allegoriam ibidem hoc pacto subjungit *Augustinus*, distinctionem præceptorum Decalogi adhibens usitatam.

Iam verò, inquit, cum attendis *superiora* dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrinâ cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit; convertere & ad *Psalterium*, & psalle Domino in *Psalterio decem Chordarum.*

Præcepta enim legis decem sunt. In decem præceptis legis habes *Psalterium:* perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilecti-

dilectionem proximi in septem. Et utique nosti, Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Dicit tibi DEus desuper, quia Dominus DEus tuus DEus unus est. Habes *unam chordam*. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui, habes *alteram chordam*. Observa diem Sabbathi non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quàm tota die saltarent: Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens abstine ab opere servili. Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati, & utinam hominis & non peccati.

Hæc tria pertinent ad dilectionem DEi: cujus cogita *Vnitatem, Veritatem, & Voluntatem*. Est enim quædam voluntas in Domino, ubi verum Sabbathum, vera requies. Vnde dicitur; Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia, quæ delectant? *In his tribus Caritas Dei, in septem alijs Caritas proximi, ne facies alij, quod pati non vis.*

Honores patrem & matrem, quia viste honorari à filijs tuis.

Non mæchaberis: quia nec mœchari uxorem tuam post te vis,

Non occidas: quia & occidi non vis.

Non fureris: quia furtum pati non vis.

Non falsum testimonium dicas: quia odisti adversum te falsum testimonium dicentem.

Non concupisces uxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci.

Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi.

Converte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta DEi sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant, tange *Psalterium*, imple Legem, quam Dominus DEus tuus non venit solvere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit malè, mallet facere, si liceret. Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit;

Q

inquit; Quare? quia timeo. Nondum amas justiciam, adhuc servus es. Esto filius. Sed ex bono servo fit bonus filius; Interim timendo noli facere, dilces & amando non facere.

Quò autem plerorumque dictorum *Instrumentorum* sacer usus & abusus simul & semel sub uno intuitu occurrat, meditatio de hisce conjungi potest sub contemplatione *Tympani*.

X. CAPIT.

De Tympano, ejusq; usu & abusu.

TYMPANUM תוף Toph, (plurale תפין & תפף est, Tympanum pulsat, tympanizat *Nab. 2. 7.* תופפות Tympanistriæ *Psal. 68. 26.*) Instrumentum est, quod parte una planum, membranâ clausum, intus vacuum, baculis sive fustibus pulsatur: Vnde τυμπανίζειν translâtè idem quod *fustibus cadere* significat, *Hebr. 11.* ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν ἔωρον δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀπολύτρωσιν, *fustuario mulctati sunt, fustibus cæsi & contusi &c.* Sunt qui vertunt: *distenti sunt*, ut respiciatur persecutio, quam exercuit Antiochus.

Legitur passim in Bibliorum eodice, ut aliorum, ad lætitiâ adhibitorum, sic etiam *Tympani* vetustissimus & varius usus. *In valedictionem* Tympani pulsu dimittebant amicos, ne cui discessus honestus & apertus verteretur in opprobrium fugæ clandestinæ; cujusmodi Iacobo obijeitur a Labane: Cur clam fugisti, & furtim surripuisti te à me: neque indicasti mihi, ut dimitterem te cum lætitiâ, & cum canticis, instructus *Tympano & Cithara?* *Gen. 31, v. 27.*

Et *in gratulationem* pro felici reditu, gratoq; accessu, cum novos hospites, tum suos reduces læti excipiebant Tympano. Sic à victis Hammonitis redeunti Iephthacho filia unica obviat, cum Tympano & Choris, *Judic. 11. 35.* Atque Davide, Saule, populo & servis Saulis ab aliqua pugna contra Philistæos revertentibus, ex omnibus civitatibus Israël.

Israël.

Israëlis foeminae, & earum choreae obviam prodeunt, cum Tympanis, praelætitia, & cum Panduris, Heroum gesta alternè canentes. *1. Sam. 18. 6. 7.* Et arcam foederis, cum pompa solenni introducendam, comitatur David, & tota Domus Israëlis, gestiens praelæticia coram I E H O V A H, cum quovis Instrumento, & lignis abiignis, nempe cum Citharis & cum Nablis, & cum *Tympanis* & cum Sistris, & cum Cymbalis. *2. Sam. 6. v. 5. 1. Paral. 14. v. 8.*

Publicum quoque voluntariae deditiois, acceptationis, subjectionisque *signum*, & gratiae captandae studium praese ferebant, excipientes Holophernem coronis, Choreisque; & *Tympanis*. *Judith. 3. v. 9.*

Instrumentis praeterea, quibus Ordinarij Cantores Davidis & Salomonis laudes Dei festivas in Templo celebrabant, *1. Paral. 24. 2. Paral. 7.* non exclusum fuisse *Tympanum* videtur: cum passim eum in finem, videlicet beneficia Dei celebrandi gratia, Tympanipulsus praecipiat. *Psal. 81. 2.* Sumite Psalmodiam & date *Tympanum*, Citharam jucundam cum Nablis. *Psal. 94. 3.* Filij Sion laudent nomen Domini in Choro, in *Tympano* & Cithara. *Psal. 150.* Laudate Dominum in *Tympano* & Choro.

Sic olim gloriosam Pharaonis submersionem Mirjam, Aaronis soror, festivè celebrat, arripiens *Tympanum* in manu sua, & post eam egressae omnes foeminae, in *Tympanis* & Fistulis, *Exod. 15. v. 20.* Atque ut Holophernis detruncati caedem victoriosam, cum festivitate Deo acceptam referant, exhortatrix est Judith: Incipite Deo meo canere *Tympanis*, modulamini ei Psalmos. *Judith. 16. v. 2.*

Quid, quod reliquis Instrumentis, quae excitandi in Prophetis Spiritum vim habuerunt, *2. Reg. 3. 15.* annumeretur expressè *Tympanum*, *1. Sam. 10. 5*? Vbi futurum praenunciat Samuel Sauli, ut occurrat turbae Prophetarum, descendantium de excelsis, scilicet Gibhæ (qui locus Synagogae & coetui sacro destinatus erat,) cum Nablis & cum *Tympano*, & Tibia, & Citharâ ante se, qui prophetabant.

Cæterum ab eo *Tympani* usu solenni apud Veteres, quævis Deo devota lætitia & exultatio allegoricè depromitur, & Tympani voce per

Q 2

Meto.

Metonymiam exprimitur. Huc spectat *Allegoria* elegantissima, *Psal. 68. v. 25.* quæ alijs Cantoribus & Citharædis Tympanotribas conjungit: Præcesserunt Cantores, postea Citharædi, in medio virginum *Tympana* pulsantium. Vbi Psalmographus nominat Ecclesiastici Chori præcentores Prophetas, de Christo vaticinantes; hos qui secuti sunt, Evangelistas & Apostolos ob consonantiam inter sese, & cum ijs consentientem, *Citharædos* nominat: Virgines, quæ sese immiscuerunt, Tympana pulsantes, sunt nondum corruptelis vitiatæ Ecclesiæ, adhuc tenellæ, quas Apostoli per Samariam, Asiam, aliasq; regiones passim plantarunt.

Eâdem allusione *allegoricâ* mirificum contra Assyrios judicium Dei prædicatur, celebrandum à Iudæis exultantibus, *Esa. 30. v. 32*: Erit omnis locus, qua transibit virga fundatissima, cum *Tympanis* & Citharis, id est, exhilarabitur liberatione Dei. Et quod hoc tanto beneficio habebunt, quod lætentur & unde glorificent Deum, designat *ibid. v. 29.* Illud canticum futurum est vobis, ut noctis, qua sanctificatur festum & lætitia animi, qualis euntis cum tibia, ut veniat in montem *Iehovæ*, ad rupem Israëlis. Quò itidem quadrat *Allegoria* promissionis, de instauratione à Deo, & de gratiarum actione solenni ab Ecclesia, *Ier. 31. v. 5*: Adhuc ædificaturus sum te, ut ædificaris virgo Israëlis, adhuc ornabis te *Tympanis* tuis, & procedes cum Choro ludentium.

Porro *Tympani* aliorumq; Instrumentorum, & his designatæ lætitiae *abusus* ex Bibliorum testimonijs occurrit, cum Epicuræorum mundanus in luxu, convivijs & ἐπιχαρειακία; tum Idololatrarum Diabolicus, & abominabilis in cultu, sacrificijs & ἀσοργία.

Epicuræum abusum opponit Iob Tzophari & amicis, de infelicitate impiorum stolidè differentibus, *Iobi 21. cap. v. 7. & 12.* Cur improbi vivunt? convalescunt validis viribus, vociferantur ad *Tympanum* & Citharam, & lætantur ad sonum Organi. Væ intonat Esaias, qui poculis invigilant, in quorum convivijs est Cithara, ac Nablum, *Tympanum*, Tibiaq; ac vinum: Opus autem Iehovæ non intuentur, & factum manuum ejus non considerant, *Esa. 5. v. 11. & 12.*

In

In ultionem ἐπιχαιρηναιίας Gentibus, qui Ecclesiam oppresse-
rant, summum denunciat idem Propheta luctum & mœrorem, abje-
ctis & cessantibus Instrumentis, *cap. 24. v. 8. & 9.* Cessabit gaudium
Tympanorum, desinet strepitus exultantium, cessabit gaudium Citharæ.
Et *Iob. cap. 17. v. 6.* se contra malevolos, quos perstringit, sustinet resti-
tutione in dignitatem: Futurum, inquit, ut restituat me ad præsen-
dum populis, quamvis *Tympanotribarum* materia ante fuerim. Ac si
dicat: Fuerunt læti de me antea, quemadmodum qui lætantur ad
Tympanum. Sic *Nab. 2. 7.* prænunciantur Ninivitarum Heri Heræque,
quòd cum servis & ancillis suis eodem loco habebuntur à Scythis, Af-
syriam obtinentibus, & pro eo, quòd ancillæ Psaltriæ, Sambucistriæ &
Symphoniacæ prosequuntur Dominas, tum omnes in deportationem
abeuntes edent concentus querulos & lamentabiles. E statione, inquit
Propheta, posita deportabitur *Ninive*, deducetur cum ancillis suis, co-
mitantibus voce simili columbarum, quæ *Tympano* pulsant ex animo
suo.

Idololatricus & planè Diabolicus, & ab omni φιλοσοφία alienissi-
mus fuit u Su S ille *Tympani*, quando in valle *Gehinnon* Hierosolymæ,
versus orientem & meridiem vicina *Moloch* idolo candenti (erat ea statua
ænea & concava, figurâ Regis, unde etiam מלך quasi מלך id est Rex,
nomen habet, ita fabrefacta, ut brachia porrigeret, & subjecto igne in-
candesceret *Levit. 18.*) cremandos imponebant, & abominandi incen-
dij & conflagrationis spectaculo devovebant liberos, adhibito sonitu
Tympani & aliorum Organorum Musicorum, ne ejulatus liberorum à
parentibus exaudiretur. Hinc orta est ejus loci appellatio *Tophet*. Nam
תוף Toph significat Tympanum, vel latitudinem à תוף: Erat enim
locus amplus, idololatriis frequentatus *Ierem. 7. & 19.* Quò alludit *Esai.*
cap. 30. v. 33. *Preparata est ab heri Tophet*: qua voce notat Propheta
singulare judicium, quo in Regem Babylonie erat usus Deus; Quan-
do quidem illa impurissima sacrificia maximâ pompâ fiebant palam ad
portam Hierosolymorum. Incendium & conflagrationem exustorum
Q 3 in val-

in valle Hinnon allegoricè accommodat Esaias Babylonij Regis exitio, in oculis Ecclesiæ illustrissimo.

Ob inauditam immanitatem in loco tam amplo, significatur huius loci nomine, lata & spaciofa Gehenna seu Infernus, & accipitur pro reproborum supplicio, & loco eruciatus, in æternum reprobis destinato, ubi perpetuò torquebitur Sathan, cum Angelis suis, *Matth. 5. 22. Marc. 9. 43.* Crudelitas ista adolendi prohibetur cum comminatione lapidationis, *Levit. 18. & 20.* Mentio huius perpetratæ impietatis fit *Ios. 15. 8. Nehem. 11. 2. Chron. 28. & passim.*

Abusum denique *Tympani* & Instrumentorum impium adauxisse etiam legitur Iuliani *κακοζήλεια* & prava æmulatio. Is enim ut Tempia gentilia Christianorum Ecclesijs conformaret, iussit in ijs non tantum altaria & primarias sedes ædificari, *Sozom. lib. 5. cap. 16.* verum etiam Tibias & *Tympana*, & Cymbala & Symphonias in templis eum habuisse ex Arnobij *lib: 7. contra Gentes* patet.

Ad extremum *Tympano* admoneamur, ut nos, qui nos Christi gregi fatemur assertas oviculas, cum lupo hostilitatem servemus. *Tympanum* enim ex ovis pelle nil insonabit, insonante Tympano ex lupi pelle confecto, *Alciat. emblem.* vel post mortem formidolosi: & *Albert. Crantz. in Vandalia lib. 11. cap. 9. de Zischa.*

Atque hæc de *Tympano*, Instrumentis sacris annumerato sufficient: de quo plura in Profana, humana & Liberali Organica.

XI. CAPUT.

De Tuba & Buccina.

Instrumentis sacris annumeranda est & cum Tibijs TuBA vel BuCCINA, cum argentea, tum arietina: Alia nominatur שופר Schophar Tuba, buccina cornea *Exod. 19. 16.* plur. שופרות & שופרות *Iud. 7. 10. & Ios. 6. 4.* א שופר pulchrescere: quod decorum sit & jucundum auditu Instrumenti-

mentum, aut etiam arte perpolitum, & elaboratum. Alia est חצוצרת
Chazerah Num. 10. 2. Hof. 5. v. 8. 2. Paral. 29. Psal. 98. &c. Tuba classica
חצוצרת clanxit tuba. (Ex Hiph. geminatum & non legitur, licet scribatur.

Harum Tubarum usus in populo Israëlitico cum passim alibi,
tùm præcipuè capite decimo Numerorum disertè traditur, ubi Moses divi-
nitus jubetur parare & usurpare Tubas, quæ non caruerunt mysterijs.

1. TUBARUM numerus binarius indicatur: *Fac tibi duas tubas:*
ad denotanda mysticè duo Testamenta, sive Tubam Legis & Gratia;
aut, ut visum Ruperto, ad præfigurandum duplicem Christi adventum;
quorum alter Gratia, alter Iudicij.

2. Materia fuit argentum purum, solidum vel ductile: *Fac tibi duas
Tubas argenteas, opere ductili facies illas:* ad significandam maximè Ver-
bi cœlestis puritatem, quod argento comparatur purissimo, Ps. 12. v. 7.
De materia quarundam Tubarum arietinâ vel cornea, mox inseretur.

3. Usus duplex, Politicus & Ecclesiasticus. Ille vel ad cogendum cœ-
tum, vel ad movenda castra, v. 3. Hic vel ad excitandam fiduciam de
auxilio divino contra hostes, v. 9; vel ad generandam hilaritatem, &
lætitiâ pro beneficijs in diebus festis, calendis vel initijs mensium,
v. 10. his verbis: *Et in die lætitiæ vestræ, & in temporibus statutis vestris,
& in capitibus mensium vestrorum clangetis Tubis* בחצוצרות *Ἐν ταῖς σάλπιγγιν,*
super holocaustis vestris, & super sacrificijs pacificorum vestrorum; (שמירתם
unde German: eine Schalmeyen / qua tempore pacificationis uteban-
tur) *Eruntq; vobis in memoriam coram Deo vestro: Ego Jehovah Deus vester.*

Quo respexit Psal. 81. *Buccinate Tubâ in Neomenia, in tempore con-
stituto, in die festivitatis vestræ.* Vbi notatur tempus, quando illa so-
lennior celebratio Dei sit instituenda. Etsi enim Deum quotidie lau-
dare debemus, publicæ tamen ejus celebrationi festa destinata sunt.
Vult itaque Psalter in Novilunio cum omni, tum imprimis illo, quo
Iudæi festum Tabernaculorum celebrabant ejusmodi anniversariam di-
vinæ bonitatis δοξολογίαν institui. Nam mense septimo Iudæi festum
Tabernaculorum quotannis ita celebrabant, ut Calendis septimi mensis
clangore Tubæ populum convocarent, & sacros conventus agerent:
dis

die postea decimo ejus mensis, *Festum Expiationis*, & decimo quinto, *Festum Tabernaculorum*, quod sub tabernaculis è frondibus contextis agebant, ad recordationem Castrorum, sub quibus in deserto quadraginta annos mirabili Dei beneficio sustentati fuerant.

Quia verò tres illæ solennitates, *Calendæ* nimirum, feriæ *Expiationis*, & denique *Scenopegia*, in unum mensem incidebant, unoq; conventu populi peragebantur, ideo pro uno festo sumuntur sæpe. Etenim mensis ille TIZRI, primus antiquitus, juxta festorum ordinem apud Iudæos septimus, totus ferè sacer ac festivus erat, quasi quoddam mensium *Sabbatum*, jam frugibus ex agro collectis maximè ferijs accommodatum. *Origen. homil. 23. in Num.* Mensis ejus die primo, annum civilem pariter inchoante, instituebatur festum *Tubarum*, sive *Buccinæ & Clangoris*, ita dictum, quòd in eo inter sacrificia *cap. 29. Num.* descripta, Tubarum sonitus & clangor audiretur, *Levit. cap. 23. v. 24.* sive in memoriam Isaaci, hoc ipso die liberati ab immolatione, ut Rabbini opinantur, idem *Cornu festum* appellantes, fabulando mandatum à Deo, ut arietino cornu clangeretur, quòd aries inter fruteta hærens cornibus, pro Isaaco monstratus ac immolatus esset. *Genes. 22. v. 13;* sive potius ob recordationem bellorum contra Amalecitas gentesque alias, Duce & autore Deo gestorum.

Reliquæ festi *Tubarum* notationes de hominis militia, & similes, ad Allegoriarum classes remittendæ sunt. A vero autem non absolum, quòd ob multa festa incidentia in hunc mensem, ejus initium imprimis solenne & otio & clangore & sacrificijs fieri oportuerit, ut tanto nobilior & notabilior esset totus mensis, & ad observationem sequentium festorum cœtus universus solenni excitaretur *παρασκευῆ*.

Succurrit hîc quoque solennis celebratio quinquagesimi sive **IUBILAEI** anni, *Levit. cap. 25.*

Eum *Iubilæum*, quem Eusebius Cæsariensis in Chronicis, à numero quinquagesimo Hebræis sic dici scribit, Latini à *Iubilo* derivant, ut annotavit Augustinus. Quidam à primo Musicorum Instrumentorum

torum autore, *Iubal* fluxisse nomen autumant. Hebræorum fert opinio, à *Iobel* appellari, verbo Arabico, quod Cornu significet arietinum: Vnde Aquila Græcè *κεράσινην* reddidit, sive, propter cornu istius usum, sive, ut quibusdam placet, propter formam solùm cornu arietini. *Indictio Iubilæi* fiebat decimo die mensis septimi, in ipso nempe Expiationis festo, *Levit. 25. v. 9.* ubi *Tubarum* clangoribus denunciandus erat toti populo optatus ille Remissionis Libertatisque annus. De *Buccinis* quærit *Abulensis quæst. 6. & 7. in Iosuan part. 1.* fuerintne corneæ an argenteæ, & ex metallo sive argento fuisse concludit: propterea quòd aservatæ, & in deserto asportatæ fuerint. Dissentiunt tamen LXX. Interpretes cum Hieronymo.

4. *Clangor* diversus indicatur *cap. 10. Numer: Simplex & equalis*, *διὰ τὸνον* Græci vocant, ad convocandum multitudinem, ubi duabus simul canendum Tubis, *v. 3;* vel ad Principes congregandos, ubi unâ saltem utendum, *v. 4.* *Inæqualis & varius* *תְּרוּחָה* Theruah dictus, (Schindler. *vociferatio, ein Feldgeschrey / Psalm. 47. Iubilatio.*) vel à fractura, tremulâq; voce ad canendum classicum, sive ad impetrandam profectio- nem: *v. 5. 6.* Si clanxeritis *Taratantarâ* & vel si taratantarizabitis tubis *v. 9. & c.* Vbi ad clangorem primum prima acies, ad secundū secunda, & sic consequenter moveri iussa est *v. 5. 6.* Græci reddiderunt *σημασίαν* significanter: quo juxta Theodoretum *questione 15.* alluisse creditur *Apostolus 1. Corinth. 14. v. 7. 8.* ὁμῶς τὰ ἀψυχα φωνῶν διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, εἰάν διασολῶ τῆς φθόγῃς μὴ δῶ πῶς γνωθῆσείαι, τὸ αὐλέμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον, καὶ γὰρ εἰάν ἀδηλον φωνῶν σάλπιγξ δῶ, τίς ᾠδασκιδυάσειαι εἰς πόλεμον; Quin & inanima vocem reddentia, sive tibia, sive Chitara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur, quod tibiâ canitur, aut Citharâ? Etenim si incertam vocem Tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? ἀδηλον φωνῆν Theodoretus habet μὴ ἔυσημον.

Peculiaris etiam planè fuit usus in promulgatione Legis divinæ

R

in mon-

in monte Sinai: *Exod. 19. v. 13.* Iumentum enim & Homo ascendere permittuntur in montem Sinai (unde promulgebatur) quum tractum sonuerit Cornu. id est, audietur *διάρτος* sive continens unius toni sonus. Q. d. Erit huic interdicto montem attingendi locus, donec istud audiatur, quod in extremis ferè cantionibus observatur.

Et ex communi usu voluit cognosci DEUS à populo, quando Religio loci illius esset desitura, discedente Domino, & sacram hanc actionem terminante per signum ejusmodi. Nec sine mysterio conceditur aliquis in montem ascensus, protracto longiùs sono Buccinæ: Mysticè enim hîc significatum est, tum ad Deum propiorem nobis patere aditum, quando vox uno quondam loco conclusa, per Christum diffusa & protracta, toti orbi innotuit.

5. BUCCINATORES ipsi Sacerdotes sunt. Quo indicatum dubio procul, & in actionibus præcipuam Sacerdotum esse auctoritatem, nec promiscuæ multitudinum turbæ cedendum, sed gravitatem servandam esse & modestiam; & omnium actionum exordia à sacris semper ducenda, sive ab imploratione nominis divini, *Coloss. 3. v. 17.* Quicquid egeritis sermone aut facto, in nomine Iesu facite, gratias agentes Deo & Patri per eum.

Tubarum Allegoria quadruplex.

Nec inconueniens hîc piè & jucundè observare Allegoriam Tubarum quadruplicem, ex vario earundem usu & mentione passim in sacris literis, desumptam.

1. Significatur officium Sacerdotum, quorum est *clangere Buccinâ*, *Ezech. 33. v. 3. & 6.* hoc est: Auditores terrere, juxta etiam solari. Iubentur enim buccinatores isti inflare Tubas, sive minatrices illas & castigatrices scelerum, de quibus *Esai. 58. v. 1.* *Clama, ne cesses, exalta vocem tuam quasi Tubam, annuncia populo meo sua scelera.* *Sophon. 1. cap. v. 16.* *Dies Tubæ & vociferationis super civitates munitas, & super terras excelsas: & angustijs afficiam homines, & ambulabunt ut coeci, quia Iehova peccaverunt: sive consolatrices & Evangelicas, de quibus *Esai. 27. v. 13.* *Et in die illa clangetur Tubâ magnâ, & venient, qui perierant in terra Assur, & expulsi fuerant in terram Aegypti: & incurvabunt se Iehova in monte sanctitatis Hierusalem.**

Ita

Ita Augustinus *tom. 10. serm. 106. de tempore: Sacerdotes illius temporis Tubas quid aliud præfigurasse credimus, quàm hujus temporis Sacerdotum prædicationes, per quas non cessant peccatoribus terribili sono austerum iudicium nunciare, tristem Gehenna interitum prædicare, & quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare? &c*

Et in promulgatione Legis, Clangor Buccinæ *Exod. 19. v. 16. si-
ve ministeria Angelorum significat, quorum dispositione Lex data
est, Actor. 7. Galat. 3; siue Legis vim animos omnium penetrantis; et-
jam quando Exod. 20. v. 18. populus sub montis fumantis radice inter
tonitrua & lampades ad clangorem Tuba consternatus deprecatur, ut
Deum loquentem deinceps non audiat coram, nisi interventore &
mediatore Mose; inde non solum terror hominum ad divinæ maje-
statis conspectum, & voluntatis divinæ severitatem proditus est, Legis
officium, quod terrorem metumq; animis incutiat, patefactum; sed
anagogicè insuper indicatum est, in communi Redemptionis opere,
περιτρυ tantò magis requiri, quanto major offensi DEi erat indignatio.
Quapropter probi Pastoris munere fungens Moses oratione consola-
toria perterrefactos erigit.*

Caveant quibus canunt buccinatores, surda eos aure præterire;
ne redarguantur Proverbio, quo Christus perversitatem Iudæorum ac-
cusat *Matth. 11. v. 16. & 17: Cui assimilabo gentem istam? Similis est pu-
erulis, qui sedent in foris, & clamant sodalibus ac dicunt: Tibijs cecinimus
vobis & non saltastis, lamentati sumus vobis, & non planxistis.*

Allusio est ad Iudæorum liberos, qui sæpius in foro vel plateis
sub dio ludentes, *Zach, 8. v. 5.* modò sacra nuptialia, modò pompas
funebres imitabantur. Vt autem singula tantò majore frequentia
instituerentur, plerumq; coævus ad ejusdem ludi societatem provo-
cabant: sin horum quidam ita morosi essent, ut ad ludendum persua-
deri non possent, vel certè eundem levibus de causis inciderent, aut
dissolverent, ijs *περιτρυ* & inhumanitatem suam exprobrabant
hoc cantico: *Cecinimus vobis, & non saltastis; lamentati fuimus, & non
planxistis.*

Accommodatur ad pertinaciam Iudæorum, qui nec Baptistæ doctrinâ, & vitâ severiore, nec Christi humanitate permoveri poterant, ut Evangelio crederent: sed in altero gravitatem morum desiderabant: Nonnulli etjam illius solitudinem ac temperantiam obfessionis Diabolicæ; ac vicissim, hujus *Φιλανθρωπίαν*, & familiariorem cum alijs conversationem ebriositatis vel temulentiaë nomine traducebant, ut nimirum ubiq; haberent, quod carperent, & obstinationi suæ prætexerent. Eodem adagio nostrates auditores redarguendi sunt, qui nec benignis, nec asperioribus, nec duris, nec mollibus verbis flecti possunt. Vbi Synecdochicè accipiuntur *Nenia funebres* pro asperâ & tristi oratione, quæ animum moerore afficiat; *Cantus Tibia* pro dictis lenibus, quæ animi clementis indicia sunt, & auditorum corda exhilarant. Frustra itaq; buccinantes, qui neque Legis, neque Evangelij clangore animos movere possunt, solentur sese cum Iohannis, tum Christi optimorum buccinatorum exemplis.

2. *Verbum Evangelij* efficax quasi *Tuba* est. Hieronymus in 7. cap. *Ezechielis*. *Ejus sonus exit in omnem terrarum orbem*, *Psal. 18. Rom. 10.* Ita Clemens Alexandrinus in protreptico suo: *σάλπιγξ ἐστὶ χειρὸς τὸ εὐαγγέλιον: ὁ μὲν ἐσάλπισεν, ἡμεῖς δὲ ἠκέσαμεν.* *Tuba est Christi Evangelium &c.*

Et sub festo *TUBARUM* proposita fuit imago prædicationis Evangelicæ, cujus clangor instar *Tuba*, *Zach. 9. v. 14*; quæ exaltatur ut *Tuba*, *Esa. 58. v. 1*; quam prodromus Christi, vox illa clamantis, inflavit ante Expiationis magnæ festum in Novo Testamento. Rectè igitur figuram lætitiæ in conversione gentium fuisse dicit Rodolphus in 1. cap. *Levit*: Solennitatis, inquit, nostræ principium, quasi prima dies septimi mensis, temporibus Apostolorum fuit, quando prima gentium facta est vocatio clangentibus *Tubis*, mundum scilicet perlustrante tonitruo divinæ prædicationis.

Sic Origenes *homil. 23. in Num.* allegoricè transfert ad eum, qui ex sacrarum literarum sono interiore lætitiâ percipit. Quis est, inquit,

inquit, qui festivitatem gerat memoriæ *Tubarum*, nisi potest Scripturas Propheticas & Evangelicas, atque Apostolicas, quæ velut coelestis quædam personant *Tuba*, mandare memoriæ, & intra thesaurum cordis sui recondere? qui ergo hæc facit, & in Lege Dei meditatur die ac nocte, iste festivitatem gerit memoriæ *Tubarum*, &c.

Iubilei etiam anni denunciatio *Tubarum* clangore, quid mysticè voluit aliud, quàm ut adventus Christi, cujus ministerium in 30. *Iubileum* Mosaicum incidit, quibusdam quasi notis exprimeretur; atque ut *Iubileus* Evangelij verus adumbraretur, in quo læta & sonora voce annuntiatur remissio, libertas, reditusq; ad amissa quondam cœli bona? *Actor. 3. 38. Iohan. 8. 36. Galat. 3. 3.*

Iosue libro cap. 6. Sacerdotes septem, portantes septem *buccinas* arietinas, ante arcam IEHOVAE clangunt *buccinis*, donec septima vice ad auditum *Buccinae* sonum, & populi vociferationem muri Ierichuntis corruebant, & civitas capiebatur: Sic etiam per Apostolorum non tantum 12; Sed discipulorum quoque 70. prædicationem sonoram CHRISTUS, cum DEO foederis autor, toti mundo obviam importatus, innotuit, cujus quiete septimo die, regnum mundi collapsum, & portæ Inferni dirutæ sunt.

Judic. libro cap. 7. leguntur Midianitarum castra discurrentia sese mutuis lanienis confecisse, ubi principio vigiliæ mediæ cum Gideone trecenti, qui lamberant, in tria agmina distincti, *Buccinis* in dextra clangerunt, simul comminuendo hydrias vacuas, & faces sinistrâ tenuerunt. Ita quoque ex ore infirmorum sonantis in exili Ecclesia Evangelij clangor de Messia, mane è mortis tenebris in vitam emergente, in quo fax Deitatis eluxit splendide, stygios hostes in fugam convertit miraculose.

Cumq; statim à Christi Ascensione & Sessione ad dextram Patris, Spiritu Sancto effuso, Evangelij clangor per Apostolos, Evangelistas, Doctores & Pastores datos *Ephes. 4.* toti mundo insonuerit; omnes jubentur populi *Psal. 46.* manibus plaudere, & voce orationis congratulari Deo, qui elegit nobis hæreditatem nostram, quandoquidem a-

ascendit DEUS in iubilo, *Dominus in voce Tuba*. Vt enim in solenni ritu, quo David arcam foederis in urbem Hierosolymam adduxit, *1. Samuel. 6. Tibicines & Tubarum* strepitus, omnisque generis organa Musica adhibebantur: Sic impertita Discipulis benedictione, inter paegyrica, *ἐπιώνια* Angelorum, non sine Discipulorum votis & praconijs, imò cum precibus & gratulationibus Ecclesiae, & militantis in terra, & triumphantis in caelo, veluti *Tuba* iubilo manifestata & glorificata est perruptoris praevij Christi in caelestem arcem ascensio, *Actor. 1. Ephes. 1. & 4. 2. Corinth. 15.*

Interea cum ad *Tubam* Evangelij clangentem, sub Christi vexillo, vita hominis Christiani nihil aliud sit quam militia, *Iob. 7.* assidue velut è speculis & turribus Templorum prospiciendum & animadvertendum est in *Tubas septem*, septem Angelis à Deo datas, *Apoc. cap. 8. Tubarum* cantu secuturas in Ecclesia haereses, & verae doctrinae corruptelas, & certamina gravissima impiorum Doctorum significari praemonemur, ut cauti periculo imminenti opponamus fidos speculatores, qui verbi sinceritate, & ardenti invocatione veritatem propugnent. In accommodatione septem *Tubarum* ad singulas haereses dissensio est.

Lutherus annotat, primae *Tubae* sonitu *Tatianum & Encratitas* praenunciari; secundae *Tubae* ascripsit *Marcionem*; tertiam *Origeni* accommodat; quartae *Tubae* *Novatum*, & ab eo ortos *Catharos* attribuit. in praefatione *Apocalypseos Germanica*: Alij, temporum & historiae seriem secuti, ad *Nazaraeorum & Ebionitarum*, vel *Mineorum*, ut *Hieronymus* *tomo 3.* appellat, primam *Tubam* accommodant; Secundam ad *Gnosticorum* furores; Tertiae *Tubae* *Samosatenum & Arium* deputant; Quartae *Pelagium* attribuunt; Quintae *Tubae* *Abbadon*, filius perditionis, *Romanus AntiChristus* confertur *cap. 9.* Sexta *Tuba* ibidem *Mahometis*, & *Saracenorum ac Turcarum* exercitus & blasphemias depingit. De *Tuba* septimi Angeli *cap. 10. Apoc.* mox sub 4. Allegoria Tubarum.

3. *Tuba* vel *Buccinator* etiam dici potest fidelis quisque, Dei laudes grata sonans ore, & fidei constantiam attestans. Nostrum quippe Gideo-

Gideonem, Ducem prævium sequentes, & respicientes, Christianos in militante Ecclesia decet *Buccinâ* apertæ confessionis clangere, & grato corde tot tantaq; beneficia Dei prædicare, donec fractâ hujus corporis mole, facem fidei ardentis, & spem beatæ immortalitatis præferentes perumpamus ac penetremus mortem, & hostes sibi ipsis mortiferos. Origenes ostendit, *homil. 23. in Num*: quomodo quisque celebrare possit festum *Tubarum*. Et si quis potest, inquit, in gratias illas Sancti Spiritus promoveri, quibus inspirati sunt Prophetæ, & psallens dicere: *Canite initio mensis Tuba, in solennitatibus ejus, Psal. 80.* & qui scit in Psalmis jubulare ei, dignè agit solennitatem *Tubarum*.

Huc spectat allusio *Psal. 97: Ψάλαλέ εν σάλπιγγιν ἐλαλαῖς, Psallite in Tubis ductilibus.* Sic enim Ambros. in *lib. de fide Resurrectionis, tomo 3.* Faciat, inquit, amicus Dei rationabiles *Tubas* duas ductiles; argento probato h. e. precioso verbo compositas, & ornatas, quibus non raucum increpans terribili sonitu murmur interstrepit, sed *sublimes gratiæ* DEO continuâ jubilatione fundantur. Et August. 8. *tomo in Psal. 97.* per *Tubam* Ductilem animum putat significari tribulatum. *Ductiles Tubæ* tundendo producuntur; si tundendo, ergo vapulando eritis *Tubæ ductiles*, ad laudem Dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tunsio, profectus productio est. *Tuba ductilis* erat *Iob*, quando repente percussus tantis damnis, & orbitate filiorum, tunsione illa tantæ tribulationis factus *Tuba ductilis* sonuit: *Dominus dedit, Dominus abstulit, &c.* Vide *Gregor. Mag. lib. 30. Moral. cap. 4.* Etiam cavent fideles, ne per hypocrisin in gloriæ popularis aucupium *Tubâ* Pharisaicâ *buccinantes Matth. 6.* ostentent ac venditent *Elemosynas*, aliaq; opera, quibus præstandis, Legis *Tubâ* provocante, omnino astricta est Fidei obedientia.

4. Præmonet *Tuba* impijs horribilem & tremendum, pijs triumphalem & exoptandum diem judicij, quo Filius hominis venturus in nubibus cœli, cum potestate & gloria multa, missurusq; est Angelos suos *cum voce Tubæ magnæ, Matth. 24.* Et *1. Thessal. 4.* Ipse Dominus
cum

cum hortationis clamore & voce Archangeli & *Tuba* Dei descendet de cœlo. Et *1. Corinth. 15.* momento & jctu oculi ad *ultimam Tubam* ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγι (σαλπίδι ὧς canet enim) & mortui suscitabuntur incorrupti, & nos commutabimur. Tunc certè Hierichuntis instar, *Ios. 6.* hic Orbis ruinam trahet, ad *Tubas* septem, h. e. infinitorum Angelorum, arcâ foederis se gloriosè exhibente in terra promissâ conspiciendam, ubi periodi septimus gyrus revertetur, ut ferè emerſi 6000. annorum, tandem Sabbathum æternum *Tubarum* festum & *Iubileum* annum celebremus festivitate perenni.

Huc Chrysoſtomi expositio *homil. 47.* ad populum Antiochenum, & *homil. 77. in Mattheum* Καὶ ἡ βέλονται αἱ σάλπιγες, ἢ ἡ ἡγή; πρὸς διανάσασιν, πρὸς εὐφροσύνην πρὸς ὠδύσασιν τὴν τῶν ἡμετέρων ἐκπλήξεως. Quid *Tubarum* ille sonus vult? ad exuscitationem, ad gaudium, ad exprimendum rerum futurarum stuporem.

Nec frustra *Tuba* formam in cœlo apparuisse aliquando contigit, prodigijq; loco habitum narrat Niceph. *lib. 15. cap. 20.* Nubes, inquit, *Tuba* specie ad dies quadraginta visa est. Et certè olim in exequijs, veluti ad filiam Iairi terræ mandandam, *Matth. 9.* adhibitæ fuerunt & *Tuba*, & *Tibia*, non tantùm ob lugentium dolorem, & mœorem mitigandum; sed etiam gratiâ excitandi animositatem, qua in militante Ecclesia Strygios Midianitas, ad Gideonis Christi clangentem *Tubam*, sive lætam Evangelij vocem, fractâ corporis hujus mole, face fidei ardente, *Judic. 7.* perumpamus, eluctati spe resurrectionis ex morte ad vitam æternam, ubi in novissimo Christi reditu, clangorem edente *Tubâ* extremâ, capitibus elevatis triumphaturi sunt pij. *Tuba* illa qualis sit futura, videatur *Chrysolog. serm. 103.*

Caveant autem tunc Epicuræi subsannatores, qui cum *Tibicini- bus* illis ad Iairi defunctam filiam, Christo Duci vitæ, resuscitandi mortuos tam facilem, ac è sopore dormientes evocandi virtutem ac efficaciam

caciam planè derogarint; ij sanè ex illustrati & creduli *Iairi* ædibus, h. e. credentium Ecclesia expulsi, æternis involventur tenebris, ubi *ve ve* ejulabunt, plenis sine fine buccis.

XII. CAPUT.

De Tintinnabulis, Nolis & Campanis.

Nunc *Tintinnabulum, Nola, & Campana*, quid sonent in Ecclesia attendamus.

TINTINNABULUM Instrumentum est æneum; *πεποιησμένον* sive factitium nomen, à voce quam facit *Tintin*: ὁ κώδων Græcè; Hebræis *קוֹדוֹן* *Exod. 28. v. 33. 34. cap. 39. v. 26.* à Percussione vocatum: *קוֹדוֹן* enim est percutere, pulsare vel conteri, & quasi tinnitum facere.

Tintinnabulorum u *Su S* sacratissimus fuit in Veteris Testamenti Ecclesia: Vbi summi Pontificis pallium, sive Ephod, sive tunica superhumeralis, ut Hieronymus reddidit, ornabatur ex *malogranatis* trium præcipuè colorum, & ex *Tintinnabulis* aureis, quibus in ingressu & egressu Sacerdos sonum ciceret. De quo *Exodi cap. 28. v. 33. 34. 35.* sic legitur in delineatione Ecclesiastici operis, Mosi præscripta: *v. 33. Facies & in simbrijs ejus (Ephod) malogranata ex hyacintho & purpura & vermiculo cocci: in simbrijs, inquam, ejus per circuitum; Tintinnabula aurea in medio illorum per circuitum. v. 34. Tintinnabulum aureum unum & malogranatum; tintinnabulum aureum alterum, & malogranatum in simbrijs pallij per circuitum. v. 35. Erit autem super Aharon administrandum, & audietur sonus ejus, quando ingreditur Sanctuarium coram Ichovah, & quando egredietur; & non morietur.*

Et delineationi respondens effectio extat *Exodi cap. 39. v. 24. 25. 26. v. 24. Fecerunt q₂ in Fimbrijs pallij malogranata ex hyacintho, & purpura, & vermiculo cocci, & bysso retorta. v. 25. Fecerunt q₂ & Tintinnabula ex auro puro, posuerunt q₂ Tintinnabula illa in medio malogranatorum in*
S *fimbrijs*

fimbrijs pallij per circuitum, in medio, inquam, malogranatorum. V. 26. Tintinnabulum & malogranatum in fimbrijs pallij in circuitu administrandum, quemadmodum praeceperat Iehovah ipsi Moſi.

Idem iteratur in Ecclesiastico cap. 45. v. 11. *Qui globulis, inquit, aureis succinxit eum, crebrisq; circum circa Tintinnabulis, quæ sonos ederent, ipſo incedente, atq; in Templo tinnitum ederent, in memoriam filiis Iſraël, & populi ſui.*

Fimbrijs appenſa Malogranata notant εὐωδίαν, quâ per Chriſtum Deo accepti reddimur: Tintinnabula prædicationem Verbi cœleſtis, longè lateq; ſonantem. Vtq; malogranata, quæ grana plura uno cortice continent, & tegunt, hîc Tintinnabulis junctæ ſunt; Sic in Eccleſiæ Catholicæ cœtu mentes ὁμοθυμαδὸν collectæ, unius cordis & oris concentu unam fidem & confeſſionem de uno eodemq; Deo, deq; unius Sacerdotis beneficijs conjungunt.

Quod autem *Aaroni*, non hac veſte in conſpectum ſuum prodeunti, Deus interminetur mortem; ſic interpretatur Gregorius Magnus part. 2. *Cura Pastoral. cap. 4. & lib. 1. Epist. 24.* Sacerdos, inquit, ingrediens, vel egrediens moritur, ſi de eo ſonus non audiatur, qui iram contra ſe occulti iudicis exigit, ſi ſine ſonitu prædicationis incedit. Veſtimentis Tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum linguæ ſonitu congruere, ipſa quoque bona opera clament Sacerdotis.

Memorable quoque eſt, *Salomonis Templum* ſuper tectum Tintinnabula habuiſſe, quibus abſterritæ aves abigerentur, eorumq; fuiſſe quadraginta memorat *Euseb. Prepar. Evang. lib. 9. cap. 4.*

In recentiori Eccleſia, quod hîc inferere libeat, ut Tintinnabula transferentur *Nolæ & Campanæ* vocabulis, obtinuit conſuetudo à *Campaniæ Nolæ*. *Paulinus* enim, *Nolæ* urbis *Campaniæ* Episcopuſ, primuſ in ſua Eccleſia CAMPANAE majoris fuſionem & uſum inveniriſſe proditur, & ad pia munia tranſtuliffi, ut nimirum ejuſ ſono exciri poſſent remotiùſ habitanteſ, ad concioneſ, precationeſq;: *Gilbertuſ Cognatuſ lib. 3. Narrat. Petr. Hiſp. ſil. p. 2. cap. 9.*

Etiam *Campanula* nomen reperitur in literiſ *Cyrilli Hieroſolymitani,*

imitani, inter Beati Augustini *epistolas* 206. quo loco, in S. Magnæ usum *Campanule* tum invaluisse, convocandis ad rem divinam Sanctimonialibus, autor meminit. Quanquam eam Cyrilli Epistolam esse non pauci dubitant, putatur tamen, si alterius sit, non illo admodum inferior esse autor. Manifestum est, usum *Tubarum*, quibus concio Iudæis indicebatur *Num. 10. Matth. 9.* post occupasse *Campanas*: quarum publicum signum ad Dei cultus, vel ritus publicos cogendi populum, ne Eleusinius censeatur congressus in Christi Ecclesia, *ἐὐλαξίας ἔνεκα*, non duntaxat toleratur, verum etiam conservatur. *Rup. Abb. Twjecens. de divin. offic. lib. 1. cap. 16.*

Callistus III. Pontifex mandavit, ut assiduo rogatu Deus flecteretur, in meridie *Campanis* signum dari fidelibus omnibus, ut orationibus eos juvarent, qui contra Turcos continuo dimicabant. Crediderim tum ego precibus omnium, Christianos, ad Bellogradum contra Turcos dimicantes, duce *Ioanne Vairvoda*, astante etiam *Ioanne Capistrano* ordinis Minorum, crucemque pro vexillo hostibus inferente, eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade superasse, *scribit Platina.*

Atque hinc non piget inferere, quæ Ecclesiarum Brunvicensium constitutio pia, à Christianissimo IULIO Duce p. m. præscripta, de Campanæ pulsu PRO PACE, præcipit & admonet. *Fol. 50. sub titulo.*

Kirchen Ordnung auff den Dörffern.

Weil auch gebreuchlich/das die Bet Glocken Abends/Morgends vnd zu Mittage geleutet werden/so sol das Volck vermanet werden / wenn solches geschicht/das sie ihr Gebet zu Gott dem H^{errn} für Frieden vnd alle zeitliche vnd ewige Wolsahrt thun/vnd ihr Gesinde auch darzu halten/sie seyn im Hause/im Felde/ oder wo einer ist/vnd das sie sich des nicht scheemen / Denn es ist Gott ein gefellig/vnd ihnen selbst ein nützlich Werck.

Von der Bete Glocken/ oder pro pace leuten.

Man helt im Bapstumb Morgens/Mittags vnd Abends einen sonderlichen Glockenschlag / dadurch das Volck vermahnet sol werden / die

Jungfrau Mariam anzuruffen. Weil aber die hochgelobte Jungfrau Maria solche Ehre/die Gott allein gebüret/nicht haben wil/vnd auch wieder Gottes Wort ist/soldavon das Volck vnterrichtet werden.

Es kan aber der Blockenschlag an ihm selber/wie auch in den benachbarten reformirten Kirchen behalten werden / vnterscheid der Morgens- Mittags- vnd Abendstunde/dem Volck damit anzuzeigen/vnd das dadurch das Volck erinnert vnd vermanet werde / das sie Morgens/Mittags vnd Abends für gemeinen Frieden vnd gut Regiment bitten sollen: In welchem Gebet man gleich für die Obrigkeit/vnd wieder alle Feinde / des gemeinen Christlichen Friedens / bittet. Daher man es in den benachbarten reformirten Kirchen sehr fein nennet: die Bete-Blocke / oder / pro pace leuten: Vnd ist Christlich/gut vnd nützlich/das das gemeine Volck darzu gewehnet werde / das sie solches nötigen Gebets nicht vergessen. Weil es aber gar offte vergessen wird/kan der Blockenschlag dazu Erinnerung geben/das sie an solch Gebet zuthun gedenccken / wenn sie hören pro pace leuten / sie seyn im Hause/im Garten/auff der Gassen/oder auff dem Felde. Vnd man mag alßdann die Kinder im Hause auch singen lassen: Erhalt vns HErr bey deinem Wort/etc. Item: Verley vns Frieden gnediglich. Solch Gebet ist in diesen letzten gefehrlichen Zeiten hoch von nöhten.

Religio sanè læta fuit *Campanarum* donatio; quarum creptio mœsta fuit rebellionis ultio; translatio earundem mira Naturæ in metallo; si placet credere, evasit indignatio.

VR SuS *Particiacus* Venetorum Dux, anno sal. 865. Saracenos classe vicit prope Gradum, auxilio Basilij Imp. Græci, cujus est postea Protospatharius factus. Gratitude proinde animi, & officio cum Basilio certans, duodenas magni ponderis, artificijque haud vulgaris dono ci misit Campanas, suntq; Venetorum munere tum primùm Græci *Campano* ære usi. *Sabel. lib. 1. Enn. 9. & lib. 3. Dec. 1. Bergamas in Nicolao I. Pontifice.* BONIFACIUS VIII Anagninus anno 1300. Basilicam Petri *Tintinnabulis* æreis suavissimis exornavit. *Volat. lib. 22.*

Vicissim BURDEGALENSIBUS, qui ob salinas & vectigalia adversus *Henricum II. Francorum Regem* rebellarunt, anno 1547. ob seditio-

seditio-

seditionem *Campana* omnes sunt ereptæ. *Sleidan. lib. 25.* Contendunt nonnulli Autores insigni miraculo fidem facere, quod in amolitione vel translatione *Campana*, Gallorum Rege Clothario, visum tradunt. *Sanctus* enim *Lupus*, Senonensis Episcopus, egregiam quandam, eximijque sonitus *Campanam* in æde Sancti Stephani collocârat: Vbi eam gratissimi sonitus esse accepit Clotharius Rex, Parisios, velut in Regiam urbem, deferendam mandaverat: *loco mota*, ut referunt scilicet, *sonum* mox amisit, quandoquidem *Lupus* Episcopus ei rei non fuerat assensus. Id cum Rex animadvertisset, reddendam pristino loco jussit. Cum igitur referretur, à septimo milliario consuetum sonitum edidit, obviantem populo, miraculi gratia. Propterea jure etiam sacris ritibus Ecclesiarum *Campana* dedicari consueverunt. *Incertus autor apud Suerium, tomo 5. mense Septembri.*

Quod superstitione non caret, *Gregorius IX. Pp. Campanas* ad Eucharistiæ confectionem adhiberi jussit. *Cranz. lib. 8. Saxon. cap. 9.* Et *Johannes XIII. Pp.* primus idololatriæ cultu baptizatis *Campanis* nomina dedit, & Lateranensis Ecclesiæ *Campana* suum communicavit: *Baleus, Centuriâ secundâ Scriptorum Britannia.*

Apertam insuper redolet idololatriam, & sacrilegas repræsentat ineptias, vis illa Satanam clangore abigendi, *Campanis* baptizatis collata. Vnde planum est, eos, qui fulmine Excommunicationis erant Satanæ traditi, *Campanarum* etiam usu tinnituq; interdictos fuisse, quò Leoni in miseros exclusos istos ferociendi major esset libido &c: *Bonifac. VIII. in C. alma mat. § adjecimus, de sententia Excommunicationis.*

At *Maximilianus I. Imp. Aug.* publico edicto hujusmodi profanationem blasphemam ex Ecclesiæ sacris, verbi divini præscripto id sic postulante, exturbavit. *Petr. Mart. in cap. 18. lib. 1. Reg.*

Fides denique penes autores sit facilis, de illius *Campanula* virtute abdita, quæ *furta & mortem* non aliter atq; si animata res fuisset, prode-
re consueverat. Tradunt enim Divo Medardo quendam furto surripuisse taurum, cujus collo *tintinnabulum* suspensum erat. Vbi domo in tuto fuit taurus, fur tintinnabulum abdidit, ne illius sonitu furtum

proderetur. Mirum accidit; in cubiculo, in scrinio, in arca, ubiq; semper quibuslibet latebris sponte tintinnabulum suum edebat sonum, admirantibus eam rem etiam vicinis, qui sonitum animadverterent, absque ullo alterius motu. Cum igitur nemini hominis furtum innotuisset, eâ re conscientiaë stimulis exagitatus, rem amicis aperuit: quorum suafu ad Medardum accedens, taurum reddidit, etiam veniâ impetratâ: Fortunatus Presbyter *in vita S. Medardi apud Surium Tom. 3.*

Tradunt præterea in Budicensi monasterio Saxoniae æneam quandam *Campanulam* extitisse, sonoram quidem, & eo nomine præreverenter asservatam, quæ, cum ex earum numero Sanctimonialis quæpiam è seculo migratura esset, præter ullum humanum opus auxiliumque spontè ingentem reddebat sonum. *Gobillinus Persona in vita Sancti Meinulfi Diaconi. Surius tomo 5. Octobri.*

In χαλκηχωδείσει Casparis Hembergij Vezlariensis, veluti detestabilis rejicitur usurpatio *Campanarum*, adversus tonitruum horribilem fragorem & nubium conflictationem. Physici, citra impietatis notam, suas servant rationes, sonitu nubes dissipandi, & tempestates discutendi; de quibus in Parte II. de *Musica profana &c.* Quin pulsui *Campanarum* non superstiosè assuetæ Ecclesiæ, ingruente fulminis & fulguris periculo, pium spectent studium eliciendi preces, quibus nubes transeuntibus, *Eccles. 35, 19.* ritè pulsanti certò aperietur, *Matth. 7. Luc. 11.* ubi lingua precantis non fuerit χαλκὸς ἤχῳν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, æs resonans & Cymbalum tinniens, *1. Corinth. 13, v. 1.* h. e. sonus sine mente, quæ fidei in Deum, & caritatis erga proximum vacua, inani & obstreperâ loquacitate sonum edat, Deo non acceptum: veluti *Campana* alios ad cultum provocans, seipsam ad eundem, quem non intelligit, provocare nescit.

Cæterùm memorabiles sunt, quæ ob amplitudinem eximiam celebrantur *Campana, Parmensis, Mediolanensis, Lauretana,* & quæ per omnem Germaniam celeberrima est, *Erfordiensis,* de qua *Ortelius in Thuringia.*

Memo.

Memorabiliorem tradunt, qui orbem perlustrârunt, compertam in Orientalis Indiæ regno Pega, æneam *Campanam*, ambitu patentem ad palmos supra quadraginta quinque, diametro, septemdecim; quæ omnes, quæ in Europa sunt, *Campanas* amplitudine superare censetur. *Ferdinandus Mendez Iesuita, anno Domini 1554.*

Ad calcem annectatur mirum illud, quòd in Aethiopia non tantùm templa, facella, altaria, scabella, januas, claustra, ac quicquid supernè infernè spectatur, uno è saxo excavetur, ut tradit *Franciscus Alvarez rerum Aethiopicarum cap. 44. & 55:* Verùm etiam *Campanas*, quas nos ære conficimus, illi lapidibus excavari peragunt, quod præcipuè in Barra contingit, *Alvar. c. 29. & 44. Et Ortellius in Altissimis: vixque ferreæ reperiuntur in Argote regione, eodem autore cap. 52.*

Tantum de *Tintinnabulis*, in Veteri Testamento mysticè usurpatis; itemq; de *Nolis & Campanis* in recentiori Ecclesia; atque de harum signis cum pio, tum superstitioso, vel juxta opinionem mirando, & quasi divino modo adhibitis.

V SUM *Tintinnabulorum & Campanarum* horologicum, reservabit sibi Organica profana & politica sive Liberalis enarrandum.

XIII. CAPUT.

Transitio ad Instrumentalem Musicam, quæ in Novo Testamento à patribus asserta est.

Theoria, quæ Veteris Testamenti Instrumentis conspectis, ceperat etiam in recentioris seculi turribus & Templis *Campanas* contemplari, nunc porro sese convertit ad *eg- γον* ORGANICES MUSICAE, quæ in Ecclesia *Novi Testamenti*, Veterum etiam ætate, non fuit ignorata, nec inusitata. Quod etiam non tantùm humana voce; (de quo in *Tractatu Choralis Musicae*) sed *Instrumentis* etiam *Musici* Psalmos ac Hymnos modulati sunt Veteres; Eum, inquam, usum attestantur antiquissimum monumenta *Scriptorum*, qui cum doctam discretionem *Musices*, tum ejusdem

dem & privatam & publicam exercitationem, non aliunde quàm ex usu Ecclesiæ desumerunt, & introduxerunt. Namque accuratè distinguunt Patres inter *Psalmum*, *Canticum* seu *Oden*, *Hymnum*, *Canticum Psalmi*, *Psalmum Cantici*. Quæ differentiæ Carminum à modulatione sunt desumptæ.

Quod enim canit *Organon* & Instrumenti solùm Musici modulatione editur Carmen, à Veteribus appellatur **PSALMUS**.

Quod voce solùm humana canitur, & remoto Organo personat, alijs **ODE PRACTICA**, alijs **CANTICUM**, alijs **HYMNUS** dicitur, (*de quo in Leurgodia Matutina & Vespertina.*)

Quod verò carmen, voce humana ad Musicum *Organon* accedente concinitur, aliàs **PSALMUS ODES** vel **CANTICI**, aliàs **ODE** vel **CANTICUM PSALMI**, pro præcinendi vel succinendi modo vocatur. *Basilius Magnus in expositione Psalmi 29. ita recenset ac definit: ΟΨαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικὸς, ὅταν ἀρρυθμῶς κατὰ τῆς ἀρμονικῆς λόγος πρὸς τὸ ὄργανον κερήλαι. h. e. PSALMUS est Oratio Musica, quando concinnè juxta rationes metricas ad Instrumentum pulsatur. ODES duas facit species, unam quidem Theoricam, alteram Practicam. Priorem ita definit: ΩΔΗ δὲ ἐστὶ, ὅσα θεωρίας ἔχεται ψιλλῆς, καὶ θεολογίας. id est: ODE est, quæ succinctam complectitur contemplationem, & de DEO sermonem. Quodcunque igitur filetur carmen, & compositione absoluta servatur, ODEN THEORICAM à Basilio dictum intelligimus.*

PRACTICAM hoc definit modo: ΩΔΗ ἢ φωνὴ ἐμμελής ἀποδομητὴ ἀναρμονίως, χωρὶς τῆς σπηχίσεως τῶν ὀργάνων: id est: ODE seu *Canticum* est vox concinna, ad numeros edita absque *Instrumenti* concentu. Cujus formulare, & primum Musices *Canticum* in gloriam & laudem sempiternam DEO liberatori ex *Aegypto* canit atque describit Moses, *Exod. 15.* his verbis: Tunc **CINCINIT** (*נָשְׁאָה* futurum pro præterito, *LXX. ἤσαν*) Moses & filij I-
fraël

fraël *Canticum* (יְהוָה לַחַדְשֵׁי לַחַדְשֵׁי LXX. ἦν ὠδὴν) hoc Domino, & dixerunt ad dicendum; *Cantabo* (יְהוָה לַחַדְשֵׁי לַחַדְשֵׁי LXX. ᾄσωμεν) Domino, quia magnificando magnificatus est. Vnde latinum vocabulum *Gaudium* à יְהוָה. Deniq; Ψ Α Λ Μ Ο Ν Ω Δ Η Σ, id est, P S A L M U M C A N T I C I arbitramur, inquit, ἢ ἀκόλαστον πρᾶξι τῆς θεωρίας h. e. quando Carmen, ad numeros compositum, adhibito Instrumento, viva voce concinitur.

Hæc in prologo Psalmorum ita reddidit *Hilarius*: *Psalmus* est, cum cessante voce, pulsus tantum *Organi* concinentis auditur.

Canticum est, cum cantantium chorus libertate sua utens, neq; in consonum *Organi* astrictus obsequium, hymno canoræ tantum vocis exultat.

Canticum autem *Psalmi* est, cum Organo præcinente subsequens & æmula Organo vox Chori canentis auditur, modum Psalterij modulis vocis imitata.

Psalmus verò *Cantici* est, cum Choro antecanente humanæ cantationis hymnos, ars Organi consonantis aptatur, vocisq; modulis præcinentis, pari Psalterium suavitate modulatur.

Inde illud, ut placet quibusdam Theologis, colligere licet, quod Hilarij & Basilij Magni ætate, quâ hæc introducta discretio, non inusitatum fuerit, suppressa voce, Instrumento Musico Psalmos & Hymnos in Ecclesia concinere; cum hæc non aliunde, quàm ex usu Ecclesiæ, potuerint deprobi.

Atque ut Apostoli monitu, *Coloss. 3.* Verbum Domini habitaret inter eos copiosè in φιλοφροσύνη Conviviorum, privatis Psalmodijs (*de quibus in Choralis Musica*) Instrumenta quoque Musica à Christianis licitâ & piâ exercitatione fuisse addita & usurpata, *Clemens Alexandrinus*, qui circa annum Christi 200. floruit, *lib. 2. Pedagog: cap. 4. disertè memorat*: Et si ad *Lyram*, inquit, vel *Citharam* canere & psallere noveris, nulla in te cadet reprehensio, Hebræum justum Regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus: Exultate justi in Domino,

T

no,

no, rectos decet laudatio (*dicit Propheta Psalm. 32.*) *Confitemini Domino in CITHARA, in PSALTERIO DECACHORDO ei psallite.*

Et, quam privatim adhibere licuit, *Instrumentalis Musica* publicis Ecclesiæ congressibus non fuit apud Veteres exclasa. Neque enim hîc obstat, quod scribit *Iustinus Martyr*, in quæstionibus ad Orthodoxos, *questione 107.* de Instrumentis Musicis, deque psallendi consuetudine hoc pacto: Cum ab infidelibus ad deceptionem inventa sint carmina, iis verò qui erant sub Lege injuncta fuerint propter mentis stoliditatem; cur illi, qui doctrinam perfectam gratiæ, & à moribus modò dictis alienam susceperunt, in Ecclesiis utuntur *Cantilenis* ad consuetudinem infantium sub Lege? *Respondet autem Iustinus.* Ipsum canere non simpliciter conveniens est iis qui erant sub lege, sed adhibitis Instrumentis canere & cum saltatione & crepitaculis. Proinde in Ecclesiis tollitur è *Cantilenis* usus talium Instrumentorum & aliorum, quæ stolidis conveniunt, & relictum est solum canere.

Nam licèt verba ista id quidem innuere ac inferre videantur, quod tum temporis in publicis Ecclesiæ congressibus *Instrumentalis Musica* non fuerit in usu: Tamen hoc de abrogatis crepitaculis & saltatione dictum, futilia tantummodo & ad lasciviam comparata Organa, qualia in Bacchi Orgiis usitata fuerunt; non omnia indiseretè Musicorum Instrumenta concernit.

Etenim Ecclesiam nec tunc quidem Organico concentu caruisse, ostendunt quæ subjungit Iustinus ibidem inter pulcherrimos fructus Psalmodiarum (*ἡδύνη δὲ ψαλμοδία τὴν ψυχὴν &c.*) hæc interferens verba: *Ῥῆμα δὲ ἐστὶ θεῶ τὸ ἢ ἐνθυμούμενον ἢ ἀδόμενον καὶ ἀνακρούμενον.* h. e. Nam Verbum Dei est, sive mente cogitetur, sive canatur, sive *pulsu edatur.*

Hîc evidenter à Iustino indicata est triplex ratio expromendi verbum. Una fit *κατὰ τὴν ἐνθύμησιν*, quando ratione concipitur, & oratio-

oratione profertur; altera δὲ ἀσμάτων, per cantilenas humana voce expressas: Tertia deniq; δὲ ἀνάγκη, per *Instrumentorum Musicorum impulsionem*. Hoc enim propriè ista vox denotat, & maximè præsentī in loco; cum illi τὰ ἀσματα Cantilenæ opponantur; nisi cæcam velis statuere partitionem, ab Autore institutam. Atque ita *Musicam Instrumentalem* non omnino rejectam, sed potiùs introductam & usitatam fuisse apud Veteres, ex Basilio, Hilario, Clemente Alexandrino & Iustino Martyre expressè demonstratum est.

XIV. CAPUT.

*De ORGANO Ecclesiastico
nostri seculi.*

AD hodierni denique seculi Organa Ecclesiastica directè decurrit instituta Musices Instrumentalis contemplatio.

ORGANO ὀργάνων, sive Instrumentorum Principi admirandam excellentiam, & venerandam auctoritatem in Ecclesijs quæ concilient, plurima in structura ejus concurrunt. Nam certè plùs, quàm in reliquis Instrumentis, versata fuit Majorum industria, in *Organis* artificiosè condendis, & fundendis, non tantùm ex ærea, argentea, aurea, verùm etiam ex ejusmodi materia admirabili, quam Natura ad opus Organicum Arti negasse videtur. Id verò ubi & quando, vel quorum memoriâ olim factum sit, mox referetur.

Singulorum etiam membrorum, quæ ad integrum Organi corpus requiruntur, tam aptè & firmè disposita conspicitur constructio, ut præter id, quod nihil, tam ad externam speciem, quàm ad interiora & vivifica quasi viscera desit, etiam singulæ cicutarum imparium ad clavium harmonicum tactum, & Registorum, ut vocant, tractum convenientem modò clariùs, modò pressius, perpetuo tamen & longè fortiori possint animari spiritu per follium sufflationem, quàm Instru-

menta ea, quæ humano anhelitu (qui ob fragilitatem, & respirationem infantis crebro intermissus est) flatum hauriunt.

Quid, quod *Syrinx* illa multifona, genus Diatonicum & Chromaticum in se continens, plurium hominum choros, variasq; modulationes & voces pueriles virilesq; personante vento suaviter exhibeat, & sonos Instrumentorum omnium referat sola? seu Tympanum velis & Cymbalum, seu Cornua & Bombyces, seu Dolzainas, & Rackettas, ut vocant, seu Lituos & Sordunos, seu Tubas & Buccinas, seu Tibias & Transversas, seu Lyras & Violas; quæ cuncta aliaq; plurima artificiosissimum illud opus systematum dulcissimorum, quæ & pedibus & manibus reguntur, mirabili exprimit suavitate: ut qui solum hoc Instrumentum habet vel audit, audire & habere cætera cuncta videatur. Taceo, quod in ijs pulsandis, vel mediocriter eruditus, eximios aliorum Instrumentorum Magistros facile vicerit: quippe cui ad negotium capessendum manus pedesq; sunt instructi.

Etiam hac arte organica latius sese nullam effudisse scientiam certum est: siquidem humana industria eò progressa est, ut in summo hujus artis *Organice* gradu subsistat necesse sit, & vix aut ne vix quidem vel acutissimi ingenij apice solertissimo indagare audeat, quid amplius, perfectius, artificiosius, quod in artificiosissimo, perfectissimo, amplissimo *Organi* opere adhuc desideretur.

Quod si ipse summus *Organi* artifex & excultor Regius Psalter, quale hoc tempore ab excellentissimis extruitur Magistris, spectasset, auscultasset, contrectasset; non dubium est, quin ingenti affectus artificij stupore, ardentiq; accensus fervore Spiritus, hoc illis sui seculi laudatissimis longè anteposuiisset *Organis*.

Quàm excellentis etenim ac multifoni sit operis vivum divini *Organi* Instrumentum, ob oculos & aures conspiciendum & auscultandum statuit *Hieronimus Diruta Italus* in libelli sui Musici præfatione. Nec piguit hîc verba Autoris ex Italico Idiomate in latinum transferre.

Omnes artes (inquit) & scientia, quæ humana ratione & intelligentia percipiuntur ac cognoscuntur, per providentiæ divinæ profundam bonitatem, ad
prin.

principale intelligens, quasi ad suum doctorem, se referunt, quod ob eminentiæ fastigium ab omnibus intelligitur & celebratur. Unde est, cum absolutè in Philosophia mentio fit Philosophi, Aristoteles intelligatur; in Medicina cum Medici, Hippocrates; In Poesi, ex Latinis Virgilius Poëta titulo decoratur, in Italico Idiome Petrarcha; In Theologicis, cum absolutè Propheta citatur plerumque David intelligendus venit; & Apostoli nomine Paulum commendant. Siquidem jam dicti viri, quilibet in suo munere, omnes in eodem genere præclaros superavit; quapropter ob excellentiam nomen professionis, in qua excelluerunt, sibi soli vindicârunt.

Quod olim etiam in arte Musica obtinuit, ubi titulus eminentiæ Orphico & Amphioni ascriptus est. Idem videre est hoc tempore in titulis Instrumentorum musicorum evenire, adeò ut illud ab excellentia Organum appellatur, quod omnia reliqua Chori Musici Organica quasi complexu suo continet, quandoquidem omnes eas qualitates includit, per quas genuina indoles & dignitas Musicæ, in sonorum & tonorum dulcedine agnoscatur. Propterea modò denominatum Organum, veluti Rex omnium Instrumentorum, quo majestas divina in congregatione fidelium celebrari & honore affici solet, meritò habetur.

Eandem ob causam manus in humano Corpore Organum aut Instrumentum Instrumentorum nominatur, scilicet ejusmodi Organum, quod in operando omnibus alijs munijis, quæ ad rem perficiendam requiruntur, officio suo præest atq; succurrit.

Vocem autem Organi vera sua significatione ab omnibus non percipi, nullus dubito, qui hac opinione feruntur, hanc vocem tantum denotare Organum pneumaticum, quod in templis & Choro præter alias Voces in usu est, de quo in Psalmo extat 150: Laudate Dominum in Citharis & Organo. Quemadmodum verò Testudo, Cithara, Lyra & reliqua Instrumenta, qua penis concitantur, nomen Instrumenti assumunt, cum qui arte ea contrectat, eum in finem facit, ut canendi & pulsandi artificium excolat: ita Organum summo in apice eminentiæ constitutum, suo complexu omnia Instrumenta quasi includit.

Nobilitatis autem & excellentiæ decus præ reliquis canendi Instrumentis

meretur, quia ad vocem hominis, per Spiritus & manus opificium, quàm proximè accedit; fistulæ etiam, quacunque ex materia fabrefactæ asperam arteriam hominis representant, per quas Spiritus defertur, ac tonum atq; Vocem format. Quin ea re dici posset Organum esse artificiosum animal, quod beneficio artis & manus hominis quasi loquatur, sonet & moduletur, hancq; ob causam tantis sumptibus exornatum in templis collocari, ut honori & laudibus tantum destinatum vocibus ac tono, magnifica & admirabilia divina potentia opera concelebrat.

Non inconcinnè itaque ab excellentia denominatum Organum, humano corpori, quod ad actiones perficiendas, ab anima animatur & dirigitur, assimilatur. Etenim ut tum demum summa cum delectatione ad se oculos allicit, cum dulci suo sono aures demulcet; ita etiam tum homo oculos aliorum in se convertit, cum suaviloquentia sua aures auditorum occupat, exprimens internam dispositionem & Spiritus effigiem, quæ Organi veluti anima est: porrò folles ad unguem pulmones referunt; fistulæ asperam arteriã; claviculæ affabre dentibus conveniunt; qui verò tonos Organi arte efficit, est loco lingue, cum manuum artificiosa agilitate efficit suavem consonantiam, quodammodo cum dulcedine loquitur.

Propterea huic qui se studio dedit, omnem movere lapidem debet, ut exquisita diligentia ad exactam Organi pneumatici tractandi scientiam perveniat. Sin secus fiat, dignitas huius præstantissimi Instrumenti vilescet, ac perinde erit ac homo, toto quidem corpore venustus, sed blæsa balbutienti q; lingua præditus, quo modo cætera quoque deformantur.

Ceterum ut pulchræ & affabrè pictæ imagines spectantium oculos alliciunt; ita suavitas dulcis harmonie tacitas cogitationes & recessus affectuum penetrat, audientium aures cum illabitur.

Quamobrem suo quasi merito in templis sedem suam Organum occupat, ut ejus beneficio pia & devota pectora invitentur, ac dulci ejus resonantia ad laudes, quæ Deo optimo Max. decantantur, audiendas alliciantur.

Atque certum est, inter omnia illa, quæ Instrumenti nomen merentur, primatum tenere Organum; cum omnem dulcedinem & suavitatem, quæ ex concentu reliquorum Instrumentorum conficitur, sibi soli vendicet, eumq; emi-

nentia

mentie gradum consequatur, quod nullum sit canendi Organon in hisce terris, quo proprius sanctorum Angelorum suavis harmonia & cantus ad laudem Dei representetur. Id ipsum in Organo ad D. Petrum in Perusio expressum hoc versiculo: Hæc si contingunt terris, quæ gaudia cælo? quasi dicat: si in hisce terris ea est concentus & harmonia dulcedo, quantum gaudium & laticia erit Angelici Chori & beatorum spirituum supernè in cælestibus?
Et hætenus ille.

Quis igitur non videt, quòd ex Instrumentis, solum hoc admirandum Organon (reliquis in usum humanum aptatis) publico Dei præconio, ac Religionis excolendæ attentioni devovendum, conservandumque jure optimo duxerit Ecclesia?

At, qui optandus esset sciri, Autor nostri tam concinni Organi nusquam proditur, cum magna nominis ejus jaçtura. Id quod hisce lib. 1. cap. 15. & iterum sequentibus, lib. 3. cap. 18. valde conqueritur Polydorus: Multa, inquit, novissimis temporibus Instrumenta Musica inventa sunt, quorum auctores jam in oblivionem venerunt; ex quibus propter suavitatem concentus, omni admiratione & laude digna sunt illa, quæ Organa nuncupant, valde quidem ab illis dissimilia, quæ DAVID Iudæorum Rex fecerat, quibus Levitæ sacros Hymnos concinerent, sicut nos his pariter canimus. Item alia id genus sunt, quæ Monochordia, Clavicymbala, varietq; nominantur: eorum tamen æquè inventores, magno quidem gloriæ suæ damno, in nocte densissima delitescunt. Hæc ex Polydoro.

Quando autem Organorum usus in Ecclesia primùm receptus fuerit, discrepant annales.

Vitellianus Pp. Constantino III. regnante, cantum & Naula, quæ Organa appellant, in Templis instituisse legitur apud Volat. lib. 22. Anno DC LIII. Et Polyd. lib. 6. cap. 2. de Inventione, & Crantz lib. 2. Metrop. referunt: Vitalianus I. Pontif. regulam Ecclesiasticam composuit, & cantum ordinavit, adhibitis ad consonantiam, (ut quidam volunt) Organis. Vel quod etiam Guil. Perkinsus Anglicus Theologus Academia Cantabrigiensis, in problemate de Catholicismo consignavit, habuerunt

buerunt ortum *Instrumenta pneumatica* circa annum Domini DCLX. (*Platina in Vitaliano*;) vel anno DCCCXX. (*Aimonius de gestis Franc. lib. 4. cap. 114.*) Navarrus in *lib. de Oration. & Horis Canon. cap. 16.* ait, temporibus Aquinatis usum *Organorum* nondum receptum fuisse. Obijt autem Thomas de Aquino anno Christi 1274. supputante Chytræo.

Quo verò tempore & quorum memoriâ in Galliam & Germaniam introducta fuerint, & in Italia & alibi *Organa* admirandi artificij extiterint, ex fide dignis historiographis collustrare & colligere licet.

Aventinus in annalibus Bojorum *lib. 3.* annotavit, *Constantinum VI. Copronymum, Leonis Filium*, qui circa annum Domini 742, imperium Constantinopolit. tenuit, *Pipino Regi Francorum, Caroli Magni Imperatoris patri* per legatos, quorum princeps Stephanus Episcopus Rom. fuit, misisse Instrumentum Musicæ maximum, rem usque ad id tempus Germanis & Galliis incognitam, & ait, cicutis ex alto plumbo compactum, simulque follibus inflatum, manuumque pedumque digitis pulsatum, *Organon* appellatum & primum in Francia visum fuisse. (*Lambert. Schafnab. cum Mariano Scotol. 3. factum hoc, An. 758. annotavit.*)

Vnde liquet, genus id Musicæ Instrumentalis, quod hodie καὶ Ἔοργανον OPTANIKHN nuncupamus, non usque adeo vetus esse in Gallicis, Germanicisque Ecclesijs.

Vt autem fides habeatur & Aventino, qui tempore Pipini *Organa* incognita Gallis, & Platinae, qui trecentis ante Pipinum annis à Vitaliano *Organa* templis imposita esse asserit; tenendum est, quod Platina intelligere videatur informe illud Instrumentum Musicum, cujus quindecim Cicutæ inflabantur, vento duodecim Sufflatorijs emisso; cujusmodi Hierosolymis in Oliveto ad tonitru sonitum crepabat: vel, quod innuat *Instrumentum Hydraulicum* antiquissimum, *Organon* nomine peculiariter appellatum: (*Vitruvius lib. 10. Architect. cap. 13.*)

Quamvis autem externa forma parum differant, ita tamen inter sese discernenda sunt *Hydraulicum* & *Organum* nostrum. Illius quippe corpus unâ cum Cicutis ex ære fustum unico Cicutarum ordine constabat,

bat,

bat, & sonum per aquam infusam diversimodè reddebat. *Hujus verò* corpus ex ligno compactum receptaculis plurimos *Cicutarum* ordines continet, & sonum flatu follibus immisso dispargit antico, postico, pectorali, laterali, & pedali, ceu vocant & distinguunt Corpora; *Clavium* item ordine vel duplici, vel triplici, vel quadruplici digitis pedibusq; tacto.

Venetijs *Leander*, referente quoque *Majolo*, *colloq. 23.* valdè sonora ex *Vitro* confecta *Organa* sese vidisse testatur. Sed & ex *Alabastride* lapide non modò *Organa* ipsa, verùm etiam tactilia omnia, unde *Organa* vim spiritumq; suscipiunt, confecta visa sunt. *Neapolitanus* etenim artifex cum ea construxisset, magnumq; in modum sonora reddidisset, ad *Federicum* *Mantuæ* Ducem detulit, donoq; obtulit: sese opus illud valde mirandum spectasse affirmat *Leander* in *Thuscia*, quandoquidem lapis ejusmodi in *Volaterrano* agro nascitur.

Auctores novarum rerum in *Musicis* fuère inter *Christianos* memorabiles.

Georgius Sacerdos *Venetijs* oriundus, à *Baldrico*, comite *Pannoniæ* *Ludovico Pio* commendatus *Musicæ* *Hydraulicum* Instrumentum, quod *Organon* vocant, ad *Aquas Græcas* conflavit: (*Aimonius lib. 4. cap. 113. de Francis. Aventinus lib. 4. Annalium.*)

Gilbertus, *Rhemensis* præsul, qui postea *Silvester* *Secundus* nuncupatus est, *Romanus* Pontifex, *Organa* suæ summæ *Mathematices* beneficio construxit, quæ calefactæ aquæ violentiâ modulatos emittebant sonos; anno Domini 997. ut *Erfordiensis* & *Genebrandus* testantur.

Quid quod *Boethius* ille *Martyr*, simul *Mathematicus*, *Philosophus*, insignisq; *Poëta* *Chiterini* *Musici* instrumenti inventor traditur? ut *Bergomas* & *Genebrandus* recolunt, anno Domini 515.

Et, quod omittendum non erat, *Sabellicus* l. 8. *Enn. 10.* refert, circa an. sal. 1470. *Venetijs* fuisse virum, in *Musica* arte præstantissimum, *Bernardum*, cognomento *Teutonem*, argumento gentis, in qua ortus esset: qui *Primus* ibi in *Organis* auxerit numeros, ut & *Pedes* quoque juvarent concentum, funiculorum attractu.

V.

Atqui

Atqui utrum in Græcis, Italicis, Asiaticis, Afrfricanis Ecclesijs antiquius sit *Organon*, sic dictum κατ' ἐξοχήν; affirmari ac certò sciri vix potest.

XV. CAPUT.

*Epilogus Ἐπιλογικὸς sive Erhortatorius ad Musica fau-
tores, & artifices, pro Organis in Ecclesia non abolendis, sed piè asser-
vandis, & in Dei cultum ritè exercendis.*

AD extremum, ut Ἐπίλογος non μαλαόλογος, sed χρηστόλογος, non cum vaniloquentiâ, sed cum utilitate disertâ conjunctus adsciscatur; quam præter Biblia fide digni Theologi veteres & recentiores, alijsq; Antiquitatis scriptores commonstrarunt, & suppeditarunt, *Theoriâ Organices* hac qualicunq; benevolè fruatur quisque optimus *Organicæ Musices* fautor & amator, sive is arte & scientia *Organorum* destitutus, sive instructus fuerit.

Si quis enim arte pulsandi *Citharas* & inflandi *Tubas* aut *Buccinas* destituitur, ille corde ac spiritu canat, ut Paulus jubet *Ephes. 5.* & *Regula Theodoretî* monet: Efficiamus, dicentis, nos nostra corpora *Citharas*, rationis compotes, & utamur pro *Chordis* quidem *dentibus*, & pro *are labijs*: *Lingua* verò agitata concinnum pulset *sonum*; mens autem linguam moveat. Hæc *Cithara* gratior est Deo, quàm illa, quæ animâ caret, & quando fides sine fide pulsantur; sicut ipse testis est ad Iudæos, per *Vatem* exclamans: Averte à me sonum concionum tuarum, & vocem *Organorum* tuorum non audiam, *Amos 5.*

Quicumq; verò *Instrumentis* canendi studio deditus fuerit, quod *Organicinis* officium est, laudi ac honori *Musices Organicæ* ex animo fauveat & cupiat, ut tam in ædibus privatis honestè, quàm in æde sacra piè occupetur & exerceatur.

Etenim honestis quoq; convivijs & colloquijs non invidet Deus lætitiâ oblectandi, cum *naturali*, tum *artificiali* & *Instrumentali Musica*,
modò

modò in Domino fiat, *Pfal. 33, v. 1.* Id quod & superius de usu Instrumentorum in Convivijs demonstratum est. Sicut enim Carbunculus fulget in auro fabrefacto; Ita Carmina ornant Symposion, *Syr. 32.* Atq; vinum & Musica exhilarant cor, *Syr. 41.* præsertim ubi hilaritatem ferunt tempora lætiora, quibus locum habet Paulinum: Gaude te cum gaudentibus, *Rom. 12.* & *Ecclesiastæ* illud: In die bona fruire bonis. *Eccles. cap. 7.*

Maximè autem danda est opera, ut, quæ nonnulli amoliri & Templis extrudere non erubescunt *μικροί & ἀμεταίωτα* organa, ad Ecclesiæ devotionem publicam posita retineantur, & ritè usurpentur.

Quanquam enim quibusdam harmonica ea Musica rejicitur, tanquam confragosa, qua ita detineantur astantes, ut verba percipere non queant; & quæ saltem delectet, aures titillet, & inanibus sonis mulceat: *P. Mar. clas. 3. cap. 15. B. Coll. Maul:* Negari tamen non potest, quòd veluti clangore *Buccinæ* ad arma animantur milites, ita in Ecclesiæ hinc militantis congressu, & spirituali militia, ipsa vocum varietas, & *Organorum harmonia* pias mentes vehementer exstimulet, ad serias preces & gratiarum actionem. Neque frustra ipse Spiritus Sanctus Instrumentali concentu utitur, quando Citharæ Davidis malignus Spiritus in Saule cessit. *1. Samuel. 16.* Et Elisæus, vocatus à Ioramò & Iosaphatò Regibus, ut de eventu belli contra Moabitas vaticinaretur, Psalten, qui Instrumentum Musicum pulsaret, accersivit, quo insonante Spiritus Sancti numine & instinctu repletus est: *2. Reg. 3.* Et quod Deus in sui nominis cultum, *Instrumentalem Musicam* potiùs ambiat, quàm renuat, attestantur plures numero *Psalmi 33. 98. 144. 149. 150. &c.*

Ac tametsi ceremoniæ Levitarum & Cantuum abrogatæ sunt: nihilominus *Organorum* clangor, & elegans *Instrumentorum concentus*, qui in Veteri erat mandatus, in Novo Testamento, quippe *ἀδιάφορος*, qui nec mandatur nec prohibetur, Christianis concessus est, tanquam res, quæ pertinet ad externam *ἀρχιμοσικήν & σωματικὴν γυμνασίαν*, *1. Corinth. 14. 1. Tim. 4.*

V 2

Id autem

Id autem præcipuè spectandum & observandum *Organicis Musicis*, ut eò intendant nervos, quò Musica *Chordis* sonans *non sine corde* consonet, vel, ut Theodoretì verbis utar, fides sine fide non pulsentur. Vanum enim est, *fides* intendere, & *fidem* remittere. Tunc sonant fides in auribus Dei, cum clamat fides in cordibus nostris. Quomodo autem fides esse poterit in animis, nisi fidei institutionem perceperimus auribus? Ex auditu enim fides est, *Rom. 10.* Vt igitur fides formetur intus in pectore, & fides rectè tangatur plectro, Psalterij Davidici & Instrumentorum usum, tam literalem, quàm mysticum omnes supplicationum & divinarum laudum amatores contemplantur, meditentur, sectentur. Pulsate & aperietur vobis, inquit Christus, *Matth. 10.* Pulsandum omnino est *Davidis Citharâ, Davidis plectro*; quod fit, quando LAUDAMUS Dominum in sono Tubæ, Deum CELEBRAMUS in Psalterio, LAUDAMUS in Tympano & Choro, in Chordis & Organo, LAUDAMUS in Cymbalis bene sonantibus, LAUDAMUS in Cymbalis jubilationis.

Crebra certè repetitio ejusdem exhortationis ad laudandum Dominum, & tot Instrumentorum conjunctorum coacervatio in tot Psalmis, quid aliud vult, quàm ne segniter & oscitanter, sed alacriter, ardentèrquè; spe & fiduciâ Majestatem Christi celebremus? Et D. Paulus nos vult esse *πνευμαλι ζέοντας*, fervere Spiritu, *Rom. 12*: Idquè non saltem animo & viva voce, sed etiam *Instrumentis Musicis* declarandum est. Atque ut Domino & in conspectu Domini, *Psal. 98.* rectè canatur, cum *voce & Instrumentis*, Fidei quoque bonorumque operum conjuncta sit harmonia. Cùm enim Paulus *1. Corinth. 13*, omnia alia præclara opera *æri sonanti* & Cymbalo tinnienti comparet, si charitate & dilectione proximi careant, meminerimus, Christianis *Tubam* ingenuæ confessionis, *Nabulum & Citharam*, *Tympanum & Psalterium* fraternæ dilectionis in primis commendari.

Proinde, quod restat, junctis votis impetrandum est, ut quæ ipsâ carent animâ, animas pias animent, & moveant ORGANA, per aspiciem

picem devotæ fidei ἔντονα καὶ ὑφωνα, atque acri & suavi intensio-
ne & sono aures penetrent, mentes afficiant, & cum fide vitæ harmo-
niam excitent.

Ideoque precibus clemens annuat vivificator ille DIGITUS
DEI, Spiritus Patris, Christiꝫ; nostri; is nostras cum DIGITIS MA-
NUS PEDESQUE, SENSUS, MENTESQUE, & cum CHOR-
DIS CORDA, cumꝫ; FIDIBUS FIDEM vitamꝫ; donec An-
gelorum Choro cœlesti inseramur, hîc benignè regat ac dirigat, agi-
tet ac vegetet, in lætitiâ Sionix Ecclesiæ salutiferam, atq;
in gloriam Nominis ac Numinis TRINU-
NIUS æviternam, A-
MEN.

V 3

PRAE-

זַרְקָא Zarka, Sparfor, seu voce sparsa canendus.

גֶרֶשׁ Geresch, Expulsio, seu impulsiva voce cantandus.

פַּשְׁטָא Pasta, Extensio, seu extensa voce canendus.

פַּזֶר קָטָן PaZer Katon, Dispersor parvus, seu sparsa ac tremula voce canendus.

פַּזֶר גָּדוֹל PaZer gadol, Dispersor magnus, quia geminus est.

EX MINISTRIS:

מֵירְכָא Mercha, Productio, seu producta voce canendus: & Mercha Cephula כְּפֹולָה sive geminum.

מֵיכַרְבֵּל Mecharbel, Involutor vocis.

עִלּוּי Illui, Exaltatus, seu altiori voce canendus.

Qua autem figura, & quibus in syllabis ac locis scribantur hi & alij accentus, cum ex Grammaticis addiscendum, tum ex Bibliorum Typis Hebraeis observandum est. Musicus itaque accentuum usus in eo consistit, quod Iudaei in Synagogis suis juxta illos, tanquam Musicas intervallorum Notas, cantilant Lectiones Mosis & Prophetarum sabbathinas: Et propter Harmoniae varietatem etiam varia & multiplices sunt Accentuum Hebraeorum figurae, ut qualibet dictio sicut Melodiam ita & accentum peculiarem habeat.

Ac licet cum Poësi Iudaeorum etiam Musica interciderit: notandum tamen, triginta accentus duntaxat in 21. Biblicis libris inveniri; in Iob vero, Proverbij & Psalterio non omnes inveniuntur, ob versiculorum brevitate.

Quo autem autore cum officijs accentuum, & figurarum numerus multiplicatus sit, incertum est; nisi quod multi putant, puncta vocalia & notulas accentuum ab eisdem Magistris inventa. Elias enim (qui putat Biblia distincta fuisse accentibus, antequam puncta vocalia accesserunt) totum hoc negotium, cum antea, Cabalisticis testibus, tota lex quasi Passus seu sententia una esset & omnia sine versuum distinctione, cohererent, tribuit Iudaeis Tiberitis, qui dicti sunt מַגִּיסְרֵי הַמִּסְוֵרֵת Magistri Masoreth h. e. Traditionis, & habitabant in Moësia Paphlagoniae, ijdem omnia castigata in Biblicum etiam redegerunt corpus, & surrexerunt anno post destructum templum secundum 436. qui est annus Christi 476.

Et haec de accentibus Hebraeorum hoc loco sufficient.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

SYNTAGMATIS

MUSICI

TOMO PRIMO.

Conjuncta

PARS ALTERA:

videlicet,

HISTORIA

De

MUSICA extra ECCLESIAM,

*Que*Profana, Liberalis, Ingenua, Humana,
Genialis, &c. dici potest.

DUOBUS MEMBRIS

COMPREHNSA:

QUORUM

PRIUS

DE VOCALI MUSICA, atque generaliore
Musices cognitione, quæ tam Vocali, quàm
Instrumentali ferè Communis:*POSTERIUS*DE MUSICA INSTRUMENTALI,
sive Polyorganodiâ.

V I R I S
 GENEROSIS MAGNIFICIS
 NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS
 DNN.

SAXONICÆ Electoralis }
 BRUNSVICENSIS Ducalis } *Aula*

Secretioribus alijsq; Consiliarijs
 Universis & singulis,
Mæcenatibus Musica sincerissimis.

Hanc Partem Alteram Syntagmatis Musici,
 Tomum Primum continuantem.

*fido animo
 serio voto
 grato studio*

destinat
 consecrat
 dedicat

Michaël Prætorius C.

GENEROSSI, MA-
GNIFICI, NOBILISSIMI,
AMPLISSIMI VIRI, MOECENATES
devotè colendi.

Aureolum est & cedro dignum, quod ἔρανοδίδα-
κτος ille gentium Doctor à nobis exigit 1. Thess. 4,
ii, quando præcipit, quemq; ἡσυχάζειν καὶ πράτ-
τειν τὰ ἴδια, id est, quiescere vel agere res proprias. Opponit
invicem Quiescere & Agere: illud in alienis observari vult,
hoc in proprijs.

Idem ferè videtur innuere πολυθύλλητον illud, ἀνέχεσθαι
ἀπέχεσθαι: Sustinere quippe propria concernit, Abstinere alie-
na. In illis vult Tolerantiam & assiduitatem; in his Absti-
nentiã & tranquillitatem.

Propria agere Justitiæ est, quæ à Platone vinculum huma-
næ societatis, & anima rerum publ. audit, consistitq; ἐν τῷ τὰ
αὐτῷ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, in eo videlicet, ut
quisq;, quod sui officij est, faciat, & aliena ne appetat. lib. 4. de
repub. Nimirum in omni republica, velut in domo quadam
per ampla, multa sunt, eaq; diversa officia, quæ ut non uni o-
mnia, ita nec cuivis quodvis demandari, & quasi per sortem
distribui debet, sed pro natura, ingenio & industria, alijs atq;

alijs hæc illave danda & commendanda sunt. Commissum munus quilibet, quâ potest, & par est, diligentiâ obire debet, & intra ejusdem carceres se continere, de alijs neutiquam sollicitus, multò minùs ijs sese immiscens. Quod si fiat, semotis procul turbationum fluctibus & factionum procellis, Resp. in tuto navigat, & ad portum pertingit quàm prosperrimè.

Aliena mittere, Sapientiæ est. Sic enim Rex ille omnium, qui sunt, qui fuerunt, quiq; futuri sunt, mortalium sapientissimus Salomon, in libro suo, quem Egesippus & Irenæus πανάρετον σοφίας nuncupant, inquit cap. 12, v. 11.

וְמִרְהַף רִיקִים חָסַר לֵךְ

juxta interpretationem LXX.

οἱ δὲ διώκοντες μάταια, ἐνδεεῖς φρενῶν:

vel ut Symmachus transtulit:

οἱ δὲ ἐπισητεύων εἰς ἀπραγίαν.

Aquil. & Theod: εἰς κενά.

vulg. *Qui sectatur otium, stultissimus est.*

Lutherus ad Hebræam veritatem, cum Græcis Interpretibus reddidit:

**Wer unnötigen Sachen nachgeheth /
der ist ein Narr.**

Hac Parcemia Theologus, linguarum non ignarus, reprehendi attendit vacuitates, רִיקִים, vel ut Græca habet versio, Vanitates; Germanica, **Unnötige Sachen.**

Quo nomine non tantum comprehenduntur & reprehenduntur; i. ἀτεχνία, Inertia, quâdo vitæ artis experts & laborib.

vacua

vacua transigitur turpi otio: 2. Item *Ματαιοτεχνία*, quæ Quintiliano lib. 2. cap. 21. supervacua artis imitatio est: 3. nec non *περιεργία*, quæ, quod seriò tractandum est, levi brachio transilit, & è diverso ei, quod perfunctoriè agendū erat, immoratur: quam perversitatem Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromat. & Athenæus lib. 5. c. 1. disticho Agathonis accusant ejusmodi:

Τὰ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα;
τὸ δ' ἔργον, ὡς πάρεργον ἐκποιούμεθα.

Talemq; diligentiam improbat Nazianzenus his verbis:

ἔργον πάρεργον ἔδαμῶς ἔργον λέγω,
τῶν γὰρ πάρεργον δὴ καταφρονητέον.
*Laborem non necessarium nequaquam laborem voco,
Nam non necessaria negligenda sunt.*

Verum etiam sub vanitatis & vacuitatis nomine *Φρενήσεως* & insipientiæ damnat omnem *ἀλλοτριπραγμοσύνην* & *πολυπραγμοσύνην*. Est autem *ἀλλοτριπραγμοσύνη*, se alienis immiscens, propriis neglectis, Temeritas; *πολυπραγμοσύνη* autem ad multas res aggressio, earumq; omnium actio, quod vitii nomen foedissimi elegantissimè exponit Gellius lib. 11. cap. 16. Eam in rebus Curiositatem ex Plutarchi Pericle *καινοπραγίαν*, & cum eodem *πολυπραγμ. πλῆθος* πραγμάτων καὶ καινότητας καὶ μεταβολὰς nominare licet: quoties delicatuli, successu rerum suarum desperato, artem consuetam deserentes, insueta inexpectaq; negotia aggrediuntur, quorum multitudine obruti, ex alio ad aliud vitæ genus, subinde mutatum, levi & inconsidera-

to pede transfiliunt infelicissimè, ut Salomonis margini ascriptum innuit Lutheri proverbium Germanicum: *Vierzehn Handwerck / sunffzehn Unglück.*

Vulgò fertur hic versus, vero non absonus:

Τῆς πολυπραγμοσύνης ἔδ' ἐν κενεώτερον ἄλλο:

Nil curiositate vanius extitit.

Et dignum notatu grave illud Tetrastichon, quo tragicum vitæ exitum finiit ille in Borussia:

Quid juvat innumeros mundi cognoscere casus

Si fugienda facis, si facienda fugis?

Disce meo exemplo mandato munere fungi.

Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Hæc & hujusmodi alia ego etiam in ista mea tenuitate perpendens, Mœcenates colendi, cùm ante aliquot annos præter spem & expectationem Choro aulico *dirigendo* à Reverendissimo & Illustrissimo Principe ac Domino Dn. *HENRICO JULIO* Episcop. Halberst. & Ducæ Brunsv. & Luneburg. Domino meo olim clementissimo, laudatæ ac beatæ recordationis, ex clementia singulari præfectus essem; in hanc curam mihi incumbendum esse duxi, ut Musicam, officii demandatæ partem potissimam, respicerem, eamq; quâ possem fide & diligentia, in scholarum & Ecclesiarum emolumentum, excolerem exornaremq;. Quare à Pietate exorsus non tantùm Divi Lutheri & aliorum cantiones germanicas, item Leiturgiæ Ecclesiasticæ Latinas, ex choralis harmonice concinnavi; verùm etiam sano optimorum amicorum instinctu studium & conatum suscipere non dubitavi, ex autoribus cùm vetustioribus, tum recentioribus eruendi con-

struen-

struendiq; *Syntagma musicum* quo Ecclesiastica & Ethnica, sacra & profana, vocalis & instrumentalis Musica, rationem & usum proponerem, atq; in theatrum literarium exponerem.

Utinam verò studio nunquam interrupto meis mihi perlitare Musis licuisset, multò profectò limatius hoc præfens, multò expeditus cætera, multò cumulatiùs plura prodissent in publicum *Opera Musica*. At verò, quia perinvito (veritatem testor) animo ad alias quoq; functiones aulicas pertractus fui, non potui, quin cognatorum & amicorum quorundam operam adhibere adminiculantem & subsidiariam mihi sumferim. Ita videlicet districtum me habuerunt itinerũ difficultates, supplicum efferendæ quærelæ, fluctuantes pauperum causæ, literæ exarandæ, molestiæ domi natæ, valetudo corporis adversa, cùm id genus aliis: Ita, inquam, æquitatis amor, afflictorum commiseratio, Christiana Charitas, à multis capitis, à multis famæ, à multis deniq; fortunæ discrimen abigere me compulit. Quis miretur, si à studio Musico vel dudũ excidissem? Nihilominus cum sacrosanctâ Musicâ nil prius mihi sit aut antiquius, eã excolere pro virili & exornare, quoad ejus licuit, alloboravi quàm studiosissimè. Quod ipsum præter alia Musices opera plurima, aspirante gratia Divina & accedente Spiritus Sancti auxilio, à me pro ingenii mei tenuitate quondam nata, & juris ususq; publici facta, hoc etiam testatum reddet *Syntagma Musicum*.

Posteaquam enim *Syntagmatis* istius tomum primum incepi, præmissâ primâ parte de *Musica sacra*, sive *Ecclesiastica*, quam *Psalmodia*, *Missodia*, *Leiturgodia*, *Organodia* absolvit, nunc eundem conficiendum

duxi

duxī hac secunda ex Antiquitatis monumentis asserta Parte; quæ continet Historiam, cūm de Musica veterum Ethnica, tum Politica, in usu & lusu extra Ecclesiæ limites ingenuo & liberali: Cujus partis duo sunt distincta membra, quorum prius de Musica vocali & generaliori Musices cognitione, atque usus frequentatione tam vocali, quam instrumentali ferè communi; posterius de Musica veterum organica & Instrumentalis agit.

Nullus autem puto, me *ὑπὲρ τὰ ἐσημαµένα* (quod dicitur) *πηδᾶν*, limitem transilire, aut falcem in alienam messem immittere si Musicè, etiā extra Ecclesiā apud Ethnicos, in Deorum gentilium cultibus, & sacrificiorū ritibus, conviviorumq; & humanitatis societatibus receptā & usurpatā, ex testimoniis Antiquitatis, Philosophorū, Poëtarū, ac Philologorū, in prosceniū publicū produxero. Plurimum inde lucis hodiernæ afferetur Musicæ, non tātum Ecclesiasticæ, quæ illam idololatricam piè & sanctè abominatur, & majestate sua *πολλοῖς παράσας* post se relinquit: sed etiam Politicæ liberaliori, quæ illam licitè & honestè imitatur, jucundā gravitate, graviq; jucunditate ei vix ac ne vix quidem cedit.

Illud ipsum Opusculum, Generosi, Magnifici, Nobilissimi & Amplissimi Viri, Mæcenates plurimūm colendi, vestrarum nominum auspicio spectabili in lucem prodire adeoq; vestræ omnium Autoritati clarissimæ humiliter dedicare & consecrare, videlicet debui, ita volui; mihi persuasissimum habens, me sub patrociniō & tutela V.V.&c. M.M. adversus quorumvis obstrigillatorum impetus tutum fore, omnemq; eorum virulentos morsus facilè evitaturum.

Nec

Nec V. V. M. M. &c. dedecori erit Musices patrocinium
 suscepisse. Quamvis enim ea ferè voluptatibus tantummo-
 do inserviat, & propterea à *σκυθρῶποις* quibusdam Scythis,
 quibus hinnitus equorum; & cur non rudentis sibilus pecoris
 Arcadici, quavis harmonica modulatione dulcior est, in nul-
 lo habeatur precio, attamen Vosmetipsos, Viri Generosi, Ma-
 gnifici, Nobilissimi & Amplissimi, Vos, inquam, hac *προσ-
 φωνήσεται* modestâ in testimonium voco, certus equidem Ve-
 strum neminem inficias iturum; sed fassuros omnes: *Vitam
 humanam voluptatibus carere non posse.* Quæ enim hæc
 vita esset, quæ, omni oblectamento omniq; lætitiâ destitutâ,
 in perpetuâ degeretur anxietate & tristitia? Quo fit, cum ad
 voluptates feramur omnes; honestas autem sinceras & tem-
 pestivas pauci intelligant, ut inconcessas, turpes & intempe-
 stivas pleriq; persequentes, in flagitijs & sceleribus vitam o-
 mnem miserrimè transigant, & tamen interea nunquam in
 solidis sint gaudijs Xerxes Persarū Rex præmium fertur pro-
 posuisse ijs, qui novum aliquod excogitassent Voluptatis ge-
 nus. O miserum illum, ô infelicem Regem, qui in opibus
 tantis, & tanta rerum omnium copia & abundantia non re-
 periebat, quo se oblectare posset, sed per totum suum regnū,
 quod erat amplissimum, per totam Asiam omnium delicia-
 rum feracissimam, fugientes persequabatur voluptates!
 Quod Xerxi dare non poterat quicquid in terrarum orbe ju-
 cundum & amœnum vel ad fruendum, vel ad spectandum e-
 rat; id nobis largissimè præbet Musicæ voluptas, pariter & sua-
 vitas, quâ sive magistrâ, sive ministrâ, nunquam molestia no-
 bis

bis aut tœdium ullum obrepere, quin potiùs gaudium honestissimũ inde redundare & refilire nullo non tempore potest.

In Ecclesiã quàm suaviter demulceat mentẽ verè devotã, quanto spiritus vigore cor animet, soletur, roboret, quãtosq; pietatis affectus moveat, Syntagmatis Musici *διάνοια* de Psalmodia; *ὑπομνήματα* de Missodia, *ἐξήγημα* de Lecturgodia, *θεωρία* de Instrumentis, satis (ita nullus ambigo) demonstrat.

In societate civili, & vita privata quos cieat animi simul ac corporis motus, quàm vegetè relaxet restauretq; vires, gravioribus prostratas negotijs, & quàm varios secum domi militiaq; trahat affectus & effectus ingenua Musica demonstrabit, opinor, Musica Syntagmatis hæc pars altera. Ecquid enim jucundius veterum Sacrificia, Convivia, Funera & Studia, cantu musico & organis instructa, aspectare coràm; & velut impræsentiarum auscultare?

Quocirca hujus Partis nuncupationẽ non alijs magis convenire arbitratus fui, quàm Vobis, Musices Fautores & Censores æquissimi; quos certum est, quoties post arduas Principum occupationes, & grandia consiliorũ momẽta delassatos animos sentiatis, musicis chordis, instrumentis sonoris, & vobis decoris, pectora permulcere adeoq; seria animi cogitata humanioris Musices jucunditate attemperare, id quod Philosophi, Oratores & Poætæ se fecisse contestantur.

Μεταβολή πάντων γλυκύ, inquit ille. Et cum homo ad negotium sit natus, otio voluptatis licitæ, ceu medicamento, utitur, ut ita vicissitudine quietis ad consueta munia alacrior revertatur. Hinc tota hominis vita, si Aristoteli in 7. polit. credimus, in *πόνον ἢ ἀνάπαυσιν* dividitur: Latini vocant Negotium

gotium

gorium & Otium, sive intermissione. Necessario proinde in viris occupatis requirit præcedens πόνος & exercitatio suam ἀνάπαυσιν & quietem, veluti paratissimū laboris condimentum. Sic in corporis motu statio lesionis quies est, stationis decubitus, decubitus deambulatio. Et quemadmodū in longis peregrinationibus planiciem minū odiosam montis facit acclivitas, & collum asperitatē subjectæ valles minuunt: Ita labores in quocunq; disciplinæ genere præter alia studia practica refocillare Musica solet: quemadmodū in hac Syntagmatis parte plenius suo loco cōmonstrant exempla Poëtarū, Oratorū, Philosophorum & aliorū, in vita tam togata, quàm bellica. Eos ipsos, Colendi Mæcenates, æmulo Musices amore licitè & honestè sectamini, quotiescunq; res arduas & serias harmoniæ Nectare & Ambrosia suaviter dulcoratis, & gnaviter graviterq; attemperatis, Musica non ut cibo, sed ut obsonio utentes.

Proinde cūm Pindari illud verum sit: ὅσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται ἑοῶν περιδῶν ἄοντα, id est, *Quacunque Jupiter non amat, ea consternantur, si vocem Pieridum audiant*; Vos certè Apolline natos Musicæ fautores & assertores agnosco lectissimos, & veneror dignissimos, quorum nominum patrocinijs hanc Syntagmatis musici partem Antiquitatis cantu & instrumentis stipatam, fido destinem animo, merito consecrem voto, grato dedicem studio.

Fretus itaq; Vestrâ erga alios etiam Musarum alumnos Magnificâ Humanitate, orare & obsecrare non desino, ut hoc vile & exile opusculum, è penore musico depromptum, promptis excipiatis manibus, serenè aspiciatis frontibus, benevolis pervolvatis mentibus, & Vobis istiusmodi mea studia commendata habere dignemini.

Hoc si expertus cognovero, additur mihi animus, ut pro-
 pitio DEO, quæ subinde succurrent Musices Paraleipomena,
 quæq; diligens porrò observabit lectio, in medium proferã,
 & juris publici faciam. Quo ipso sic ubi fortè per meam te-
 nuitatem Musica evadet comitior & ornatior, non tantùm e-
 am Vobis, sed & omnes ejusdem cultores, obstringetis plus
 quàm arctissimè. Ita valete

V I R I

Generosi, Magnifici, Nobilissimi, Amplissi-
 mi, Mœcenates devotè colendi.

Dresda,

5. Julii. 1615

Mensis febrVarII Die qVINcto,

Anni Christi

[1615] eCCe VenIo Cltò Cltò; ò nVnC MI ChrIste.

MEMBRUM PRIMUM
PARTIS SECUNDÆ,

Tomo Primo

Coniuncta :

De

MUSICA VOCALI, ATQUE GENE-
raliore Musices Cognitione.

CAPUT I.

*De MUSICA extra ECCLESIAM, ab Ecclesiastica,
generaliter nominibus distincta, ejusdemq; primis ac ge-
neralioribus principiis.*

Sque hac dictum fuit de Choralis sive veterum
Psalmodia, Missodia, Lecturgia Matutina & Vespertina, &
Organica Musica, intra pomeria limitesque Ecclesiæ Dei
Christianis recepta & piè usitata. Nunc ad Musicam, et-
iam extra septa Ecclesiæ, viæ ac Methodi excursus instituere & diri-
gere, opere precium erit, ab antiquis decantatam & excultam. Mu-
sices enim suavitas non tantum ad sinceræ Religionis cultum & veri
Dei invocationem coarctata est in Templis ædibusque Christianorum
privatis; Verùm extra usum verè sacrum & divinum, ad Ethnicos quo-
que emanavit & profana superstitione atque superstitiosa profanatio-
ne sese diffudit in Ethnicorum Deorum, Heroumque celebrationem.
Unde hujusmodi à vera Religione remotam lubet nominare *profanam*
vel Ethnicè sacram, sive Ethnicè divinam Musicam. Quandoquidem
etiam homines artibus ac moribus emollitos velemolliendos in stu-
dio & consuetudine vitæ tam civili quàm agresti sua dulcedine occu-
patos detinet, nunc *Liberális & ingenua*, nunc *Politica & Humana* la-

tiori nomine, dici potest. Quia denique solatium ad oblivionem molestiarum humanarum affert, atq; ipsa etiam bruta animadvertitur voluptate mirificè perfundere, *Genialis* non inconvenienti nuncupetur appellatione.

Cæterum Tria nonnulli statuunt genera, ex quibus Musica constat. Unum genus est, quod Instrumentis agitur; alterum, quod fingit carmina, ex quo ut Poësis pars sit Musices, necesse est: tertium, quod Instrumentorum opus Carmenq; dijudicat. Ex quo rectè ait Cic. de Oratore lib. 1. Musicam versari in numeris & vocibus & modis *Polyd. de inv. lib. 1. cap. 14.* Extra omnem autem dubitationis aleam situm hoc est, quod Musica ante *Jubalem*, priusquam artificio sonoq; Instrumentorum Musicos eam industriè exprimeret & redderet, quam *Instrumentalem* vocamus, antea naturæ beneficio inventa, & humano vivæ vocis usu culta fuerit, quæ *Vocalis* dicitur: Cujus ortum & initium ante progressum in primo limine ritè inquiri hujus membri ingressus. Omnium autem fermè rerum initium infirmum & informe est, ut Tempus meritò vocari possit Lex & Linea rerum, cujus progressu quæ parvis surgunt principiis, immensa capiunt incrementa: quod non tantum in proceritate arborum, maturitate frugum, statura statura hominum, sed in omnibus rebus videre est. Id ipsam de Musices studio affirmandum esse quis neget, cujus per exigua fuerunt principia?

Opinio non falsa est, *Musicam* ex articulata vocis usu *ortum* traxisse. Sermonis enim communicatione mutua, quæ homines à brutis differre facit, sylvis & solitudinibus relictis congregati, usum fermocinandi excoluerunt in dimensione Rythmorum, quos auriū mensura & similiter decurrentium spatiorum observatione, Quintiliano teste, generatos protulerint ad modulationis formam vocis sono variato: qualis videtur Poësis fuisse in illis (de quibus Ennius loquitur) versibus;

Quos Fauni vatesq; canebant.

Atque hoc ipso simul per imitationem conati fuerunt repræsentare Cantillationes avicularum, quæ suavi modulatione minurizan-

tes,

tes, exercendi cantus suavitate auribus instillata, mentibus cupiditatem & desiderium reliquerunt.

Huic opinioni fidem facit Poëta Lucretius:

*At liquidas avium voces imitantes ore
Ante fuit multò, quàm lenia Carmina cantu
Concelebrare omnes possent, auresq; juvare.*

Et Ponticus Chamæleon Musicam ab antiquis excogitatam scribit *avium* imitatione in solitudinibus canentium, referente Athenæo *lib. 9. cap. 13.* Unde & Scaligero videtur modulatio in passionibus inventa primum vel Naturæ impulsu, vel avicularum imitatione, vel arborum sibilis *Scal. lib. 1. c. 4.*

Et certè *Natura*, quæ rerum omnium mater & omnium artium prima Magistra est, ab initio Musicam docuit, & mortalibus veluti muneri dedisse videtur. Siquidem homo statim natus cum in cunabulis vagire incipit, continuò nutricula cantantis voce sopitus dormitat. Etiam animantibus, quibus ad sonum quempiam vox apta est, suus insitus est concentus, quo omnis ager suo tempore resonat. Ecquis docuit *Lusciniam* varios canendi modos? hæc enim avicula sonum edit perfecta Musicæ scientia modulatum, qui nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur, revocatur, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipsa murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extentus: & breviter, audire licet omnia tam parvulis in faucibus concini, quæ tot exquisitis tibiætorum tormentis, ut ait Plinius, ars hominum excogitavit. *Polyd. lib. 1. cap. 14. de invent.*

Est omninò in Musicis etiam *Ἐφύια*, & ut Platoni dicuntur, Igniculi naturales & seminaria artis, & *Ἰντινδερότητες*, ut Aristoteles nominat, propensiones & proclivitates.

Ab aliis verò *Tria Principia* depræhensa sunt: *Mæror*, *voluptas* & *Enthusiasmus* sive Numinis afflatus. *1. Dolores* etenim mirabili quodam ductu & flexu lubrico vocem ad modulos flectunt lachrymosam & luctuosam. Principium hoc confirmant etiam infantes qui statim plo-

rant,

rant, quod crurum brachiorumq; rectè producendorum causa fasciis colligantur, ac ita à supplicio miseram vitam vivere incipiunt. *Polyd. l.1.cap.14.* 2. Effervescens autem & ebulliens gaudium vocem reddit uberius effusam. 3. *Afflatus autem spiritus* (de quo Poëta Sulmonensis: *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,*

Sedibus aethereis Spiritus ille venit) eò rapi spectamus, ut etiam futura ratione pandant metricà & harmonicà. Quod si quoque Amoris vis ad solem producat, patebit clariore luce, nullam prorsus affectionem acutiorem & accuratiorem ad harmonicos sonos addere stimulum atque jucunditatem. Unde tritum illud Græcorum apud Plutarch. 1. Sympos. *μουσικὴν δ' ἀρα ἔρωσ διδάσκει*: quæ jucunditas, qui amor Platoni *παντὸς Πιχερητής*, ut qui nihil prætereat intentatum, sed omnibus sese inserat & insinuet rebus.

Denique *Ocium*, voluptatis & lasciviæ pater, & *amulatio*, alma artium nutrix & auctrix, effecerunt, ut natæ sint variæ species cantiumularum. Alterum, cum singuli sub æstivam reducti umbram saturi canerent amores: Monoprofopos hæc. Altera, cum aut fortè aut consilio convenissent ii, quos inter vel amor vel odium excitatum fuisset; aut esset æmulatio obtrectatiove propter vel cantum, vel gregem, vel amicam. Cujus cantus duo modi: Unus cum sine numero certo, sine lege versus funderent; cui non est idcirco nomen impositum, quia vulgaris esset ac liber & naturalis, neque tam quæsitus arte, quàm oblatulus ultrò: Alter in quo sententias æmulas, versus & similes & pari modo reponerent, quod idcirco appellarunt *ἀμοιβάων*. *Scal.lib.1.c.4.*

CAPUT II.

De artis Musica Inventoribus, ex inventione Calamorum, Chordarum, malleorum, sonorum & proportionum auscultatione.

Non minus in Musica, atque in aliis artibus, φύσιν
sive Naturam adjuvat & perficit μάθησις καὶ ἀσκησις, insti-
tutio & exercitatio, ἐμπειρία, ἰσορία, ἢ ἐπαγωγή
(quæ tria artium communia sunt primordia & adminicu-
la) hoc est, Experienciâ, observatione & inductione, adhibitâ ab Inge-
niis, Genio divino ad illam artem excitatis.

Verissimum est enim, de Ethnica quoque, illud Plutarchi de Mu-
sica: Σεμνὴ ἔν κατὰ πάντα ἢ μυσικὴ, θεῶν ἔυρημα; *Omni-
bus modis veneranda est Musica, cum Deorum inventum sit.*

Est autem Ethnica Musica non ita vetusta, & Musicæ sacra Eccle-
siasticæ, quæ vocis usu & arte *Jubalem* auctorem habet, & post Patriar-
chis, atq; Israëlitis statim ab Ægyptiacâ emigratione usitata & frequens
fuit, longè cedit antiquitate. Siquidem nullam (cum Græcorum ge-
stis omnibus ante Olympiades, Censorino teste, fabulosis & incertis)
fidem merentur, & incertissima illa, quæ de primo Musicorum seculo
à Græcis non nisi per ambitionem antiquitatis ficta sunt.

Nemo est, qui credat, apud Græcos Musicam fuisse prius inven-
tam, literis in Græciam primum advectis à *Cadmo*. Eum, (licet idem
ab Herodoto, seculo ante Abrahamum Anno mundi 1948. natum, du-
centis videlicet amplius post diluvium, (An. mundi 1636.) annis infera-
tur) Eusebio Josuæ (circiter 2493. Annum mundi) Duci σύγχρονον com-
putat, & Abrahamo amplius quadringentis annis juniorem statuit.
M A N E T H O centum præterea annis posteriorem facit.

Omniū primi apud Ethnicos censentur Musicæ Inventores, *Mer-
curius, & Apollo;* Ille inventa Testudine ex nervis trium chordarum,

Z

instar

instar trium anni temporum, auctore Diodoro Siculo *lib. 1. cap. 2.* tres instituit voces; *Acutam* ab æstate, *Gravem* ab Hyeme, *Mediam* à Vere. *Jul. Scal. lib. 1. Poët. cap. 43. & 48.* Effecit deinde Tetrachordum, limum pro chordis, tum non inventis, intendens, quod Lyra Mercurii dictum fuit. Insuper testudine mortua, ad ripas Nili inventâ, Calamos agglutinans, ac novem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis, intendens, jucundum quid modulatus est. *Lucian. in dial. Apoll. & Vulc. Pausan. in Arcad. Nicander in Alexi-pharm. Homerus in Hymno Mercurii, ubi Lyræ septem Chordas attribuit. Nat. Com. lib. 5. cap. 5.* Hic verò, videlicet Apollo, Citharâ ad boves Admeti inventâ, *Musica Deus* habitus fuit. *Pausan. in prioribus Eliacis, Ovid. Metam. 1. Apollinem hunc* vetus Historiographus Manetho, ætate Cadmi superiùs supputata, natum adstruit. Et colligunt Chronologi, plerosque cum Apolline Musicæ cultores floruisse circa seculum Gedeonis Judicis Israëlitici, Anno mundi 2671. ex calculo Chytræi, plus annis centum ante captam Trojam, cujus everio facta est Anno mundi 2782. Apollinis *Filius Orpheus*, circa Tholæ & Jairi Judicum tempora, habuit *Herculem & Musæum*, Eumolpi filium, condiscipulos, sub præceptore Lino, Apollinis & Terpsichores Filio.

Idem seculum celebravit *Amphionem, Hyagnin, Phrygem*, ejusque successorem *Marsyam. Euseb. lib. 10. de præpar. Evang. Zethum & Amphionem* fratres, qui Cadmi temporibus vixerunt, Musicæ autores indigitat.

Pòst Esaiæ seculo circiter annos centum ante exilium Babylonium vixit *Terpander*, auctor Musicæ artis eximius, Homeri abnepos, vel, ut alij, Hesiodi Filius.

Et Arion, Herodoti, Ovidij & Gellij historiâ celebris, septem sapientibus in Græcia *σύνχερον* fuit, vivo Jeremia, ac Nabuchodonosore Judæos Babylonem abducente captivos.

Porrò *Sollinus* Musicæ artis studium ex Creta manasse putat, cum *Idæi Dactyli, Iov' vagitum* crepitu ac tonitru æris occultando, observatos inde modulos in versificum ordinem transtulissent. Bero-

fus scri-

fus scripsit *Bardum*, Gallorum Regem, Musicam invenisse, indeq; Gal-
 lis Philosophos & Poëtas Bardos vocari. Laërtius & Boëthius *lib. 2. cap.*
10. & 11. apud Græcos asserit, *Pythagoram* Musices inventorem fuisse per
 malleorum, ferientium inæqualia pondera, & per chordarum inæqua-
 litatem vel inæqualem extensionem, & per Calamorū inæqualem lon-
 gitudinem. Vixit autem *Pythagoras Cambysis II. Monarchæ Persarum* se-
 culo, Anno mundi 3434. Tarquinio superbo, ultimo Romanorum Re-
 ge, rerū potito, ante Christum (quippe Anno mundi 3962.) natum 528.
 annis. Is primus, quam pepererat proportionum ignorantia, imper-
 fectionem Musicæ animadvertit, cujus certitudo solo dijudicabatur
 auditu, maximè fallaci sensu, nec satis acuto & minus apto ad sonorum
 discrimina, in minoribus intervallis subtiliter dignoscenda. Certam
 itaq; intervallorum Musicorum distantiam certis proportionibus con-
 tineri, eamque non auditui subjacere, animadvertens, intervalla certis-
 simis rationibus ad oculos evidentissimè demonstravit. Demonstratio-
 nū inventionem à fabris ferrariis tali desumpsit occasione, Boëthio teste;
Pythagoras (ait) cum certam intervallorum distantiam inquireret, relicto
aurium judicio ad regularum momenta migravit. Nec enim credidit huma-
nis auribus, quæ partim natura, partim etiam extrinsecus accidentibus per-
mutantur, partim ipsis variantur etatibus. Nullis etiam deditus instrumen-
tis fuit, penes quæ sæpe multa varietas ac inconstantia nascitur, dum nunc
quidem, si chordas velis aspicere, vel aër humidior pulsus obtundat, vel siccior
exsiccet, vel alio quopiam modo statum prioris constantie permuet. Et cum
idem esset in cæteris instrumentis, omnia hæc inconsulta, minimaq; estimans
fidei, diuq; estuans inquirebat, quam ratione firmiter & constanter con-
sonantiarum momenta perdisceret. Cum interea divino quodam motu, præter-
iens fabrorum officinas, pulsus malleorum exaudivit, & diversis sonis u-
nam quodammodo concinentiam personare: ita igitur ad id, quod diu inqui-
rebat, attonitus, accessit ad opus: diuq; considerans, arbitratus est, vires feri-
entium efficere diversitatem sonorum, idq; ut apertius liqueret, imperavit, ut
malleos inter se permuarent. Sed sonorum proprietates non in hominum lacer-
tis hærebat: sed mutatos malleos comitabatur. Ubi igitur id animadvertit,

malleorum pondera examinavit. Et cum quinq; fortè essent mallei, dupli reperti sunt pondera, qui sibi secundum diapason consonantiam respondebant. Et ex his eum, qui duplus erat ad minimum, comprehendit esse sesquitertium alterius, ad quem diatessaron sonabat. Et rursus eundem duplum reperit esse sesquialterum ad eum, cum quo in diapente consonantia jungebatur. Duo vero hi, ad quos superior duplus, sesquitertius & sesquialter esse, probatus est, ad se invicem sesquioctavam proportionem perpensi sunt custodire. Quintus verò malleus, qui cunctis erat inconsonans, rejectus est. Cum igitur & ante Pythagoram consonantiae Musicae partim Diapason, partim Diapente, partim Diatessaron, quæ omnium minima consonantia putabatur, vocarentur, primus Pythagoras hoc modo reperit, quæ proportione sibimet hæc sonorum diversitas jungeretur. Et ut sit clarius, quod dictum; sint, verbi gratia, malleorum quatuor pondera, quæ subter scriptis numeris contineantur, 12.9.8.6. Hi igitur mallei, qui duodecim & sex ponderibus librabantur, Diapason, sive octavam in duplo consonantiam personabant. Malleus verò duodecim ponderum, ad malleum novem ponderum, & ulterius, malleus octo ponderum ad malleum sex ponderum, secundum sesquitertiam proportionem, in quarta, sive in diatessaron, consonantia jungebantur. Novem verò ponderum ad sex, & duodecim ponderum ad octo, quintam, sive diapente consonantiam, in sesquialtera proportione permiscebant. Rursus novem ponderum ad octo in sesquioctava proportione resonabant Tonum. Hinc igitur domum reversus, varia examinatione perpendit, an in his proportionibus ratio consonantiarum tota consisteret, atq; nunc pondera, quæ recens inventis proportionibus respondebant, chordis aptans, earum consonantias aure dijudicabat. Nunc verò in longitudine chordarum duplicitatem medietatemq; observans, ceterasq; proportionales aptans, integerrimam fidem diversa experientia capiebat. Et se nihil diversum à vero invenisse letabatur. Hæc Boëthius lib. i. Musices, cap. 10. & 11.

Et Plutarchus de Musica sic attestatur: Pythagoras, inquiens, iudicium Musicae per sensum rejecit, quòd tenuem ejus virtutem predicaret. Quocirca non auditu, sed harmoniae convenientia, iudicium de ea faciebat, atq; ad diapason usq; sistere Musicae cognitionem esse satis censebat.

Placitis Pythagoræ multo tempore receptis approbatisq; qui contradiceret, & tanta autoritate Philosophi theoremata impugnare auderet, nemo extitit præter *Aristoxenum* ex Italia oriundum, Tarentinum patria, Aristotelis auditorem. Hic circiter annum mundi 3620. cognomen *Musici*, ex peritia artis quod adeptus fuerat, explevit, & demonstrationē statuit stabilivitq; à Pythagoræa diversam. Ex sonis enim Musicis, qui tanquam naturales res auditui subjecti sunt, argumentatus est, cum sensus circa proprium objectum falli nesciat, organo probè affecto, intervallo non nimium distante, & medio non turbato, aut impedito, dijudicationem ac pronunciationem de intervallorum consonantiis elici ac convinci non ratione proportionum, sed beneficio & officio auditus, qui perceptioni sonorum propriè est destinatus sensus. Immo sublato auditu, omnem tolli de sonis disputationem addidit; Et licet aliquid rationi & proportioni detur, auditum tamen in sonorum dijudicatione non modò non seponendum, sed omnino præponendum esse; cum vulgato axioma, quod prius non fuerit in sensu, in intellectu sit nihil. Et propterea per alias etiam, præter multiplicem & superparticularem, proportionum species, auditus exploratione formari consonantias, pronuntiavit. Id quod verissimum ipse usus legitimus, à quo artificiosa suavitas & elegantia harmoniæ pendet, etiam extra Pythagoræ proportionem (multiplices & superparticulares) formandis harmoniis convenientes, maximè probat in Consonantia, quæ sexta, veteribus Tonus, sive Semitonium cum diapente, similiter in Undecima, quæ veteribus est Diapason cum Diatesaron. Atq; hinc Musices studiosi in diversas sunt divisi sectas. *Canonicorum* & *Harmonicorum*. *Canonici* adhærebant Pythagoræ, & in sonorum dijudicatione rigidè persequebantur rationis examen, & proportionum *Canones*. *Harmonici* sectabantur Aristoxenum, & in harmonia judicanda plus autoritatis ac fidei tribuebant auribus, quàm rationi.

Dissidentium Musicorum litem, 481. annos gliscentem, post, Antonino Pio, circiter annum Christi 139. (juxta annales Pantaleonis Candidi) imperante, composuit ac sopivit *Claudius Ptolemaeus Pelusius*, ex-

cellens ille Mathematicus. Is media incedens via tantundem cum Aristoxenicis sensui, cum Pythagoræis tantundem rationi attribuit. Etenim tum demum iudicium enasci putavit sincerum, ubi sensus & ratio consono nituntur conspiratu: Quod ipsum & in Astronomia comprobavit, quum rationis libra ab oculis non abit diversa. *Cælius lib. 15. cap. 11. A. L.*

A Ptolemæo, ubi anni 400. nōdum completi effluxerant, seculum arti Musicæ donavit (quem invidit mors violenta anno 527.) *Anitium Manlium Severinum Boëthium*, ex stirpe patricia nobilissimum, Romæ Consularem, Philosophum & Theologum eximium, qui hinc inde de Musica apud Græcos dispersa congescit, & latino sermone translata posteris per manum tradidit, ac post se laudabilem & fructuosum nitorem artis, ex profunda caligine emergentis, reliquit.

Nostræ deniq; memoriæ seculum *Josepho Zarlino Clodiensi Italo*, Chori Musici apud Duces Venetos Magistro, acceptum refert, non tantum indagatam esse veram & legitimam proportionem novarum consonantiarum, utpote Ditoni & Semiditoni, Sextæ item minoris & majoris, quæ ante ducentos vel circiter annos per Organa Ecclesiastica Harmoniis inseri cœperunt: verumetiam quod multorum aliorum intervallorum forma, in veris & justis proportionibus ab illo inventa, fruamur. Verum de his *Sethus Calvisius* in Exercitatione 2. plura annotavit.

CAPUT III.

*De Doctoribus, Scriptoribus, Cultoribus,**Discipulisq; Musicae eximiis.*

Ximix artis scholam & disciplinam commendant, exornant & stipant autoritate eximii viri; quos inter eminent primo loco Doctores & Scriptores non vulgares.

ALCIDAMAS Eleates Philosophus, Musicus clarissimus, discipulus Gorgiæ Leontini, de Musica elegantissimos libros scripsit. *Suid.*

ANTISTHENES Atheniensis, Socratis auditor, de Musica commentatus est. *Laërt. lib. 6.*

ARISTOXENUS Tarentinus, ex superiori mentione notus, qui animam dixit esse Harmoniam, ut tradit *Cicero* in *Tusc.* scripsit in omni genere libros, de Musica præsertim. *Suid.*

DEMOCRITUS Abderites librum edidit de concentu & harmonia. *Laërt. lib. 9.*

DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, sub Adriano Cæsare Sophista, cognomento Musicus, quòd in ea arte plurimum se exerceret, scripsit rhythmicorum commentariorum libros 24, historiae Musicae libros 36, in quibus Tibicinum & Citharædorum & poëmatum omnis generis meminit, Musicae disciplinae, sive disputationum lib. 22. Quæ in Platonis *Repub.* Musicè dicta sunt. *Suid.*

EPICURUS Atheniensis scripsit *Aristobulum*, sive de Musica. *Laërt. lib. 10.*

HERACLIDES Ponticus, Speusippi auditor, libros duos Musicos de his, quæ apud Euripidem & Sophoclem reperiuntur, scripsit: item de Musica duos. *Laërt. lib. 5.*

LASUS Herminæus Achæus, (qui floruit principante Dario, Olymp. 58.) primus de Musica scripsit, & dithyramborum certamen primus protulit. *Suid.*

SOTERIDAS Epidaurius scripsit Musicae libros tres, ut ait *Dionysius*, & *Volaterr. lib. 19. Anthrop.*

THEOPHRASTUS Eresius Harmoniarum librum unum, de Musicis librum unum, de Musica libros tres edidit. *Laërt.*

TIMOTHEUS scripsit versus de Musica lib. 19. *Suid. & Cic. 2. de Legib.* Et inter alios, qui Musicam exemplis & præceptis docuerunt, celebris est *Timotheus*. Is cum in arte Musica omnium præstantissimus esset, duplicem mercedem exigebat ab iis, quos ab aliis Magistris malè institutos acciperet: quòd hi prius dedocendi, quàm erudiendi erant; à rudioribus autem & ignaris simplicem. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 25.*

Porro

Porro eximia discipulorum classis, ex Populis junioribus & senibus, Philosophis, Imperatoribus deniq; & Ducibus collecta, palæstram Musicam nobilitat eximiè, & plures invitando frequentiore reddit.

LACEDÆMONII Musicam discebant, non tamen exercebant, ut saltem judicare possent artem, quam deperditam ter apud illos conservatam ajunt. *Athen. lib. 14. c. 11.*

HTBERNI agriculturam cæterasq; artes non magnoperè exercent, præter Musicam, cujus peritissimi sunt, & voce elegantissimi ac velocissimi. *Polyd. & Balæus cent. 13. Script. Britannia.*

ARCADES omnem vitam cantionibus, & id genus studiis impendunt. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla prorsus ignominia est; Musicam nescire nemo potest, quia necessariò discitur: ejus imperitiam fateri, illic turpissimum est. Idcirco vates Mantuanus in Bucolico ludicro subinde in cantilenæ mentione *Arcadas* plurimis efferre laudibus non desinit:

————— *Soli cantare periti*

Arcades.

Nec modò pueros, sed & adolescentes ad x x x. usq; ætatis annum Musica imbuendos curabant. *Cælius lib. 9. A. L. ex Athenæi lib. 14. c. 11. & Polybio. & Sabellicus lib. 2. Ennead. 2.*

Et ARISTOTELES 8. polit. *juvenes* Musica erudiri vult, inter alias causas ob eam, ut *senes* facti de ea possint judicare. Etenim inter ingenua exercitia connumerans, præcipit omnino cives suæ Reipub. in ea institui & exerceri, dum *juvenes* sunt; *Seniores* verò juvenū concentibus interesse, tanquam censores & judices.

TILESIAS THEBANUS adolescens, in optima veterum Lyricorum Musica eximius, cùm ad scenicam & picturatam Musicam *Philoxeni & Timothei* poëmatum animum adjecisset, contulissetq; se ad modulos condendos, nihil tamen in Philoxeneo genere præstare laude dignum potuit, propter optimam institutionem à teneris, quam eluere nequibat. *Plut. de Musica.*

SOCRATES in senectute didicit Musicam à *Conno* fidicine, quem

ob idi-

ob id ipsum, quia præceptore eo usus fuerat Socrates, pueri, ὡς γέγοντο διδάσκαλοι, irridebant. Cum autem Socrati dicebatur; Nunquid non verecundaris in senectute his operam dare studiis? Majorem respondit verecundiam esse, in senectute ignorantes esse, quàm in senectute studere. *Plato.*

Pythagoras Samius non vulgare studium Musicæ impendit, ad eò, ut universi machinam ex Musicis rationibus compositam esse diceret. *Athen. lib. 14. c. 13.*

Quin & divinus *Plato* multum studii in arte Musica collocavit, & auditor fuit *Draconis Atheniensis*, & *Metelli Agrigentini*. *Plut. de Musica.*

Sctilax Cariandæus Mathematicus, claruit arte Musica.

Simon Magnesius, insignis Musicus, neglecto superiorum Musicorum more, *Simodiam* introduxit, sicut & *Lysis Lysodiam*. *Volat. lib. 19. ex Strabone.*

Cujusmodi cultores Musicæ ex Philosophis, Oratoribus & Poetis passim, & præcipuè in Instrumentali Musica occurrent.

Imperatores & Duces producantur.

Ostris insignis Musicus fuit, quemq; Musicorum multitudo semper sequebatur, inter quos & novem Musæ fuisse dicuntur. *Diodor. Sic. lib. 1. c. 3.*

Scriptum reliquit *Pausanias* in Atticis, *Cygnum Ligurum* fuisse Regem eorum, qui habitarunt in Gallia Transpodana, laude Musicæ artis clarum. Mortuus ab Apolline in avem sui nominis mutatus fingitur. *Lucian. in Dialogo, qui cygnus inscribitur. Nat. al. Comes lib. 7. Mythol. c. 9.*

C. Caligula canendo ne publicis quidem spectaculis temperavit, quò minus & Tragædo concineret: Totum enim eum canendi voluptati deditum fuisse, usus Musices histrionicus evicit. *Suet. in Caligula.*

Nero puer inter cæteras disciplinas etiam Musica imbutus fuit: post imperium adeptus, *Terpnum* Citharædum vigentem tum præter

alios accersivit, diebusq; continuis post cœnam canenti in multam noctem assedit, donec paulatim & ipse meditari exerceriq; cœpit, inq; ea arte Musica tantum profecit & excelluit, ut etiam jactitare non dubitaverit morti vicinus: *Quantus artifex perit. Sueton. & Fulg. l. 8. c. 7. Erasm. in adagiis.*

ALEXANDER, facundiâ Græcâ excellens, ad Musicam pronus cecinit, sed nunquam alio conficio, nisi pueris suis testibus. *Cuspinianus.*

JOH. PICUS MIRANDULA primis adolescentiæ annis genus omne Musicæ artis ad eò excoluit, ut excogitata per ipsum modulamina, notatæq; debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. *Joan. Franciscus in ejus vita.*

Et plures alios heroes variis Instrumentis modulatos fuisse, convenienti audiemus loco.

Ut finem imponam huic capitulo, ob singularem admirationem aliis Musicis annumerandus est *Joan. Fernandus*, qui, licet cœcus, ita insignis evasit Musicus, ut solus memoriter quatuor vocum carmen componeret, id quod vix alii scribendo consequi possent. *Fulgosus.*

CAPUT IV.

De inventione in Harmonia generibus in Tetrachordis, h. e. de Chordarum, sive clavium, sive vocum numero aucto, & ad dis Ἀγὰ πασῶν apud veteres, hodie plus ultra, constituto.

Tetrachordum, MERCURII inventum, quod certo modo ac ordine dispositum fuit, ut Diapason, Diapente, & Diatessaron consonantias comprehenderet, passim apud Scriptores celebratur. Veteres enim ante Pythagoram, & post eum, & ad nostra usq; tempora, reverenter Musicâ usi, simpli-

ciores

ciores modos approbarunt. Cujus rei argumento sunt LACONES, qui non connivebant, sed graviter animadvertēbant in eos, qui priscae Musicae transiliissent limites. *Terpandro* enim Lesbio, ex Hesiodi vel Homeri nepotibus, ubi primus Septichordam lyram, h. e. ex *Tetrachordo* heptachordum constituit, multam *Ephori* dixere. *Plut.* in *Lacon.* institutis. Et *Artemon* scribit, *Timotheum Milesium* usum fuisse compositione, quæ plures habebat chordas, quàm *Magadis*; quare reprehensus fuit apud *Lacōnas*, quòd Musicam antiquam corrumpere. *Athen.* lib. 14. cap. 4.

Idem, cum novitatis studio (cujus humana natura perquam avida) Leges Musicae transenderet, non modò sibilo sed etiam convitio explosus fuit.

Quomodo autem veteres, qui simpliciorē Musicam amaverunt, in Tetrachordis constituendis intervalla disposuerunt, & inde *Harmoniarum genera tria*, nim: *Diatonicum*, *Chromaticum* & *Enharmonicum* constituerint: quiq; postremorum duorum Inventores sint; de iis legatur *Sethus Calvisius* in *Exercitat.* 2. pag. 94. usq; ad 99.

Quomodo item ad *Mercurij* Tetrachordum plures ab aliis atq; aliis subinde adjectæ sint chordæ, quas veteres pro *Clavibus* aut *Vocibus* Musicalibus (quarum inventionem *Choralis Psalmodia* c. 4. attigit) usurparunt; quia post *Macrobius* commentario in *Somn. Scipionis*, & *Boethius* lib. 1. de *Musica* & in proœmio, in jam dicta *Exercitat.* 2. S. C. pag. 100. ad 104. diligenter annotata reperiuntur, ubi & earum nomina & numerus refertur pag. 105. 106. 107. hinc recensere nolui.

Quæ etiam apud *Vitruvium* lib. 5. de *Architectura* cap. 4. de *Harmonia* secundum *Aristoxeni* traditionem traduntur, *Philander* ibidem annotavit, cum ad veterem tantummodo Musicam faciant, hinc lubens volens prætermisi: Quemadmodum & ea, quæ de *Inventione* vocum Musicalium ex Tetrachordis, adjectis & recens in *Belgio* innovatis, apud *Calvisium*, sæpius citata *Exercitatione* 2. pag. 119. ad 123. leguntur.

Harmonia rationem primus extulit in lucem *Aristoxenus*, reper-
tis etiam instrumentis: deinde *Ptolemaeus*, *Nicephorus*, & *Gregorius*. Com-
mentatores in ea fuerunt *Pappus*, *Theon*, *Alypius*, *Gaudentius*, *Isacius*, *Apu-
leius*, *Boëtius*.

Exhibet etiam de vocum affectionibus & Tetrachordis Synopses
cum brevi declaratione elegantissimas *Thomas Freigius*, in Methodo
sua de Musica.

Verum & ista, quia tantum ad veteris, non novae nostrae, Musicae
descriptionem pertinent, sciens omisi, & lectorem benevolam illum
remissum volui.

Hoc tamen non omittendum esse putavi, quod *Ambrosius Leo No-
lanus* duplicem causam, ob quam antiquitas in *dis ἡγ᾽ πασῶν* consisten-
dum duxerit, assignat:

I. Quod ipsa Natura videatur hanc Symphoniarum veluti metam,
praestituisse; quippe quae modum hunc humanae tribuerit voci, ut ad
decimum quintum duntaxat gradum intendatur: Ultra quem si quis
conetur progredi, non jam illa vox genuina, sed coacta factitiaque, & *gan-
nitus* magis, quam vox videatur: Rursus si altius nitaris eam deprimere,
protinus a ratione vocis in *Screatum* quempiam degeneret. Proinde
cum ubique conveniat *Artem*, quoad licet, *Natura* respondere, non abs-
re Veteres iisdem cancellis circumscripserunt rationem artis, quibus
Natura vocem humanam circumscriperat.

II. Adhaec (quae dissertatio etiam superiori capite, sed alia meditatio-
ne ac intentione, commemorata est) *Boëthius* lib. 4. de Musica, Harmo-
niam Musices non ratione tantum, verum & sensu perpendi oportere
scribit. Et *Ptolemaeus* Pythagoraeorum quorundam sententiam rejicit,
qui in dijudicandis Harmoniis plurimum tribuerint rationi, minimum
sensui; cum dicerent, sensum semina modo quaedam cognitionis mini-
strare; at perfectam scientiam ratione constare. Rursum *Aristoxeni* re-
fellit opinionem, quod plus satis tribuerit sensibus, perpusillum autem
rationi: cum *Musica Harmoniam* ita temperatam esse oporteat, ut
neque sensui ratio refragetur, neque sensus rationi reclamet.

Neque

Neq; dissentit à Ptolemæo *Aristoteles* lib. 2. *Physicorum*, negans Musicam merè Mathematicam esse, sed partim ratione, partim sensibus constare. Quod fieri nequaquam potest, si semel ultra *decimam quintam* intentionem, h. e. *δις Δε πασῶν* processum fuerit. Nihil autem vetat ratio, quò minùs vel millesimum usq; ad tonum progrediare, recurrentibus subinde videlicet iisdem Harmoniis, quas complectitur *Δε πασῶν*. Neq; secùs hìc procedere liceat, quàm fit in Numeris Arithmetiis, ubi non aliter agnoscitur *ἡμιόλιον* in duodecim millibus, & octo millibus, quàm in quatuor & sex. Cæterùm Harmoniæ sensus ultra decimam quintam vocem velut evanescit, jamq; non magnoperè refert, quæ sit Harmoniæ ratio, quam non approbat sensus: & ideò non approbat sensus, quia non evidenter percipit. Porro quò minùs percipiat intervallum æquo longius, in causa est: Rationis vis inimmensum se porrigit; at ediverso sensus corporis admodum angustis limitibus cohibetur. Quod enim accidit in *Oculorum* sensu, ut, si longius semota sint ea, in quæ fertur videndi vis, obtundatur ac deficiat visus, eoq; magis deficiat, quo majore distent intervallo: id multò magis accidit *aurium* sensui, quippe minùs agili, quàm oculorum. Jam verò quod usu venit sensibus in percipiendis iis, quæ objiciuntur; idem usu venit animo, per sensum dijudicanti; Si *Colorem* *colori* propiùs admoveas, &, quemadmodum Græci dicunt, *περὺραν παρὰ τὴν περὺραν*, nonne protinus dignoscit ex collatione sensus, quantum alter ab altero discrepet, aut alteri cum altero conveniat? Itidem si *vocem* *voci* vicinam exhibeas, incunctanter dijudicant, quæ sit alterius cum altera vel concordia, vel discordia: sin plus justo distas intervallo, mox incipit anceps esse iudicium. Porro quemadmodum citiùs hebetatur *aurium* sensus, quàm *oculorum*: itidem citiùs obtunditur illarum, quàm horum iudicium: propterea quòd altera res ex altera pendeat. Id ipsa Experientia docet. Pulsa Chordam quandam in Organo, simulq; tange eam, quæ sit ab hac octava, statim rationi suffragans sensus plenè percipiet Harmoniam, & absolutissimam esse iudicabit. Rursus pulsata quâpiam, simul move aliam, quæ sit ab illa decima quinta; statim & perci-

piet & approbabit sensus Symphoniā, agnoscens eam, quam paulò antè senserat in Διὰ πασῶν. At verò, si tacta ima, moveris ab hac decimam nonam, nihil quidem obstrepat ratio, quò minus sit Harmonia, quæ fuerat in Διὰ πασῶν cum Διὰ πέντε: verùm auris, acceptis vocibus, non perinde percipit Harmoniæ rationem. Quòd nisi sensus certos quosdam terminos haberet, intra quos certum illius & exploratum iudicium sopiretur, nihil vetuerit, si libeat vel usq; ad χιλιάκις Διὰ πασῶν Symphoniam procedere. Neq; enim ratio quicquam offenditur numero, modò eandem agnoscat analogiam. Verùm corporis sensibus Natura suos quosdam limites præscripsit, ultra quos progressi, sensim jam incipiunt quasi caligare, hallucinariq; neq; jã certò, sicuti solent, sed ceu per nebulam, ut ajunt, ac per somnium judicare. Non conveniebat autem, ut cujus incertum esset iudicium, id ad artis præcepta traheretur. At quoniam ultra decimum quintum vocis gradum veteres intellexerunt evanescere iudicium aurium, ibi metam Harmoniarum figendam esse judicarunt, ne meritò quis objicere posset ἀφανὺς Μουσικῆς ἡδὲν ὄφελος. Jam igitur Neoterici, qui contra veterum auctoritatem ultra summam chordam τετράχορδον adjecere, ad imam item adiecta una: non perinde flagitium fecissent, si in decima nona chorda terminassent Harmoniarum progressum: propterea, quòd hæc ima ad summam relata, si non auribus, certè rationi perfectam symphoniam repræsentant. Atqui in vigesima neq; sensus est Harmoniæ, neq; Harmonia perfecta; asserente hujus dissertationis autore, antèa nominato *A. L. Nolano*. Nihilominus *Guido Aretinus* veterum chordis sive clavibus *quindecim*, insuper *quinque*, unam videlicet Gamma inferiori, reliquas nempe bb. cc. dd. ee. superiori loco, addidit.

Hodiernum seculū præter has assumpsit *septem*, quæ in magna C incipiunt, & in clave à binis virgulis notatâ desinunt: ut ita integræ quatuor octavæ (duplum quàm veteribus receptum fuit) his *Viginti Septem* clavibus, excepto Semiditono, comprehendantur: cum Clavichordia & alia Instrumenta Musica usq; ad Clavem $\overset{\text{C}}{\text{C}}$, imò interdum usq; ad $\overset{\text{F}}{\text{F}}$, tribus virgulis notatam ascendant.

CAPUT V.

*De Inventoribus Melodiarum quarundam apud
veteres, quas ipsi Modos seu tonos vel tropos
vocabant.*

Melodiarum apud veteres planè alia fuit ratio, ac nostro hoc tempore; Nam nostrates Modi Musici speciebus Diapason, quas veteres ignorabant, discernuntur: quorum doctrinam plurimi præstantissimi nostro seculo Musici ex *Glareano* & aliis in lucem ediderunt, præsertim multoties citatus *Calvisius* in *Exercitat. prima*; *Johannes Magirus*, & alij.

Tres autem apud veteres (autoribus *Polymnesto* & *Sacada*) extiterunt *Melodia*, seu, ut tum temporis vocabantur *Modi*, Toni sive Tropi: *nina*: *Dorius Phrygius* & *Lydius* (als wie man so sagen möchte / dis ist ein Polnischer Tanz / ein Welscher / Frankösischer / Deutscher Tanz / oder Melodey.) In singulis his Tonis *Sacadas* fecit flexionem & Strophen, docuitq; Chorum cantare *Dorium* primà, *Phrygium* alterà, & *Lydium* tertià: ob quam varietatem *tripartitum* fuit dictum hoc carmen. Quanquam in commentariis *Sicyoniis*, in quibus Poëta recensentur, *Clonas* hujus tripartiti carminis inventor relatus sit. *Plut. de Musica.*

Pronomus Thebanus quomodo excogitarit Tibiis iisdem omnes modos *Dorios*, *Lydios* & *Phrygios* incinere, attendatur in *Polyorganodia*.

Dorios etiam legitur excogitasse *Thamiras*, *Polyd. lib. 2. cap. 15.* Legimus etiam *Linum Chalcidensem*, vel *Thebanum*, *Apollinis* & *Terpsichores* filium, primum ex *Phoenicia* literas in *Græciam* intulisse, & primum *Lyricos* modos & *Doricos* concinuisse.

Phrygios modos *Marsias Phryx*, *Polyd. l. 1. cap. 15.* vel ut alii, *Marsias*

Lydius,

Lydius, Satyrus, Lyricus Poëta, Judicium Hebræorum tempore, effinxit.

Lydiis modis carmen in Pythonis obitum *Olympum* cecinisse Principem, *Aristoxenus* ait, libro primo de Musica.

Sunt, qui *Menalippidem* modulorum horum referant autorem. *Pindarus* in Pæanibus Lydiam harmoniam in Niobes nuptiis vult doceri coeptam. Alii *Torebum* hanc usurpasse harmoniam primum, ut tradit *Dionysius Jambus*. Sunt, qui *Lydiam* à *Cario*, Jovis & *Torrhebiæ* filio, primum repertam velint, qui cum fortè erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine *Torrhebiam* jussit appellari: ubi cum Nympharum, quas etiam Musas interpretantur *Lyai*, ut autor *Stephanus* est, præsuaves inaudisset cantus, edidicit. *Plinius Cælius*. lib. 8. cap. 3. Antiq. Lect. *Amphionem* Lydios invenisse modos, notat *Valerius Probus* in *Alexin Virg.* & *Polyd. Verg.* lib. 1. cap. 15.

Laudatam *Lydiam*, quæ *Mixolydiæ* est adversa, assimilem *Jadi*, ab Atheniensi inventam, memorant *Damone*.

Jonicos modos sinistros, τὰ μέλη σκαῖα, *Pythernus Tejus* primus protulisse creditur. A *Pindaro* statuitur Modorum Scoliorum inventor *Terpander*.

Idem *Terpander Lesbicus* ante *Archilochum* modos certos & leges instituit, quas ab se & à discipulo vocavit κηπίωνα & τετραάνδριον; à regionibus Doricis duos, *Bœotium* & *Æolium*: idcirco quia in *Bœotia* extitisse creditus est primus *Citharædus Amphion*, Jovis & *Antiope* filius: à temporum autem celeritate duos, τροχάϊον & ὄξυν, quod multis constabat *Pyrrhichiiis*: & septimum τετραῖδον, qui erat ex horum quatuor cōpositus, *Æolio*, *Terpandrio*, *Cepione* & *Bœotio*. *Scalig.* lib. 1. Poet. cap. 48. ex *Plut.* de Musica.

Mixolydiæ inventricem principem fuisse *Sappho*; apud *Aristoxenum* est dictum; à qua eam acceperunt *Tragici*, qui mox eandem cum *Doria* copulaverunt: quorum hæc magnificentiam refert & majestatem, illa affectus ciet. In commentariis harmonicis tibicen *Pythocliides* proditur ejus autor. *Lamproclæm Atheniensem*, *Lysis* prædicat.

Hypolydium cum tonum *Polygnasto* tribuunt, tum remissionem & digressionem longè ab eo factam tradunt majorem. *Plut.* de Musica.

Ex omnibus his enarratis liquidò patet, quòd non satis apud veteres de certis inventoribus modorum constet, sicut & illorum definitio, quid & quales essent veterum modi, omnino ignorata vel non satis explicata fuit, dum propria & genuina Modorum differentia, quæ ex collocatione semitoniorum in qualibet specie Diapason definitur, latuit, ad *Claudium Ptolemaum* & *Boëthium* usq;. Quid, quòd hi ipsi dispositionem illam non tam disertè explicare, quàm qualis esse debeat, conjecturà colligendum relinquere videantur? Donec nostrum seculum ab hinc centennio elapso, *Franchini Gasori* Laudensis schola & professio Brixia in Italia, Modorum doctrinam primùm edocuit, illustratam ex *Boëthio*.

A quo *Franchino* secundus fato prodiit *Henricus Glareanus* Helvetià oriundus, Daduchos ille Chori Musici, qui felici genii & ingenii ductu duodecim invenit modos, quos firmis & verè Herculeis in suo *Dodecachordo*, quem suo operi inscripsit titulum, astruxit rationibus, anno Servatoris super sesquimillesimum quadragesimo septimo.

CAPUT VI.

De diverso horum Modorum seu potiùs Melodiarum affectu & effectu, & discreto eorundem selecta.

VT Modorum quilibet, apud veteres, suam habebat propriam phrasin, suumq; ambitum; sic etiam suos affectus & effectus. Fuerunt enim peculiare moduli, ad affectus diversos destinati, ut ex *Cassiodori* Epistola, quã *Lilius Gyraldus* de Poëtar. hist. Dial. 9. citat, apparet: *Dorius*, inquit, prudentiæ largitor est & castitatis effector; *Phrygius*, pugnas excitat, votum furoris inflamat; *Æolius*, animi tempestates tranquillat, somnumq; jam placatis attribuit; *Asius* intellectum obtusum acuit, & terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam bonorum operator indulget; *Lydius*,

B b

contra

contra nimias curas animæ tædiâq; repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. Ex *Gyrardo*, quod hic ex *Cassiodoro* refert idem *Camerar. operarum succis. cent. 1. cap. 18.*

Et *Plato* in Modis efficaciam animadvertit diversam: Is *Lydiam* harmoniam rejicit, quod lamentationibus ea sit accommodata; *ionicam*, quia mollis; at *Doricam*, ut bellacibus viris & temperantibus congruam, elegit; non quod ignoraret, ut in secundo Musicorum libro tradit *Aristoxenus*, referre eas aliquid ad Rempub. circumspectam. *Plut. de Musica.* Idipsum de Platone his verbis commemorat *Hadrianus*: Apud priscos tria Harmoniæ genera numerantur; inter quæ *Lydios* modulos, ut luctui & funeralibus aptiores, respuit *Plato*; quemadmodum & *Ionicos*, ut solutiores & mollitie infames; *Doricos* laudat, ceu temperatis ingeniis congruos, quibus persimiles sunt, quos *Æolios* nominabant. *Hadrian. Junius Cent. 1. adag. 48. Plut. de Musica* sic inquit: τῶν δὲ τῶν ἀρμονικῶν τῆς μὲν θρηνητικῆς τινὸς ἕσης, τῆς δ' ἐκλελυμένης, εἰκότως ὁ Πλάτων ὡς εἰρησάρκῃ αὐτὰς τὴν δωριστὶ ὡς πολεμικοῖς ἀνδράσι καὶ σίφροσι ἀρμόζουσαν εἴλετο.

Varia insuper rhythmorum genera, quæ apud veteres in usu fuerunt, adducit *Aristoteles* 8. Politicorum; ex quibus *Æolius* modus simplex erat, *Asius* varius, *Lydius* querulus, *Phrygius* religiosus, *Dorius* bellicosus.

Phrygiis modis excitari impetum ad insaniam docet *Philosophus*, quando loco dicto asserit, τὴν μιξολυδιστὶ afficere ὀδυρτικωτέρως καὶ συνεσηκώτως μᾶλλον, τὴν δὲ δωριστὶ μέσης μᾶλλον καὶ συνεσηκώτως: ἢ δε Φρυγιστὶ ἐνθουσιασμός.

Dorica igitur erat animis componendis commoda harmonia. Idcirco idem *Philosophus* in eodem ita sancit; Pueros docendos esse τὴν δωριστὶ, quia media, καὶ πρὸς ἀνδρείαν μᾶλλον: & *Doricæ* tribuit τὸ ἀνδρῶδες, τὸ μεγαλοπρεπές, καὶ τὸ σφοδρόν. 8. Polit.

Ionica erat modulatio florida & jucunda:

Dorica honesta & gravis. Hinc *Lucianus* in Harmonide: τῆς ἐκάστης ἀρμονίας τὸ ἴδιον: τῆς Φρυγίης τὸ ἐνθεον, τῆς λυδίας τὸ βακχικόν, τῆς δωρίης τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. Consule *Alex. ab Alex. lib. 4. c. 2. Athen.*

lib. 14. cap. 6. *Jul. Caf. Scalig.* lib. 1. Poëtices. *Brodeum* in Epigrammatis.

Æolica statuitur commoda exultationibus.

Ionica vetus aspera; nova mollis.

Phrygia & Lydia proximæ, utraq; acuta. Idcirco luctibus adhibebantur: ut alii Lydiis modis concinerent Epicedia, alii Epithalamia. *Scalig.* lib. 1. cap. 19.

Illud etiam animadversione dignum; quòd omnes *Gallorum cantus* ac moduli, quibus etiamnum rustici delectantur summoperè, *Ionici* sint, aut *Lydii*; (quem Musici quintū & septimum appellare possent:) à quibus tamen *Aristoteles & Plato* pueros & fœminas abstinere; ac *Doriis* modis exerceri voluerunt: *Jonicos* enim & *Lydios* incredibilem vim ad molliendos animos habere putant. Rectius in Asia minore *Ionici* ac *Lydii* prohibebantur: cùm cœlo Asiatico nihil mollius sit. Utiles tamen esse judicantur populis montanis, & qui ad Aquilonem positi sunt: quorum natura, præter locorum ac cœli temperiem, ferocior & agrestior est. Eam ob rem *Ecclesiæ Christianæ* Duces olim ac Pontifices in sacris laudibus cantus *Ionicos* ac *Lydios* vetuerunt; *Doriosq;* solùm probaverunt, quibus etiamnum in sacris precibus sæpius, quàm reliquis uti solemus. Et quemadmodum fera animantia solent à mansuetariis, unguibus ac dentibus detractis, ex armari: sic *Ionici* ac *Lydii* cantus hominum ferocium & crudelium animos, feritate detracta, multò mitiores ac tractabiliore efficiunt. Quod quidem *Gallis* contigisse putatur, qui huius Imperii Leges non tam diu pertulissent, nisi mores illorum, quos *Julianus Imp.* feroces, ac servitutis impatientissimos fuisse tradit, flexibiles Musica reddidisset. *Bodinus* lib. 4. de Repub. cap. 2. Cæterum diversitatem affectuum in his Modis seu Melodijs mox etiam historicè illustrabit *Musicæ* usus & efficacia varia.

CAPUT VII.

De voce & pronuntiatione in cantu, deq; vocis utili, necessario, decoroq; exercitio, docili imitatione, ac suavi audiendi voluptate ac oblectamento.

IN Organorum diversitate, quibus conceptus harmonicus exprimitur, *vox humana*, quam *Archelaus* Apollodori E. Milesius Anaxagoræ discipulus, primus definivit aëris percussum, tanquam viva cantus anima excellit; non modò quia naturalis est, verumetiam, quia mentis humanæ conceptuum harmonicorum nuncius est & index.

Vocis sanè modulatio canenti salubris, necessaria & decora est, cuius suavitate perfusus auscultantis animus mirè afficitur: unde ut cantum voce ritè efforment, exercitium vocis indefessâ operâ excolendum, cantoribus seriò incumbit. Et quidem *cantio*, quæ voce peragitur quotidie, mirifica est palæstra, non ad sanitatem tantum, sed ad valetudinem, non illam quidem palæstricam, eamq; quæ vestiatur carne, incrustetq; ædificii more, cutè: verum quæ vitalibus maximè & principibus partibus robur verum & solidam firmitatem conciliet. Nam vires à spiritu confirmari ostendunt alyptæ, qui athleticis mandant, ut renitentur frictionibus, easq; obiter interpellent, atq; animum adhibeant semper eis corporis partibus, quæ emolliuntur & contrectantur. Quippe vox, quæ spiritus motio est, non in superficie, verum quasi in fontibus invalescens, circa viscera calorem alit, extenuat sanguinem, venam omnem repurgat, omnem arteriam aperit, cogi & coagulari non permittit humorem superfluum, sicut fecem in vasis, quæ alimentum recipiunt & conficiunt.

Est autem cum primis cavendum, ne lædantur nervi in musculis. Siquidem *Galenus* Medicus ostendit nervos quosdam minutos, & capillorum instar, subtilissimos, partim à dextro, partim à sinistro latere musculis gutturis immisos, quibus vel laqueo interceptis, vel cultro abscissis, vocis impotens animal redderetur, nihil alioqui, quin cæ-

tera

tera peragat, impeditum: Et eos nervos non tantum *Alexandro Damasceno* Boëthii præceptori, cum de voce & respiratione controversia incidisset, promittebat *Galenus* se ostensurum; verumetiam insertionem magna cum gloria perfecit, *Gal.* lib. de præcognit: ad posthumum.

Vocis insuper naturæ inservit aspera arteria, fistula seu canna illa, quæ ex ore & faucibus deorsum deducta in pulmonem descendit; per quam aër accipitur & redditur. Ejus arteriæ caput, vocatum *Larynx*, proprium est instrumentum vocis, quæ fit in rimula arteriæ, quæ dicitur *γλωττις*, lingula: Eâ coarctatâ vox & sonus acutior, dilatatâ, gravior editur. Et ultima trium cartilagineum, ex quibus asperæ arteriæ caput compositum est, dicitur *Cymbalaris*, non quod Cymbali formam præ se ferat, sed quod ibidem vox sonet, perinde ac si Cymbalum pulsaretur. *Pollux* inquit *Πιγλωττίδα*, sive Laryngis operculum esse simplicis tantum vocis Instrumentum: sed Linguam Articularis, id est, Sermonis esse Organum immediatum. *Γλώσσα πληκτρὸν* dicitur, ὅτι πλήττῃσσι τὸν αἶρα, λόγον ἀπεργάζεται, quod aërem feriendo sermonem efficit.

Dentes deniq; non parum juvant pronunciationem, vocisq; modulationem.

Quanquam Medicorum professioni vocis argutæ ac sonoræ pharmaca permittimus: jucundum tamen, & vocali Cantori non inconueniens est cognoscere industriam & curam, in voce acquirenda & tuenda olim adhibitam.

DEMETRIUS SCEPSIUS, libro quinto decimo de Troico apparatu, eos bonam inquit habere vocem, qui ficu non utuntur, ac idcirco *Hegesiana* ætem, Alexandrinum historiarum scriptorem, à principio cum esset pauper, Tragicum fuisse asserit, & aptum ad fingendum atq; sonorum, quia intra decem & octo annorum spacia ficus non gustasset. *Athen.* lib. 3. c. 3. *Cæli.* lib. 19. c. 14. *A. L.* Et Zamæ in Africa aquam canoras reddere voces testatur *Plin.* lib. 31. c. 1. Turpe omnino esset ad canendum negligere culturam vocis, sine qua omnis deest cantui gratia & lepos; cum ad dicendum in vocis pronunciatione (sine qua C.

Macer, licet acutissimus, potius veterator, quam orator est *Ciceroni* in *Bruto*) multum studii & laboris collocatum esse constet.

ISOCRATES solitus est dicere ad familiares de discipulis suis, se quidem decem minis docere, ceterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, ei se decem millia daturum. Quæ quoniam naturæ sunt, non artis, à præceptoribus dari non possunt: *Plut*: in vita *Isocrat*.

DEMOSTHENES cum sibi non tam artem, quam pronunciationem deesse animadverteret, subterraneum locum domi suæ ædificavit, in quem singulis diebus descendit, vocis componendæ causâ: sæpe etiam duos aut tres menses continuo ibi egit, rasâ alterâ capitis parte, ut ne, si vellet, quidem egredi inde præ verecundia posset. *Ælianus*, lib. 7. variæ historiæ. Et *Plut*: in *Demosthene*. Istorum in voce comparanda studium longè superavit Musici cantus amor, in *Nerone* indefessus. Is enim eorum quicquam non omittebat, quæ generis ejus artifices vel conservandæ vocis causâ, vel augendæ factitarent. Etenim ut inter Cantores connumerari posset, & vocalis fieri, semetipsum per vomitum, & secessum, sive Clysterem, summo studio purgavit, abstinuit pomis, cibisq; officientibus, oleo præterea condito vescebatur, & plumbeam laminam pectori impositam gerebat, & sustinebat supinus: donec blandiente profectu (quanquam exiguæ vocis & fuscæ) prodire in scenam concupivit, subinde inter familiares Græcum proverbium jactans: *Occulta Musica nullum esse respectum*. *Sueton*: & *Fulgos*. lib. 8. c. 7. *Plinius* lib. 19. c. 6.

Vocis bonitas optanda quidem nobis est primum; deinde quæcunq; ea fuerit, tuenda & exercenda, sic ut omnia, quæ proferentur sono vocis, rebus, quæ canuntur, accommodato, proferantur.

In primis *vocis decorum* ut observetur, ea non sit gravissima: ne submisso murmure debilitetur omnis intentio, ac cantus modulatio supprimatur ac obscuretur. Sic *κυκλοβόρη Φωνή*, *Cyclobori vox*, de iis dicebatur, quibus vox esset vitiosa raucaque. Est enim *Cycloborus* Atticæ torrens, ingenti strepitu defluens. *Aristoph*. in *Equitib*. *Erasm*. in *Adag*. Nec purum vocalem cantum obfuscant *ἀτυχοί*, qui non ha-

bent

bent in lingua explanatam vocum impressionem, ut qui lingua sunt crassiore. *Hot. de verb. Juris.* Itidem qui *Φικιδίζειν* & *βατταρίζειν* dicebantur. *Φικιδίζειν* autem, id est, phicidissare dicebatur vulgò, puerorum obscœnis amoribus dediti: Quidam malunt ad eos referre, qui litera *ρ* immodicè & ad fastidium usq; consueverint uti: Siquidem ea gens literam *σ* solita est in *ρ* commutare. Quo quidem vitio notantur & *Eretrientes*, attestante Proverbio, *ἐρετριέων ρ*, *Eretrienstum Rho.* Hodie jocus est vulgi in Picardos, cum Lutetianæ fœminæ, ob linguæ delicias, *ρ* vertant in *σ*, *Mafia* sonâtes præ *Maria*. *Erasm.* in adag. *βατταρίζειν* dicebantur vulgò, qui balbutirent, quibusq; hæsitans & impedita esset lingua, quod Græci *τραυλίζειν* appellant. Quod vitium ab humore immodico nasci docet *Hippocrates*: unde in pueris ac temulentis ferè accidit. Fit potissimum in *τ* & *ρ* (in qua litera & *Demosthenes* multū laboravit, *Alex. lib. 6. c. 14.*) pro quibus sonant *τ λ*. Unde fit, ut agrè suum ipsorum vitium pronuncient *τραύλωσιν*.

Aristoteles, Sectionis XI. problemate 30, distinguit *τραυλότητα*, *ψιλλότητα* & *ιχνοφωνίαν*. *Τραυλότητα* definit, cum quis literam quampiam non potest exprimere, non quamlibet, sed certam aliquam: hanc *Theodorus* vertit blæsitatem. *Ψιλλότητα* verò, cum litera quampiam aut syllaba supprimitur, veluti cum *πιθέυει* dicitur, pro *πισέυει*: hanc *Theodorus* vertit balbuciem. *Ιχνοφωνίαν* autem, cum non valent expedite syllabam syllabæ contexere pronuncians; quam *Theodorus* vertit linguæ hæsitantiam.

Propter huiusmodi linguæ vitium multos cognominarunt, utpote *Battum*, *Bambalionem*, *Balbum*.

Batto, cuidam Thebano, vox fuit exilis, linguæq; parùm articulata: cui *Pythia* dixit: *Βάττ' ἐπὶ Φωνὴν ἦλθες*, *Batte* ad vocem venisti. *Hisch. Erasm.* Et *Herodotus* in *Melpomene* ait, *Battum* fuisse appellatum, lib. 4.

M. Fundanium *Cicero* III. *Philip.* scribit cognominatum *Bambalionem*, ab hæsitantia linguæ. Et Græci Grammatici tradunt *βαμβάλιζεν* valere tremere corpore propter frigus, atq; horrere: hujuscemodiq;

aliquem

aliquem dentium tremorem ostendere arbitrantur voluisse *Homerum*, cum in χ Iliadis de Dolone jam capto cecinit, $\acute{o} \delta' \acute{\alpha}\gamma' \acute{\epsilon}\sigma\eta \tau\acute{\alpha}\rho\theta\eta\sigma\epsilon\nu \tau\epsilon \beta\alpha\mu\beta\acute{\alpha}\iota\nu\omega\nu$, tanquam metu ille impeditam linguam haberet, &, cum vellet loqui, exprimere verba non posset, sed balbutiret. *Victorius lib. 17. Valerius lect. c. 14.*

Hic quoq; monendi sunt Cantores, ut studeant sinceræ pronunciationi citra confusionem aut perversam corruptionem literarum: Sic enim, quod canitur, cum intellectu auscultantes afficit. Sit itaq; A non obscurum, sed clarum; cujus literæ genuinum sonum docet *Terentianus*, priscus Grammaticus, hoc Sotadeo:

A (inquit) prima locum litera sic ab ore sumit:

Immuni a rictu patulo tenere labra,

Linguamq; necesse est ita pendulam reduci,

Ut nisus in illam valeat subire vocis:

Nec partibus ullis ferire dentes.

E fit purum, non ut alicubi EI.

O rotundo ore efferatur, neq; item obscuretur. &c.

S non fit exasperatus sibilus, satis est, si sit sibilus, quem quia spirat, serpentina est habita & dicta litera.

Σ illud, nihil tale meritum, *Athenienses* in perpetuum exilium egerunt; Et ut puellas & amatores molles imitarentur, *Poëta* Atheniensium non solum minus frequentandum sibi censuerunt, sed relegandum etiam ultra Scythiam, ut versus universi essent $\acute{\alpha}\sigma\iota\gamma\mu\omicron\iota$. Etiam Magistrorum dicendi quidam dixisse fertur, ferarum sonum videri vix dignum.

Quin & Musicos ipsum Σ habet minus faventes, ut ajunt *dipnosophista*. Sic enim apud *Athenaem*: $\tau\acute{o} \delta\epsilon \Sigma \text{ AN} \acute{\alpha}\nu\tau\iota \tau\acute{\epsilon} \Sigma \delta\omega\rho\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma \epsilon\iota\rho\eta\kappa\alpha\sigma\iota\nu$. $\text{O}\iota \gamma\delta \text{ M}\mu\sigma\iota\kappa\omicron\iota \kappa\alpha\theta\acute{\alpha}\pi\epsilon\rho \text{ A}\rho\iota\sigma\acute{o}\xi\epsilon\nu\text{Θ}$. $\text{P}\eta\sigma\iota$, $\tau\acute{o} \sigma\iota\gamma\mu\alpha \gamma\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\nu \pi\acute{\alpha}\rho\eta \tau\acute{\epsilon}\nu\tau\omicron$, $\Delta\iota\grave{\alpha} \tau\acute{o} \sigma\kappa\lambda\eta\rho\acute{o}\sigma\omicron\mu\omicron\nu \epsilon\iota\nu\alpha\iota \eta\sigma\iota \acute{\alpha}\nu\epsilon\pi\iota\tau\eta\delta\epsilon\iota\omicron\nu \acute{\alpha}\nu\lambda\omega$.

Terentianus autem de S non prorsus sinistrè sentire videri possit his versibus:

S promptus in ore est, agiturq; pone dentes

Sic

ταυρις

Sic levis & unum ciet auribus susurrum.

*Neg, enim carpitur levor, neg, levis susurrus
Insuavis est.*

Relinquamus S Suevicum, sibilum superfluâ aspiratione exasperans, quo & alii & simii quidem utuntur, qui peregrinitatem quoque at absq; ratione colunt.

Porrò videndum est, ne vox sit acutissima: canere enim omnia clamose, insanum est. Siquidem in vociferationibus nimis commotis & asperis efficit spiritus impetus, & contentio inæqualis rupturas & convulsiones. *Plut: præcept. sal.* Auscultantis item aures obtundit, & animum stupore corripit. Ut itaq; æquabili sono correspondeat contentus, moderatione quadam regenda est vox, quam nimis acutam & magnam edit Natura.

Cujusmodi vocem firmam & ferream *Homerus* tribuit Stentori, quâ vincere alios quinquaginta potuit. *Erasm. in Adag. Homer. Iliad.* εἰς ὅς τόσον ἀυδήσας χ' ὅσον ἄλλοι πενήκοντα. Et *Carneadem*, Cyrenensem Philosophum & Dialecticum insignem, *Plutarchus* scribit fuisse μεγαλοφρονότατον, id est, maximæ & sonantissimæ vocis, adeò, ut Gymnasiæ princeps eum monere cogeret, ne tantoperè clamaret. At ille; Da ergo mihi vocis modum; Respondit Gymnasiarcha: Modum habes auditores tuos. *Plutarch. de Garrulitate. Laërt. lib. 4.*

ANTIPATER Stoicus eam vocis magnitudinem cum nec posset nec vellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus est καλαμοβοῶας Calamo-vociferans. *Cælius lib. 19. c. 15.* Etiam inter alia, quibus *Æschines* lapidat Demosthenem, τὸ βοιωτιάζειν objicit, quòd Bœotorum more vociferaretur immodicè, & indecorè, instar bovis (vel quòd Bœotorum partibus faveret) *Erasm. in Adag.*

Faceta est clamosi reprehensio, quando, stentoreâ voce quodam clamante, quædam ex adstantibus fœminis plorare consuevit: Ille mulierem ad se vocatam rogavit, quæ causa esset fletus, num voce sua commota lacrymas effunderet? Respondit illa: sibi à marito moriente asellum relictum, inopiæ suæ præsidium: Eo defuncto ægrè se victam tolerare: Itaq; quoties illum audiat, magna voce boantem, videri sibi asi-

num suum rudere, cujus recordatione ad fletum vel invita compellatur.
Poggius in *Facetiis*.

Quondam servos venales & præcones commendabat vox nimis clara & firma: Unde de *M. Cælio*, qui clara firmaq; voce valuit, ne miremini, inquit *Cicero*: nam hic unus ex his est, qui proclamant; significans illum fuisse præconē, & hoc usu contigisse, ut esset vocalis. *Erasm.* in *Apophth.* Sic ludens *Cicero*, vociferantes, dicit, claudis esse similes, qui ex imbecillitate sic ad clamorem, ut illi ad equos, confugerent. *Plutarch.* in *Cicer.* & in *Apophth.*

Alioqui vocis magnitudo laudi tribuitur Naturæ Heroum fortissimorum, quibus *Homerus* Epitheton apponit; quod sint βονὴ ἀγαθὴ. Nam ubi magna & clara est vox, etiam thorax est magnus; Ergo (ut Medici docent) cor quoq; calidum, unde animositas; & cerebrum robustum, unde robur corporis provenit.

THRASIBULUS, Dux classis, superavit vocis magnitudine omnes Athenienses sua tempestate, *Sab. lib. 8. En. 3.*

Hujusmodi clara voce gaudent, qui pericula in tempore avertenda acclamant. DARIUS Rex cum è Scythia fugeret, & ad pontem, quem Iones propter Scythas interruperant in Istro, nocte intempesta venisset, suspicatus se proditum, mox Ægyptium quendam omnium hominum vocalissimum, supra ripam Istri positum, jussit inclamare Hystiæum Milesium Tyrannum: Hic auditus acutissimū, illum sæpius inclamantem ad primam inclinationem exaudivit, & Dariū cum exercitu è Scytharum eripuit manibus, cum ratem in Istro cum reliquis Ionibus contra Scythas in Darii gratiam tueretur, eam tamen solvisset, quantum scilicet, ne Scytharum sagittis socii infestarentur, satis erat. *Herodot. lib. 4.*

PESCENNIUM NIGRUM Imp. legimus voce adeò fuisse canora, ut in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur ventus. *Cælius, lib. 19. c. 12. A. L.*

CAROLUS quoq; MAGNUS voce virili & clara fuisse legitur, licet corporis formæ seu proceritati non respōderet. *Cranz. lib. 2. Saxon. c. 7.*

ERICO II. Danorum Regi vetustissimo, & admodum procero, vox tam sonora fuit, ut non solum à præsentibus, sed etiam à remotissimis liquidò exaudiretur. *Saxo* lib. 12.

At Heroibus suam relinquamus laudem, & quæ Cantoribus conveniat vox, quæ minus, dignoscatur.

In intermediis inter imum sub imumq; spaciis est consistendum. Atq; ad vocem obtinendam nihil est utilius, quàm crebra mutatio, nihil perniciosius, quàm effusa sine intermissione contentio. Solent inepti omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione & canere & dicere: quod vitium in se, ubi peragrata Græciâ & Asiâ rediit, mutatus *Cicero* emendavit.

Et ad vocis moderationem *Grachus* tantam scientiam & diligentiam adhibuit, ut servum Erycinum, literatum hominem & peritum, post se occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneolâ fistulâ sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à contentione revocaret.

In omni quippe voce est quiddam medium, sed suum cuiq; voci: gradatim ascendere & intendere vocem, utile & suave, & illud idem ad firmandum vocem salutare est. A principio clamare in cantu, agreste quiddam est. Est deinde quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius est, quàm acutissimus clamor. Est item contra quiddam in remissione gravissimum, quo tanquam sonorum gradibus descenditur præcipuè ad finem cantus.

Hæc varietas, & hic per omnes sonos vocis cursus & se tuebitur, & concentui afferet suavitatem. Hæc siquidè summa causa est cantionis, & in ea pronúnciationis, ut vox sit animi interpretis & nuncia. Sunt enim voces, ut nervi in fidibus, atq; ita sonant, ut à motu animi sunt pulsæ.

Ad *Cantum*, vel *Discantum* exprimendum vox parva & exilis requiritur, & magis puerum decet esse ἰσχνόφωνον, quàm Chærephontem. *Cælius*, lib. 13. c. 1. A. L. Ubiq; cum moderatione vox clara & sonora cantui conciliat venustatem, si Cantor naturâ fuerit λαμπρόφωνος, h. e.

vocis sonantioris, qualis *Æschines Tragedus* celebratur, teste *Plutarcho*, in vitis decem Rhet.

In cantu *florido*, (de quo in Tomo IV.) qui Choralem cantum harmonia & consonantiis, ceu flosculis, eleganter exornat & efflorescere facit, agilis & flexibilis vocis velocitas suam omnino meretur laudē; quoties præcipuè sonos, notulis majoribus descriptos, cōvenit discernere, & hinc inde vagabundo vocis velocioris motu exprimere per fusas & semifusas, quas *Chromata*, id est, colores appellant veteres; Unde videtur Germanis assumpta dictio *Coloriren*.

Fictam & alienam ab homine assumere vocem & in oratione & in cantione magnū est dedecus, & naturæ violentum. *Λαρυγγίζειν* Græcis dicuntur, qui non loquuntur naturali modo, sed dilatato gutture effundunt immanem vocem: Quemadmodum & canunt nonnulli. Quod vitiū *Demosthenes* objecit *Æschini*, quòd non ex animo loquens vocem præter naturam intenderet. *Erasm.* in Adagiis.

Sunt, qui voces avium, pecorumq; & aliorum quorundam hominum sic imitantur atq; exprimunt, ut nisi videantur, discerni omnino non possint. *Augustinus*, lib. 4. de civ. Dei, cap. 23. *MAGNES* ex Icaro urbe *Comicus*, omnium animantium voces imitatus est, & ab iisdem nomen fabulis suis indidit: quemadmodum *ARISTOPHANES* *Ranarum* coaxatum, Avium voces, *Vesparum* bombos imitatus est. *Gyrald.*

In quendam vocis absonæ *Ausonius* sic ludit:

Latratus Catulorum, hinnitus fingis Equorum,

Caprigenumq; pecus, lanigerosq; greges

Balatu assimilas: Asinos quoq; rudere dicas,

Quamvis Arcadicum fingere turpe pecus.

Gallorum cantus, & ovantes gutture corvos,

Et quicquid vocum bellua felis habet.

Omnia cum simules ita verè, ut ficta negentur;

Non potes humane vocis habere sonum.

Democritus tamen ostendit, Homines summis in rebus esse bestia-

rum

rum discipulos, & inter alias oloris & luscinię, in cantu & voce fingenda, suaviter modulantium. *Plutarch.* de animantium comparatione.

Lectū dignus est *Ovidius* in *Philomela*, de proprietatibus avium. Et Musicę quidem ac Poęsi augurio est fausto *Luscinia*, quādo in ore *Stesichori* Poętę infantis cecinit. *Plinius* lib. 10. c. 29; atq; *Tisias*, *Hesiodi* Filii, infantis ori insedisse dicitur. *Luscinię*, cęteris suaviores ac vocaliores, tradunt *Thraces* circa *Orphei* sepulchrū nidificasse. *Pausan.* in *Bęoticis. Nat. al. Com. Mythol.* lib. 7. c. 14. *CHRYSIPPUS* *Luscinię*, in quibus elegantię studium natura expressit, non alendas putat, & eos, qui alunt, graviter increpat. *Plutarch.* in lib. de *Republ.* Nefandę itaque sunt & detestabiles *Heliogabali* epulę, quas inter alias delicias *Lusciniarum* linguis instruxit. *Lamprid.*

Cęsares juvenes habuisse leguntur *Luscinię*, Gręco atq; Latino sermone dociles: pręterea meditates in diem, & assiduę nova loquętes, longiore etiam contextu: *Plinius* lib. 10. c. 42. Unde apud Romanos olim *Luscinię* immenso precio vendebantur, ampliore etiam, quām olim *Armigeri*: *Plinius* lib. 10. c. 29. *Sestertiis* sex candidam, alioquin, quod est propę inusitatum, venisse scribit, quę *Agrippinę*, *Claudii Principis* conjugi, dono daretur. Quanquam meritō deridenda est *Laconis inepti stoliditas*, qui, cū aviculę corpulentiam voci non respondere, sed vullis pennis exiguam carnem reperisset, *Luscinię* abiecit, verissimum tamen de ea pronunciavit: Nil aliud, quām voces *Luscinię*.

Et certę, qui *Luscinię* dulcisonę varias voces, & cantus imitatione reddentem detrectaret, dum sape audiisset ipsam, vel alter *Agessilaus* esset. *Plutarchus* in *Apophth.*

Valde & nimium, sub morbo etiam, & ad obitum usq;, *Luscinię* cantum amavit *VLADISLAUS JAGELLO*, Polonorum Rex: Is enim, cū nocte pręcedente, quę pręter temporis rationem frigida fuerat, in silvis *Luscinię* cantu sese de more oblectans, cęli intemperiem pertulisset, obiit febre correptus: *Cromerus* lib. 20.

Et cū Patavio, animi gratia, per *Oporinas* ferias Venetias pro-

fecti essemus, scribit *Zuingerus* sub annum salutis 1558. in parte urbis eminentissima & frequentissima, quam Rivum altum vocant, Turcus quidam mercator complures aviculas, quæ ob vocis suavitatem in precio habentur, venales conspicatus, aliquot nummis aureis redemptas, eo solo nomine, ut earum libertati confuleret, spectantibus cunctis & applaudentibus manumisit. *Zuingerus* Theatr. volum. 14. lib. 1. f. 2905,

Ne autem longiùs digrediamur, sed ut vocis circumplexæ & moderatæ observationes, imitationésq; contrahamus & finiamus, operæ pretium est, colophonis loco hoc addere; videlicet in singulis affectibus, quorum pulsus tactumq; voces exprimunt, vivam accommodationem spectandam esse. In alio enim affectu aliud vocis genus requiritur tam canendo, quam dicendo: qua de re *Thrasymachus* jam ante Aristotelem ἐν ἐλέοις quædam præcepisse videtur.

In miseratione igitur vox cantus erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis, quæ vel lacrymas excutiat.

In iracundia textu vox contraria est, acuta, incitata, crebrò incidens.

In voluptatis cantu, tenerum, lenè, effusum, hilaratum vocis optatur.

Dolor sine commiseratione grave quiddam & imò pressu ac sono obductum requirit.

In blandiendo, faciendo, satisfaciendo, rogando levis vox & summissa est.

Atq; hæc de vocis moderatione in dictionum & affectuum cantu: ad quam exercendam *Medicina* continuanda est, ut à cœna post Solis occasum frictiones & certorum spaciosorum inambulationes teneantur. Recreandæ vocolæ causâ necesse est mihi ambulare, scribit

jam ætate gravis *Cicero* ad Atticum. *Quintilianus* huc adjungit Unctiones, temperantiam Veneris & victus: ejusmodi diætam à *Nerone* observatam suprâ scripsimus.

CAPUT VIII.

*De Musices cognatione cum Ethica, Physica,
& Mathematica.*

VT artes inter se cognationis vinculo connexæ sunt omnes: Sic Musicam etiam certa analogia & ratione cognatam, & cum Naturali & Morali adeoq; Civili, nec non Mathematica Scientiâ conjunctam esse, certo est certius: Unde à Musico bono bonum Physicum, bonum Ethicum, bonum Jurisconsultum, bonum Politicum, bonum fortemq; Polemicum & Mathematicum non abhorrere colligimus.

Nam *Plato* in 4. Politicorum *Justitiâ Universalis* definitionem, quòd sit obedientia omnium virium erga Deum, declarat ipse ex similitudine de Harmonia. *Ut* enim in cantilenis voces præcipuæ sunt; ὑπάτη Infima, id est, Bassus, ἡ χορδὴ μουσικὴ βαρὺν φθόγγον ὀπιτελῶσα, Chorda Musica gravem sonum perficiens: μέση, Media, id est, Tenor & Altus: καὶ Νήτη, ἢ νεάτη, seu prima vox, id est, Discantus. *Ita* in anima facit tres partes, quarum Primam & Supremam, in qua est cognitio, ratiocinatio, judicium; & libertas voluntatis, nominat ἡγεμονικόν, cujus sedem in cerebro esse dicit, & confert cum ὑπάτη. Quia ut hæc vox infima gravissima est, ita regit cæteras; ideoque, de *Platonis* sententia, judicium rationis certum est, hoc est, Lex Naturæ, seu Notitiæ naturales sunt veræ & immotæ. Secundam partem animæ, quam in corde collocat, θυμικόν nominat, quia cor ciet affectus, qui sunt satellites, ministri & executores rationis. Et hanc comparat ad μέσην, quia aliàs affectus obtemperant rationi, aliàs contumaciter repugnant. Infimam deniq; partem animæ nominat τὸ ὀπιθυμητικόν, quia continet appetitiones vegetativæ potentia, quarum sedes est in Epate. Hanc partem, cum longissimè ea absit à ratione, sicuti sitis & fames, minùs reguntur consilio, transfert ad νήτην, seu νεάτην, h. e. Supremam vocem.

Sicut igitur in Musica, cum voces aptè & concinnè inter se con-

sonant,

sonant, suavis & dulcis harmonia efficitur: *Ita* cum inferiores vires, videlicet affectiones & appetitiones in cibo & potu & cæteris voluptatibus, obtemperant rationi, quæ tenet principatum, dulcissima est omnium virium in hominis natura inter se conformitas; quam concinnitatem, seu harmoniam virium inter sese postea *Plato* inquit primam justitiam & primam virtutem esse.

Porro Virtutis definitione asserta, quod sit consensus & Harmonia inferiorum virium cum recta ratione, quæ est Lex Naturæ, adeoq; cum ipso Deo: εἶδη ψυχῆς, seu, ut cum *Aristotele* loquamur, Potentias animæ, τὸ Ἰπιθυμητικόν, τὸ θυμοειδές, καὶ τὸ λογιστικόν, confert *Plato* ad tres Ordines in optimè constituta Repub. qui sunt τὸ χρηματιστικόν, τὸ Ἰπικυρικόν, τὸ βουλευτικόν, & ostendit ἀναλογίαν inter se partium, qua fit, ut eadem ratione virum justum dicamus, sicuti totam civitatem. Etenim si parti, principatum tenenti, reliquæ inferiores se subjiciant & accommodent, & singulæ cum fide faciant officium proprium; effici statuit statum illum, consentaneum naturæ, tanquam sanitatem, & pulchritudinem, & optimum habitum totius animi: seu tanquam Harmoniam trium chordarum totius systematis Musici, νεάτης, ὑπάτης, καὶ μέσης, & cæterarum, quæ his interjectæ sunt, in unum concentum conspirantium: Sin contrà fiat, discessione partium factâ, morbum illum existere, seu deformitatem, sive imbecillitatem animi, quæ vitium nominetur, veluti confusum & absonum quendam ululatum discrepantium sonorum.

Physicæ cognatam vim Musicæ prodit usus, qui in omni vita locum habet, ut mox demonstrabitur infra, nec modò in ludicris rebus ad remissionem & relaxationem animi, verùm etiam in seriis. Animus enim noster concentu & Harmonia mirificè delectatur: Eamq; ob causam *Plato* animam harmonicè à primo opifice creatam asserere, non dubitavit. Quandoquidem simile suo simili oblectari solet. Rationem horum in numeros transfert *Plato*: Subest tamen occulti quid, hoc est, divini, quod aliquando corporea mole exuti perfectè cognoscemus.

Ad

Ad *Arithmetica* cum Musica, sacratissima arte, cognationem quod spectat, certum est Musicam subjici Arithmeticae. Numerus enim, sine complicatione cum alio consideratus, puram ponit Arithmeticam. At si fuerit complicatus cum alio subjecto, & servaverit considerationem Arithmeticam, ut considerari potest cum sono, & confurgit Musica, quæ subjicitur Arithmeticae, & considerat numerum sonorum. Non inscite Græci decentem carminis motum *εὐρυθμίαν* vocant. Numerus certè *amussis est*, quæ æquando operi Musico semper est adhibenda, & nihil est usquam, quod ultra citraq; numerorum præscriptum rectè geri possit. Unde intelligimus, Musicam quandam cognationem habere cum judiciis, in quibus si quid præter præscriptum fiat, æquè dissonant secum pariter, ac dissident omnia. *The- mistoclem* propterea ajunt, cum ab eo Simonides Poëta iniquum judicium efflagitaret, his verbis elusisse hominis petulantiam: *Neq; tu Simonides, bonus Poëta esses, si præter numerum caneres: neq; ego bonus Princeps, si præter legem judicarem.*

Cum *Astronomia* quod commune, vel cognatum habeat Musica munus ac officium, porrò attendatur. Ex cæteris profectò disciplinis Musica & Astronomia non parum conferunt pro recta appetitionum conformitate: Ratio est, quia duo sunt sensus, cum animo summo perè juncti, rectæ nostræ institutioni præsertim destinati, ad quos etiam præcipuè pertinet imitatio, Visus scilicet, & auditus. Visui conducit Astronomia, per quam cœlestia intuentes, ad eorum imitationem internas animi appetitiones rectè componimus: Propterea in *Timæo* dicit *Plato*, *homini tributos esse oculos, ut inspicienti regulatissimos cæli motus congruentem modum suis appetitionibus imponeret.* Musica respondet auditui: quæ ob rationes & proportionales, ex quibus constat, miram habet cum anima, rationis compote, antipathiam & sympathiam; ut unusquisq; in seipso manifestissimè experitur. Propterea ut visus & auditus germani sunt sensus, nostræ institutioni inservientes: ita duæ illæ disciplinæ, eis proportione respondentes, germanæ à veteribus denominatæ fuerunt.

Constat inde, quàm salutare censeari debeat Symbolum illud *Pythagoræ*, dum dixit: *Qui congruenter animum à perturbationibus purgare studet, salem adhibeat, cantuq; ad lyram utatur.* Sal sapientiam indicat, quæ cum prudentiæ recta ratione juncta, salutarem in appetitionibus consonantiam parit.

Astronomicam præterea cum Musica cognationem, Jano Doufa Filio, eruditè ad Lectorem de lib. rerum cœlestium scribente, repræsentat *Jopas*, qui apud *Virgilium*, principem Poëtarum, inter regias epulas errantem Lunam Solisq; labores ad citharam canit. Nec ob aliam causam *Orphei Chelyn* in sidera relatam ab antiquis arbitremur, quàm quòd Astrorum cognitione Musicis Poëticisq; modulis quàm maximè cognatam crederent. Nam & ipse Orpheus in Hymnis cœlum universum Apollinis Citharâ temperari testatur: Et *Pythagoræ*, dum incredibilem Harmoniæ cœlestis suavitatem sibi fingunt, *Sirenas* suas etiam illic evexerunt, quæ molem illam, tot siderum colucentibus oculis contextam, discordi quadam concordia, & acutorum cum gravibus temperatione modulantur: adeò ut etiam floribus Hymnos assignent iidem, quibus alii Soli, alii Lunæ, plausu quodam cœlestibus Camœnis respondente, accinant & gratulentur.

Hinc clarissimi quidam Mathematicorum, stellarum configurationes, & motus earum in Epicyclis, & longitudinum altitudinumq; differentias, Diatonicis, Harmonicis & Chromaticis rationibus accommodârunt. Hinc apud illos *Saturnus Dorio*, *Jupiter Phrygio*, *Mars Lydio*, *Mercurius Phthongo* movetur.

Adhæc Astrorum positus ad Orientem, vel Occidentem, gravissimis sonis; ubi ad cœli meditullium pervenere, acutissimis comparantur.

Sed & in Hymnis Deorum *Stropha* extimi cœli conversionem, *Antistropha* septem siderum contrarios motus, *Epodos* terræ quietem indicabat.

Et dierum ordo, ut quidam censent, de septem stellarum vocabu-

lis appellatus, ratione quadam Harmoniæ, quam *διωτερος ἄφων* nominant, cum cœlestibus illis anfractibus rotationibusq; congruente, distinguitur.

Atq; hæc sanè de Musices cognatione cum Ethica, Physica, Arithmetica & Astronomia, ex aliis retulisse, & obiter tantùm attigisse sufficiat. Si cui libido esset philosophandi, illi amplissimus hîc pateret campus, mihi sanè tantum otii non contigit, neq; adeo operæ-premium visum fuit.

CAPUT IX.

De Musicæ vi & efficacia, atq; usu παθητικῷ ad affectus eùm placidè sedandos, tum rapidè excitandos.

Anta profectò est Musicæ δύναμις & ἐνέργεια, ut nec *Platonis* melle tinctâ loquelâ, neq; *Demosthenis* grâdiloquentiâ satis queat prædicari. *Musica* enim perito instructa artificio, ebullientium instar fluctuum maris, Affectuum ac perturbationum vehemens & suscitatrix & domitrix est; quæ modò rationem adeò percellit, penetrat ac obnubilat, ut de sua sede deturbari videatur; modò effervescentes animi motus in placidum & tranquillum collocet portum. Meliorem hunc usum scitè commendat *Dion Chrys.* Orat. 32. ad Alexandrinos, Musicam inventam afferens *θεραπείας ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων τῶν παθῶν, καὶ μάλιστα δὴ μεταστρέφειν ψυχὰς ἀπηνῶς καὶ ἀγρίως διακειμένας*, propter medicinam humanorum affectuum, & potissimùm, ut in rectum possit reducere statum mentes, sævitiâ & feritate affectas. Et Musicâ, ait *Plato*, elegantia & cōcinnitatis opificem, hominibus à Deo non deliciarū causâ, aut pruritus auriū datâ, sed cōcessam, ut animi periodos & harmonias turbulētâs & erraticas in corpore, Musarū & Gratiarū penuriâ, sæpenumero

per insolentiam & improbitatem lascivientes, iterum revolvat decenter & reducat: ὅσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται ἑοῶν Πιερίδων αἶοντα: ut est apud *Pindarum*; Quæ non amavit Jupiter, hæc obstupescunt gravius, cum Pieridum audiunt vocem: siquidem efferantur fremantq; *Plutarchus* de Superstitione.

Ut enim, quando in corpore humano humor aliquis vel quantitate vel qualitate excellit, fit ἀπόσυσις, & ex ἀπόσυσει κρίσις: Ita quando in corde & arteriis spiritus, fit perturbatio & commotio.

Similitudinem videntur habere spiritus cum humoribus, nimirum, ut alii sint *Cholerici*, à quibus ira, indignatio, Πιχολορεκαυία; alii *Sanguinei*, qui gaudium, amorem, pudorem movent; alii *Pituitosi*, à quibus timor & segnities; alii deniq; *Melancholici*, invidia, tristitiæ & similibus instrumenta. Sed hi affectus animi Musicâ suaviter leniuntur, quoniam inæqualia adæquantur. *Pythagoras* quoque censuit repentinos animi motus & mentis perturbationes nulla re magis, quàm vocum concentu emulceri. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 25. Seneca lib. 3. de Ira cap. 9.*

Sententiam hanc, & hîc, & suprâ de Modorum affectu assertam, viva exempla & historiæ comprobant.

Hotherus, Hodbrodi Suevorum Regis, ab Helgone Danorum Rege cæsi, filius, Musicæ omnigenæ peritissimus, ad quoscunq; volebat motus, variis modorum generibus humanos impellebat animos; gaudio, mœstitiâ, miseratione, vel odio mortales afficere noverat. *Salvo lib. 3.*

Et fama est *Empedoclem Agrigentinum* cantiunculâ quadam furibundum adolescentem, nudoq; ferro hospitem impotentem suum, compressisse atq; sedasse. *Zwingerus* in theatro vitæ humanæ.

Achilles, Chironis Centauri discipulus, in Iliade accinens Citharæ veterum res gestas, furorem & indignationem, contra Agamemnonem conceptam, sopire videtur. *Ælianus lib. 14. de var. hist. & Athenæus lib. 14. c. 10.*

ISMENIAS, Choraules peritissimus, Antigenidis discipulus, teste Boëthio, multis ægritudine laborantibus omnes animi molestias absterfit.

CLINIAS, Philosophus Pythagoræus, si quando ad iracundiam se præcipitem ferri sensisset, mitigatus est animo, Musicâ & chordis. *Ælianus* lib. 14. de variis histor: & *Athenæus* lib. 14. c. 10. ex *Chamelconte*.

Et GILIMER Vandalorum Rex, obsessus in monte Papua à Belisario, Musicæ vim & solamen in miseriis intellexit, quando præter panem ad famem sedandam, & præter Spongiam ad lacrymas abstergendas, etiam Citharam ad tristitiam pellendam petiit ab hoste. *Procop.* lib. 4. *Vandalia*, & *Cedrenus*. Et *Joach. Garceus* D. in Asylo, h. est. in exegefi Psal. 90.

In quinto dogmatum Hippocratis & Platonis scripsit GALENUS verba *Posidonii Philosophi*. Damon, inquit, Milesius, cum ad Tibicinam accessisset, quæ Phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem usq; incenderat, iussit ad Doricas leges tonum demittere: quo illi demulsi quievêre.

Boëthius in præfatione Musicæ hoc tribuit Pythagoræ, quòd in centione modi Phrygii incitatum adolescentem, patriâ barbarum, vino temulentum, irâ furentem, quum jam ædibus amicæ, quæ rivalem admiserat, ignem admovere tentaret, tibicinâ jussâ Spondæos succinere, ad sobriam mentem revocarit.

TIMOTHEUS, cum ad Alexandri mensam caneret Orthium modulum, Regem repente, velut insanum, statuit in pedes, coëgitq; in arma prosilire: rursus remittente cantu, continuo & Regis remisit affectus. *Sabellicus* lib. 10. c. 8. ex *Plutarcho*.

ALEXANDER quoq; Antigenide tibicine aliquando carmen modulante Harmatium, usq; adeò velut lymphatico impetu permotus est & exarsit, ut concussis armis proripiens, è mediis epulis manus propè accumbentibus injecerit; illectus bellico sono, verum ostendens illud Laconicum: *Urget enim ferrum scitè fidibus canere*, suffragiumq; adjiciens Spartiatis cantantibus:

In ferrum serpit, Citharam pulsare peritè.

Nec ita multò post molliori sono & mitiori Cithararum ictu ab armis ad epulas fuit revocatus; referente *Henrico Salmuth*, in lib. 1. de rebus memorab. *Gvidonis Pancirolli*, tit. de Musica ex Plut. Orat. 2. de Alexandri fortuna & virtute.

Nec rarò videmus, Heroës concentuum suavitate impetus suos intempestivos veluti fregisse. Allegari posset exemplum D. Lazari Suendii, nostri seculi excellentis & militaris heroïs, qui sæpenumero Turcarum impressiones magna cum laude tam suorum, quam hostium fregit, quem scimus, & ipsemet vidi & audivi, inquit *Camerarius*, Musica Instrumenta mitiora ad refrenandos & demulcendos generosos impetus, intempestivè occurrentes, adhibere solitum fuisse. *Camer. Centur. 2. cap. 81.*

Quid quòd & Musicus modus picturæ, quæ dignoscenda exponitur, ritè adhibitus, oculos & animum contemplantis mirificè adficiat?

THEON, cum pinxisset virum armatum, qui excursionem ex urbe repentè faceret, & furore quodam correptus in hostes irrueret; non tamen prius exhibuit picturam, quàm Tibicinem juxta collocasset, quem jussit carmen Orthium canere, penetrans & clamosum, quàm fieri posset maximè, & quòd ad prælium animaret. Simul ac igitur auditum est carmen asperum & horrendum, atq; tubâ quasi armorum expeditionem sonante, picturam ostendit, & miles conspectus est, cum efficaciorum cogitationem de excurrente in animis hominum cantus excitaret. *Ælianus lib. 2. var. hist.*

Apud ERICUM II. cognomine BONUM, Daniæ Regem, Citharæ, quidam de sua arte differere cœpit, suo cantu homines ad furorem, amentiamq; pertrahi posse jactitans. Rex novitate rei motus, specimen professionis edere jussit. Annuit ille: at ne qua nocendi hominibus ansa daretur, jussit prius omnis generis arma efferri, & certis in locis collocari custodes, qui cognito vesanorum strepitu irrumperent, ereptamq; Citharam capiti illiderent, ne & ipsi in rabiem agerentur, reliquos à mutuis verberibus arcerent. Primò quidem inusitata se-

veritatis concentum edidit, quo auditores in mœrorem stuporemq; sunt everfi: Deinde adeò suavem & jucundam harmoniam, ut mutato animo gaudium etiam externis gestibus, & motu totius corporis proderent: Tandem verò acrioribus modulis concitati, vociferari & tumultuari cœperunt. Custodes irrumpunt, ut Regem cum aliis furem contineant. Sed ille effractis atrioribus arrepto ense quatuor transfodit. Vix tandem pulvinarium mole, undiq; congestorum, obrutus, contineri potuit. Menti restitutus, Hierosolymam expian-dorum homicidiorum causa petens, Haraldo filio Regni procuratore relicto, in Cypro defunctus est, atq; ibidem cum conjugè sepultus, uti *Saxo* lib. 12. *Daniæ* testatur.

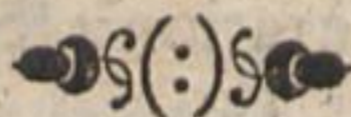
Ad hanc historiam respicit citatio *Camerarii*; Sic enim adducit in *Centur. 1. c. 18.* *Lylus Gyraldus* refert historiam Danicam de Musico, qui tanta modulandi vi excelluit, ut se audientes mente alienare, id est, modò lætos, modò tristes, imò furiosos efficere posse, gloriari solitus sit: idq; cum in præsentia Regis præstitisse. Et addit, se propè patriam non semel apud Leonem X. spectasse. *Et in Cent. 2. c. 81.* Et nostra ætate Instrumenta Musica habemus, quæ similem (nempe *Timothei Milesii* modulis) vim habere cernimus; & in Danica historia, nec non & in *Cornelii Agrippæ* libro legimus; Musicum quendam tanta modulandi vi gloriari solitum, ut se audientes mente diceret ab alienare posse, cumq; id Regis Daniæ jussu facere cogeretur, adstantium animos soni varietate flectere est aggressus. Itaq; inusitatae severitatis concentu edito, quadam veluti mœsticia & stupore omnes complevit, ut extra se positi viderentur: Dein mutata modulorum ratione in plausum, læticiamq; deflexit, ut & corporis motu gestirent: postremò acrioribus modis ad tantum amentia adstantium animos concitavit, ut in furorem ac rabiem quandam præcipites traherentur. *Hæc Camer.* Quis non stupefeat ex tam varia vi Musicae, qua animum hominis in tantas perturbationes è rationis sede præcipitari, & extra se rapi videmus?

Et

Et cùm BACHUM Tyrrheni navicularii transvecturi, & Nymphis nutricibus reddituri, spe prædæ perdere voluissent, ipse hoc intelligēs, iussit comitibus, ut symphoniacè canerent. Quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, ut saltare etiam ceperint, & animis lasciviendo sese in mare projecerint. *Olaus* lib. 15. cap. 29.

Huc referendum est illud *de Corybanteo furore*, in Cybeles Sacerdotibus, qui ita correpti fuerunt, dum ad Cymbalorum pulsum cantando & saltando sacra faciebant, ut & ipsi capita jactarent, & alios in similem agerent rabiem. Hinc dicti sunt *Corybantia æra*; & ipsi Sacerdotes Corybantes, vel à κορύπτειν, quod est caput jactare, vel à pupillis oculorum & genis, quas κόρας Græci vocant: quòd isti Jovis custodes cogentur non tantùm excubare, sed etiam apertis oculis dormire. More enim leporum dormire, est κορυβαντιᾶν, & tantundem quod insanire, & κακοδαμονιᾶν, malo agi genio. Alii volunt dictos à galero, quæ Græcis κόρος dicitur, quòd galero quodam capita tecti, insaniendo luderent. A *Natali Comite* attingitur hic furor, lib. 9. Mythol. c. 5. de Rhea. Hujusce Deæ, inquit, famuli & Curetes, & Corybantes vocati sunt: nam cùm insaniam & beluinam quandam rabiem imitarentur, vocati sunt Corybantes, à jaciendis capitibus, insanorum more. *Et cap. 7. ejusdem lib. 9*: Hos, inquit, Curetas memorant spiritu afflato Bacchico, & valdè tumultuosa armorum agitatione cum strepitu, fragore, cymbalis, tympanis, tibiis, vociferatione inter sacrificia uti solitos, ut præsentibus perterrefacerent, deæq; reverentia & metu adimplerent. *Et Plato* scribit, si illam tantùm modulationem acutè sentiunt, quæ ejus DEI est, à quo corripuntur, & ad illam modulationis formam & gestus & sermonis copiam habent expeditissimam: Cæteros autem ritus contemnunt. *Camer. op. suc. l. c. 81.*

De Tarantulis & S. Viti morbo, sub capite, de virtute
Musicæ medica.

CAPUT X.

*De efficacia, ac usu Musicae πολιτικῶ καὶ πολεμικῶ, ἢ στρα-
τιωτικῶ, sive civili ac militari; cum in Repub. ad seditionem restringen-
dam, pacem alendam, libertatemq; recuperandam; tum ad
Martem, in castris accendendum.*

IOGENES quidem CRNICUS cuidam jactanti Musicam peritiam respondit:

Γνώμεις γδ ἀνδρῶν εὖ μὲν οἰκῶσαι πόλεις,

εὖ δ' οἰκῶσαι ψάλμοισι καὶ τερέλισματιν. *Laërt. lib. 6.*

At ignoravit, Psalmis & cantilenis optimas quasq; sententias Reipub. utiles mensurari, exprimi & inculcari posse.

ΤΥΡΤÆUS, Archimbroti F. Milesius aut Atheniensis, Spartanus tamen dictus, ab aliis etiam Mantinaeus, Elegiographus & Tibicen, ætate penè par septem Sapientibus, Olymp. 35. Elego & Heroico carmine scripsit permulta de Repub. Lacedæmoniorum. *Suidas.*

Inter alias certè etiam hanc μυθολογίαν, ac fabulæ interpretationem, dicuntur *Orpheus*, *Thracius* Theologus, & *Amphion* Thebanus, silvas, saxa, feras cantu suo traxisse; quòd homines, in agris dispersos, ad civilis vitæ cultum in cœtum & societatem publicam congregaverint, partim legibus, partim jucundâ modulatione.

Quid quòd Musicae gravis suavitas, suavisque; gravitas non rarò O-ratoris, vel Poëseos loquentis vice, cum in Repub. togata ac nonnihil mota, tum in societate militari, sive castrensi perfuncta est?

Testatum faciunt historiarum monumenta, in pacificis Legationibus, & ad seditiones sedandas, vel etiam in recuperandæ libertatis stimulum adhibitam sæpe fuisse Musicam.

Complures ex Barbaris Legationes de pace concilianda, instrumentis Musicis instruunt, hostium animos emolliendi gratiâ.

THEOPOMPUS, libro historiarum quadragesimo sexto, Getæ, inquit, Citharas habentes, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt. *At henæus lib. 14. c. 11.*

TERPANDER Lacedæmoniiis aliquando inter se dissidentibus, ex Oraculo seditionem eorum cantus suavitate sedavit. Unde ab eo tempore Lacedæmonii, quoties Cantorum aliquem audirent, protinus exclamabant: *μετὰ λέσθειον ᾠδόν*: quod postea in Proverbium abiit de eis, qui secundas partes assequuntur. *Gyrald. ex Plut. de Musica.*

Et SOLON, in concionem progressus, Elegiâ cecinit, & Athenienses ad recipiendam Salaminem incitavit, Legemq; (quæ jubebat, ut qui de Salamine recuperanda mentionem facerent, morte multarentur) abrogare coëgit. *Polyenus, lib. 3. & Laërt. lib. 1.*

Unde liquidò patet, Musicam canendo in Rebuspub. & concionibus Oratorum partes explevisse, & dicendi persuadendiq; vim oratoriam suavitatis gravitatisq; motu ac efficacia superasse.

Ut porrò ad Musicæ usum, in Præliis, ceu efficacissimum, ita frequentissimum, digrediamur; constat in castris apud plerosq; Cantum & sonum Musicum, ejus suavitate peritè attemperata gravitate, vel etiam desides & ignavos ad arma animasse alacriter; fortes & magnanimos Heroës ad hostiles impetus inflammasse acriter, non sine victorioso pugnae exitu.

Quanquam ACHIVI nullâ Musicâ in bellis utebantur, sed tantum conspiratu tacito nitebantur, referente *Homero*:

*Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνεύοντες ἀχαιοί,
ἐν θυμῷ μεμαῶντες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.*

Gellius Noctium Attic. lib. 1. cap. 1. pleriq; tamen populorum & nationum non nisi concentu sonoro castris educi voluerunt.

Ac licet SOLTSMANNUS, de quo cap. 14. dicitur, præter omnes artes liberales & Musicam detestatus sit: Nihilominus ipsi *Turca*, alioquin instrumentis Musicis carentes, bellicis Tympanis, quorum usus apud eosdem & in nuptiis est, pertinaciter uti non desinunt.

Indi Cymbalorum & Tympanorum pulsu, & flagellis aërem & tympana verberantes, in hostem irruunt. *Alexand. lib. 4. cap. 2. ex Athen. lib. 4. cap. 11. & Suida.*

Ægyptijs

Ægyptiis proficiscendi hora significatur Sistro, *Alexand. lib. 3. c. 2.*
Persis proficiscendi hora significabatur cornu. *Idem ibidem.*

CYRUS Persarum Rex, ne hostium efferis clamoribus milites percussi trepidarent, Hymnum Polluci & Castori canere iussit. Quo concentu effecit, ne improvisa formidine caperentur. *Alexand. lib. 4. cap. 7.*

Galatis barbara Tuba horribili sono bellicum occinuit. *Alex. lib. 3. cap. 2.*

Lacedæmoniis ad tiliarum modulos & rhythmum & moderatum pedis ingressum prælium committere moris fuit: ac primùm quidem conferendarum manuum signum tibiâ dari solebat. Proinde de omnibus quoq; victoriam reportarunt, Musica & modulorum concinnitate eos ducente. Nec enim ut aliæ gentes in præliis incundis utebantur cornibus, aut lituis, sed tiliarum modulis, ut animi moderatiores redderentur: nihil magis ad victoriam conferre rati, quàm ne in primo statim congressu animi militum ferocirent, sed ad tibiæ cantum componerentur, & cum rhythmò æqualiter procedentes, integros servarent ordines.

Spartæ in arce ad levam Minervæ, Poliuchi sive Chalciæci dictæ, Musarum ædem dicarunt, quòd Lacedæmonii in prælia exeunt, non ad Tubæ cantus, verùm ad Tiliarum modos & Lyre cantiunculas. *Pausanias* in Laconicis. *Thucyd.* *Polyb. lib. 4.* *Fab. lib. 1.* *Plutarchus* in Lycurgo.

PROCLÉS & TEMENUS Heraclidæ adversus Eurysthidas, Spartā tenentes, bellū gerebant. Heraclidæ rem divinam fecerunt Palladi, montium Hyberbacteria offerentes. Eurysthidæ repenti in eos irruere & manum conferere: At Heraclidæ nihil turbari, sed Tibicines, ut omni studio præirent, jubere. Quibus præcedentibus, ac tibias inflantibus, armati ad cantū & numerū sequētes, irruptos ordines servabant, & hostes vincebāt. Experiētia eos docuit, Tibiā habere vim &

irritamentum in pugnis. *Quin* & Oraculo, victores se fore didicere, simul ac cum tibicinibus bella gererent. Neq; pugna *Leuctrica* ad tibicines pertinens Oraculum confutat. In *Leuctris* enim non præeuntibus tibicinibus *Lacones* cum *Thebanis* pugnantibus, quibus patrium erat, fistulatoriam artem exercere. Itaq; colligi manifestè ex Oraculo potuit, penes *Thebanos* victoriam futuram *Lacedæmoniorum*, qui sine *Tibia* pugnam capesserent. *Polyænus* lib. 2. Porro instructa *Spartanorum* acie cum adesset hostis, Rex simul capellam immolabat, indicebatq; ut omnes coronas sumerent, & ut tibicines canerent, jubebat, *Castoris* carmen, simul etiam ordiebantur *classicum* canere. Carmen *Embaterium* dicitur. Quæ res severam simul atq; horribilem edebat speciem numeris ad tibiã incedentium, neq; turbantium aciem, neq; animis fluctuantium, sed modestè & hilariter ad modos euntium in certamen. Neq; enim nimia percilli trepidatione probabile est ita comparatos, aut plus satis ferocire; sed animum fiducia & audacia suscipere stabilem, quasi *Dei* præsentis favore. *Plutarchus* in *Lycurgo*, & de *Musica*.

Cuidam autem *Agésilæum* roganti, quam ob causam *Spartana* ad *tibiarum* cantum inituri prælium exercerentur? Ut, cum ad numerum, inquit, incedunt, appareat, qui formidolosi sint, qui fortes. Nam *Anapæstorum* ictus strenuis addebat animum, meticulosi pallorem & tremorem incutiebat. Itaq; cum pes non responderet ad modulos *tibiarum*, prodebatur ignavorum imbecillitas. *Plutarchus* in *Lacon.* *Apoph.* & *Aristot.* in *Problem.* referente *Gellio* lib. 1. c. 11.

Et *GRÆCORUM* mos fuit, duos concinere *Pæanas*, *Marti* quidem in hostibus congregiendis, *Apollini* mox bello absoluto. Illum priorem *Enyalium* vocant. *Dioscuris* *Palladem* primam *Enophon* incinuisse nomen prodidit *Epicharmus*, ex quo præcinente *tibia* congregi cum hostibus *Lacones* orsi sunt. *Cal.* lib. 9. cap. 8. *Antiq. lect.* & *Alex.* lib. 4. cap. 2.

A THENIENSES pæana canentes, & Hymnos *Jovi*, congregi cum

hostibus

hostibus solent: quod frequens etiam apud reliquos Græcos fuit. *Alex. ab Alex. lib. 4. c. 7.*

LRDI, cum ad bellum exeunt, cum Tibiis & Syringibus in acie instruuntur, ut asserit *Herodotus. Athen. lib. 12. cap. 4.* Sic HALTATE, Lydorum Rex, in bello contra Milesios, luxu barbarico, fistulatores & fidicines, quin etiam fœminas tibicinas àdhibuit. *Gell. lib. 1. c. 11. Noct. Att. ex Thucydide & Plut. de Musica.*

CRETENSES Citharâ, fidibus & tibiis utuntur in præliis, quibus instructas acies accendunt. *Alex. ab Alex. lib. 3. c. 2.*

In Romanis Legionibus educendi exercitus, & certaminis conferendi signum Tubarum & Cornuum concentum, & si quando silentio educendæ forent, tesseram fuisse accepimus. *In Prætoriis castris Romanorum* buccina semel, in Consularibus verò bis signum dabatur, qua pedites; Equites verò Lituo ad pugnam advocabantur. Eratq; mos militaris, ut, quoties movenda erant signa aut castra, & ad reliqua belli munia, soli Cornicines signum darent: Excubias verò somniq; & vigiliarum tempora buccina designarent: Si autem Legiones ducendæ in hostes, & acie decernendum foret, aut receptui canendum, Cornua & Tubæ eodem concentu canerent. Si conciones advocarent, aut silentium indicerent, per Tibicinem indicebatur. *Alex. lib. 3. c. 2. & lib. 4. c. 7.*

Cæterum ad excitandos militum animos TTRRHENUS PISÆUS primus invenit Tubam æneam, cum antiquitus convocarentur incitarenturq; milites cornu bubulo. *Plinius.*

At usus Musicæ militaris ut contrahatur, colophonis loco nominatim producendi hinc sunt ex bellicis cantoribus insigniores & victoriosi.

TRITONEM fabulantur Concham à se inventam ad bellum adversus Gigantes attulisse, quam cum inflasset, & eâ inauditum sonum edidisset, Gigantes immanem aliquam belluam, ac formidabilem rati, se in fugam verterunt. Itaq; victoria facilis Diis cessit. *Natal. Com. Mytholog. lib. 8. c. 3.*

MISENUM ÆOLIDEN *Virgilius* celebrat:

————— *Quo non præstantior alter
Ære cedere viros, Martemq; accendere cantu.*

OLTMPUM *Heraclides* narrat pro singulis carminibus versus suos & Homeri numeris adornasse, eosq; cantasse in præliis. *Plutarchus de Musica.*

TIMOTHEUS MILESIUS tempore Philippi Macedonis, Alexandrum suis modulis excitabat, & ad res bellicas alacrius instruebat. *Suidas.*

HERODOTUM tubicinem Megarensen *Amaranthus Alexandrinus* scribit milites, cum, Demetrio Antigoni F. civitatem obsidente, Helepolim muris ob pondus non possent subducere, duabus simul inflatis tubis coëgisse, ut machinam promptè subducerent. *Athen. lib. 10. c. 1.*

TURTÆUS Elegiacus & Melicus Spartanos ad Martem adversus Messenios accendit. *Plutarchus in Messenicis.*

Eo deniq; prælio, quo VALDEMARUS Suenoni III. Danorum Regi & vitam & regnum eripuit, Valdemari exercitum tam crebri corvorum greges intervolasse produntur, ut complures se erectis militum hastis feriendos objicerent. Medias acies interequitabat Cantor, qui parricidialem Suenonis perfidiam (ut qui hospitii simulatione inter medias epulas Canutum interfecisset, Valdemarum pariter, nisi fuga elapsus esset, perditurus) famoso carmine prosequendo, Valdemari milites per summam vindictæ exhortationem ad bellum accenderet. *Saxo lib. 14.*

*Nunc porrò usus militaris historias Musicas excipiat Musices
Virtus Ethica.*

CAPUT XI.

De usu Musices Ἰπιαμ. Φινῶ in pompis & solennitatibus triumphalibus.

Ec parvæ Musicæ cedit dignitati, quod *Triumph* solennitates eâ olim solenni adhibitâ usu factas novimus celebriores, in cujus rei fidem hæc de Triumphorum pompâ ex *Pancirolo* adscribenda duximus, cuius narratio huic instituto non erit incommoda.

De Triumpho igitur solennitate hæc scribit *Pancirollus*.

Die triumphali festum per totam agebatur urbem, templis omnibus apertis, & Nobilibus ita mensas instruentibus, ut de cibo & potu Militibus inde suppeteret. Senatus triumphanti obviam procedebat usq; ad portam Capenam, per quam ingrediebatur: postea in capitolium se conferebant. Sequebantur tubicines & buccinatores, Classicum, ut in conflictu usurpant, occinentes. Postea ducebantur currus spoliis hostium devictorum onusti: Postea statua & simulacra urbium expugnarum, ipso etiam modo, quo cum hostibus conflictum erat, representato. Deinde sequebantur spolia omnis generis hostibus erepta.

Inde alii tubicines: quos ad sacra facienda, quinquaginta aut centum plus minus boves sequebantur, sertis ornati, & cornua inaurati &c. Pone sequebantur currus Regum & Ducum captivorum, & ipsi captivi. Tandem Triumphator aureo insidens curru instar turris fabricato, quatuor candidis vehebatur equis. Hic purpuream gerebat vestem, auro intertextam: dextera manu ramum è Lauro; sinistra sceptrum eburneum tenebat. Quaque versus suaviter canebant tibicines & citharædi, aureas in capite coronas gestantes, & purpura vestiti: quorû in numero quidam aurea ad talos usq; indutus veste, scurriles jocos & scommata in hostes conjiciendo, risum po-

pulo

pulo movebat; Et quæ alia adduntur. Si quis premium aliquod obtinuerat, illud manu præ se ferebat, ni Triumphantis laudem pæana canendo, & multa simul ridicula immiscendo.

Postea omnibus aliis peractis, sub capitolio porticibus cœnabant, usq; dum ad vesperasceret. Tum enim tibiis & variis instrumentis Musicis Triumphantem domum comitabantur, atq; ita festivam illam solennitatem finiebant.

Ovantes verò olim non invehantur curru, ut triumphantes, neq; laureati, nec tubis concinebatur (Oratio enim minor erat triumpho) sed pedibus ingrediebantur calceati, vel equo ingrediebantur, equitibus & amicis comitati, modulantibus multis tibiis. Nam qui citra vim, benevolentiam, gratiam & verbis consecissent rem, non Martialem illum & trucem ducebant triumphum. Modulatio tiliarum addita, quia tibia pacis sit insigne. Vid. Livium lib. 6. dec. 3. Plinium lib. 18. c. 29.

In triumpho clangor tubarum, in ovatione concentus tiliarum: ille Martis, hic Veneris est.

Erat & genus cantilenæ, καλλιων & dictum, quod partâ victoriâ canebatur victoribus, quos & honoris causa καλλιωνες appellabant: ut Jo Pæan, aut Jo triumphæ. Tripudiantes autem cantilenam illam canebant. Athenæus lib. 14. Muretus lib. 3. var. lect. cap. 11.

Quem morem absq; dubio traxerunt à Iudæis, ubi pompa triumphalis magnificè celebrabatur. Nam universus populus cum mulieribus, virginibus atq; pueris ex urbe effusus magna cū læticia, cum cantu, instrumentis musicis atq; tripudiis obviam procedebat, illorum laudes carminibus celebrabat, ut scribit Stuckius lib. 1. antiquit. conviv. cap. 21.

CAPUT XII.

De efficacia Musica ἠθικῆ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ad mores honestos, contra feritatem componendos, & ad virtutem, utpote Humanitatem, Castitatem, Temperantiam &c. contra perturbationes & vitia conservandam.

*U*temadmodum Musicae sua vis & efficacia est πρὸς πάσῃ, ad vehementes rapidosq; affectus excitandos sedandosque: *ita* liberali & ingenuo usu Musica πρὸς ἠθῆν, ad morū virtutumq; honestatem conducit plurimum. *Musica* certè liberalis & ingenua optimorum morum est informatrix, & vitæ disciplina corrigens, & in melius mutans animorum ferocitatem; Altrix est pulcherrimarum virtutum & medicina, præservans animos adversus ægri tudines, ut nulla inficiantur turpitudine, sed omnem luxus ac libidinis fomitem respuant.

Quod attinet mores emolliendi, artificium Musicum scitè adumbratur Mythologiâ de Orpheo & Amphione, qui finguntur à Poëtis silvas, feras & saxa cantu & Cithara movisse ac traxisse. Et quidem ORPHEUM tantâ canendi peritiâ excelluisse scribunt, ut flumina ad ejus cantum firmarentur, aves advolarent, feræ properarent, silvæ, & saxa, & venti, & omnium vel sensu carentium genera accurrerent. Sic enim *Venusinus Poëta* lib. I. Carminum:

*Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Ilæmo,
Unde vocalem temerè insecuta*

Orphea sylva?

*Arte materna rapidos morantem
Fluminum cursus, celeresq; ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris*

Ducere silvas.

Et *Apollonius lib. 1. Argonaut.*

Αυτὰρ τὸν γ' ἐπέκρουεν &c.

Hunc referunt duros lapides & flumina cantu

Detinuisse sua captos dulcedine vocis.

Sylvestres fagos inter confinia terra

Threicia, quæ nunc frondent, vestigia cantus

Illius esse ferunt: quas secum adduxerat Orpheus,

Vertice Pierio Cithara dulcedine & artis.

De *Amphione* fabulantur ita: Jupiter tres filios ex *Antiopa* genuit, *Amphionem*, *Zetum*, & *Calaim*. Propterea maritus *Lynceus* *Thebanorum* Rex eam repudiavit. Pueri cum adolevissent,ulti repudium matris, *Lynceum* interemerunt, & *Dyrcem* ejus conjugem, pulsoq; *Cadmo* sene, *Thebas* possederunt; & *Amphion* *Cithara* lapides movisse dicitur, atq; ita muros *Thebanos* condidisse, ubi saxa in structuram sponte assilierunt, numeris *Musici* illecta, *Amphione* *Lyram* suaviter pulsante.

Figmentis de Orpheo & Amphione hanc involverunt *Poëta* veritatem; *Viros* nempe bene dicendi & canendi peritos, inrudes adhuc mortales, rupium incolas, qui sine ullo morum delectu & sine legibus viverent, ferarumq; ritu per agros nullis conditis tectis vagarentur, incidisse, & tantum orationis & modulationis suavitate valuisse, ut ad mansuetius vitæ genus homines traduxerint, illos in unum locum convocarint, & ad obsequii civilis pellexerint disciplinam, civitates condere docuerint, legibusq; civitatum obtemperare, matrimoniorum foedera servare: quod fuit antiquorum *Poëtarum* & *Musicorum* munus creditum.

De utrisque *Horatius* in arte *Poët.*

Sylvestres homines sacer interpretsq; Deorum

Cædibus & victu fædo deterruit Orpheus,

Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidosq; Leones:

Dictus & Amphion, Thebana conditor urbis,

Saxa movere sono testudinis, & prece blanda

Ducere

*Ducere, quò vellet: fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.*

Sic Mythologia Ethica fingitur *Orpheus* placatis inferis, id est, animi perturbationibus, in lucem adducere conatus esse *Eurydicen*, quæ nihil aliud est, quàm *Justicia* & *æquitas*. At fuit ea rursus ad inferos retracta, ob nimium *Orphei* amorem: quia neque *justiciæ* quidem opus est, nimis esse cupidum: nec nimis cedendum est vel honestis cupiditatibus, quæ in gravissimas animi perturbationes inducunt, quas sola placari & sedari fas est ratione. *Natal. Comes Mythol. lib. 7. c. 14. & lib. 8. cap. 15.*

Rectè itaq; *Dion Chrysof.* asserit, *Musica* inventam esse propter medicinam humanorum affectuum, & potissimum, ut mentes, sævitiâ & feritate affectas, in rectum reducere possit statum: ut superius *cap. 11. ex Orat. 32. ad Alexandrinos* citatum.

Eandem ob causam *NUMA POMPILIUS* de Diis Deorumq; rebus versus composuit, iisque in sacris ludisq; publicis ritè cantatis, ferocissimam gentem ad humaniores mores transtulit. *Zwingerus Volum. 4. lib. 3. fol. 1141.*

Et verissimum illud fuisse affirmant, *APOLLINEM* certis quibusdam *Citharædicis* normis à se inventis vitam multis mortalibus produxisse, abstulisseq; feritatem. *Lud. Vives* de laudibus *Philosophiæ*.

Scribit quoq; *THEODERICUS*, Rex *Gothorum*, ad *Boëthium*, ut *Citharædum* mittat, qui dulci sono fera corda gentilium demulceat. *Theodericus Epistolarum lib. 2.*

ARCADES *Musica* ex artibus solam discunt, & per omnem vitam exercent, nec id lasciviæ causâ, vel deliciarum; sed ut præter labores assiduos in colendis agris, vitæ duriem atque asperitatem, & austeriores mores, ex cœli tristitia quadam provenientes, hac quasi dulcedine remolliant ac contemperent. Hujus rei argumentum ingens ex *Cynethensibus* est; qui cum instituta majorum, pervicaciùs aspernari cœpissent, in eam brevi feritatem abière, ut

in nulla Græciæ totius civitate scelera majora, aut crudelitatis exempla ederentur immitiora. *Calius* lib. 9. c. 9. *Antiq. Lect.* ex *Athenæi* lib. 14. c. 11. & *Polybio*. Et *Sabellicus* lib. 2. *Enneadis* 5.

Et hujus rei memorabile exemplum narrat *Bodinus* de *Repub. Cynethensium* *Arcadiæ* populorum, qui neglectis canendi legibus, Urbanitatem ac Humanitatem cum feritate commutarunt, & gravissimis Bellorum civilium fluctibus. tam diu jactati sunt, quoad *Reipub.* ac *Civium* interitus sequeretur (*Poly.* lib. 4.) Id quidem mirum omnibus visum est, quamobrem ex omnibus *Arcadibus* soli *Cynethenses* tam feroces ac barbari essent: quousq; *Polybius* omnium primus animadvertit, propter desertum *Musicæ* studium id illis accidisse: cum sanctissimis majorum legibus accuratè caveretur, ut omnes cives ad annum usq; trigessimum in ea studia diligenter incumberent. Qua quidem ratione primi legum latores sapienter *Arcadiæ* populos feroces ac barbaros, ut qui montes accolunt, ad humaniorem & mitiorem vitæ cultum pertraxerunt. Idem propè judicandum relinquitur de *Gallis*, quos *Ælianus* (*in epi. ad Antiochum Mysopogona*) Imperator, is qui transfuga appellatur, barbaros ac feroces & libertatis studiosissimos appellat: qui nunc tamen nullis *Europæ* populis Humanitate cedunt: nulli magistratibus tractabiliore, nulli principibus magis obsequentes, optimè certè sunt à natura, melius etiam à disciplina instituti: & maximas suavissimè canendi laudes, omnium finitimorum judicio, affecti dicuntur. *Bodinus* lib. 4. de *Repub.* lib. 2.

Hinc veteribus Græcis curæ fuit, ut in *Musica* institueretur *Adolescentia*: Cujus animos *Musica* arbitrantur informandos & dirigendos ad decorum. *Plutarchus* de *Musica*.

Et gravi sanè consilio *Aristoteles* vult, Seniores juvenum concentibus interesse, tanquam censores & judices: ne effœminato aliquo molliq; rhythmo animi juventutis corrumpantur. Lib. 8. *Politic.*

Quantum item ad obsequii connubialis, & œconomicae conversationis Humanitatem in rusticis, & austeris etiam uxoribus valeat *Mu-*

fica

sicæ suavitas, factò demonstravit *Thomas Morus* Anglus, qui maritus maluit esse castus, quàm Sacerdos impurus. Virginem duxit admodum puellam, claro genere ortam, rudem adhuc, utpote ruri inter parentes ac sorores semper habitam, quò magis illi liceret illam ad suos mores fingere. Hanc & literis instituendam curavit, & omni Musices genere doctam reddidit, planeq; talem penè finxerat, qua cum lubuisset universam ætatem exigere, ni mors præmatura enixam liberos aliquot è medio sustulisset. Paucis mensibus à funere uxoris viduam duxit, magis curandæ familiæ, quàm voluptati, quippe nec bellam admodum, nec puellam, ut ipse joculari solebat, sed acrem ac vigilantem matrem familias. Vix ullus maritus tantum obsequii impetravit imperio atq; severitate, quantum hic blandiciis jocisq;: Effecit etiam ut mulier jam ad senium vergens, ad hoc etiam animi minimè mollis, postremò ad rem attentissima, Citharâ, Testudine, Monochordo, Tibiisq; canere disceret, & in hisce rebus quotidie præscriptum operæ pensum exigenti marito redderet. *Erasmus* in ejus vita.

Hinc non nisi qui barbaræ feritati sunt innutriti, & alieni ab omni humanitate, cum morum cultu civiliore Musicam quoq; suavitatem oderunt, & detestati sunt. *SOLTMANNUS*, Turcarum Imperator, cum à Rege Francisco I. Gallorum peritissimos in omni genere Musicæ artifices dono accepisset, illis primò summoperè delectatus fuit; Mox cum Constantinopoli summo studio populum ad audiendum concurrere, & earum artium disciplinam affectare cerneret, veritus ne animi effœminarentur, Instrumentis omnibus confractis & igni absumtis, Musicos ipsos Gallo remisit. Cavet enim perfidus Mahometus omnia ea, quæ animos excitare & mollire possent; Vinum, Musicam, Artes deniq; omnes Liberales.

In usu autem hoc Musices morali, cautè attendere decet modestos Musicos, ne de se illud cum opprobrio dici audiant: *Turpe est Doctori, cum culpa redarguit ipsum.* *DIOGENES* itaq; *CYNICUS* Musicos in jus vocabat, quòd cum Lyre chordas congruè aptarent, animi mores inconcinnos haberent. *Laërt.* lib. 6.

Præterea ut morum conformatrix; sic quoq; Virtutum altrix, & expultrix vitiorum efficacissima est *Musica Liberalis*, & præcipuè ad *Castimoniam* atque *Temperantiæ* honestatem conservandam vim confert & efficaciam eximiam.

CLYTEMNESTRÆ *puđicitia* non prius ab *Ægistho* expugnari & corrumpi potuit, quàm *Demodocum*, Poëtam & Musicum *Citharædum*, qui castam amorem in illius animo fovebat, è medio sustulisset. Hunc enim Musicum *Agamemnon*, ad bellum *Trojanum* iturus, domi reliquerat custodem, ut *Clytemnestræ* conjugalem probitatem per muliebrium virtutum laudes; concentus sui Musici hortamento accenderet, & conservaret illibatam. Testis *Homerus Odyss. 3:*

ὁ δ' ἔυκηλῶ μυχῶ ἄργεῖ ἰσποβότοιο Ἔς.

*Ille verò (Ægisthus) desidiosus in secessu Argi equos pascentis,
Crebro Agamemnoniam uxorem demulcebat verbis.*

Et illa quidem primò abnuebat facinus indignum

Divæ Clytemnestræ; mente enim utebatur bona.

*Præterea enim aderat Præcentor vir, cui plurimum mandar at
Atrides ad Trojam proficiscens servare uxorem.*

Sed cum jam ipsum fatum Deorum irretivit perire,

Tum verò ipsum Poëtam ductum ad insulam desertam,

Dereliquit avibus lacerationem & rapinam fieri.

Ipsam verò volens volentem duxit suam domum.

Tanta erat vis *Musicæ* in *Castitate* tuenda.

Eandem quoq; ob causam *PHEMIUS*, *Demodoci* frater, ab *Ulyssæ* *Penelopæ* uxori custos datus esse fingitur, qui (ut in 1. *Odyss.*) βία τοῖς μνηστῆρων αἰεῖς coactus apud procos canebat, non turpes fabulas, sed miserabilem *Græcorum* reditum à *Troja*. Coactus autem canebat αἰεῖς ὡς μνηστῆρων ἀνάγκη; quia non ut procos oblectaret, sed ut *Penelopem* custodiret in *Ithaca*, ab *Ulyssæ* relictus erat. *Eustath. in 3. Odyss. & Suidas.*

CASSIODORO autem Dorius modus *Prudentia* largitor est, & *Castitatis* effector. *Athenaus* lib. 14. c. 6.

Porro omnes antiqui & moribus & legibus constituerunt, ut Deorum immortalium Hymni in conviviis canerentur ad *Temperantiam*, honestatemq; retinendam. Nam cum Cantilenæ concinnæ essent, Deorumq; accederet metus, uniuscujusq; mores facilè componi posse videbantur. *Athenaus* lib. 14. c. 11.

Quin & ob hanc causam *ad cœnas & convivias* Priscorum solebat *introduci Musica*; quòd elidere vim fervidiorem vini valeat, ut alicubi refert *Aristoxenus*. Ille enim induci Musicam dixit: quia cum vinum de statu deicere soleat illorum, qui eo sunt largè usi, corpora & mentes: Musica modico suo temperamento & competenti, ad diversum statum revocat ea & mollit. *Plutarch.* de Musica.

Quid quòd & illis, qui *ebrietate & crapula inducti* aliquid mali perpetrabant, tibias & concentum accommodarunt, ut ingenia his modis irrigata honestiores maturescendo mores acquirerent. *Ex Diotogene Pythagoræo*, lib. de Sanctitate.

Et quàm accommoda fuerit temulentia sedanda Lex Dorica, cum historia de adolescente amante & amente, sub usu Musicae *παιθητικῶν* ex *Hippocr.* *Plut.* & *Boëthio* ostendit, tum Philosophorum testimonio confirmat & comprobatur *Scaliger*.

Etiam *Fortitudinis* cotem esse Musicam, ejusdem cum usus militaris, tum reficiendi virtus suis capitibus commonstrat.

CAPUT XIII.

De virtute Musicae ιατρικῆς ἢ θεραπευτικῆς, sive Medica & sanatrice, ad pellendos corporis morbos.

Uemadmodum animi ægritudinem Musicae vi cum excitari, tum sedari ostensum est, *in capite XI. de efficacia παθῶν*: Sic certò est compertum, *Musica corporis morbos leniri & curari.* Constat enim invicem animam & corpus compati, *Aristotele* teste de Anima, & passiones mutuò sustinere, titillationes itidem & oblectamenta invicem sibi communicare. Et annotant Veteres, à Musica, interventu animæ, sic curari corpus, ut, interventu corporis, curatur medicamentis anima. *Bodinus* lib. 3. Dæmonom. c. 6. Cui rei fidem conciliant testimonia, historiae & exempla, quibus confirmatur Musica medela, non tantum in genere variorum, sed etiam nominibus definitorum morborum; quales sunt Pestis, Ischias, Phrenesis, Insania, Morsus viperarum, Phalangii &c: Magna certè est cum harmonia consensio Naturæ; (*Boëth.* lib. I. de Musica) quæ malè affecta remedium & mitigationem in Musicis Instrumentis invenit.

Naturalem Musices vim *Strabo & Quintilianus* non ignoravit, qui censet eam mederi corporis morbis. *lib. I. c. 16. Instit. Orat.* Sed & *Democritus* scripsit, plurimos morbos Tibiarum concentu mitigari, aut etiam pelli. *Aul. Gell.* lib. 4. c. 13.

A TERPANDRO Lesbii & Jones à plerisq; morbis liberati fuerunt cantus dulcedine. Floruit Olympiade 35.

Etenim quàm & Charites, & læticia, & Musæ, & bona valetudo affines sint, teste *Scaligero*, ex Oraculi consilio colligi potest, quod ARGIVÆ TELESILLÆ datum ait *Plutarchus*: Ea summo loco nata, fuit affecta morbo; qui cum Medicorum ope major esset, à Diis auxilium petiit coacta. Responsum est, ita demum sanitatem restitutum iri, si Musas coleret; ad quas cum frequenti opera animum appulisset, sta-

tim

tim convaluiffe scribitur. Præter valetudinem quòd robur etiam consecuta fit, legatur sub efficacia & usu Musices bellico *Scaliger lib. 1. Poët. c. 2.*

CYBELEN, fistulæ Cymbali & Tympani inventricem, pecorum & puerorum morbis lenimenta excogitasse scribunt. Quibus cum multi curarentur pueri, eam *Magnam matrem* nominarunt. *Diod. lib. 4.*

THALETEM Cretensem, sorte quadam à Pythio editâ, adiiisse Lacedæmonios, eosq; Pestilentia ope Musicæ liberasse, tradit Pratinas. *Plutarch. de Musica.*

Sic HOMERUS luem, quæ in Græcorum castris grassabatur, Musicâ fuisse refert curatam. Verba ejus sunt *Iliad. α.*

οἱ δὲ πάνημέριοι μολπῇ θεὸν ἰλάσκοντο, Ἔς.

*Magnum perpetuò Numen cantu celebrabat
Carmen Achivorum, soboles scitum modulando,
Phæbum cantabat, quo aures illi exhilaratæ.*

Unde & Pæanas dictos esse, docebit caput de Nominibus Canticorum specialibus.

Ischiadicos & Coxendicum dolore laborantes Bœotiorum plures *ISMENIAS* Thebanus, Antigenidæ discipulus, Tibiæ cantu, bonæ valetudini restituisse narratur. Tantus Hominis Naturæ cum Harmonia consensus est, *Boëth. lib. 1. de Musica.* Et *Theophrastus*, lib. de afflitione Numinis, *Ischiadicos* scribit sanos fieri, si more Phrygio harmoniam aliquis indigena illis accinerit. *Athen. lib. 14. c. 10.*

ALBERTUS, Ernesti F. Baviaræ Dux, *Podagra* sub Imperio *FridERICI* Imperatoris laborans, sepositis curis cæteris, sectatus Musicam, assiduis cantibus ac sonis animum oblectavit. *Æn. Sylv. cap. 14. Europæ.*

A *viperæ morsis* auxilio esse Tibicinem, modulatè canentem, putavit *Macrobius*. Nec non *Theophrastus Eressius* memoriæ prodidit, quarundam viperarum morsibus cantus tiliarum aut fidicinum, atq;

alia Organa artis Musicae, modulatae adhibita, aptissime mederi. *Alexand. ab Alexandro* lib. 2. c. 17. Et *Calius* lib. 6. c. 13.

Phreneticos mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis, quam Symphonia & vocum concentu resipiscere, & sanitati restitui, censuit *Asclepiades Medicus*, ibidem.

Fama est *EMPEDOCLEM* Agrigentinum cantiuncula quadam, furibundum, nudoque ferro hospitem impetentem suum, compressisse atque sedasse.

Hic *S. Viti morbum* ejusque curam recensere operae precium duxi haud poenitendum, Nempe Insania quaedam ex sanguine ortum suum trahens, Germaniam olim, Evangelij luce propemodum interstincta, frequens invasit & occupavit; quem morbum à *S. Vito* immisum, superstitiosa plebs credebat. Ea bellico tympano & fistula bellica non tam curabatur, quam magis efferebatur; sic ut miseri homines eo correpti supra naturales vires & saltando & exiliendo per aliquot dies absque intermissione viros etiam fortissimos defatigarent: & quamvis viribus lassi conciderent, linteis tamen in sublime excuterentur, quod quies ipsa periculosa esset, nec prius hic furor cessaret, quam partim labore consumeretur, partim sudore exhauriretur morbi materia. *Zuing.* Idem refert *Camerarius* centur. 2. oper. succif. c. 81.

Quid obsecro iis apud nos, & inferiori Germania olim, & non ita pridem illud accidit, qui furore quodam, quod genus vulgus *morbum Sancti Viti*, vel *Modesti* appellat, nostra vernacula lingua *Beits Dank* vocamus, exagitantur? Eos enim, ut *Bodinus* in methodo hist. quoque observavit, ad lasciviam & inconditam saltationem furor impellit, quam Musica Lyra imitantur, deinde numeris ac modis gravioribus utantur: idque sensim faciunt, quousque modi ac numeri gravitate plane conquiescant. *In sua Daemonia* lib. 2. c. 4. dicit, non magis expeditam ejus curandi rationem esse, quam ut sedate graviterque cogantur saltare.

Et alibi sic *Bodinus* refert: Quos ad septentrionem furor invadit, hi assidue aut rident, aut saltant: qui morbus *D. Viti* appellatur à Ger-

manis.

manis. Curatur autem fidibus & cantu primùm incitato, deinde sedato: sive ab alienatos sensus Musica revocat: sive morbos corporis concentus sedata mente curat: sive mali Genii, qui furiosos sæpissimè cruciant, divina Harmonia fugantur. *lib. 5. de Repub. cap. 1.*

Horum amentium hominum Anno **MDCCC LXXIII.** magnam multitudinem venisse ex finibus Rheni & Mosæ in Flandriam, gregatim choreas ducentes, ac continenter saltantes & cantantes, haud secus ac furis quibusdam exagitarentur, scribit *Ludovicus Maleanus* in *Annal. Flandr. lib. 14.* existimatq; talia rudibus accidisse mortalibus in tenebricosissima illa ætate, propterea quòd à pueritia in lege Dei non instituerentur. Circa id ipsum tempus ex Aquisgrano, in Hannoniam, atq; inde in Franciam venisse mirabilem sectam tam virorū, quàm mulierum, præter omnem verecundiam chorizantium, scribit *Petrus Præmonstratensis.* Hi videbantur sibi in sanguinis flumine saltare, quamvis astantes nihil tale viderent. Monstratur sanè adhuc sacellum in monte prope Ravensburgum, urbem Sueviæ, in quo arx egregia ædificata est, qui mons à Vito hodierno die nominatur, quòd singulis annis, non ita pridem, turba tripudiantium, quasi Divo illo sacra celebrarent, & ejus ope sani fierent, eò saltando recurrere solita esset. Sed cum aditu prohiberentur, & sacellum illud in alios usus destinaretur, iste concursus hæcenus cessavit. *Hæc ex Camerario, de Viti S. morbo.*

Congrua est hæc *de Tarantula* ex genere Phalangii narratio, cui multi docti Scriptores fidem faciunt. Nam apud Campanos & Neapolitanos Phalangio percussos, quod vulgò Tarantulam dicunt, nullo alio remedio sanari compertum est, quàm si protinus Tibicen varios concinat modos.

Est autem *Tarantula* aranei species, sic dicta, quòd in Tarentino agro copiosa in terræ cavernis reperiatur, & per æstatem messorum ex improvviso impetat, ut ocreati metere cogantur. De *Tarantula* & Tarentatis *Philippus Camerarius Centur. 2. mediat. hist. cap. 81.*

hæc refert: *Generosus & nobilis quidam Neapolitani Regni vir, cum mensum unum atq; alterum unà essemus, mihi multa memoratu digna narravit. Inter reliquos sermones aliquando etiam de venenatissimo animalculo, ex insectorum genere, quod ab Italis Tarantula vocatur, mentio incidit, ideoq; quæ sibi comperta essent, recensuit. Aiebat is, insectum illud miris modis insensum esse agricolis, cum vel in arando, vel messis tempore in colligendis fructibus occupati ruri esse solent, eosq; incautos morsu suo letali vulnere ledere, ita ut contra ejus virulentos ictus nulla remedia satis efficacia hætenus excogitari potuerint. Ob hanc rem, aiebat, eo tempore rusticos plerunq; ocreatos in agris conspici, ut hoc munimento laboribus tutius vacare possint. Læsos autem vel ictos à Tarantula, mox veluti veterno correptos procidere, neq; excitari posse, nisi peculiari Instrumento Musico, ad ictum mirâ Natura solertia veluti destinato, cujus sono Tarentatos (ita enim eos vocari aiebat) excitatos resurgere, & perpetuo motu, saltando veneni vim eos digerere solere: rarissimè autem, & non nisi robustiores, pristinas vires & valetudinem integram recuperare: Imbecilliores vero vel mente captos, vel ineptos ad labores, tristes & stupidos reliquum tempus vite suæ absq; spe pristinae valetudinis recuperanda consumere. Hæc Camerarius testimonio Nobilis Neapolitani.*

Et *Simon Majolus* colloquio 5. adducit mirabilem de aranea Appula prægrandi historiam; Illa si quem læserit, pestifer quidem est morsus, at Musices concentu sanatur. *Petr. Hisp. silv. p. 3. c. 12.* Addit idem Majolus ex Alexandri ab Alexandro genialibus: Huic morsui medetur quælibet Musica, sive tibia sit, sive Lyra, aut quodlibet Instrumentum. Læsus enim cum jam audit Musicæ sonitum, se dat in choream, qua tam diu exercendus est, ut delassetur, ut veneni vis dissipetur, qua nondum dissipata, adhuc subest mortis periculum: ideoque perseverandum illi est, donec dissipetur vis illa: nam & aliquando contigit, læsum hominè delassasse plures sibi succedentes Musicos. Vis enim illa veneni sensus obstupescit, & persæpe etiam mortem inducit: quin si evadat mortem insensatus redditus, tota vita perseverat,

nisi

nisi Musica, ut dictum est, ac chorea sibi medeatur. Hæc *Majolus* citat.

Ex Veteribus *Julius Solinus*, citante etiam *Camerario*, Phalangium, inquit, aranei genus est: si nisum quæras, nulla vis est; si potestatem, ictum hominem veneno interficit.

Ex Recentioribus autem *Joan. Porta* ita scribit *Mag. Naturali* lib. 2. c. 21: Est Phalangii genus quoddam, quod à Tarento in Apuliæ partibus Tarantula dicitur; Univerſa enim Regio sic eis laborat, ut perpauci sint, qui evadant; Eorū morsus acerbior est, quàm Vespæ ictus, & homines, qui ab eis icuntur, diversis afflictantur casibus: multi enim perpetuò canunt, illacrymant, delirant: Sed omnes ferè saltant. Messores enim, dum operi incumbunt, ignariq; doli, sæpe acriter percutiuntur, Musicisq; adhibitis modulis, animum delinientibus, permulcentur, eisq; in sanitatem restituntur. In quibusdam cavernulis vitam degunt, easq; in segetibus condunt.

Sed operæ precium est hic verba *Alexand. de Alex.* ascribere, qui in hujus rei descriptione prolixior est. *Tarantula*, inquit, aranei genus est, dirum animal, tactu pestilens, etiamsi casu spectes, vilem & sine noxa putabis. Et sanè reliquo anni tempore minimè pernicioſa, aut exitialis, vix aliquid nervorum aut virium ad nocendū habet. Cum autem aestu anni flagrantissimo, assiduo sole Apuliæ campos (ubi peculiare hoc malum existit) torreretur certum est, tūm maximè seu afflatu noxio, seu aestu accensa, morsu virulento pestiferam perniciem affert, cui tanto malo vis est, ut quemcunq; morsu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primo, deinde certa nex subsequatur, necesse est, aut si qui fortè vitæ damnum evaserint, veluti ab alienati mente, & semivivi, continuo stupore & hebeti sensu oculorum auriumq; affecti, vitam miserabilem ægerrimè ducant. Huic pesti tam presenti malo, quantum caveri humana diligentia voluit, unum hoc salubri remedio esse compertum est, si protinus Tibicen aut Citharista varios concinat modos: tunc enim morbo ejusmodi percussus, qui moribundus & sermonis & oculorum sensus amiserat, quiq; nec ingredi nec fari, neq; aliquo sensu frui valuerat, mox ubi tibiam aut citharam admotam propius audit, illo miti sono &

contentu captus & demulsus, veluti à gravi somno excitus, oculos attollit parumper, mox se in pedes erigit, ac sese recipiens paulatim pro modulo & pulsu sonorum, servata psallendi lege, ingreditur, tunc enim ingravescente sono, quasi permulsis animis & confirmatis exultabundus, maximo nisu atq; impetu in saltus gestusq; indecoros, neq; à pulsu Citharæ dissonos erumpit, ita ut etiam rudes & ignari, psallendi modos docti, in ludo videantur.

Ubi pergens recensere & hæc addit:

Cum per Apulie campos ferventissimos, ubi hoc malum peculiare existit, sub cane iter faceremus, inquit, undiq; oppida & vici tympanis, fistulis aut tibiis circumsonabant. Cujus rei causam quærentibus nobis relatum est, Tarantula morbo affectos undiq; per oppida curari. Cumq; ejus rei gratia in pagum quendam diverteremus, invenimus adolescentem, morbo ejusmodi affectum, qui velut repentino furore ictus, & mente ab alienatus, corporis motu non indecorè, & manuum pedumq; gestibus ad tympanum psallebat non inconcinniter; utq; vehementius modos acciperet, quasi illo pulsu demulceri animus, & leniri dolor videretur; sensim & placidè aures tympano admovere, mox caput manus & pedes crebro motu concutere, & demum in saltum se attollere videbamus. Quæ res cum ludo & risu prorsus digna visa foret, interim is, qui tympanum pulsabat, sonitu parumper intermisso, pausam fecit. Atq; illum morbo affectum, ubi præcentio illa quievit, velut attonitum, stupentiq; similem, repente animo linqui, & omni sensu destitui cernimus. Rursus resumpto tympano, ubi primum modulos audivit, pristinas illum vires resumere, & acrius in choreas insurgere spectabamus. Creditum est, quod à vero non abhorret, vim illam veneni, virulento morsu & sanie conceptam, Harmonia & vocum concentu per totum corpus diffundi, atq; inde fato nescio quo d' labi & exinaniri. Ideo illos, qui morbo ejusmodi laborarunt, si quid reliquiarum residuum fuit, quod penitus curatum non sit, si quando sono extrinsecus, vel concentu illorum aures affici contigerit, veluti mente consternatos toto animo & corpore concuti, ac manibus pedibusq; gestire compertum est, donec vis illa tabifica penitus extincta fuerit. Alexand. ab Alexandro Geniol. dierum lib. 2. c. 17.

Atq; hisce historiis virtutem Musices medicam commonstrasse satis sit.

CAPUT

CAPUT XIV.

De usu Musicae Philosophico, sive Scholastico, πρὸς παιδείαν καὶ ἀνάπαισιν, institutioni discipulorum, & refectioni doctiorum, atq; occupatorum, conducente.

Philosophorum Scholæ, & ingenius negociis occupatorum ædes, Musices exercitium coluerunt frequentissimè: Cujus suavitate cum discipulorum memoria illecta, doctrinarum primordia avidè imbiberet, & firmiter conservaret; tum doctiorum graviorumq; virorum ingenia, studiis & occupationibus defatigata, honesti otii feriis & quiete rebus seriis aliquantum interposita, vires alacriter recolligerent, & oblectata ad severiora excitarentur studia.

Græci adolescentes, Musicae & Poëticae potius vacabant, in quibus excellere pulchrum putabant. Et tamen *canendi ad tibiã* ars libero homine indigna prius visa foret, ad eamq; sola mancipia admitterentur: ævo mox succedente tanti fuit honoris, ut ad illam nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. *Alex. lib. 2. gen. dier.*

ARISTOTELES Musicam inter ingenua exercitia connumerans, vult omnes cives suæ Reipub. in ea institui, & exerceri; dum juvenes sunt. *lib. 8. Polit.* Id quod *Pythagoras* quoq; censuit; cujus discipuli tanti fecere Musicam, ut summo mane excitarentur ad Lyram, & quietem capturi sono invitarentur. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 25.* Et multum studii Musicae impendisse Pythagoram Samium, superior annotatio exhibuit.

Videtur omnino Græcorum sapientia per Musica Theoremata præcipuè tradita fuisse. Apollinem idcirco omnium Deorum, Orpheumque omnium virorum Musicae peritissimos ac sapientissimos existimarunt, omnesq; eos, qui hac ipsa arte uterentur, Sophistas appellarunt. *Athen. lib. 14. c. 13.*

Cretenses jusserunt Libertorum filios cum quodam concentu & melodia *primùm* Leges perdiscere, ut ex Musica voluptatem caperent, & facilius eas memoria complecterentur, ne si quid contra Leges

admi-

admisissent, per ignorantiam se id fecisse possent defendere. *Secundum*, quod eis discendum proponebant, erant Hymni, in Deorum honorem facti. *Tertium* fortium virorum Encomia. *Ælian.* de var. histor. lib. 2. & *Athenæus* lib. 14. c. 11. Rectius sanè Cretenses judicant, quàm *Diogenes Cynicus*, qui cuidam, Musices peritiam commendanti, crasse respondit:

Γνώμῃς γὰρ ἀνδρῶν εὖ μὲν οἰκῆσαι πόλεις,
 εὖ δ' οἰκῆσαι ψάλμοισι καὶ τερπέισμασιν.

Laërtius lib. 6. Ignoravit Psalmis & cantilenis optimas quasque sententias, Reipub. & Oeconomiae utiles, & virtutum in viris præclaris specimina, mensurari, exprimi & inculcari posse.

Sic LACONES institutionis gratia affectabant Cantilenarum & Carminum elegantiam, quibus inerat aculeus, qui excitaret animos, spiritusque motu occulto quasi æstro percelleret, & summa alacritate inflammaret. Dictio nuda erat & virilis; neque argumentum habebat aliud, quàm elogia eorum; qui generosè vixissent, & pro Sparta occubissent, quos immortalitati cominendabant, & probra ignavorum; quòd acerbam atque infelicem ducerent vitam; professionem item & magniloquentiam ad virtutem congruentem ætatibus. *Plutarchus* in Laconicis.

Apud *Romanos* quoque majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera, & fortium heroùm facta carmine comprehensa canebant, quò per hæc ad memoriam virtutis carmina ad eorundem factorum incitamenta juventutem redderent alacriorem. Quid hoc certamine splendidius; quid utilius? Pubertas canis debitum honorem reddebat, atque arbitrabatur grande nefas & morte piandum, si juvenis vetulo non assurrexerat: defuncta virium cursu ætas ingredientiæ actuosam vitam favoris nutrimentis prosequeretur. Quas Athenas, quam scholam, quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricii, per quos res Romana ita fuit aucta, ut universo orbi imperaret. *Valerius Maximus* lib. 2. c. 1. *Cicero* lib. 1. & 4. Tuscul. quæst.

Summam eruditionem & animorum institutionem longè præclaram esse in nervorum vocumq; cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum. *Cicero* 1. *Tuscul. quæst.* Hinc veteribus Græcis præ aliis curæ fuit, ut in Musica institueretur Adolescentia, cujus animos Musicâ arbitrabantur informandos, & dirigendos ad τὸ πρέπον, quod conducat Musica ad omnia, atq; ad actionem omnem seriam, præsertim ad discrimina bellica. *Plutarch.* de Musica.

EX DIOTOGENE PYTHAGORÆO constat, quod primi illi Legumlatores, cum animadverterent, quòd hominum studia non possent omnino tranquilla esse, admiscuerint eis saltationem & rhythmum, motu certo & ordine constantes: adhæc Ludos concesserunt, qui vel ad mutuam conjunctionem promoverent, vel ad verum cognoscendum acuendumq; ingenium facerent. *lib. de Sanctitate.*

Et PLATO institutioni liberorum, circa quam totum studium, tanquam circa mensis urbanæ sementem, adhibendum judicat, illi, inquam, institutioni adjungit Musicam, & hanc secundum ordinem ab ipso institutum conservandam monet: Nusquam enim, inquit, Musicæ modi mutantur absq; maximarum legum civilium mutatione. Arcem igitur seu Φυλακτήριον struere oportet circa Musicâ. ἢ γὰρ παρανομία αὐτῆς ῥαδίως λανθάνει ὡς φθορομένη, καὶ ὡς ἐν παιδίᾳς γὰρ μέρος καὶ ὡς κακὸν ἔργον ἐργαζομένη. Et deinde incòmoda mutatae Musicæ addit, quòd omnia publicè & privatim evertat. Quando verò bene incipientes pueri joculari & ludere legitimum per Musicam morem imbibunt, in contraria his omnino ac superioribus Musica tendit atq; augetur, erigens si quid antea in civitate jacebat: *lib. 4. de Republica.*

Institutionem qui Modi Musici juvent, *Cassiodori* judicio, existimantur Dorius & Lydius: quorum ille prudentiæ largitor est; hic bonorum effector eximius, qui intellectum obtusum acuit, ipsiq; terrenâ nauseâ gravato cœlestium inducit desiderium.

Hic etiam commemoranda est *C. Gracchi institutio*, Musici Instrumenti beneficio pronunciationem informantis. Is quoties ad populum concionem habuit, servum Erycinum à tergo Musicæ artis pe-

ritum habuit, qui occultè eburneâ fistulâ, quam *Tonation* vocant, pronunciationis ejus modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus justo concitatos revocando: quia ipsum calor atq; impetus actionis attentum, hujusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur. *Val. Max. lib. 8. c. 10. & Gellius lib. 1. c. 11. ex Cic. & Plutarcho.*

Præterea *Platonis* institutum erat, juventutem Musicæ disciplinis inter primas artes informari debere, ut hoc modo graviora studia honestâ voluptate lenire possint.

Quid quòd animi reficiendi gratia *SOCRATES* in senectute instructus à *Conno* fidicine, addidicit Musicam, non modò absque probri suspicione, verùm summa quoq; cum laude, majorem existimans injuri alicui turpitudinis maculam, hoc studium in senectute ignorare, quàm eidem dare operam.

Et *PLATO*, Musicæ, inquit, vacare exercitationi, loco honesti otii & voluptatis ingenuæ, duxerunt viri pacis belliq; artibus illustres.

HIERONTMUS FRACASTOREUS Veronensis, Mathematicus, Poëta, Medicus clarissimus, Musicâ unicè delectabatur, eaq; tanquam cote seriorum studiorum utebatur. *Auctor vite.*

RODOLPHUS AGRICOLA Frisius puellas amare se nonnunquam simulabat, verùm nunquam deperiit. In harum gratiam patriâ linguâ amatoria carmina quædam scripsit elegantissimè, quæ puellis præsentibus, primariisq; amicis voce & testudine suavissima modulatione canebat. Hujusmodi cantionibus animum intentiore studio gravatum interdum remittebat. *Gerard. Noviomagus* in ejus vita.

LUCIUS SYLLA ut animum, laboribus & affectibus diversis laborantem, refocillaret, optimè cantasse dicitur.

EPAMINONDAM, Polyini Filium, Thebanum, Græciæ Principem, legimus fidibus præstantissimè cecinisse. Ut enim in Philosophia Præceptorem habuit *Lysiam Tarentinum*, Pythagoræum: sic cytharizare & cantare ad chordarum sonum edoctus est à *Dionysio*, carmina cantare tibiis ab *Olympiodoro*, saltare à *Calliphrone*. *Cicero* 1. *Tusc. quæst. Probus* in Epaminonda.

PERICLEM præceptorem habuisse in Musicis *Damonem*, memorant

rant plerique, *Aristoteles* Musica ex cultum apud Pythoclidem tradit. Apparet Damonem, cum insignis esset Sophista, quo ad vulgus acrimoniam suam inumbraret, nomen prætexuisse Musicæ. Adfuit Pericli hic velut athletæ in Repub. aliptes & Magister, non fuit clam tamen Lyra Damonem velamento uti. *Plutarchus* in ejus vita.

LT CURGUS quamvis durissimas subditis suis leges injungeret, Musices tamen studium egregiè videtur amplexatus.

ALEXANDER, licet graviter à Patre Philippo objurgaretur, citharæ operam dedit, ut haberet unde serias & severas de Monarchia & Principatu meditationes quandoq; reprimeret, aut exercitio majore fatigatum corpus reficeret.

Post ardua deniq; bella, Ducibus & militibus oportunū esse tempus utendi Musicâ, innuit HOMERUS, quando utile & jucundum exercitium invenit negociis vacuo Achilli, de quo *Valerius Maximus* refert: Homerus, inquit, ingenij cœlestis vates, Achillis vehementissimi manibus canoras fides aptavit, ut earum militare robur levi pacis studio relaxaret. *Val. Max. lib. 8. c. 8.* Nam cum bellator esset & strenuus, Achilles, ex offensione, quam contra Agamemnonem conceperat, periculis bellicis abstinebat. Dignum igitur Heroë existimabat Poëta, ut animum ejus optimis modulamentis exacueret: quò ad expeditionem, quam brevi post suscepit, esset paratus. Id sanè efficiebat, Veterum res gestas ad memoriam reducendo. Præcones enim Agamemnonis cum ad tentorium ejus adventassent, ipsum invenerunt fidibus ludentem, quod ex illis versibus constat:

Τὸν δ' εὖρον τερπόμενον Φόρμιγγι λιγείῃ
 Καλῆ δαυδαλίῃ ὅππ' ἰδ' ἀργύρε' ἔζυγός ἦεν
 Τὴν ἀρετ' ἐξ ἐνάραων πτόλιω ἠελίω^ν ὀλέσας
 Τῆ ὄγυε θυμὸν ἔτερπεν, αἶε δε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

Accepimus ipsum quoq; Musicam tractasse *Herculem* ab Eumolpo doctum. *Natal. Comes lib. 7. c. 1. Theocrit.* Et complures sapientissimos CHIRON, ut memoriæ traditū est, docuit: qui pariter Musicæ ac Medicæ artis fuit Doctor. *Plutarchus* de Musica.

SIRENES quoq; apud Homerum canunt Ulyssi ea; quibus maxime delectabatur, quæq; ejus & ambitioni & scientiæ multiplici erant consentanea: dicuntq; quisquis illos cantus audierit, eum & cum delectatione recedere doctiorem. *Suidas.*

Sed tantum de Musicæ beneficio & usu in gratiam instituendi & reficiendi, quantum in promptu fuit, attulisse sufficiat.

CAPUT XV.

De admiranda vi, motu, & effectu Musicæ in Brutis, cum per Naturæ inclinationem, tum per institutionis assuetudinem.

DRodeant gregatim ad Scholæ Musicæ classes ex stabulis jumenta, ex nidis & maceriis aviculæ & volatilia, ex spelæis feræ & animalia immania: quorum Naturam impetu tam propenso in Musicum eōcentum ferri comperit, ut eo non tantum mirificè delectentur & gaudeant; verum etiam ejusdem incitamento cum admiranda institutione alliciantur & assuefiant ad actiones, etiam quæ captum planè excedere videntur brutum.

Quis nescit DELPHINUM, quem *Arion* Methymnæus, sive ex Methymna, Lesbi oppido, Citharædus & Poëta Lyricus, concentu Lyrae ad sese vocavit, ubi è Tarento Corinthum, ut *Herodotus* vult, navigaturus, pyraticæ navi sese non tutò commiserat. In ipso enim cursu à Prædonibus ad necem poscitur, ut potiantur vi pecuniarum, quas in Italia & Sicilia, ob artis præstantiam, meruisset. At rogavit, ut liceret saltem, Cygnorum more, sibi funebre carmen in mortis solatium canere, hisq; pecuniam profudit, ut ea ratione experiretur, an animos illorum placare posset. Illi autem his minimè persuasi, jusserunt, ut vel seipsum occideret, quò sepulturam consequeretur, vel in

mare

mare quàm citissimè desiliret. *Arion* itaq; spe frustratus, cùm sentiret illos nulla cantus suavitate deliniri, foris conscensis, toto apparatu instructus, *Orthium* carmen modulari cœpit. Ad suavitatem sonitus congregatos ferunt *Delphinos* aliquot; ipsumq; *Ariona*, non ignarum naturæ illius animalis (qua etiam *Ulysses*, *Telemachus*, *Cœranus*, filium *Melicerræ*, & *Enalium* servavit) desiliisse in dorsum unius ex illectis, qui eum exceptum per longa æquorum spacia placidè devexit ad littus *Tænarium* *Laconia* incolunem. Rem omnem *Plutarchus* in *Convivio*, & *Ovidius* non minùs luculenter expressit:

Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?

Carminè currentes ille tenebat aquas.

Sæpe sequens agnam lupus est à voce retentus;

Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum.

Sæpe canes Leporesq; una jacuère sub umbra:

Et stetit in Saxo proxima cerva Leæ.

Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix

Sedit, & accipitri junctæ columba fuit.

Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,

Tanquam fraternis obstupuisse modis.

Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,

Captæq; erat Lyricis Ausonis ora sonis.

Inde domum repetens puppim conscendit Arion;

Atq; ita quesitas arte ferebat opes.

Forsitan, infelix, ventosq; undasq; timebas,

At tibi nave tua tutius equor erat.

Namq; gubernator districto constitit ense,

Ceteraq; armata conscia turba manu.

Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit:

Sed liceat sumpta pauca referre Lyra.

Dant veniam, ridentq; moram, capit ille coronam,

Quæ posset crines, Phæbe, decere tuos.

Induerat Tyrio distinctam murice pallam;
Reddidit ieta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti carentia dura
Trajectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas,
Spargitur in pulsa cerula puppis aqua.
Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedet, Citharamq; tenet, preciumq; vehendi
Cantat, & equoreas carmine mulcet aquas.

Ovid. 2. Fastorum. Gellius lib. 16. c. 19. Herod. lib. 1. Nat. al. Com. Mythol. lib. 8. c. 14.

Et sanè vero quàm simile est, ut Delphinum ad sese excipiendum incitarit, Piratas quoque, ne suum abitum impedire vellent, eodem sono permovisse. Historiam testata est non tantùm vetustas, sed & statua ex ære, quæ ibi loci visitur monumentum rei gestæ, simulachrum videlicet Delphini vehentis, & hominis insidentis. Sabell. lib. 10. c. 8. Plutarch. in Convivio.

Et Pindarus autor est, ad Cantilenæ modos Delphinum marinum saltasse cum gestu:

Quem movit in maris tranquilli concinens
Suave carmen profundo.

Saltantium certè spectaculo oblectati lumina attollunt, ac gestulatione simul huc illuc armos ad sonum jactant. Plutarchus lib. 7. Con. quæst. 5.

Et historia subest fabulæ, quando Orpheus & Amphion sylvas, saxa & feras cantu suo traxisse leguntur, quòd revera feras sylvis & scopulis provocarint Musica delectatas: Nam cervi & armenta pastorali fistula mulcentur, & aves quædam cantu capiuntur.

Constat quoq; apud Septentrionales Ursos, Delphinos, Cervos, Oves, atq; Vitulos, imò & agnos delectari Musicis Melodiis: rursusq; horrifonis

corni-

cornibus seu Tubis ab armentis arceri Lupos & Ursos. Itaq; Pastores bicornibus fistulis (*Sackpipas* illi vocant) ludentes, aliquando per Ursos rapti, continuè ludunt, donec fame urgente ursus discedat, alimoniam conquisiturus. Tunc accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, sonum horridum excitant, & feram à reditu terrent.

Pecora & armenta fistularum sono audito avidiùs escam sumunt, atq; compressiùs pascuntur in herbis, uti *Paulus Diaconus* lib. 5. c. 37. meminit, & *Plinius Olaus* lib. 18. c. 31. hist. Septentr.

Equabus, quando ineuntur, carmen tibia accinitur, quod *Hippothoron* appellant. *Plutarchus* lib. 7. Con. quaest. 5.

Avibus non tantùm naturâ insitum Musices amorem, sed ejusdem in illis admirabilem motum attestatur & *Strabonis* historia de Eunomi cicada. Is enim *Timæum* citat autorem, in Pythiorum certamine Eunonum Locrensem, & Rheginensem Aristonem in canendi certamen venisse. Aristonem Apollinem invocasse Delphicum, ut sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis Rheginenses olim essent profecti. Eunomus respondit Rheginensibus, ne certandum quidem omnino de Musica, apud quos Cicada, vocalissimum animal, voce careret. Utrisque certantibus, cùm in Eunomi cithara una inter canendum chorda fracta defecisset, Cicada supervolans astitit, ac vocem alioquin defuturam suo cantu supplevit. Atq; ita victor declaratus statuum Citharædi Loeris posuit, cum cicada Citharæ insidente, *Strabo* lib. 6. Ejus simulachrum Delphis quoq; fuit cum Epigrammate, quod in 4. lib. *Græcorum Epigrammatum* legitur.

Nec sine causa *Cicada*, cùm quippe Musicæ sint, *sacrate* sunt. *Apollini*, qui patrius est Deus Athenarum. Hinc Athenensium vetustissimi capillis adhibuerunt implicandas *τετρίγας*, id est, Cicadas aureas; Ob quam causam etiam inter alias *τετρίγοφόροι* dicti. *Cæli* lib. 12. cap. 6. *Erasm.* in adag. Et do-

cet Ly-

cet *Lysias* in funebri concione, ac stylum exercens *Plato* in *Menexemo*. *Thucyd.* interpres: Ἐφόρου δὲ τέτιγας ἀπὸ τὸ μουσικόν. At fidem nescio quam meretur illud, quod *Marulus* annotat de aviculis & cicada concione commotis, quæ cum accentu & vocis elevatione fieri solet. Ad *D. Franciscum*, inquit, in solitudine concionantem aviculæ confluebant, neq; refugiebant manum ejus, usq; adeò obsequentes, ut non nisi ipse jussisset, abirent; non nisi ipse jussisset, garrum comprimerent: non quòd jussa intellexerint, sed quòd jubentis auctoritatem virtutemque senserint. Cùm aliquando in horto inter fruteta deambularet, cicada ficulneam linquens, super evocantis manum consedit: & Deum laudare jussa, voce tinnula, gutture fistulato, suaviorem solito stridorem edidit. *Marulus* lib. 4. c. 5. Fides sit penes Autorem.

Ex superioribus autem, verisq; historiis satis superq; manifestum est, Naturam in brutis per se & sua facultate, insitãq; ὁρμη, Musicæ suavitate cum oblectamento moveri.

Nunc porrò memorandum, quomodo Musicæ vi & beneficio artificii, per vocalem sonum, sonorãq; vocem, qualis Naturæ eorum congruit, ratione destituta animantia legantur esse instituta, & ad varias assuefacta actiones, in quibus omnino τῆ λόγος ἀνάλογόν π videntur referre, tam quadrupedes, quàm pisces & aves.

CROTONIATÆ tiliarum cantu Sybaritarum equitatum, Equis ad saltandum assuefactis, tibiæ sono tripudiantibus, perdidere. *Sybaritarum* enim Equos ad tibiã saltare assuetos, Crotoniatæ in expeditione adversus eos tibiis inutiles reddiderunt. Cùm enim tiliarum sonum Equi illorum audivissent, non exilierunt solùm, sed & sessores habentes ad Crotoniatas transfugerunt, teste *Aristot.* in *Repub.* & *Athen.* lib. 12. c. 6.

Huc quodam respectu, videlicet institutionis & incitamenti, commodâ voce & præcantatione facti, referri possunt exempla multa à Veteribus. *Elephas* Latinè scribit: *Cervi hinxulus* Græcè doctus est: *Equi, Cynocephali, Elephantes* Musicam Philosophiam & literas discunt; Alicubi cantu dulci, ac voce molli & alacri ita cicurantur *Leones* feri,

ac hor-

ac horribiles, ut unâ cum canibus ad venandum feras abeant in sylvas & redeant: alicubi currui junguntur, quem trahunt equorum instar, ut solebant Romani aliqui Principes triumphum agere de devictis hostibus, ut currum Victoris Leones traherent, præeunte Musicorum catervâ, qui muti & stupidi sunt.

Ex Piscibus Crassi murena omnium literis ac prædicatione celebrata est: Ea vocem Crassi blandè vocantis audiebat, adnatabat, & si quid ad edendum porrigeretur, accipiebat.

Aves deniq; advolant, moderamine vocis assuefactæ, ut grege suo Musicam Brutorum Scholam stipent, atq; in ea quid profecerint, specimine edant.

En *LUSCINIÆ* apud *Plinium*; *Motacilla* apud *Ælianum* Græcè loquuntur, ad longiorem contextum.

CORNIX Regis Ægypti ad id condocēfacta, regias literas ferebat, quocunq; proficisci juberetur, ac reddebat quibus oportebat diligenter.

CORVUS Cæsarem Augustum salutare didicerat verbis hiscemodi: *Ave Caesar victor Imperator.*

Hujusmodi plurima exempla recitat *Ælianus* de historia animalium lib. 2. c. 11. lib. 6. c. 7. lib. 8. c. 4. lib. 11. cap. 25. lib. 16. c. 13. lib. 17. c. 26. *Plinius* lib. 8. c. 16. lib. 10. c. 42. & *Macrobius* lib. 2. Saturnalium c. 42.

Et ad miraculū, si fides *Plutarcho* de animal. docilis *PICÆ* cujusdā probata imitatio, de qua *ibidem* *Plut:* his verbis: *Tonsor quidam, qui officinam Romæ habebat pro templo, quod forum Græcum vocant, garrulam admiraculum usq; & loquacem alebat Picam. Hæc verba humana, voces ferarum & Organorum crepitus reddebat, nullius coacta, sed meditando ipsa, elaboransq; nihil prætermittere, quod non exprimeret & simularet. Fortè funus divitis cujuscumque illac ad multas tubas ducebatur. Quia verò eo loco consistebat de more pompa: tubicines celebres, qui canere jubebantur, diu illic moram traxere. Pica post illum diem muta & elinguis erat, neq; vocem suam in laboribus necessariis mittebat. Quapropter qui mirati ante fuerant ejus vocem, his majore miraculo erat silentium & mutum acroama, quibus*

quotidianum illac iter erat. Conjiciebatur autem in ejusdem artis opifices Veneni suspicio: major pars à Tubis suspicabantur præstrictum fuisse ejus auditum, atq; unà cum auditu ejus vocem extinctam. Ceterum neutrum horum fuit, sed meditatio vi imitatrice in seipsam revocata, vocemq; velut organum aptante & instruente. Post enim repente apparuit & eluxit vox, neq; ex solitis illis & pristinis simulacris quicquam, sed Tubarum cantilenas iisdem periodis sonabat, varietatesq; omnes ac vocum cunctos numeros peragebat.

Scholam Brutorum Musicam priusquam dimittimus, ad dimissionis horam audiendum probet profectum suum PSITTACUS ille, qui procul dubio à quodam Leonis amico ita informatus, aut Dei providi, qui a sinam loqui fecerat, instinctu, articulata præcentrationi probè succinuit. Nam Leo Basilii Macedonis Imper. filius, à quodam monacho Theodoro Sandabareno, apud patrem insidiarum causa delatus, in carcerem coniectus, tandem hoc modo liberatur. In palatio Psittacus, in cavea suspensus, vociferari sæpius solebat: *Heu heu Domine Leo*, quod ipsum cum quodam tempore, quo ad convivium Imper. Senatores præcipuos vocasset, aliquoties reiterasset, moesticiã obortã, convivæ cibo potuq; omisso cogitabundi sedebant. Quod animadvertens Imperator, causam tristitiæ perquirat. Illi oculos lacrymis oppleti: Qui, inquiunt, Imperator, cibum capiamus, voce bestia hujus objurgati, nos qui rationis compotes, & Dominorum studiosi credimur? Bruta hæc avis Domini sui nomen invocat: nos luxui dediti, in fontem oblivioni mandamus. His verbis mitigatus Imperator, Leonem carcere eductum in conspectum suum admittit, vestem lugubrem demit, comam superflua auferri jubet, dignitatemque Cæsaris pristina reddidit. *Cedrenus.*

Apertam hanc Brutorum Scholam frequentius ingrediatur nonnulli ratione, qua præ reliquis animantibus præditi sunt, malè utentes, *ἀνομοί*, quibus turpe sit, ratione carentium disciplina cedere, & nullo Musicæ motu ac vi tangi, & plus quàm Bruta brutescere. Imò pudor sit, multorum hominum Naturam non expugnari ac mollesce-

re blan-

re blandis monitis, doctrina & institutione multa: cum animalia af-
suefiant, quocunq; volueris, minori propè labore. *Omni animali faci-*
lius imperabis, quàm Homini. Xenophon lib. I. Cyropædias.

Omnia namq; sue Naturæ debita solvunt,

Præter eum, plus his qui rationis habet.

Atq; hæc de motu & effectu Musicæ in Brutis: De Saxis &
Sylvis cantu permotis dictum sub ἠθικῇ Musices
efficacia.

CAPUT XVI.

De Usu & Exercitio Musices ἱεραγωγικῆς in sacris & sacri-
ficiis Ethnicorum Deorum Dearumq; peragendis.

Elebris olim in Ethnicorum sacris sacrificiisq; fuit
tam *assæ vocis*, quam *organorum Musicorum usus*, adeo ut e-
undem in exercitio religionis negligere, fuerit religio.
Hujus rei varias adducunt rationes, quarum quasdam e-
asq; principes annotabimus. Et primò quidem Musices, maximè or-
ganices, usus apprimè fuit necessarius, *πρὸς κατακλησίαν καὶ συλλογὴν καὶ*
ἀποπομπήν, ad multitudinis collectionem & dimissionem. Ad illa e-
nim sacra indicenda & ad homines ad illa convocandos, iisq; peractis
rursus dimittendos, organorū istorum flatū pulsūq; adhibuerunt.

Secundò, *πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς παρασκευὴν καὶ φιληκοίαν*, ad animum præ-
parandum, quia compositos animos sacrificantiū esse oportere signi-
ficabant, cum metro compositæ preces domo ad altaria essent offeren-
dæ. Neq; enim animus domesticis negotiis implicatus debet ad De-
um colendum proficisci: sed omnia negotia pro viribus è memoria
obliteranda sunt, cum ad aras accedimus.

Tertiò *πρὸς τὴν μίμησιν καὶ ὁμοίωσιν θεϊκῆς φύσεως*. Cum Deos cœ-
lestia corpora esse arbitrarentur, & numeris atq; proportionibus con-
stare putarent, iccirco per hymnorum & instrumentorū & saltationū

rhythmum Deorum naturam imitabantur & oblectabantur sacrificantes, & dies festos agentes, convivii ac genio indulgentes, Deorumque ipsorum felicitatem aliquo pacto imitantes, pro viribus proximè ad Deorum immortalium naturam accedebant. Nam cum præclarum Dei opus, mundum, concentu constare crediderint, omnia Musica diis grata esse meritò existimabant, ut scripsit *Natal. Com. lib. 9. c. 7.*

Quarto utebantur isto Musices organorumque concentu *πρός & Διμίαν καὶ χαρμοσύνην*, ad illos qui sacris interessent exhilarandos, & ab omni tristitia ad læticiam hilaritatemque traducendos, quam in sacris festisque suis maximè requiri, diisque quos colebant, placere arbitrabantur, ut canit *Ovidius*:

*Dii quoque ut à cunctis hilaripietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.*

Et *Aristoteles* 8. *Polit. ἱερὰ μέλη*, sacros cantus dicit vim habere medicinæ & purgationis ad animos componendos & sedandos.

Quinto *πρός ἐνθουσιασμόν*; non enim deerant inter Gentiles, qui homines istis tiliarum, cymbalorum, aliorumque instrumentorum sonitus divinitus afflari, & ad divinandum excitari opinabantur. *Jamblichus* de myst. *Ægypt. sect. 3. cap. 9.* scribit: Musicam magnam habere vim, & si soni, carmina atque cantus, qui singulis diis sunt consecrati, adhibeantur, ipsorum Deorum adventum atque præsentiam effici posse confitetur. Plures rationes vide apud *Struckium* de sacris & sacrificiis.

Erant autem *cantilene* illæ in sacrorum ritu peragendo usitate nihil aliud, quàm *commemorationes* eorum *beneficiorum*, quæ Dii ipsi in homines benignè contulerant, cum virium ipsorum Deorum & Clementiæ ac liberalitatis amplificatione, adjunctis precibus, ut benigni atque faciles precantibus accederent, ut ait *Philochorus* in lib. de Sacrificijs: Id quod omnis ratio conscribendorum hymnorum efflagitat, ut sentit *Nat. Com. lib. 1. c. 10. & 16. & lib. 9. c. 7.*

Singulos autem singulis Diis dicatos voluerunt, certosque hymnos, quos illorum festis sacrisque diebus decantarent, quod ex *Theodoreto* etiam constat, *serm. 4. ad Græcos infideles*: *Ne, ait, cantemus*

Iulum

Iulum Cereri, neq; ipsi Rheæ Lityersam, ne Baccho dithyrambum, ne Peana Pythio Apollini, neve Diana concinamus Hipoepum: sed rerum omnium conditori Deo hymnos Davidicos proferamus &c. Sed de his alibi prolixius diximus.

Musicorum porrò instrumentorum in sacris sacrificiisq; multa fuit usus frequentatus celebritate, quod ex sequentibus satis superq; est manifestum. Tibiarum autem concentus in sacrificiorum solennitate fuit frequentissimus. Hinc *sacrificæ* à Seneca dicuntur *tibiæ*:

Sacrificæ dulces tibiæ effundat modos.

Et à Plinio lib. 16. c. 36. *Nunc sacrificæ, inquit, Thuscorum tibiæ è buxo fiunt.*

Telestes Poëta apud Athen. lib. 14. dixit tibiæ sacras, his versibus:

Prygum Rex leniter personantium tibiæ sacrarum

Cantum primus invenit, dorica Musa equiparandum

Æmulum: variè modulatum tenebrofi spiritus

Auram levem atq; pernicem arundine complectens.

Ovidius quoq; ad illum usum spectat, lib. 6. *Fast.*

Queritur in scena cava tibiæ: queritur aris.

Hostias namq; apud Romanos ad præconem & tibicinem immolari fuisse solitas, Cicero clarè testatur, in *orat. contra Rullum*: *Erant, inquit, hostiæ majores, in foro constitutæ, quæ iis prætoribus de tribunali, sicut à nobis consulibus de consilii sententia probatæ ad præconem & tibicinem immolabantur. Idem lib. 2. de leg. Popularem letitiam in cantu & fidibus & tibiis moderant, eamq; cum divum honore jungunt.*

Livius item approbat lib. 9. Tibicines solitos præcinere sacrificiis Romanis, & thure incensis altaribus tibicinem *Spondæum* canere jusse, ut duabus longis symphoniis quasi duplicibus & jugibus vocibus prospera Deorum voluntas firmaretur. Hic pes propterea *Spondæus* dictus, quod in sacrificiis libantes eo maxime uterentur, cum Græci *σπονδην* libamina appellent.

Dionysius quoq; *Halicarnassæus* lib. antiquit. Rom. de tibicinibus in

Iudis sacris & sacrificiis sic scribit: ἡκολοθοῦν δὲ τοῖς ἀγωνισαῖς χοροὶ &c.
 Hoc est: *Athletas porrò sequebantur saltatorum chori, divisi trifariam: primò virorum, deinceps impuberum, postremò puerorum. Post quos tibicines, inflantes antiqui moris tibiae breves, quarum hucusq; permansit usus, Citharistaeq; pulsantes eburneas septem fidium lyras, & quae vocantur barbita, quorum vetus apud Græcos usus desiit: apud Romanos vero adhibentur omnibus antiquis sacris.* Et paulò post; μετὰ δὲ τοὺς χοροὺς; *Post hos Choros transibat agmen citharistarum ac tibicinum.*

Plutarchus in lib. de Musica: *Quin & hyperboreorum sacra adhibitis tibiis, citharis & fistulis in Delum missa, referunt antiquitus. Non igitur solùm fistulæ & tibiæ, sed alia etiam organa musica in sacris adhibita fuerunt. Horum omnium, ut & aliorum in sacrificiis rituum, pulcherrimam extare descriptionem affirmant in columna Trajani Caesaris marmoreâ, antiquissimâ juxta ac celeberrimâ, quæ Romæ in medio Trajani foro erecta, sola ferè inter alias vetustatis reliquias est superstes & integra, & reliquarum antiquitatum, quasi quædam epitome verissimè dici possit. Postquam igitur Imperator ille, (pergit Stuckius) pugnae semper sacrificium præmittens, proponitur, idq; secundum tritam & pervulgatam Romanorum consuetudinem, quâ non licebat Imperatori cum hoste congredi, nisi priùs diis esset sacrificatum, illic Tibicinum præter alia descriptio etiam exprimitur.*

Tibicines namque, tubicines & liticines erant ministri sacrorum, tibiis tubis & lituis inter sacrificandum insonantes, quorum non tantùm imagines videri in illa Trajani columna, sed eorum passim in omnibus sacrificiis fieri mentionem memorant. Hi igitur interdum sacrificium peragebatur tibiis, tubis & lituis canebant, *lauro redimiti.* Nec enim solæ tibiæ adhibebantur in sacris & sacrificiis, sed iisdem conjungebantur *lyrae, citharæ, fistulae, sistrorum, cymbalorum, tympanorumq;* concentus. Imò *tubarum quoque, buccinarum, lituorum, cornuum* usum non apud Judæos tantùm, sed etiam apud Gentiles.

Hinc

Hinc *Armilustrium*, teste *Festo*, festum erat apud Romanos, quo res divinas *armati* faciebant: ac dum sacrificarent, tubis canebant. Et *Tubilustrium*, ut auctor est *Varro*, dictum, quòd eo die in atrio sutorio tubæ lustrabantur. *Festus*: *Tubilustria* dies appellantur, in quibus agnâ tubas lustrabant: quibus diebus adscriptum in Fastis erat, cum in atrio sutorio agnâ tubæ lustrarentur, ab eis tubos appellant: quod genus lustrationis ex Arcadiæ Pallanteo translatum ac venisse dicunt. *Ovid.*

*Proxima Volcani lux est, Tubilustria dicunt,
Lustrantur pure, quas facit ille, tubæ.*

Et Tubicines, eodem teste, etiam ii appellantur, qui publicè sacra faciebant, tubarum lustrandarum gratia.

Tubæ, inquit *Varro*, à tubeis, quos etiamnum ita appellant tubicines sacrorum, qui tubis in sacrarum administratione canebant. Et *Eustath.* in 2. *Iliad.* inter sex tubarum species, quas ibi enumerat, unam vocat *Ægyptiam*, rotundam, quæ *χρόυε* sit dicta, quâ *Ægyptios* ad sacra sua usos fuisse, ejusq; clangore homines ad rem divinam convocasse scribit. *Pollux* similiter lib. 4. c. II. tubæ *ἱεροθεύμα ἱεροεργικὸν ἱεροσάλπιγγος*, id est, sonum sacrum sacrificialem dicit, qui apud *Ægyptios*, *Argivos*, *Tyrrenos* & *Romanos* in usu fuerit: indeq; Tubicinem, qui in sacris tubâ canebat (quod apud *Judæos* sacerdotum munus erat) *ἱεροσαλπικτήν* sive potius *ἱερὸν σαλπικτήν*, id est, Tubicinem sacrum & *Διγλυσάντην* fuisse appellatum, forsan, quia tubæ clangore populum dimittebat.

Hoc nomine apud Romanos tibicines plurimi fiebant, magnusque illis tribuebatur honos Idibus Januariis, ut scribit *Plutarchus* quæst. 55. Roman. Illo enim die permissum erat vestem muliebrem indutis totam urbem circuire. Cujus moris hanc addit causam. Magnos nempe *Tibicinibus honores Numa* Rex religionis causâ contulerat: Quibus cum postea tribunis militum consulari potestate Rempub. administrantibus privarētur, universi *Româ Tibur* secesserunt, propterea quod ab *Appio Claudio* & *C. Plautio* censoribus in æde *Jovis*, veteri instituto epulari prohibiti fuissent.

Cumq;

Cumq; jam nemo esset, qui sacrificiis præcineret, & religio urgeret animos Romanorum, legati jussu Patrum missi sunt Tybur, qui publicè peterent, ut darent Tyburtes operam, tibicinibus sibi quoquo modo restituendis: Qui cum Tiburtium hortatu nihil moverentur, dissimulato negotio, eos veluti ad festas epulas invitant, & adhibitis etiam mulieribus, per totam noctem compotatio, joci, choreæq; protrahuntur: tum subito vino, cujus avidum fermè est genus hominum, obrutos tibicines curribus imponunt, ac Romam sopitos deportant circumactis vehiculis, non enim per temulentiam & tenebras animadvertere poterant, ubi locorum essent: Nec prius ludibrium sensere, quam plaustris in foro relictis plenos crapulæ & adhuc semisomnes lux oppressit. Tunc populi concursus eò factus, impetratumq; ut Romæ esse vellent, restituto illis vescendi jure. Erant autem pleriq; vestibus floridis & mulieribus amicti, ob nocturnam commestationem & convivium. Concessum præterea ut quotannis solenni cantu triduum per urbem vagarentur, & tali quidem habitu. Vide *Livium* decad. 1. lib. 9. *Sabell.* lib. 6. *Ennead.* 4. *Valer. Max.* lib. 2. c. 1. Et Festis Quinquatribus Minervæ sacris Tibicines personati per urbem incedebant, & ad ædem Minervæ conveniebant, & personati quidem, ut illi ipsi, qui Tybure Romanam reducti fuissent, indicarentur, ut scribit *Polyd.* lib. 4. c. 14.

De illo ritu *Ovidius* sic canit:

Cur vagus incedat tota tibicen in urbe,
Quid sibi persona, quid toga longa velint?
Callidus ut possit specie numeroq; senatus
Fallere, personis imperat ore tegi,
Admiscetq; alios, ut hunc tibicina turba
Augeat in longis vestibus ire jubet.

Quod verò supra de hymnis & cantilenis dicebamus, ritus instituenti easdem, adjunctis instrumentis Musicis in actu sacrificiorum, erat hujusmodi: Dum urerentur victimarum partes, aræ impositæ, laudes & *Deorum hymni circa ipsam aram* canebantur. *Strophe* quoq; ac *anti-*

strophæ,

strophis, moduli accinebantur ad imitationem *motuum stellarum*, ut ex *Aristox.* lib.1. de *foram. tiliar.* & *Bitone* lib. de *instrum. Mus.* annotat *Nat. Com.* lib.1. *Mythol.* c.18. Nam modò huc, modò illuc inter illa sacra saltantesolvebantur, atq; per *strophes* motum primum hujus universi: per *antistrophes* proprias singulorum planetarum motiones significabant.

Post cantiones quasdam ad aras Deorum finitas, accedebat aliquis sacra certis versiculis clausurus. Hunc appellabant *ἐπωδόν*: propterea quòd post alias cantiones & hymnos pronunciabat, teste *Galeno* lib.17. de *off. part.* Quæ autem reservatæ erant victimarum partes, hisce coctis vescebantur. Antiqui enim Diis prius sacrificantes, deinde ad relaxationem animi sese demittebant, festivitatesq; illas ornatè & hilariter transigebant. Et hinc vox *μεθύειν* vino indulgere, ὅτι μετὰ τὸ θύειν, quòd post Deorum sacrificia genio indulgerent. *Athen.* lib.8. c.13.

Quod ex his quoq; patet, quæ *Casaub.* in lib.1. *Athen.* c.8. scribit de trito illo dicto: ἀκαπνα γὰρ αἰοῖδοι θύομεν. Jus namq; hoc est, inquit, cantorum atq; Poëtarum, ut sacrificent sine fumo, hoc est, lautè epulètur nullo suo sumptu. *θύειν* hîc potius τὸ ἐυωχῆσθαι, epulas post sacrificia, quàm sacrificandi actum significat: quia rem sacram, ut dictum, convivium opiparum sequebatur. ἀκαπνα ea vox denotat τὸ ἀδάπανον: quia dapsilium epularum symbolum apud Poëtas est ignis aut fumus, τὸ πῦρ ἐυωχίας σημεῖον. In illis conviviis largiùs solebant homines vino & comotationibus indulgere, Diis primò per sacrificiorū ritum & Musices suavitate placatis, quod & *Theognis* innuere videtur his versibus:

Φόρμιγγ' αὖ Φθέγγοισθ' ἱερὸν μέλῳ; ἔς c.

Citharâ rursus sonetis sacrum carmen & tibiâ;

Nos verò libamenta Diis offerentes

Bibamus grata inter nos loquentes.

Et quia divinum quid animis imprimit vis Musica, propterea magnâ reverentiâ adhibuerunt concentum Musicum, insigni quadam

gravitate ornatum, exclusa omni ineptia & lascivia, unde Tibicini cuidam in sacris ineptè obstrepenti *Stratonicius*, desine, dicebat: benè dicere hîc oportet, non malè canere: *εὐφραμεῖν* Græci dicunt, quia: *linguis animisq;* in sacrorum initiis *favere* jubebantur, ut autor est *Athenæus* lib. 8.

Memorant Scriptores, *matutinis* item vocum tiliarumq; *cantionibus* solitos fuisse Gentiles Deos suos salutare, quod hæc *Arnobii* verba lib. 7. satis ostendunt: Etiamne Dii æris tinnitibus & quassationibus cymbalorum (afficiuntur?) Etiamne tympanis? etiamne Symphoniis? Quid efficiunt crepitus scabillorum? ut cum eos audierint Numina, honorificè secum existiment actum, & ferventes animos irarum oblivione deponant? An nunquid ut parvuli pusiones ab ineptis vagitibus crepitaculis exterrentur auditis: eadem ratione & omnipotentia Numina tiliarum stridore mulcentur, & ad numerum cymbalorum mollitâ indignatione flaccescunt?

Quid sibi volunt, inquit, excitationes illæ, quas cantici matutini, collatis ad tibiam vocibus, faciunt? Condormiscunt enim Superi, remeare ut ad vigilias debeant? Quid dormitiones istæ, quibus benè ut valeant, auspiciabili salutatione mandatis? Somni enim quiete solvuntur, occupariq; ut hoc possint, lenes audiendæ sunt naniæ.

In *Delo* quoq; *Insula* nullum absq; Musico concentu peragebatur sacrum. Prodibant autem puerorum chori, tibiis ac citharâ præcipientibus, è quibus selectissimi quiq; saltabant. Eorum autem cantilenæ, ab usu saltationis, dicebantur *ὑπορχήματα*. (*Lucianus* in lib. de saltatione.) Jam idem, quod diximus de usu Musices sacro, singillatim ex quorundam Deorum Dearumq; sacrificiis perspiciemus.

Natal. Com. lib. 2. cap. 1. Mythol. annotat, Jovis sacrificiis instrumentorum Musicorum concentum fuisse adhibitum, quippe qui simulatis sacrificiis adhuc parvus per cymbalorum tympanorūq; strepitum paternæ crudelitati à Corybantibus dicatur fuisse surreptus.

Idipsum in *Saturni* sacris, quæ ab ipso Saturnalia dicebantur, ob-

servatum,

servatum, ubi circa statuam æneã Saturni (quæ manus supinas in terrã inclinãtes exporrigebat, quibus deinde humana hostia imposita, ignis vapore & calore torrebatur) incinentium tibiis & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua vox ejulantis exaudiri posset. Idem scribit *Stuckius* lib. de sacris sacrificiisque, isto nimirũ Musicorũ instrumentorum sonitu atq; strepitu impedire voluisse sacrificantes, ne vel hostiarum, quæ immolabantur, vel etiam hominum, ab iis qui sacris intererant, voces lugubres, tristes & ominosã, quibus irrita fieri possent sacrificia, exaudirentur. Hujus rei (pergit) clarum manifestumq; exemplum & testimonium habemus in humanis illis sacrificiis (quales Saturno immolabantur) quæ omnis humanitatis expertia, immanitatum contra plenissima fuerunt: in quibus tympanorũ, cymbalorum, aliorumq; instrumentorum gravissimi soni pulsabantur, ne lamentabiles miseri funestiq; illorum, qui igni cremabantur, fletus, ejulatus, clamores atq; vociferationes liberorum, præsertim à parentibus exaudirentur, quibus illi ad commiserationem commoverentur.

Cum libarent & litarent APOLLINI, submissè canebant & cum ordine, ut tradit *Athen.* lib. 14. Et meritò hujus sacris & ludis Musica adhibita, quæ ipsius dicitur inventum. Unde & cicadæ ipsi fuerunt consecratæ, canorum omninò animalis genus. *Nac. Com.* lib. 4. c. 10. Quo loco & per sonum Lyræ Apollinæ moenia Trojana extructa ex *Ovidio* memorat, qui ita canit:

Iliov aspicias, firmataq; turribus altis

Mœnia Apollinæ structa canore Lyræ.

Imò hoc ipso Apolline Magistro Castores Musicam didicisse ferunt: multasq; reportasse coronas ex certaminibus cum imperitis cantoribus, ut notat *Casaub.* in *Athen.* lib. 15. c. 8. ad illum Simonidis:

Φοῖβος εἶπεν ἔταυται: &c.

Phæbus docuit Tyndaridas canendi artem:

Quam Cicadæ modorum nesciæ coronarunt corona.

Τέρψιες sunt mali Poëtæ aut Cantores.

Plato in *Ione* autor est, *Tynnichum* Chalcidensem hymnū in *Apollinem*, quem omnes cantant, composuisse, πάντων μελῶν κάλλιστον, omnium fermè cantilenarum pulcherrimum, verūm *Apollinis* & *Musarū* instinctu, ut qui antea nullum poëma dignum memoriā composuerat. Probatq; hoc evidentissimo τεκμηρίῳ & argumento, ὅτι ἐκ αἰθρῶν πινά ἴσι τὰ καλὰ ταῦτα ποιήματα, εἰδὲ ἀνθρώπων, ἀλλὰ θεῶν καὶ θεῶν, præclara hæc poëmata, divina Deorumq; potius quàm humana hominumque esse opera. Hoc ipsum Deum (*Apollinem*) ostendere voluisse, eo ipso, quia ἐξ ἐπιτηδῆς διὰ τῆς φαυλοτάτης ποιητῆς τὸ κάλλιστον μέλῳ ἤσεν, de industria per ineptissimum poëtam, pulcherrimam cecinerit melodiam.

In cuius rei fidem pulcherrima quædam præmittit, quæ hoc loco annotare precium duximus. *Socrates* ad *Ionem* hæc verba facit. *Uti*, ait, *benè*, ὁ *Io*, de *Homero* loquaris, *ars* tibi non præstat, sed θεῶν δύναμις, divina vis quædam te movet, sicut in lapide, quem *Magnetem* *Euripides* nominavit, nonnulli *Heracliū* vocant. Qui lapis non solum ferreos annulos trahit, sed vim etiam annulis ipsis infundit, quæ hoc idem efficere possint, ac, perinde ac lapis, alios annulos trahere. Unde longa plerumq; concatenatio ferri & annulorum invicem pendet, & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur. Ita ipsa *Musa* Poëtas & Musicos divino instinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripunt. Omnes itaq; epici poëtæ boni, non arte, sed divino afflatu capti, omnia ista præclara poëmata, & melici boni similiter dicunt: ὡς περ οἱ κορυβαντιῶντες ἐκ ἑμφροῦς ὄντες ἀεχθῶνται. &c. Id est: *Uti corybantæ non sanâ mente saltant, ita melici poëtæ egregii non sana mente hos cantus effingunt: sed ubi in harmoniâ, & rhythmum insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodum bacchantes famina, mente non sanâ, mel & lac ex fluminibus hauriunt, sanâ autem mente haurire nequeunt, idq; tum effecit melicorum animus, quod ipsi narrant. Ajunt enim nobis Poëtæ, quod è fontibus quibus mel scaturit, haurientes, & à Musarum viridariis collibusq; decerpentes carmina ad nos afferant, quemadmodum mel ex floribus apes, & instar apum volare se dicunt.*

Demetrius Byzantius lib. 3. tibiam & citharam & fidium cantum.

Apollin-

Apollinem invenisse ex eo arguit, quòd inter Apollinis sacrificia hymni canebantur cum tibiis: cujus etiam signum in Delo idem approbabat.

Fama quoq; est, *Olympum* ex tibiicinis Phrygiis tibiale carmen in Apollinis laudē condidisse, idq; *Polycephalum* est dictum. Et hunc fuisse primi olympi Marsyæ discipuli, qui cantus in Deorum laudem panxit, stirpem. Nam cum à Marsya, qui eum in deliciis habebat, canere didicisset tibia, carmina harmonica, quibus hoc tempore in Deorum festis Græci utuntur, invexit in Græciam, ut refert *Plutarchus*. Quemadmodum quoq; in honorem Apollinis *Pythici* instituebantur *ludi*, quibus Pythici tibiæ modi salientibus quinquertionibus præcinebantur, quòd sacrum id carmen Apollini esset, quia primus olympicas palmas tulisset. *Scaliger* lib.1. Poët. c.23. Mos, inquit, fuit, ut pulchrior ex omnibus hymnis, qui offerrentur in honorem Apollinis, caneretur.

Postea verò cantus ad citharam est institutus atq; aulædorum ac tibiicinum certamina.

In horum celebritate, matronas spectatæ pudicitæ in propatulo epulari, omniq; ceremoniarum genere festum diem agere produnt, puerosq; manibus amplexos psallere, & hymnos *Apollini* canere, sicut *Dianæ virgines*. *Alexand. ab Alex.* lib.5. genial. dicer. c.26.

Qualesq; *Apollinares* illi *ludi* fuerint, & Prætoris verba docent: *Ludis publicis, quod sine curriculo & corporis certamine fiat, popularem læticiam cantu & fidibus & tibiis moderantur, eaq; cum divino honore jungunt.* *Scaliger* lib.1. Poët. c.30. & *Alex. ab Alex.* lib.6. c.19. Celebrabantur autem hæc *Pythia* Vere ineunte. *Polydorus* lib.2. c.14. In Romanorum, inquit, ludorum pompa addebantur quoq; ordine tibiicines utres & tibiolas inflantes, citharædiq; lyras septichordas, eburneas, & quæ barbata nuncupata sunt, habentes. Præibant choris viri singuli saltationis & tripudii modum præmonstrantes, bellicos motus proceleumaticis & rhythmis imitantes. Atq; hunc demum ordinem tibiicines alii & citharædi vario sequebantur concentu.

Theognis quoq; testatur in *Hecatombæis Apollini sacris* frequentem fuisse Musices usum, cum ita canit:

Ἡρὸς ἐπερχομένῃς κλειτὰς πέμπωσ' ἑκατόμβας
 Τερπόμενοι κιθάρῃ καὶ ἔρατῃ θαλίῃ,
 Παγάνων τε χοροῖς ἰαχαῖσι τε σὸν ᾠδὴ βωμόν. *Id est:*
Vere adveniente inclytas offerant hecatombas
Oblectantes cithara & amabili convivio
Pæanumq; choris, hymnisq; tuam circa aram.

Ex *Platonis* verbis, quæ modò citavimus, percipimus *Orgia* vel *Dionysia* sacra in *BACCHI* honorem instituta, cum harmonia musica, rhythmis & saltationibus fuisse celebrata, quæ & *Trieterica* dicebantur. *Ovid.* 6. *Metamor.*

Noctesonat Rhodope tinnitibus aris acuti.

Dithyrambus erat hymnus in honorem *Bacchi*, de quo alibi multa diximus.

Euripides quoq; in *Baccho* testis est, *Orgia* festa *Baccho* sacra saltatione ad musicam celebrari fuisse solita. Quæ qualia fuerint, ex iis etiam quæ *Cruquius* ad illa *Horat.* lib. 1. *Carm.* Od. 18. annotat:

— *seva tene cum Berecynthio*
Cornu tympana.

Alludit Poëta ad sacra *Bassarica* vel *Bacchanalia*, & pollicetur iis sacris se invito Deo nunquam interfuturum, hoc est, non bibiturū, plusquā satis esset, nisi in ἀρχιποσίᾳ fortè cogatur ad æquales calices: iccirco ei abblanditur, ut se inter potandum à furore tutum præstet. Idem enim est ac si dicat: Noli me afflare ebrietatis furore, ut tympano sacrorum tuorum & cornu audito, ad amentiam adiguntur *Bacchæ* & *mystæ* tui fanatici & *Enthei* redduntur. Unde *Lucret.* lib. 2.

Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes.

Arcades quoq; *Baccho* & *Libero Patri* cantu & choreis ludos celebrabant, singuli pro ætatis ratione, quos primus *Melampus* *Amytheonis* filius ad *Græcos* detulisse dicitur ex *Ægypto*, ubi foeminae stautas per pagos præeunte tibia circumferebant, *Bacchum* canentes.

Apud

Apud Græcos deinde alternis annis acta sunt magno cum clamore, cymbalorum strepitu, tympanorumq; crepitu. *Polyd. lib. 3. c. 17.*

Epilena vocabantur item sacrificia & certamen & cantilena, quæ fiebant *vindemia* tempore. Nam cantando certabant inter calcandas uvas, qui citius plus musti exprimeret, & Bacchi laudes canebant inter calcandum. Persuasum itaq; fuit antiquis, iratos Deos Deasq; harmonicis modulaminibus placari, & ad beneficia conferenda instigari posse, quod vel hinc est perspicuum. Persæ namque cum bello Græciam premerent, *Diana Caryatidis* sacra à virginibus fieri solita, sunt intermissa. Quocirca agrestium aliquot in fanum officii ergò sese intulerunt, & peculiaribus cantiunculis *Diana* laudes cecinere. Quos cantus cum valdè probari vel religio jussisset, vel numerorum lepos persuasisset, ex casu mos, deinde etiam lex facta est Bucolico carmini.

Nonnulli *Orestem* ajunt è Tauris *Diana* signum deferentem, oraculo monitum, elui debere septem fluviorū de uno fonte erumpentium aquâ. Inventis in Italia annibus propè Rhegium inde in Siciliam profectum, in pago quem Tyndariden vocat *Strabo*, Deæ signum statuisse, & Numinis laudes, unâ cum agrestibus, à quibus receptus fuerat, non sine cantu instituisse. Alii hanc afferunt narrationem: *Syraculis* orta seditione, mutuis utrinq; cladibus exercitâ occidionem, ab iis qui reliqui bello fuissent, *Diana* placandæ consilium initum, ad quam civitatis calamitatem, tanquam autorem, referebant. Itaq; agrestium frequentia Deæ templum donis auctum, Numiniq; & his & cantionibus pacato, initium factum anniversariæ festivitatis: ac propterea *Dianam Lyam* cognominatam, contrario sanè usu atq; accepimus nos; *Luem* namq; morbum dicimus, cujus vi corpora solvantur. Illi *Deam Lyam* vel *Luam* nuncuparunt, propterea quod intestinam discordiam sustulisset. Hæc annotat *Scaliger* lib. 1. Poët. c. 4.

Circa templum Delphicum primùm instituit *Choros & Latona* *Diana* ortum carminibus celebravit, natione Delphus, ortu Apollinis filius, & juxta *Ovid. lib. 11. Metamorph.*

Carmines

Carminē vocali clarus, citharāq; Philammon, ut scripsit Plutarchus lib. de Mus.

VENERI quoq; offerebant harmonicos cantus, qui curas amatorias leniebant, quale melus primus excogitasse dicitur *Alcman*, ut alibi dictum. Sic & *Paris*, Priami frater, hymnum in Venerē scripsit, quem *Ceston* veteres vocarunt, in quo Veneris laudes complectitur, eamque Palladi ac Junoni præfert. *Suidas*.

Cumq; PALLADI (cui tiliarum usum & Musices inventionem quidam adjudicarunt, referente *Natali Com.* lib. 4. c. 5.) Lacones ædem statuamq; ponere decrevissent, *Gitiadas* Lacedæmonius solus dignus inventus est, qui & statuam poneret, & hymnum componeret, quem in eius Deæ celebritate canerent.

Arion autem *Methymneus* omnibus mortalibus prior *Orthia* carmina in *Palladem* decantavit. *Nat. Com.* d. 1.

Sic & *Thesmophoria* in honorem CERERIS agebantur sacra, ut & *Ambarvalia* à singulis agricolis celebrabantur, Cererisq; laudes cantando cum tripudiis: idq; ineunte Vere: *Nat. Com.* lib. 5. c. 14.

Cybeles quoque Sacerdotes cum tinnitu cymbalorum & sonitu Tympanorum sacra facere solebant, ut est apud *Strabon.* lib. 10.

Unde & Tympanum illi tribuerunt, quia in ejus pulsabatur sacris, quæ à castratis Sacerdotibus illa mater Deorum *Rhea* vel *Cybele* colebatur, cum magno tiliarum cornicumq; strepitu,

Tympana quam mulcent, tinnitusq; æris acuti.

Nat. Comes lib. 9. c. 5.

Ovidius lib. 1. de Ponto:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco

Cum canit, exigua quis stipis æra neget?

Illæ etiam tibiæ dicebantur *Berecynthia*, quæ matris Deorum sacris adhibebantur, ad quarum cantus à convivantibus saltabatur, ut Tympana nos buxusq; vocant *Berecynthia* matris.

Memoriæ quoq; prodiderunt, in sacris HERCULIS ad magnam

aram,

aram, *Salios* sacrorum ministros cum cantu psallere consuevisse. *Alex. ab Alex. lib. 1. genial. dier. c. 26.*

Insuper apud Romanos Martio mense *Anciliorum festa* & sacri dies cœnis sumptuosis & commestationibus cum cantu & symphonia opiparè & hilariter celebrabantur, quibus *Salii* sacerdotes cum tripudiis ad tibiam, solenniq; saltatu ancilia ferentes, ornatiq; prodibant, ipsiq; gladiolis illa percutientes, cum gressu & gradu composito, pulsu pedum ad sonum vocis modulato per capitolium & forum perque urbem incedebant.

Eodem modo *Bona Dea* sacra peragebantur nocte à solis mulieribus, inter magnum concentum. Quemadmodum & *Lacones* per trium dierum spacium *Hyacinthia*, hoc est Hyacinthi sacrificiū hoc modo celebrant. Pueri citharam in sagulis succincti pulsant, ad tibiamq; canentes, omnes chordas in rhythmo *anapesto* plectro percurrentes, acuto Deum percipiunt tono.

Alii in equis ornatis theatrum percurrunt, multiq; adolescentum chori, qui poëma aliquod vernaculum canunt, ingrediuntur, inter quos salvatores immisti deliram motionem ad tibiam cantumq; effingunt.

Celebrabantur porrò apud Romanos 12. Cal. Maji, qui dies *natalis* fuit urbis *Romæ*, feriæ *Parilia* dictæ, nunc *Romanas* appellant, extracto dicatoq; Fortunæ urbis templo ab optimo & festivissimo *μυσικότητι* *Hadriano*. Eum scilicet diem cum solenni celebritate quotānis festum agebant non solùm Romani cives, sed etiam quotquot externi homines tunc Romæ sunt. *τότε ἐξ ἀκρῆς ἐγένετο* &c. *audiebatur per universam civitatem strepitus tiliarum, cymbalorum sonus, ac tympanorum fremitus, cum multorum, qui cantabant, vocibus. Omnes per civitatem in honorem Deæ βαλλίζου ad tympana crepitantia, cymbalavé saltant.* Inde *Gallis* est *Bal* & *Ballet*. *Athen. lib. 14.*

Hinc satis constare puto, quàm celebris olim fuerit in sacrificiisq; festisq; diebus *Musices usus*, quæ instituto huic nostro sufficient.

CAPUT XVII.

*De Usu Musices συμποσιακῶν, in epularibus
& convivialibus hilaritatibus.*

MELPOMENEN, Jovis filiam & Solis vocem in dialogo de furore Poëtico nūcupavit Plato, quòd totius mundi sit temperatio & concentus, & quicquid vitali regitur spiritu, dulcisono Musices flectatur & capiatur modulamine. Unde olim etiam *conviviorum* solennitatibus adhibita fuit Musici concentus suavitas. Cujus rei testem habemus *Isaac. Casaubonum* lib. 4. animadvers. in Athen. cap. 23. *Apud veteres, inquit, Græcos & Romanos, conviviorum hæc ratio fuit, ut postquam corpora dapibus satiassent, oculos auresq; variè oblectarent. Ideò finitis epulis, acroamata, tibicines & saltatrices, & qui dicebantur Bacchi artifices in cœnationes introducebant.*

Et *Varro* de vita populi Romani. *In conviviiis, ait, pueri modesti, ut cantarent, (& assà voce & cum Tibicine) carmina antiqua, in quibus laudes erant majorum.*

Hanc consuetudinem *Syracides* 32. cap. Carbunculi atq; Smaragdi, duarum pretiosissimarum gemmarum, similitudine commendat atq; amplificat, Musicamq; in conviviiis omninò vult adhiberi, ceu maximum illorum decus & ornamentum. Verba ejus hæc sunt: *Concentus Musicorum in symposio est quasi insigne carbunculi in ornatu inclusum aureo. Et modulatio cantorum ad suave vinum, est tanquam sigillum smaragdi in apparatus aureo positum.*

Hoc quoq; ex *Homeri* multis locis constat, ut *Odyss. e.* ubi Ulysses unà cum Eumæo subulco ad ædes suas appropinquasset, sic canit:

περι δὲ σφραγῆς ἤλυθ' ἰωὴ &c.

Circumvenit autem sonitus citharæ concavae.

In ipsis cepit canere Phœmius.

Quæ audiens Ulysses inquit:

γνώσκω δ' ὅτι πολλοὶ ἐν αὐτῷ δαῖτα ἴδενται ἄνδρες: &c.

Cognoscit

Cognosco autem quod multi in ipsa convivia faciunt

Viri, quoniam nidor quidam ascendit, cithara verò

Sonat, quam convivio Dii fecere amicam.

Et apud eundem Poëtam exstant de Musica epulari, & quæ illius quasi individua comes, saltatione testimonia. Hinc *Odyss. a.*

μολπή τ' ἀρχησύστε. (τὰ γὰρ ἀναθήματα δαιτός.)

Et *Odyss. φ.*

μολπή καὶ Φόρμιγγα τὰ γὰρ ἀναθήματα δαιτός.

Hic modò μολπήν καὶ ὀρχησόν, cantum & saltationem, & iterum μολπήν καὶ Φόρμιγγα, cantum & citharam, eleganter sanè, vocat ἀναθήματα δαιτός, id est, donaria convivii dicata, sive ut *Hesych.* interpretatur, κοσμήματα, ornamenta conviviorum.

Eustath. *Odyss. a.* Manifestum est, inquit, hæc non cujusvis atque vulgaris, sed magnifici, sumptuosiq; convivii esse anathemata, id est, ἱερὰ ἢ ἀειμήλια, sacra quædam donaria. Eandem ob causam idem Poëta Φόρμιγγα, quæ præcipuum fuit organum musicum, *Odyss. ε.* Deos dicit fecisse δαίλι ἐταίρην, epularum sociam. Et *Odyss. θ.*

ἦδη μὲν &c.

Jam quidem convivio explevimus animum equali

Citharâq; quæ convivio congruens est lauto.

Hic citharam συνήρορον δαίλι θαλείη, id est, epulo splendido aptam & accommodatam appellat. Et *Horatius lib. i. Carm. Od. 32.*

O decus Phæbi, & dapibus supremi

Grata testudo.

Et *lib. 3. Od. 11.* testudo vel Lyra dicitur

Divitum templis & amica mensis.

Duplicis autem apud Homerum Musica & melodia fit mentio. Una, ἢ ἐν τῇ Φωνῇ, quæ voce constat: altera, ἢ ἐν τοῖς ὄργανοις, quæ instrumentis constituitur musicis. Plerumq; autem in conviviiis vox sive vocalis musica, quam αἰοιδὴν, μολπήν ἡμερόεσσαν καὶ ἡδείαν sæpè appellat, organis musicis conjungitur.

Idem Poëta memorat procos (porcos penè scripseram) ceu homines voluptuarios ad vesperam usq; hujusmodi cantiunculis atq; saltatiunculis indulgisse, *Odyss. ε.* τοὶ δ' ὀρχησῶσι:

Hi autem (proci) saltu & cantu

Delectabantur. jam enim & egressus erat meridianus dies.

Et Odyss. α. ὃ δ' εἰς ὀρχησύντε:

Hi verò ad tripudia & dulcem cantum

Conversi oblectabantur; expectabat autem vesperam adventare:

Dum autem hi oblectabantur, niger vesper venit.

Causaub. lib.4. animadv. c.28. in Athen. notat, Homerum non unum aliquod in poëmatis suis descripsisse convivium: sed varia ac diversa, quemadmodum diversa sunt hominum ingenia & differentes mores. Hinc est, quod acroamata parciùs *alibi* introducit in cænationes, tanquam ἀναθήματα δαιτὸς, non ut toti in iis sint convivæ: *alibi*, inter præcipuas & summas convivantium voluptates inducit cantores & alios rerum musicarum peritos. Hujus generis conviviorum exempla esse ait in illis, quæ apud nequissimos procos & delicatissimos Phæaces agitantur; temperatorum in iis quæ apud Nestorem & Menelaum.

Omniñò igitur *Musica conviviiis est adhibenda*, quippe quæ εἰς διαγωγὰς καὶ συνυσίας, ad vitæ degendæ consuetudinem inventa est, quia maximam homines exhilarandi vim habet. Item εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τῆς διὰ πόνων λύπης ἰατρῆϊαν, ut quæ quasi medicina sit data hominibus ad recreationem, peractis laboribus.

Teste enim *Museo* ἔργοῖς ἠδίστου αἰεῖδεν, jucundissimum hominibus canere.

Præterea in conviviiis maximè requiritur *hilaritas* honesta atq; moderata, ad quam efficiendam, nihil videtur Musicâ esse aptius efficaciusq;. Quæ læticiæ in epulis apprimè necessaria, parens est atq; procreatrix: mœroris contra atq; tristitiæ, quæ conviviorum labe atque macula, expultrix. Et ad extinguendos irarum furores, qui non rarò

inter

inter convivas oriuntur, præsentissimum est remedium. Περιαιρημένη
 γὰρ τὴν συγνώμη, ποιῆται πρὸς αὐτὴν καὶ χαρὰν ἐλάττωσεν, cum tristitiam, austeri-
 tatemq; tollat, mansuetudinem laticiamq; liberalem parit. Meritò
 igitur ceu optima ὑπερωσ καὶ ἀκοσμίαις contumeliæ atque immodestiæ
 medela adhibetur. Quod namq; & *temperantiæ* in conviviis Musica
 consulere verè dicatur, ex adagio illo apparet, quo *Musicus apparatus*
 dicitur, pro mediocri & frugali, ut recitat *Damascius Syrus* in historia,
 quam de Philosophis scripsit: τὴν δὲ, αἰτ, τροφὴν: &c. *Victū sortitus est mo-*
deratum & frugalem, neq; ob egestatem præparatum, neq; propter opes diffu-
entem, sed medium atq; Musicum, pro fortunis verè temperatum ad instar
Doriorum modorum.

Unde antiquorū moribus & legibus fuit constitutū, teste *Athen.* lib.
 14. ut Deorū immortalium Hymni cōmuni voce ab omnibus in cōviviis
 canerētur, ὅπως καὶ διὰ τῶν τρηῆται τὸ καλὸν καὶ σωφρονικὸν ἡμῶν, utq; sese
 mutuò *ad temperantiam honestatemq;* colendā atq; tuendam adhorta-
 rentur. Nam cum cantilenæ sint concinnae, si Deorum sermo accesserit, hoc
 pacto singulorum mores graves redduntur atq; compositi. Id probat *Philo-*
chori testimonio, qui affirmat, veteres non semper solitos fuisse διθυ-
 ραμβεῖν, *dithyrambos* canere, sed *Dionysium* quidem libantes canebant
 inter vina & ebrietatem, *Apollinem* autem adhibito ordine, quiete &
 tranquillitate. Hinc colligit *Athen.* *Musica antiquitus non levis,*
vulgaris popularisq; tantum voluptatis causa in convivia fuisse introducta.

Arcadas quoq; Musicae studiosissimos, hymnos atq; pæanas in
 Deorum atq; Heroum suorum honorem canere consuevisse accepi-
 mus. Illorum enim pueri à teneris annis secundum legem hymnos
 atq; pæanas canere assuescūt, quibus singuli juxta patria instituta He-
 roas indigenas atq; Deos decantare atq; celebrare soliti fuerunt, apud
 eundem *Athen.* lib. 44.

Cyrus apud *Xenoph.* lib. 4. Expedit. ad milites, *Nunc ut religiosi, &*
fortes, & temperantes viri, cœnam sumite, Diis libate, pæana precinite, si-
mul id quod imperatum est, cura vobis esto, ut recitat *Stuckius* lib. 3. anti-
 quit. conviv. cap. 20.

Cantabantur etiam ab antiquis vel *Philosophicæ* vel *Astronomicæ* *cantilena* in conviviiis: cujusmodi est apud *Virgilium* cantus *Jopæ* in convivio *Didonis*, apud quem i. *Æneid.*

citharâ crinitus Iopas
 Personat auratâ, docuit quæ maximus Atlas,
 Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores,
 Unde hominum genus & pecudes, unde imber & ignis,
 Arcturum pluviasq; Hyades, geminosq; Triones,
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Præterea clarorum etiam *hominum virtutes*, resq; præclarè gestas in conviviiis carminibus & cantionibus celebrarunt, quibus nimirum se invicem ad illorum imitationem instigarent & incitarent. Quod ex pluribus item locis *Homeri* constat, ut *Odyss.* θ. αὐτὰρ ἐπεὶ πόσι &c.

Ut dapibus depulsa fames, vinoq; refecti

Musa jubet canere hinc illustria facta virorum.

Et *Penelope* apud *Homerum* *Odyss.* α. talia ad *Phemium* περίκλυτον, inclutum cantorem verba facit: Φήμιε, πολλά γδ ἄλλα: &c.

Phemie, multa sanè alia mortaliū oblectamenta novisti,
 Gestâ hominumq; Deorumq; quæ celebrant cantores,
 Horum unum ipsis cane assidens.

Et *Cicero* in *Bruto*: Carmina in epulis esse cantata à singulis convivis ad tibicines de clarorum hominum laudibus, est in originibus. Ad eundem ritum alludit & *Theognis* hisce versibus: καὶ σε σὺν αὐλισκοῖσι:

Et te cum tibiis sonoris juvenes viri decenter

Amabiles pulchrè & canorè canent.

Respicit ad veterum morem, quo carmina in conviviiis & publicis solemnibusq; congressibus & certaminibus recitabantur: & tibiis, *Lyra*, aliisq; instrumentis utebantur. Item, cum præcones *Agamemnonis* ad tentorium *Achillis* adventassent, illum citharâ canentem illustrium virorum præclarè res gestas, invenerunt, ut est *lib. 9. Iliad.*

μυρμιδόνων δ' ἐπὶ τεκλισίας: &c. ubi Latina versio sic habet:

Myrmidonumq; adeunt juxta tentoria naves:

Mulcen-

*Mulcentem citharâ hunc mentem invenere sonora,
Pulchrâ, ex argento, cui clara manubria: & illam
Ceperat è spoliis urbs diruta ut Eerionis
Hac animum mulceus cantabat facta virorum.*

Canebantur quoq; aliquando *cantilena ad mundi mirabilitatem, pertinentes, & ad infinitam divinæ mentis, summiq; opificis sapientiã, aut astrorum cognitionem: cujusmodi sunt quæ canuntur apud Apollonium lib. 1. Argon.* Et tanta quidem illorum cantorum fuit modestia & temperantia, ut neq; inter convivia procorû Penelopes turpia & lasciva canerentur: quamvis essent juvenes ad omnem libidinem, omnemque intemperantiam maximè propensi: sed cane batur apud hos reditus Græcorum in patriam laboriosus sanè ac perdifficilis.

Harum verò cantilenarum & cantorum & poëtarum *presides Musæ* putabantur, quarum dux creditus *Apollo*, unde *Musagetes* dictus, ut scribit *Nat. Com. lib. 7. c. 15.* Quid quod Diis epulantibus canere Apollinem & Musas ferunt, ut annotat *Muret. lib. 6. var. lect. c. 16.* quod *Homerus* etiam innuere videtur *Iliad. a. εἰδ' ἔτι θυμὸς ἐδέετο: &c.*

Neq; amplius animus indignuit convivio equali

Neq; Lyrâ perpulchrâ, quam tenebat Apollo,

Musisq; quæ cane bant invicem excipientes se voce pulchrâ.

Porro apud *Romanos* quoq; (quos *Athenæus lib. 14. μῦσικαὶ αἰσῆς* vocat) usitatâ fuisse in epulis Musicam, ex multis literarum monumentis, & quidem ab usum illius luxuriosum *Cicero* quibusdâ in locis perstringit. *Orat. pro Cælio.* Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Bais acta convivia, cōmestationes, cantus, symphonias, *Ver. 6.* Curritur ad prætorium, quo istum è convivio illo præclaro reduxerant paullo antè mulieres cum cantu & symphonia.

Livius testatur post victoriã Asiaticã demũ convivalia ludorû oblectamēta, ut psaltrias & sambucistras, in epulis fuisse adhibitas, *Deca. 3. Valer. Max. lib. 2.* Majores natu, inquit, in conviviis ad tibias egregia superiorû opera carmine cōprehensa pangebant, quò ad ea imitanda juventutem alacriorè redderent. *Quintil. lib. 1. c. 17.* Sed veterum quoque Romanorum epulis fides ac tibias adhibere moris fuit.

Illas

Illas autem *tibias*, quarum usus in conviviis erat, *conviviales* dixerunt, erantq; pusillæ & æquales, ad significandum *æqualitatem convivarum*. Iccircò rotunda olim mensa, ne quem sibi prælatum quispiam conquereretur: Et *Ceres* ideò non solùm *spicifera*, sed etiam *legifera* appellata, cui ob eam rem agerent *Ἰσομοφορία*, ut eadem sit ciborum & justitiæ inventrix.

Has item *epulorum tibias* appellabant, propterea quòd vinum esset anima conviviorum. *Spartani* etiam excellentium virorum *laudes* & ignavorum fœda *scelera* in epulis ad lyram cantare solebant, referente *Alex. ab Alex.* lib. 5. c. 21.

De Lacedæmoniis scribit *Philochorus*, quod cùm Messenios vicissent, *Tyrtæi* poëmatis inflammati consuetudinem eam observarunt, ut si cœnas essent facturi, *Tyrtæi poëmata* canerent, referente *Athenæo* lib. 24. c. 12.

Huc referre lubet, quod de *Alexandro M.* scribitur, qui refectò in *Gedrosia* exercitu, incessit *commessabundus diebus septem* per *Carmaniam*. Inter alia circumsonabant omnia loca fistulis, tibiis, carminibus, cantilenis. Ipse *Alexander* chororum ludos spectavit, amasiusq; ejus *Bagoan* choragus palmam obtinuit, exornatus Rex medio theatro transiit, & ad latus eius consedit, imò propter Macedonum applausum, complexus & dissuaviatus est. *Plutarchus* in *Alex.*

Ejusmodi autem laudatoria carmina apud Græcos in *ἑπιδείωνοις*, id est, *cœnis funebribus* olim in primis fuerunt usitata: unde proverbium illud promanavit de homine illaudato: *Ὀὐκ ἔστιν αὖτε θεῶν οὐδ' ἐν περὶδείωνοις*, id est, *Non possis laudari ne in parentalibus quidem*. Antiquus enim mos erat, præsertim *Atticis*, in cœnis funeralibus, quas Græci *ἑπιδείωναι* vocant, encomiis, epicediis & epitaphiis laudare vita defunctum, etiamsi parum meruisset in vita.

Observandum porrò, ut scribit *Stuckius* lib. 3. conviv. antiquit. c. 20. antiquitus cum cantores, aulædos, citharædos, tibicines, item mulieres sambucistrias, psaltrias, citharistrias, aliosq; Musices peritos fuisse adhibitos, qui convivas cantilenis musicisq; instrumentis oblectarent:

ctarent:

ctarent: tum ipsos convivas partim voce, partim fidibus canere consueviffe. Nam more receptum fuit, ut omnes communi voce pæana sive *hymnum* aliquem in *Bacchi aliorumq; Deorum honorem* canerēt, idq; cum ab initio, tum in fine cœnæ, quando libabant: & deinde unusquisq; accepto myrti, aut lauri ramo *propriam cationem* canere, atq; etiam *Lyram*, quæ circumferebatur, pulsare cogebatur. De illa consuetudine idem scribit *Plutarchus* lib. 1. συμποσ. quæst. 1. ut mox dicetur. Unde *Themistocles*, cum renuisset pulsare fides, habitus est indoctior, ut refert *Cicero & Fabius* lib. 1. instit. orator. Quem tamen consultò à cithara abstinuisse, quòd eam amplitudini suæ nequaquam convenire arbitraretur, scribit *Platina* lib. 2. de opt. cive.

Dici verò volunt ἄσπερον, ἀπὸ τῆς ἀσπαι καὶ ἀρχεῖν, quasi cantum subministrans vel suppeditans: vel legendum quidam putant ἄσπερον, ἀπὸ τῆς ἀσπαι καὶ ἀρχεῖν, quod incipere & laceßere significat, quòd qui illam myrtum tenebat, canere incipiebat, & reliquos ad idem faciendum suo exemplo laceßebat, secundum *Scholias*. *Aristoph.* καὶ γὰρ ὁ ἐξ ἀρχῆς δάφνην ἢ μυρρίνην κατέχων ἦδε, id est, qui primus laurum, sive myrtum tenebat, is canebat, unde etiam ἐξ ἀρχῆς possis legere, id est, *præcentorem*, quòd qui eam acceperat, canendo præibat.

Sic *παιᾶνα ἐξ ἀρχῆς Xenophon* dixit, epularum factâ mentione.

Quod de *Fabio* diximus, illius de lyra circumlata hæc sunt verba: Unde, ait, etiam ille mos, ut in conviviis post cœnam circumferretur lyra. *Cicero* lib. 1. Tuscul. quæst. Summam, inquit, eruditionem Græci sitam censebant in nervorum vocumq; cantibus: Igitur & *Epaminondas*, princeps Græciæ, fidibus præclarè cecinisse dicitur.

Idem *Galenus* testatur lib. 1. *Therapeut.* ubi scribit, turpissimum olim habitum, si lyra abesset à conviviis, ἀπλεισθαι δὲ πάλαι κατὰ τὰς τοιαύτας συνόδους καλὸν ἐνενομίωτο, sicuti iterum in ejusmodi congressibus tetigisse honestum erat.

Pindarus in *Olympion*, *Odyss.* 1. prout Latina verba ex Græco translata referunt:

Resplendet autem & Musices in flore, qualiter ludimus frequenter nos viri
circa mensam amicam. Sed doricam citharam è clavo exime!

Tria autem fuerunt apud Græcos convivialium carminum genera, sic
ut testatur Artemon apud Athenæum lib. 15. Primum, quando omnes
canebant. Secundum, quando omnes caneabant quidem, non tamen
ordine, cum ex quodam ambitu cantum exciperent. Tertium verò in
omnibus ordinem servabat, quem tamen non omnes animadverte-
bant, quod tamen σκολιὸν fuit appellatum. Canebant autem sapien-
tes, atq; singuli oden aliquam pulchram in medium afferebant, quæ
sententiam βιωφελῆ, vitæ utilem haberet.

Hujus item antiquorum in epulis canendi consuetudinis Clemens
Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 4. luculentam mentionem facit his ver-
bis: Cæterum, inquit, ὡς δὲ τὰς συμπληκὰς βωχίας καὶ τὰς ἐπιψευαζέσας
κύλικας, id est, in symposiis & inter vorantia sive distillantia pocula, ad psal-
morum hebraicorum similitudinem ᾄσμα vel carmen canebatur, quod σκολιὸν
appellabatur, communiter omnibus voce (παιανίζοντων) præana canenti-
bus: nonnunquam etiam ἐν μέρει περιελιγόντων τὰς προπώσεις τῆς ᾠδῆς, id
est, per cantici vices propinationes circumagentibus. Qui autem
ex iis erant μουσικώτεροι Musicae peritiores, etiam ad lyram caneabant.
Solebant convivæ προκαλεῖσθαι ἐξ ὀνόματι κλίδην, id est, nominatim provo-
care, cui propinaturi erant, & lyram tradituri.

Scolia autem appellantur ἕκατὰ τὴν τῆς μελοποιίας τρόπον, ὅστις σκολιὸς ἦν,
id est, non ob carminis modum, quod is obliquus ac difficilis esset (λέ-
γεται γὰρ τὰ ἐν ταῖς ἀνειμένοις σκολιὰ, nam quæ sunt in remissis, Scolia appel-
lantur,) sed cum tria essent genera, autore Cassandro Artemone, ut mo-
dò dicebamus, eorum quæ in cōviviis decantari consueverāt, primum,
quod omnes secundum legem caneabant: secundum, quod ab omnibus
quidem canebatur, sed κατὰ τινὰ, πρὸς φορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, ita ut ambitu si-
ve circuitu quodam atq; successione omnes cantum exciperent: ter-
tium, quod similiter in omnibus ordinem servabat, quo jam non am-

plius

plius omnes participabant, sed illi tantum, qui sapientes esse videbantur, secundum locum ordinemq; , qui cuiq; sorte obtigerat. Hoc ergo quia solum ἀταξίαν ἴνα, ordinis quandam confusionem obtinebat, & neq; simul ab omnibus, neq; ordine quodam atq; successione, sed prout contingebat, quovis loco atq; ordine canebatur, σκολιὸν fuit appellatum. Hoc autem dum demum canebatur, quando carmina omnibus communia atq; necessaria erant finita.

Plutarchus lib. i. sympos. probl. i. Quin etiam, inquit, carmina illa in conviviis decantari solita, quæ vulgò σκολιὰ id est *obliqua sive tortuosa* appellantur, cratere in medio proposito, & corollis distributis, decantare, forsan neq; pulchrum neq; convivio aptum esse videatur. Et tamen *Scolia*, nonnulli ajunt, non esse genus carminis sive cantilenæ obscuræ, sed inde sic appellata, ut sequitur. Nam primò omnes communi voce carmen Deo (Baccho) canere solebant, illum celebrantes. Deinde unusquisque propriam cantionem, accepto myrteo ramo, quem iccirco ἄσαρμον appellabant, διὰ τὸ ἄδειν τὸν δεξιόμενον, quia is qui illum acceperat, canere solebat. Et quia simul quoque Lyra vel Cithara circumferebatur, quam artis quidem illius peritus pulsare, carmenq; illud concinnè modulari, sonumq; chordarum ad vocem attemperare; musicæ autem imperiti id recusare solebant, hinc *Scolion* fuisse nominatum, quòd illud neque omnibus esset commune, neque etiam facile: Et ideò Musicæ ignarus per jocos, accepto laureo ramo seu myrteo, cogebatur ad eum canere. Alii tamen myrtum non ordine traditam fuisse ajunt, sed à lectulo ad lectulum transmissam, ut mox dicemus. Itaque διὰ τὸ ποικίλον καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, id est, ob varietatem & tortuosos in circuitione flexus, *Scolion* videtur dictum.

De his carminibus hæc scribit *Scaliger* lib. i. Poët. cap. 44. Canebantur in conviviis σκολιὰ μέλη (in quibus virorum fortium laudationes continebantur, nihilq; à Pæanibus differunt, nisi materiâ sive argumento) in quibus poculū circumlatū ὠδῶ appellabatur, quod non liceret absq; cantu vel propinare vel excipere. Nonnulli putarunt,

σκολιὸν carmen esse, quod à primo cœptum, nequaquam à proximo, sed ordine *flexuoso*, ultrò citroq; exciperetur. Neq; hoc displicet: convenit enim cum poculo, quod canenti propositum præmium dicebamus. In Nuptiis canisolutum à discumbentibus lauro & myrto coronatis, nemo dubitat.

Tres erant recitandi modi: *Unus*, cum plures concinebant in choris & nuptiis: *alter* cum in conviviiis non succedebant seriatim, sed ut cuiquã visum fuisset, à cantu myrti laurivè ramus dabatur ei, qui magis idoneus judicaretur. Alii malunt à primo lecto cœptum, altrinsecus primo lecto datum ramum simul cum cantionis jure, inde ab illo ei, qui secundus erat in secundo lecto: ab hoc ei, qui ex adversum in altero secundo discumbebat, ita erat σκολιὸν sicut reptatio serpentum, & quasi ferræ dentes. Carminis verò materia non solum erat in laudibus virorum fortium, ut quidam putarunt, sed etiam in communibus sententiis, & quocunq; genere adhortationis ad benè beatèq; vivendum. Eo carmine qui vicissent, poculo donabantur, quod à cantu illo ὄδος dicebatur. Hæc *Saliger*.

Quod ex sequentibus etiam est manifestum. Nam, *Suida* teste, Dicæarchus etiam in libro de certaminibus musicis, tria dixit esse *Odarum* sive carminum genera: τὸ μὲν ὑπὸ πάντων ἀδόμενον καθ' ἓνα ἐξ ἧς: Aliud quidem quod ab omnibus canebatur: aliud quod à singulis ordine: aliud quod à sapientissimis ὡς ἔτυχε τῆ τάξει, id est, quovis ordine. Vel ut *Aristoxenus* & *Phyllis* Musicus senserunt, quoniam in nuptiis circa unam mensam multis collocatis lectis, singuli ex ordine myrtos tenentes canebant gnomas & amatoria. Circuitio autem erat σκολιὰ, flexuosa.

Ab *Aristophanis Scholiaste* in comœd. σφῆνες hæc adduntur. Alij verò ajunt, moris fuisse, ut is qui non posset in symposiis canere, accepto lauri aut myrti ramo, ad illum caneret. Sunt qui dicant, per ἀντίφρασιν σκολιὰ fuisse appellata τὰ παροίγια μέλη, illa epularia carmina. Nam illa oportebat esse ἀπλάκη & ἔυκολα, simplicia atque facilia, ut quæ inter computandum canerentur. Sed hoc non benè ab illis dicitur.

Nam

Nam τὰ δύσφημα ὅτι τὸ εὐφημότερον μεταλαμβάνεται, οὐ μὴν πύμπαλιν, id est, ea quæ mali sunt nominis ad prosperiorem appellationem convertuntur, non contrà. Verùm quia non ordine lyra convivis tradebatur, sed alternatim, propter obliquam illam Lyræ circumlationem, carmina illa σκολιά dicebantur.

Cælius lib. 12. c. 15. *Scolia*, inquit, Græci interpretantur συμποικὰ ἄρματα, convivales cantilenas. Sic verò nuncupari Etymologici tradunt, quòd vinoletenti jam, καὶ χολιάς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ἄδουσι, id est tortuosis hebetibusque, ac retusis sensibus ea concinant.

Pollux lib. 6. c. 17. καὶ παροΐνια δὲ ἄρματα ἦν, καὶ σκολιά, καὶ μύρτινον δὲ πινες ὅτι δεξιά περιφέροντες, καὶ ἔκπωμα καὶ λύραν ἄδειν ἠξίου. Id est. Erant etiam convivales quædam cantiones, scolia ad myrtum circumlata, nec non poculo atq; lyra cantum exigebant.

Scolia Meliti inter alia celebrantur ab eruditis, quæ Carica haberent aulemata, in centiones flebiles.

Interdum in conviviiis à discumbentibus melos cani solitum memorant, quod dicebatur *Harmodium*, cujus erat initium: Φίλτατε ἁρμόδιε, ἔστι που τέθνηκας. Unde illud facetissimum ex comica officina: οὐ δὲ παρ' ἐμοὶ τὸν ἁρμόδιον ἄσεται. *Apud me nunquam Harmodium canet*: id est. Mecum convivii non agitabit. *Cælius* lib. 27. antiq. lect. c. 26. *Interpres* verò *Aristoph.* in fab. cui titulus ἀχαρνεῖς, unde dictærium hoc sumptum, indicat, cantilenæ genus fuisse, quod in compitis cani consueverit in *Harmodium* & *Aristogitonem*, quod hi *Pisistratidarum* tyrannidem fustulissent.

Præterea *Ægyptios* in conviviiis canere solitos cantionem *Manerotem* dictam, scribit *Plutarchus* de *Iside*, quem *Manerotem* Regem fuisse, ajunt, & inventorem *Musicæ*. *Alij* hoc non esse nomen proprium contendunt, sed genus loquendi & epulantibus conveniens, quasi dicas, *Secunda adsunt*. Aliter *Herodotus* lib. 2. refert: *Ægyptii*, inquit, in conviviiis lugubrem cantionem, quam *Linum* vocant, (à *Lino*, qui *Ægyptiacè Maneros* dicitur, filio primi Regis *Ægyptiorum*, quem immaturâ morte defunctum, hoc lugubri carmine profecuti sunt, quæ sola

primaq; cantilena apud ipsos instituta fuit) decantare consueverunt, ut & Græci, ut scilicet vel inter pocula mortalis conditionis memoriam refricarent.

Vero quoque simile est, Ἀρχιλόχου μέλος, *Archilochi cantionem* in conviviis fuisse decantatam. Hoc nomine dicebatur hymnus, qui ad multos poterat accommodari, qualem ferunt Archilochus fuisse repertum. Nam cum Pindarus & alii hoc genus lyrici, singulos propriis laudibus exornarent, Archilochi carmen idem erat in omnes, quod cithara canebatur: Citharædus tantum ad singula cantionis intervalla, victorum nomina voce suâ repetebat: veluti si Herculem laudabat, accinebat, Tenella Callinice χαῖρ' ἀναξ ἠεράκλεις: aut aliud, si quem alium canebat, ut annotat *Erasmus* in Adagiis, *Plutarchus* item scriptum reliquit, inter alias cantiones conviviales cantionculas celebrem fuisse illam, quâ decantarunt: πέντε πίνε, τρία πίνε, ἢ μὴ τέτραρα. *Bibe quinq;, bibe tres, aut nec quatuor cyathos* Hinc *Ausonius*:
Ter bibe vel toties ternos, sic mystica lex est.

Tres cyathos ad numerum *Gratiarum*, aut *novem* ad numerum *Musarum* intellige. Credebant enim *numeros impares ad omnia efficaciores esse*. Vide *Cælium* lib. 7. c. 26.

Atq; in hanc rem jocatur *Ariston*: *Quemadmodum*, ait, *in Musica hemiolij proportio* symphoniam reddit diapente, dupla, diateffaron, quæ symphonia præter cæteras hebes & obscura est, & epitrito constat. *Itidem & in bibendi harmoniis tres esse symphonias vini ad aquam, δια πέντε, δια τριῶν & δια τεσσάρων*. Nam diapente symphoniam ex hemiolio constitui, si tres aquæ cyathi duobus vini cyathis admisceantur: Quod si duobus admisceas duos, dupli proportionem existere: Diateffaron harmoniam fore, si uni vini cyatho tres aquæ cyathos addideris.

Memoratu dignissimum est, quod *Pausanias* in Bœoticis scribit, suo tempore sibi ostensum fuisse locum, ubi *in Cadmi nuptiis* ipsæ *Musæ* cecinerint. Huic enim *Cadmo Thebanorum Regi*, *Harmonia*

Jovis & Electræ filia in matrimonium data, & nuptiis à Diis Deabusq; dona fuere tributa. *Ceres* frumenti fructum largita est, *Mercurius* lyram, *Pallas* monile & peplum & tibia, *Electra* sacra magnæ matris, & cymbala ac tympana. In iisdem *Apollo* cecinit ad citharam, *Musæ* tibia inflarunt, ac Dii reliqui multa dona dederunt. *Natalis Comes* lib. 9. cap. 14. Id ipsum *Theognis* ὁμόψηϕⓄ approbat, quando ita canit:

Μοῦσαι καὶ χάριτες κοῦραι διὸς, &c.

*Musæ & Charites Jovis filia, quæ olim Cadmi
Ad nuptias venientes, pulchrum cecinistis carmen,
Quod honestum, gratum est: quod verò non honestum est,
non est gratum.*

Is sermo immortalium venit per ora.

Fuit igitur hoc: ὁ ἡικαλὸν φίλον ἐστὶ; τὸ δ' οὐκαλὸν, οὐ φίλον ἐστὶ, principium carminis, vel unde etiam *Theognis* illud hauserit.

Sic *Clio* duos habuisse fertur filios, *Jalemum* & *Hymenæum* prorsus contrariæ fortis: quod hic lætis conviviis & nuptiis semper adesset: ille verò ejulatione & luctu suas aleret cogitationes. Quod *Aristophanes* apud *Athen.* in dictionibus Atticis annotat, ἐν γάμοις, inquit, ὑμέναιⓄ: ἐν δὲ πάνθεσι ἰάλεμⓄ. Per hos diversissimæ conditionis *Cliûs* filios significare voluerunt illos, qui ad virtutem & hujus præmiuni, honorem, aspirant, nunc asperâ premi, nunc prosperâ levâri fortuna. Imò omnes totius vitæ nostræ decursu, modò dulcem canimus *Hymenæum*, modò ἰαλεμίζομεν, dum usq; nubila serenis, dura mollibus, amara dulcibus, solatia castigationibus permiscentur.

Hinc dicitur ille assiduo in nuptiis frequentatus more *cantus Hymenæus*, propter *Hymenæum*; cantuum Epithalamicorum inventorem & præsidem, id quod declarant *Plutarchi* verba in sympos. ἡ δὲ γαμήλιⓄ τραπέζα, κατήγορον ἔχει τὸν ὑμέναιον μέγα βοῶντα, καὶ τὴν δᾶδα καὶ τὸν αὐλὸν, Convivium nuptiale cum cantu conjugali

Hyme.

Hymenæi altè clamantis, & faces & tibiæ. Quibus verbis recenset *tria* præcipua ferè *nuptialium ceremoniarum genera*, quæ ab omnibus ferè gentibus fuerint usurpata, quæ sunt *Hymenæus, fax* atque *tibiæ*.

ὕμην & ὑμέναιος Polluci est ἄσμα τὸ γαμήλιον, cantus nuptialis. Item τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἑπαυλούμενον.

Athenæus lib. 14. dicit, ὕμνον γαμικὸν & τὴν ἐν γάμοις ᾠδὴν. *Hesych.* ᾠδὴν Ἐπιγάμιον & Ἐπιθαλάμιον, quod nimirum ad thalami fores decantari fuerit solitum.

Hymenæus ille canebatur cum choreis, ita ut unus quispiam caneret, quoad Epiphonema subinferret. Quo pronunciato universa chorea Hymenæum totidem numeris recinebat, ut refert *Scaliger* lib. 3. c. 101. ubi addit etiam, multiplex fuisse in nuptiis carmen. Nam in ipso convivio nuptiali Scolia canebantur, ut dicebamus. Post cœnam Epithalamium, cum in cubiculum deducebatur.

Fuit & quoddam mistum ex narratione & cantione, quale pulcherrimum illud *Catulli*, quod malè inscripsit *Argonautica*. Est enim *Pelei Epithalamium* mistum. Quin extat & *Claudiani Epithalamium* suavissimum, eius generis quod canebatur. Postea hæc ex *Catullo* addit, diversa initia, ad Hymenæum statim:

*Collis ô Heliconii
Cultor, Uraniæ decus,
Qui rapis teneram ad virum,
Virginem, ô Hymenæe!*

Alterum autem initium à tempore, ad juvenes,
*Vesper adest, juvenes consurgite, vespè Olympo
Exspectata diu vix tandem lumina tollit.*

Iisdem Græcis ἀμοιβᾶνον carmen in nuptiis modulatis vocibus canere solenne fuit, quod festo nuptiarum die Pelei & Tethidis, Deos decantasse olim ferunt cum acclamatione: ὕμην ᾦ ἡμέναιε ᾦ ὕμην, ut scripsit *Aristoph.* in *Avibus*. Carmen autem Amœbæum, non solum cum Hymenæi nomine, sed etiam aliud, ut:

Currite

Currite ducentes subtegmina currite fusi; Et virgines versus à cantore auditos recinebant, ait enim:

*Vos item simul integræ
Virgines, quibus advenit
Par dies: agite in modum.
Dicite, ô Hymenæe Hymenæ
Hymen ô Hymenæe.*

Græcis item nubentium matribus tenere *faces* in nuptiis negotium datur, quod *δαδρχεῖν* dixere: simulq; carmina & Fescenninos versus & sacrum hymnum, quem *Epithalamium* vocant, decantare, atq; in his quinq; Deos precari solebant, ut novæ nuptæ volentes & propitii aessent, prolemq; facundarent, Jovem adultum, Junonem adultam, Venerem, Dianam & Suadelam. Juventusq; cum strepitu & cantu *nuces* spargebant, ut annotat *Alex. ab Alex. lib. 2. genial. dier. c. 5.*

Simili modo, teste *Festo*, apud Romanos deductio Sponsæ præcedente Tibicine, & puerorum puellarumq; cantibus inter se respondentium, celebrabatur: *ô hymen hymenæe, hymen hymen ô hymenæe.* In eorundem nuptiis celebris ille canitur *Talassius* dictus cantus, propter Talassium juvenem bello fortem, cui formosissima ex Sabinorum filiabus adducta fuit virgo. *Plutarchus.*

Notandum denique, Musicam olim & in principio, & in medio, & in fine convivii fuisse adhibitam.

Adhibebant & aliam consuetudinem, qua *pretiosiores dapes inferentes* solenni quadam pompa tibicinibus utebantur. Ita enim cœnante *Severo Imperatore* observatum fuisse, scribit *Macrobius lib. 3. Saturn. c. 16.* ut cum inter alios cibos lautos & pretiosos Accipenser piscis adponendus esset, nō nisi à coronatis ministris, cum tibicinis cantu inferretur, ut memoriæ tradidit *Pancirollus lib. 1. de reb. memor. f. 507.*

Coqui etiam olim epulas ad tibiæ sonum appararunt: Unde *Eubulus apud Athenæum lib. 9.* ait, moris fuisse, ut si quid peccasset coquus, tibiicen vapularet.

Ex his omnibus perspicuum est, quanta apud antiquos fuerit tri-

buta symphoniacis concentibus in symposiacis conventibus dignitas, quanta gratia, adeò ut ipsis nullum convivium suave videretur, Musicae subtractâ jucunditate.

Nec obstat, quòd *Plato* in *Protagora* scribit, ubi *plebejorum hominum conviviiis Musicam tantum assignare videtur*, cujus hæc sunt verba, ex Græco in Latinum sermonem conversa: *Qui cum nequeant propter inscitiam invicem propriâ voce suisq; sermonibus ipsi colloqui, mercede exhibitâ, tibicines introducunt, & alienâ voce, hoc est, tibiæ flatu, convivium transigunt. Ubi autem boni præclariq; & eruditi convivæ conveniunt, neq; tibicinas ibi, neq; saltatrices, neque cantatrices ullas videas, sed voce propriâ, remotis iis nugis jocisq;, convivium celebrare, & alternis interrogationibus responsionibusq; mo desè differere, etiamsi vinum abundè bibant.*

Non autem ἀπλῶς & absolutè *Plato* musicam ex conviviiis ejicit, sed vel lascivâ & mollem atq; libidinis incensivâ intelligit Musicam, vel (nec injuriâ,) jucundissimos sermones, ut vera animi oblectamēta, illi præfert. Aliàs non video, quomodo constare possit, quod à *Xenophonte*, Socraticæ disciplinæ alumno, in id convivium, in quo & *Socrates* esset & *Antisthenes*, atq; alii sapientiâ præstantes viri, non modò *Philippum γελωτοποιίας χάριν*, excitandi risus artificem, verum etiâ, sublatis epulis, *Syracusanum cômestorem* cum tibicina, & saltatrice, & formoso puero (tanquam jucunda θεάματα atque ἀνεργάματα) introduxit, qui tum saltando, tum fidibus canendo, summâ eos, qui aderât, voluptate perfunderent.

Potest huc accommodari illud ex *Plutarcho* lib. i. sympos. probl. i. quo distinguit inter ea, quæ ad cœnas & convivia requiruntur ὡς ἀναγκαῖα tanquam necessaria, ut sunt, vinum, cibi, obsonia &c. Et inter illa, quæ ὡς ἐπεισόδια τῆς ἡδονῆς ἕνεκα, voluptatis gratiâ introducuntur, ut ἀνεργάματα, θεάματα, γελωποιοί, quibus ut presentibus delectantur convivæ, ita absentibus illis citra molestiam carent, neque convivium eo nomine tanquam imperfectum culpatur.

Muretus lib. 6. var. lect. c. 15. omninò ad convivia, relaxationis animi gratia, adhibendâ censet, & objectum illud ex *Platone* solvit. Nam,

ait,

ait, si semper tam facundi ac disertis convivæ contingerent, quàm illi sunt Platonici, tum fortasse non immeritò talia omnia excluderentur. Quos equidem arbitror, si Apollinem vidissent ipsum cum lyra & pleetro ingredientem, uno ore omnes oraturos fuisse, ut aut abscederet, aut ne cantu suo sermones abrumperet institutos: Et tamen, ni valdè fallor, non multò turpius fuisset, tibicinæ alicujus cantum audire, quàm vel orationem Aristophanis, vel quæ de Socratis temperantia ebrius Alcibiades intemperantissimè narrat. Hæc Muretus.

CAPUT XIIIX.

De Usu Musica ὀρχηματικῶ sive saltatorio; de quibusdam saltationum præcipuarum speciebus, varioq; earundem usu.

Musica ac saltationis adeò arcta est conjunctio, ut merito hæc illius dicatur comes & pedissequa; unde & Terpsichore una novem Musarum saltationis scribitur inventrix, quæ cum Melpomene mutuas jungit operas; hæc namque cantum, illa saltationes & choréas plurimum observat. Quapropter Homerus plerumque, præsertim in epularum descriptionibus, cantum & saltationem conjungit. Ut Odyss. a.

Μολπή τ' ὀρχησὺς τε (τὰ γὰρ ἀναθήματα δαιτός)
Cantus saltatioq; (hæc enim sunt ornamenta convivii.)

Et Odyss. θ. αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε Φίλη κίθαρις τε, χοροὶ τε
Semper autem nobis conviviamq; gratum, citharamq; choriq;.

Et Odyss. N. ἄλλω μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμῆια ἔργα
ἄλλω δ' ὀρχυσῆν τε καὶ ἱμερόσασαν ἀοιδήν.
Alii enim tribuit DEUS bellica opera,
Alii autem artem saltandi. alii citharam & cantum.

Hic Homerus saltationem, tanquam δῶρον θεόσδοτον divinum donum extollit, simulq; innuit, eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione sejuncta.

Ut porrò quædam de saltatione dicamus, exordium sumamus à nominibus, εἰς γὰρ τὸ ὄρθως διδάσκειν δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, *ad bene docendum, nomina primùm expendere oportet.*

Hebraicè saltare dicitur פָּנָה Sinnek, Deut. 33, 22. נָטַף Natar, Job. 37, 1. Levit. 11, 21. רָצַח Racad, Eccles. 3, 4. Tempus plangendi, & tempus saltandi: & alia nomina.

Gracè χορός, teste Suida, καὶ οἱ χορεύται, καὶ ὁ τόπος, non modò saltatores significat, sed locum etiam saltationis, in quo choreæ ducuntur, qui etiam χορηγεῖον, χορεῖον χορηγίον, χορηγεῖον dicitur.

Eustathius idem dicit, ὁ χορός non modò significat τὸ χορεύειν, & τὸ χορεύτικόν πλῆτος, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ ταῦτα. Chorus non modò saltationem & saltantium multitudinem significat, verum etiam locum saltationi aptum.

Plato χορὸν ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἀ γαυδίο deducit, quòd sit quædam gaudii testificatio.

Χοροδέκτης, ὁ τῶν χορῶν ἐξάρχων, qui & χοροστάτης, χοροποιός, κορυφαῖος χορῶν dicitur, & χοροδιδάσκαλος chori magister. χοροτύπης, qui in choro vel chorea terram pedibus pulsat: inde χοροτυπία, ipsa actio solum pedibus plaudendi inter saltandum. χοροκιθαριστής, qui citharā in choro pulsat; χοροῦλης, qui tibias in choro vel ad choreas inflat: Nam & citharas & tibias choris adhibitas fuisse, Horatius testatur, his versibus lib. 1. Od. 1.

me gelidum nemus

Nympharumq; leves cum Satyris chorē

Secernunt populo: si neq; tibias

Euterpe cohibet, nec Polymneia

Lesbom refugit tendere barbiton.

Ὀρχησις etiam dicitur saltatio, quam vocem, præter alias notationes, alii ἀπὸ τῶν ὄρχων, à vinearum ordinibus, in quibus inter vindemias primitias Baccho offerentes choreas agebant, deducunt. Alii ἀπὸ τῶν ὄρχεγειν τὰς χεῖρας, quia confertis & extēsis manibus fiat Chironomia: proprieq; quæ manibus exercetur, saltatio dicta est.

Latinis porrò Chorus non modò saltantium canentiūvè collecta est multitudo, sed etiam coævorum cantus atq; saltatio ipsa, teste Servio in illud

illud Virg: *Omnia quam chorus & socii comitantur ovantes.*

Modi etiam Chorici dicuntur, ad quos saltatio exercetur, & hinc Chorici pes metricus, cujus in Choris multus erat usus, quo item conscripti versus choreis apti reddebantur, nomen sumpsit. Quidam à Saliis Martis sacerdotibus saltationem volunt denominari. Nam in sacris eius cymbala concutiebant circum aras, motus quosdam corporis edebant, per urbem etiam interdum cursitabant.

Plato lib. 2. de leg. ait, πῶς ἂν ἀνιμαίντες à natura habent: homo autem, qui rhythmum, numeros & harmoniam intelligit, motum corporis concinnitate quadam numerosa exornavit.

Unde autem primam saltationes duxerint originem, variae sunt Scriptorum opiniones.

LUCIANUS de saltatione, ad observationem diversi motus stellarum errantium & fixarum refert. Cumq; Musae dicantur Jove genitae, sintq; praecipue earum *Terpsichore* chorearum inventrices, simili modo saltantium species è caeli siderumq; circumvolutionibus, eorumq; gressu & regressu, tanquam harmonia & caelesti quadam chorea, divinitus prodisse, quidam memorant.

STUCKIUS lib. 3. antiquit. convival. c. 21. Ab ipsa natura saltationes promanasse scribit. Nam cum homines, ipsius naturae impulsu, cum adversis tum secundis in rebus, & animis, & corporibus vehementius commoveantur, variosq; motus ac gestus edant: accessit deinde ars, qua hi ipsi naturales corporis motus, gestusq; numerosi facti fuerunt, atq; harmonici. Quod divinus *Plato* innuere videtur lib. 2. de leg. ubi scribit; ita ardentem juvenum omnium naturam esse, ut neq; corpore neq; voce quiescere possit, sed sine ordine semper clamet atq; saltet.

Quis autem primus choricas instituerit, in controversia est positum.

Quidam scribunt *Museum & Orpheum*, absq; dubio, quia musici fuerunt & Poetae, ac omnia sacra cum saltatione instituerunt. Alii faciunt *Erato* saltationis inventricem.

Nec desunt, qui saltationis originem *Hieron* Siculo Tyranno ascribunt. Hic namque, ut suam tyrannidem stabiliret, populo inter-

dixit mutuis colloquiis. Quare cœperunt homines in Sicilia sensus & cogitationes nutibus & gestibus corporis exprimere.

Phidamonem hominem nobilem in Delpho apud Pythium delubrum primùm choréas instituisse, circa annum mundi 3920. tempore Gedeonis, scribit *Eusebius* in Chronicis.

Scaliger lib. 1. c. 18. Poët. *saltationem* definit motum compositum, numerosum, cum gestu effingentem rem aut personam, vel quam canit, vel quam tacet. Saltatio enim quædam *sine cantu* fuit, eaq; vetustissima. Deinde cantus additus, quam postea *χορείαν* appellarunt, τὴν μετ' ᾠδῆς ὄρχησιν, saltationem *cum cantu*. Et apud *Platonem* 2. de leg. χορεία γε μὴν ὄρχησις τε καὶ ᾠδὴ τὸ ζύνολον ἐστίν. Choréa verò omnis tripudium simul est & concentus.

Hinc inter ὄρχησθαι & χορεύειν hoc ponunt discriminis, quòd τὸ χορεύειν sit saltare *cum cantu*: ὄρχησθαι autem sit rhythmicè moveri etiam *sine cantu*. *Xenoph.* dixit ὄρχησθαι ἐν ῥυθμῶ, ad numerum saltare.

Postremò etiam adjuncta fuère instrumenta musica, ut audiemus.

Jam, priusquam ad varias saltationum species progrediamur, quædam *de ipsarum studio & exercitio* præmittamus.

Plato lib. 2. de leg. scribit, Deos genus hominum laboribus naturâ pressum, miseratos, ἀναπαύλας τῶν πόνων, remissiones laborum ipsis dedisse, atq; adjunxisse *Apollinem* μῦσηγέτην, Musarum ducem, & *Bacchum* συγχορευτὰς concelebratores chorearum, illosq; tribuisse hominibus sensum *rhythmici & harmonia participem*, eosq; movere nos *cum voluptate, chorumq; nobis ducere cantibus & saltationibus nos invicem copulantes*. Et *PINDARUS* *Apollinem* vocat ὄρχηστήν, saltatorem.

Ipsos quoq; Deos *Deasq;* Ethnici fecère saltantes. Sic enim *Musa* apud *Hesiodum*, & *Anacreontem* animi gratia saltant, καὶ λίκομοι κοῦραι Διὸς ὄρχήσαντ' ἐλαφρῶς. Quidni saltet etiam *Jupiter otiosus*, ut ὄρχητο πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Apud *Apulejum* lib. 6. in illo epulo nuptiali *Psyche*, & ejus mariti, in quo etiam *Jupiter, Juno, ceteriq; Dii* accubuerunt, *Apollo* cantavit

ad ci-

ad citharam, *Venus* suavi Musicæ superingressa, formosa saltavit, scenâ sibi sic concinnatâ, ut *Musa* quidem chorum canerent, tibias inflaret *Satyrus*, & *Paniscus* ad fistulam diceret, referente *Stuckio* lib. 3. antiquit. conviv. c. 21.

Etsi forsân hæc quibusdam videantur potiùs esse poëtarum figmenta, quàm rei veritati convenire: vel inde saltationis studium non fuisse vulgare, non obscœnum, vel inde probari potest, quòd hoc ipsum à sua dignitate neutiquam alienum Heroës arbitrati sunt.

Duris Samius in 7. hist. scripsit: PERSARUM REGEM semel in anno saltare consuevisse, idq; temulentum: quo die sacra Deo suo, quem *Mithrũ* vocabãt, faceret, teste etiã *Athenæo* lib. 10. ἐν μόνῃ τῶν θεοῦ τῶν: & c. In sola festivitate, quæ à Persis Deo, *Mithro* dicto, celebratur, Rex inebriatur, & Persarum more saltat. Rectè sanè & saltatio & ebrietas conveniebat Regi illi, eo potissimum die. *Vascones* enim nostri, inquit *Scaliger*, *Mitrum* asinum dicunt. Ea die totâ præterea Asia nulli omnium idem facere fas erat.

Ut hic sicco pede prætereamus, quomodo sancti item homines tripudiis ad animi lætitiã & εὐχαριστίαν erga Deum testificandam usi fuerint. *DAVID* enim ephod cinctus lineo Mecarcer, id est, saltabat coràm Arca Dòmini, ἀνερούετο ἐν ὄργάνοις ἡγεοσμένοις, quod licèt saltationem non exprimat, mox tamen *Michol*, Saulis filia, videt ac ridet, sed injuriã, *Davidem* ὀρχούμενον, saltantem, 2. Sam. 6.

MARIA, *Mosis* soror, *Pharaone* aquis obruto, atq; deletò, organis lusit, & choreas cum mulieribus duxit, sicut scriptum *Exod. 15.*

Valdè etiam *PLATO* lib. 2. de legib. saltationem commendat, tanquam in qua variarum rerum represententur imitationes: Ἐπειδὴ, inquit, μὴ μῦθον τῶν θεῶν ἴδὲ τὰ πρὸς τὰς χορείας & c. Quoniam in chorea variarum morum, variarumq; rerum variis infortuniis, moribusq; gestarum imitationes fiunt, quibus illa quæ dicuntur, aut declarantur, aut sub specie saltationis exprimuntur, vel naturâ vel consuetudine, vel utrisque probante, atque animo eorum conveniunt, quos gaudere illis laudareq; & honesta nuncupare necesse est. Quo nomine *Socrates*

quoq;

quoq; saltationem perdiscendam arbitrabatur, velut multum insit venustatis in apto concinnoque motu & corporis efformatione composita.

Jam ut ad varias & præcipuas *saltationum species* deveniamus, variosque usus, alias relinquentes distinctiones, quas apud *Scaligerum* lib. 1. Poët. c. 18. *Lucianum*, *Pollucem* legere licet, ad *quadruplicem* annotatas saltationum species accommodabimus *usum; ἱερατικὸν in choris sacris; συμποσιακὸν in epulis & conviviiis; πολεμικὸν in armis; θεατρικὸν in ludis theatricis.*

Quod ad *ἱερατικὸν* spectat usum, *Lucianus* hoc respectu vocat *exercitium divinum ac mysticum*, quod in Deorum cultum, atque honorem celebrari fuit solitum. Nulla enim sacra, nullæ festivitates, ceremoniæ, initiationes, sine saltatione peragi consueverunt. Hujus rei *Orpheum & Musæum* primos scribunt autores, quos, ut cum rhythmis & saltatione initiationes fierent, sanxisse memorarunt.

Sic *Corybantes* in Phrygia, *Curete* in Creta, in *Rheæ* Deæ suæ honorem, cujus erant sacerdotes, saltationibus vacabant. Et in *Delo* nulla sacra peragebantur, cui saltatio non fuisset adhibita. Nam prodibant *puerorum chori*, qui tibiis ac citharâ præcinentibus saltabant, quos subsequenti optimi, facto delectu, choreis excipiebant. Eorum cantilenæ, ab usu saltationis, dicebantur *ὑπορχήματα*, quæ concinebant saltantes in altaris ambitu, cum jam igni admota essent sacra. Cumq; saltantes & canentes aram obibant & circumdabant, ita progrediebantur, ut à sinistris dextrorsum pergerent prius *Zodiaci modo*, deinde à dextris laevorsum *pro ratione primi mobilis*. Et illi qui mysteria vulgò prodiderant, dicebantur *ἐξορχήσαντες*, defultasse. Huc alludere videtur *Athenæus* lib. 14. ubi scribit: *ἐν ὀρχήσει γὰρ καὶ πορεία καλὸν &c.* In saltatione & progressionem pulchra res est concinna figura & pulchritudo, turpis autem inconcinna & supra modum lasciva motio. Propterea Poëtas ferunt, saltationes olim Liberis assignasse, & figuris saltationum usos fuisse tantum, pro signis eorum quæ voce canebantur: semper in iis animum servantes virilem & generosum: quam ob causam ὑπορχήματα appellant, quasi dicas, saltationes

nes

nes voci subservientes. Si quis autem figuras exprimeret non servato modo, & cationibus congruens nihil diceret in saltatione, eum improbant. Ubi annotat Casaubonus in Athen. lib. 14. c. 6. venustè dicitur, λέγειν κατὰ τὴν ὄρχησιν, pro exprimere aliquid saltando, congruentia saltationis cum eo quod voce canitur.

Quas vocat figuras saltationis, Aristoteles nominat rhythmos figuratos lib. de Poët. c. 1. οἱ ὄρχησται διὰ τῶν σχηματιζομένων ῥυθμῶν μιμῶνται καὶ ἤθη, καὶ πάθη, καὶ πράξεις. Saltatores per figuratos numeros imitantur & mores & perturbationes & actiones.

Proprium verò hujus studii vocabulum est σχήματα, & σχηματίζειν idem quod saltare. Quod ait de appellatione hyporchematum, antea diximus cap. 18, ex Luciani lib. de saltatione.

Hyporchematica Poëseos & saltationis duos fuisse autores, scribit Athenæus, Xenodamum & Pindarum. Scaliger lib. 1. Poët. c. 18. ὑπορχηματικὴ, inquit, multum conveniebat choris concinentibus. Eratq; Cretensium propria. Numerant duo præterea Cretensium genera: Orsiten & Epicredion.

Laconicarum etiam meminit Pindarus, in quo erant hæc verba: λάκωνα μὲν παρθένων ἀγέλα. Virginum enim fuit ea primùm: postea viri quoq; additi. Canebant in ea Liberum patrem, & Venerem, & Panas: verum frugalissimis modis, qui ex eo παρθένιοι appellati sunt. Distinguebantur in duos, προσωδικὰς & δῆποσολικὰς. Malè igitur hos quidam confundunt, diversi enim sunt modi. Profodion, (ut notat Casaub. in Athen. lib. 14. cap. 7.) carmen est, ab iis cantari solitum, qui Apollinem accedebant. Inde προσωδιακὸν μέτρον apud metricos & profodiaca saltatio. Apostolicus modus, ut ex nomine licet conjicere, is est, qui convenit τοῖς δῆποσολοῖς vel δῆποσολεῦσι: quæ erant apud Græcos præfecturæ nauticæ vocabula.

Huc referri posse videtur Trichoria Lacedæmoniorum saltatio, ex instituto Lycurgi. Quæ triplici constabat choro, Senum, puerorum, juvenum.

Senum prima erat cantio, eaq; talis:

ἄμμες πὸτ' ἤμεν ἄλκιμοι νεαῖα. Id est,
Nos fuimus olim strenui juvenuli.

Secunda puerorum.

ἄμμες δέ γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες,
Prestantiores nos futuri olim sumus.

Tertia juvenum.

ἄμμες δέ γ' εἰμὲν. αἱ δὲ λῆς αὐγάσδεσ.
At nos sumus: vel experire si velis.

Syracusani Dianæ Chitonæ sive Chitoneæ honorī propriam habebant *saltationem ad tibiam*, ab ipsa nominatam, eadem voce, *Chitoneam*. Cui Dianæ fuit & cognomentū *Caryatidis*, à Laconia vīco, cui Caryæ nomen erat, hinc *καρυατίσειν* verbum saltationis, quem modum edocti fuerunt à regionis illius principibus Castore & Polluce. *Scaliger.*

Indos similiter scribunt manè è strato excitatos, *Solem* precibus venerari, & *ad orientem* conversos, saltatione Solem salutare, seq; ipsos cum silentio conformantes, Dei choréam imitari, atq; effingere. Et hæc Indorum fuit precatio, chorus, sacrificium: sicq; *bis in die, mane* nimirum atq; *vesperi* Deum venerari consueverunt.

Lucianus, *Salios* apud Romanos, in *Martis* Dei sui honorem gravissimè, religiosissimeq; saltasse refert.

Dionyssia quoq; atque *Bacchanalia*, eodem teste, olim maxima sui parte saltationibus atq; tripudiis constabant.

Hodie, inquit *Stuckius*, qui ad nos veniunt è Syria, testantur, Christianos, qui degunt in illis regionibus, *die Resurrectionis Dominice*, nec non aliis celebribus festis venire in templum cum lyris, & citharis, & psalmos inter se cantare, ac unà, sobriè tamen & modestè, seorsim viros, & seorsim mulieres saltare, qui sanè illorum mos ab Ethnicis videtur promanasse, qui falsò sibi persuadebant, Numen hujusmodi tripudiis placari.

Et hæc de usu saltationum sacro.

Sequi-

Sequitur *convivialis & epularis*, qui & ipse quoq; apud omnes ferè gentes usitatissimus fuit: Hinc crebra apud *Homerum* in epulis *saltationis & cum Musica* ferè conjungitur: ita ut hæ duæ quasi perpetuæ fuerint conviviorum appendices. Sic apud Phæacenses fatetur *Rex Alcinous* in usu fuisse *Odyss. θ.*

Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε Φίλη κίθαρίς τε χοροὶ τε.

Nobis verò semper convivium, citharæ, choreæ, grata & accepta sunt. Quod ex sequentibus elucet, ubi Rex afferri jubet Demodoco citharam, ad quam ille postea pulchrè cœpit canere, cantionem nimirum de Veneris & Martis amplexu, quæ aliquot versibus describitur:

Αὐτὰρ ὁ Φορμίζων: &c.

*Ceterum ipse citharædus cœpit pulchrè canere
De Martis amore, pulchrèq; coronatæ Veneris.*

De saltatione ipsa sic canit *Poëta*:

ἄμφι δὲ κῆρυ
Πεγθεῖσαι ἴσαντο; &c.

Circum autem juvenes, jam pubescentes stabant docti saltatione, quæ tiebant autem divinum chorum pedibus.

Et *ULYSSES*, domum reversus, saltationes instituit domi, ut putent nuptias esse in domo Penelopes, *αὐτὰρ θεῖος ἀοιδὸς: &c.*

At divinus cantor tenens citharam stridulam

Nobis præeat amatrice ludorum saltatione.

Hoc est jussum *Ulyssis*, quod statim in actum deducitur. Sic enim subjungit: *ὁ δ' εἶλετο θεῖος:*

*Ipse autem cœpit divinus cantor Citharam
Concavam, in ipsis autem desiderium movit
Cantusq; dulcis, & strenua saltationis,
His autem magna domus strepebat pedibus
Virorum ludentium pulchrizonarumq; mulierum.*

ATHENÆUS etiam testatur, *Homerum* quoque illam saltationem cognovisse, quæ fit ad cantum, *ὄρχησιν πρὸς ᾠδὴν.*

Porro apud Græcos imprimis saltationes olim in conviviiis fuisse adhibitas, accepimus.

ATTICI, (inquit *Athenæus* lib. 4.) ἐν τοῖς συμπόσις (*in conviviiis*) solebant ὀρχεῖσθαι ἑπιπίνοντες: (*saltare simul bibentes:*) ubi etiam sententiam Alexidis adducit, ἅπαντες ὀρχῶντο εὐθέως, ἂν ὄνεια μόνον ὄσμήν ἴδωσι: (*omnes statim saltabant, ubi tantum vini odorem perceperunt.*)

SCALIGER saltationes quasdam fuisse memorat in nuptiis ad *Hymenæos*. Ad *Cyathum* in Tricliniis: quæ erat species Ionicarum, & παρῆγιον dicebatur, cuiusmodi fuit illa, quam vocarunt *Angelicam*. Erat ea extra Triclinia, qua nuncium agebant, prospectantes primum, tum autem suspenso gradu circumspectantes.

LUCIANUS in lib. de saltatione *Phrygiam* saltationem conviviiis & comotationibus dicit esse convenientissimam, quam ebrietate compulsi sæpè homines exercent. Hinc *Bacchus* quoq; θεὸς λυαῖνῳ καὶ χορείῳ dictus fertur, quòd curas solvat, & auctor sit chorearum, ut est apud *Plutarchum* sympos. 3. probl. 6.

STBARITAS quoq; tradunt vel equos etiam in conviviiis introduxisse, ita institutos, ut incinentis tibiæ cantu audito arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus manuum vice, gestus quosdam chironomiæ, motusq; ederent ad numerum, & saltarent; de quibus plura scribit *Angel. Politian.* Miscell. cap. 15.

De THRACUM saltatione militari in conviviiis mox dicemus.

MACEDONES quoq; cum symposiis, tum saltationibus maxime fuisse addictos, quidam memoriæ prodiderunt. Et *Athenæus* tradit, *Polyperchontem* Macedonem, sæpius in symposiis, talari indutum tunica, sicyoniiisq; calceatum cothurnis, ad tibiam, magnâ cum licentia saltasse.

Es his frequentem in conviviiis saltationum perspicimus usum, quemadmodum hodie etiam nullum ferè agitur convivium, præfertim nuptiale, cuius non proxima socia sit saltatio, juxta Gallorum dictum, *Après la pance, la danse*, ingluviem sequitur saltatio. *Stuckius.*

In funeralibus quoq; absq; dubio *conviviis* erat saltatio *Gingra* dicta, quam edebant ad cognominem tibiam.

Tempora verò alia alias etiam exigebant: in *messe*, peracta messe, in *vindemiis*, ad *focos* noctes hybernas cum excubarent. Item *festis diebus*, ut non unam cantionem, ita diversas agitabant saltationes, quas arbitrato suo nominabant.

Præterea ut ad *militarem saltationum usum* accedamus, qui sumptis armis fiebat, unde *ἐπὶ ὀπλίῳ* dicta saltatio, quæ item fuit omnium utilissima & laudatissima.

Lucianus autor est, LACEDÆMONIOS à Castore & Polluce *καρυατί-ζεν* (quod supra etiam attigimus) artem edoctos, omnia cum carminibus facere, & ad tiliarum quoq; modulos, rhythmum, moderatumq; pedis ingressum prælium committere, fuisse solitos.

Ephēbos quoq; illorum non minore studio saltationi, quàm *ὄπλο-μαχία* armis exercendis operam navasse. Fuit illis peculiare quoddam saltationis genus, quæ *Hormus* dicebatur. Saltationem verò in armis non modò rei militaris exercitationem fuisse, quæ ab armatis pueris peragebatur, eaq; belli imago repræsentabatur, impetus & ardor ad orientium & celeritas fugientium: verum etiam *pæne genus*, qua afficiebantur juvenes cum deliquissent, unde *Pyrricharii* fuere dicti. *Stuckius*.

Sic ÆTHIOPES olim, non aliâ quàm saltandi ratione, illatis jam signis *bellum* ingrediebantur, nec quisquam Æthiopum vel sagittam excussam emittebat avulsam à capite (hoc enim vice pharetræ utebantur, tela capiti circumponentes) nisi prius saltavisset, & *saltatione hostibus terrorem* incussisset.

Hujus generis est saltatio *Pyrrhicha*, quam *ἐπὶ ὀπλίῳ* etiam vocat *Pollux* lib. 4. c. 14. quia armati saltabant.

De ratione nominis variant autores. *Plinius* nomen sumpsisse à *Pyrrho* Achillis filio, scribit lib. 7. c. 56.

Athenæus & *Eustathius* à *Pyrricho* Lacedæmonio dictam putant.

Alii ab ignea eius vi sic volunt nominatam. Unde & Pyrrhichio pedi nomen, qui impetum habet similem militis in prælium ruentis.

Pyrrhichæ hujus saltationis facies vivis coloribus depingitur in convivio *Seuthæ Thracum Regis* apud *Athenæum* lib. 1. ex Xenophonte in Ascensu, ubi illud convivium ita describitur: *Posteaquam fœdera percussissent & cantibus celebrassent, surrexerunt primi Thraces, & ad tibiã cum armis saltarunt, gladiis utentes: alter deniq; alterum percutiebat, ut omnibus is vulnerari videretur, atq; consultò cadebat, quo efficiebatur, ut omnes exclamarent. Tunc victor eum armis spoliatus abibat, canens sitalcan: Is erat illis cantus, qui Græcis pæan. Alii ex Thracibus alterum tanquam mortuum auferebant, cum tamen nihil mali passus sit. Postea Ænïanes surrexerunt & Magnetes, qui etiam καὶ ἑὸν saltationem dictam, in armis tripudiarunt. Argumentum & consuetudo erat talis. Quidam positis armis arat & serit, crebrò respectans metuentis modo, supervenit latro, quo viso resumptis armis pugnat pro bobus: idq; in numerum & ad tibiã. Scaliger sæpius citato loco, lib. 1. Poët. c. 18.*

Fuit etiam Pyrrhicha saltatio alia dicta *Dionysiaca*, in qua *Liberi* patris apud Indos gesta saltabant. Accinebant simul & pulcherri-
ma: nec non ex tibiis ὄρχιον νόμον.

SCALIGER de seipso scribit: Hanc, inquit, Pyrrhicham nos & sæpè & diu coram *Divo Maximiliano*, jussu *Bonifacii* patruï, non sine stupore totius Germaniæ representavimus. Quo tempore aliquando vox illa Imperatoris, *Hic puer aut Thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit.*

EPICHARMUS in Musis tradit, *Minervam* Dioscuris *Enoplion* vel armatam saltationem cecinisse. Hinc *Plato* in *Cratylo* ipsam quoque *Pallada*, ἀπὸ τῆς ἐν ὄπλοις ὀρχήσεως vult dictam, quia ὄρχεῖσθαι idem sit quod πάλλαισθαι. Cantum verò *Enoplion* duobus *dactylis* constare putant & *Spondeo*, ut: Hostibus obvius exit, Aggrediturque vagantes.

ATHENÆUS lib. 14. Saltationis, inquit, olim in choris genus fuit *εὐχρημον*, καὶ μεγαλοπρεπές, decorum, magnificentum, quodque eas ferè motiones, quæ in armis fiunt, imitabatur. Ob id *Socrates* eos, qui optimè saltant, ad bellicas res etiam esse idoneos. Cujus hos scribunt in poëmatis versus:

Οἱ δὲ χοροῖς κάλλιστα θεοῦς τιμῶσιν, ἄριστον
ἐν πολέμῳ. Hoc est,

*Qui rectè scivere choris decorare Deos, hi
optimi & in bello.*

ὡσπερ ἐξοπλησία τις ἦν ἡ χορεία, καὶ ἀπιδείξις οὐ μόνον τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀπιμελείας. Est enim saltatio velut armatura instructa ad procinctum meditatio, in qua spectatur non tantum ordinis conservatio & modestia, sed etiam qua corpus diligentia curatum sit. Unde Athenienses ducem sibi creavere *Phrynichum*, quod in fabula saltasset aptè *Pyrrhicham*. Apud *Lacones* etiam ἐμβατήρια μέλη ε-
rant ἐνόπλια, quemadmodum prisci *Lacedæmonii Tyrtei* carmina concinebant. *Arcades* præterea armati, ad armorum rhythmum tiliarum carmina canebant & saltabant, ut refert *Athenæus* lib. 1.

Fuit & *Castoreum* quoddam saltationis genus vocatum, in honorem *Castoris*, à Lynceo cæsi, institutum, in quo juvenes armati tripudiabant. *Natal. Com.* lib. 8. c. 9.

Phæacum quoque saltatio fuit μετὰ τῆς σφαίρας cum pila, de qua etiam *Athenæus* lib. 1. In *Hoplœa*, puero citharam pulsante, alii conser-tis manibus cum cantu & saltatione pedes agitabant.

Postremò jam paucis de theatrico saltationum usu dicamus, quia pleraq; scripsimus in cap. de usu Musices theatri.

Fuit autem *theatralis saltatio*, teste *Luciano*, & *Scaligero*, triplex, pro modo, numero, genere fabularum. *Una in Tragœdia*, quam dixe-

run-

runt ἐμμέλειαν, quæ gravis erat & modulata, oratorum gestu propior. Unde *Agamemnon* agens Hylas, cum sese fecisset grandiore, correptus est à Pylade præceptore; ἀλλά συ μὲν, inquit, μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς: (verùm tu quidem facis te longum non magnum.)

Alter in *Comædia*, solutiore licentia κόρδαξ fuit dicta.

De *Samathero Logotheta* scribit *Nicetas* lib. 3. apud *Manuelem Comnenum* Imperatorem, quòd potuerit ad lyram canere & cytharam pulsare, atq; *cordacem saltare*, pedesq; celeriter, huc & illuc agitare fuerit promptissimus.

Tertia saltatio, lasciva, inconstans in *satyris* appellata σικαννίς, à *Sicinnio* quodam barbaro. Fuit ea maximè motoria gesticulatione creberrima & celerrima.

κολαβρίζειν quoq; *Græcis* est σικιτᾶν lascivè saltare, Id genus saltationis petulantis & lascivæ κολαβρισμός est dictus. Cantiones quas inter colabrissandum cantitabant, κόλαβροι vocabantur, parumq; erant honestæ & spurcidicæ. *Athenæus* lib. 15.

Fuit & saltatio molliuscula, *Anthema* à floribus dicta, quos hisce numeris accinebant: ποῦ μοι τὰ ῥόδα; ποῦ μοι τὰ ἴα; ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα: *Ubi mihi rose? ubi mihi violæ? ubi mihi formosum apium?*

Addamus & hoc ex *Athenæo* lib. 14. *Pueros Arcadum* ad *Timothei* & *Philoxeni* modos tibiales in theatris quotannis saltare. Apud quos aliis se disciplinis eruditos negare, haud indecorum est: ignaros verò canendi & saltandi se fateri, turpe censetur. Iidemq; gressus ordinatè & pedetentim ad tibiam suspendere meditantur, publicâq; impensâ & diligentia, saltatione cum exercitati fuerint, sui profectus in theatro specimen quotannis edunt.

Erat & saltatio quædam, quam dixerunt τοῦ κόσμου ἐκπύρωσις mundi incendium. *NERONEM* verò, scribit *Scaliger*, saltare potuisse ῥώμης ἐκπύρωσις, dignumque censet, cujus ἐκπύρωσις saltaret totus mundus.

Ex his omnibus perspicuum est, quanti veteres fecerint saltatio-

nis stu-

nis studium, de quo *Plato* quoq; multis in locis mentionem fecit: *lib. 2. de leg.* inquit: ὁ καλῶς ἀρα πεπαιδευμένος, ἀδειν τε καὶ ὀρχεῖσθαι δυνατός ἂν εἶη καλῶς, id est: *Quisquis ergo bene disciplina instructus est, & saltare & cantare bene potest, ubi quoq; τὴν τῆ μῦσικῆ καὶ τῆ παιδιᾶ μετὰ χορείας χρείαν ὀρθῆν εἶναι, choream cum ludis & musica rectè coherere pronunciat.* Et multa ruditate refertum ait, ut aliter tibia, citharaq; utaris, quàm ad tripudium opus sit atq; cantum. Nudo autem utroq; uti abusus est præstigiatrici ostentationi similis, & à Musis admodum alienus.

Et in fine ejusdem libri, *chorea unam partem, dicit, in voce esse, per numeros & concentus: alteram in corporis motu, per numerum & figuram.* Ejus originem ita declarat: Οὐκ ἔν αὐ ταύτης ἀρχὴ μὲν τῆς παιδιᾶς, &c. *Igitur & hujus quoq; ludi principium est, quòd quodvis animal naturà ad salendum comparatum est. At homo accepto rhythmici sensu, saltationem & genuit & peperit. Quum autem concentus rhythmum illum quasi in memoriam revocaret & exuscitaret; illi ambo unà conjuncti, choream lusumq; pepererunt, ut in principio dicebamus.*

CAPUT XIX.

De Usu Musices Θεατρικῆ in ludis scenicis
& theatricis.

Non minus in Comœdiis, & aliis fabularum generibus, ludisq; scenicis, frequenti consuetudine celebris, jucunda varietate insignis, *modulatae vocis* fuit *usus*; ejusq; vel *naturalis*, quo nomine Cantores veniunt, qui a sâ voce canunt, Chorus ipse, primùm in scena, post extra scenam: præterea *artificialis*, illorum qui modos Tibiis faciebant.

Chorus est pars post actum introducta cum concentu. Hunc tractum non fuisse uniusmodi, scribit *Scaliger* lib. 1. Poët. cap. 9. *Totus enim aliquando fuit cum cantu & motu & gestu & saltationibus* ad tibia.

Choro autem de Comœdia nova sublato, explebat officium *tibicen*.

Primos choros instituisse ferunt Arcades ex Dionysiacis tibicinibus, Timothei ac Philoxeni legibus, quibus & totius Musices attribuunt primordia. Chori tamen Philoxeno longè sunt vetustiores, adeò ut olim actio Satyrica in Tragœdiis solo choro constiterit.

Scaliger d.l. primum Philammonem Delphicum ad aram patriam in honorem Apollinis choros disposuisse scribit.

Lucius verò Anilius devicto ac triumphato Gentio Rege Illyriorum, in Circo scenam extemporaneam exhibuit. Ludosque edidit cum Thymelicis tum primùm, quos in Orchestra constituit. In Proscenio autem Tibicines cum choro. De qua re ita scriptum memoriae prodidit Athenæus lib. 14. de philosoph. Lucius Anilius (Athen. Anitius) Romani exercitus Imperator, debellatis Illyriis, & Gentio, illorum rege, cum liberis capto, & Romam abducto, ludis victoriæ causa editis, quovis risu digna multa fecit, ac excogitavit, ut est apud Polybium lib. 30. Nam accersitis è Græcia clarissimis artificibus, extructaque in circo maximâ scenâ, primos induxit tibicines simul omnes, Theodorum, Bæotium, Theopompum, Hermippum, Lysimachum, in Græcia celeberrimos. Eos in proscenio stantes simul omnes, cum choro tibiis iussit canere. Motu corporis tiliarum modis apto illis per scenâ lentè incedētibus misit, qui admoneret non placere illam cantionem, itaq; certarent vehementiùs. Dubitantibus ipsis, quidnam mandaretur, significavit è licitoribus quispiã, ut in sese mutuo versi cōcinerēt, ac pugna speciẽ repræsenterent. Quidnã vellet Anilius, tibicines ubi cognoverūt, tibiis cantu inflantes, qui ardori pugnantium militū conveniret, omnia permiscuerūt, medios choros perturbatos cum extremis confundētes, insanis modis ac temerariis cōplentes omnia, & tiliarū concentu dissoluto, in sese mutuo vicissim impetū fecerunt. In hos etiam ex adverso, perstrepētes chori ad scenam quatientes irruebant, ac rursus velut terga vertentes, pedem referebant. Ut autem saltator quidã præcinctus, ex tempore sese obvertens in tibicinē obvium, manus extulit, tanquã pugillatu dimicaturus, ingens plausus ac clamor spectatorū obortus est. Cōmissis illis duobus etiamnū decertantibus in orchestrâ saltatores duo processerunt ad placidos concordisque

tibia-

tibiarum sonos, & in scenam cum tibicinibus & saltatoribus, qui in caput se provolverent, ascenderunt quatuor pugiles. His omnibus simul pugnantibus, gratissimam & lætissimum spectaculum fuit.

Polydorus autor est *lib. 3. c. 13* ubi scribit; In ludis Scenicis, anno U. C. CCC. XCI. C. Sulpitio Petico. C. Licinio Stolone Coss. teste *Livio*, ex Hetruria ludiones accitos, qui sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus dabāt. Postea successu temporis post annos centum & viginti, *ludus* paullatim *in artem* versus est, cum in Scena Comici, Tragiciq; & cæteri Poëtæ sua recitarent Poëmata: in ea etiam adhibebantur tibicines, citharædi & hujusmodi, qui vel *in fine cujusq; actus* canerent. Cujusmodi fuerint illi ludi, Apollinares scil: supra cap. 18. dictum est. Quos autem Ludiones ex Hetruria dicunt accitos, imitata postea *Romana juvenus*, primò incōditis inter se carminib. jocularia fundētes: nec motus interim absoni à voce. Deinceps non inconditum & rude carmen, sed modulatas Satyras, descripto ad Tibicinem cantu decoroque motu peragebant.

Livius Andronicus ab Satyris digressus *fabulam* argumento fecit, factamq; cum sæpius egisset, obtusâ demū frequenti usu voce, puerū, qui caneret, ante Tibicinem statuit: inde ut ad Tibicinis latus *Histriones* canerent, receptum, & quæ plura recitat *Sabell. lib. 3. Enn. 4.*

De Musicis instrumentis, in ludis adhibitis apud veteres, ita scribit *Johannes Baptista Pineas* ex illo Horat.

*Tibia non ut nunc, orichalco junctâ, tubæq;
Æmula.*

Verisimile est, inquit, urbium theatra initiò fuisse parva: & propterea scenā habuisse tibias tenues ac simplices. *Tenues* intellige, solas absq; aliis instrumentis Musicis: *simplices*, quia earū foramina tantum essent quatuor. Postea verò aucto populo aucta quoq; fuisse theatra; & primò additum *lituum*: deinde etiam *tubam*. Ut sit sensus *Horatii*, *Tibiam junctam* fuisse *orichalco*, id est, associatā lituo ex orichalco confecto: neque tantum Musicam ex tibiis, sed etiam ex tubis constitutam. Ergò *tibiam factam tubæ æmulam*: quia tuba cōmixta cum ipsa, sonum suum

non amiserit: quanquam ita acutus hic fuerit, ut tubæ strepitum imitaretur, ut annotat *Salmuth* lib. 1. in *Panciroli*. de reb. memorab. tit. de Aurichalco.

Quales fuerint *tibia dextra* vel *sinistra*, quibus modos fecerunt, dicetur ubi de *Tibia* agemus.

Prisci verò Latini in pagis & oppidis unico tantum tibicine fabulas agitabant, ad cuius modulatum vocem ac gestum accommodabāt histriones, alioqui ob imperitiam non servaturi carminis rationem. Is igitur tibicen, posteaquam uni actori præcinuerat, cogebatur ad alterum huic responsurum transire, eiq; vicissim incentu tibiæ, metri modulos præire, atque hinc rursus ad alium: quòd rustici homines absq; præeunte tibicine numeros probè observare non possent.

In ludis theatricis vel scenicis quoq; addebantur, qui in genere dicebantur *Thymelici*, quales sunt *Cytharædi*, *Psaltæ*, *lyristæ*, *tibicines* in scenam dispositi, ut spectatorū aures demulcerent, à *Thymele* muliere saltante, & histrioniā exercente, sic dicti. Et saltatores in orchestra simul cum choro & modos facientibus erant, de quibus postea planius & plenius. Prodibant etiam *Hilarodi* in veste candida, virili, auro coronati, calceis primùm usi, deinde crepidis: similes his *Aulodos*, *Magodos*, *Lysiodos* dicit *Scaliger* lib. 1. Poët. c. 52. Erat *Aulodus* *Hilarodo* per omnia similis & par: Sed *Hilarodus* puero puellâve psallente canebat: *Aulodus* tibicine modos faciente: *Aulodo* & *Hilarodo* præmiū corona, *tibicini* & *Psaltæ* nulla. Ac quemadmodum hi duo similes: ita *Magodo* & *Lysiodo* argumentum idem, modus diversus. Ille mulieribus personis virilia negocia & ad tympanum: *Lysiodus* muliebria virilibus agere & ad cymbalum. Et hæc introducta inter fabulas à quibusdam, sicut & *Mimi* & *Satyri*.

Hiscæ non absimilia habemus apud *Athenæum* lib. 14: Ubi *Hilarodos* etiam *Simodos* vocari ait, quòd *Simus* *Magnes* aliis poëtis *hilarodus* elegantior ac concinnior, ut inquit *Aristocles* de choris.

Ut autem & hoc addamus, *Hilarodi* vox significat, hilaria, fausta, læta canentem, ut de amoribus & aliis rebus jucundis, sed condita quadam gravitate tragica.

Halon

Halos tibiā ac fistulam *Hebraeis* dici monuit me (inquit *Dalechampi* in margine ad Athenæum) *D. Mitalerius* Viennensis, indeq; vocatos fortassis fuisse *Halodos*, quos *Hilarodos* nuncupamus.

Cæterum eosdem cecinisse cantus *Magodos* & *Lysiodos*, affirmat *Athenæus* ibidem.

Aristoxenus scribit, post *Tragœdiam Hilarodiam* esse gravissimam, post *Comœdiam* summam esse *Magodiam* gravitatem. *Magodiam* porrò idcirco nuncuparunt, quòd illis cantionibus *magorum* prodigiosa miracula exponantur, medicamentorumq; declarantur vires. Ea de causa (addit *Dalechampus*) apud *Persas* honor habebatur *Magis*, quòd putarent illos admirabili quadam potestate ventos posse cohibere, pluvias ciere, tum etiam, quòd illos crederent simplicium pharmacorum facultates optimè novisse. Illis cantionibus non dissimiles esse reor conciones & musicos *cantus medicorum circumforaneorum*, quos *Charlatanos* vocat Italia.

Illis, quæ supra de choro diximus, hæc, majoris perspicuitatis gratia, addere operæ pretium duximus.

Chorus autem, ut rem ab initio repetamus, in *Comœdiis*, *Tragœdiis* & *Satyris* peculiariter dicebatur *multitudo illa, quæ saltabat & canebat inter actus*: interdum & interloquebatur, histrionis personam sustinens.

Dici volunt ὑπὸ τῆς χαρᾶς à *leticia*: Unde *Plato* 2. de legib. dixit, Deos nostræ calamitatis misertos, συγχορευτὰς & χορηγούς choreæ cantusq; duces dedisse nobis *Musas* & *Apollinem* μουσηγέτην, eosq; movere nos cum voluptate, chorumq; nobis ducere ὁδᾶς τε καὶ ὀρχήσεις ἀλλήλους ξυνείροντας, cantibus & saltationibus nos invicem copulantes.

Ad eum autem modum, quemadmodum in acie militari fit, disponebantur in Orchestra, quum staret chorus, quæ erat pars quædam theatri, chori propria, dicebaturq; χοροσασία quasi in distinctas stationes chori divisio. Cum ingrediebantur εἰσόδιον, quando accedebant, canebant προσόδιον, vocabatur πάροδος vel παροδία. Tum aut stantes canebant, quod σάσιμον nominarunt & συνόδιον, tum narrabant rei eventum.

Sed qui necessitate evenit exitus, utpote redeuntium denuò, erat μετα-
 σασίς secessio. Qui verò post hanc est introitus Ἰππῶδός accessus re-
 ciprocus: in qua si saltatio prolixior, erat κόρδαξ: Si præcisior, κομμάτιον,
 ibi lugebant. Exitus autem chori postremus ἀφός & ξυνέξοδος, di-
 scessus vocabatur. Et carmen quoddam quod exeuntes cantabant,
 ἐξόδιον. In Synodio vel σασίμω Græci geminis concinebant tibiis, in
 cæteris unicâ tantum.

Partes porrò Chori duæ, Ordo & jugum. Et Chori Tragici, sunt ju-
 ga quinque ex tribus, & ordines tres ex quinque. Quindecim namq; con-
 stituebant chorum. Et juxta tres simul introibant personæ, si secun-
 dum juga accessus fieret: Sed si secundum ordines, quinque ingrediebantur.
 Verùm apud veteres in choro Tragico quinquageni erant, usq; ad
 Æschyli fabulam, quam dedit Eumenides; turba enim ad harum mul-
 titudinem obstupefacta, lege ad quindenos est reductus numerus: ita
 ut essent paria, id est ζυγά vel juga quina, ex ternis versibus: unde qui
 cantum incipiebat, κορυφαίος, proximus ὀδυσάτης, tertius τριστοῦτης
 nuncupabatur. Laërtius autor est: eum qui cantum inciperet, altio-
 re sono vocis usum: quo cæteri mediocri exciperent tono, atq; subse-
 querentur.

Comici porro chori personæ erant viginti quatuor, juga sex, quæ
 singula ex quatuor constabant. Ordines verò erant quatuor, quilibet
 sex viros continens. Carminum verò in choro decantatorum apud
 Comicos unum est ὀδύβασίς transgressio, cum ea, quæ Poëta ad thea-
 trum loqui instituit, chorus præteriens eadem dicit. Hujus ὀδύβασί-
 σως vel transgressionis partes erant septem. Prima κομμάτιον, quæ erat
 brevioris partis constitutio, unde & nomen à præcisione vel incisione.
 Altera pars dicta Anapestica, quia plerumq; in Anapesto metro consiste-
 ret: postea suppositis etiam aliis pedibus nihil secius nomen retinuit.
 Hanc quidem & παράβασιν dicunt, postquam μακρόν brevis quædam
 est cantiuncula, uno absq; respiratione impetu decantata. Post hanc
 erat Strophe interius præcantata à choro ad spectatores converso, mo-
 tuq; in dextram partem flexo. Cui Antistrophos respondebat, ubi cho-

rus in latus sinistrum movebatur, & totidem numeris priora vestigia paribus temporibus relegabant. Qua reversione subterlabentium adversum *motum Planetarum* referri profitebantur. Dicitur & ἀντιωδή, à cantu cantui respondente. Huic *Epirrhema* succedebat vel *Epodos*; quo in statu diversa à superioribus accinentes, stantesq; terræ quietem representabant: cui *antepirrhema* respondebat, quam ultimam transgressionis partem sedecim, non amplius, versibus constare, lex fuit.

Semichorus, ἡμιχόρειον; *Chori divisio* διχορεία; *alterna chori responsio* ἀντιχορεία: hæc tria hoc esse videntur, ut choro in duas partes diviso hæc ipsa res sit διχορεία, utraque verò pars semichorus, sed quæ alternis cantant, ἀντιχορεία vocentur. Præterea in choro *dextra* partis *præses* δεξιόσάτης dicebatur: *sinistra* αὐα *dux* ἀριστεροσάτης: *laterum præses* λαυροσάτης: qui post hunc *τεῖτοςάτης*. Anteibat chorum *dux*, inde *χοραγὸς* dictus.

Choragium χορήγιον, locus ipse, in quo erat Choragi apparatus. Hæc ex occasione de choro (quæ ex *Julii Pollucis* lib. 4. c. 15. & *Scalig.* lib. 1. Poët. c. 9. & II. collegimus) dicta sufficient.

Coronidis loco tantum adjiciamus, quæ idem *Scaliger* scribit lib. 3. Poët. c. 97. Negat (*verba Scaligeri*) Aristoteles ἀντιτερόφους habuisse Choros tragicos, quia non in narratione simplici, sed in imitatione versarentur. Itaq; etiam leges illas, quas νόμους dicebamus, sustulit: permisit cantiones, neq; hanc ob causâ harmonias illas duas admisisse, τὴν ὑποδωρισί, καὶ τὴν ὑποφρυγισί. Quia, inquit, ejusmodi harmoniæ nō constant cantionū formulis, quæ dicuntur μέλη, quæ potissimū pertinet ad Choros. Sed propterea quòd *Chori* sint in primis ἠθικοὶ, illam, quæ vocabatur *φρυγισί*, eis maximè cōpetere. eâ nāq; actiones aptissimè representari. Abolet etiam ab usu chori τὴν ὑποδωρισί: quòd hæc magnifica esset ac stataria; quorum neutrum conveniat Choris. Scenicis igitur negotiis aptari hypodorion; quoniam ea intersint Regum atque Heroum: Phrygium decere personas humiliores: è quibus chori consistent. Quæ fuit causa, ut eorum animi demitterentur ad lamentabiles conquestiones in canticis, quæ à turbulentis abhorrent.

Cum

Cum igitur Chorus sit otiosus curator rerum atq; eventorum, quæ in fabulis exciperentur, non ei competeat harmonia *πρακτικῆ*, qualis hypodorion & hypophrygion.

CAPUT XX.

De usu Musices ἀγωνιστικῶ ad certamina & ἀγωνίσματα Musica; ubi & victorum ἀγωνιστήρια & Antagonistarum κολαστήρια vel supplicia.

Est quaedam *emulationem honestam*, quâ quis ad virtutis ædem sibi sternit iter, & superioris insignia imitari satagit studia & conatus, vel quâ inter æquales, & qui pari passu ambulant, alter alteri quasi stimulum & calcar addit, ferventiori ingenii nisu labori cuidam incumbere, extra omnem positum est dubitationis aleam, & hæc ipsa æmulandi ratio versatur in rebus laude & honore dignis, ut est apud *Aristotelem* 2. Rhet.

Præter hanc est *temeraria* quædam *æmulatio* vel æmula temeritas, quæ vituperii incurrit notam, quâ quis ipse ignavus & ignarus alium artis alicujus peritum temerè æmulatur, nec artus humerosq; suos librat atq; expendit, onusq; sibi imprudenti *κακοζηλία* excæcatus imponit, cui non est ferendo, immemor illius *Apellei*: *Ne sutor ultra crepidam*: Et propterea non rarò magnas suæ *temeritatis* dant *pœnas*; quemadmodum de *Nearcho*, Pittaci Tyranni Mytelenensium filio, de quo hæc recitat *Lucianus* πρὸς τὸν ἀπαίδευτον πολλαὶ βιβλία ὠνούμενον: *Orphei*, inquit, *caput unà cum lyra in Hebrum fluvium projectum ad Lesbum pervenit. Lesbii lyram in Apollinis templo suspenderunt. Hanc post multum tempus Nearchus, sacerdote multis pecuniis corrupto, clam abstulit, & similem aliam substituit, sperans se divina quædam carmina, quibus sylva atq; fera mulcerentur, cantaturum. Verùm cum interdum se in civitate parum tutum esse arbitraretur, noctu in suburbio inconditè pulsans, canes excivit, qui infelicem citharædum discerpserunt. Itaq; Orpheum non musicis modis, sed mor-*

tis ge-

tis genere imitatus est, nisi quod is à mulieribus, hic à canibus laceratus est. Hæc *Lucianus* dicto loco.

Utriusq; æmulationis in Musicis certaminibus veterum, fida rerum gestarum, conda promaq; historia, nobis porrigit exempla: lubet igitur tenui filo & stilo illa agonismata & certamina Musica percurrere, initium facientes à primis & rudioribus Musicis initiis.

Inter majorū auctorū partem convenit, in *Sicilia* inventū carmen *Bucolicum*, appellatumq; βωκολιασμὸν: Propositis verò præmiis certare consueviffe Priscos, non vasis aut bucula, aut capro, sed pane, in quo essent ferarum expressæ imagines: ipsi aut stantes, aut sedentes, aut ducentes gregē, cum pera erant *omnium seminum* referta genere, quod Græci παντοεργίαν nominant. Habebant etiam vinum in utre capri- no: & ad manum baculum pastoralē, quod Latini *pedum*, ab usu consistendi atq; adhærendi, Græci καλάβροπα, & à venatione λαγωβόλον vocant, etiam κορύνη dictum, à clavæ specie, quam præ se fert crassitie capitata. Canebant autem coronati. *Cervorum* quoq; cornua proposita illis certaminibus legimus.

Victi *victor* panem, peram, utrem auferebat: atq; ex eo libabat Musicis. *Victus* abibat per suburbia ac viculos: neq; enim ei urbē ingredi licebat. Panem quoq; rogare ad vescendum, ex præscripta lege mos fuit: quippe qui suum justo in certamine amisisset. *Victor* urbem abibat Syracusarum: in qua manendi, quo ad ejus liberet, jus fuit. Tantum verò aberat ut panem rogando victi conditione uteretur, ut ultrò civium limina tum frugibus, tum vino aspergeret, porriciens libamēta cum cantu hoc:

δέξαι τὴν ἀγαθὰν τύχην, δέξαι ὑγίαιαν,
τὴν φέρμεν ὡδὴ τῆς θεῆς τὴν ἐκαλέσασαί το τήνα.

Transiit deinde in artem *lusus*, atq; etiam in *questum* abiit. Circumire igitur provincias & certare in Italia, qui se βωκολιαστὴς prædicarent, atq; alio nomine λυδίαστὴς. Unde & *Ludionum* vox perpetua mansit Latinitati. Inter quos ea tempestate præstitit *Daphnis*, adeò ut heroum ritu, à pastoribus certatim ejus interitus fuerit celebratus.

Utebantur autem fistula, musico instrumento, ut scribit *Scaliger* lib. I. cap. 4.

In *certaminibus convivialibus*, qui carmine illo, quod *σολιόν* dicebatur (de quo cap. 19. de usu Musices in convivii pluribus dictum) vicissent, poculo donabantur, quod à cantu illo *ὠδόν* appellabatur, cum *cæteris in certaminibus* acciperent *Lyrici* juvencã, quam & imolabant, & hircum *Tragici*, taurum *Epiri*, *Bucolici* vel vini vel lactis libatione contenti erant: idque Apollini, Musis, Baccho & Gratiis. Nam præmia à victo auferebant, non ea ab iudice donabantur, ut scribit *Scaliger* prolixè lib. I. Poët. c. 44.

A T H E N I E N S E S accepimus olim extruxisse ædificium, & indigittasse *ὠδεῖον Odeum*, quasi cantilenarium dicas: cujus habebat interior descriptio multa sedulia, multasq; columnas, tectum erat subvexum & acclive in unum assurgens fastigium: imaginem ferunt & simulacrum fuisse tabernaculi Regis. Ædificavit illud *Pericles*: qui ingenti studio in id incubuit, ut certamen Musicorum **PANATHENÆIS** celebraretur, digessitq; & ordinavit id ipse *Agonothetes* & *Athlothetes* creatus, quemadmodum certantes tibiã & voce vel citharã canerent, atq; ejusmodi imposteriorum in odeo exhibita fuerunt certamina Musica, ut legere est apud *Plutarchum* in *Pericle*.

DION quoq; autor est, *Trajanum* etiam Romæ *Odeum* ejusmodi fabricasse, operã Apollodori architecti. *Panciroll. rer. mem. lib. I. f. 83.*

P A U S A N I A S in Achaicis memoriã prodidit, Herodæ Altici jussu atq; impensis constructum pulcherrimũ *ὠδεῖον*, defunctũ uxoris monumentum. *Scaliger* dict. I. in hoc Odeo Altici theatri Ægyptiorum Regum statuas fuisse, scripsit *Pausanias*.

Extra theatrum quoq; loca dicata Musis *Scaliger* asserit, eodem dicta nomine, *lib. I. Poët. c. 21.*

Et cum *Ludi Pythici* celebrari cœpti essent, antiquissimũ omnium fuit certamen, ut *hymni in Apollinem* cum tibiis ad citharã canerentur præmio proposito: Et *primus* quidem omnium psallendo vicit *Chrysothemis* è Cretã, cujus pater *Carmanor* Apollinem de cæde Latronis Eubœensis sacrilegi purgasset. Consecutos postea *Philammonem* Chry-

sothe

softhemidis ipsius, & Philammonis filiū Thamyrim. Nam *Orpheum* mysteriorum scientia & reliquâ vitæ dignitate elatum, tum etiam *Museum*, quod Orpheum sibi, quem æmularetur, proposuisset, negant in Musicum illud certamen descendere voluisse, ut scribit *Pausanias* in Phocicis. Id quod *Scaliger* approbat *lib. 1. c. 23.* qui in illis ludis Græcorum introductos scribit tibicines cum citharædis; item citharistas sine cantu: quorum appellarent *πυθικὸν νόμον*, sic *Delphis* ad ludos *Pythios* citharædi, tibicines & fidicines concurrebant, ut scribit *Alex* *lib. 6. cap. 19.*

Iisdemq; certaminibus præmia fuisse proposita, ex *Philosophorum coryphæo*, *sect. 31. probl. 11.* elici potest; ubi rationem reddit, quare in ludis veterum, certantibus proposita fuerint ἀγωνισήρια vel ἄθλα: Virtuti verò nulla, vel quòd sibi ipsi præmium sit, unde *nuda* pingi fuit solita, quæq; instar *Trianguli*, vultu stat semper eodem: δει, inquit, τῆς ἀγωνίας τὸ ἄθλον κρείττον εἶναι. ἐπεὶ μὲν γὰρ τῶν γυμνικῶν ἀθλημάτων τὸ ἄθλον αἰρετώτερον καὶ βέλλιον τῆς ἀγωνίας σοφίας δὲ πᾶν ἄθλον βέλλιον γένοιτο; In certaminibus verò olympicis præmium erat corona ex oleastro, quod patet ex *Aristoph. Pluto*: ὁ ζεὺς δὴ πρὸς πένεται, &c.

Jupiter sanè pauper est: quod te palam profectò docebo. Nam si dives is esset, quo pacto faciens is certamina Olympi, illic, quo Græcos omnes quinto quoquo anno coëgit, per *Præconem* pronuntiaret *athletas victores*, ubi coronasset oleastri corona? nam magis auro decuit, si dives is esset. Cumque Olympiade XLIX. tibicines & citharædi & avlædi recepti essent, reportavit palmam de tibicinibus *Sacadas Argivus*, de citharædis *Cephalo Lampi* filius, de Avlædis *Echembrolus Areas*, ut scribit *Nat. Comes* *lib. 5. cap. 1.* *Sacadas* verò postea binis Pythicis ludis præmium meruit, teste *Pausania* in Phocicis. Alterâ verò *Pythiade*, quod olympiade 48. accidit, ut coronariam duntaxat certamen, submotis præmiis, relinqueretur, cum primum pecunia esset præmium victorum. Hujus 48. Olympiadis anno tertio *Amphictiones* demum certamina Musica instituerunt: cantus ad citharam, ut pridem, cantus etiam ad tibiā: *Pausanias.* Octavâ *Pythiade* lege ludorum comprehensi, qui as-

sis fidibus canerent & certarent, quâ coronatus fuit Agelaus Tegeates, ut est apud Nat. Com. lib. 5. cap. 2.

Laureâ autem victores donabantur corona, ut ex Epiniciis Pindari videre est, quæ corona propria illorum ludorum existimata est, idque cum ob perpetuum victorem, tum quia laurus credebatur Apollini grata, ob Ladonis filiam Daphnen in laurum conversam: δαφνὴ namq; est Laurus. Vide Ovidium 1. Metam. Nat. Com. lib. 4. cap. 10.

Alii tamen censent, multò ante instituta fuisse *Pythia*, quàm Daphne ab Apolline sit amata, & primis Pythiorum temporibus non erat adhuc inventa laurus. Antequam igitur inveniretur, vel ex palma, vel ex œsculo coronæ victoribus dabantur. Alii *poma* quædam Deo consecrata, victoribus donari solita, dixerunt, ut scripsit *Ister* in lib. de coronis.

Quemadmodum & veteribus Principibus usitatum fuit, convocatis hinc inde *doctis Poëtis*, Musicis propositis præmiis, instituire musica certamina. Ad illam consuetudinem videtur alludere *Theognis* sic canens:

εἶθ' εἴη σ' ἀκἀδημε ἐφῆμερον ὕμνον ἀείδειν: &c.

Utinam posses Academe amabilem hymnum canere. Præmium verò in medio puer pulchram coronam haberet.

Libet jam *singularia quædam certamina Musicorum*, ubi agmen mihi ducat NERO Imperator, qui fidibus delectatus fuit ad insaniam usque; & in theatris Musicâ certavit inter citharædos, Cajo Telefino & Suetonio Paulino Coss. eiq; victori magno applausu corona imposita est, ut autor est *Xiphilinus* in Nerone. Quàm trepidè verò anxieq; certaverit, quantâ adversariorum æmulatione, vix credi potest. *Adversarios* quasi planè ejusdem conditionis observare, captare, infamare, secretò nonnunquã, ex occurfù maledictis incessere. *Judices* autem, priusquã inciperet, reverētissimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed eventum esse in manibus Fortunæ, illos ut sapientes & doctos viros fortuita debere excludere; & quæ alia scribuntur.

In

In certamine ita legi obediebat, ut nunquam exscreare ausus, sudorem quoq; frontis brachio detergeret. Quin & in *Graciam* cantandi studio navigavit, omnibusq; ejus gentis spectaculis, cantu & certaminibus citharisticis sese adjungens interfuit.

Idem NERO reversus è *Gracia Neapolim*, quod in ea primùm artem Musicis protulerat, albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est. Neapoli enim primùm citharœdi habitu prodisse Neronem, memorat *Suetonius*: ac nè concusso quidem repente motu terræ theatro, ante cantare destitit, quàm inchoatum absolveret νόμον. Et *Romam* eo curru, quo Augustus triumphaverat, venit, & in veste purpureâ, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompâ ceterorum: cum titulis, ubi & quo cantionum, quovè fabularum argumento vicisset. Statuasq; suas citharœdico habitu posuit. *Suetonius*. Et civitates Achaiaë omnes citharœdorum coronas, in Musicis agonibus partas, ad Neronem miserunt. Quinquennale etiam ludicrum primus, ad morem Græci certaminis, è *Gracia Romam* traduxit: Jovi^{q;} Capitolino dicavit: in quo tam versû quàm prosâ oratione, Græcè Latineque, tum Musica per Citharœdos & cithanistas, tum Gymnicis ludis certabatur, ut scriptum reliquit *Alex. lib. 6. c. 19.*

DOMITIANUS quoq; Imperator instituit quinquennale certamen Capitolino Jovi, idq; triplex: *Musicum, Equestre, Gymnicum*, ut annotant *Dion & Suetonius*.

EUNOMIUS quoq; Locrensis Citharædus cum Aristone Rhegino Musico in ludis Pythicis in aream descendit. In hoc certamine ferunt Aristonem invocasse Apollinem Delphicum, ut sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis Rheginienses olim essent profecti: Eunomium autem respondisse, Rheginensibus ne certandum quidem omninò de Musica, apud quos Cicada vocalissimum animal voce careret. Cum autem utrisq; certantibus, Eunomio chorda una fracta defecisset, Cicada supervolans astitit, & supplementa vocis fecit, atq; ita victor est declaratus, ut scriptum reliquit *Strabo lib. 6.*

HIPPARCHION & RUFFINUS, præcipui apud Græcos citharædi, quum solennibus ludis, qui decimo quoquo anno apud Juliopolitas agebantur, inter se certaturi essent, theatri tumultu commotus Hipparchion obticuit: Unde proverbio occasio data, *mutus Hipparchion*, de illis, qui repentè silent, à quibus tamen grande aliquid exspectatur, ut notat *Erasmus* in chiliadib.

STRATONICUS citharædus, cum adversarios Sycione superasset, trophæum Æsculapio posuit, inscribens: *Stratonicus ex malè citharam pulsantibus*, ut scribit *Athenæus*, lib. 8. c. 7.

ARISTONUS citharædus, cum sexies vicisset Pythia, ut Lyfandri Lacedæmonis gratiam iniret, pollicitus est, cum denuò victoriam habere contingeret, præconis voce pronunciaturum Aristonum Lyfandri servum victorem fuisse; apud *Plutarchum* in Lyfandro.

ELEATHEREN quoq; narrant, Pythicam palmam vocis caussa reportasse, cum alioqui cantilenam non suam decantasset: *Hesiodum* verò repulsam tulisse, quòd carmina sua ad lyram canere non didicisset; teste *Pausania* in Phocicis.

NICOSTRATUS & LAODOCUS Citharædi, cum inter se concertarent, dixit Nicostratus, Laodocum esse *in magna arte parvum*, se autem *in parva arte magnum*; fatiusq; sibi esse non domum divitiis, sed artem studio & diligentia augere; ut prodidit *Ælianus* lib. 4. de var. hist.

Eodem modo, sed infelici planè, ut fingunt, eventu, MARSTAS APOLLINEM in certamen Musices provocare non dubitavit, & eà quidem lege, ut victo victor, quodcunq; libuisset, imperaret; *Pausania* attestante in Phocicis. In illo certamine cum *Apollo* citharam pulsasset, mox ore canebat: At *Marsyas* tibiis inflandis tantum erat peritus, quare etiam victus pænas dedit suæ temeritatis.

Alij his addunt, quòd *Nysæi Judices* sint electi. Nam primùm tibiis ita est usus *Marsyas*, ut auditus stupore repleretur, appareretque ob suavitatem longè præstare adversario. Cum verò iudicibus simul artem ostentare decrevissent, ajunt, *Apollinem* rursus ad citharam cantum accommodasse, quare vicit tibiis repetitas. At *Marsyas* nitebatur docere iudices, quòd præter omnem æquitatem vinceretur: quòd artis & non vocis comparationem fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ

essent

essent referendæ, non autem res duas cum una debere conferri. *Apollo* respondit, quod nihil plus æquo obtineret, quia *Marsyas*, quod sibi conveniret, fecisset, cum tibus inflasset: oportere igitur hanc legem utrisq; imponi, ut vel ambo vel nemo ore uteretur, sed solis digitis proprium usum ostenderet. Illud certamen commissum fuit non procul à *Celænis*, vel *Apamna* civitate juxta lacum. Victus igitur ab *Apolline Marsyas*, de pinu, arbore propinqua, *suspensus, excoriatus* fuit. Pœnituit tamen celeriter *Apollinem* rãtæ acerbitalis, quare *chordas Citharæ* infregit, quas cum *Musæ* invenissent, *Mesen* addiderunt, *Linus Lichanon*, *Orpheus hypaten*, *Thamyris parhypaten*, ut est apud *Nat. Com. lib. 6. Mythol. c. 15.*

Simili fide Poëtæ tradunt, *SIRENAS* aliquando *Musas* in certamen cantus *provocasse*, Junonis suasu: verum hæc temeritas illis malè cessit. Cum namq; prius alatæ essent *Sirenes*, *Musæ* alas victis evulserunt, coronasq; ex illis factas capitibus imposuerunt: quod factum memorat *Crobylus* lib. 1. in *Creta* juxta civitatem illa de causa *Apteram* dictam. Hoc nomine postea *alatis capitibus Musæ* putabantur fuisse, præter unam, quæ illarum erat mater, ut recitat *Nat. Com. lib. 7. c. 13.*

Ex *Nicandro* item lib. 4. *Alteratorum* accepimus, *novem FILIAS PIERI* (qui eo tempore regnavit in *Emathia*, quo *Jupiter* cum *Mnemosyne* in *Pieria* *Musas* genuit) chorum suum *Musis opposuisse*: certamenq; *Musicum* in *Helicone* fuisse commissum. Quando autem filia *Pieri* canebant, omnia caligine obscurabantur, nihilq; ad choræam obtemperabat. At *Musarum* cantu sistebatur cœlum, astra, mare, flumina, & *Helicon* voluptate delinitus, ad cœlum usq; crescebat: donec eum consilio *Neptuni* *Pegasus* inhibuit, verticem pede percutiens. Quia verò certamen inierat cū deabus, *Musæ* eas in aves transformarunt numero novē.

De *THAMTRA* à Poëtis, quibus quicquid fingendi semper fuit æqua potestas, hæc accepimus, illum carmen adeò sonorum & concinnum composuisse, ut ab ipsis *Musis* compositum videretur, proptereaque *Musas* elato animo convitiis affecisse, inq; certaminis arenam provocasse, verum cum ipsius vitæ dispendio. Cum namque in *Messenia*, ex *Oechalia* civitate *Dorium* versus proficisceretur, *Musas obvias* habuit, & cum iis pactus est, si vicisset, se velle cum omnibus congregi: sin

victus

victus fuisset, illarum arbitrato se poenas subiturum (ut scripsit *Myrleanus Asclepiades*) & statim *victus, oculis captus est, & canendi scientia privatus*: ut ex *Homero Iliad. β. refert Natal. Com. lib. 6. c. 14.*

Quemadmodum & *Linus*, Amphimari Neptuni & Urania filius, cum de Musices gloria certaret cum *Apolline*, ab eodem *occisus* est, ut scribit *Pausanias* in *Bœoticis*. Aurea sanè *Hesiodi* sententia, quam si observassent, facilè hoc malum evitare potuissent, quando canit:

Ἀφρων δ' ὅσκι' ἐθέλει πρὸς κρείσσονας ἀντιφείζειν,
Νίκης δὲ γέρεται, πρὸς τ' αἰχμασιν ἄλγεα πάθει.

Id est:

*Stultus est, qui voluerit cum potentioribus contendere;
Victoria enim privatur, & præter pudorem dolores patitur.*

Nuß den Spott zum Schaden haben.

CAPUT XXI.

De usu Musices Ἱερηνητικῶν in funerum & exequiarum deductionibus.

St certè omnium consensu *Musica* omnium miseriarum & dolorum efficacissimum solamen, saluberrimum *Nepenthes*, & præsentissima *Panacæa*, qua ceu emplastro & malagmate quodam tristitiæ vulnera obligantur & leniuntur, molestiarum gravitas minuitur atq; abigitur: adeò ut non absq; ratione *Nutrix illa apud Euripidem Medea* hominibus illis succensere videatur, quòd harmonicos concentus læto fortunæ cursu adhibuerint, hymnosq; tantùm *in convivis* cecinerint: nullus verò *Musica* ostenderit, quæ tristitiam abigat & repellat. Quare ex illius *nutricis* sententia, in luctu potius quàm re læta adhibenda esset *Musica*: quia *convivia* satis ipsa per se læta sunt, *in luctu* autem quarendum aliquid, quo minuatur dolor, quod ipsum annotavit *Muretus* lib. 6. var.

lect.

lect. c. 16. Subjicere libet *Euripidis* verba ex Græco in Latinum traducta: ubi nutrix illa sic loqui introducitur:

(Καιούς δὲ λέγων, κ' οὐδὲν τι σοφούς &c.

Id est:

*Ineptos si dixeris, nec ulla ex parte prudentes;
Majores homines, non errares.*

*Quod quidam Hymnos ad celebritatem
Et ad comotationes & circa epulas
Invenerunt, vitæ jucunda oblectamina.
Stygias verò mortalium nullus tristitias
Invenit Musicâ & multiichordis*

*Canticis sedare, ex quibus mortes
Gravesq; fortuna subvertunt domos.
Atqui has quidem utilitas mederi
Canticis mortales. Ubi verò lauta
Convivia, quid frustra intendunt vocem?
Præsens enim habet oblectationem à sese
Convivii frequentia hominibus.*

Hac absque dubio causâ moti veteres, cantus & instrumenta musica in exequiis peragendis adhibuerunt. Quemadmodum de *Thracis*, gente *Thracibus* finitimâ, *Herodotus* scribit in *Terpsichore*: *Edito*, inquit, *infante*, cum ploratu commemorant, quantum calamitatum illi perferendum sit vitam ingresso, contrâ *defunctum* hominem cum lusu leticiâq; efferunt, recensentes quàm multis malis subductus sit: ut eleganter & prolixè hac de rescribit *Erasmus* in adag. *Optimum non nasci*. De *Getis* quoq; refert *Pompon. Mela* lib. 2. de situ orbis, quod arbitrati fuerint, longè melius esse mori, quàm vivere. Proinde *puerperia* lugabant, *funera* autem & lusu & festo cantu celebrabant. Hoc etiam *Causianis* attribuitur.

Et *mortuos* olim ad tubam ferri solitos indicat *Maro* in *Æneid*.

It cælo clamorq; virum, clangorq; tubarum.

Et *Persius*:

*Hic tuba, candelæ, tandemq; beatulus alto
Compositus lecto.*

Rome quoque nobiles & fortunati homines efferebantur cum tuba,
quod *Propertius* innuit:

*Nec mea tunc longâ spaciatur imagine pompa,
Nec tuba sit fati vana querela mei.*

Præterea tibiæ quoq; ac tympana adjungebantur, & ea omnia, in-
quit *Polydor.* lib.6. de Invent. c.10. ut hominum, mortuos lugentium,
animi languentes, ejusmodi sono excitati, minus dolorem sentirent,
qui ijs oblectamenti facilè distrahi soleant. Illas *tibias funerales* &
dextras appellarunt. *Pratinas Phliasius* vocat *ἠνιδόνα*:

Habebant itaq; *Romani* suos Tibicines, qui post ultimam concla-
mationem præcedentes funus, nœniam funebrem, quâ laudes defun-
cti & facta recensabant, pudorem, integritatem, fidem, canebant, non
saltabundi, ut olim, sed stantes Phrygio modulo. Is enim modus e-
rat accommodatior.

Siticines apud Romanos erant, qui apud *sitos*, hoc est, vitâ functos &
sepultos, canerent tubâ diversâ à cæteris tibicinibus. Alij *sicinistas* vo-
cant. *Gellius* lib.20. c.2. Græcis *τυμβαῦλαι* dicuntur.

Galen. Ἑομβόδεις, δ' εἰσὶν ἔτερον τῶν ἐξευρυτάτων αὐλῶν εἰκότες ἰπείδης ἔχου-
σιν οἱ τυμβαῦλαι καλῆρτοι.

Nonius etiam scribit *Siticines* dici, qui apud funeratos & sepultos,
hoc est, jam *sitos*, canere soliti erant, honoris causa, cantus lamentabi-
les. Idem *Romani Præficas*, quæ luctui præficerentur, precio condu-
cere solebant, quæ cantu & funebri carmine lamentarentur, summas-
que defuncti virtutes non sine miseratione decantarent. Hunc lu-
gubrem cantum *Næniam* vocarunt, quam Phrygum ajunt inventum.
Nænia quoque Deæ sacellum edificarunt ab urbe semotum extra por-
tam viminalem, quod cantu querulo funeribus præesset, ut autor est
Alex. ab Alexand. lib.2. c.4.

Nænia carmen erat lugubre, quod in laudem mortui ad tibiā ca-
nebatur à præficā sola, cæteris flentibus: cujus inventorem *Horatius*
Simonidem Poëtam fuisse significat.

Olyphyr-

Olyphyrmum quoq; numerant inter Poëmata, quæ à lugentibus, aut aliâ quâ fortunâ mœstis canerentur.

Distinguit verò *Scaliger lib. 1. Poët.* inter *Nænias, Epitaphia, & Epicedia.* Quæ ad rogam dicerentur, inquit, erant *Nænia*: quæ ad tumulū, *Epitaphia*: quæ in exsequijs, cum iusta persolverentur, *Epicedia*.

Quidam *Linum* Poëtam primum *Threnos* fecisse narrant. Alij verò eum Herculi succensentem, quòd esset ineptior ad discendum, ab irato ingrato discipulo interemptum affirmant, ab reliquisq; discipulis defletum carmine, quod ab ejus nomine & nota ejulationis αἶ, *Ælinum* appellarunt.

Monodia quoq; dictus cantus lugubris, usu potius, inquit *Scaliger*, quàm ratione. In *Monodijs* solum affectum posuere, ἡθοποιίαν verò nullam profopœiam nullam. *lib. 3. Poët. c. 122. Monodiam à Threno* distinguit. Fuit enim *Monodia*, quoties è Choro prodibat unus, qui defuncti memoriam lugubri carmine celebraret. Ad tibiam fiebat id *Lydijs* modis.

Elegiam quoq; in funeribus primùm dictam par est, id quod videre est apud *Ovidium* in funere *Tibulli*.

Theoclen quendam, sive *Naxius* ille, sive *Eretriensis* fuerit, furentem tradunt effudisse primum *Elegos*.

Neutiquam porrò εὐλεγίαν dicimus, ὡς δὲ τὸ εὐλέγειν τὰς τεθνεώτας, ut autumant Grammatici: sed à miseratione, quasi ἐλεόν λέγειν. Iccirco *Elegos Horatius* vocavit miserabiles. Ἐλεός quoq; est nocturna avis apud *Aristotelem*, quam nos ululam dicimus.

Simplicius etymon, ἔῃ λέγειν. idem enim quod αἶ αἶ in *Ælino*, nam utraq; interjectio frequens omnibus *Tragicis*.

Didymus *Elegiam* definivit θρήνον αἰδόμενον πρὸς αὐλον. Est enim tibia lugubre instrumentum. Quare ex ludis *Pythicis* repudiata fuit tota ars aulædorum, quia in jucundum quiddam præ se ferret, cum *elegi* funebresque cantiones tibijs convenirent. *Scaliger lib. 1. Poët. cap. 23.*

Translatus postea *Elegorum usus* ad longè diversissima: scilicet ad *amores*, non tamen sine ratione. Nam & frequens conquestio in amoribus & verissima mors, quæ à nobis amentissimis amentissimo atque ingratisimo vivitur sexui, ut loquitur *Scaliger* lib. 1. Poët: cap. 50.

Magna verò fuit *apud antiquorum funera tibicinum frequentia*, unde etiam factum, quòd cum infinito ferè Tibicinum numero funera gravarentur, nec parum infumeretur pecuniæ, *decem viri plures in funere Tibicines, quàm decem prohibuerint*. Nam si *Tullio* fides habenda, voluerunt decemviri, ut mortui tribus riciniis & vinculis purpuræ, decemq; tibicinibus efferrentur. Quo respexisse videtur *Ovidius* 6. *Fastorum*:

*Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mæstis tibia funeribus.
Adde quod Ædilis, pompâ qui funeris irent,
Artifices solos jusserat esse decem.*

Atq; is quidem Tibicines iccirco adhibebantur, ut ad funebres eorum tibias (quas flamini audire nefas erat) *nenia*, mortui hominis laudandi causa, canerentur, autore *Festo*.

Præficis peculiare fuisse carmen, commune omnibus funeribus; quod privatum facerent, mutatis nominibus defunctorum & familiarum, *Scaliger* docet lib. 1. Poët. c. 55.

JUSTINIANUS verò muliebrem *Lessum* in funere, convertit in cantum, & præficarum loco *Psaltrias* substituit. In *Novella* 59. enim meminit mulierum feretrum præcedentium & psallentium. *Henr. Salmuth* in *Guid. Panciroll.* lib. 1. tit. de exseq. mortuorum, f. 728. & seqq.

Alexandria obolis conducuntur, qui mortuos fleant: quod munus sollicitè adeò ac plenè præstant, ut ad eos pertinere funus putes. Ii igitur abire vocantur *threnodi*. *Cælius* lib. 17. c. 21.

Homerus *Iliad.* ω. in funere *Hectoris* luctuosæ facit mentionem *Musicæ* his versibus:

Ὅσα δ' εἶσαν, αἰοιδῶς
θρήνων ἐξάρχους, οἱ δὲ σονόεσαν αἰοιδὴν

οἱ μὲν

οἱ μὲν αἰεὶ ἐθρήνεον. Id est, *juxta aq;* collocarunt cantores; *Luctus principes, hi flebile carmen lamentabantur.*

Quemadmodum & *Græcis* in luctu *næniæ* decantari sæpius invenimus, qui *apio coronati*, defuncti laudes recensere carmine, quod *Ialemon* vocant & res memoratu dignas claro præconio celebrare assueverant. Senatoribus verò ac patritiis atq; summis ducibus *tubâ*: minoribus & plebeis *exequiali tibia* canebant *tibicines*. Quam tibiam non in funeribus modò, sed in sacris, in ludis & conviviis adhibebant: Imperatoribus autem *pluribus tubis* mœstum clangentibus: quod à *Caribus* & *Phænicibus* deductum autumant, qui in funebri pompa brevibus tibiis magnitudine palmi, lugubre quiddam & stridulum sonantibus, uti soliti fuerunt, ut scribit *Alex. ab Alex. lib. 3. c. 7.* Eæ autem tibiæ *Phænicum* lingua *Gringæ* vocantur, quod iis in *Adonidis* luctu soleant uti, *Adonidem* enim *Gringem* appellant, ut notat *Erasmus* in *Adag. ex Athenæo lib. 4. dipnos.*

Plato quoq; *lib. 7. de legib.* mentionem facit *carica Musa*, quam interpretatur *ἄκρικον ᾠδὴν*, lugubrem cantionem.

Hesychius indicat, ad pompas funebres *conduci* solitas è *caricâ faminas*, *carinas* dictas, quæ lamentantium personam agerent.

Tympana etiam inter alia instrumenta olim in *funerum* deductione adhibebantur, ut refert *Aphrod. in probl.*

In *Pythonis funere* tibus inflasse & funebre carmen modosq; *Lydios* accinuisse fertur *Olympus* teste *Aristoxeno.*

Ex his aliquantum constare arbitror, quàm celebris apud antiquorum parentalia fuerit *Musices* usus, quem comprobat, quod *Achillem demortuum* à *Musis* deploratum, cumq; *musicis instrumentis* ejus pompam exsequialem ductam fuisse, propterea quòd & ipse *citharæ* pulsandæ artem addidicisset, memorat *Nat. al. Com. lib. 9. c. 12.*

Et frequentissimum fuisse, *næniam atq; cantu lugubres* decantari etiam in *Imperatorum* & *magnorum ducum funeribus* deducendis, liquidò manifestant, quòd *funus Augusti* *Senatus Rom.* inter alia complura *triumphali pompâ* ducendum curarit, præcedente victoria, quæ in curia

erat, canentibus nœniam Principum liberis utriusq; sexus, ut scribit *Suetonius*.

Mortuis ATTILA & BELA Hunnorum Regibus, lectissimi Equites magna illorum facta modulato cantu cecinerunt. *Sigon. lib. 13. imp. occid. Bonfin. lib. 7. dec. 1.*

In DEMETRII funere, theatrico apparatu peracto, *Xenophanes* quidam ingeniosissimus modulator tam incredibili suavitate carmen sacrum apud *Plutarchum* cecinisse legitur, ut & remorum pulsus carmini respondentes flebilem efficerent concentum, magna cum sonoritate conjunctum.

Quod de *Trausorum & Getarum* consuetudine diximus, hoc *Ludovicus Cortusius*, Jctus Patavinus, suo tempore celeberrimus, in suo testamento posteritati ni fallor, in mentem revocare voluit. Is enim, ut *Bernhardinus Scardeonius* de claris Jctis Patavinis lib. 2. refert, moriens, contra communiorem mortalium morem, ex testamento interdixit suis propinquis *lachrymas*, & solitas funerum lamentationes *Ennii* summi vatis exemplo, (qui tale sibi conscripsit *Elogium* :

*Nemo me lachrumis coret, neq; funera fletu
Faxit cur? voluto vivus per ora virum.*)

& quæcunq; lugubria solent ad mœsticiã parari, abesse prorsus voluit, addita etiam ex legato gravi mulctatione hæredi, si id facere neglexisset. *Contrà* verò pro his *acciri* jussit, Musicos, Cantores, Citharædos & *Tibicines* omnis generis, qui vario concentu, unà cum Clero funeris pompam partim præirent, partim sequerentur, usq; ad *quingenta*, quibus singulis *mercedem* dimidij aurei nummi dandam statuit. Et quod *duodecim* puella innuptæ amictæ *viridibus pannis* feretro subirent, usq; ad templum, ubi se sepeliendum mandaverit: quæ omnes pariter de more lætantium, quæcunq; vellent, modulantes alta voce concinerent, relicta singulis certâ pecuniæ quantitate, dotis causâ &c.

Obijt anno salutis M. CCCC. XVIII. 16. Cal. Aug. sepultus *Patavi* in *ade* vetustissima *S. Sophia*, ubi ejus Epitaphium videre licet, referente *Camerario* cent. 1. operar. succif. c. 12.

CAPUT XXII.

Varia Veterum Cantiones.

THENÆUS lib. 14. *deipnosoph.* recenset aliquot veterum cantionum genera & *ὀνομασίας*; multæ namque fuere cantilenæ, aliæ alijs artibus, temporibus, nationibus convenientes.

PISTORES habebant, quam canerent ad molas, *ἱμαῖον* vocabant: ut est apud *Aristoph.* in *Atticis* & *Callimachum* in *Hecate*. *Athen.* *ἱμαῖον* ἢ *Ἰπιμύλιον* (ὠδὴ) καλεμένη, ἣν ὠδοῦν τὰς ἀλέτρους ἤδον. Cantio *Hymæa*, quam & *Ἐπιμύλιον* vocant, cantari solitam ab ijs, qui in pistrino molunt: ab *ἱμαλὸς* voce fortassis dictam, quæ Dorienſibus fuit mensuræ genus: *ἱμαῖον* quoq; significabat trahere & haurire apud *Athenæum* & *Aristotele*. Unde quidam *Himæan cantionem* propriam fuisse scribunt aquam haurientibus. *Callimachus* αἰεῖδει, inquit, καὶ πέτρῃς ἀνῆρ ὕδατηγὸς ἱμαῖον. *ἱμαλὸς* quoq; significat genium, qui molendinis præerat, estq; inter *Cere*ris cognomina. Eadem *Ἰπιμύλιον* ὠδὴ dicitur etiam *ἐπαντλαῖον* & *Ἰπίνος*: autore *Hesychio* & sic esset eadē nominis ratio ac τῆς *ἱμαῖον*. Nam *ἱμαῖον* est ἀντλεῖν. Manifesta etiā erit ratio, si dicatur *ἐπαντλαῖον*, ab ea quæ dicitur *Ποῆτις ἀκτὴ* cerealis seu farina, ut notat *Casaub.* lib. 14. in *Athen.* c. 3.

Ælianus lib. 7. de var. hist. scripsit, *Pittacum* admodū laudasse *μύλην*: addidit & rationem, propterea quòd, inquit, parvo in loco diversis esset potestas ad exercitandum.

Laërtius in vita ejus scribit, ipsum ad molas sese exercere solitū nec mirum sordidus enim fuit, & *natura sequitur semina quisq; sua*. Inde etiam *molaris* illa de *Pittaco* extat *cantilena* apud *Plutarchum* in convivio sapientum: Ἄλει μύλα ἄλει. ἢ γὰρ πιττακὸς ἀλεῖ μεγάλας μυτυλήνα βασιλεύων.

Oda illa, quam mulieres, cum pinserent, cantillarent, dicebatur quoq; τὸ πριστικὸν νεὶ πρισμὸς. Unde *Phrynichus*: Ego nunc nobis cantabo *Pristicum* & *Nicophron* in *Mechanicis*: Verūm nunc accine nobiscum *Pristium* aliquem.

NAUTARUM quoq; fuit cantio quædam, & *νίγλαρον* est *μῶλος* quoddam musicum & nauticum ὠδὴ κελευστικὸν in commentarijs *Aristophaniorum Acharnensium*.

Et

Et *Duris Samius* refert in Alcibiadis navi ab exilio redeuntis Chryfogonum fuisse quendam modulatorem, qui tantâ arte remigum manus gubernabat, ut cum illi remorum pulsus cum Chryfogoni cantu conjungerent, jucundam audientibus redderent harmoniam, ut auctor est *Celius* lib. 9. antiq. lect. c. 10.

Sic Athenis facilis ac tuta in Delum & navigatio. Unde fiebat ut qui illuc solverent, inter navigandum *securi*, nihilq; metuentes *canerent*. Mos autem erat *Atheniensibus*, ut quotannis navim solenni apparatu, religionis causa, Delum mitterent, quod indicat *Plato*. Hinc consentaneum est, qui hac vectabantur, Hymnos quosdam in Apollinis laudem solitos fuisse decantare, ut scribit *Erasmus* in Adagiis.

Pausanias scribit, *Pronomum* tibicinem *Chalcidensibus* Euripi incolis cantilenam præscripsisse, ut eo carmine *Delum* venientes, loci numina salutarerent.

Ad nautarum, cantiones referendum illud ex ornithogonia, ubi inter alia commendantur nautis *auguria cygnorum*: quòd iis in tempestate visis, nautas hilariter canere & τὸ εὐφημεῖν suaviter inclamare constet. Proptereaque, quia sub mortem suavissimè canere dicitur,

Cantator cygnus funeris ipse sui,

Adscribendum hoc censent periclitantibus nautis, quod illi sub mortem, quam ob oculos versari cernunt, cygnis apparentibus dulciùs modulentur, certò persuasi, se liberatum iri.

Cygnus in auguriis nautis gratissimus ales;

Hunc optant semper, quia nunquam mergitur undis.

Cruquius in Horatio:

TELAM TEXENTIUM cantilena fuit dicta αἴλινο, cujus meminit *Epicharmus* in Atalantis. Non autem hæc confundenda cum aliorum scriptorum *alino*. Nam illi αἴλινο nihil commune cum textoribus, sed tristis cujusdam cantionis est nomen, ut in versu intercalari apud *Æschylum* αἴλινον, αἴλινον εἶπέ. τὸ δ' ἔνικατώ.

Eustathius de lino & αἴλινο cantilenis disputans, ἡ μὲν τοι, ait, ἐξ ἑπιχάρμων χρήσις ἐθέλω τὸν αἴλινον αἰδῆν τῶν ἰσαργάντων εἶναι ἔ τὸν λίνον τὸ κύριον ἐγκείσθαι τῷ αἴλινῳ βέλτεται, ἀλλὰ τὸ λίνον. id est, *Epicharmus* vult, αἴλινον fuisse

fuisse cantilenam telam tractantium, & à lino appellativo nomen habere, non à Lino proprio. *Linum* enim scribunt ab Hercule interfectum, & à reliquis discipulis carmine, quod ab ejus nomine nota ejulationis, Αἰ, *Ælinum* appellarunt. *Euripides* verò scribit *Linum* & *Ælinum* cantari ἔμῶνον ἐν πένθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτυχεῖ μολπῆ, non solum in luctu, sed etiam in læto feliciq; cantu.

Cantilena ad LANIFICIA accini solita dicebatur ἰγλῶ. *Semius Delius* verò lib. de *Pæanibus* scribit, ordini manipulos separatos, vocatos fuisse Αμάλας, collectos & in unum fasciculū colligatos ἄλας & ἰγλας.

Itaq; & *Cereris* fuit cognomentum, quæ in segete viridi χλοή, *Chloë*, in matura ἰυλὸ ἰγλῶ dicebatur. Sic ab ijs quæ *Ceres* invenit, & fruges, & hymnos quibus dea celebrabatur, ἄλας nominabant, δημητριέλας & καλλιέλας *Cereris cantores*, suis canticis acclamantur, & segetum fertilitatem atq; copiam rogantes, canantesq;

πλεῖστον ἔλον ἴει,
πλεῖστον ἄλον ἴει.

Plurimos spicarum manipulos mitte.

Appellarunt autē ἄλας quasi ὄλας, ex pluribus enim manipulis fiebat unus ἄλας, vel à torto vimine, quo constringebantur. Nam ἔλον est συνεστραμμένον πλεῖστον ἄλον ἔλον ἴει, ἔλον ἴει sic emēdat *Casaubonus* in Athen.

De hac cantione ita scribit *SCALIGER* lib. I. c. 4. Poët. In *Messe* *Cerere* & *Liberam* plurimū in ore habebant, quod carminis genus nominabant ἰγλον. *Spicam* etiam veteres sic vocabant, ab aceris tenuitate atq; aristularum: quare *lanam* quoq; eadem voce ob filiorum frequentiam. Atq; iccirco lanificarum benè ominantium hoc item ipso vocabulo dictas memoriæ prodidēre. Et lib. I. Poët. cap. 55. annotat, hanc cantilenam communi nomine dici cum messorum cantu.

MESSORUM porrò cantus dictus fuit λυτιέρσης, ut est apud *Theocritum*, cujus hanc ferunt originem. *Lytierses* *Midæ* nothus regius celænas habitavit, qui agrorum cultui cum præter modum studeret, viatores ad convivia invitatos cogere solitus fuit, ut secum essent in opere messorio. Pigriores etiam verberibus affecit, defatigatione

verò lassos obtruncavit, resectis deinde atq; rejectis capitibus, tum inter manipulos conditis cadaveribus cecinit. Unde ductum proverbium, ut qui non ex animo, aut coactus caneret, *λυπερσεν ᾠδὴν ἄδειν*, *Lytiersam cantionem canere* diceretur. Idem Lytierfes instituit, ut in honorem Midæ æstivus (Thericos) aut *messorius hymnus* caneretur. Hunc quidam Herculis manu perijisse ferunt, quod redargui ait *Scaliger* temporum supputatione. Quidam ipsum in messe nimio studio captum atq; labore delassatum interijisse. Sed quocunque fato usus sit, illud constat: Colonos ad Patris solatium *lugubrem cantum* condidisse, quem posteri anniversario cultu ad aras messorias celebrarent.

EX JULIO POLLUCE *lib. 4. cap. 7.* & SCALIGERO *lib. 1. Poët. c. 4.* accepimus, *Maryandenos*, qui sunt populi finitimi Bithynis, simili more, alia fabula eadem anni tempestate *cantionem* habuisse nomine *Borcov*, alij scribunt *Borimon*. Hic autem *Borimus* *Upii* Regis fuit filius, qui *Jollæ* quoq; & *Maryandeni* pater fuit. Hunc ajunt Juvenem in venatione messis tempore mortuum: alijs placet, puerum à messoribus aquare missum, *corruptum à Nymphis* disparuisse, unde *νυμφόληπις* vocatur. Id quod verisimilius est: vetustissima namque tenuit consuetudo, qua priscorum Regum liberi armentorum custodijs apponerentur, sicuti de *Paride* atq; *Ganymede* scriptum est. Hic igitur *Borimos* vel *Borcov* potius honoratus fuit post fata lugubri inter *Agriculturam* cantione eodem nomine, *Hesych.* duobus locis nominat *Bormum*, vocatq; *Ἐὼρμον*, ait, *Θεῖον ἐπὶ Ἐὼρμῃ νυμφολήπις μαριανδηνῶ.*

NYMPHUS *lib. 1. de Heraclea*, de *Maryandenis* loquens, ait, Apud eos, cantiones itidem nonnullas audire & intelligere est, quas patriâ consuetudine cantantes, hominem priscum quendam nomine *Borcum*, inclamant, eumq; narrant viri divitis ac illustris gnatum, forma & ætatis vigore alios excellentem cum suis intentus negotijs, messoribus, quòd biberent, dare vellet, ad aquam hauriendam profectum evanuisse. Itaq; illum quærere indigenas, cum flebilium versuum lamentis evocantes, quibus omnes ad hoc usq; tempus uti perseverarunt.

Huic

Huic similem facit *Scaliger*, quem *Ægyptij* in *Adonidis* memoriam vocabant *Adonyma* & *Adoniasmon* & *Adonima eden*, sicut ejusdem gentis cantus ille fuit *Maneros* dictus, ab eo, qui ipsius agriculturæ author extitisset: quem etiam *Musarum* discipulum autumant, inque convivij canebatur. Hunc primi regis ipsorum filium, præmaturâ morte cum decessisset, instituta soli ipsi cantilena publica *Ægyptij* lamentis decorant, ut scribit *Herodotus* lib. 2.

ARISTOXENUS lib. 4. de Musica referente *Athenæo*, lib. 14. scribit, præscas fœminas cecinisse cantionem quandam *Calycen* dictam. *Stesichorus* meminit *Calice*, quæ *Evathli* juvenis amore capta, à Venere precatur ejus nuptias: contempta verò à fastidioso & renuente juvene, præcipitio sese interemit, id quod circa *Leucarum* factum est. Ejus virginis mores apprimè fuisse pudicos Poëta finxit, ut quæ consuetudinem juvenis non prorsus & quovis modo cuperet, sed optaret, si liceret *Evathlio* virgo nubere, aut si, quod in votis erat, obtinere non posset, abire vita.

Idem scribit *Harpalycen* ab *Iphiclo*, quem impotenter amabat, contemptam mœrore contabuisse, institutumq; ab eventu illo virginibus cantionis certamen, quam *Harpalycen* nominant.

In *Eoris* de *Erigone* quædam canebatur, quam ἀλῆτιν vocabant.

APOLLINI quædam sacra cantio *Philelias* dicta est, ab intercalaris versu, qui proprius ei asmati. Ἔξεχε, ἔξεχε ὦ Φίλ' ἠλῆς.

In *Sicilia* quotannis *Cereri* Liberam quæritanti, accinebatur poëma, quod *Persephate* dicebatur. Tale est apud *Theocritum* *Herculis* in *Hylæ* desiderio. Fuit & illud in usu, quod in *Horarum gratiam* concinebatur, authore *Theodorico Colophonico*.

BALNEARIIS item suum erat, quemadmodum hodie *dulcianorum* apud *Gallos*.

Item *FULLONIBUS* & *LIGNATORIBUS* apud *Festum* lib. II.

Præficis quoque peculiare fuit cantilenæ genus, ut supra cap. 23. diximus.

Eorum qui PECUDES DUCEBANT ad pascua cantio fuit *Εγκολιασμός*. Id genus cantionis reperit *Diomus Siculus* bubulcus. Quemadmodum & *Scaliger* lib. 1. Poët. cap. 4. modulationem in pastionibus primùm inventam, quod alibi annotavimus. *Ποιμενικά* illi dicebantur cantus, quibus opiliones sese atq; alios oblectarent. *αίπόλια* à capellis quasi *αίγοπόλια*: *Εγκολικά* à bobus, quæ & nobilissima habita est. *Συβώλια* à suibus, quod canerent subulci.

Hujus generis extat Poëma, quod composuit *Eriphanis* poëtria, Menalcæ venatoris amore capta: per varios enim sequuta saltus, canens semper atq; sævitiam objiciens: *νόμιον* inscripsit. Ejus paucula illa extant verba: *μακρὰ δὲ δῦες ὦκα μιν ἀλκα*. *Scaliger* lib. 5. Poët. cap. 5. Sero appetente diei, quasi receptui cum canebant, pastores, ut è pastu greges evocarent suavissimis numeris.

Ovidius lib. 4. Tristium, de varijs cantiuunculis sic canit:

Hoc est cur cantet vincetus quoq; compede fossor

Indocili numero cum grave mollit opus.

Cantet & innitens limosus pronus arenæ

Adverso tardam qui vehit amneratem.

Quiq; refert pariter lentos ad pectora remos

In numerum pulsa brachia versat aqua.

Fessus ut incubuit baculo saxoq; resedit,

Pastor arundineo carmine mulcet oves.

Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis,

Fallitur ancilla decipiturq; labor.

IN VINDEMIÀ cum primùm mustum gustabant, ita canere mos fuit: *Omnia gratia vetus, Novum vinum bibo, Veteri novo morbo medeor.* Unde & *Meditrina Dea*, cui libarent tunc, & *Meditrinalia sacra*, à mendo. *Scaliger* lib. 1. Poët. c. 55.

Homerus etiam meminit Musices & saltationis in Vindemia lib. 6. *Iliad.* his versibus:

τοῖσιν δ' ἐν μέσσοι σι πᾶσι Φόρμιγγι λιγείη &c.

Id est:

Hos

Hos inter medios puer citharâ sonorâ suaviter citharizabat: chorda autem bellè resonabat tenellâ voce: hi autem pulsantes terram simul cantuq; sibiloq; pedibus tripudiantes sequebantur.

ADMETI NAENIA dicebatur tristis & lugubris cantilena, quod defunctâ uxore Admeti, quæ vitam mariti suâ cariorem habuit stridulæ quadam & lugubres cantilenæ decantarentur assiduè apud Admetum, donec mōta Proserpina remisit uxorem Alcestiden, ut fabulantur. Meminit hujus Euripides in Alcestide. Et Aristophanes in Vespis:

ᾄδει κλέων Ⓞ λαβόμεν Ⓞ τῆς δεξιᾶς
 Ἀδμήτης λόγον.

Canit Cleonis apprehensa dextra

Verbum Admeti.

Interpres citat hos versiculos ex fabula Ciconijs :

ὁ μὲν ἦδεν Ἀδμήτης λόγον πρὸς μυρρίνην
 ὁ δ' αὐτὸν ἠνάγκατεν ἁρμονίᾳ μέλ Ⓞ.

Id est:

Atq; is quidem canebat Admeti modos, Ad myrtum, at alter addegit Harmodij melos ut caneret.

Apud Spartanos, brumæ tempore cœlibes ex Magistratum edicto cogebantur forum vestibus spoliati obire, cantilenam in se compositam concinentes, meritò nimirum ita puniri se, quòd non parerent legibus, teste Plutarcho in Lycurgo.

Huc referre libet, quod Athenæus de choro Syrbæorum scriptum reliquit, in quo singulos oportebat canere, quicquid visum fuisset & in buccam venisset, nihil attendentes aut auscultantes, quicquid cantet vel assidens proximè vel chori ductor ac præcentor, sæpius ipse, quàm cæteri tumultuosior ac magis in compositus.

NUTRICIAS CANTILENAS Jovianus vocavit Ναινας: propterea, quòd vulgus in Italia Nutrices Nænas dicunt: ut opinor, à cantiuunculis, quæ sunt similes cantibus præficarum. At veteres Nutri-

cum cantiunculas *καταβαυκιλήσεις* nominarunt. *Baucis* enim nomen in re futili, ut notat *Scaliger* lib. i. Poët. c. 30.

Ex his perspicimus, datam scilicet esse Musicam, tanquam lac animæ, & gratissimum sollicitudinis lenimentum, & laborum solatium atq; remedium, ad inducendam humanarum calamitatum oblivionem, quibus vita hæc nostra undiq; septa deprehenditur, cum & ipsi agricolæ rudes & callosi, æstivo sole, intolerabiles alioquin labores, sylvestri Musa & cantu attenuent: & rustica anus, quæ vel antelucanis horis nere aut lanam ducere nunquam cessat, cantando omnia leviora facit: ut paulò ante ex *Ovidio* adduximus. Immò post imbres & turbulentissimas tempestates Musica fluctuantibus Nautis portus, ipsis infantibus à natura insita, quorum vagitum ad nutricum cantum sedari certū est, quæ sunt verba *Henrici Salmuth*, in lib. i. *Pancirolli* de reb. memorab. tit. de Musica.

Syntag-

SYNTAGMATIS
MUSICI TOMI PRIMI
PARTIS SECUNDÆ, MEM-
BRUM POSTERIUS.

De
MUSICA VETERUM OR-
GANICA ET INSTRUMENTIS
MUSICIS.

CAPUT I.

PROŒMIUM.

*De Musis, & Apolline, omnis harmonici concentus autori-
bus & presidibus, de q̄ earum numero.*

MUSÆ antiquis omnium Poëtarum, Cantorum
& cantilenarum autores putabantur, cui Musarum cho-
ro APOLLINEM adjunxerunt, quem propterea *μῆσις*
ἡγεμῶν, quasi ducem & principem Musarum, vocari asserit
10h. Pier. lib. 47. Hieroglyph. Quemadmodum *Plinius lib. 37. cap. 1.* in
Gemma illa (Italis Agata, Latinis Achates dicitur) Pyrrhi Epirotarum
Regis, hujus rei imaginem nobis suggerit. Gemma enim isti vena

inerat,

inerat, quæ Apollinem in medio novem Musarum choro cum insignibus suis, citharâ canentem, repræsentabat.

Has Musas quidam *Recentiores* Jovis ex Mnemosyne dixerunt filias, quia eruditionis omnisq; scientiæ promptuaria quædam cella sit Mneme, vel memoria, à qua Mnemosyne originē ducit. *Alij* Memmonis & Thespiæ filias putarunt, unde apud Thespienses fuere Musarum Iudi, qui *Musæ* dicti sunt: in quibus proponebantur cantilenarum & harmoniæ præmia victoribus, ut scribit *Natal. Com. Mythol. lib. 7. c. 15.* Nutricem habuerunt Euphemem, ut memoriæ reliquit *Euphranor lib. de Tibicinibus.*

Easdem non modò Musices musicorumq; Instrumentorum, verùm variarum etiam disciplinarum inventrices scripsit, & quid quæque invenerit, patefecit versibus Græcis *Callimachus* in quodam epigrammate, quorum Latina translatio hæc est;

CALLIOPE reperit sapientes provida cantus

Heroum: CLIO citharam clarissima: vocem

Mimorum EUTERPE tragicis letata querelis.

MELPOMENE dulcem mortalibus attulit ipsa

Barbiton. at suavis tibi tradita tibia fertur

TERPSICHORE. Divumq; ERATO mox protulit hymnos.

Harmoniam cunctisq; POLTMNIA cantibus addit.

Uranie cæli motus atq; astra notavit.

Comica vita tibi est, moresq; THALIA reperti.

Alij Musarum studiorum varietatem his expresserunt versibus:

CLIO gesta canens transactis tempora reddidit.

MELPOMENE tragico proclamat mæsta boatu.

Comica lascivo gaudet sermone THALIA.

Dulciloquis calamos EUTERPE flatibus urget.

TERPSICHORE affectus citharis movet, imperat, auget.

Plectra gerens ERATO saltat pede, carmine, vultu.

Carmina CALLIOPE libris heroica mandat.

URANTE cæli motus scrutatus & astra.

Signat

Signat cuncta manu, loquiturq; POLTMNIA gestu.

Mentis Apollineæ vis has movet undiq; Musas:

In medio residens complectitur omnia PHOEBUS.

*Demetrius verò Byzantius lib. 3. poëmatis, non Musis, sed ipsi APOLLINI musicarum rerum inventionem attribuit: ipsumq; & tibi-
am & citharam & fidium cantus invenisse, tradit. Cujus rei fidem
facit quod Pausanias, inter Apollinis sacrificia hymnos cum tibi-
arum sono decantari fuisse solitos scripsit. Et ejusdem Apollinis in Delo si-
gnum fuit, hoc habitu, ut dextrâ arcum, sinistrâ Gratias teneret, & Gra-
tiarum alia tibia, alia lyram, alia fistulam ori Apollinis admoveret.
Hinc propter Musicæ inventionem Athenienses Apollini cicadas, cano-
rum omninò animalis genus consecrarunt, quod ex his Aristophanis e-
anrratoris verbis ex Græco in Latinum translatis liquet: Antiquis-
simi Atheniensium aureas cicadas capillis implicitas gestabant, quo-
niam cum musicæ sint cicadae, sacratae sunt Apollini: qui patrius Deus
est illius civitatis. Natal. Com. Mythol. lib. 4. cap. 10.*

*Platonici Musarum nomine harmonicos caelestium motuum interpre-
tantur concentus, & à Jove, mundi totius spiritu & mente, caelestes mo-
veri sphaeras, unde Musici cantus Musarum nomine significati coori-
antur, quia ubiq; vigeat Jupiter, & coelum, velut citharam quandam,
verset, harmonicosq; proluciat cantus. Unde Marsilius Ficinus in Jo-
nem Platonis hæc annotat: Jupiter, inquit, mens Dei est, ab hoc Apollo,
mens animæ mundi, & anima totius mundi, octoq; sphaerarum caelestium ani-
mæ: quæ novem animæ, novem Musæ vocantur, quia dum caelos harmonicè
movent, musicam pariunt melodiam: quæ in novem distributa sonos, octo
scilicet sphaerarum tonos, & unum omnium concentum, novem Sirenes Deo
canentes producit. Quamobrem ab Jove Apollo, & Musæ ab Apolline, id
est, mente animæ mundi, chorus Musarum ducitur: quia mens illa sicut ab
Jove illustratur, sic & animas mundi sphaerarumq; illustrat. Et post pau-
ca. CALLIOPE, ait, Musæ vox est ex omnibus resurgens sphaerarum
vocibus. URANIA, cæli stelliferi, per dignitatem sic dicta. POLTMNIA
Saturni propter memoriam rerum antiquarum, quàm Saturnus exhibet, &*

siccam frigidamq; complexionem. TERPSICHORE Iupiter: salutifer enim choro hominum. CLIO Martis, propter gloriae cupiditatem. MELPOMENE Solis, quia totius mundi temperatio est. ERATO Veneris, propter amorem. EUTERPE Mercurij, propter honestam in gravibus rebus delectationem. THALIA Luna, propter viriditatem ejus, humore rebus exhibitam. APOLLO item Solis est anima: lyra ejus Solis corpus: nervi quatuor: motus ejus quatuor, annulus, mensruus, diurnus, obliquus: quatuor voces, neates, hypates: doriones gemini, quatuor sunt triplicitates, ex quibus quatuor qualitates temporum producantur. Hæc Marsilius.

Porro de numero Musarum discrepantes sunt scriptorum sententia.

Scaliger lib. 1. Poët. c. 2. Priscis Theologis duas tantum creditas Musas recitat, qui sese earum discipulos cecinere: quarum altera sit dicta μελετι, quæ quidem meditando inveniret: altera ποιητι, quæ inventa certo disponderet iudicio. Illamq; contemplativam dixerunt, quæ res à sensibus abstractas doceret; alteram ab efficiendo, practicam, quæ circa effectiorem & omnes res mechanicas versaretur. Propterea verò, quòd eruerent ex ipsis exordijs rerum ignota vulgò monumenta; tertiam quidam adjecere, quam μνήμην à memoria nominarunt.

VARRO etiam tres scribit fuisse Musas: unam, quæ aquæ nascitur motu: alteram aëris icti efficit sonus: tertiam, quæ mera tantum voce consistit. Eandem vel aliorum etiam præter Varronem sententiam recitat & examinat *Scaliger*: tres nimirum à quibusdam creditas Musas & triplicem Musicam, in harmonia, quam sola voce constare dicebant: in aëre, quæ proficisceretur ab instrumentis: & in aqua, cujus Ctesibium authorem tradit *Vitruvius*, atq; hydraulicam nominasse. Verum, inquit *Scaliger*, hi minus purè tantam rem providere, quippe etiam vox in aëris ictu constat. Est enim aëris percussio, aut ipse percussus aër. Præsertim quum in Fistula & tibia eadem, quæ & vocis materia sit: nempe flatus ipse: Quin etiam aqua neutiquam sonum edat ullum sine aëre.

D. AUGUSTINUS hanc de *Varro* fert sententiam. Non audiendi sunt, inquit, errores gentilium superstitionum, qui *novem* Musas Jovis & Memoriae filias esse finxerunt; refellit eos *Varro*, quo nescio, utrum apud eos quisquam talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim civitatem quandam, (*Gyraldus* colligit fuisse Sicyonem ex his versibus:

*Tres solas quondam tenuit quas dextera Phæbi,
Sed Sycion totidem ternas ex ære sacravit.)*

apud tres artifices, Cephisodotum, Strongylionem & Olympiothem, terna Musarum simulacra locasse, quæ in templo Apollinis dono poneret, ut quisquis artificium pulchriora formasset, ab illo potissimum electa sumeret. Itaque contigisse, ut operâ suâ illi artifices æquè pulchra explicarent, & placuisse civitati omnes novem, atque omnes emptas esse, ut in Apollinis templo dicarentur, quibus postea dicit *Hesiodum* nomina imposuisse. Tres autem propterea illa civitas locaverat, quia facilè erat animadvertere *omnem sonum*, qui materies cantilenarum est, *triformem esse naturâ*. Aut enim editur *voce*, sicut est eorum, qui faucibus sine instrumento canunt: aut *flatu*, sicut tubarum & tiliarum: aut *pulsu* velut in citharis & tympanis & quibusdam alijs, quæ percutiendo sonora sunt.

CENSORINUS *lib. de die natali*, Musas olim ait *tres* fuisse ideò existimatos, quoniam organum quondam tres habuit intensiones, *gravem, mediam & acutam*.

Hiscè non astipulatur *Plutarchus in Sympos. quest. 14.* ubi inquit: *Atq; hujus rei causa non est tribus Musices generibus assignanda, diatonico, Chromatico & Harmonico: minusq; tribus Musica diastematis, ὑψηλῆς, acuto: μέσης, medio: & ἰσάδην gravi.*

Scaliger ternarium illum Musarum numerum à canentium numero per initia constitutum affirmat. Itaq; eo crescente ad quartam personam usque additam à nonnullis & *quartam* Musam. Auctâ deinde varijs in organis arte concertionum, etiam *septem* proditas. Postremò ad *novem* usque promotam frequentiam in eo

stetisse. Qui *novenarius Musarum numerus* usu postea receptus, & comprobatus est ferè ab omnibus; primò ob ipsius numeri *τελειότητα*, vel perfectionem, ut primi quadrati, procedentis ex primo numero impari, ac impariter impari: estq; qui primus dividitur in tres impares æquales.

FULGENTIUS novem Musas cum Apolline nihil aliud esse refert, quàm *decem humanae vocis modulamina*: unde & *Apollinis cithara* depingitur *decachorda*. Et hoc ipso denario numero nihil aliud designatur, quàm *quatuor primores dentes, quos lingua percutit; duo labra, quae sunt veluti cymbala verborum; linguam, plectrum; palatum, cujus concavitas profert sonum; asperam arteriam, quae est meatus spiritalis; & pulmonem, qui veluti follis conceptum spiritum reddit & revocat*.

CAPUT II.

De Generali Musicorum instrumentorum distinctione.

 Quod generalem Musicorum Instrumentorum distinctionem spectat, *Isidor. Orig. lib. 3. c. 18. tripliciter Musicam distinguit*: In *Harmonicam*, quæ voce constat, estq; eorum qui assâ, quod dicunt, voce cantant: In *Organicam*, quæ flatu maximè indiget: Deniq; in *Rhythmicam*, quæ motu & impulsu digitorum exercetur, & pertinet ad nervos & ad pulsus: cui dantur species diversarum cithararum, tympanum, cymbalum & fistrum vel alia, quæ metallico rigore percussa cum suavitate tinnitum reddunt. Omnia igitur organa Musica *Isidorus* ad duas illas distinctionis illius partes, *Organicam* & *Rhythmicam* referre videtur.

Quidam ita instrumenta Musica dispescunt, ut *quaedam* dicantur *ἐμπνευστα*, à spiritu & flatu, cujus officio maximè indigent, & eodem à reliquis distinguuntur. *Quaedam* verò sint *ἐντατά*, quæ chordis & fidibus intenduntur, quæ item *κάθαρτα* & *ψηλαφνητά*, quia *digitis* tanguntur

tur

tur & contrectantur; vel mediante etiam plectro: ψηλαφείν namque vox propriè de fidium contactu dicitur. Præter hæc sunt instrumenta *quædam* Musica, quæ dicuntur ἔνηχα sonora & ψόφος μόνον παρὰ φυσικὰ, crepitu solum resonantia, apud *Athenæum* lib. 14. dioposoph. ubi ἦν γὰρ δὴ λῖνα καὶ χωρὶς τῶν φυσωμένων καὶ χορδαῖς διελημμένων ἄτερα ψόφος μόνον παρὰ φυσικὰ καὶ δ' ἄπερ τὰ κρέμβαλα. Id est: *Quin & alia diversa sunt, tum ab ijs, quæ animantis afflatu, tum ab ijs, per quæ protrahuntur chordæ vel fides, crepitu solum obstrepentia.*

Johan. Guilielmus Stuckius lib. 3. antiq. convival. cap. 20. Prisci, inquit, sapientes *triplicem Musicam, fecerunt, mundanam, humanam, organicam.*

Mundanam eam censuerunt, quæ in concinno illo cœlestium corporum motu, atq; in elementorum dissimilimorum cōsensu, quasiq; concentu cernitur. Ejus motus concentū inde colligunt, quòd tātorum corporū motus tacitus esse non possit: & quia concinnus sit, suavem esse necesse sit. *Quam* harmoniam non modò *Plato & Ptolemaeus* tradiderunt, verum etiam *Homerus & Augustinus*, alijsq; viri graves & sapientes, videntur approbare.

Humana Musica videtur ea dici, quæ fit hominis voce.

Organica quæ fit organis, ad edendos concinnos sonos affabrè factis. Organorum autem (ut in Protheoria in Psalmos *Chrysothomus* scribit) alia sunt ἐμφυσώμενα, sive πνευματικά, *Plutarcho* ἐμπνεύσει, quæ inflata ab hominibus sonum edunt, ut sunt cornua, litui, tuxæ, buccinæ, tibiæ & fistulæ: Alia sunt ἐγχορδα, *Plutarcho* ἐνταῖα, quæ constant nervis & chordis, & vel plectro, vel digitis tanguntur, ut citharæ, testudines, lyra, psalteria, sambuca, panduræ, barbiton, nablium, pectis & alia hujus generis. Alia verò κρησαῖ, quæ pulsantur, ut tympana, sistra, cymbala & campanæ. Unde & *sonorum tria genera* pulsantur, quorum *primum* viva voce animantis edatur: *secundum* fiat organorum inflatione: *tertium* deniq; pulsu.

Sed plenior Instrumentorum Musicorum distributio infrà in corollario tradetur.

CAPUT III.

*De Fistula notatione, materia, structura vel figura,
speciebus, inventione & usu.*

*F*istulam omnium Instrumentorum Musicorum origine & inventione esse primam, inter omnes fermè concors & unanimis est sententia, quippe *Pastorum inventum*, quod est vitæ genus antiquissimum, propterea primo loco de ea agere instituimus.

Nominis originem considerantes, *quidam* Fistulam dici volunt ad similitudinem fistulæ, vel tubi, per quem in aquæductu aqua elabitur. *Alij* à Græco *Φυσία* deducunt, quod est inflo, vel inspiro, expendentis soni fistularum effectiorem; flatu enim vel spiritu sonoræ redduntur.

Scaliger lib. 1. Poët. cap. 4. Fistulam, hoc nomine Latinis vocari asserit ab hiatu.

Hebræi fistulam נַקָּבִי *Nækab*, à *Nakab*, id est, perforando, vocant, à perforatione foraminum.

Græcis *σύεργξ* dicitur, à sibili, quem edit, conjunctum namque quendam stridorem vel sibilum habet fistulæ sonus, cum suavitate & dulcedine, quod patet ex illo *Theocriti* Idyll. 1. *αἰὸν δὲ καὶ τὸ σφεῖσδες* (linguâ doricâ) *dulce canis fistulâ*.

Notationem habes Etymologicam; cape & *materiam*, quæ principiò fuit arundinacea, aut à cicutis petita. Neq; verum est, inquit *Scaliger*, quod ait *Servius*, cicutam esse internodia calamorum, sed frutex omnibus notus caule aut vacuo, aut eâ medullâ, ut facilè extenterari & exterebrari possit, quod Græci dicunt *σφεγγῆσαι*, in fistulam excavari.

Galli etiam atq; accolæ insulani ex calamis fistulam fecerunt olim, quum alij ex avena compegissent. *Virg.* Eclog. 1,

Sylvestrem tenui Musam meditaris avena.

Avena

Avena sumitur pro fistula, ex avenæ culmo facta, quod paullo post dicit calamo agresti ludere, pro fistula ex calamo. Calamus enim propriè est frutex aquatilis fistulis aptus, canna minor & arundine.

Structuræ modum & figuram quod spectat, *singulares* primùm fuere tubuli, mox *bini* cohærentes, quæ lino aut cera jungebantur. Setæ quoque quia magis ad manum, quam lino præstò essent, pro lino, usu fuere receptæ. Crevit autem successu temporis tubulorum numerus ad *septenos* usque magnitudine, omnes inter se impares, sed certâ proportionè ad alæ figuram: in summo quâ inflabantur, æquales: inæquales, quâ exit spiritus. Eandem admodum ineptè *Roma* à recentioribus pictam affirmat *Scaliger*, tanquam in utrem omnes cannas injicientem: propterea quòd ignorabant id, qua ratione possent distantia tubulorum ora percurrere non ineptè: Quæ nunc *organa* vulgò vocant, & referunt priscam *Syringa* re ipsa & artificio ac suavitate superant.

Descripsit & materiam & modum & numerum *Poëta*, illo versu *Eclog. 2.*

*Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.*

Dispar hîc non ad numerum referas, qui denotatur voce septem: sed ad quantitatem continuam, inæqualemq; magnitudinem, quia aliæ alijs sunt majores. *Cicuta* nomine *Servius* hîc significari ait spatium inter modos cannarum, ut fistula sit septem disparibus internodijs, cerâ fortasse compactis, quod displicet *Scaligero*, ut dicebamus.

Primam fistulæ *inventionem Panis*, Pastorum, venatorumque & universæ vitæ rusticanæ præfidi attribuunt, qui primus scribitur *septem* calamorum concinnè inter se connexorum fistulam excogitasse, ut canit *Maro Eclog. 2.*

*Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit.*

Quod

Quod ex Mythologia de *Syringe Nympha à Pane* adamata deducunt, quæ, ut fabulantur, cum vim ipsius effugere non posset, in calamum scribitur conversa, ut canit *Ovid. lib. i. Metam.*

*Panaq; cum prensam sibi jam Syrinx a putaret,
Corpore, pro Nymphae calamos tenuisse palustres.*

Cumq; ad ripas Ladonis fluminis Pan aliquantulum constitisset, ventusq; calamos leviter agitasset, quidam perforati harmoniam emitte-
tere, ac suavem reddere sonum deprehensi sunt. Hos carpens Pan, fistulam, cum illos inflasset, paulatim invenit: qui calami cum nati essent in *Ladone* flumine, & *Syrinx* sive fistula quæ sonum emittebat, vocata fuit *Ladonis* filia, scilicet quæ nihil aliud erat, quàm *calamus*. Nam *Syrinx* σύριγξ vel fistulam vel cantum fistulæ apud Græcos denotat. Testatur & *Lucretius lib. 5.* calamos à vento agitados sibilum prius emis-
sisse, ac postea in locis paludosis id à pastoribus observatum dedisse facultatem inventioni, ut patet ex his;

*Et Zephyri cava per calamorum sibila primum,
Agrestes docuere cava inflare cicutas.*

Hunc ipsum Pana memorant ad montes *Nomios* non procul à *Lycosura* urbe fistulam invenisse, ubi *Molpea* fuit vicus & templum *Panos*. Hujus rei narrationem legimus apud *Natal. Com. lib. 5. Mythol. cap. 6.* Hujus *Panos comites* congeneres *Satyri* & *Tityri* dicebantur: iccirco quâ canerent arundinem etiam *Tityrmum* *Dores* nominarunt, ut notat *Scal. lib. 1. Poët. cap. 4. Polydorus lib. 1. de rer. invent. cap. 15.* scribit, ex sententia *Euseb. lib. 2. de præp. Evang. Cybelen* invenisse fistulam. *Euphron* hexametrorum scriptor lib. de Poëtis lyricis tradit, fistulæ cui *unicus* & *simplex* est *calamus*, inventorem esse *Mercurium*: (μονοκαλαμῶν Græcis dicitur) vel, ut alij memoriæ tradiderunt, *Scuthen* & *Rhonnacen* *Medos*, Ejus verò, quæ multis est compacta calamis (quæ πολυκαλαμῶν dicitur) *Silenum*: Illius autem quæ cera conglutinatur (τὸ κηρόδες) *Marsyam*. κηρόπλαστον vocat Poëta quidam apud *Plutarch. lib. περὶ τῆς ἀργησίας* his verbis: ὁ τῶν ἑγκόλων κηρόπλαστον ὀπιθεῖ δόναξ αἰχέτας ἰπποδόταν νόμον. Id est, bubulcorum cera compacta fistula, canora,

topori-

soporiferos modos edit. Paullò antè dicebamus fistulam quandam *arundinaceam* à Tityris eorumq; nomine *Tityrmum* nominatam. Est & fistula alia *eburnea*, quam *Tonation* vocant, cujus singularem quandam usum mox subjiciemus. Pana, quem inventorem dicebamus fistulæ, alterâ manu septem calamorum fistulam, altera baculum incurvum gestare solitum fuisse dicit *Lucianus* in Baccho. Quem ipsum custodem ovium posse gregis ubera implere existimarunt, dum fistulam inflaret, ut scripsit *Ibicus* his versibus:

*O Pan pascendis gregibus custodia fida,
Ut labra auratis addita sunt calamis.
Fistula dulce sonet, nivei quo munere lactis
Ad Clymeni portent ubera plena casas.*

Fistulam quoq; ipsius septem calamorum, modò ventorum varietatem, modò harmoniam septem tonorum coelestium significare tradit *Nat.* lib. 5. cap. 6. quia ad septem planetarum imitationem septem chordarum instrumenta musica prius fuerunt inventa.

Imò *Nymphae* dicuntur à Poëtis fistulâ Panos delectatæ circa illum tripudiare, *Hydriades* scilicet, sive aquaticæ, & *Hamadryades*, quemadmodum constat ex his carminibus:

*Conticeant Pryadum colles fontesq; perennes
Ipsaq; conticeant pignora parva gregis:
Fistula dulce canit quia Panos, labra canoris
Humida ut illius addita sunt calamis.
Hunc circa statuere chorum molli pede Nymphae
Hydriades pariter Nymphae & Hamadryades.*

Fistulâ autem olim usi pastores, qui *pramijs* propositis fistulæ flatu certare consueverunt, de qua re alibi diximus.

Theocrit. Idyll. 24.

*Dulcis autem mihi cantus, & si fistula cano,
Et si tibia loquor, & si calamo, & si fistula compacta.*

Virgil. Eclog. 3.

Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cerâ

*Juncta fuit? non tu in triviis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?*

Miserum Servius interpretatur, quale fiebat in trivijs & quadrivijs à pastoribus in honorem *Diana*, id est, Proserpinæ, ad imitationem *Cereris*, eam inquirentis.

Similis locus est apud Theocrit. Idyll. 5.

Τὰν ποίαν σὺεργυα &c.

*Quam fistulam? tu enim quando serve Sybarita
Possedisti fistulam? quid non adhuc cum Corydone
Sufficit tibi stipula foramen sibilare habenti.*

Tum propter hanc causam Pastores fistulæ sono usi, quia *Pecora* & armenta, fistularum sono audito, avidius escam sumere atque compressius pasci in herbis meminit *Paulus Diaconus* lib. 5. c. 37. Itaq; Pastores, bicornibus fistulis (*Seckpipas* septentrionales vocant) ludunt.

Mantuanus *Tonium* fistulicinem paganum, *Saccomisa* ludentem in Bucolicis eleganter his versibus depingit:

*Et cum multifori Tonius cui tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula multi colorem
Ventriculum sumsit, buccasq; inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit: ciliisq; levatis
Multotiesq; altis flatu à pulmonibus hausto
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc nunc illuc digito saliente vocavit
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulciq; diem certamine clausit.*

Quam supra diximus fistulam *Tonation*, hujus egregiam persensit utilitatem *C. Gracchus*, qui quoties apud populum *concionem* habuit, vel à tergo *Servum Erycinum* Musices gnarum astare jussit, qui occultè illà fistulà *pronunciationis* formaret modos, aut nimis remissos concitando, aut plus justo concitatos revocando, ut scriptum reliquit *Val. Max.* lib. 8. cap. 10.

Fistularum quoq; quibusdam populis *in bello* fuit usus, quemadmodum

modum

modum Lydos Syringibus & alijs instrumentis musicis in acie instrui memorat *Herodotus*. Et Halyattes Rex Lydorum in bello contra Milesios fistulatores adhibuit, ut notat ex *Thucyd.* *Gellius* lib. I. c. II.

CAPUT IV.

DE TIBIA. Ejus notatione, descriptione, inventione & origine atq; partibus, variisq; ab Inventoribus speciebus.

TIBIÆ, inter Pastores post fistulam vetustissimæ, historia & consideratio locupletior, quam non absque ratione à vocis notatione, quæ sapissimè nos in rei perceptionem deducit, exordimur.

Stuckius lib. de Sacris & Sacrificijs gentilium fol. III. *Tibiam* Hebraicè appellatam memorat חליל *Chalil*, quam vocem LXX. interpretes αὐλὸν *tibiam* verterunt ut Ep. 5, 12. & alibi. Quo loco Thargum נבוכה *Abuba* interpretatur, quod fistulæ sit affinis. Rabbi Schelomoh hoc Instrumentum sic dictum vult à *concauitate*, quod sit *concauum*. Nam חליל *Chalil* est *concauus*. Unde *curva* tibia à *Tibullo* & *cava* ab *Ouidio* appellatur.

Tibullus Eleg. 2.

Obstrepit & Phrygio tibia curva sono.

Ovid. lib. 6. *Fastorum*.

Queritur in scena cava tibia, queritur aris.

Pagninus חליל *tibia*, inquit, sunt qui dictam putent, quasi prophænum instrumentū, cujus sit usus in publicis choreis & solemnitatibus.

Græcis αὐλὸς *tibia* appellatur ἀπὸ τῆς αἴης, à flando, vel flatu, quippe describente *Athenæo* lib. 5 de ipnosoph. αὐλὸς ἔστιν ὄργανον, ᾧ διέρχεται τὸ πνεῦμα, organum, quod flatus permeat. Apud Latinos porro *tibia* à tibijs ferarum & maximè officulis cervorum nomen traxit, è quibus olim conficiebatur.

Tuscorum lingua Tibicines Subulones vocat à Subula, vel potiùs Subulonis cornu similitudine. *Est autem Tibia, eodem Stuckio definiente, Instrumentum Musicum, oblongum, teres & foraminosum, quod inflatū & digitis modò adductis, modò reductis, temperatum, non injucundam reddit harmoniam: Unde Cic. de claris Orat. Si, ait, Tibia inflata non referant sonum, abjiciendas sibi Tibicen illas putet.*

Apollinis quidam Tibiam ducunt esse inventum, cui rei argumento esse dicunt simulacrum illud Deli, quod suprà attulimus. Puerum præterea, qui laurum tempicam Delphos inferebat, Tibicen ponè affectabatur. Plut. de Mus.

Alij malunt *Palladis*, à qua Apollo sit edoctus; Hanc enim tiliarum usum excogitasse scribit *Nat. Com.* lib. 4. c. 5. Et lib. 6. c. 15. Non procul ab Apamea civitate juxta lacum, in quo ad usum tiliarum *optimi calami* gignuntur, tibias à *Minerva* fuisse inventas, fama est, quas cum illa inflaret, seq; in lacu conspexisset, orisq; turpitudinem vidisset, & tumorem, illas *abjecit*, Secedite à me, inquit, malæ corporis depravationes, ut est apud *Athen.* lib. 14.

Has tibias à *Minerva* abjectas *Marsyam* accepisse ajunt, quibus inflandis cum sibi jam peritior factus videretur Apollinem ad *certamen* provocavit. Hinc quidam *Marsyæ* tibiæ inventionem assignarunt, ut *Diodorus & Eusebius & Metrodorus* in rebus Trojicis fistulam & tibiā primū *Marsyam* scribit invenisse in *Celænis*, cum prius unico calamo uterentur.

Alij putant *Hyagnidem* ante Apollinem tibia cecinisse. Hic enim, inquit *Apulejus*, primus in canendo *manus discapedinavit*, primus tibias *duas uno spiritu* animavit & levis foraminibus acuto tinnitu & gravi bombo concentum Musicum miscuit, ut annotat *Cælius* lib. 8. antiq. lect. c. 3. Alij aliter sentiunt.

Omniñò verò in *Phrygia* primas tibias agnoscunt. Adducunt pro se *Mysorum* gentem, quæ fuerit tiliarum peritissima. Et *Alcmana* Poëtam, qui tibicines barbaro, nec alio nomine designavit, *Sambas, Adon, Telus.* Item *Hipponacten*, apud quem nomina ejusdem notæ:

Cion,

Cion, Codalus, Babus: Unde proverbium κίων ἢ βάβυς αὐλῆ. Scaliger lib. 1. Poët. c. 20. Julius Pollux tiliarum, inquit, partes sunt, γλῶττα lingua, unde dicuntur γλῶτται ἐξηυλημέναι lingulae cantu attritae. τρυπήματα foramina. Hinc αὐλοτρυπίης tiliarum perforator. Εόμβυκες, ὄλμοι, ὑφολμια.

Tum etiam Φορβει à Tibicinibus conveniunt: Phorbion autem dicitur pellem ori Tibicinis circumpositam, ne rimam labellum conciperet: scholiastes Aristophanis in vespis sic scripsit: Φορβει αὖ εἰσι τὰ δέρματα τὰ περὶ τὸ σῶμα τῶν αὐλητῶν προσδεσμένον, ὅπως ἂν σύμμετρον τὸ πνεῦμα πεμπόωρον, ἠδέϊαν τὴν φωνὴν τῆς αὐλῆ ποιήσῃ. Translatè enim dicitur de corio velut capistro, quo Tibicines ora sua muniebant, aut ne nimio flatu labia scinderentur, aut ut expiati aëris moderatione inflatus lenior esset, sonusq; gratior auribus accideret.

Plurima autem accepimus tiliarum genera & nomina. Ab Inventoribus verò nomina ferè nulla, præter illam tibiam, cui Libyn cognomen fecit Sirites, qui in Libya primus Tibicen fuit. Athen. lib. 14. Libyn, inquit, Tibiam Poëtæ appellant, uti scribit Duris lib. 2. de reb. gestis Agathoclis, quòd Sirites primus tibicinum artis inventor, è gente Nomadum Libycorū fuerit, ὅς καὶ κατηύλησε τὰ μητρῶα πρῶτος, primus ad matris Deorum sacra tibiam adhibuit. Verum hic Sirites non tibias reperit, sed viam excogitavit inflandi arte tibias, ut notat Casaub. lib. 14. in Athen. cap. 2. Alijs Libijs tibia, quæ & matroa dicitur inventum Euterpes maxime: quamvis eam matri Deorum quidam tribuant. Et ea de causa absq; dubio Ovidius:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco,

quod hoc tiliarum genere maximè mater illa Deorum delectaretur.

Est & Athena tibiæ genus, quæ forte Palladis fuit, nomen enim convenit, qua Nicophelen Thebanum ad Minervæ hymnum in primis usum ferunt: Cumq; diversæ essent ob diversa modorum genera tibiæ, & non iisdem omninò Dorij, Lydij & Phrygij modi incinerentur, primus ejusmodi tibias excogitavit, quæ inflatæ modos omnes eadem redderent, ut Pausanias memoriæ tradidit in Bœoticis.

CAPUT V.

De variis Tibiarum generibus & appellationibus, à regionibus & gentibus desumptis.

Aria quoq; à varijs regionibus & gentibus memoria tradiderunt scriptores *Tibiarum genera*. *Tyrrhenos* non uno genere memorant contentos. Singulari canebant in sacris eaq; *anea*: tanto apud eos in honore, ut non solum ad ejus sonum *pugiles* certarent: verumetiam quum in servos *flagris* animadverteretur, tibiae sonum adjungerent. Quin etiam quod mirare magis, inquit Scaliger, *coqui* ipsi ad ejus flatum epulas appararent: Unde Eubulus apud Athen. lib. 9. ait *moris fuisse, ut si quid peccasset coquus, tibicen vapularet*. Altera fuit non singularis, sed *composita* ex duobus tubulis, quasi inversa *Syrinx*. Namq; infernè tubus minor inflabatur bucca: unde spiritus in majorem subibat, movebatq; aquam, quæ intus erat, atq; ex ea multifonam edebat harmoniam.

Julius Pollux lib. 4. *Tyrrhena*, ait, tibia, inversæ *Syringi* similis, cujus quidem *arundo ferrea* est, quæ infernè inflatur, spiritu quidem minore, sed propter aquam ebullientem major sono ipsius spiritus aura emittitur. *Multifonans* hæc tibia est, & ferrum vocem reddit validiorem.

Phænices usos fuisse *Xenophon* tradit, *Gingris*, tibijs nempè palmū longis, stridulum sonum ac lugubrem edentibus, quibus & *Cares* mortuos lugent, nisi fortè *Caria Phœnice* vocata est, ut apud *Corinnam* & *Bacchilidem* legitur. *Cinyris* non *Gingris* quidam legendum putarunt, quia *κινύρας ἤχη καὶ βόμβη θρηνώδης* sit. Eorum judicio adversantur citata post autorum testimonia. *Hesychio* *γίγγερος* & *γίγγερα* est *μικρὸς αὐλὸς ἐν ᾧ πρῶτον μανθάνουσι*, parva tibia, quæ *tyrones* prima rudimenta canent. Illas autem tibias *Phœnicum* linguâ *Gingros* vocari asserit *Athen.* quod eas inflare moris esset in *Adonijs*, in luctu & threnis *Adonidis*:

Adonim

Adonim enim, vel *Adonidem*, *Gingren* appellant. Alijs placet à fictitia voce γγγεῖ nominatas esse tibiae gingrinas. *Festus* deducit à ginguire, quod de anseribus propriè usurpatur, & *Arnobio* anserum clamor gingritus est, ut notat *Isaacus Casaubonus* in *Athen.* lib. 4. c. 23.

Julio Polluci quoq; *Gingras* est parva quædam tibia, lamentabilem emittens sonum, lib. 4. c. 10. Ubi dicit *Phœnicum* quidem eam esse inventū, *Caricæ* autem *Musæ* persimilem, ubi & illud nobis in superiorum fidem suggerit. Sed *Phœnicum*, inquit, lingua *Adonim* *Gingram* vocat, & ab hac tibia nomen desumpsit, in cuius luctu illam ad cantum accommodabant. Sicut affini voce apud affines *Ægyptios* *Ginglarus* habita est, pusilla tibiola sono acuto ad monodias. *Gingrarum* meminit *Antiphanes* in *Medico*, *Menæder* in *Carina*, & *Amphis* in *Dithyrambo*, his verbis ex Græco in Latinum translatis:

Habeo verò *Gingram* sapientissimum. *Ecquis iste Gingras est? novum nostrum inventum quoddam theatro nunquam monstratum: usitatum vero Athenis in convivijs jucundissimum.*

Ab hoc instrumento dicuntur γγγεῖντα μέλη, luctuosa carmina *Axionico* in *Phileuripide*. *Athen.* lib. 4. annotat *Alexandrinos* tibiærum inflandarum artem, *Auleticen* vocant Græci, præcipuè callere, non earum solum, quas (αὐλὴς παρθενίης καὶ παιδικῆς) *virginales* & *pueriles* nuncupant, sed illarum etiam quas (ἀνδρείης) *viriles* nominant, & *Citharisterias*, quod earum sonus *citharæ* modis concineret, & *dactylicas*: *Virilium* autem *perfectas* alias, alias his *perfectiores*, quod digitis multis opus esset in moderandis fingendisq; sonis. At *Etymos*, quorum meminit *Sophocles* in *Niobe* & *Tympanistis*, non alias remur esse tibiae, quàm *Phrygias*, quarum usum *Alexandrini* quoq; non ignorat, veluti & δύοπων (à duobus tantum foraminibus, quibus pertusæ sunt, has sic vocant) & μεσοκόπων. *Hesych.* μεσοκοποι, αἱ αὐλοὶ οἱ ὑποδεέστεροι τῶν τελείων μέσοι.

Athen. scribit μεσοκόπης quasi *Musis dignas*, eas sic appellat, aut *Musas* defatigantes. Alias ὑποτρήτης nominat, subtus pertusas foramine,

præter

præter ea, quæ in media fistula recto ordine patent, in ima parte obliquè aperto, quod minimo digito contegantur. *Elymorum* meminit quoq; *Callias* in Vinctis. *Iuba* tradit à Phrygibus repertas fuisse, vocariq; *Scytalias* ob earum crassitiem parem *Scytalis* Laconicis. Illos in usu quoq; Cyprijs esse *Cratinus Junior* in *Theramene* scribit. Habuere & Alexandrini cognitatas, quas *Hemiopos* dicunt, ab *Anacreonte* sic memorata: *ἴς ἐρραμίη σ' ὦ θέρρα ψ θυμὸν ἐσέβη, τερένων ἡμιόπων ἔσ' αὐλῶν ἀρχεῖοθαι*. Videtur Poëta *Artemonē* compellare olim servū, postea luxus & mollitiei perfectum exemplum. In illum aut alium similis conditionis, similiūq; morum invehens Poëta; Quæ, inquit, libido, ò Serve te invasit, saltandi *ad teneras hemiopas* tibias, *Casaub.* lib. 4. c. 24. in Athen.

Minores hæ sunt quàm perfectæ, & sono minus claro tanquam ex dimidio perforatæ. Eadem itidem *Hemiopos* tibia est cum puerili, ad canendi certamina minimè idonea, proptereaq; apta convivij, quamobrem teneram vocat *Anacreon*.

CAPUT VI.

De variis Tibiarum generibus, à varia apud
varias gentes materia.

Multiplex quoq; apud diversas nationes olim ad tibias conficiendas quæsitæ materia. *Scythæ* anthropophagi & *Melanchlæni* item *Arimaspi* ex aquilarum ac vulturum ossibus, Apud *Ægyptios* multisonans, πολύφθογγος erat tibia, *Osiridis* inventum, è calamo hordaceo. *Thebanis* fuit ferina quædam tibia, quam ex hinnuli membris compegerunt, sed hujus exterior pars, ere inducta erat. Unde à ferarum ossibus *Ἰηρίον αὐλὸν* nuncuparunt.

Jubas quoq; autor est è crurum ossibus hinnulorum & capreolorum tibias fieri solitas.

Ex

Ex *asininis* ossibus atq; *argento* confecerunt Theatrales. Cicero facit mentionem *eburnearum*. *Arundines* accepimus ex Theophrasto, & Plinio. Internodium radici proximum excidebant ad lævam tibiam; quòd subesset cacumini ad dextram.

Plinij locus est lib. 16. cap. 36. Sed tunc, inquit, ex sua tantùm *harundine* quamq; congruere persuasum erat: & eam, quæ radicem antecesserat, lævæ tibix convenire: quæ cacumen dextræ. Antiquissimam Scaliger è *Sambuco* emedullacam scribit. *Ebuxo* primi Phryges excavarunt eam, quæ *Berecynthia* cognominata fuit antea dicta *Elymos*. *Cornu* verò adjectum fuisse tibix Phrygiæ accepimus, de quo sic scribit Isaacus Casaubonus lib. 4. in Athen. c. 25. Cornu illud, quod adjicitur, tibix Phrygiæ proportionem respondet codoni tubæ, id est, eandem vim habet ad exacuendum gravem aliàs tibix Phrygiæ sonum, quam in tuba codon. Fuit eadem tubæ Tyrrenicæ perquam similis. *A buxo* apud Poëtas *buxea* dicitur tibia. Ovid. 12. Metam.

Non illos citharæ: non illos carmina vocum.

Longaq; multifori delectat tibia buxi.

Et Mantuanus:

Buxea quid latos modulatur tibia cantus?

Est & tibiærũ species latina, *obliqua*, unde eam *πλαγίαλον* vel *πλαγίαυλον* dixerunt, Libycorum inventum. Scaliger Afros primos invenisse notat eam, cui *Plagion* & *Plagialon* fecere nomen, non quòd esset curva, ut quidam sunt arbitrati: sed quia à *latere inflabatur*, quemadmodum & Germanica.

Alij canunt in Phrygia à Mida primùm excogitatam. Tale instrumentum musicum est, quod hodie *cornu* vocant. Cornu etiam pro tibia Tyrrenos & Cretas usos accepimus: etiam Romanos olim ad *prælia*, etiam Helvetios. Nunc Germani, inquit Scaliger, cornua è *buxo* efficta multis foraminibus inflant magno spiritu, non sine gratia & decore, præsertim in nocturnis festivitatibus, *vocem namq; humanam in primis imitantur, eamq; vehementer contentam*; Ad prælia verò tibias cum tympanis.

Alexandrini quoque habuere è *loto* exenteratam tibiam, cujus meminit Euripides tum alibi, tum in Bacchis his verbis:

Ἐν Φρυγίαις βοαῖς ἐνοπαῖσι τῷ
 Λωτὸς ὅταν δ' ἑλάδῃ
 ἱερὸς ἰσραὶ
 παίγματος βρέμῃ.

Hanc illi patriam vocem *Φώπυγα* nominarunt. Græci, ut est natio sibi arrogans omnia, non Alexandrinis, sed Thebanis attribuunt.

Fuit & tibia *ἰσραὶ* dicta, quam Libyes tuguria habitantes invenerunt; ejusque materia fuit *decorticata laurus*.

Cor ligni extractum, acutissimum dat sonum, & equorum acrimoniae convenientem, hac enim apud *equorum pascua* utebantur, ut est apud *Jul. Poll. lib. 4. c. 10.*

Osiris ex cogitavit tibiam ex *hederaceis* internodiis multiforem: quum ante id temporis quaterna tantum haberet foramina.

Nonnulli cætera à Diodoro Thebano, qui obliquos spiritui meatus aperuerit, addita prodidit.

Hæc omnes à summo inflabantur directo flatu, præter illam, quam *Plagion* dixerunt, quæ ut dicebatur, à latere inflabatur.

Aegyptiorum πολύφθογγος tibia ex *hordeaceis* calamis conficitur.

Elephantinas apud Phœnices primum fuisse per foratas testatur *Athen lib. 4.*

Diversos quoque diversarum tiliarum tradiderunt sonos: *Laevarum* namq; tiliarum veteres sonum agnovere gravem, *dextrarum* acutum.

Latini *sinistras* dicunt acutiores, aptasq; rebus ludicris: Item *Serranas*: quibus ajunt foramina fuisse æqualia, veluti spondaicis. Non igitur constant sibi. *Spondaica* enim rerum gravium affines fuere, quarum usus ad hymnos Deorum. Hac de causa Phrygiis foramina erant inæqualia, sicut dactylicis, propter inæqualia intervalla: qualia sunt in temporibus pedis dactyli, quæ ludicris adhibebantur & ad hyporchemata. *Dextras* autem apud Romanos *funeribus* fuisse dicatas, alibi

etiam

etiam diximus, quum tamen in funeribus Barbari acutissimis uterentur. Dextras autem & sinistras appellarunt à lateribus, unde inflabantur. *Hæc Scaliger.*

Illa autem tibia, quæ *Phrygia* dicitur, à dextra unum, à sinistra duo habuit foramina.

Romane verò tibiæ primùm quaternis foraminibus constabant, postea tot pertusis excultæ fuere, ut haud multum abessent à tuba. Addamus & hoc, quod *Syriacas* audaciam atq; impetum spirare proderunt. His similes sunt *Bombyces*.

Lacones suas tibias *ἑμβατηρίας* appellabant, quibus ad pugnas utebantur. Sonum illum *Castorium* à Castore, *Ledæ* filio. Sic habes tibiæ discrimina ex supradictis à gentibus & regionibus atq; materia. *Numerum* quoq; *Geminæ* enim, ut dictum, apud Tyrrhenos, quem numerum à *Marsya* institutū prodidere, quum antea essent singulares.

Singularis autem tibia dicebatur *Monaulos*, quam quidem *Mercurii*, alii *Ægyptiorum* inventum faciunt. *Juba* quoq; asserit, *Ægyptios* *Monauli* inventionem *Osiridi* ascribere.

Singulares etiam dicebantur *impares*, geminæ autem *pares*. Habes & figuram in magnitudine, inquit *Scaliger*. Nam *Marsiæ* tibiæ æquales fuisse puto: in Tyrrhenis altera major. Præterea *utre* addito *Ascaulon* longè diversa figurâ factam; Apud *Mysos* ac *Pannonas* tantâ acritate, ut penè tubam superet: apud *Gallos* plenior, raucior, gravior, mollior, adeò ut in cubiculis quoq; sine aurium offensione audiatur.

Insuper *Tibia Paleomagadis* vel *Magadis* dicta, eodem foramine tum gravem, tum acutum sonum edere poterat *ἐν ταυτῷ*, simul, ut scripsit *Alexandrides* in *Hoplomacho*, cujus senarium ita emendat *Casaubonus*:

Μάγαδιν λαλήσω, μικρὸν ἄμα σαίησθαι μέγα.

Loquar tecum ut *Magadis* altè & remissè.

Athen. lib 14. dipnos. dubitat *citharæ* genus sit, an *tibia*. De *Magadi* *cithara* postea agem. *Jon Chius* verò in *Omphale* quasi de *Tibia* sic ait:

Λυδὸς τε μάγαδης αὐλὸς ἠγείσθω βοῆς.

Lydia *Tibia* *Magadis* voci præeat.

Quem Jambicum versum cum interpretaretur Aristarchus, tibiae genus esse dicit, contra iudicium Aristoxeni, in lib. de Tibicin.

Didymus etiam exponit citharisticam, & citharæ modis convenientem, memoratam ab Aristoxeno lib. i. de tiliarum perforatione: quo loco *tiliarum*, ait, esse genera quinque, puellarum, puerorum, citharisticas, perfectas. Deesse itaq; apud Jonem oportet jungenda vocabula, *Magadin* tibia vocari, quæ etiam cum cithara canunt. Constat autem *Magadin* esse organum δίφωνον, quod ἐν ταυτῷ simul emittit vocem gravem & acutam harmoniâ, quæ dicitur Ἀγὸ πασῶν.

Jon Chius in Phœnice aliâ tibia vocat ἀλέκτορα, vel *gallum*, quæ dormientes cantu instar gallorum expergeficiat, his verbis:

ἔπεη δ' αὐλὸς ἀλεκτωρ Λύδιον ὕμνον Ἀχαιῶν.

Canebat vero Tibia Gallus Lydias Achivorum laudes.

Idem in custodibus:

Προφθεῖ δὲ τοι σύριγγ' ἰδαῖα ἀλεκτωρ,

Præcurrit vero fistula Idæus Gallus.

Buxeam innuit tibia, ex Idæ lignea materia confectam.

Idem in 2. Phœnice:

Informem gestabat, gravemq; tibia modis veluti cursu quodam acceleratis. Hos scilicet modos Phrygios innuit graves, quibus ideo accommodantur cornua, quorum sonus tubarum strepitui proportionem respondet. Quid hic est, quærit Casaub. lib. 4. cap. 25. in Athen. ἐκτυπῶ αὐλὸς, An Tibia canora & benè resonans? Sonus namque ἐκτυπῶ est clarus & perspicuus. Propriè locum habet in ijs, quæ de alio sunt ἀνεβῶς expressa, & ut Græci loquuntur, ἐκμεμαγμένα. Et ἐκμαχῆιον est expressa alicujus rei effigies.

CAPUT VII.

*De Multiplici tiliarum usu atq; ab eo, earundem ὀνομα-
σίας & nominibus, deq; singularibus quibusdam modis
& cantu tibicinum.*

Requentissimus fuit veteribus tiliarum usus in omni ferè festiuitate, unde & peculiare ipsæ tibiæ sortitæ fuere denominationes.

Chorice dicebantur à Choris, in quibus earum concentus adhibebatur, de qua re plenius alibi. Primum autem *Sacadam* Argivum docuisse ferunt choros *tribus modis*, Dorio, Phrygio, Lydio, ita ut ne miscerentur. Iccircò ea lex *τριμελής*, sive *τριμελής* dicta. *Alij Clonam* scribunt. Horum tonorum quilibet communes tonos veteres habebat, *διάτονον* & *χρωματικόν*. *Olympus* addidit *ἐναρμονικόν*. Quemadmodum & ab *ætatibus* & *sexu* varia accepere nomina. Diversæ enim ætatis diversiq; sexus in choris constituebantur homines. Hinc *virginales* tibiæ quibus virgines: *pueriles*, quibus pueri: *ὑπερτέλειαι* *perfectissimæ*, quibus ætatis perfectæ *viri* canerent. Idem *Pollux*, *Ad Parthenias*, ait, *tibias saltabant virgines; Puerilibus verò pueri accinebant; Tibiæ autem perfectissimæ virorum choris competebant.*

Præterea apud Lacedæmonios primum sub *Terpandro* factos in choris modos: in quibus saltata fuit *γυμνοπαῖδια*. Postea sub *Thaleta* Gortynio, quo seculo duo floruerunt, *Polymnestus* Colophonius & *Sacerdos* Argivus, qui ad *Terpandi* æmulationem non *γυμνοπαῖδιαν*, sed contraria canerent; quippe *ἐνδυμάτια* non nudi, sed induti. Sub *Thaleta* *Pæanes*, sub *Polymnesto* *Orthia*, sub *Sacada* *Elegias* exercebant. *Scalig. lib. 1. Poët. 20.* Pratinas *Phliasius* (ref. *Athen. lib. 14.*) scribit, cum tibicines & qui choros conficiunt, mercenarij in orchestram magno favore spectatorum prodirent agrè nonnullos tulisse, quòd tibicines, ut erat patrius mos, cum choris non accinerent, sed chori cantarent cum tibicinibus.

Quàm igitur adversùs illos, qui hæc committebant, stomachatus sit Pratinas, hoc hyporchemate (*saliari* carmine, quod saltantibus accinebatur) planum facit, crebris Pyrrhichijs refertum ob celeritatem:

Τίς ὁ θόρυβος ὅδε;
 ἢ τίς τῶν χορῶν,
 ματα; τίς ὑβρις ἔμολεν
 ἐπὶ Διονυσιάδα
 πολυπάταγα θυμέλαν;
 ἐμὸς ἐμὸς ὁ βρόμιος. &c.

Id est:

*Quisnam hic tumultus? qua injuria
 Erupit in Dionysiaca obstrepera scena pulpita:
 Mihi favet, mihi propitius est Bromius,
 Mihi fremendum ac tumultuandum per montes
 Concitato & vago cum Naidibus: Cygnorum instar
 Varij modi sunt accinendi.
 Tibijs cantiones præire gaudet rex Dionysius.
 Post illas canat & saltet tibicen:
 Tibia tantùm commessationum administra est,
 Spectaculis commoda, quibus pugnant ardentibus animis
 pugiles,
 Et ut quasi temulenti apud se non sint
 In conflictibus bellicorum agminum duces.
 Jam, ὦ Bacche rex, Phrynichi filium (Pratinam) varij chori
 præsidem
 Pulsa & accende: calamo sacra ille prorsus
 Loquitur, vultu gravi incedens versus rhythmo
 Concinnos profatur: Adest nunc tibi terebro formatum corpus,
 Arundo dextera, olim præstans virgo:
 Meam Doricam Musam audi ὦ triumphator,
 Hederacomam vincte, duplici janua in lucem edite.*

Alia

Alia dicta fuerunt ab usu *Nuptiales* tibiae: has monaulos scribunt ad Hymenæos, qui illis accinebantur: *Anaxandrides* in Thesuro. ἀναλαβῶν μόνουλον ἠύλην ὑμέναιον sumpto Monaulo Hymenæum accinebam. *Protagorid.* πῶτε ἤδ᾽ ἔμωναύλω τὰς ἠδίτας ἀρμονίας ἀναμινυρῆσαι. Et jam Monaulo suavissimos concentus summissa voce meditatur & cantillat. *Athen.* lib. 4. ubi etiam Photingia & monaulia, κώμων ἢ πολέμων ὄργανα, commestationis non belli facit Instrumenta. *Amenias* in glossis scribit, Tityrinon monaulon appellari. Quod verò nunc vocatur καλαμαύλης arundinea tibia, monaulon quondam fuisse apertè declarat in Epigram. *Hedylus.* Alij binas dicunt fuisse junctas, easque impares; ac placet omen, inquit Scaliger, conjugij specie. Sic cantus nuptialis (testatur Pollux) duabus tibijs canebatur, quarum altera major, absolvebant Symphoniam. Parœnij & *conviviales* in convivijis parvæ erant utraq; & æquales; computationibus enim convenit æqualitas.

Ad hymnos idoneæ erant *Spondaica*; Ad Pæanes *Pithica*, quas & perfectas nominabant, canebant verò ineptum illud carmen Pythicum.

Citharisterias cognominarunt, quarum cantus cum cithara compararunt. Erant in exsequijs *Funerales*. *Paratreta* etiam luctui conveniebant, acutè & lentè inflatæ, acutum & infractum spirantes. *Bombycibus* verò inflatus & furiosus cantus, rectis opus habet tibijs. Nonnulli etiam tibias *gradarias* vocarunt eas, quibus in itineribus utuntur, & *Dactylicas* ad saltationes. Alij non tiliarum, sed modulationum & carminum has species esse ajunt.

Tibias *subtheatrics* ad modos Tibicinum retulerunt. *Julius Pollux* lib. 4. cap. 10.

Philoxenus autem in tibijs certos constituit modos; Primus: quos legem *Loricam* dixit à novo harmoniæ genere, quod receptum Pindari ac Simonidæ tempore legimus inter leges Lyricorum. Idque dicebatur agi λοκρῆσι. Dicebantur leges νόμοι, quia nefas

nefas esset aliter facere. *Plutarchus*, in opusculo de Musica, putat huic nomini datā hanc significationē ob certā modulationis legē, cui carmina adstricta esse solebāt. *Aristoteles* verò quærens, cur νόμοι vocentur ἔς ἀδσον, id inde esse dicit, quod antequam literas scirent, cantarent *leges*, ne eas oblivioni traderent: eumq; morem apud *Agathyrhos* mansisse. Alij *Olympum* tibijs primūm leges instituisse memorant, idque in *Apollinis* honorem, quam legem à numerorum frequentia πολυκέφαλον indigitavit. Alij *Crateti* ejus discipulo hoc ascribūt. *Olympi* autem eam extitisse legem, quam dixit ἀρμαλίον. Unde & alia καταδάκτυλⓄ nominata, frequens *Stesichoro* *Himeræo*. Et *Olympi* sunt *Epitymbij modi*. *Isaacus Casaubonus* in *Athen.* lib. 14. cap. 2. αὐλήσεις modos tibiales vertit potiùs, quàm cantiones tibiales, et si Latinis αὐλεῖν dicitur canere tibijs, & αὐλησις *Cœlio Aureliano* cantio tiliarum.

Sed ea interpretatio confundit discrimen, quod est inter ᾠδὴν, sonum humanæ vocis, & αὐλησιν, quæ tiliarum inflatu editur. Erant & alij tiliarum modi, pro diversitate argumenti diversi. κῶμⓄ erat ille tiliarum inflandarum modus, quo utebantur, quando ibant comessatum. Eodem dicebatur nomine saltatio, in comessionibus usitata; Festum item, quod magna cum hilaritate peragitur, tanquam à comessabundis, ut scribit *Dionys.* de situ orbis: κῶμον ἀγσον ἐρβρεμέτω Διονύσω.

κῶμⓄ item vocabatur *DEUS pates comessionum*. *Hesiodus* in asp.

Ἐνθεν δ' αὐθ' ἐτέρωθε νέοι κώμαζον
αὐλῆ.

Innuit saltare ad tibiā esse κωμάζειν τετράκωμⓄ erat cantilena tibialis, ad quā saltatio exercebatur in *Herculis* victoris honorē tanquā Ἰπνίκιον. *Hesychii* verba sunt: τετράκωμος μέλος πρὸν ἀρχήσει πεπαλιμένον, εἰς ἠρακλέα Ἰπνίκιον. Appellat μέλος, quam *Athen.* αὐλησιν: quia miscebatur in tetra como cantus cum tibijs. ἠδύκωμος quoq; *Athenæo* est αὐλησις: *Hesychio*

sychio

sychio γένος ᾠδῆς in dicacitatibus & lusibus. *Mothon* item modus tibialis, cum saltatione cani solitus. In *Bacchanalibus* Πίφαλλον modum habuere. In *choris* χορεῖον, qui apud Hesych. χορεῖον, ἀυλημάτι. In *Panibus* καλλίνικον, idem & saltationis nomen: Jungebantur nempe tibiæ cum saltatione. Fuit & *Sicinna* genus cantionis & saltationis, atq; ut putat Casaub. etiam ἀυλήσεως, πυρρική affinis: militum nempe & σὺν-των. *Sicinno* tyrbe non erat militaris ἀυλησις, sed in circulis & stationibus coactæ hominum turbæ usurpari solita & in ridiculis frequentata. Insuper species est aut *pars comi* tibialis ille modus, qui dicitur θυροκοπικόν, Quo *Amatores ante ostium* moram deprecabantur; hic *Elegiis* conveniebat. Fuit namque una ex legibus ea, quam *Elegon* appellarunt. Idem modus concitator, quum desperata omnia, tum *fores invadebant* & κρουσίθυρον nominabatur. Nam comessatores invercundi cum incaluerant vehementius, fores pulsabant, tibiæ simul inflantes convenienter ei, quod agebant. Eiusdem argumenti, sed remissior modus est, πρηνήλαυσίθυρον. κνισμός itidem Hesychio μέλιτι κνισμῶ ἀυλόμενον, modus tibialis ad saltationem κνισμὸν dictum. *Pastores* etiam suum habuere, quem vocarunt, βυκολιασμόν.

Modus etiam est *Hieraxius* unus. Est & *Cloca* tibialis modus, sicuti ἀπόθετος, quæ remitteret. Sunt & alia nomina κωμαρχίος, δειός, χοινίων, κηπίων ab autoribus modorum vetustiorum, addita posterius, quæ πολυμνάστια dicebantur. Erat quoq; *odontismus*, modus quidam tibiis canendi.

Modulatio etiam quædam *Castoria* est; quâ ut sæpius dictum, *Lacones* in pugnis utuntur, suo modo saltatorio. *Theracia* verò est Argolica; quam in *Proserpina* festis, *Anthesmophoriis* æstivo tempore tibiis faciebant.

Pythici verò νόμος vel modi, qui in *Pythiis* tibia canebatur, partes erant quinque: ratio ac tractus totus in *Apollinis* pugna.

In *prima* fuit πείρα: in qua Deus cati militis præ se fert prudentiam, omnia tum circumspiciens, tum designans, quid pugnae conveniens sit.

Secunda κατακελευσμός, in qua hostem Draconem provocat ad pugnam.

Tertius actus est Jambicus in ipsa pugna: Iambus enim praeliator pes est ac sanguinarius. Eo in actu tibia saltandi numeros edit bellicę tube: & dentibus frendentem Pythona, qui sagitta jam ictus est, exprimit, quem Odontismum dixerunt.

Quarta pars modi erat spondeion, ubi erat victorie representatio & celebratio: quippe victis hostibus victimas cædebant ac Diis libabant, hoc autem est λείβειν, & σπένδειν. Postrema καταχόρευσις, oratio exultantis Dei, in qua tripudii certis legibus terram quatiebat, & ad victorialia carmina saltabat. Lege Scalig. lib.1. Poët. c.23. & Jul. Pollucem lib.4. c.10. Qui porrò modos αὐλήσεως vel cantus tiliarum dicit κρέματα, pulsationes, συρίγματα sibilationes, τρετισμός vel τρετίσματα fremitus νιγλάρης.

Scholias Aristoph. in Acham. ubi Poëta dicit: αὐλῶν, νελευσῶν, νιγλάρων, συρίγμάτων dicit esse τρημα & μέλῳ μισκόν ὡρακελευστικόν. De communitate verò & consensione tiliarum, quæ Græcis συναυλία dicitur, apud Athen. lib. 14. legimus, quæ de ea Ephippus in Mercatore scribit: Κοινῶν γὰρ ὡ μισκόν &c. Communis est, ὁ adolescentule, tiliarum atq; lyrae cantus musicus nostris lusibus: cū enim probè concordant, eum si quis modum intelligat, voluptas tunc percipitur procul dubio maxima. Συναυλία igitur contibicinium consonans tibiæ cantus cum alio quodam organo musico, aut voce etiam vel rhytmo, vel quando duo tibicines idem canunt, vel cithara & tibia συμφωνεῖ.

Senus Delius lib.5. Deliadis: συναυλία ἢν ἴς ἀγών συμφωνίας ἀμοιβᾶτος αὐλῆ καὶ ῥυθμῆ χωρὶς λόγου προσμελοδῶντῳ, concentus tiliarum certamen fuit ac rhythmorum, absq; illius sermone, qui voce tibiæ modos æmularetur.

Antiphanes in Tibicine qualis esset συναυλία, ita declaravit:

A. quam quæso noverat is synauliam?

B. Illam enim vero scit adhuc: sed præterea canebant tibia, suorum docti concentuum numeros simul jungere cum dulci tiliarum sono, absq; sermone ingeniosè ac jucundè facientes reliqua, rectè indicantes singula nutu, quæcunq; proponerentur.

Julius

Julius Pollux dicto loco, Athenis, inquit συναυλία quædam erat concentus Tibicinum in *Panathenais* concinentium. Nonnulli verò συναυλίαν accentus speciem esse putant, sicut & tibiæ cantum.

Telestes in *Asclepio* inquit: *Phrygum* Rex καλλιπνόων αὐτῶν leniter personantium tibiæ sacrarum cantum primus invenit, Δώρῳ δὲ ἀντίπαλον μέσης, Doricæ musæ æquiparandum: νομοαίολον ὄρφναί πνεύματῳ εὐπτερον αὐραν ἀμφιπέλεκων καλάμοις, variè modulatam tenebrofi (tibiæ obscuro tubulo abditi) spiritus auram levem atq; pernicipem arundine circumplectens. Quidam *Ardabum* voce camere ad tibiæ instituisse scribunt, ap. *Polyd.* lib.1. c.15.

Alii ajunt *Pronomum* Thebanum primum tibiæ ad harmoniam cecinisse. *Scal.* lib.1. Poët. c.20.

Huc videntur posse referri, quæ *Philochorus* lib.3. *Atthidis* de *Lysandro* scribit; *Lysandrum* Sicyonium citharæ cantum junxisse cum tibiæ, quo genere concentus, primus est usus *Epigonus*. *Athen.* lib.14.

CAPUT VIII.

De Harmoniis & Modis Tibicinum Musicis.

Thenæus lib.14 *Deipnosophist.* scribit; prioribus sæculis in musicis quod esset decorum & honestum observatum, διότι εἴησαν, inquit, ἴδιοι καθ' ἐκάστην ἀρμονίαν αὐλοί, &c. quapropter erant singulis harmoniis tibiæ peculiæ, & ludis publicis, unicuiq; tibicinum, quæ modis quadrarent. Tres namq; olim habuere harmonias & tria genera tibiæ diversarum, quod discrimen tibiæ primus omnium *Pronomus* apud vetustiores sustulit, quod *Casaub.* lib.14, c.7. in *Athen.* ex *Pausania* in *Bœoticis*: Τέως μὲν γαίδρας αὐλῶν τρεῖς ἔκταντο οἱ αὐληταί. καὶ τοῖς μὲν αὐλημα ἤυλυν τὸ Δώριον. Διάφοροι δὲ αὐτῆς ἐς ἀρμονίαν τὴν Φρύγιον ἐπέποιοντο οἱ αὐλοί. τὸ δὲ καλὸν μῦθον Λύδιον ἐν αὐλοῖς ἤυλυντο ἄλλοις. Πρόνομος δὲ ἦν, ὃς πρῶτος ἐπενόησεν αὐλῆς ἐς ἅπασαν ἀρμονίαν ἔχοντας ὀπιτηδείως. Πρῶτος δὲ Διάφορος ἐς τὸ σῆμα μέλη. ὑπ' αὐτοῖς ἤυλυντο τοῖς αὐλοῖς.

Scaliger lib. Poët. c. 19. Per initia *tibiarum ac modorum duplicem* fuisse scribit rationem: *Doricam & Ionicam*. Duo enim fuere liberi *Hellenis* Ἰων & Δωριεὺς, quorum uterque, accepto à patre imperio, suam uterque partem ac nationem à sese denominavit. *Æolenses* inde *Dorici* solum coloni. *Athen.* quoque tres annotat Græcorum nationes, *Æolas, Doras, Ionas*, quarum ut ingeniorum & morum, ita vestium & festivitatum & exercitiorum & artium non unus modus. Quare Harmoniæ modum, quem *Dores* statuerunt, *Doricum* nominant: quem *Æoles* cecinerunt, *Æolicum*: *Ionicum*, verò tertium, quem *Jonum* cantionibus audiverant.

Dorica vetus ratio, inquit, Scal. dicto loco, magnifica, sublimis, gravis, contenta, nihil habuit fufum, nihil solutū, nihil hilare, nihil molle: Sed plenum, vehemens, paucis modicisq; flexibus, bellicis conveniens numeris & motibus. (*Pannorum & Getarum Scytharumq;*, nostris etiam temporibus talem audivimus in *Dalmatia ac Transylvania & Mysia superiore*) Athenæus ἡ μὲν ἔν Δωριεὺς ἀρμονία τὸ ἀνδρῶδες ἐμφαίνει;

Dorica Harmonia virilem præ se fert gravitatem & magnificentiam non diffusa, aut hilarior, non varia, aut multiplex, sed vehemens, severa & tetrica. Æoles exultationem addiderunt; tumidamque fecerunt atq; audacem: quanquam veterem simplicitatem retinere, nec fregere, sicut Iones.

Talis est (verba Scaligeri) *Germanorum, & bello apta, nec inepta convivis, neque à convivis aliena.* Itaque Lasus Poëta vocavit eam ἀμαβάρυτος ἔργον. *Æolicus* igitur *modus* ἔχει τὸ γαῦρον καὶ ὀγκῶδες, ἐπὶ δὲ ὑπόχαινον, superbus est, tumidus, subinanis & laxus. Hæc duo harmoniarum & modorum genera comprehendit *hypodorici concentus νόμος*, vel lex, quæ utriusque affinis, & quasi media efficta ab ambitiosis, dictaque iccirco ὑποδωριεὺς. Hanc quidam eandem cum *Æolica* existimaverunt, cuius facit mentionem Lasus Hermionensis hymno in Hermionem & Cererem: *Permitte me, Ceres, puellam, (κέρην, vox illa Proserpinæ privatim convenit) Plutonis uxorem Melibæam (cui olim μέλαινα βῆσ*

pud Cy-

immolabatur apud Cycizenos) hymno laudare, adhibita vociq; adjuncta, Æolide harmonia, quæ cum gravitate fremit.

Jonici modi similes sunt moribus Jonum autorum, molles, fluxiq; numerorum creberrimis concisiunculis. Jones enim posteriores mollissimè, atq; ut jocatur Scaliger, nepotissimè vixerunt, quorum hi mores; τῶν σωμάτων εὐεξίας βρενθυομυρα: ob pleniorum corporis habitum gloriosi, animosiores, & reconciliationes inexorabiles, contentiosi, nulla comitate humanitateve adeuntes invitantibus, morum asperitate, citra ul- lum benevolentie & amoris indicium rigidi.

Quapropter Ionicorum modorum genus ἔτε ἀνθηρόν ἀντε ἰλαρόν Ἰσι, minimè floridum & lætum est, sed austerum & durum, in quo tamen deprehendas elatum quidpiam, generositatis non expers. Recentio- rum verò Ionum ἡθη τευφρώτερα mores deliciis corruptiores, eorum- que itidem cantus ab illo vetusto multum diversus.

Fama est Pythermum Tejum in eo modorum genere invenisse & composuisse σικαιὰ κέλη, unde absque dubio sinistrarum tiliarum ap- pellatio, quarum Ionica sit harmonia, quia Jonicus inventor. Vero igitur simile est Jonicum Pythermum, cantum suum accommodasse Jonicis moribus.

Quartum harmoniæ genus extra Græciam Phrygium à Phrygibus. Et sanè hi, quum primi dicantur tiliarum autores, rem ipsam quoq; instituisse videntur, nimirum τὴν Φρυγιστὶ ἀρμονίαν. Unde apud Græ- cos Phrygia fuere usu recepta tibicinum nomina, Sambas, Adon, Telus, Ceon, Codalus, Babys. Aristoteles lib. 8. polit. c. 7. scribit, Socratem in lib. de dep. rectè administranda, præter Dorian Phrygiam etiam reli- quisse, idque eam ob causam, quia ex omnibus organis musicis tibiam improbarit & rejecerit: eandem enim vim habet in harmoniis Phrygia, quam in organis tibia, utrumque ad animos instinctu divino concitan- dos, & ad affectus commovendos valet. Et omnis bacchatio, omni- que talis motus ex omnibus organis in tibiis est maximè: ex omnibus verò harmoniis & cantibus hæc organa cantibus Phrygiis maximè sunt decora.

Phrygium itaque modum in *orgijs Bacchi & Berecynthia* adhibebant.

Et *Dithyrambus*, cujus argumentum originem duxit à Baccho, ὁμολογούμενος εἶναι δοκεῖ Φρύγιον, sine controversia *Phrygius* esse videtur. Unde *Philoxenum* cum τῇ δουριστῇ harmoniæ *Dithyrambum* aptare tentasset, ab ejus natura raptum εἰς τὴν Φρυγιστὴν προσήκουσαν ἀρμονίαν, in *Phrygiam*, convenientem harmoniam, prodidère. Itaque hanc harmoniam *Phrygijs* cantibus aptare maximè conveniens est, ut est apud *Philos. dicto lib. 8. Polit. cap. 7.*

Quintam porrò harmoniam, haud multum à *Phrygia* distantem faciunt. Minus enim est incitata. Nam in *Phrygia* excitabatur *impetus* ad insaniam usq; Quod ex his etiam *Philosophi lib. 8. de Repub. cap. 5.* verbis de modorum musicorum affectionibus perspicuum est. ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἔστι μιμήματα τῶν ἡθῶν. &c. In modis ipsis & cantibus sunt imitationes morum. Tantum enim inter se distant, harmoniarum natura, ut, qui audiunt, aliter atq; aliter afficiantur, neq; eodem modo ad unamquamq; earum moveantur: sed ad has quidam aliquantò mæstius & contractius, ut ad eam, quæ *mixolydia* appellatur: ad illas mentibus remollescant, ut ad remissas & molles: ad aliam moderati fiant, maximèq; sedati: cujusmodi quiddam efficere videtur sola ex harmonijs *Doria*. *Phrygia* autem ad mentem instinctu divino concitandam valet. Quibus consonant verba *Possidonij* *Philosophi*, scripta à *Galeno* in quinto sententiarum *Hippocratis & Platonis*. *Damon*, inquit *Milesius* cum ad *tibicinam* accessisset, quæ *Phrygijs* modis *adolescentes quosdam temulentos ad furorem usque incenderat*: jussit ad *doricas* leges tonum demittere: quo illi demulsi quieverunt. Accepimus & *Telestæ Selinuntij* super harmonia *Phrygia & Lydia* lepidissimos versus:

Πρῶτοι ὡδῶν κρητῆρας ἑλλήνων ἐν αὐλοῖς
 Συνοδαπὸι πέλοπῶν ματρὸς ὀρείας
 Φρύγιον αἴεισαν νόμον,
 Τοὶ δ' ὄξυφῶνοις πηκίδων ψαλμοῖς
 Κρέκον λυδίον ὕμνον.

*E Græcis ad pocula primi cantum Phrygium
 Montana matris cecinerunt Pelopis comites,*

Cum

Cum Pectidum sonis Lydias hymnus strideret.

Quidam *Siriten* è Libya, tibijs canendi primum authorem extitisse memorant.

Alij ajunt *Lydios modos* à *Caryo Lydo* inventos, qui Jovis habitus est filius & *Torebia*. Quare *Torebum* quoq; legas horum modorum authorem. *Carium* igitur illum sive *Torebum* nactum puellas quasdam prope paludem, quam de matris nomine dixit postea, ab illis cantionum modos didicisse, quos & coleret & doceret. *Scal. lib. 1. Poët. c. 19.*

Heraclides verò in tertio de Musica negavit harmoniam ullam vel *Phrygiam* vel *Lydiam* debere appellari, cum tamen etiam *ὑπερφρύγιον*, *μιξολύδιον* & *ὑπερμιξολύδιον* inveniamus. Ad illud Horat. Epodo IX.

Sonante mistum tibiis carmen lyra

Hac Dorium illis Barbarum

Sic scribit Cassiodorus epist. lib. 2. *Phrygius*, inquit, pugnas excitat & votum furoris inflammat. Quare cum hic Horatius non bellicos furores *Antonij* sed ejus fugam, trepidationemq; canere velit, non putarim *τὸ barbarum* hic appositè exponi posse *Phrygium*, neq; ob eandem causam *Lydium*, qui Bacchicus est & mollis, contraq; nimias animi curas tædiaq; repertus; sed *mixolydium*, qui auditores graviore efficit animo, contractioreq;, ut dicebamus ex *Aristotele*; à quo dissentit *Plutarchus*, qui *Mixolydium* cōcentum affectibus refertum & *Tragœdiis* aptum facit. Reperisse eum primam *Sappho* *Aristoxenus* autor est, ab ipsaq; *Tragicos* didicisse, qui postea conjunxere *Mixolydios* modos cum *Doriis*, quorum alteri majestatem atq; auctoritatem, alteri affectus afferrent. *Damon* verò Atheniensis, ejus offensus gravitate adeò flexisse eam dicitur, ut illi contrariam fecerit: quam iccirco *Lydiam remissam* dici voluit.

Dorica igitur (ut pauci multi connectamus) erat apta animis componendis, perturbationum fluctibus æstuantibus, unde & *Aristoteles* sanxit pueros docendos *τὴν δωρικήν*, quia media sit καὶ πρὸς τὴν ἀνδρείαν μάλλον. Hanc *Plato* in *Lachete* Harmoniã vocat *μόνην ἑλληνικήν*, solã Græcã: *Æolica* exultationibus; *Ionica* vetus aspera, nova mollis. *Phrygia* & *Lydia* proxima, utraq; acuta, hinc luctib. adhibitæ, quemadmodum i. *Olym-*

pum

rum ferunt cecinisse *Lydiis* modis *Epicedia*. Alii *Menalippide* attribunt. Contra *Niobes nuptiis*, verum aliorum more, *Pindarum* accommodasse *Lydios* modos scripserunt.

Lucianus in *Harmonide*. καὶ ἐκάστης, αἰτ, ἀρμονίας Διαφυλάττειν τὸ ἴδιον. τῆς Φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίας βακχικόν. τῆς δωρῶν τὸ σεμνόν. Athen. li. 14. mentionem inijcit ἀρμονίας τῆς λοκρῆσι, quam animi affectus & mores scribit indicare.

Postremo Scaliger *Legum* (νόμων) *musicarum partes* omnibus modis communes facit has: *θέσιν*, soni demissionem in bisyllabis, *ἄρσιν* in trisyllabis, *βάσιν* æquabilitatem eodem tenore procedentem in pæconibus & proceleumatibus.

Συζυγίαν & *διποδίαν* reipsa dicit idem. Sed in longis pedibus *διποδία* non dicitur: breves enim unico tantum metro comprehenduntur. *συζυγία* autem tam in *δισήμοις* & bisyllabis, quam *τρισημοις*, trium temporum & polysyllabis. Commune enim nomen ad utramque conjunctionem & longiorum & breviorum.

Plutarchus lib. de *Musica* de tibicinum nomis scribit. Traditum est., inquit, *Olympum*, cum esset tibicen, è *Phrygia*, tibicinum *nomum* fecisse in *Apollinem*. Hunc *Olympum* ajunt avum fuisse eorum, qui descenderunt à primo *Olympo*, *Marsyæ* discipulo, qui nomos in Deos fecit. Is enim cum amasius esset *Marsyæ*, & ab eo artem tibia canendi didicisset, harmonicos nomos in *Graciam* intulit, quibus nunc *Græci* utuntur inferiis Deorum.

Verum quia alibi plura scripsimus de *Harmoniis*, hinc *calamum* scriptionemque sistamus.

CAPUT IX.

DE PERITIS quibusdam Tibicinibus &
Auletices cultoribus.

Huit olim apud *Græcos* omnes summo in pretio Musica, ideoq; tibicinum artem, summo studio discere cupiebant, eratq; auletice ipsa, ut loquitur *Athen.* lib. 14. *ὡς ἰσθ' ἄσθε*.

Itaq; Chamæleon Heraclætes in lib. quem Exhortatorium inscripsit, tradit LACEDEMONIOS ac THEBANOS omnes huic arti operam navare, prætereaq; suo sæculo HERACLEOTAS, qui Pontum incolunt & ATHENIENSIVM splendissimos ut CALLIAM Hipponici filium, & CRITIAM Callæschri. Telestes enim in Argo tanquam divinam, hanc artem extollit, *τὰν δ' ἔν,* ait, *ὡς θεοτάτων ἑρμῶ &c.*

Hanc artem maximè divinam, Bromio concessit veneranda dea (*Minerva*) sublimis & elatus spiritus, cum eleganti & arguta velocis manus celeritate. Laudi namque est tibicini *ἁχειρία καὶ ταχυχειρία*, apta & velox manus motio vel agitatio.

Hinc multi quoq; PYTHAGORICI hanc artem exercuerunt, ut EUPHRANOR, qui de tibijs librum conscriptum reliquisse memoratur, & itidem ARCHTAS. Aristophanes in convivatoribus, quanto studio huic arti quondam incubuerint, palam facit, cum ait: *ὅστις δ' αὐτὴν αὐλοῖς καὶ λύραις καταπέτεμεναι χρώμεν,* εἶτα με σκάπην κελεύεις. *Cum ejus gratiâ tibijs lyrisq; tractatis mihi obtrita manus sint, fodere nunc jubes.*

Tibiarum item ALEXANDRINI erant peritissimi. Nec earum solum, quæ virgineæ puerilesq; vocabantur, sed earum etiam, quas viriles, perfectas, citharisterias, dactylicas &c. dicebant, referente *Philip. Camer. cent. 1. oper. subcis. cap. 18. & Athen. lib. 4.*

Notatu dignissimum est Hedyli Epigramma de Theone ipsiusq;

filio THEONEM *μόναυλον* appellat, qui monaulo sciret canere, metri lex vetabat dicere *μοναύλης*.

Τῷτο θεῶν ὁ μόναυλος ἔπ' ἡρίον ὀγλυκὺς οἰκῆι
 Ἀυλητῆς μίμωκὴν θυμέλησι χάρεις, &c.

Hos Græcos versus interpres *Athen. lib. 4.* sic vertit.

*Hoc Theon Monavlus sub tumulo festivus situs est
 Tibicen, mimorum etiam in pulpitis ipsa gratia:*

Cæcus initio senectutis. Gnatum ille Scirpalum,

Adhuc infantem Scirpalum Eupalamm,

Natales suos cantans: ut qui potuerit (riperc.)

*Vel primoribus in hac arte viris ejus venustatis gloriam præ-
 Glances musæ consuetos lusus ille tibia personabat*

Et inter juvenes lepidum compotorem Battalum,

Vel Cotalum etiam, vel Pancalum: at Theoni

Calamavlitæ jam dicite, vale Theon.

Ad quos versus *Hedyli, Isaac. Casaub.* in *Athen. lib. 4. c. 14.* hæc annotat:

Ευπαλάμης Græci vocant homines manu solertes: Poëta ait: *Scirpalum* nomen hoc filio suo imposuisse, animo præfagientem futuram illius *τῆς αὐλητικῆς* peritiam. *Tibicinum* enim & eorum omnium, qui tractant organa *ἐν τῷ τὰ καὶ ψηλαφῆτα*, eruditos digitos esse oportet. Sic paullo post ait *Athen.* *ΕΡΙΓΟΝΙΜ* fuisse *μυσικώτατον κατὰ χεῖρα*. Significat & versu 6. cantilenarum illius dulcedinem. Et postea ait nomen *Eupalami* omen habuisse & evasisse illum tibicinum suavissimum. Ille enim tibia canebat musto ebria ludicra deorum, v. 7. *Battalus*, *Catalus* & *Pancalus* nomina sunt sodalium *Theonis*, sive *Eupalami*, qui soliti dies condere cum ipso potantes, meritò igitur Poëta illos testes ciet dulcium *Theonis* modulaminum.

Nobilis arte inflandi tibias fuit *CEPHESIAS*, cujus, cum aliquando discipulū cecidisset, qui contentius æquo inflasset tibias, elogium hoc sanè divinū: *ὄκ ἐν μεγάλῳ το εὖ ἀλλ' ἐν τῷ εὖ, τὸ μέγα.* *Scal. lib. 1. Poët. c. 18.*

Thebis *Bœotijs* posita est statua *PRONOMI* tibicinis, qui unus maximè appositè omnium ad aures multitudinis per mulcendas tibijs cecinit: & totius corporis motu mirificè spectatores in theatris delectavit. Huic

viro

viro Thebani & *Epaminonda Polymnidis filio* in eodem loco Itatuas posuere, Pausania teste in Bœoticis. Unde distichon illud:

Ἑλλάς μὲν Θῆβας προτέρας προύκρινεν ἐν αὐλοῖς
Θῆβαι δ' πρόνομον, παῖδα τὸν οἰνιάδην.

SACADAS tibicen, primus Pythicū carmen Delphis cecinisse scribitur, & *Apollinem* iratum tibicinibus, propter *Marsyæ* & *Sileni* certamina, reconciliaſſe, apud Paus: in Corinth. ANTIGONIDES Satyri F. Thebanus tibicen calceamentis Milesiis & lascivioribus primum usus est. Hujus meminit Plinius. Idem, ut est apud Cic. in Bruto, discipulo frigenti apud populum dixit: *Mihi cane & Musis*. De eo vide non nihil apud Gellium.

ISMENIAS Choraules peritissimus, *Antigenidis* discipulus, teste Boëthio, multis ægritudine laborantibus omnes animi molestias absterſit. (ut supra c. 15. Membri 1. dictum) *Graviores enim animi motus musico concertu demulceri componiq; ignorat nemo*. Illustre & certū in Saule est exemplum, omnibus Christianis notum, ut alibi dictum. Et Apollonius in historijs mirabilibus scribit ex Theophrasti sententia, *μουσικήν πολλὰ τῶν πρὸς ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα γιγνομένων παθῶν ἰατρῆυειν. ἰᾶται γὰρ φησὶν ἢ κατὰ ὑλησὶς καὶ ἰσχυιάδα καὶ Ἰππληψίαν*. Et testatur idem paullò post, plurimos adhuc suâ ætate præsertim *Thebanos*, cantionem tibialem ad *morborum medelam* adhibuisse. Galeno *καταυλεῖν τὴν πόπην* est super affecto loco tibia canere. Verūm ut ad *Ismeniam* revertamur, solitus ille erat stellis uti fulgentibus & preciosis, ut ea ars pluris æstimaretur. Itaq; Smaragdū in qua sculpta fuerat Amymone, sex aureis denarijs in Cypro judicatā emit. Et cū duo relati essent, imminuto precio, malè curatū inquit; multū n. detractum est gemæ dignitati. Hujus æqualis & æmulus fuit DIONYSIO DORUS, ut scribit *Plinius* lib. 37. c. 1.

BATALUS Ephesius tibicen, calceamentis fœmineis primus omniū in scena usus est, fractisq; cantibus tibiārū *artem emollivit*. Hinc *Batali* vocantur *homines mulierosi*, & parūm viri homines. Erasmus in Adag.

AGATHON quoq; tibicen, alioqui cantilenarum suavitate commendabilis, sed mollitiei nota famosus. Ab eo *Agathonia cantio* dicitur *oratio blanda magis, quàm fructuosa*. Suidas & Zenodotus.

PHILISTUS Milesius Orator, musicæ primùm operam dedit, evasitq; clarissimus tibicen. Ad oratoriam demum conversus, auditor fuit Isocratis, qui eum *αυλοτρομην* vocabat. *Suidas.*

TELLEN tibicen & Poëta melius, (cujus meminit Diarchus Mefsenius) qui suavitate cantus sequenti proverbio locum fecit: *αειδε τα τελλα ηνθη*, *Cane ea, quæ sunt Tellenis*: quod optima fuissent. *Volaterran.* lib. 20. Anthropolog.

XENOPHANTUS tibicen in funere regis *Demetrii Poliorcetes* carmen sacratissimum accinuit: cui *concinente remigio*, clangor cum modulatione quadam velut in planctu respondit carminū ad tibias ambitibus; ut scripsit *Plutarchus* in Demetrio.

Fuit & alius Musicus, XENOPHILUS, patria Chalcidensis, qui annos 107. vixit, citra ullum corporis incommodum, quæ magna est homini felicitas. Autor *Plinius.*

SCOPELINUS tibicen, *pater Pindari*, Lyricorum Principis; apud *Gyraldum* de Poët. hist.

MIMNERMUS Colophonius Poëta eliographus & tibicen clarissimus: apud *Strabonem* lib. 14. & *Volater.* lib. 17.

EVIUS tibicen Hephæstionis, tanta fuit in existimatione, ut ei ædes restituerit, quas *pueri Eumenis* priores ceperant: apud *Plutar.* in *Eumene.*

LAMIA, ætate *Demetrii* formosa meretrix, tibijs optimè fertur cecinisse, & canendi suavitate magnam apud homines promeruisse gratiam. Quâ arte *Demetrium* Poliorcetem inescavit, ut illâ nihil haberet carius, quod majore benevolentia proficeretur, autore *Plutarcho.*

EVCERUS fuit tibicen, natione Alexandrinus, ut est apud *Cornel. Tac.*

CANUS fuit choravles & tibicen, qui multas pecunias accepit à *Galba*, cum eum in Cœna delectasset. *Mart.* lib. 10. Et concupiscat esse Canus ascavles. Tranq. Cano autem choravlæ mirè placenti denarios quinque; donasse prolatos manu sua peculiaribus oculis suis.

TONIUS nomen fistulicinis pagani apud Mantuanum scribentem in Bucolicis:

*Et cum multiformi Tonus cui tibia buxo.
Tandem post epulas & pocula multicolorem
Ventriculum sumpsit, buccasq; inflare rubentes
Incipiens oculos aperit, ciliisq; levatis
Multotiesq; altis flatu à pulmonibus hausto
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illuc digito saliente vocavit
Pinguibus à mensis Iuvenes ad compita cantu
Saltidico, dulciq; diem certamine clausit.*

PRONOMUS tibicen fuit, qui barba utebatur promissa, & vestitu nimis accurato, adeò ut mollitiei suspectus haberetur.

Macrob. scribit, OCTAVIUM HERENUM fuisse quempiam prima adolescentia tibicinem, qui artis suæ diffusus, mercaturam postea instituerit.

De aliis tibicinibus passim & sparsim dictum, hæc modo scripsisse sufficiat.

CAPUT X.

*De Imperitiis quibusdam Tibicinibus, deq; tibiæ
ὀλιγωρία & contemptu.*

Dervulgato tritum est sermone veriverbium;
Ars non habet osorem, nisi ignorantem: quod ipsum in præsentia negotio verum. Imò nulla res ad tantam pervenit perfectionem, adeò ut imperitæ multitudinis morsus effugere potuerit virulentos, de quâ vere illud dictum: παντός τῆ καλῆ πρᾶγματῶν φαῦλῶν κριτῆς ὁ ὄχλος: Unde antiquitus ignorantie argumentum habebatur à vulgo probari: Cum τοῖς σοχοῦσι ἀρέσκειν sit τοῖς σοφοῖσι ἀπαρέσκειν. Vulgus

namq; de illis rebus, quæ laude digna, imperitè judicat, meritamque laudem detrahit, & contrà laude indignis laudem defert. Unde discipulo suo frigenti apud populum dixit Antigenides, *Mibi & Musis cane*, ut citat Cic. in Buto: & cap. 9. dictum est.

Propterea vulgi applausus & suffragia parvi fecerunt, quod Ælianus memoriæ tradidit de *Hippomacho* Tibicine, qui cum videret à plebe laudari discipulum, quem tamen in arte peccare cognoscebat, baculo tactum desistere, jussit maximum, inquiens, erroris *κεπήριον* & argumentum esse, quòd ab ignarà turba laudaretur. Cumq; Tibicini cuidam applausum fuisset, cōmorareturq; in proscenio adhuc *Asopodorus Phliasius*, Quid hoc? inquit, manifestum certè est, ingens aliquod malū accidisse, quia non alio pacto à pluribus probaretur: apud *Athen.* lib. 14.

Et quod *imperitos Tibicines* spectat, & temerario quodam ausu artem ostentantes, non modo reprehensionis, sed pœnæ meritam quoq; incurrere notam certum est. Hinc in sacrificio tibias inflaturo *instituto* quodam Tibicine, bona ominari me oportet, inquit *Stratonicius*, libemus jam atq; Deos precemur.

Ritibus namq; sacrorum receptum olim, ut cum sacra facerent, abstinerent ab omnibus malis verbis: propterea, qui aderant, monebantur *preconis* voce, *εὐφρασεῖν*, id est, favere linguis, & parcere verbis malè ominatis, attestante etiam *Ovidio* lib. 1. *Fastorum*;

Prospera lux oritur, linguis animisq; favete.

Nunc dicenda bono sunt bona verba die.

Lite vacent aures, insanaq; protinus absint

Iurgia: differ opus lucida turba tuum.

Id verò maximè desiderabatur, cum diis vota facerent: Hinc jocus hic *Stratonici*. Nam cū inciperet tibias inflare Tibicen indoctus & malus, homo facetus significans malum hujus sonum non minùs, quam mala verba, à sacris summoveri debere, quando, inquit, *εὐφρασεῖν* ad preces necessaria, peractis istis, *Diis vota nuncupabimus*, hoc est, postquam tibicen iste inflare tibias desierit: desinebat autem libatione & reliquis sacrorum ritibus peractis.

Telephanem inflare tibiam auspdatum, ut cantionis suæ modos ac so-

num

num benè adaptaret, id ineptè facientem reprehendit, & velut ructare dixit idem *Stratonicus*.

Idem *Phaonem* tibia *Canere* dicebat non Harmoniam, sed *Cad-
mum*. Cadmi vita fuit calamitosissima. Propterea, qui malè & mi-
serabiliter canit, is *Cadmum canit*. Athen. lib. 8.

Et dignas sanè suæ imperitiæ & temeritatis dedisset pœnas *Babys*
frater *Marsyæ* quando *Apollinem* ad canendi certamen provocavit, nisi
Pallas intercessisset, admonens, illum usq; adeò infeliciter & indoctè
tibiis canere, ut omninò negligendus esse videretur, κακίον ait, βάβυς
αὐλεῖ. Quibus verbis commotus & pacatus Apollo, *Babyn* adeò con-
temsit, ut eum ne supplicio quidem dignum existimaret, sed sua po-
tius inscitia satis graviter punitum crederet, unde proverb. natum.
Babys multò deterius cantat, ut scribit *Erasmus* in Adag.

Præterea in quibusdam malè feriatis hominibus imperitia cum
contemptu est, unde illa non hominis, sed bruti vox, *Scytarum Regis*
Atea qui *Ismeniam* (alii scribunt *Hismeniam*) Tibicinem jussit in con-
vivio tibia canere. Stupentibus autem tibiæ modulamine, cæterisq;
plaudentibus, ipse Rex malle juravit se *hinnientem* audire equum: Usq;
adeò aures à Musis remotas, animumq; in præsepibus habebat, non ad
Musicam, sed ad Asinos & Equos audiendos natum; ut autor est *Plut.*
orat. 2. de fort. Alex.

Hunc *Ismeniam* cum audiisset *Antisthenes Cynicus* à quodam depræ-
dicari, ut optimum Tibicinem: At inquit, est homo nequam; Non enim
si probus foret, Tibicen esset. *Plut.* in vita *Periclis*.

Sic in contemptum tibicinum proverbio jactatum fuit apud Priscos,
ut legitur apud *Athen.* lib. 8. *Tibicinibus nihil esse mentis*, his versibus:

Ἄνδρ' ἢ μὲν αὐλητῆρα θεοὶ νόον ἔκ ἐνέφυσαν,
ἀλλ' ἄρα τῷ φυσᾷν χ' ὦ νόος ἐκπέταται.

Id est:

Dii Tibicinibus nunquam mentem inseruere,

Sed simul ac flarint, avolat illicò mens.

De quibus versib. If. Casaub. in *Athen.* lib. 8. c. 4. sic scribit: Non carent dif-
ficultate, inquit, versiculi lepedissimi, quib. negatur mens inesse tibicinibus.

Posteriore istorum versuum dicuntur Tibicines, dum tibias in-

flant,

flant, mentem amittere. Si amittunt, Ergo habent. Quare falsum illud in priore, θεοί νόον σὺν ἐνέφυσαν. Aut igitur commodá interpretatione molliendum, quod dictum videtur duriusculè. Et accipiendum quasi diceret, Datam quidem & Tibicinibus mentem à Diis: sed non firmam, nec perpetuam: verùm quæ tunc illis adimatur, cùm tibus inflant. Aut legendum.

Ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοί νόον εἰσέφυσαν
ἀλλ' ἅμα τῷ φυσᾶν χ' ὧ νόος ἐκπέταται.

Stant ab hac emendatione particulae μὲν & ἀλλὰ, si volumus earum vim rectâ ratione expendere.

Alcibiadem excusant, quòd *tibus rejecerit*, earundemque studium improbarit, non tamen absque ratione, quia colloquia tolleret, & oris deformitatem afferret, adeò ut vix à familiaribus agnosci possit facies. Tum etiam eo nomine vituperasse ajunt *Alcibiadem* tibus artem, quod Numinum quoque judicium induceret: *Palladis* imprimis, quæ quum se cerneret in *Tritonide* palude facie deformari, quum buccas inflaret, tibus infregit.

Melanippides de *Minerva* tibus projiciente, & tibus artem vituperante scribit his verbis: ἔρρετε ἔχρα σώματι λύμα. ἐμέ δ' ἐγὼ κακότητι δίδωμι; Abite in malam rem corporis probra turpia. Egoné animum applicem rei turpi. κακότητα appellat τὴν τῆς προσώπου ἀχημοσύνην, id est, indecoram vultus compositionem tibus inflantium. *Ovid.* lib. 6. Fast.

Ar's mihi non tanti est, valeas mea tibi dixit.

Apud *Plut.* περὶ τῆς ἀοργησίας *Satyrus* ut tibus abjiciat sic *Minervam* monet: ἔτι πρόπει, αἰτ, τὸ χῆμα: τοὺς αὐλοὺς μέθες καὶ θ' ὄπλα λάξου, καὶ γνάθους εὐθιμῶνει. *Clemens Alexandrinus* lib. 2. *Pædag.* προνοητέον δὲ μάλιστ' αὐτῆς εὐχρημοσύνης. ἢ καὶ τὴν Ἀθηναίαν, φησὶν ὁ μῦθος, ἥλις ποτε ἦν, πρὸς μὲν αὐτῆς τῶν αὐλῶν ἀπορρίψαι τὸ ὀπιτερές, διὰ τὸ ἀπὸ πέρας τῆς ὄψεως.

Telestes in *Argo* hac de re ita scribit:

In montium nemoribus divam Minervam,

Deformitatem oris visu turpem exauescentem,

Instrumentum statim è manibus abjecisse.

Athenis quoque fuit *Minerva*, *Marsyam* *Silenum* cadentis, imago,

quod

quod abjectas à se tibias sustulisset; ut scriptum reliquit *Pausanias*.

Aristoteles etiam lib. 8. Polit. cap. 6. potissimum tibias è puerorum institutione abjiciendas censet, tum quia non sit organum ἡθικὸν ἀλλὰ μάλλον ὀργαστικὸν, ad mores mitiores exprimendos & inferendos aptum sed potius ad animos furore quodam Bacchico stimulos accom- modatum. His accedit tibiā hoc habere institutioni & doctrinæ adversarium, quòd tibiæ cantus prohibet ratione uti, τὸ καλύειν τῷ λόγῳ ζῆσθαι τὴν αὐλήσιν. Quocirca, ait, rectè veteres ejus usum in pueris ac liberis hominibus improbarunt, cum antea eo usi essent: posterius verò spreta est atq; improbata tibia, cum jam melius, quid ad virtutem faceret & valeret, quid non, judicare possent.

Tum verò probabilius est, propter quod tibiārum inflandarum disciplina nihil ad mentis agitationem conferat, ὅτι πρὸς τὴν διάνοιαν ἔστιν ἔστιν ἡ παιδεία τῆς αὐλήσεως, *Minerva* autem scientiam & artem tribuamus, hanc dicit esse causam, quod tibias *Minerva* abjecerit, ut diximus.

CAPUT XI.

DE CYTHARÆ & LYRÆ notatione, Inventione, partibus, chordarum numero & circa illam Lacedæmoniorum severitate, modis & cantu.

Ex genere illorum Instrumentorum Musicorū, quæ ὄργανα κατὰ μέτρον quæ fidibus, nervis vel chordis intenduntur, unde & χορδαῖς διειλημμένα, ἔντατρα, κάθα- πτα & ψηλαφητὰ, quæ fidibus intensa attrectantur vel digitis, aut plectro, sive arcu ex pilo equino fides illi- dente. Et inter alia ψηλαφᾶν *Eustath.* dicit esse mu- sicum vocabulum, proprieq; de chordarum contactu dici. *Aristot.* lib. 8. Pol. cap. 6. hæc instrumenta vocat ὄργανα δεόμενα τῆς χειρουργικῆς ἑπιστήμης, id est, quæ scientiam, in manuum opere munereq; positam, desiderant. Ex horum, inquam, instrumentorum genere prima oc-

currit *Cithara*, quam quidam à Lyra vel Testudine separant, atq; illam *Apollini* attribuunt inventori, *Lyra* verò *Mercurio*. Cui ob stare videtur, quod signum *Apollinis*, quod arcum dextrâ, lævâ *Charites* habuit, quarum una lyram, non citharam: altera tibia: tertia fistulam ori admo- veret. Quid quòd *Mercurius* primus commentus esse scribitur ex *Testudine citharam*. Lyram autem antea fuisse *Chelyn*, vel testudinē appellatam memorat idem *Eustathius*. Posset igitur hinc colligi ci- tharam eandem esse cum lyra. Interim tamen videtur inter hæc or- gana fuisse quoddam *discrimen*. Nihil tamen certi de hac re statuere licet, cum promiscuo non rarò usu accipiantur.

Dicta autem fuisse putatur *κίθαρα*, quasi *κινῶσα*, vel *κλῶσσα τὰς ἔρωτας*, ut ex antiquis tradit *Eustath.* Vocatur item *κίθαρις*, quæ vox etiam pro *citharæ cantu*, atque interdum pro ipsa citharistica arte usurpatur. Quod ex *Homero* constat, *Odyss. α.* κύρουξ δ' ἐν χερσὶ κίθαριν ἄριστα λέυ- θῆκε Φημίω, *Præco* autem in manus citharam perpulchrâ posuit *Phe- mio*. *Citharæ cantum* significat *Odyss. θ.* Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε Φίλη κίθαρις τε χοροίτε, semper autem nobis conviviumq; gratum, citharæq; cantus, choriq;. *Iliad. ν.*

ἑτέρω κίθαριν καὶ αἰοιδὴν, alij citharam & cantum, id est κίθαρι- στικὴν scilicet τέχνην citharæ artem alij *Deus* tribuit. Dicitur & cithara alio nomine *Φόρμιγξ*, ut apud *Homer. Iliad. σ.*

Τοῖσιν δ' ἐν μέσοισι παῖσι Φόρμιγγι λιγείῃ ἱμερόεν κίθαριτε.

Hos autem inter medios, puer cithara sonora suaviter cithariza- bat. *Eustathio* hæc vox deducta videtur ὡς τὸ Φορμίμιον, quod per syn- copen dicitur pro *προοίμιον*, *Proæmium*; quod citharædorum est propri- um. Prius enim, quàm cantiones instituant, modos quosdam faci- unt, quibus introducāt & attentos reddant auditores. Alij ita expli- cant, & dictam volunt ὡς τὸ πεηγείσθαι τῆσ' οἴμης, quasi *προοίμιγξ*. In convivijis namq; *Deorum* solitum fuisse *Apollinem* citharam pulsare, de- inde *Musarum cantum*, seu carmina fuisse subsequuta, prodidère. Hinc apud *Pindarum* è secundo εἶδει *Olympiorum ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι* di- cuntur, *hymni* vel cantilenæ, quæ ad citharæ modos canūtur, vel ad quas,

tan-

tanquam ad regulam, νόμοι, vel leges citharœdicæ accommodantur. Eurip. verò scripsit δυσφόρημα ἄπαιν luctuosam calamitatem: quasi, quæ lamentabili & in suavi citharæ sono sit decantanda.

Quo modo *Orpheum* ad inferos, sumptâ citharâ, descendisse, atque cum mirificam quandam lamentationem ob denatam *Eurydicen* cecinisset, lacrymas inferis excitasse memorant.

Λύραν, autem appellatam notat Eustath. quasi λύτρα, ut scribit *Nat. Com. lib. 5. Mythol. cap. 5.* Mercurium, ait, primum fuisse inquit, qui lyram invenit, ut scriptum reliquit *Pausanias* in *Eliacis* prioribus, quam etiam *Apollini*, cum pax inter illos post furtum orta esset, largita est. Unde *Lyra* quasi *lytra* dicta fuit, præmium scil. & compensatio pro bobus.

Et porrò *lyra* inventionem ita describit: *Erat autem* testudo, quæ χέλυς à *Græcis* vocatur, in hunc modum formata, ut ait *Lucianus* in dialogo *Apoll. & Vulc.* cum testudinem mortuam ad ripas *Nili* invenisset, brachia a lapta vit, ac jugum induxit, calamosq; postea agglutinans, & fundo subjecto quodam, ac novem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendens, jucundum quid modulatus est. Id cum in monte *Cyllene* proximo fecisset, mons *Chelidarta* vocatus fuit, teste, *Pausania* in *Arcadicis.* *Nat. Com. Mythol. lib. 5. cap. 5.*

Alij dicunt *tetrachordum* prius invenisse, ac *linum* pro chordis intendisse, quia chordæ nondum essent inventæ. Hanc *septem chordarum* fecit *Apollo*, accommodans ad *Panos* fistulam *Jovis* & *Thymbris* filij. Nam hic lino soluto & adempto chordas intendit, unde dictus est *linum invenisse.* *Nat. lib. 5. cap. 5.* Cujus rei breviter meminit *Nicander* in *Alexipharmacis*:

Ἀυθής ἄν' ἔθηκεν ἀναύδητον τὰς ἐξοῦν
Ἐρμῆος &c.

Id est:

Muta prius fuerat, vocalem reddidit illam.

Mercurius: demptâ carne è testudine, fundo

Brachia bina locat, super his chordasq; tetendit.

Idem *Homerus* testatur hymno in *Mercurium*:

Ἐρμῆος τὰ πρῶτισα χέλον τεκτύνει αἰοῖδον

Mercurius utiq; primum testudinem fabricatus est canoram.
 Postea *lyrae* vel *testudinis fabricationem* his versibus describit:

Πῆξε δ' αἶψ' ἐν μέτροισι ταμῶν δόνακας καλάμοιο,
 Περήνας διὰ νῶτα Διὰ ῥινόϊα χελώνης: &c.

Id est:

Fixit utiq; in mensuris sectis arundinibus calami

Protensis per dorsum in pellem testudinis.

Circa autem pellem extendit bonis consilijs suis:

Accubitos (πήχεις) imposuit, jugum (ζυγόν) autem aptavit ambo-

Septem autem concinnas ovium extendit chordas, (bus.

Verum postquam construxit ferens amabile ludicrum,

Plectro commovebat partim, hæc autem à manu,

Graviter insonuit, Deus autem pulchrè canebat

Ab extemporaneo conatus.

Ex quibus versibus præter alia *lyrae* vel *testudinis partes* percipere licet, quas has numerant.

Πῆχυς dicitur pars citharæ, vel *lyre*, verticillos continens, quibus fides intenduntur & laxantur; ipsi autem verticilli, quibus fides vertuntur & intenduntur, dicuntur κόλλοπερ, item κόλλαβοι, Eustath. κόλλοψ, ὁ ὡς τῆς ὕστερον κόλλαβος, δι' ἃ τείνονται αἱ χορδαί. Quidam scribunt ita dictos ab ipsa materia, ex qua fiunt. Est autem κόλλοψ corium durius, in cervicibus & dorsis bouum aut ovium. Hom. Odys. φ.

ὡς ὅς' ἀνὴρ Φέρμιγγος ἐπισάμβρος καὶ αἰοιδῆς, &c.

Sicut quando vir cithara peritus & cantus

Facile extendit novo in sinu (κόλλοπι) chordam,

Tangens utring; benè retortum intestinum ovis.

Et Lucianus. ἐνάψας δὲ νεῦρα, ἔδδ' ἐκόλλοπι πρὸς ἑψας, ἐμελώδει ἀμυσόν τι καὶ ἀπώδον, quibus verbis significat, Si quis tangat & attrectet chordas, non prius iusta soni proportione verticillis intensas, absonum & à musica alienum concitari strepitum, ἀγκῶνες, item dicuntur cornua citharæ. ζυγός in cithara vel *lyra* dicitur jugum & pars illa, quam sinistra manus amplectitur. Sic observat Theophrastus lib. 5. de plantis, ilicem arborem esse utilem non simpliciter ad *lyram*, verum ad ζυγὰ tantummodò.

Πλήκτρον

πληκτρον in cithara, vel lyra dicitur id, quo fides ejus pulsantur. Pulsant enim radiolo, altera manu fides citharoedi, quod *plectrum* à percussione appellarunt: alterâ manu premunt nervos certis intervallis. Primus *Demopæetus* Sicyonius *plectri officium* ad solam manum transtulit. Quidam ab *Epigono* primum omissum *plectri* usum scribunt. Sic unguibus & digitorum summitate etiam nunc citharæ nervos temperant. Cujus autem chordæ ferreæ, aut ex orichalco sunt, *pennâ* modulantur. Etiam digitalia argentea induerunt, quorum extrema pennarum cuspidibus muniantur.

Lyram autem non *plectri* percussione, sed *setarum* intentarum attritu tangunt, ut scribit *Scaliger lib. 1. Poët. c. 48.* qui, quod supra dicebamus, de *Mercurio Lyrae inventore* ita scribit: *Lyrae inventum Mercurio attribuunt: quum ad aridam testudinem offendisset pedem. Animadverso enim, quem ex intentis nervis ediderat, sono, lineas chordas intendisse. Deinde quum fratris Apollinis furto boves abegisset, iram ac supplicium novo chelys invento redemisse: vicissimq; ab Apolline caduceum accepisse. Hujus hanc vim fuisse quidam scribunt, ut facile pax inter quosvis, eâ virgâ interpositâ, conciliaretur. Ejus cum vellet experimentum rei facere Mercurius, inter duos angues acerrimè inter se dimicantes, illam conjecit, qui repente facti sunt amici, unde virga illa postea geminis anguibus circumvolutis fuit insignita, qui concordie securitatem denotabant, ut memorat *Nat. com. lib. 5. Myth. c. 5. & Servius in 4. Æneid.* sed ad lyram revertamur.*

Acceptam Apollo *Lyram* ad *fistula*, cujus esset author Pan, *modulos* lineis exemplis chordis, atq; *nervis* intentis adaptasse. *Nervos septem* esse numero instituit: quot ipse menses in utero fuisset genitricis. Quam ob causam ἐπτὰκτυπον vocat *Lyram* *Pindarus Pyth. β.* ejus interpres ἐπτάμιτον. Nam eâdem chordâ septem alioqui sonos edimus. Sunt autem *Nervi* vel *chordæ*, fides ex intestino contorto & arefacto, quæ musico instrumento intentæ, pulsu melodicos sonos reddunt. Dicitur & λίνον *linum* chorda citharæ, quod olim ex lino fieri solerent, quemadmodum & μίτοι, vel *fila* à *Philostrato* appellantur, unde ὄργανα κατὰ μίτον vocata dicebamus, sic *Synesius hym. 8. ὑπὸ Δάριον ἀρ-*

μογάν ἐλεφαντο δέτων μίτων λύρας Στάσω λιγυράν ὅπως ἐπεὶ σοι μάχαρ. Ex ferro
 itē & chalybe, & orichalco fieri cōsuevere fides: χορδοτονία dicitur chor-
 darū *intentio* in lyra & instrumentū χορδόνιον, quo chordæ intenduntur.

Sed ut ad chordas redeamus, *οκταυαμ* additam scripsit Aristote-
 les, neque tamen eam, quæ media vocabatur antè, nomen amississe.
 Alii ab *Apolline novichordam* scribunt Lyram editam, à *Musarum numero*,
 ut ait interpretes Arati. Tametsi cum *Decachordo* etiam pingebatur:
 quippe cum Musis esset ipse decimus. Per quem numerum Fulgen-
 tius *decem humana vocis modulamina* denotari affirmat: *nempè* quatuor
 primores dentes, quos lingua percutiat; duo labra, quæ sint veluti cymba-
 la verborum; linguam, *plectrum*, palatum, *cujus concavitas proferat so-*
num; asperam arteriam, *quæ est meatus spiritatis*: & pulmonem, qui velu-
 ti *follis conceptum spiritum reddat & revocet*, Argivi verò *μυλῆαμ* dixê-
 re iis, qui pluribus septenis uterentur. Neque enim jus erat, inquit
Plutarch. lib. de Musica, quondam pro sua cuique libidine, ut nunc, fi-
 dibus canere, neque harmonias & numeros immutare. Siquidem
 singulis carminibus suam retinebant intensionem. Hinc cognomen
 apud Græcos invenerunt, ut νόμοι dicerentur, quasi leges: quòd cujus-
 que intensionis receptam formam violare nefas foret. Hinc glo-
 riari soliti *Lacedæmonii*, se τρις ἤδη σεσωκέναι Διὰ Φθειρομένην τὴν μουσικὴν h. e.
 ter à se musicos esse coërcitos, qui in emendanda veteris musicæ har-
 monia perversè fuerant ingeniosi. Rectè scriptum τρις consentien-
 te historia, quæ in tres Musicos *Terpandrum*, *Timotheum* & *Phrynidem*
 similem ob causam animadversum testatur *Casaub.* lib. 14. c. 6. in A-
 then. Et quidem in senatusconsultò Lacedæmoniorum, quo *Timo-*
theus urbe pellitur, duæ notantur causæ, *primò* quòd veterem musicam
 novis corrupisset inventis: *deinde* quòd indecoris figmentis suis de *Se-*
mela partu juventutis animos corrumperet. Fecerat enim *Semelem*
 in *Bacchi* partu deformiter & indecore ejulantem, nullâ habitâ ratio-
 ne majestatis illius Dei: quem par erat minore matris cruciatu & aliis
 legib. venisse in hanc lucem, quàm è vili popello homunculum aliquem
Casaub. lib. 8. c. 11. Decretū illud *Litius Gyraldus* de Poë. hist. dial. 9. ex *Boë-*
tio his *verbis* recitat, annotante *Camer.* in operis subcesivis cent. 1. c. 18
 Quoni-

Quoni-

Quoniam *Timotheus* Milesius, in nostram veniens civitatem, antiquū cantum negligit, & septichordem citharam averfatus, multarum vocū consonantiam, h. e. polyphoniam inducens, infecit auditus juvenū per *chordarum multiplicatam*, i. e. polychordiam & recentissimum melos induxit, & *variā* pro simplici & ordinata circuminduit modulationē, in chromaticum constituens *melidiosin*, pro *enarmonio* faciens antistrophon alternam; accitus verò in Eleusiniæ Cereris certamen, indecentē dispersit fabularum successione; *Semetes* n. dolores non sat justè juvenes docuit: Edoceri dicimus de his Reges & Ephoros, accusandū esse *Timotheum*, reassumendam verò undecim chordarū lyram excidentes superfluas, relicta septichordi cithara, ut quivis intuens urbis gravitatem, caveat in Spartam inferre quidpiam inhonestarum, indecentiumque consuetudinū.

Sic *Marc. Tull.* z. de leg. succinctè scribit: Illa severa Lacedæmon nervos jussit, quod plures quam septem haberet in *Timothei* fidibus *incidi*. Nec tamen defuerunt, qui autores essent, *Timotheum* eum invidiam novitatis à se depulisset, producta in medium vetusta *effigie Apollinis*, in ipsa urbe Lacedæmoniorum inventa, lyram tenentis, quæ *novem nervos* haberet, fuisse absolutum, ut notat *J. Casaub.* d. l.

— Porro *cithara figuram apud Græcos* primū fuisse concinnatam *Cepionis* tempore, qui *Terpandri* fuit discipulus, scribit *Scaliger*: fuitq; hæc ipsa appellata *Asias*, propterea quòd à *Lesbiis Asianis* fuerit importata. Hanc *Hieronimus* autor est effici solitam in modum Δ literæ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus tinnulisq; ictibus in diversis modis concitari.

Cruquius ad *Od.* 10. lib. 1. *Carm. Horat.* inquit: Ex *Idiomatis Italico, Alemanico, Gallico, Flandrico* lyra ad huc suum nomen habet integrum, namq; & incurva est & $\delta\epsilon\lambda\tau\omega\tau\grave{\epsilon}$ figuram præ se fert intuenti propiùs. *Citharam* esse volunt vulgò nominatam *testudinem* à forma testæ ejus animalis; $\chi\acute{\epsilon}\lambda\omega\upsilon$ *Cisthæ* aut potiùs *citherne*, quæ vox à *cithara* paucis immutatis deducta videtur.

Legem a. pulsandæ *citharæ* dedisse ferunt *Olympum Myfium*, Poëtam melicū & elegiarum. Ante *Archilochū* certos modos, vel νόμοις *citharæ*

dicos

dicos *Terpander* instituit, quos à se & à discipulo vocavit κηπίονα & τερπάνδεμον.

A regionibus doricis duos, Βοιωτίον & αἰόλιον: iccirco quia in Bœotia extitisse creditus est primus citharædus *Amphion*, Jovis & Antiopes filius quem in Musicorum breviario, principem citharæ & citharædicæ Poëseos architectum appellat *Heraclides*.

A temporum autem celeritate duos τεροχᾶιον & ὄξυν qui multis constabat pyrrhichiis, & septimum τετραοιδόν, qui erat ex horum quatuor compositus, Æolio, Terpandrio, Cepione, Bœotio. Idem *Terpander* primus adjecit ad Heroicos versus *Lydios* modulos. Et *Timotheus* Milesius Terpandri aut Neomyssi filius citharædus, Euripidi cœvus, sub Philippo Rege Macedonum, scripsit præter alia Nomos citharædicos multis versuum millibus. *Scalig.*

Partes verò κίθαρω δικάνοµα, Terpandro dividente, hæ sunt, ut est apud Pollucem. ἔπαρχα, præludia, ἐπαρχεῖα initia, μέταρχα, κατὰ τροπα *fuga*, μετακατὰ τροπα inflexiones, ὀμφαλός *medium*, σφραγίς *sigillum*, ἄρχειον ὅτι λόγος ἐξ ἀρχῆν musicum verbum est, & citharæ sonos & modos inchoanti peculiare, ut *odyss. d.*

Μολπῆς ἐξ ἀρχῆν τῆς ἐδίνεον κατὰ μέσσης.

Cantum incipientes saltabant in medium.

Hinc *Stesichorus* Musam vocat ἀρχεσί μολπον h. e. cantiones incipientem. *Pindarus* autem præfationes sive proœmia, ἀγχιχορηγ, quod choris & saltationibus præeant

Is *Casaub.* lib. 4. c. 27. in Athen. manifesto esse falsum scribit τὸ ἐξ ἀρχῆν τῆς φόρμιγγος esse ἴδιον. Periti enim sermonis Græci sciunt, verbum hoc de omnibus promiscuè dici posse, qui faciendi aut dicendi aut canendi exemplum aliis præbent, ut in choro facit κορυφαῖος. Solent etiam citharædi, ut & alii Musici, discipulis suis proponere, quas TABULATURA S vulgus nuncupat. Ex sunt descriptiones phtongorum, ex quibus composita fuerit alicujus cantici harmonia. Res sanè pulcherrima & ingeniosissima: nam ea est quasi scriptura tonorum & foni.

Hujus præclari inventi auctorem facit *Eresius Phanius*, nobilis peripati-

ripateficus, *Stratonicum* cioharædum, & τῆς κιθαρῆς διδάσκαλον: quādo lib. 2. de Poët. *Stratonicum* Atheniensem, scribit, existimari primum omnium nudis citharæ sonis, quos vox non comitaretur, multas fides adjecisse, primumq; docuisse concentus musicos ac (διάγραμμα) numeros, varietatesq; designasse: *apud Athen.*

Græcis autem διάγραμμα συστήσασθαι est *Phthongorum systemata*, ut musici appellant, *in tabula describere*, ac spectanda oculis exhibere. Unde manavit proverbium de eo, qui dicit idem sæpius, & ut Poëta ait, *eadem oberrat chorda*, ἀφ' ἐνός διαγράμματος αἰεὶ τὸ αὐτὸ ὑποκρέκει. Vehementer namq; Musicis foedum est, in iisdem fidibus sæpius hære. Unde *Horatius* in arte Poëtica inquit:

Et citharædus

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.

Præterea ad illa *Horat.* lib. 4. *carm.* Od. 3.

O testudinis aureæ

Dulcem quæ strepitum Pieri temperes.

Annotat *Cruquius*. *Hoc ipsum*, inquit, *est chordarum seu fidium proprium.*

Nam ψάλλειν, quod est τῶν κιθαρῶν δῶν κυρίως, ὅτι τὸ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἀπλεῖσθαι, ut ait *Suidas*, Id est, *citharædorum est proprium, qui extremis digitis chordas tangunt.* Musici enim dicuntur suas χορδὰς ψάλλειν apud *Aristot.* in probl. vel simpliciter ψάλλειν: ut est apud *Plutarch.* in *Pericle* πρὸς τὸν υἱὸν Ἰππιτεροῦς ψήλαντα, qui suaviter fidibus tactis luserat. Et chorda dicitur φάλλεσθαι, quæ tangitur, movetur & impellitur. Hinc ὄργανα ψαλλικὰ & Ἰπιψαλλόμυρα, quæ pulsantur à psallente.

Tandem ut de *Citharæ cantu* aliquid dicamus, *Stesandrum* Samium, scribit *Timomachus* in *Cypriacis*, multum artem auxisse, primumq; Delphis cithara *Homeri* pugnas cantavisse. Alij *Oenopam* ad citharam primum cantasse, eum post imitatis *Achivo* *Polluce* & *Cynethensi* *Diocle*. Citharæ cantum innuit etiam *Poëta Venusinus* lib. 1. *Carm.* Od. 15.

Imbelli cithara carmina divides.

Bbb

Cithara

Cithara, ut notum, *inepta* est rebus *bellicis*, ut quæ tubas & lituos requirunt, sed *apta mensis* ad hilaritatem & saltus. Unde Briscis ad Achillem scribit epist. 3. Heroid. mollicie ipsi incufans;

Et si quis quærat, quare pugnare recuses:

Pugna nocet: cithara, noxq; Venusq; juvant.

Dividere autem *carmina*, esse videtur quibusdam, carmina per citharæ nervos partiri, quod citharædi faciunt, cum modulantur, nunc enim hanc, nunc illam chordam carpunt, & de cantilena huic & illi chordæ aliquid impertiunt. Hoc modo per citharam carmina dividuntur: vel potius cithara carmina canuntur audientibusq; dividuntur.

Stuckius lib. 3. antiq. conviv. c. 20. Apud *Hebræos* *Poretim* dicit proprium esse fidicinū, qui minutatim singula verba cantici instrumento musico accommodant & applicant, quod ferè fit imminutione, *Gallice* *frendons*. *German.* *Leuffln* sive *risli*, appellantur. Præterea sigillatim explorandæ chordæ instrumenti musicis & ad concentum harmoniamq; ejus quod canitur accommodandæ sunt. Hoc verbum usurpatur *Amos* 6. ubi *Arias* putat genus cantionis *diatonicum* significari, quod ad voluptates magis & ad permulcendas aures natum esse videtur quod minutis temporum sectionibus, & modulis crebrioribus, præter vocum consonantiam, cætera *avium garritus* imitetur. Nudos verò & solos absq; hominis voce *citharæ cætus*, *Menecharmus* ait, primum invenisse *Aristonicum Argivum*, qui *Corcyræ* habitavit sæculo *Antiochi*.

Notatu deniq; dignissimum est, quod scribunt, *Aspendium* Citharædum *novum* citharæ ludendi modum invenisse, *uxa tantum sinistra* nimirum manu, reliquis citharædis utriusq; manus fungi solitis officio, tenentibus *dextrâ* plectrum, id quod *FORES CANERE* appellabant: *sinistris* verò digitis chordas carpentibus, *INTUS CANERE* vocabant. Difficile igitur visum est, quod *Aspendius* citharædus faciebat, qui nequaquam utraq; utebatur manu, sed totam cantionem *intus* & *sinistra* tantum manu modulabatur: atq; ita tacitâ leniq; modulatione sinistra contactis chordis, cantilena peragebatur, ut vox ad citharædum duntaxat, aut proximè assidentem perveniret. *Aspendius*

quod;

quoq; est civitas Pamphylia teste Stephano: Inde *Aspendij* dicebantur, apud quos citharædi hoc artificio præcelluisse videntur, ut refert *Erasmus*.

Tandem citharæ sonum *Aristonicum* Argivum introduxisse scriptum reliquit Menecharmus. Coronidis loco huic capiti de cithara & lyra adjiciamus *encomium lyrae*, cui ob harmoniæ & sonorum in ea perfectionem hominis vitam persimilem asseruit *Euryphamus* Pythagoræus. Lyra enim his *tribus eget, constructione, concinnitate, contractatione*: quibus respondent *in viro felici, facultas, habitus & actio*, quorum absolutio sine internis externisq; instrumentis servari non potest. *Piccol. grad. 8. Phil. mor. cap. 10.*

De Lyra apud Philostratum in Iconibus hæc legantur:

Lyram pulcherrimum inventum geminis cornibus jugo, & Chely primus Mercurius compegisse, & post Apollinem ac Musas Amphioni Thebano dono dedisse perhibetur. Is autem Thebas nondum muris cinctas habitans, cantus misit in lapides, & audientes lapides concurrunt. Hæc enim picturæ insunt. Primam igitur lyram despice, an pro dignitate picta sit. Cornu nanq;, capræ esse petulcæ Poëtæ ajunt: ipso autem cornu, musicus quidem ad lyram. Sagittarius verò ad sua utitur commoda. Lingua quibus lyra indiget, ex buxo, omnia valida ac levia. Ebur in nulla est lyrae parte Hominibus elephantem adhuc, & ad quid ejus cornibus uterentur ignorantibus, & Chelis nigra quidem, sed adfabrè, & ut rei natura exigit, perfecta est, orbis flavis inter se umbilicis adnexos circumdata. Nervi autem partim quidem magadi appositi sunt; umbilicisq; occurrunt, partim verò sub jugo cavi videntur. Hic utiq; ipsorum habitus aptissimus, cum directi in lyra reclinentur. Amphion autem quid ait? Quidnam aliud, quàm canit, & altera manus, mentem ad lyram revocat, ipseque tantum aperit dentium, quantum canenti satis est. Canita. (puto) terram, quæ cum omnium genetrix, ac mater sit, muros sponte præbeat. Coma a. per se quoq; jucunda, fronti quidem oberrans, unà verò cum lanugine secundum aurē descendēs, auriq; nescio quid præferēs, ac cum

mitra multò suavior, quàm gratias elaborasse Poëtæ ferunt. Dulcissimum ornamentum, & ad lyram postremum Mercurius amore captus, utroq; Amphionem munere mihi profecutus videtur. Chlamys prætereà quam gestat, à Mercurio & ipsa, neque enim uno constat colore, sed mutat, ac juxta irim variat. In edito autem sedet, pede quidem terram concinnè pulsans, dexterâ verò nervos plectens. Canit & altera manus, in rectum promissos habet digitos, quod solam plasticen ausuram crederem. Estò, quæ vero ad lapides pertinent, quomodo habent? Omnes ad cantum concurrunt, & audiunt, ac murus fiunt: & hic quidem jam exædificatus est, hic verò ascendit, ille nuper prævenit. Ambitiosi, ac suaves sunt lapides, musicæq; obsequentes. At murus portis septem, quot lyra tenoribus constat.

CAPUT XII.

*DE VARIIS Instrumentis, Lyrae & Citharae proximis,
de Scindapso, Helicoæ, Barbitō, Trigono, Sambuca, Phœnice,
Nablo, Pandura.*

Similitudine affinia Lyrae fuere plura alia organa Musica. *Σκίνδαψος Scindapsus* fuit instrumentum musicum τετραχορδον, ejusq; chordæ ex *aurichalco* feriri solitæ, quos *mulieres* præcipuè *usa* traduntur. Numerus chordarum Lyra inferior: usus idem. Unde epitheton additum à Theopompo Colophonio:

*Σκίνδαψος ἡ λυρόεντα μέγαν χείρεσσι τινάσσων
Ὁξήνον, προμάλοιο τε τογμένον ἀξήεντος.*

Id est:

*Scindapsum magnum lyrae similem manibus pulsans & exacuens
(acutiorē sonum moliens) ex viridi novellaq; myrica fabricatum.*

In

In secundo versu Casaub. legit ὄξύϊνον *fagineum*. Nam ὄξύα Theophrasti, quam sciscimam indigitavit Theodorus Gaza, iudicio eruditorum *fagus* illa est, operibus ligneis apta arbor. Ex hac arbore factum Scindapsum ait Poëta.

Sed videntur ad scindapsi fabricam non unius generis ligna desiderata. Ideò addit περιμάλοιο τετυγμύον αἰζήεντ^Θ, elaboratum è ligno *promali grandis*. τετυγμύον interpretatur Casaubonus non de præcipua Scindapsi materia: sed de ligno ad quasdam partes necessario. Apud Laërtium *Scindapsus* sumitur pro vilissimo instrumento.

Ἐλικῶν *Helicon* alterum instrumentum, à *Musarum monte* nomen ducens, & chordarum numerum à numero earundem. Ἐννεάχορδον igitur vel novem chordarum fuit ὄργανον: quemadmodum scripsit Ptolem. lib. de Mus. quarum chordarum tres sunt Εἰς Διὰ πέντε ἢ τρεῖς ἢ πέντε seu hemiolii & τρεῖς Διὰ πέντε. Ab hoc instrumento *Musas* dici ἑλικωνιάδας quidam putant, quòd hoc ipso impensè gaudeant.

Βάρβιτ^Θ, vel Βάρβιτον, *Barbytus* vel *Barbytum*. Instrumentum fuit musicum, multis intentum chordis, unde & Theocritus dixit Βάρβιτον ἐς πολύχορδον. Neanthes apud Athen. lib. 4. τὸ Βάρβιτον esse tradit *Anacreontis εὐρεμα*, inventum: hoc multum est usa *Sappho* & *Alcaeus*. Gravis ei sonus extitit & aptus *Doriis*: quocirca Pollux etiam Βαρέμιτον dictum prodit, quasi quòd Βαρεῖαν τὴν Φωνὴν vel Φθόγγον gravem sonum reddit. μίτρες etiam fuisse vocatas τὰς νῦν λέγεις alibi diximus, quoniam ante nervorum usum *lineis* utebantur staminibus.

Hujus mentionem facit Horat. lib. 1. carm. Od. 1.

— — *Si neq; tibias*

Euterpe cohibet, nec Polymneia,

Lesboum refugit tendere barbiton.

Et Od. 32.

— —

age dic Latinum

Barbite carmen

Lesbio primum modulate civi.

Significat primum *Alcaum* barbiton usum, unde *Lesboum* vocat ab

insula Lesbo, propter Alcæum & Sappho egregios *Lyricos ex ea insula* oriundos. *Tendere* autem, ad *fides* pertinet, quibus barbiton tenditur plectrisq; sive radiis percutitur. Unde *Halycarn.* lib. 7. *βάριτα κέκεν* idem quod *βαρβιλίζειν* barbiton pulsare, quod apud *Athen.* etiam lib. 4. est *ὄργανον ἐντατόν, καὶ πολύχορδον*, instrumentis intensum, & multarum chordarum & citharæ genus gravius aliquanto sonantis.

Trigonon est instrumentum musicum, à triangulari figura nomen habens. *Juba* lib. 4. *hist. theatr.* à Syris repertum fuisse tradidit. *Athen.* lib. 15. *τρίγωνον εἶδον ἔχουσαν, ἢ τ' ἤδε πρὸς ἀντὶ μέλθ' Ἰωνικὸν ἔστι.* Video habentem Trigonum, quo numeros *Jonicos* modulatur. *Athen.* lib. 4. inquit: *Alexander* ingenii sui tale quidam documentum publicè *Rome* præbuit in eo, quod *Trigonon* vocant, instrumento, ut ad insaniam usq; Musices studio inflammaverit Romanos, (*μισσομανεῖν* dicitur) multiq; numeros ejus ac *κρῆσματα* pulsus etiamnum recordantur. Hujus Trigoni in *Musis Sophocles* meminit.

Griefippus Adulteris nocturnas cantiones est commentatus, quibus evocent fœminas, *trigono* & *Sambuca* ludentes. *Athen.* lib. 14. *Sambucam* autem, sive *Sambicam*, quæ triangularis citharæ species est, *Lyrophœnicem* appellant. Hujus inventorem fuisse *Ibycum* Rheginum affirmat, quemadmodum & Trigoni, *Heanthes* Cyzicenus lib. 1. de *Horis.* *Polyd.* lib. 1. c. 15. Ab ipso *Ibyco* instrumentum *Ibycinum* fuit dictum, quo *Galli* & *Romani in militia* usi fuerunt. Apud *Athen.* lib. 14. dicitur *ἰζύφθορος εἶναι μουσικὸν ὄργανον τὴν σαμβύκην καὶ τετράχορδον*, acutum ejus esse sonum, & quatuor fidibus tensum organum.

Sambucam quoque usitatam scribit *Parthis* & *Troglodytis* *Euphotion.* Certum autem est, vetustissimos *Orientis* populos eo organo fuisse usos: inde transit postea ad *Græcos* res & nomen *Daniel* *Propheta* cap. 3. *ἢ εὖν ἄρα ἀκήσητε τῆς σάλπιγγος, σύριγγος, καὶ κίθάρης, σαμβύκης τε,* cum audieritis vocem *Sambucæ.* In *Chaldaico* textu est *שַׁבְבָּע Sabbeca.*

Semus Delius libr. 1. *Deliadis* scribit: *Sambucâ* primam usam

fuisse

fuisse *Sybilam*, nominatumque sic fuisse illud instrumentum à *Sambyce* inventore quodam.

Hieronymus ad *Dardanum*, modum conficiendi Sambucam ostendit quodammodo. *Sambuca* (inquit *Porphyrus in Ptolomæi harmonia*) triangulum instrumentum est, quod ex inæqualibus longitudine, sicut & crassitudine nervis efficitur. Hinc *Sambucistria* dicitur, quæ hoc instrumento ludit & utitur. *Euphorion* scribit lib. de *Isthmiis*, apud Mytilenen ex Musis unam cum Sambuca videri, *Lesbothemidis* opus.

Phænicem Ephorus & Scammon lib. de Inventis, instrumentum vocant, repertum à *Phænicibus*, ideoque sic appellatum ab inventoribus. Semus autem *Delius* lib. I. *Deliadis* ita vocatum censet, quia ejus artifex cubitum è palma, quæ Deli est, fabricatus sit, *Διὰ τὸ ἐκ τῆ ἐν Δήλῳ Φοίνικος τῆς ἀγκῶνας αὐτῆ ἐξεργάσασθαι.*

Nabulum esse *Phænicum*, vel *Hebræorum* inventum, ipsum nomen indicio est, inquit *Casaubonus*. De Nablo ait *Sopater*, *νεῦ, Sidonii Nabli fides sunt corrupta*, in Portis:

ἔτε τῆ Σιδώνου νάβλα

λαρυγγόφωνῳ ἐκπεχέδωται τύπος.

Interpres sic vertit. *Neq, Sidonii Nabla strepitus è faucibus personans fidibus excitatur.* Organi excavatam & carinatam partem alveo similem ita vocat. Ap. Athen. *λαρυγγόφωνῳ τύπος*, inquit *Casaub.* *periphrasis est fidium, per quas intentas sonus editur, ut per guttur vox prodit. ἐκπεχέδωται* dicuntur absque dubio *fides*, quando longo usu ipsarum sonus minuitur & deficit. Idem *Sopater* in *Mystaci* servulo scribit:

νάβλας ἐν ἀετρεῖς γραμμάτων, &c.

Id est:

Inter alia Musicorum instrumentorum *Nablas* suaviter canorus est: cujus lateribus affixa lotus inanima, emittit spirantem & animatam musam voluptatemque affert, chorum versus decantantem exhilarans ac Bacchico furore commovens.

Εὐάζων

Ευάζων vox alludit ad illud Virgilii,

— — — — — *Evantes orgia circum.*

Hinc apparet in *Orgiis Bacchi*, animos eorum, qui festum celebrarent, *Nablis* ad choreas & tripudia *Phœnices* in citare solitos: Hinc diminutiva vox *Nablium*, cujus fecit mentionem *Ovid.* 3. de arte amandi:

*Disce etiam duplici genialia nablia palma,
Vertere, conveniunt dulcibus illa modis.*

Protagorides quoque lib. 2. de festis conventibus, qui ad *Daphnes* fiunt, instrumenti Musici, quod *Panduram* vocant, meminit.

Pythagoras, *Trogloytas*, inquit, *Panduran* ex ea *Lauro*, quæ in mari gignitur, fabricare. *Euphranon* lib. de *Isthmiis* scribit quos nunc *Nablistas*, *Panduristas* & *Sambucistas* vocant, nullis uti novitiis instrumentis, fidiumq; gravi sono: *Barbiton*, cujus meminere *Sappho* & *Anacreon*, *Trigona* & *Sambucas* esse procul dubio. Ex quibus perspicere licet, unum ac idem instrumentum non rarò pluribus vocari & indigitari nominibus.

CAPUT XIII.

DE MAGADI, Pectide Psalterio, Epigoneo, Tripode, &c.

SUprà de tibiis mentionem fecimus *Magadis* ut tibiæ & attigimus dubitationem, an tibiæ vel citharæ genus sit, ibidemque, adduximus testimonia, quæ stant à tibiæ parte.

Duris lib. de *Tragœdia* dictam *Magadin* vult à *Magdo* *Thrace*. Apud *Athen.* 25. 4. numeratur inter instrumenta, quæ tensis fidibus sonora sunt, μάγαδιν οἶδα δὲ ὅτι καὶ μάγαδιν ὄργανον ἐστὶν ἐν ταῖς, καθάρως καὶ κίθαρα, λύρα, βάρβιτον. Novi & instrumentum *Magadin*, quod fidibus intenditur, quemadmodum cithara, lyra, barbitos. Et alicubi dulcissimus *Anacreon* inquit: ψάλλω δ' εἰκοσιχορδαῖσι μάγαδιν ἔχων. *Magadin* habens, viginti fidibus cano. Nota chordarum numerum.

Idem

Idem Anacreon *Magadin*, inquit, instrumentum dici, cantionibus aptum ψαλτικὸν ὄργανον, à *Lydis* repertum: quamobrem *Lydiæ* mulieres psaltrias & cantatrices vocari *Ion autor est in Omphale: Ἄλλ' αἱ Λυδαὶ ψάλτραι παλαιθετῶν ὕμνων αἰοῖδοι τὸν ξένον κοσμήσατε.* At vos *Lydiæ* psaltriæ veterum Hymnorum cantatrices ornate hospitem.

Euphorion in lib. de *Isthmijs* scribit, *Magadin* priscum esse instrumentum, seroq; admodum ejus mutatam esse fabricam unà cum nomine, vocatumq; fuisse à posteris *Sambucam*, frequentissimum id esse apud *Mityleneos* à *Lesbothemide*, antiquo statuuario unam ex *Musis* sculptant, quæ illud teneret, ut supra c. 12. etiam dicebamus.

Menachmus lib. de artificibus, *Magadin*, ait, eandem esse cum *Pectide* & inventam à *Sappho*, ut mox dicemus.

Telestes in Hymenæo Dithyrambico, *Magadi* quinque esse fides ait: *Alius alio clangore è cornu vociferans*, *Magadin irritabat* (digitorum pulsu velut titillabat) quinque fidium virgis distinctam, manum versans celeriter, unde cursum inquit, eo recurrentem.

Aristoxenus scripsit, *Magadis* & *Pectidis* absq; plectro usum esse in canticis, ideoq; *Pindarum* in suo ad *Hieronē* Scolio, *Magadin* appellasse ψαλμὸν ἀντιφθογγον, (redditum mutuis vicibus: vel è contrarijs vocibus, quales sunt *puerorum* & *virorum*, velut semper concentus adesset, nempe virorum & puerorum.

Phrynichus in *Phænissis* ait: ψαλμοῖσιν ἀντίπασας αἰείδοντες μέλη. Canticumodos personantes reciprocatos.

Sophocles in *Musis*:

πολὺς δὲ φρῦξ &c.

Phryges multi *Pectidis* triangula

Concentus reciprocis voce modulabantur.

Est autem hoc in quæstione etiam positum, cum instrumenta πολύχορδα, quæ multis fidibus tenduntur, in usum tardiùs venerint, quo pacto *Anacreontis* seculo *Magadis* nota fuit.

Sed sciendum, *Magadin* esse antiquum instrumentum, cum discretè *Pindarus* scribat à *Terpandro* excogitatam fuisse *Barbiton*, cujus so-

nus *Lydia Pectidi* æquiparandus fit: *Barbiton* (inquit) *Lesbius Terpan-*
der invenit primus: Cùm in cœnis audivisset, sublimis *Lydiæ pectidis*
canticum, suæ *Barbiton* parem. Jam verò *Magadin* eandem esse cum
Pectide, constat ex *Aristoxeno* & *Menæchmo* *Sicyonio* in lib. de artifi-
cibus, qui *Sappho* *Anacreonte* priorem, ante omnes *Pectide* usam fuisse
scribit.

Euphorion lib. de *Isthmijs* scribit; *musica instrumenta*, quibus multa fi-
des annectuntur, appellatione tantùm esse mutata, & antiquissimum fuisse
illorum usum.

Diogenes verò *Tragicus* in *Semele*, *Pectidem* à *Magade* differre,
scribit.

Artemon lib. 1. de *Bacchica* intelligentia & studio, scribit; *Timo-*
theum *Milesium* opinione multorum *Magadidem* in usu habuisse, au-
ctam fidium numero, ejusque rei causa accusatum illum (ut cap. II.
pluribus annotavimus) apud *Lacedæmonios*, quod veterem *Musica*
labefactaret ac corrumpere, & cum fides supervacuas præcidere jam
esset paratus, quidam, ostendisse stantem apud ipsos exiguam *Apoll-*
nis imaginem, in cujus *lyra* tot essent fides, ab eodem situ & ordine por-
rectæ, ideoq; absolutum. *Sophocles* in *Thamyra*, facit mentionem
cantionum ad *Pectidem*, easq; vocat κρητητὰ μέλη, quæ digito pulsatis or-
ganis, aut etiam quæ tibijs canuntur, apud *Athen* lib. 4.

Sophoclis verba: ὄρχωνε γὰρ κρητητὰ πηκλίδων μέλη. *Teleses*, τοὶ ὄ-
ξυ φώνοις πηκλίδων ψαλμοῖς κρέκον Λύδιον ὕμνον, cum *pectidum* sonis acutis
Lydius hymnus strideret. *Athen*. lib. 14.

Sopater Parodus verò *Pectidem* vocat δίχορδον, ut quæ duobus ten-
debatur nervis: *Pectis* barbara musa superbiens (carica *Musa*) duabus
attensis fidibus in manum quomodo tradita est.

Vocarunt & organa quædam musica *Pariambidas*, quasi *Jamborum*
assecclas & comites, quibus *jambi* accinebantur.

Apollo-

Apollodorus autore Hesychio, ὅσα τὰς ἰάμβους αὐτὰς φησὶ πεποιήσθαι, αἱ οἰκιστῶν ἀδύσιν.

Athen. lib. 4. citat Epicharmum, qui in Periallo sic illarum meminit: Σεμέλα δὲ χορδαί &c. *Saltat Semele ad tibia[m] & ad citharam & Pariambides, letatur ea, sonorum frequentamenta cum audit, dum levi celeriq; manu subtile tangunt, argutoq; pectine organa feriunt.* Casaub. lib. 4. cap. 25. in Athen.

Apollodorus scribit Magadin olim fuisse, quod nunc vocamus *Psalterium*. Hoc organum, ut autor est *Jubas*, Alexander Citherius fidibus referat, & cum in *Ephesiorum* civitate consenuisset, hoc ingeniosissimum artis suæ inventum in templo *Diana* deposuit & dedicavit. *Athen. lib. 4.* Meminit Aristoteles *trigoni Psalterij*, cujus chordæ essent æquè intentæ omnes. Sicut autem pleraq; alia musica instrumenta à *Syris* mutuati sint *Græci*, ita hujus & inventum & nomen *Syris* imputarunt. Ac miratus sum sæpè (*scribit Casaub. lib. 4. animadvers. in Athen. cap. 25.*) jam inde à temporibus *Nabuchodonosori* vetustissimi Regis *Babylonij*, *Psalteriorum* nomen in ultimum ferè orientem penetrasse. Nam apud *Danielem* פסנתרין *Pesanterin*, Græca sunt ψαλτήρια.

Videtur autem *Athenæus* *Psalterium* distinguere ab alio organo, quod vocat ψαλτήριον ὄρθιον, quodq; proprio nomine *Lyrphænicis* dicebatur. De hoc fortasse debent intelligi *Chrysostomi* verba in protheorij ad *Psalms*, ψαλτήριον τῶν ἐντατῶν μὲν ἦν πλὴν ὄρθιον, καὶ ἀνφ' αὐτῶν εἶχε τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμας.

Juba mentionem quoq; iecit *Lyrphænicis ac Epigonei*, quod nunc in rectum *Psalterium* transmutatum ejus nomen servat, qui in illo usus est.

Psalterium id apud *Nonium* in voce *dicteria*, *Orthopsallicum* *Varrò* nominat: *Qui mobilis & Orthopsallica attulit Psalteria, quibus sonant in Græcia dicteria, qui fabularum collocant exordia.*

Dicteria, intelligit non jocos & sales: sed τὰ δεικτήρια, τὰ ἐνδόσιμα καὶ τὰς ἀναβολὰς, qui artis suæ fidicinæ specimē & experimentū præbēt. *Dictrum* putant, quòd rectum pulsaretur, vel quia sonaret intensos

numeros, vehementes & acutos, quales cecinit *Arion*, cum eum Delphinus excepit. *Herodot. lib. 1.*

Epigonius autem construxit instrumentum, in quo essent *chordae quadraginta*: quod *Epigoneum* à se appellavit. Hunc Epigonum, genere Ambraciotam, produnt à *Sicyonijs* civitate donatum, quod fuerit musices peritissimus, & canens, sine *pectine manu* fides pulsaret, *μουσικώτατος δ' ἄν κατὰ χεῖρα, δίχα πλήτερος ἔψαλλεν.*

Fuit & *Simi* commentum illud, quod ab eo *Simicum* appellatum, quinq; & triginta constabat *chordis*: à quibus eorum origo, quos nunc *Monochordos* (*Clavichordia*) vulgus vocat, in quibus ordine digesta *plectra* subsilientia reddunt sonos. Additæ deinde *plectris corvinarum pennarum* cuspides: ex æreis filis expressiorem eliciunt harmoniam. Me puero, inquit *Scaliger lib. 1. Poët. c. 48. Clavicymbalum & Harpichordum*, nunc ab illis mucronibus *spinetam* nominant: (de quo plura & dilucidiora non injucunda in II. Theil Tomi Secundi legenda). Vetus *Monochordos* unico nervo contentus erat, *Arabum* inventum. *Trichordos* autem *Assyriorum* quod *Panduram* appellabant.

Pentachordos Scytarum fuit: ex crusta pelle bubula confectas *chordas* pulsabant *plectro*, quod ex *ungula caprina* optimum habebatur. Durat etiamnum *plectri* usus in *Hispania & Psalterij*: cujus sonum miscent cum sono *tibiae*, loco *tympani*: quod iccirco *tympanum chordatum* vocant. *Itali Tabassum*.

Fuit & aliud ad psallendum instrumentum, quod *πῆλυξ* dicebatur.

Artemon, (ut scribit *Athen. lib. 14.*) de quodam instrumento, quod *Tripodem* vocant, hæc refert: *Ex instrumentis, ait, multa ne nos quidem scimus, an unquam extiterint, veluti Zacynthij Pythagoræ tripus, cujus usus brevi tempore duravit, seu Ἐξ τῶ δοκεῖν ἐργάτης εἶναι κατὰ τὴν χεῖρα Θεσίαν, quod videretur operosus esse tractaturis manibus, sive ob aliam quamvis causam statim derelictus est, ac iccirco multis ignotus. Simile id fuit Delphico tripodi, à quo & nomen inditum est: usum a. prebuit citharæ triplicis. Nam stantibus in sede versatili (basi) pedibus quomodo sellarum, quæ circum-*

guntur

guntur positus sunt, per media spatia tria, quæ è pede ad pedem pertinent, fides extendit, cubito uniuersis, super adjecto, adaptatis infernè clavis, quibus fides intenduntur, addito suprâ & communi pedibus omnibus lebetis ornatu & quorundam insuper aliorum appensorum, quæ sanè fuit lepida & elegans hominis imaginatio, præterquam quòd pleniorum & luculentiorum sonum reddebat. Cuius intervallo suas modos ille dispartitus erat, ut omnino tres essent, Dorii, Lydii, Phrygii: sedens autem in sella, à tripode modicè distante, prolatâ sinistrâ manu pulsandis fidibus, & alterâ plectrum incutiens, in quantumq; fortè incidisset, ex illis tribus modulationis speciem, sedem instrumenti pede in orbem agebat, volubilem ipsam & ad motum promptam, tanta velocitate consuetus manum huc illuc transferre, ut si quis ejus industriam non aspiceret, sed auribus judicaret tantum, facile crederet citharistas se tres audire, diversos modos canentes.

At verò instrumentum illud, quod in magna fuit admiratione, post ejus obitum, confestim neglectum exolevit; ut est apud Athen. dicto lib. 14.

Tripus præbebat usum trium cithararum, ut tres citharædi concordés viderentur pulsare. Habebat enim triplicem harmoniam.

CAPUT XIV.

DE CARMINIBUS LYRICIS quæ Lyra
vel Citharæ accinebantur.

LYrica carmina dicuntur, quæ olim in conviviiis & aliis festiuitatibus, modulato cantu ad lyram pronuntiabantur. Unde & Lyrici appellabantur, qui ejusmodi cantiones ad instrumenta musica exercebant: Et hinc appellationes, *μολπή* Ode & *μέλῳ* ad eadem traductæ. Odas quoque à canendo titulum suorum librorum fecit Horatius. *μέλῳ* item propriè dicitur carmen *μεμελοποιημένον*: id est, in cuius compositione habita ratio harmoniæ ut cani possit, quemadmodum Pindaricas cantiones in scri-

psère μέλη. Quanquam autem μέλη Lyricorum tantum fuit: Melodia tamen est omnibus cantionum sonis attributa. Sic Chamæleon, (in lib. quem de Stesichoro scripsit) μελωδηθῆναι non solum, ait, Lyrica, verumetiam Archilochi & Hesiodi & Mimermini & Phocylide & Homeri, ut scribit Scal. lib. I. Poet. c. 44.

Varia autem fuerunt Lyricarum cantionum genera, Melos sive Ode, (inquit Scaliger) quibus amatorias curas decantant. Primum hoc excogitasse Alcmana tradunt, primumq; ajunt dedisse μέτρον ἀκόλαστον lascivum. Aliis Ametor Eleuthernæus primus apud cives suos amatorias cecinisse cantilenas memoratur: cujus posterius propterea Ametores dicti sint.

Inque hoc genere plurimam fuisse Sappho, Anacreontem verò interspersisse mellis quandam dulcedinem memoria tradiderunt.

De Alcmane item Archytas Harmoniacus scribit ut ait Chamæleon, amatoris versibus condendis omnium principem & ducem Alcmanem fuisse, ἐρωτικῶν μελῶν ἡγεμόνα, καὶ ἐκδῆναι πρῶτον μέλη ἀκόλαστον ὄντα καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὴν τριάντην μῆσαν εἰς τὰς Διὰ τρεῖς erga mulieres petulantissimum, eum ante omnes in vulgus eam musam & ea carmina edidisse, quæ in hominum congressu & conventiculis canerentur, cujus perpauillæ hæ reliquæ, quovis nectare suaviores:

ἔρως ἐμὲ δ' αὐτὴ κῦπερ μέλι γλυκὺς καρδίαν εἰσφέρει.

Stesichorus autem amori non mediocriter deditus, eum canticorum modum composuit, quæ olim παιδικὰ & παιδιὰ vocarunt, ἔγω δ' ἐναγώνιος ἦν ἢ πρὸς τὰ ἐρωτικά πραγματεία, id est certatim hoc de amore scribendi negotium obibat, nec fuit tum aliquis, molestos esse qui putaret amoris Studiosos viros.

Erat & Ode species apud Laconas, quæ, si quis in flagitio deprehensus fuisset, aram quandam obiens, canebat sua probra.

Aliæ fuere, quas λοκρίας ᾠδὰς nominabant quæ nihil aliud quàm adulteria & supra continerent.

Clearchus in primo Amatoriorum, cantionem quandam Νομίαν (id est, metricis legibus compositam) vocari tradit ab Eripha-

nide

nide his verbis: Eriphanis, condendorum versuum artifex perita cum venatorem Menalcam amaret, peresquendis quoque se feris exercebat, instigante desiderio palans, nempe errabunda huc & illuc properans, montium dumos omnes perlustraret, ut Inus discursiones præ illius erroribus fabula dicerentur, & non solum feri dirigi, amoris expertes omnino homines, sed etiam truculentissime bestiae collacrymantes, miseras ejus deplorarent, & amatorie spei sensu tangerentur. Quamobrem cansionem illam edidit & vastas solitudines, ubi composuit, pervagata est, quod ajunt vociferans & eam canens, quam Nomion vocarunt: Ejus hæc est portiuncula: *μανραί δρῦες ὦ μανάλα.*

Erant & alia genera in laudibus Heroum, locorum laudationibus, rerum gestarum narrationibus. His numeris etiam Pæanes solis Diis dicti, & hymni eodem argumento, sed stilo demissiore. Et Epipompeutica, quæ in pompis accinebantur, cujusmodi seculare carmen Horatianum, & Epinicia, haud absimilia Pæanibus. Epinicia autem præcipue erant, quæ incertaminibus victori canebantur. Hymni, qui ad aras Diis dicebantur.

Pæanes, quibus gratulabantur Diis, immortalibus, pro victoria in præliis, non incertaminibus. Peculiariter verò Pæanes dicebantur hymni, vel cansiones in laudem Apollinis (nec non Diana, secundum alios) qui canebantur ad amoliendum & propulsandum aliquod malum, sive morbi, præsertim pestiferi, sive belli, aut etiam parta victoria.

Erat autem Pæanum rhythmus ille plerumque, qui à Sophocle observatur in Oedipode Tyranno hoc metro:

ὶῆις Δάλις παίαν.

Ieje Delie Pæan.

Ipsè namq; Apollo dictus fuit Pæan, ut testatur Macrobius. Alii dixerunt ἰῆ δὲ τὸ ἰᾶσθαι h. e. à medendo, alii ἰε δὲ τὸ ἰέναι. Alii in utrumque conjunxerunt, ἰῆ ἰε Unde Fejus Apollo dictus est.

Quidam Pæanes dictos esse ferunt δὲ τὸ πένειν quod est placare, quoniam istæ cantilenæ canebantur, ubi vel famem, vel pestem cessare precabantur, vel aliquod imminens malum divertere,

tolli,

tolli divino implorato auxilio. Inde *Æsculapius Pæon*. dictus. *Nat. lib. 4. cap. 10.*

Quidam ἀπὸ τῆς παλίας deducunt, atque hinc natum existimant: Cùm *Latona* ex Chalcide Eubœæ civitate, *Dianam* & *Apollinem* in Delphos transportaret, evenit forte fortuna, ut juxta specum, in quo *Pytho* latitare dictus est, præteriret. Ubi verò jam profiliens *Pytho*, impetu ferretur in illos, *Latona*, mulierum more, territa, filii auxilium inclamavit his verbis, ἦ παῖ, jaculare fili. Ibi *Apollo*, qui tum fortè gestabat arcum, misso telo *Pythonem* interemit.

Scaliger dicto loco, agnoscit duo *Pæanum* genera: *Alterum*, quo in victoriis gratulabantur cum acclamatione: *Alterum* sine exclamatione, quo laudes celebrabant sine acclamatione, ut mox dicemus.

Prioris generis itidem duo videntur fuisse genera, quemadmodum scriptum reliquit Scholiastes Thucyd. lib. 1. scribit: Δύο παῖνας ἦδον οἱ Ἕλληνες, &c. Duos *Pæanas* norunt Græci: unum ante prælium, *Marti*; alterum post prælium, *Apollini*. Illum priorem εὐβατήριον παῖνα congressivum *Pæana* dixit *Plutarch*, in *Lycurgo*: hunc alterum ἐπιβικιον παῖνα victorialem, idem *Plutarchus* in *Romuli* rebus appellavit. Videntur autem cum *Rhythmo* & cantu quodam fuisse, atque ideo *Pæanes* dicti. Mansit apud imos etiam Græcos, inquit *Lipsius*, qui tamen ut Christiani, *Vicit Crux* pro *Pæane* habebant. *Cedrenus* hoc tradidit in *Basilio* Imperatore, pugna cum *Manichæis*: Voce magna *Pæanem* canentes, & illud (Σταυρὸς γενίκηκε) *Crux vicit* conclamantes, aggrediuntur hostes.

Pæan sine acclamatione est ille *Aristotelis in Hermiam Aternensem*, unde & scias, quantus ille vir fuerit in poësi: neque ipso *Pindaro* minor. Scripsit etiam in *Lysandrum* *Lacedæmonium* unum: qui ob dignitatem in *Samo* olim publice canebatur: ut *Delphis Pæan* alter in *Craterum* *Macedonem*, admodulante *Lyra* puello impubere.

De hoc *Pæane in Hermiam* sic loquitur *Democritus apud Athen. lib. 15.* At enim quod ab *Aristotele doctissimo scriptum legimus*, non quidem sacer est hymnus, ut calumniatur *Demophilus*, qui *Philosophum* violat & reli-

gionis

gionis criminatus est, tametsi quidam ab Eurymedonte scribant accusatum fuisse, tanquam impium, & in convivij de Hermeja sacrum hymnum quotidie canentem.

Olim enim apud Græcos religioni habitum, *Pæanem* in cujusquã mortaliũ honorem canere, scribit *Isaacus Casaubonus* in *Athen.* lib. 6. c. 14. Verũ miratur illud *Scaliger*, quòd *Athenienses* iudicio profecuti sunt *Aristotelem*: quoniam in *Hermiam*, qui esset mortalis, tanquam in Deum, *Pæana* condidisset: quum tamen viris fortibus daretur id. *Adulatores* enim, isto etiam genere honoris ornandos viros principes, censuerunt: eratq; etiam hinc tacita quædam consecratio, & in numerum Deorum relatio. *Defendunt* quidam *Aristotelem*, quia non fuerit *Pæan*, quippe in eo acclamatio nulla, sed potius *σκολιὸν μέλ*.

Alij hanc addunt rationem, quòd ipse *Aristoteles* disertim fateatur, eum, quem laudat, mortem obiisse: quod Deo non convenit, cui proprius *Pæan*. Hæc verò scribunt *defensionis Aristotelis* verba: *Hermeja, ut immortalis, cum ego sacrificare non deliberarem sepulchrum, ut mortali, extruxi: immortalẽ verò famam ejus reddere cupiens, funebri commendatione, atq; laudatione illum cohonestavi.* His argumentis respondet, & prioris quidem *Scaliger*, quòd nimirum in plerisq; & confessis & receptis *Pæanibus* nullam inveniamus acclamationem, ut mox ex subjecto *Pæane* patebit. *Posteriores* rationem refellit *Casaub.* lib. 15. in *Athen.* cap. 16. quia etiam *Castori* & *Polluci* canebatur *Pæan*; quos è terris in cœlos transcendisse & mortem obiisse, omnes sciunt.

Jam ipsum *Aristotelis Pæanem* subjiciamus, qui sic habet, & totidem verbis descriptus ab *Athen.* lib. 15. *dipnosoph.*

Ἀρετὰ πολύμοχθε
Γένει βροτείῳ
Θήραμα κάλλιπον βίῳ. &c.

Virtus laboriosa generi mortaliũ, indiga vite pulcherrima: Ob tuam, virgo, formam Græcis mors est optabilis: tolerandiq; gravissimi laboris indefessa constantia: tali scilicet fructu mentes accendis, immortalis, auro, præ-

stantiore, anteponendo vel parentibus, ac lenienti dolores somno. Tua causa divus Hercules, Ledaq; filij, multa perpessi sunt, gestis rebus potentiam tuam ac vim predicantes. Tui desiderio Achilles & Ajax descenderunt ad ditis atria. Ob amabilem formam tuam se privavit lumine solis alumnus Aterneæ (Hermejas) quem actis rebus clarum & celebrem sempiternâ laudæ Musæ decorabunt, Mnemosynes ac Jovis filia, majestatem Iovis hospitalis extollentes, firmâq; amicitia præmia.

Est quoque sine acclamatione Pean ille Aiphronis Sicionij apud Athen. lib. 15. Dipnosoph. quem fecit in honorem bonæ valetudinis, jucundissimum & plenissimum gratiarum:

Ἰγίεια πρὸς βίωτα μακάρων,
Μετὰ σὺ ναίοιμι
Τὸ λειπόμυρον βιοτῆς. &c.

Hoc est:

Sanitas ex omnibus beatis Dÿs maximè veneranda, Tecum ô utinam degam quod vita superest: Benevola mihi contubernalis esto. Nam si quæ voluptas ex divitijs aut prole percipitur, aut regio principatu, quod fortunatum ducunt homines; aut amoribus, quos occultis Veneris cassibus venamur: Aut si quod aliud est mortalibus benignitate Deorum oblectamentum; Aut si laborum quietem intermissionemq; nanciscimur, Tecum ô diva sanitas, florent omnia, tecum renidet gratiarum Ver: absq; te verò ô nemo felix.

Quod suprâ dicebamus, adultores, isto genere honoris ornandos viros principes, cenfuisse. Insigne extat publicæ Atheniensium adulationis monumentum, *typhallicum* scilicet dictum Demetrio ab Atheniensibus è Corcyra & Leucade revertenti. Hic est ille Demetrius Poliorcetes, Antigoni F. qui Demetrium Phalereû Casandri Macedonia Regis auspicijs, sub specie Oligarchiæ Athenis dominantem urbe expulit, & pristinam Reipub. formam ob libertatem restituit: anno altero Olymp. CXVIII. autore Diodoro lib. XX.

Tum igitur populus Atheniensis incredibili gestiens lætitiâ, ob recuperatam libertatem post annorum XV. servitutum, ut ornando Demetrio nihil reliqui fecit.

Facta sunt de illius honoribus Senatusconsulta; Et refert *Plutarchus*

chus

chus inter alia decretum fuisse, ut, quotiescunq; in urbem veniret, *Demetrius* iisdem ritibus ac *ceremonijs* peregrè adveniēs exciperetur, quibus solerent *Ceres & Bacchus*. Demetrium, inquit, *Athenas à Leucade & Corcyra redeuntem*, *Athenienses non solum suffitibus, coronamentis & libationibus vini exceperunt, sed etiam chori processerunt ei obviam, cum prosodijs & ithyphallis, saltantes & canentes.*

Olim verò omnia hæc *Dijs* erant propria, & in illorum tantum honorem fieri solita, cum vel in pompa traducerentur, vel aliàs loco moverentur Deorum simulacra. Primò omnium autem *Demetrio* tributa sunt: ut ei obviam procederent *chori, prosodiaca & ithyphallica* in ejus gratiam composita carmina canentes. Quemadmodum *Pæan Apollini* propriè sacrum fuit carmen, sic *Ithyphallicum Baccho*: neq; magis fas fuit isto, quàm illo genere carminis, persequi.

Simile etiam *Romæ* factitatum legimus: ut eorum nomina, quæ eximio honore vellent decorare, *saliari carmine* canenda decernerent. *Germanico mortuo* inter alios hic honor tributus, *autore Tacito lib. 2.* Et *M. Antoninus Philos. mortuo filio Vero*, jussit, ut nomen ejus *saliari carmini* infereretur.

Vetus quoq; *Ecclesia Christiana* hunc, ut videtur, morem ad pium usum traduxit: instituto, ut nomina *sanctorum martyrum, & aliorum* fide & meritis excellentium virorum, *sacris diptychis* inserta inter hymnodias recitarentur. *Casaub. lib. 6. cap. 15* *Possidonius* quoq; in 23. memoria prodidit; *Gallos* olim summo in honore secum habuisse *Poëtas* convictores, à quibus laudarentur, quorum *Poëmata Bardos* appellata scribit atq; ab illis cum cantu pronunciata. Contrà *prisca epici* vocabant eos *grassatores.* *Scal. lib. 1. Poët. cap. 54.*

Erant & quædam carmina, quæ canebantur *ad organa musica*, præcipuè *lyram*, quæ *σκολιὰ μέλη* vocata sunt: in quibus virorum *fortium* laudationes concinebantur, nihil à *pæanibus* differentia, nisi materia, sive argumento. Canebantur *Scolia* in con-

vivalibus hilaritatibus, in quibus poculum circumlatum, ὠδὸς appellabatur, quia non liceret absq; cantu vel propinare, vel excipere. Scolion carmen autem dici volunt à pede Scolio, Amphimacro: Alij ab obliquis tibiis: Alij ab ordine flexuoso, quo caneretur. In nuptijs cani solitum à discumbentibus, lauro aut myrto coronatis. Eratq; σκολιὸν sicut reptatio serpentum, & quasi serrae dentes.

Scoliorum autem argumenta fuerunt βιωφελῆ, vite praecepta; quin etiam existimat Causaub. in lib. 15. Athen. pleraq; illorum facta de septem sapientum dictis & responsis, ἀδόμῃρα olim dicta, quia moris ea erat constare in convivijs.

Timocreontis hoc est scolion de contemptu divitiarum.

ὦ Φελες ὦ τυφλὲ πλῆτε,
μήτ' ἐν γῆ μήτ' ἐν θαλάττῃ
μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμυαι,
ἀλλὰ τὰ ῥα ἄρον γε ναίειν ἢ Ἀχέροντα.
Διὸ σε γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακὰ.

Fuit igitur ut dictum argumenti genus βιωφελῆς. Nec enim carminis materia solùm erat in laudibus virorum fortium, sed etiam in communibus sententijs & adagijs, & quocunq; genere adhortationis ad benè beatèq; vivendum.

Plato in Gorgia scribit Scolio cani solitum: ὑγιαίνειν μὲν ἀριστὸν τὸ δὲ δέτερον καλὸν γενέσθαι. τρίτον δὲ τὸ πλετεῖν ἀδόλως.

De Scolio carmine plura diximus cap. 19. prioris Membri, de usu Musicæ in convivijs.

Erant insuper & alia, Dithyrambica, Itthyphallica & similia. Et Dithyrambica quidem in Liberi Patris honorem canebantur, qui ipse Dithyrambus dictus fuit: quippe bis natus, bis exivit è naturæ principijs, tanquam binas fores transmiserit, quasi δις θύρας ἀμείβων. Archilochus.

Διονύσῃ ἀνακτὸς καλὸν ἔξαρξαι μέλῃ
Διδύραμβον ὄινῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

Stilus

Stilus erat tumidus, atque ut ille ait, plenus Deo, plenus numerorum, plenus compositarum vocum, quas ampullas & sesquipedalia *Horat.* dixit, qui idem *Dithyrambos audaces* vocat lib. 4. carm. Od. 2. ubi de Pindaro loquitur.

*Laureâ donandus Apollinari
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisq; fertur
Lege solutis.*

Ubi Scholiastes addit. *Audaces* vocari, quia sine certa pedum lege, æquali vocis sono, & rhythmo cantabantur. Cruquius non tam ad cantionem ipsam rhythmicam, quàm ad *chorum Bacchicum*, refert dithyrambos, qui ad numeros, nunc in dextrum, nunc in sinistrum, magno & corporis & vocis motu & impetu contendebat: quod satis indicat *Alex. ab Alex. lib. 4. c. 17. genial. dier.*

Hinc *διθυραμβικὰ δρώματα* & *διθυραμβοποιοὶ*, *Dithyrambici Poëtæ*, quos ait Aristophanis interpretis uti λέξεις πολυπλόκοις, quod Horatius innuere videtur per *nova verba*. Athenienses *Choros Dionysiacos* & *κυκλῆς* *circulares* omnibus prætulerunt. Unde & *κύκλια μέλη* exponunt, *Dithyrambica* & cantabantur à *κυκλίῳ* *Cyclico* quodam dicto. *Turneb. lib. 1. c. 4. advers.* Cum *rhythmo de cantu* fuisse *Dithyrambos* perspicuum etiam est ex *Arist. lib. de Poët. c. 1. διθυραμβοποιητικὴ* utitur *ῥυθμῶ καὶ μέλει, καὶ μέτρῳ* *poësis Dithyrambica* numero utitur concentu & metro. Huc referas quæ de Phallophoris Mimis scripsit *Scaliger lib. 1. Poet. cap. 20. Phallophori* ait, *Mimi* non erant personati, sed fuligine obliti & agnini amicti pellibus, quæ *Pescia* dicta legimus in carmina Saliari. Ibant autem cum canistris & herbis, Serpillo, Acantho, Violis, Hedera, Corollis, saltabantque in numerum: atque in honorem Bacchi, cujus more victores hederâ coronabantur, quemadmodum *Semus Delius* author est, ita concinebant:

Τοὶ Βάκχε πάνδε μῦσαν ἀγλαΐζομεν,
Ἄπ' ἅν' ῥυθμόν χέοντες αἰόλω μέλει.
Καὶ μὰν ἀπαρθεύοντον. ἔπι ταῖς πάρεσσι.

Κεχρημέθα κανώδεος ἰν. ἀλλ' ἀκήροτον
κατὰρχομὸν τὸν ὕμνον.

Id est:

*Hac te splendida nos Musa Bacche honoramus
Vario simplices numeros fundentes carmine,
Intentatos sanè aliis. Non enim usitados prius
Cantus afferimus, sed illibatum
Exordimur hymnum.*

Inde procurrentes obvium quemque subsannabant. Hoc enim differabant ab Ithyphallis, *eundo enim canebant: Ithyphalli stantes pronuntiabant*, ebriorum persona & coronati. Hoc enim ebriorum fuit. Manuum quoque tegumenta gerebant ex floribus confecta, & tunicas albo ad medium distinctas à cinctura, quam cogebat velum Tarentinum, ad talos demissas. Silentio per ostium ingressi ubi ad orchestrae medium evaserant, convertebant sese ad theatrum, ac dicebant:

Ἀνάγετε: Οὐραχωρία ποιείτε τῷ θεῷ: ἐθέλει γὰρ ὁ θεὸς ὁρθεὶς εἰς Φυρωμύθη
διὰ μέσον βαδίζειν. &c. *Abscedite de via: laxum Deo spatium praebete: Erectus Deus malleo ductus per medium Theatrum ambulare vult.*

Scaliger libr. 7. Poët. cap. 8. olim non solum *ad lyram carmina* accommodata fuisse notat, sed & *ad Barbiton, & Scindapsum, & Citharam, & Psalterium, & Fistulam, & Phorminga*, imò *alsâ voce* multa & maxima ex parte decantata.

CAPUT XV.

De Artis Citharædicæ studio & dignitate: De Peritis quibusdam Citharædis eorundemq; factis dictisq;, & cum primis Stratonici salsis dicitur.

PRæterquam quod alibi, ubi de certaminibus quibusdam Musicis (cap. nim. 22. Prioris membri) egimus, honorum & præmiorum quorundam, Musica peritis exhibitorum, mentionem fecimus; quomodo NERONI Imperatori omnes victorum coronas ob præstantiam artis citharisticæ Græcia obtulerit: fuit enim Nero fidibus ad insaniam usque delectatus; & in theatris Musica decertavit, & nihil æquè doluit, quàm quum citharædum malum se increpitum sensit; ut annotant *Salmuth. in lib. 1. Panciroll. de reb. memor. & Franc. Patritius. lib. 2. de regno tit. 15.* Unde & Nummos Lyræ nota percussit, & statuas sibi citharædico habitu posuit. *Pier. lib. 47. Hieroglyph.* Quomodo item EUNOMIO citharædo Locris in Italia statua ob victoriam in certamine cum Aristone in Ludis Pythicis habito, posita sit, quo ipso ab artis præstantiam dignus iudicatus est, cuius memoria erecto monumento assequeretur perpetuitatem. De his inquam & similibus licet alibi pluribus dictum: Hoc tamen præterea loco de peritis quibusdam citharædis, deque artis citharisticæ studiosis & fautoribus pauca dicemus. De qua arte, in suo Cortegiano vel vita aulica, præclarè sentit *Castellianus*, illamque extollit tanquam rem nobili viro, Principeque dignam. Quod *Alexander ille Magnus* suo testatum fecit exemplo, qui puer adhuc citharam pulsare didicit, qui magistro jubente quandam chordam tangere modulis convenientem: *Et quid interest, inquit, etiamsi hanc pulsavero?* Respondit ille: *Nihil interesse quàm ipse Rex, plurimum verò, quia futurus citharædus;* ut memoria tradidit *Ælianus lib. 3. de varia histor.*

Musicen namq; in suis Regibus Imperatoribusve Græci valdè optarunt. Hinc CIMON in convivio *Themistocli* prælatus est, quòd jucundè ad lyram cecinisset. Et inter *Epaminunda* Thebani virtutes in primis laudant, quòd præclarè ad citharam cantabat, in quo præceptorem

habuit

habuit DIONYSIUM citharædum; ut scripsit Franciscus Patritius lib. 2. de Regno lib. 15. Ubi vult Reges ac Principes à Musica non debere esse alienos, sed in pueritia, ut in ea erudiantur statuit, relaxandi animi gratia, quasi per ludum ac jocum, ut libentius alacriusq; ad alias graviores disciplinas redeant. Hinc Lyra & Cithara olim tantam meruit laudem, ut plerisque Poëtas non solum commendaverit, verum à suo etiam nomine inscripserit. Ab ea namque sunt Lyrici illi Poëtæ, quorum primum ALCÆUM Mitylenæum faciunt, qui aureo plectro præ carminis suavitate ab Apolline donatus dicitur. Propterea Citharædi olim apud Principes viros & Heroes summo habebantur in honore.

Quemadmodum Homerus Odyss. 8. memorat. Alcinoium Regem Phæacum carum habuisse DEMODOCUM citharædum, eumque vocasse θεῖον ἀοιδὸν divinum cantorem his versibus:

— — Τῷ γὰρ ῥα θεὸς πέρι δῶκεν ἀοιδὴν
περπνήν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν αἰεῖδεν.

Huic quidem Deus excellenter dedit cantilenam

Ad oblectandam, quocumq; animus impulerit ipsum canere.

Eundemque Magnanimus ille Heros & πολὺτροπὸς Ulysses ex animo dilexisse fertur ἀχνύραδός περ id est, mente tristitiæ quadam nube obductâ, addito, divino hoc & aureo Musicorum elogio:

πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισιν ἀοιδοὶ
τιμῆς ἔμμεαροὶ εἰσι καὶ αἰδῆς, ἔνεκ' ἄρα σφέας
οἴμας μῆς ἐδίδαξε. Φίλησε δὲ φύλον ἀοιδῶν.

Id est:

Omnibus enim hominibus terrestribus cantores

Honore digni sunt & reverentia, eò quod ipsos

Cantus Musa docuit, amat autem genus cantorum.

Et Alexander Magnus ARISTONICO citharædo, statuam æream in Apollinis Pythii templo poni præcepit, cum cithara & lancea prætenta: non solum quò illi honorem haberet, verum etiam ut Musicam ornaret, tanquam fortitudinis incitatricem; ut autor est Plutarch. orat. 2. de fort. Alex.

Sic HERMOGENES citharædus Julio Cæsari suavitate cantus admo-

dum

dum placuit, & DIODORUS citharistes tempore *Vespasiani* magno fuit in honore, cujus arte Princeps delectatus, multis eū cumulavit donis.

Apud Athen. lib. 14. de philosoph. AMOEBEUS citharædus (castissimus, qui uxorem nunquam attigit) vocatur ἀνὴρ τεχνίτης κατὰ νόμους τῆς μουσικῆς, *musicorum numerorum & modorum artifex insignis.* Quo loco convivas, sumptâ citharâ, sic cantu delinivisse scribitur, ut cuncti mirati fuerint, τὴν τε κίθάρισιν μετὰ τῆς τέχνης ταχίστην ἔσσαν καὶ τῆς φωνῆς τὴν ἐμμέλειαν, id est, *velocitatem ejus in cithara pulsanda, suavitatemq; vocis argutam & modulatam.*

Hunc scribit *Aristeus*, (lib. de citharædis Athenis habitantibus) apud theatrum habitasse, eumq; ubi cantaturus exisset, *Atticum talentum singulis diebus accepisse*, id est sexcentos coronatos.

Fuit & THEOPHILUS quidam citharædus, cujus hæc non illaudata de Musica vox: μέγας inquit, θησαυρὸς ἔστι καὶ βέβαιος ἡ μουσικὴ ἀπασιν τοῖς μαθηταῖς, &c. Hoc est: *Magnus thesaurus ac stabilis est musica edoctis ac institutis. Etenim mores illa format, iracundos & mente discordes lenit.*

EPICLES citharista magno fuit in pretio apud Athenienses: quæ *Themistocles* oravit, ut apud se artem exerceret. Volebat enim domum suâ a multis nobiles adolescentibus frequētari, ut scribit *Plutarchus*.

TERPNUM citharædum *Nero* liberali sustentatione & stipendio auit, *Plut. Tranquillus* scribit: statim ut imperium adeptus est *Nero*, Terpnum citharædum, vigentem tunc, præter alios accersit, diebusq; continuis post cœnam canenti in multâ noctem assidens paulatim & ipse meditari exercitariq; cœpit, nec eorum quicquam omittere, quæ generis ejus artifices, vel conservandæ vocis causa, vel augendæ factitarent.

CONNUS, (alij Conus) Metrobij F. hac arte clarus fuit, quo præceptore usus est *Socrates*, & ob id ipsum Connū pueri, ὡς γέροντος διδάσκαλον, irridebant teste *Platone in Euthydemo* his verbis. *Unum verò hoc tantum vereor, ne his hospitibus dedecori sim, quemadmodum Conno Metrobij filio citharistæ, qui me etiam nunc fidibus docet. Pueri igitur σομφοιτηταὶ condiscipuli mei me quotidie rident & Connum ipsum γέροντος διδάσκαλον senum Magistrum nuncupant.*

JOPAS nomen Citharædi apud Virgil. lib. i. Æneid.

————— *citharâ crinitus Iopas*

Personat auratâ, docuit quæ maximus Atlas.

CRETEA quendam Lyricum idem lib. 9. memorat:

Et Clytium Æoliden & amicum Cretea Musis,

Cretea Musarum comitem, cui carmina semper

Et citharæ cordi, numerosq; intendere nervis.

JAPYS nomen auguris & Citharædi apud eundem Poëta lib. 12.

Jamq; aderat Phæbo ante alios dilectus Japys

Iasides, acri quondam cui captus amore

Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo

Augurium citharamq; dabat, celeresq; sagittas.

Imperante Othone Sylvio, citharædus quidam Neronem Imperatorē se esse *finxit*, eoq; nomine maximos motus in Græcia atq; Asia movit. Aiebat enim, cum Neroni in facie & voce persimilis esset, quo tempore Romæ disseminatum fuit, Neronem sibi vim intulisse, alium pro eo fuisse mortuum: *ut scripsit Fulgosus lib. 9. c. 10.*

Celebrarunt verò olim maximè *Citharam & lyram*, propterea quòd & *plectro* chordas pulsare, & *simul viva voce* accinere possent.

Quo nomine etiam *ALCIBIADES* citharædicæ artis *Lyra*q; studium comprobavit, quia *plectrum & lyra* nihil de ingenuâ formâ diminueret, & unâ eo, qui eâ utitur, canente, sonum suum ederet.

Non parva itaq; fuit olim, ut dictum, citharisticæ artis peritorum laus, non parva æstimatio Lyricorum, quæ vox exinde appellationem duxit, quod metro Poëtico sonum quoq; harmonicum vocis vivæ, organivè musici cum primis *lyra* adhibebant.

Pluribus igitur *de peritis citharædis & Lyricis* hoc loco agemus, sumpto quasi exordio ab ipso *APOLLINE*, quem in Deorum conviviis & in Musarum choro *cithara* vel *lyra* ludere, ejusdemq; sono accinere tradiderunt. Imo *Ovidius* scripsit *Trojana mænia* fuisse extracta per sonum *lyra* *Apollinis* in epist. *Paridis*. Ita enim canit:

Ilion aspicias, firmataq; turribus altis

Mænia

Mænia Apollinea structa canore lyra.

Saxum etiam ostensum, testatur Pausanias in Atticis, super quod citharam deposuerit Phæbus, cum esset opus aggressurus: quod saxum, si lapide percuteretur, citharæ sonum emittere per aliquod tempus consuevisse dictum est. Nat. lib. 4. cap. 10. Alibi diximus illi ipsi Apollini citharæ inventionem tribui. Dictus enim est Apollo, cum boves Admeti custodiret, otij pertæsus citharam invenisse; ut ait Pausanias in Eliacis. Ovid. 1. Metam.

————— *Per me concordant carmina nervis.*

Quæ nimirum cithara septem chordis prius muniebatur. Virgil. lib. 6. Æneid.

Nec non Trejcius longâ cum veste Sacerdos

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Qui chordarum numerus Planetarum numero conveniebat. Nat. lib. 4. cap. 8. Hunc ipsum Apollinem memorant apud Dionysium in Nyssa civitate, tum ob inventam citharam & artem pulsandæ citharæ, magno in honore habitum. Nat. lib. 6. cap. 16.

In cujus honorem item ludi celebrabantur, vere ineunte, ab omnibus Cycladum incolis & ab alijs gentibus, & cantus ad citharam fuit institutus.

De quo Apolline illiusq; ad citharæ sonum cantu ex hymno Apollinis apud Homerum hæc legimus.

————— τῷ δὲ Φόβῳ;

Hujus autem cithara Aureo à plectro strepitum habet amabilem. Et in fine ferè.

Dux autem erat illis Rex Iovis filius Apollo,

Citharam præ manibus habens, mira ratione

Cithara ludens Pulchrè ac sublimiter.

Idem Apollo certis quibusdam citharædicis nomis à se inventis, multis vitam produxisse scribitur apud Ludov. Vivem de Philos. laudibus. Horatius quoque commendat testudinem Apollinis lib. 1. Carm. Od. 32. his versibus:

*O decus Phæbi, & dapibus supremi
Grata testudo Iovis, ô laborum
Dulce lenimen.*

Neq; hic sicco pede prætereamus, de quo & cap. II. diximus, quem idem *Horat.* lib. I. Carm. Od. 10. vocat:

————— *curvâq; lyra parentem*

Callidum

MERCURIUM, quem citharâ ludentem ita depingit *Homerus* in ipsius hymno his verbis:

————— *λαβῶν δ' ἐπ' ἀριστερᾷ χειρὸς, &c.*

Capiens autem sinistra manu

Plectro tentabat cantum, hæc autem à manu

Horrendè sonuit.

Et paullo post:

————— *λύρη δ' ἑρετὸν κίθαρίζων, &c.*

————— *lyra autem amabile ludens*

Stabat utiq; confisus ad cœnam Maje filius

Phæbi Apollinis, celeriter autem acutè cithara pulsans

Canebat alternatim, amabilis autem illam sequebatur vox

Miscens immortalesq; Deos, & terram tenebrosam,

Ut à principio facti fuere, & ut sortitus est partem singulus

Mnemosynem quidem in primis dearum honorabat cantione

Matrem Musarum.

Idem *Mercurius*, cum testudinem, *χέλυον*, invenisset, atq; consumptâ jam carne, sed superstitibus nervis, & percussione digitorû sonum excitasset, ad exemplû illius *Lyræ* cōposuit; ut scripsit *Pausanias* in *Eliacis*.

PHILAMMON (alij *Philamon*) *Delphus*, *Apollinis* filius arte citharœdica fuit nobilis (quod ex illo *Ovidij* lib. II. *Metam.* constat, ubi dicitur;

Nascitur è Phæbo (namq; est enixa gemellos)

Carmine vocali clarus citharâq; Philammon,

Latonæ, Dianæ & Apollinis ortum carminibus celebravit, ac primus choros circa templum *Delphicum* instituit; ut annotat *Plut.* de *Mus.*

LINUS

LINUS item Apollinis & Uraniaë filius, lyricæ musæ fuit peritissimus, in qua magni nominis habuit *discipulos*, Orphea, Thamiram: inter quos & *Hercules*, à quo ipsum plectro occisum ferunt, cum fidibus canentem nimis acerbè corripuisset, ut scripsit *Ælianus* lib. 3. *Pausanias* verò in Bœoticis *Amphimari* Neptuni & Uraniaë Musæ filium fuisse memorat, & ab *Apolline* de Musices gloria contendentem, occisum.

Quidam hunc *Linum* Apollinis & *Terpsichores* dicunt filium, qui ipse etiam primus *Lyricos* & *Doricos* modos concinuerit. *Lichanon* mediam citharæ chordam appellavit, à Musis inventam. *Intentionem* citharæ à patre *Apolline* accepit, quam ille observarat in arcu *Dianæ* sororis intenso. *Ejus mortem* non Græci tantùm, sed & Barbari luxerunt.

Ægyptii enim ab illius nomine carmen *Lugubre Emanerum* dixere, quod Græci *Linum*, *Pamphus* Atheniensis Poëta *Oetolinum*, id est, *Flebilelinum* appellavit. Hinc lugubria carmina αἰλινοσ dici cœpere; ut in *Priori membro cap. 23.* dicimus. LINI discipulus fuit THAMTRAS Citharædus Tracius, inter cujus virtutes alias commemoratur, quod carmen ejus adeò sonorum atque concinnum fuerit, ut ab ipsis Musis compositum videretur. Victus autem à Musis, quas in certamen cantus provocaverat, oculis & scientia citharâ canendi privatus est, ut testatur *Hom. 2. Iliad.*

Αἰ δὲ χολωσάμεναι.

Irate Musæ cæcum fecere, sed illum

Et cantum citharæm, viro rapuere superbo.

Cum verò *lyram in fluvium* proximum abjecisset, effecit, ut is fluvius à jacienda *lyra* diceretur postea *Balyra*: ut scripsit *Nat. com. lib. 6. Mythol. cap. 14.*

AMPHIONEM quoq; Musicæ & citharædicæ artis peritia illustrem reddidit. Hic *Amphion* Thebanus *Jovis* & *Antiopæ* fuit filius, quem *Myron* Byzantius primum omnium *Mercurio aran* dedicasse, & iccirco *lyram* ab eodem accepisse. *Epimenides* *Corcyræus* *Amphionem*, scripsit, tractandis *lyræ* fidibus *Mercurio* usum fuisse magistro, ac adeò ad-

mirabilem fuisse illius cantum, ut *feræ & saxa* illum sequerentur; non minùs, quàm *Orpheum*. Antimenides tradidit à *Musis* *lyra* donatum lib. 1. hist. At *Dioscorides Sicyonius* ab *Apolline Amphioni* *lyram* fuisse datam memorat. Hunc *Heraclides* in *Musorum* breviario *principem citharæ & citharædicæ* *poëseos* architectum fuisse scripsit. Cui rei fidem faciunt, quæ *Sicyone* servantur acta; ex quibus sacerdotes *Argivas Poëtas & Musicos* nuncupant, *Plin lib. 7. c. 56.* *Amphionem Lydios* *modulos & citharam* invenisse tradit. *Lapides* movisse *citharâ*, atq; ita *muros Thebanos* condidisse ferunt, *saxis* in *structuram* concurrentibus, numeris *musicis* lectis, ut scripsit *Horat.* in arte *Poët.*

*Dictus est Amphion, Thebanæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda,
Ducere, quo vellet.*

Verùm, ut *Solinus* autor est, *Thebas* condidit *Amphion*, non quòd *lyra saxa* duxerit (neq; enim par est id ita gestum videri;) sed quod *afatus suavitate* *homines rupium incolas & incultus moribus rudes ad obsequii civilis* pellexerit *disciplinam*.

Hanc autem nominis celebritatem in *Musicis* consecutus est, quòd ob affinitatem cum *Tantalo* *modos* edoctus fuit à *Lydis*, primusq; *tres chordas* addidit *tetrachordo*, à superioribus *Musicis* invento; ut ait lib. de *Mus. Aristocles*. Unde apud *Thebas* *Bœotias* *septem portarum*, portam *unam Neitidem* dixerunt: quod in *cithara* *chordarum* unam, cui *Nete* nomen, *Amphion* antè hanc portam invenerit. Hæc ipsa civitas, quoniam *per cantum extructa*, non poterat nisi *per cantum everti*, diruta est ab *Alexandro M. Ismenia*, quodam *flexibiles numeros* cum *tibia* accinente, ut relatum fuit à *Calisthene Nat. lib. 8. c. 16.*

ORPHEUS, ex *Libethris* *Thraciæ* oriundus, *Apollinis & Calliope* filius, cui ab *Apolline* *lyram* datam quidam asserunt, quam *novichordem* primus instituerit, cum *Mercurius* *septichordem* tantum habuisset: Ante *Trojana* vixit tempora per *XI. γενεάς* (*γενεάν* intelligunt spatium 7. annorum) ipse vixit novem generationes usq; ad 63. annum, qui *climactericus* est. Ab eo *lyra* vocatur *Hæmonia*, *Threjicia*, *Orphea*, *Biston* & *Bistonis*. *Pythagoras* in *adytis Anactoron* *Ægypti* fertur *Orphei antiquam*

antiquam *Septachordon* lyram invenisse, ejusque proportionem obser-
vasse, quam *Terpander* Lesbios in *Ægyptum* proficiscens ibi appende-
rat, apud Sacerdotes illos philosophatus. *Laërtius*. Hunc tantâ ca-
nendi peritia & citharâ ludendi excelluisse ferunt, ut ejus cantu deli-
nitæ *arbores* suis se locis exeruerent, sensificatæ *cautes* choros agerent,
fluvii fuffum cohiberent, *aves* advolarent, *feræ* properarent, & exar-
mata feritatem ponerent. Quod ideò fictum; quoniam agrestes &
beluino propè ritu degentes homines ad meliorem vitæ cultum rede-
gisset. Unde Horat. in arte:

Sylvestres homines sacer interpretq; Deorum

Cædibus & fædo victu deterruit Orpheus:

Dictus ob hoc lenire Tygres, rabidosq; Leones.

Fingitur etiam hunc sumptâ citharâ ad *inferos* descendisse, & pla-
catis severissimis mortuorum regibus, cantus citharædici suavitate
non solum obtinuisse, ut ipse post visam *Euridicen* in lucem rediret, sed
ipsam etiam *Euridicen* secum abduceret.

Cum *Minyæ* per loca Sirenum navigarent, *Ancaeo* navem guber-
nante, se citharam sumpsisse scribit *Orpheus* in *Argonauticis*, suoq; can-
tu *Sirenum* cantum retudisse: qui cum Deorum certamina caneret,
minimè audita fuerunt Sirenum cantilenæ, ut est in his:

ἐνθάδ' ἑφεζόμενοι λιγυρὴν ὄπα γηέυσι κῆραι:

Hic cantus dulci modulantur voce puella,

Atq; viros mulcent, ratibus qui marmora sulcant.

Cæperat hic cantus Minyas mulcere, nec ullus

Præteriturus erat Sirenum tristia fata.

Sirenes postea desperatione captæ, mutæq; factæ in mare musica
instrumenta abjecerunt, ut testatur idem Poëta his versibus:

δὴ ἔτε φορμίζουσι ἄπὸ σκοπέλων ὑψόθεν;

Dum citharam pulsat scopulo sublimis in alto,

Sirenes trepidæ cantum tenuère sonorum:

Alterâ deinde chelyn è manibus jactit, alterâ lotos.

Idem scribit *Apollon*. lib. 4. *Argon.* Extremo namq; aliàs in peri-
culo positi *Minyæ* periissent, nisi mox *Thracius Orpheus*:

Βιστονίην ἐνὶ χερσὶν ἑαῖς Φόρμιζα τανύοσας ;
Bistoniam manibus citharam sumpsisset & aures
Sublimi cantu, cantu revocasset ab illo :
Virgineamq; chelys vocem superasset acuta.

Nat. com. lib. 7. c. 13.

MUSEUS Orphei discipulus fuit Lini, aliis Orphei filius, post cuius mortem *lyram* obtinuisse dicitur : quam, quia eâ indignus esset, Jupiter *in cælum* transtulit, teste interprete *Arati*, quæ à singulis Musis, quarum laudes eximiè cecinerat, *novem insignibus stellis* insignita scribitur, apud eundem *Nat. com. lib. 7. c. 14.*

ARION Methymnæus Lesbicus, Cyclei F. Lyricus & citharædus Olymp. 38. *Priandro* Corinthiorum Tyranno gratissimus, scripsit cantilenarum proœmia ad *duo* ferè versuum *millia*. Hic *eximius* omninò fuit *citharædus* Arion ac *Poëta nobilis Dithyrambicus*, nemini mortaliū secundus, eo tempore, in arte rectè pulsandæ citharæ, ac neque *Philoxeno* quidem *Citherio*, cuius nomen celeberrimum fuit ob hanc ipsam artem, ulla re inferior, quem *Cyclicos choros* primum omnium invenisse scripsit *Hellanicus in Cranaicis*, & *Dicæarchus*, atq; *Demarchus in lib. d; Dionysiacis certaminibus*. Hic Arion omnibus mortalibus prior *Orthia carmina in Palladem* composuit & cantavit, quorū is erat rhythmus, ut eo hominum animi mirum in modum in bellum inflammarentur, quibus postea modulis usi sunt in castris *Methymnei. Nat. lib. 4. cap. 5.*

Quidam eum chorum & *Tragicum* modum & *Dithyrambum* primum constituisse volunt & *Satyros* induxisse, qui per metra canerent.

Huic celeberrimo Citharædo erecta est *Statua*, cum Græco epigrammate, quod *volaterranus*. Latinum fecit hoc modo :

Cernis amatorem qui vexit Ariona Delphin,

A Siculo subiens pondera gratamari. Volat.

De hoc etiam loquuntur *Ovid. lib. 2. Fastorum* : *Gellius lib. 16. c. 19.* & *Herodotus in Clio*. De tribus Citharædis omnium præstantissimis meminit *Pacificus* his verbis :

Orpheus

*Orpheus Evridicen cithara revocavit ab orco,
 Eque suis movit saxa nemusq; jugis.
 Pisce fuit pelagus per longum vectus Arion,
 Hac etiam Amphion mœnia struxit ope.*

TERPANDER Lesbicus ex Hesiodi, alijs, Homeri nepotibus, primus *septichorden lyram* constituit, ex *tetrachordo heptachordum*. Huc quadrare videntur, quæ Marsilius Ficinus in Platonis *Timæum* cap. 29. commentatur. Coaptationes fidium dicuntur in musicis instrumentis, sive in *unico tetrachordo*, quale & invenit *Mercurius*, & *Orpheus* confirmavit, sive in *duobus tetrachordis* per chordas *septem* unâ conjunctis, qualia *Terpander* dicitur effecisse. Et cap. 31. In *Terpandri* *tetrachordo quarta chorda bis* pulsatur, ut quodammodo evadat *octochordū*. Quam quidem conjugationem propterea secutus est *Terpander*, quia multiplicatio vocum manifestè inter se discrepantium ad sonum usq; septimum augetur. *Octavus* enim jam similitudine quadam redit ad *primum*. Primum verò gravissimumq; sonum *Hypaten* nominant. Sequentem *Parhypaten*: Tertium *Lichanon*: Quartum *Mesen*: Quintum *Paramesen*, aut *Triten*: Sextum *Paraneten*: Septimum verò *Neten*. Hæc *Marsilius*.

Idem *Terpander* primus etiam νόμους λεγόμενους invenit: quamvis alij horum inventionem *Philammoni* tribuant. Invenit & *Cepionem νόμον*, *Bæotium*, *Æolium*, *Trochaum*, *Oxyn* & *Terpandrion*, ut alibi à nobis dictum ex *Scaligero*. Ab eodem *Lesbij* & *Iones* à plerisq; morbis fuerunt liberati cantus dulcedine.

Floruit *Olymp. 35.* antiquior *Archilocho* & *Anacreonte*: ita ut primus omnium *Carnia* vicisse dicatur, quæ *Olymp. 27.* *Lacedæmone* instituta fuerunt. Modorum quoq; *Scoliorum*, *Terpander* idem fuit inventor, & *citharædicas leges* princeps omnium pervestigasse narratur. Ludis *Apollinaribus* sexies victor fuit. *Homeri* versus imitatus est, & in *cithara Orphei* modos.

Cùm *Lacedæmoniorum* res seditionibus tumultuarentur, consultum oraculum jussit, ut *Lesbium cantorem* accerferent. Accersitus

itaq; *Terpander* (Antiffæus.) Is canendo illorum animos sic delinivit, ut seditionem omnem sedaret, redactis ad concordiam civibus. Hinc *Lacedæmonijs Lesbijs cantoribus* primas in arte Musica partes tribuerunt, ut si quem alium canentem audissent, protinus dicerent, *μὲν ἑσθίου ὠδὸν.* Zenodotus.

Plutarchus, cum ab Ephoris *multatum* asserit, ejusq; citharam affixam, quo antiquam immutasset musicam, *unumq; nervum* superfluo intendisset. Solos namque simpliciores modos probabant, ut alibi pleniùs.

TIMOTHEUS Milesius, Therfandri aut Neomyfi F. Citharædus, Euripidi coævus, sub Philippo Rege. Hic antiquam & durio rem Musicam in mansuetiorem mollioremq; convertit.

Lyram, quæ *septem* tantum fides usque ad Terpandrum Antiffæum habuerat, *in plures chordas* disiecit. *Decimam* quoque & *undecimam* chordam addidit. Damnatus proinde è *Lacedæmonijs*, quòd septem antiquæ citharæ chordis quatuor addidisset: & cithara ejus in *Sciade* porticu suspensa est. Pausan. in Lacon. (supra cap. II.)

Cum *Alexandro* artem ostentare vellet, peritè ad eò Orthium Palladis carmen, seu *Phrygium* modulatus est, ut ardore cantus *ad arma* statim Alexander profilierit: rursus eadem quasi receptui canente, deposuerit. Scripsit *nomos Citharædicos* multis versuum millibus.

Hic *Timotheus*, cum in arte musica omnium præstantissimus esset, *duplicem mercedem* exigebat ab illis, quos ab alijs *magistris male institutos* acciperet: quòd hi priùs dedocendi, quàm erudiendi erant, à rudioribus verò & ignaris simplicem. *Alexand. ab Alex. lib. 2. genial. dier. cap. 25.*

PHRYNIS (quidam habent Phyrnis) Citharædus Mitylenæus, primus putatur apud *Athenienses* citharâ cecinisse & primas tulisse in *Panathenais* callia præto re, Aristoclidis discipulus, qui Aristoclidis celebris citharista & familia Terpandri floruit in Græcia bello Medico. *Phrynis* antiquam etiam & masculam Musicam in *novam* traduxit. E-

meropes

merepes Ephorus Phrynidis Musici duas ex novem fidibus ascia abscidit, insufurrans, *μη κακῶς γεύει τὴν μουσικὴν, Ne Musicam depraves.*

CTESIPHON Atheniensis Lyricus Colabus. Colabi autem dicuntur à colabis citharæ claviculis, quibus chordæ intenduntur.

THALETAS Cretensis ante Homerum Lyricos versus scripsit tanta citharæ suavitate, ut *morbos & pestilentias* curaret.

OLYMBUS Mysius, Poëta melicus & elegiarum Marfyæ Satyræ discipulus, pulsandæ citharæ *legem* dedit, *modosq;* pulsandi reperit & docuit. Floruit ante bellum Trojanum, à quo & mons in Mysia nomen accepit. *Suidas.*

CHIRON præter rerum cœlestium herbarumq; cognitionem mirificè fertur fuisse citharæ pulsandæ peritus: qua etiam ratione nonnullos *morbos* sedavit, *ut ait Staphylus lib. 3. rer. Therf.* Ab hoc Chirone Thessalo ipsius avo Achilles eruditus fuit, à quo præter alias artes citharam pulsandi artem edoctus est. *Nat. lib. 9. cap. 12.* valdè enim Achilles fortissimus Græcorum musicis cantibus oblectabatur; Sciebat enim, nihil esse utilius mortalium vitæ, quàm remedium habere ad abigendas ægri tudines mentis, medullarum & omnis lætitiæ popularices. Ideoq; harmoniam lyricam edoceri voluit, qua emergentes animi curas discutere, & pristinæ serenitati restituere se sibi posset.

De Chirone & Achille, Horatius in Epodis:

Nobilis ut cecivit grandi centaurus alumno.

Huc facit & illud Ovidij 1. de arte amandi:

Phillyrides puerum citharæ præfecit Achillem,

Atque animos molli contudit arte seros.

Qui toties socios, toties exterruit hostes,

Creditur annosum pertimuisse senem,

Achillem imitatus Alexander Macedo citharæ dedit operam, ut haberet, unde serias illas de Monarchia & principatu meditationes quandoq; reprimeret, aut exercitio majore fatigatum corpus sublevaret.

DORCEUS cantu citharæ apud Thraces, secundam post Orpheum meruit palmam. *Val. Flac. lib. 3. Argon.*

Menander Rhetor in Epidiëticorum ratione, Lesbios & imprimis *Mityleneos* citharœdica arte plurimum solitos gloriari, eâq; re sibi imprimis placuisse, scribit *Cælius lib. 16. cap. 3.*

Ex *Athen. lib. 4.* accepimus, nullas gentes *Alexandrinis* magis Musices studiosas & peritas, præcipuè *ᾠδὴν κιθαρῳδίαν* in tractanda cithara, qua in re etiam vilissimus quisq; è nostris popularibus, & qui neq; literarum elementa quidem didicerit, usque adeò exercitatus est, ut celerimè deprehendat & reprehendat τὰ περὶ τῶν κέρσεως ἀμαρτήματα γινόμενα, si quid peccatur in ea pulsanda. *Hyberni* Musices quoq; sunt peritissimi canunt enim tum voce tum fidibus eleganter, sed vehemētī quodam impetu; sic ut admirabile sit in tanta vocis linguæq; atque digitorum velocitate, posse artis numeros servari: id quod illi ad unguem faciunt, ut refert *Balaus Cent. 13. Britan.*

Jam porrò de STRATONICO Citharædo aliquid dicamus, de quo ejusdem in imperitos quosdam Citharædos salitis salibus. Hic Stratonicus Atheniensis primus videtur multas chordas in tenuem citharam detulisse, primusq; Harmoniarum discipulos habuit, formulasq; constituit. Victis *Sicyone*, qui adversus illum certaverant, in *Æsculapij delubro trophæum* erexit, inscriptione hac additâ: ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΣ ΔΠΟ ΤΩΝ ΚΑΚῶΣ ΚΙΘΑΡΙΖΟΝΤΩΝ, *Stratonicus de iis, qui citharam malè pulsant.*

Zethum Citharisticam de Musica differentem, de arte illa loqui maximè dedecere inquit Stratonicus, nomen à Musis alienissimum sibi quia delegisset, quod *Zethum* se, non *Amphiona* voluisset appellari. *Amphion* enim Musices gloria fuit clarissimus. *Zethus* verò ejus frater, bellicosus quidem, sed Musicæ penitus rudis. *Athen. lib. 8.*

Cumq; doceret ille citharistas adolescentes duos in ludo, ubi erant Musarum novem imagines, cum *Apollinis* statua; quodam suscitante, quot haberet discipulos, cum Dijs, inquit, duodecim.

Jocus est in voce σὺν Ἰσοῖς: quâ, cùm præfationis loco, ad conciliandum vel exprimendum favorem divinum uti consueverint Græci, ipse ad numerum denotandum jocosè transtulit.

Athen. lib. 8 hæc quoque de Stratonico refert. Cantor malus excepit aliquando convivio Stratonicum, epularum magnifico apparatu & splendido: artemq̄ inter potandum ostentavit suam: Auscultans canentem Stratonicus, nec habens, cum quo colloqueretur, alterum, exhausto poculo, majus poposcit, cyathisq̄ multis acceptis, soli calices ostendit, ac statim potus obdormivit, Fortuna permittens omnia. Ad commensationem verò accedentibus quibusdam aliis casu, ut fit, familiaribus, confestim temeto jacuit Stratonicus ebrius. Illis autem excitantibus extemplo respondit: Hic insidiator ac execrandus cantor ad cœnam invitatum me occidit, ut ad præsepe bovem.

Casaub. verò lib. 8. cap. 9. Stratonicum non auscultasse, sed occasionem potiùs quasi visse animum ab ejus cantu avocandi. Itaque cum omnibus silentibus, & ad cantorem diligenter attendentibus, haberet neminem, qui cum colloqueretur, appositum sibi poculum fregit: quasi eo pacto habiturus, qui secum sermones sereret, & colloquii vices exciperet. Et Stratonicus Citharædus imitatur Tragicos Poëtas, apud quos qui somnia videre, si neminem habent, cui suas calamitates narrent, soli illas recitant: quia ut verè ait sanctissimus Nazianz. Φάσμακον ἄλγεός ἐστι καὶ ἡ ἐρημίον ἐνισπείν. Sic Stratonicus, qui neminem habebat, cui præbiberet, soli calicem ostendit propinanti similis.

Cùm *Ephesi* ineptus citharædus discipulum quendam suum amicis ostentaret: Stratonicus casu interveniens dixit: ὅς αὐτός αὐτὸν ἐκίθα, ἄλλος κίθα. *Qui non potest seipsum facere citharædum, alios facit.* Vox κίθα lasciviâ ingenii vel à *Stratonico* vel à *Machone* est ficta jocosè, vel ab antiquiore Poëta, pro cithara oblectare.

Mirante quodam, quòd *universam Græciam* peragraret, nec in ulla maneret civitate, τὸ πρὸ τῶν μουσῶν ἐφη εἰληφέναι τελεῖ τὰς ἑλληνας ἀπαντας, παρ' ὧν πρὸς τὴν μισθὸν ἀμοιβῆς, id est, dixit Stratonicus, à *Musis* se accepisse ad vectigal omnes Græcos: à quibus mercedem exigat ipsorum imperitia. Salsum & venustum dictum. Respicit Stratonicus ad magnorum Prin-

cipum antiquam consuetudinem: qui Satrapis & dynastis suis, aliisque, quibus cupiebant, certas vel provincias, vel urbes assignabant, unde vectigalia in usus suos exigent. Eò respiciens Stratonicus, homo Ἰωνίς, Musas quidem Monarchæ alicui assimilat, cui omnes mortales non ut subditi, verum ut αὐτοὶ & indocti, tributum teneantur pendere. Ex omnibus porrò provinciis unam sibi concessam, Græcorum nempe, à quibus id tributum exigat. *Casaub. dicto loco.*

Corinthi, cum vetula quædam eum intentius aspiceret, causam rogavit. Et illa demiror, inquit, matrem *decem te mensibus* gestasse: quem, per *unum diem* auditum, urbs nostra fastidire incipit.

Superbiente *Polyda*, quod Philotas, discipulus suus, Timotheum cantu superasset; Miror, inquit *Stratonicus*, si nescis Timotheum νόμος condere, Philotan verò ψηφίσματα.

Nomos psephismate longè præstantior.

Et lepidè *Stratonicus* in Citharædum *imperitum*, (cui nomen erat **CLEON**, sed vulgò dicebatur *Bos*) jocus est: *olim*, inquit, *asinus ad lyram proverbio dicebatur; nunc verò Bos ad lyram.* Cum *Bizantii* citharædus *proœmium* benè cecinisset, at in reliquis aberrasset, assurgens *Stratonicus* buccinam inflavit, pronunciavitque: *Quisquis Citharædum, qui proœmium cecinit, invenerit, mille drachmas accipito.*

Cumque vocatus fuisset aliquando ad audiendum Citharædum, postquæ audisset Homericum illud dixit: τὸ μὲν τοῖ θεοῖς ἀλλο δόσαν, ἀλλο δ' ἀνένδραν.
Illi concessit Deus hoc, aſt abnuit illud.

Malum esse Citharistam dedit, benè autem canere abnuit. *Athen. lib. 8.* Simili modo *Diogenes* Citharædum quendam illuſit, quem, quoties fidibus luderet, & ab auditoribus defereretur, obviam ita salutavit: *Salve Galle.* Quum ille offensus salutationis novitate diceret, *Quid ita? Quoniam*, inquit, *cantu tuo excitas omnes.* Salsissimè autem jocum captavit ex ambiguitate verbi ἀναγεῖν, quod Græcis est & dormientem è somno excitare, quod Galli gallinacei canentes facere solent: & qui sedentem excitat, ut surgens abeat; ut scriptum reliquit *Laërtius lib. 6. 6. 2.*

Præter hos peritissimos Citharædos fuerunt & alii, qui nomen citharædorū meruerunt, *Echion* & *Glaphyrus* apud *Juvenalem Sat. 6.* ubi ait:

Accipit

*Accipit uxorem, de qua Citharædus Enchion,
Aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusq; Choraulæ.*

Hic Choraulæ proprium est nomen viri fistulicinis.

Hydimeles, nomen est etiã Citharædi apud juvenalem Saty. 6. Scribentẽ.

*Quotener Hydimeles operam dedit, hunc tenet hoc se
Solatus, gratoq; indulget basi a plectro.*

Anaxenori Citharædo M. Antonius tributa quatuor civitatum
legenda concessit, propter ejus artis peritiam.

Aristonus Citharædus fuit, qui quum sexies Pythia vicisset, ut Ly-
sandri amicitiam demereretur, pollicitus est se servum ejus palàm pro-
clamaturum, si denuo vinceret.

Hipparchion & Ruffinus præcipui fuerunt apud Græcos Citharædi,
qui cum solennibus ludis inter se certaturi essent, contigit, ut theatri
tumultu & strepitu commotus & attonitus Hipparchion obticuerit.
Unde natum proverbium, Mutus Hipparchion. De his qui repente si-
lent, à quibus tamen grande aliquid expectatur.

Clinias philosophus fuit secta Pythagoreus, qui si quando ad iram
concitaretur, motus animi sumpta protinus cithara levabat, quod &
Achillem fecisse prædicant. *Nicostratus & Laodocus*, Citharædi fuerunt,
qui cum in certamen venissent, Nicostratus, dixit, Laodocum esse in
magna arte paruum, se verò in parva magnum. *Epicles* fuit citharista,
magno quondam in pretio apud Athenienses, quẽ Themistocles oravit,
ut apud se artem exerceret. Volebat n. domum suã multis frequentari.

Pylades fuit Citharædus, qui quosdam Timothei versus, audiente
Philopemene, cantavit ad citharam. Quorum sequens citatur à Plu-
tarcho, *Hoc duce libertas Græcas ornaverat urbes.*

Philomelus nomen est Citharædi apud Mart. lib. 3.

Plus habuit Didymus, plus Philomelus habet.

Fuit & *Tarpeius* Citharædus Vespasiani tempore Autor Tranq.

Carneus fuit citharistes, qui Terpandrum vicisse legitur:

Inter Imperatos verò Citharædos numerantur, *Moschus*, qui
citra respirationem diu & in longum producebat vocem, neq; tamen
sonabat aliquid, quod ad stomachum auditorum faceret. Hinc ada-

gium

gium natum: *Moschus canens Bæoticum*: in multiloquos, & intempetivos locutores. Bæoticum, genus erat cantionis. *Erasmus*.

Aspendius fuit citharistes, qui omnia sibi intus cecinisse dicitur.

Conna fuit citharædus seu lyrista, extremæ sortis, qui devorato patrimonio factus est pauperrimus, & homo nihili. Hinc adagium natum, *Connacalculus*: in hominem nullius momenti, cujusque opinio nihili æstimatur.

Jalemus, Calliopes fuit filius, musicus quidem, sed infelix, & in cantu multum frigidus. Hinc *Jalemi cantilenam*, pro despicibili & abjecta posuerunt.

Verum hæc de Citharædis peritis & imperitis dixisse sufficiat.

CAPUT XVI.

De TUBA. Ejusq; materia, figura, generibus, usu.

DE Tuba verba facturi præmittimus Varronis etymon, qui eam à *tubo*, vel canali deducit, cujus similitudinem referebat. Tubæ à Tubis inquit Varro, quod etiam nunc ita appellant tubicinæ sacrorum. Græcis dicitur *σαλπυξ* qua voce sonus velut quidam innuitur. Imò pro ipso tubæ sono quandoque sumitur.

Tyrrhenorum quidam tradant esse *inventum*. Hyginus fab. 274. scribit. *Tyrrhenus* Herculis filius *tubam* invenit, qui *Concha* pertusa buccinavit & pagum convocavit. Unde etiam *Tuba Tyrrhenum melos* dicitur. Alii *Dircaum* Poëtam, alii *Maletum* faciunt inventorem. Consule Musicam sacram de Tuba. Plin. lib. 6. cap. 56. *Diseo* Tyrrheno attribuit. *Tuba*, (inquit *Stuckius* loco sæpius citato de sacris & sacrificis gentilium) erat instrumentum incurvum *ex are argentea*, cujus sonitu non tantum *sacrificantes* excitabantur, sed *milites equiq;* ad prælium inflammabantur, à *tubi*, hoc est, canalis concavitate nomen habens.

Tuba

Tuba verò *ere directo* ducta est, canali ad exitum latiore. *Directo*, dico, qua voce eam discriminat Ovidius à cornibus.

Non tuba directè, non æris cornua flexi.

Et Juvenalis:

Cornicini, sive hic recto cantaverit ære.

Nescio, inquit, cornicinem hunc, an tubicinem fuisse dicam. *Ex ere* igitur fuit fabricata, & tali quidem figura. Julius Pollux lib. 4. c. 11. *Tuba materiam* dicit *as & ferrum*, *lingulamq;* vocat *osseam*. Ex sacris accepimus etiam *ex argento* à Mose factas; de quibus *parte prima in Theoria organices, cap. 1.*

Propertius: *Et struxit querulas rauca per ossa tubas.*

In hoc versu mutarunt quidam *ossa* in *era*. Lipsius verò lib. 4. de Militia Romana c. 10. retinet *ossa*, additq; posse laxè & *ποιητικῶς* *per tubam cornu* intelligi: vel potest quis dicere, *primas tubas* ab exemplo cornuum structas, potest deniq; simpliciter capi & asseri, in ipsa tuba *osseum aliquid* fuisse, quod insitum aut impactum ad sonorem.

Artemidorus lib. 1. c. 58. de ijs, qui *in somnio tuba canere* visi, id tale somnium, inquit, *egrotantes tollit*, breviq; illos *vitam cum morte* commutatuos portendit. *σύνκειται γὰρ ἡ σάλπιγξ ἐξ ὀστέων καὶ χαλκῶν*: composita est enim tuba ex *osse & ere*. Subtilis interpretatio inquit Lipsius. Mortem tuba præsignificat, quia nam? quòd ex *ossibus* facta notat, in cineres & *ossa* te iturum.

Potuisset & alia addi ratio, quòd nimirum *funera* olim quædam elata *ad tubam*.

Idem *Lipsius* genera & discrimina *Tubarum* ex Eustathio in *Iliad.* 2. petita annotat, qui scribit, *Homerum* quidem cognitam habuisse *Tubam*, *nusquam* tamen *Heroibus* tribuisse, quia *nondum* tunc *in usu Græcorum*.

Facit autem *sex* ejus genera: *Primam* quam *Miperua* invenit, quæ etiam *Argivis* colitur hoc cognomento, *σάλπιγξ Ἀθηναῖα*.

Alteram apud *Ægyptios*, quam *Osiris* repperit, quæ *Chnove* dicitur ipsis, utunturq; ad *sacrificia*. *Tertiam*, *Gallicam*, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatū in bestias, & cœnalem ipsum.

Ggg

plumbeum

plumbeum, in quem inspirant Tubicines: atque esse eam acuti soni. Vocatur autem ab ipsis Gallis *Carnyx*.

Quartam Paphlagonicam, cujus os effigie bovis, gravi mugitu sursum inflandam.

Quintam Medicam, è calamo tubum habentem gravi sono. *Sextam Tyrrhenicam*, cujus inventores *Tyrrheni*, quæ similis *tibie Phrygiæ*, habens orificium scissum aut fractum: Ea est valdè acuta. *Hæc ille Scholiastes*. Et notabis, addit Lipsius, de *Tyrrhenica*, quam volunt esse hanc nostram & Romanam, atq; ab ijs traductam: Volunt Græci Latiniq; mutuo consensu. *Diodorus lib. 5. de Tyrrhenis; τὴν δὲ σάλπιγγα λεγομένην: Et tubam dictam invenerunt, utilissimam ad bella, quæ ab ijs Tyrrhena appellatur.*

Athenæus cornua etiam adjungit *lib. 4. Dipnosoph. Tyrrhenorum inventum sunt cornua & tubæ.*

Addit & *Suidæ* locum de *Tyrrhena tuba*: κώδων, inquit, καλεῖται τὸ πλατὺ σάλπιγγος: &c. Hoc est: *Codon dicitur latior pars, os & orificium tubæ. Sophocles in Ajace: Tanquam ærei Codonis è Tyrrhenia. Sunt enim multa genera tubarum, Ægyptiæ, Libycæ, Tyrrhenicæ. Primus porro Archondas (anno circiter octogesimo post Trojam captam) Heraclicidis commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam. Ideo Sophocles dixit Tyrrhenicam. Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & observes, monet Lipsius, tempus signatum, quo ad Græcos deniq; hæc tuba. An ergò eadem Græcanica cum Romanâ? Siquidem ab eadem uterque populus. Non vult Livius, qui de capta per insidias Tarento lib. 25. scribit:*

Terrorem (potius errorem) & tuba audita ex theatro faciebat. Nam & *Romana* erat à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscianter à *Græculo* inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat. Et fanè grandiolem fortiorisq; soni *Romanam* fuisse, Fabius auctor est.

De varijs tubarum generibus legimus apud *Alex. lib. 4. genial. dier. cap. 2. Varia tubarum* inquit, traduntur genera. Nam *præcentoria* erant, & *Vasca*, quibus in *sacris* præcinebant, & *puellatoria* sono clariore,

ac *Gingrina* & *Milvina* quæ in acutos exeunt sonos, sicut à locis, *Lydia*, *Corinthia*, *Ægyptia*, sonis diversis & nominibus varijs.

Usus tubarum varius. De Tuba in *sacris* loquitur Festus: *Armilustrum*, festum quo res divinas *armati* faciebant, ac dum *sacrificabant*, *tubis* canebant. Ipse etiam Varro: *Tubilustrum* appellatum, quod eo die sacrorum Tubæ lustrantur.

Suidas scribit: *σαλπυξ*;

Tuba, *sacrum* hoc *instrumentum*. Sacerdotes namque utebantur tuba. Unde qui in sacris tuba canit *ιεροσαλπυκτης* *sacro tubicen* dicitur. Artemidorus item, *σαλπίζειν δοκεῖν σαλπυγι τῆ ἱερᾷ*; Videri sacrâ tubâ canere, servos & omnes, qui in ministerio aliquo liberat & absolvit, *Proprium enim liberorum* hoc *instrumentum*. *Discis* hinc & vile nihil in hac re fuisse. Ut in Dione lib. 57. *Norbanus Consul* tubâ canere solitus, & in ea re multus, prodigium tamen fecit, quod ipsis Kalendis anni cecinit, quasi *belli signum* dedisset. Præterea *Romæ olim mortui* ad tubam efferebantur; sed mortuos intellige *nobiliores*: neque enim vulgò ea utebantur, sed in *funeribus* dubio procul *Indictivis*: scilicet ad populum *classico* convocandum. Quare Propertius amoliens illam pompam canit:

Nec mihi tunc fulcro lectus sternatur eburno

Nec tuba sit fati vana querela mei.

Quod ipsum in *militibus* decorè servatum, ut ij *sepelirentur* ad bellicum hoc *instrumentum*. Tertullianus de corona militis: *Et mortuus tuba* inquietabitur *æneatoris*. Quod exemplum hodie *Romani* servant, & cum aliquis decedit, *tubicines* cantant, & amici convocantur, testandi gratiâ, eum neq; ferro perijsse, *Lipsius de milit. Rom. l. 4. Dial. 10.* *ita etiam habes usum funeralem. Cape & militarem.*

Militaris autem Tubæ has facit cantus partes Julius Pollux. *Primò est incitatoria* vox *ἐξορμητικὸν φώνημα*. Unde dixerunt, tubæ signum dare. *Præcones* etiam tuba utebantur. Hesychio *Præco* etiam dicitur *σιγνησοσαλπυξ*, quod illius tubæ *sonus silentium* indicet. *Secundò* erat *ᾠδὴ κελευστικὸν τὸ κατὰ τῆς μάχης συμβολὴν*,

Adhortatoria ad pugnae conflictum, absque dubio cum *classicum* caneretur, cui Suetonius solam Tubam destinat in Jul. cap. 32. Raptâ ab uno tuba, ingenti spiritu *classicum* exorsus est. Et in his talibus, inquit Lipsius, non est aliud, quam τὸ πολεμικόν, sive τὸ ἀνακλητικόν σημαίνει bellicum & incitatorium canere, certis videlicet modis. Quod in pugna quidem legitima fiebat etiam tubis. Fab. lib. 2. cap. 18. Quid aliud in nostris legionibus cornua & tubæ faciunt? quorum concentus quantò est vehementior, tantò Romana in bellis gloria cæteris præstat. Tertio ἀνακλητικόν, *Receptus signum*, quod è pugna revocat, diciturque receptui canere. Quarto ἀναπαυσηρόν, *sedatoria* castra metantium acclamatio.

Universi autem qui canebant, appellabantur *Æneatores*, quia organa erant ex ære. Æneator dicitur & σαλπικτής. In Ammiano: *Æneatorum occentu, signo dato progrediendi ad pugnam.*

Dion lib. 47. Deinde Tubicen unus utrinque insonuit, & mox alij pariter responderunt. Priores quidem ij, qui rotundi quodam loco constituti, tubis certum aliquod modulabantur, quo ut confisterent, & prælio se pararent milites admonebantur: tunc deinde omnes reliqui, qui animos irasque militum acuebant & ad pugnam excitabant. Hic vides *triplicem tubæ sonum*, ut observat Lipsius. *Primus* est unius & singularis tubicinis; qui *primopili* fortassè, haud longè ab Imperatore, ejusque nutu incinuit: *Secundus* aliquot aliorum, qui in loco quodam *orbiculato* & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas: *Tertius*, omnium aliorum per cohortes, turmas, qui pariter jam *classicum* canebant. Nam duo *priores* soni non nisi *expediendo* militi, paulatimque ejus animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem evocandum. Ideo placent hinc quoque *Romani*, qui non in *Equitibus* solùm Tubas, ut nos, sed & *peditibus* habebant.

Tubæ autem illius *primæ* exemplum fortasse in *Apulejo* de Mundo, in quo multi mores reconditi, paucis verbis advelati: *Cum tuba*

bellicum

bellicum concinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum frenis temporat. Est enim ad huc non verum classicum, sed preparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab *Hirtio*, bello Africano: Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiam de pugna; subito dextro cornu tubicina injussu Cæsaris canere cœpit. Ecce in cornibus etiam tubicines, & omninò sparsi per manipulos: sed ii signum à Primopili Tubicine aut Imperatoris, expectare debebant tum succinere. Legimus & in Græcorum militia: Centuriam quamq; habere supernumerarios aut extraordinarios quinque; unum signiferum, Uragum, Tubicinem, ministrum, Praeconem.

Dio Cassius in pugna Pompeii nocturnâ cum Mithridate: *περὶ τῶν μὲν*, ait: Primum tubicines omnes ex composito simul bellicum cecinerunt. Quemadmodum & Tuba ad vigiliâs fuit adhibita, Josephus scribit 2. hist. τὰς Φυλακὰς; Vigiliâs & excitationes Tubæ præsignificant. Quo referri posse videtur, quod apud Sophoclem in Lemniis, ἀσάλπιγγοι ὧρα dicitur media nox, eò quod vespere tantum & mane tuba canere solerent, ut scribit *Hesychius*. Idem testatur *Polybius* de Scipionis stratagemate, quo castra Syphacis incendit: Ἐστὶ γὰρ ἔθος Ῥωμαίοις; Est enim Mos Romanis, sub tempus cœnæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum ut tunc vigiliâ nocturnâ constituantur. Alibi (nim. in Priori Membro c. 12.) plura annotavimus de usu tubarum in bello.

Est & quidam usus tubæ *πεμπυκῶς* in Pompis & solennitatibus; quemadmodum apud Romanos olim etiam triumphanti, qui laureatus curru vehebatur, tubis accinebatur: apud *Livium* lib. 6. dec. 3.

Addere & hoc lubet, quod pace inter *Alexandrum III.* & *Fridericum Barbarossam* venetorum operâ compositâ, inter insignia, quibus instructa erat Veneti ducis majestas, Tuba argentea adhibebatur, quod non minimum est tubæ dignitatis argumentum. Vide *Egnatium* lib. 2. c. 1. Exemplorum:

Postremo attexamus quoq; de quibusdam Tubicinibus historiam. *Dirceus* Poëta & Tubicen primus tubæ modulos dedisse memoratur.

Polydorus cum vocat *Tyrtaeum* lib. 1. cap. 16. Cum *Lacedaemonii* (autore *Iustino* lib. 3.) bellum adversus *Messenios* gererent, diuque extraherent dubium Martis eventum, responsum acceperunt ab *Apolline*, si vellent vincere, *Atheniense* duce uterentur.

A quibus rogati *Athenienses*, contumeliae causa ipsis *Dircaum*, quendam claudum, luscum, omniq[ue] ex parte corporis deformem dederunt. Usi sunt hujus auxilio *Lacedaemonii*, quibus ille cantum monstravit *tubarum*, quarum in audito territi sono *Messenii* fugam fecerunt, adeptiq[ue] sunt victoriam *Lacones*.

Homerus de *Stentore* tubicine in bello *Trojano* scribit, eiq[ue] ferream tribuit vocem, adeò ut quinquaginta alios voce sua vincere poterit. Unde & vox *Stentoris* proverbio locum dedit.

Misenum *Aeoliden*, *Virg.* ait, fuisse tubicinem *Hectoris*; mortuo verò *Hectore* adhæsisse *Aeneae* comitem, & tandem à *Tritone* Deo submersum, quod ad certamen tubae Deos marinos irritasset:

*Quo non praestantior alter,
Aere ciere viros, Martemq[ue] accendere cantu.*

Nota hinc breviter usum *tubarum agonisticum*, in quo, ut & in pompico, excelluisse scribitur *Aglais* *Megaclei* filia, quae *Tuba* satis validè utebatur; ut notat *Pollux* li. 4. c. 11. Hujus *Aglaidis* mulieris, tuba canere doctè, meminit etiam *Aelianus*, his verbis, καὶ γυνὴ δὲ ἐσάλπισεν Ἀγλαίς ἡ μεγακλέης ἐν τῇ πρώτῃ ἀχθείσῃ μεγάλῃ πομπῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ πομπικόν. *Casaub.* lib. 10. cap. 3. *Hermon* erat comediae actor, inquit *Pollux*, qui cum post multos sortem agendi accepisset, à theatro aberat, vocis experimentum sumens: cumq[ue] omnes, qui ante hunc erant, defecissent, *Hermonem* praeco revocavit, hic verò non obœdiens, multà (multa) scilicet hac percussus, ut certatores tuba revocarentur, autor fuit, & hoc in singula transferre stadia *Tubicinem*, quinquaginta cum ipsa tuba stadia transfentem, quemadmodum & *Hermolocrum* de *Philopatre* duabus cecinisse tubis, *Isaeus* tradit. Cæterùm *Megarensi* *Herodoro* tubam inflanti, difficile erat appropinquare πληθομένην διὰ μάλιστα πνεύματ[ος] ob vocis horrendae stuporem. De hoc legimus apud *Athen.* lib. 10. *Demetrio* *Argos* obsidente, cum ad trahendam *helepolin* machinam bellicam,

robur

robur militibus deesset, per *Herodorum duabus simul tubis canentem*, rediisse illis virtutem & præcordia, qui tanto milites animi robore replevit, impetu forti & cursu ad machinam hanc ferrentur, *Pollux lib. 4. cap. 11. Et tantum de Tuba.*

Tubicines.

Misenum Æolidem Virgilius ait fuisse tubicinem Hectoris: mortuo demum Hectore, adhæsisse Æneæ comitem, & tandem à Tritone Deo submersum, quòd ad certamen tubæ Deos marinos irritaret. Verba Virgilio sunt hæc:

*Atque illi Misenum in littore sicco
Ut venere, vident indigna morte peremptum,
Misenum Æolidem, quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martemq; accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, &c.*

Triton fertur esse Deus & tubicen marinus. *Ovid. lib. 2. Metam.*

Ceruleos habet unda Deos Tritona canorum.

Stentor fuit tubicen in bello Trojano, cui *Homerus ferream & invictam* tribuit vocem. *Juvenal. Saty. 13.*

Tumifer exclamas, ut Stentora vincere possis.

Homerus apud *Erasimum*:

*Stentoris in specie validi, cui ferrea vox, qui
Quinquaginta alios equas clamore sonos.*

Olympius Phrygius tubicen fuit ætate *Midæ* regis.

Aglais Megaclis filia tubicinio vitam fovit.

Agyrtes nomen est tubicinis apud *Statium* in *Achil. lib. 4. scribentem*:

*Tecum lituo bonus adsit Agyrtes,
Occultansq; tubam tacitos apportet in usus.*

CAPUT XVII.

De Lituo, Cornibus & Buccina.

Litui etymon Festus dicit esse, quod *litis* sit testis. Lipsius lib. 4. de milit. Rom. c. 10. dictum putat à similitudine Auguralis *litui*, vel baculi qui in extremo incurvus. Contra Cicero lib. 1. de divinac. scribit. Quid, ait, *Lituus* ille vester (quod clarissimum est insigne auguratus) unde vobis est traditus? Namque eo Romulus regiones direxit, cum urbem condidit. Qui quidem *Lituus* ab ejus *litui*, quo canitur, similitudine nomen habet. Estque *lituus* autore Festo, *buccinae* genus, incurvum, gracilem edens sonum, quo in bello utebantur.

Ad uncâ illa, vel incurvâ figura à tuba distinguitur. Seneca in Oedipo:

*Sonuit reflexo classicum cornu
Lituusque adunco stridulos cantus
Elisit ære.*

Et Lucanus lib. 1. apertè se jungit à tuba.

————— *Stridor lituum clangorq; tubarum.*

Acutum lituus dat sonum, ut Ennius prædit, *Inde loci lituus sonitus effudit acutos*: & Statius lib. 6.

Et lituis aures circumpulsantur acutis.

Stridulum Seneca, in versibus datis & alibi idem:

*Jam tacet murmur grave classicorum
Jam silet Stridor Litui strepentis.*

Equibus colligitur, grandem & patulum canalem non fuisse. Nec malè fortasse Charisius lib. 1. Liticen à Lituo, quod est tubæ genus minoris.

Fuit igitur medium aliquid inter tubam & cornu, non rectum profus, ut illa, nec totum incurvum, ut istud. Quin tamen confundant interim scriptores, non est dubium; ut Immianus, *vocum lituorumq; intonante fragore cohorrui*, de classico ipso loquitur.

Scholia-

Scholiaſtes Horatij *Lituum* dicit *equitum* fuiſſe, ut *peditum Tubam*.
Clasſico namq; etiam additur, ut lib. I. Carm. Od. I.

*Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
 Permiftus ſonitus.*

Et lib. 2. Od. I.

*Jam nunc minari murmure cornuum
 Perſtringis aures: jam litui ſtrepunt.*

De *Cornibus* hæc ſcribit Lipſius dicto loco: Varro de ijs: *Cornua*,
 quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex *bubulo cornu*.

Nihil verius & prima *origo* à *bovm* cornibus, & *paſtorum* instituto.
 Nam illi ſic calabant pecus, aut boves. *Propertius*.

*Nunc intra muros paſtoris buccina lenti
 Cantat.*

Columella lib. 4. Ad ſonum buccinæ *pecus* repetere ſepta conſueſcat.
 Et in Dionyſio ſunt *κέργα βόεια cornua bubula*, de convocando populo ad
 Buccinam, ut & apud *Lucill.* lib. 7. legitur, *Rauco conventionem ſonitu &
 curvis cogant cornibus.* Quidam dicunt, Cornu eſt *genus tubæ obtortæ*,
 à quo *cornicines dicti ſunt*.

Ergò olim nihil discriminis fuit inter Buccinam & Cornu: poſtea
 verò factum *diſcrimen*, & cornua iſta ex ære facta grandiora & magis
 reflexa. In lapidibus & monumentis apparent figuræ. *Distinguit*
 & *Vegetius* apertè, Tubicines, Cornicines, Buccinatores, qui vel tuba,
 vel ære recurvo, vel buccina committere ſolent.

Artemidorus de cornibus: *εργα γύλη δὲ σάλπιγγι σαλπίζειν, πονερόν;*
Inflexâ tubâ, id eſt, recurvo ære, *canere malum: non enim ſacrum hoc orga-*
num, ſed bellicum. Confundere etiam poſtea *Vegetius* videtur: *Buccina,*
 inquit, *quæ in ſemet æreo circulo refleſtitur.* *Idem* lib. 3. cap. 5. Cornu et-
 iam facit, quod ex *uris* agreſtibus argento nexum, temperato arte ſpi-
 ritu auditur. Inconſtans eſt, & ante ex ære recurvo id conſlavit.

Verior tamen ſententia Buccinam à cornu ſejunctam fuiſſe & alijs,
 quod etiam *Vigilia* oſtendunt. Nemo illic cornu, aut tubam ſonuiſ-
 ſe dixerit, ſed Buccinam ſignanter pleriq; omnes, ut poſtea dicemus.

H h h

Fuit

Fuit autem *cornu bovillum*: unde nec malè à bove derives, ut instrumentum, quod *bubus* canit, aut quod *boves* canit & vocat.

Varro 2. de re Rust. Primò cum incluserunt, cum buccinatum est, aperiant, ut exire possint. Varro tamen Buccinatorem à vocis similitudine & cantu dictam mavult, quia *Bou Bou* canit. Quod Isidorus ineptè flexit, & *buccinam* à voce, quasi *Vocinam* deducit, quod pagani eà vocabantur. Fortasse etiam à Græco *Βυκάων*.

Habuit igitur Buccina similitudinem cornu eàq; retenta & sono, ex ære facta fuit.

Buccinæ illius *figura* apud Ovidium:

_____ *cava buccina sumitur illi*
Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo.
Buccina, quæ medio concepit ubi aëra ponto,
Litora voce replet sub utroq; jacentia Phæbo.

Concham enim illam curiosè contemplantibus, figura apparet turbineatiore.

Hieron. ad Dariū *Bucca* vocatur *tuba* apud *Hebræos*, deinde per diminutionem *buccina* dicitur. Secundū aliquos *pastoralis* & cornu recurvo efficitur. *Columell.* lib. 7. Ad quem saturæ pabulo libenter recurrunt, cum *pastorali* signo, quasi *receptui* canitur. Nam id quoque semper *crepusculo* fieri debet, ut ad sonum buccinæ, pecus si quod in sylvis substiterit, septa repetere consuescat.

Apud *Varronem* videtur esse instrumentum, quod inflari possit, cum inquit: *Orphea* vocari, qui cum eò venisset, stola & cithara cantare esset iussus, buccinam inflavit. *Tubam* & *buccinam* diversa esse ostendit *Apul.* 3. *Florid.* cum ait (*Siquidem vox hominis & tuba rudior, & torvior, & lyra concentu variator, & tibia quæstu delectabilior, & fistula surro jucundior, & buccina significatu longinquior.* *Salmuth in Panciroll.* lib. 1. de rebus memorab. tit. de moribus. Exercitus, tradit, inter classica instrumenta musica *Buccinam* tenuisse primas; quippe quæ in se-

met

metipsam æneo circulo reflexa, ornamentum erat totius legionis ingressu conflictus & ejus reditu: *ut ait Vegetius.*

Præcipuum fuisse *Buccinae usum* ad *vigilias* suprâ attigimus, cujus rei testis est Polyb. ὁ δὲ ταύτης ταξίαρχος τὴν ἑπιμέλειαν ποιῆται τῆ κατὰ Φυλακὴν ἑκαταῶν. *Ejus centurio curam habet ad quamque vigiliam buccina signum dandi.* Lipsius lib. V. de milit. Rom. Dial. IX.

Livius lib. 7. Ubi *secundæ vigiliæ* buccinâ signum datum esset. Idem lib. 26. Ut ad *tertiam buccinam* præstò essent.

Propertius lib. 4.

Et jam quarta canit venturam buccina lucem.

Silius lib. 7. — *mediam somni cum buccina lucem,*

Divideret, jamq; excubias sortitus iniquas

Tertius ab ruptâ vigiliret ad arma quiete.

Ubi attende, inquit Lipsius, item de sorte ad vigilias, & mediam noctem, id est *tertiam iniquissimam* habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis bonam partem primæ, aut sequentis noctis licebat dormire.

De Buccina item Frontinus lib. I. cap. 5.

Sulla bello sociali nocte profectus, relicto *buccinatore*, qui *vigilias* ad fidem remanentium divideret, & *quartâ vigiliâ* commissâ eum sequeretur, incolumes suos perduxit. Idem astus in Cæsare, quem Varus instituit contra Curionem, *Buccinatore* in castris & paucis ad speciem tabernaculi relictis, de *tertia vigilia* exercitum silentio in oppidum reduxit.

Ad hunc morem Cic. respexit orat. pro Mur. *Te gallosum, illum buccinarum cantus exsuscitavit.*

Vegetius: A tubicine, inquit, omnes *vigiliæ* committuntur, & finitis horis à *Cornicine* revocantur. Itaq; *tubam* adhibet ad *initia*; *cornu*, sive *buccinam* ad *finem*. Silius lib. 15. in ea re Buccinam nominat:

— *bis clarum buccina signum,*

Præterea gemino prodibat junctâ magistro

Castra regi.

Ut fortasse ad vigiliis ipsas hæc sint referenda: & in *unis castris Buccinam unam* sonuisse: nisi cum *duo Prætoribus & duo duces*.

In *Tacito* autem lib. 15. *Annal.* quod legitur, inter solennes militiae ritus numerandum: *Initia vigiliarum* per centurionem denunciari, *convivium* buccina dimitti. Hic mos & sensus. Ante cœnam classificum cecinisse: eo signo, *Prætorem* aliosq; cœnasse: tum *centurionem* nunciasse *Vigiliis* incipere: & mox ad primam Buccinam convivium dimissum: ut quisq; scilicet ad se iret, nec ultrà discursu ullo castra inquietarentur.

Poëtæ *buccinatorem Neptuni* fingunt *Tritona*, buccina à se inventa, canentem, & immani tubæ clangore aquas increpantem.

Hinc *Virg.* in *Ætne*:

*Nam veluti resonante diu Tritono canoro
Pellit opes collectus aquæ, victusq; movetur
Spiritus, ut longas emugit buccina voces.*

Quod & *Ovidius* imitatus ita exprimit:

*Cæruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare jubet, fluctusq; & flumina signo
Jam revocare dato.*

Tiberio Principi nunciavit *Olyssiponensium* legatio, visum auditumq; in quodam specu *concha* canentem *Tritonem*, qua nascitur forma, cuius *Erons* hominem præfert, in *pristrin* desinit *alvus*.

Romani, (ut scribit *Pierius* lib. 47. *Hieroglyph.* de Tuba) ut *Saturnia* ædis fastigio *Tritonas* tubicines imponebant, *caudis abditis & absconditis*; id scilicet eo hieroglyphico significantes, quod *historia gestarum* rerum *ab Saturni* commemoratione ad nostram usq; ætatem in obliteranda celebritate, *nota*, clara & quasi vocalis esset: quæ verò *ante Saturnum* gesta fuerint, *obscura & incognita* in tenebris delitescere.

Idem scribere videtur *Nat. Com.* lib. 8. *Mythol.* cap. 3. his verbis. Apud Romanos super templo *Saturni Triton* quidam eximia magnitudinis fuit collocatus, qui *buccinam inflabat*, quoties oriebatur ventus, *caudamq;* intra terram occultabat. Per illum significare tradiderunt

nonnul-

nonnulli res gestas ante Saturnum silentio fuisse involutas: at post imperium Saturni clarissima historiographorum voce fuisse celebratas. Natalis verò ita ἱεργυλυφικῶς exponit; occultatam scilicet veram religionem ante Christum fuisse: ac post Christi adventum clarissimo sanctorum Apostolorum praconio omnibus gentibus veram, sanctam & saluberrimam doctrinam omnibus celebratum iri, Christo altissimo Dei Filio credentibus. Nam alioquin insulsum esse videbatur, ut sapientes antiqui caudatos etiam Deos habuerint.

CAPUT XIIX.

De Instrumentis, tinnitu quodam obstrepentibus; ut Sistro, Crembalo, Cymbalo, Tintinnabulo, &c.

Sistrum, (Græcis eodem nomine σείστρον ἀπὸ τῆς σείειν, quod est concutere, agitare) dictum fuit instrumentum quoddam Musicum argutum & sonorum dum percuteretur.

Erat autem hoc organum Ægyptiis peculiare è metallo arguto, ab agitatione nomen habens. Nam agitato & concussum tinnitus argutos edebat, quo nomine sonabile sistrum à Poëtis dicitur. Martialis dixit garrula sistra:

Si quis plorator collo tibi vernula pendet,

Hæc quatiat tener à garrula sistra manu.

Poëta Sulmonensis lib. i. de Ponto Eleg. i. tinnula sistra appellat à sono, quem agitata reddunt.

Hujus species ovalis erat & manubriata in ora, undique tintinnabula habens, ut agitato tinnitum redderet maximum, & quæ pulsarentur; ut describit Adrianus Turnebus lib. 26. Advers. c. 33.

Et rectè dixit agitato, quoniam non spiritu, sed motu concussum æneum illud crepitaculam, sive sistrum, personabit; ut scribit Alex. ab Alex. lib. 7. gen. dier. c. 8.

Non solum *ex aere*, sed etiam *auro & argento* confici solita innuit Apuleius his verbis: *Aëreis & aureis & argenteis sistris argutum tinnitum constrepentes.*

Ægyptii Sistris usi in *sacris Isidis*; unde *Tibullus* lib. 1. Eleg. 3.

*Quid tua nunc Isis tibi, Delia? quid mihi profunt
Illa tuâ toties aera repulsa manu?*

Ubi tamen mihi, non tibi, ex veteri scriptura legendum monet Scaliger. Nam liquet, Deliam Tibulli amicam in casto Isidis fuisse; de quo apud *Propert.* lib. 2. Eleg.

Hinc *Isiacos Sacerdotes* Martialis vocat *turbam sistratam*, à gestamine sistrorum lib. 12.

Einigeri fugiunt calvi, sistratâq; turba.

Hoc idem instrumentum iisdem *Ægyptiis tuba vicem* exhibebat, unde *Virg.*

———— *patrio vocat agmina sistro.*

Dicebatur & *κρόταλον*, *crepitaculum*, instrumentum, quod manu pulsatum crepitabat, quemadmodum & *κρέμβαλον*, *crembalum*, crepitaculi genus erat, quod digitis agitatum edit strepitum. Hæc & ejus generis alia organa Musica *Athen.* lib. 14. *ψόφος μόνον ὡς θροσκασμὰ*, crepitu solum obstrepentia: de quibus *Dicaarchus* in lib. de Græciæ ritibus ait, propularia, supra quam credat aliquis, instrumenta fuisse, *salvationibus & cantilenis fœminarum* accommodata, quibus percussis digitis suavis ederetur strepitus, eaque significari in cantico Dianæ, canebat alius habens in manibus *crembala aenea, deaurata.* *Hermippus* in divinis dixit *κρεμβάλιζεν*, *crembala pulsare.*

Didymus scribit, quosdam solitos, *lyra vice, conchis & testis compositis*, numerosum sonum *saltantibus* excitare, (ut testatur & in *Ranis Aristoph.*) Nostratibus ex testis, vel ossibus, inter digitos insertis; vel ex pusillis tintinnabulis alligatis; Hispanis, ex æneis duabus velut exiguis lancibus collis; strepitum ejusmodi illi vocant *Castagnetas.*

Græci etiam instrumentum ejusmodi quoddam *πλαταγὴν* dixe-

runt,

runt, crepitum quendam edens, cujus materiam & pulsum expressit
Apollon. lib. 1. Argon.

χαλκείην ὠλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσων
Δῶπει.

Hujus instrumenti strepitus traductus ad hominem garrulum, aures sermone suo obtundentem, instar crepitaculi, & *proverbio locum* dedit, Ἀρχύτης ὠλαταγὴ, *Archytæ crepitaculum.*

Archytam namque crepitaculi genus æreum *excogitasse* scribunt, quod *pueris lusitantibus* daretur, ne quid interim ex vasis domesticis contingerent & confringerent: necesse enim est, ut pueri habeant, quod agant, ἔγχε δύναιται τὸ νέον ἡσυχάζειν, ut loquitur *Philos. lib. 8. Polit. c. 5.*

Et consentaneum est, Tarentinum illum Philosophum *Archytam* ejus organi fuisse opificem, utpote qui fertur in mechanicis mirè præcelluisse. Alii alium putant & faciunt inventorem. Sed cujuscunque fuerit inventum, verosimile est, hujusmodi quoddam organum fuisse, quod sua sponte sonaret.

Quemadmodum & in *adagii* consuetudinem abiit, Δωδωναῖον χαλκῆιον, *Dodoneum Cymbalum*, aut *tintinnabulum*, de homine improbæ & importunæ loquacitatis. Quod *Zenodotus* citat ex *Ariphoro Menandri.*

Tradit autem in *Dodona* duas fuisse sublimes columnas, in altera positam pelvim æream, in altera pensile pueri simulacrum, flagellum æreum manu tollentis, quoties verò ventus vehementius flaverit, fieri, ut scutica impulsæ, crebrius lebetem feriat, isq; percussus tintinnitum reddat, ac multum etiam temporis resonantem.

Ad hoc *Adagium* alluisse videtur *Juvenalis* cum ait:

Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas

Pulsari.

muliebrem garrulitatem taxans.

Suidas aliam *adagii* affert interpretationem ex *Dæmone*. Scribit *Jovis* oraculum, quod olim erat in *Dodona*, lebetibus & tintinnabulis æreis undique cinctum fuisse, ita ut invicem sese contingerent. Itaque

necessum

necessum erat fieri, ut, uno quopiam pulsato, vicissim & omnes resonarent, sonitu per contactum ab aliis ad alios succedente. Durabatq; in longum tempus tinnitus ille, videlicet in orbem redeunte sono.

Plutarchus verò περὶ τῆς ἀδολεχίας indicat, in Olympia Porticum quandam fuisse, ratione mathematicā ita compositam, ut pro una voce multas redderet, atque ob id ἐπτάφωνον appellatam.

Casaub. lib. 5. in Athen. de Antiocho scribit, quomodo vilissimorum hominum conventus adierit commessabundus, nec rudes cantantium concentus aspernarit, nec figlina vasa, quibus sonorum edebant strepitum ex prisco more: semper enim, inquit, commessatores tibias vel aliā musica organa deferebant. Antiochus ut magis se dejiceret, testas circumferebat tibiaram loco: pauperes in eo imitatus, qui fictilibus crepitaculis & vasorum figlinorum collisione soliti se oblectare, inopia melioris Musicae. Quemadmodum ex Didymo recitat Athen. lib. 14. hisce verbis: Δίδυμος φησὶν εἰωθέναι τινὰς ἀντὶ τῆς λύρας κογχύλια καὶ ὄστρακα συγκρούοντας εὐρυθμόν τινα ἤχον ἀποτελεῖν τοῖς ἀρχαίοις.

Videntur autem vetustiores soliti in hanc rem acetabulis uti, quæ fictilia erant, & bacillo percussa suavem quendam sonum edebant. Hæc est, quam Græci vocant ὀξύβαφον μουσικὴν vel ἀρμονίαν.

Cujus inventorem facit Suidas Dioclem, Poëtam Comicum Atheniensem aut Phliasium: φάσιν, ait, Διοκλέα τὸν Ἀθηναῖον εὐρεῖν τὴν ἐν τοῖς ὀξύβαφοις ἀρμονίαν, ὄστρακίνοις ἀγλείοις, ἅπερ ἔκρυσεν ξυλιφίω.

Postea ceperunt fabricari in illum usum acetabula ex variis metallis. Sed & Suidas autor est, quo magis sonora essent ista vascula, solita fuisse confici ex pluribus metallis, in unum confusis. ἄλλως, inquit, χαλκὸς ἢ χεῖ, καὶ ἄλλως σίδηρος, καὶ ἄλλως μόλυβδος, καὶ ξύλον. διὸ καὶ τὰ ὀξύβαφα (suprà ὀξύβαφα, εἰώθασιν ἐκ διαφορῶν κατασκευάζειν ὕλης, ἵνα τῇ διαφορᾷ τῶν ἀπηχήσεων τιλὴ ἀρμονίαν ἀποτελέσωσιν.

Cassiod. lib. 4. in crudit. ep. ad Symmachum, Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen. Atque hæc sunt, quæ vocantur in Musicorum organorum divisione ἔνηχα, sonora ψόφος μόνον πρῶτασηδαστικά. Hujus etiam generis fuerunt & Scabilli & κρέμβαλα, quæ sine ulla operosiore harmonia ipso delecta-

bant

bant sono: ut hodie quæ vocantur *Gallis carcaveaux*. quanquam his jam ars est adhibita. Inde κρεμβαλιάζειν est Hesych. interprete, κογχυλια καὶ ὅσα ἄμα συγκροτῶντας ἀρρυθμὸν ἡχοῦν ἀποτελεῖν τὰς ὀρχημένους, *Hæc Calaub. lib. 5. in Athen. cap. 4.*

Porro *cybelen* invenisse *cymbalum* quidam tradiderunt: Zenodotus verò autor est, *Lybicum* quendam *quatuor cymbala* fabricatum fuisse, certis *proportionibus* ita inter se respondentia, ut primi spissitudo *epitriti* rationem haberet ad secundum, ad tertium *hemioli*, ad quartum *dupli*, eaque pulsata harmoniam quandam Musicam reddidisse.

Hoc instrumentum Musicum *ex are* effici solitum, sonorus, quem reddebat, sonitus arguere videtur, quod ex ipso *nomine* quoq; constat, quod *tinnitu* quodam *pronunciari* certum est. Unde de *Apione* Grammatico Plinius in præfatione ad Imperatorē *Vespasianum* ipsum, à *Tiberio Cæsare*, *cymbalum mundi* vocari solitum scribit, ob nominis, ut opinantur, celebritatem. Is enim *Apion* aiebat eos à se donari *immortalitate*, ad quos aliqua componeret: *Huc Tiberius alludens nominabat illum cymbalum mundi: quod hominem honestâ fama donaret, quæ per universum mundum (instar sonori cymbali) amabiliter resonaret.*

Plinius verò ob arrogantiam rectiùs illum appellari censet, *Tympanum*, non *cymbalum publice fame*, quòd *famam daret potius, quam honestam famam*, quemadmodum *tympanum resonat quidem, sed in aenano strepitu.*

Et alluisse videtur Plinius ad illud, quod *tympana* fiunt è pelle *asinina*, ut est apud *Erasmum* in *Adagijs*. Ad *cymbalorum* pulsum *Indi* etiam legiones *adversus hostes* eduxerunt *tubarum* loco, teste *Alex. lib. 3. cap. 2.* Eorundem ad *saltationem* usum aperit *Lucianus* de *Salt. ἐκμβαλίσει καὶ πρῶσερχήσουτ.*

Præterea ut de *Tintinnabulis* hæc subjiciamus. Apud *Euripidem* in *Rheso*, sonitus ex *tintinnabulis* vocantur *κωδωνοφόροι κόμποι*. *Equi* quoq; *tintinnabulorum sonitu* explorabantur, an *bellicos tumultus* intre-

pidè ferre possent. Unde absq; dubio, qui sonitum illum perferre non poterant, sed ad illum trepidarent, ἀκωδώνισοι dicti. Nec de nihilo est, quod *Græcis Tintinnabula* ad excitandum atq; vigiliis fuisse adhibita accepimus, quemadmodum Thucydides lib. 4. τῷ γὰρ κώδωνι, inquit, πρὸς ἐνεχθέντι; *Tintinnabulo enim prolato, priusquam rediret is, qui tradiderat, ita in vacuum locum scalarum admotio facta est.* De *Brasida* loquitur, qui *Potideam* conatus capere noctu, dum is, qui circuit, tintinnabulum porrigit, atq; ita locum paulisper deserit. Et *Dio Cassius* lib. 54. *Romanis Vigilibus* in urbe videtur ea tintinnabula dare, cum scribit, Augustum somnio monitum, *Jovem Tonantem* quasi πρὸς Φυλακὰς procubitorem *Jovis Capitolini* fecisse, eoq; tintinnabulum ei appendisse. οἱ γὰρ addit τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες; qui enim vicos noctu custodiunt, tintinnabulo vel campanulâ utuntur, ut significare inter se cum voluerint, possint.

Suidas de illo ritu: οἱ εἰπολοὶ οἱ τὰς φυλακὰς περιπαλοὶ; *Circuitores, qui vigiliis circumibant & explorabant, euntes ad vigiles, tintinnabula habebant, atq; ea concutiebant explorantes, si quis dormiret, & ut vigilantes voce responderent.* Notatu dignum est, quòd in *Triumphantis curru* olim campanula vel tintinnabulum pendeat, ut meminisset Triumphans posse scilicet se in eam calamitatem eaq; tempora incidere, quibus & ipse flagellis cœdi, aut etiam capite plecti posset. Qui enim decapitandus erat, campanulam gerebat appensam, ne tanquam sacer & contaminatus à quoquam tangeretur. *Panciroll. lib. 1. memor. tit. de Triumphis.*

Angelottus Cardinalis S. Marci, cum ejus familia deducendū *Domi*ni gratiâ (sicuti mos est) ad pulsati tintinnabuli signum rara conveniret, negligentia illorum per jocum coarguedæ causâ ad horam mensæ vulpinâ caudâ, ne sentiretur, æs percusi mandavit, ita ut pauci admodum fortè præsentēs, tantum discumberent. *Volat. lib. 23. Anthropol.* Jam postremò usum tintinnabulorum & campanularum ad horologia subjiciamus, quorum usum improbavit falsè apud *Plautum Parasitus*; ubi stomachatur in eos, qui horologia commentī sunt, cum venter sit optimum horologium. *Erasmus in Adag.*

Simon

Simon Majolus in diebus canicularibus colloq. 23. hæc memoria tradidit. *In urbibus, ait, insignioribus, tum Italiae, ut Venetijs & Bononia, tum Flandriae plerisque oppidis horologiorum machinæ adeo insigniter componuntur, ut, cum instet hora, statuæ æneæ libramenti ferreis, aut æneis commotæ excurrant, equitum, aut peditum more, manibus malleos ferentes campanam magnis ictibus percutiant, quæ horarum numerum probe referant, ac mox visuntur statuæ redire in sua latibula, nimirum munere suo perfunctæ.* Et paucis interjectis. *Ac quod vires humanas videtur excedere, si statueris tertiâ aut quartâ vigiliâ excitari, tantâ arte componuntur horologia, ut quâ volueris hora, neq; antea neq; post te aris insolito sonitu excitabit, perinde ac si servus te excitet, totus huic rei intentus.*

Et quibusdam in locis conspiciuntur rari artificij horologia, in quibus præter alia, tintinnabula & campanulæ pro diverso temporis statu diversas cantilenarum imitantur & repræsentant melodias; cujusmodi & ut notum est, *Sora* in Silesia, & in alijs urbibus conspiciuntur, multorum cum magna admiratione.

De Tintinnabuli sonitu plura vide in Partis primæ Theoriâ organices cap. 12.

CAPUT XIX.

De Tympano.

T*ympanum* dicunt instrumentum ex una parte planum, membranâ clausum, (nostra vulgaria hodie ex utraq; parte) intus vacuum, quod baculis pulsatur. *A pulsando* nomen habens, quia eo pulsato sonitus cietur. Dicitur & *τύπανον*, ut apud Hom. hym. in matrem Deorum *τυπάνων ἰαχὴ*, tympanorum sonus, qui adjunctum quendam habet strepitum; unde apud Euripidem in Cyclop. dicuntur *τυπάνων ἀργήματα*, Tympanorum strepitus. Et Scaliger in Bacchum Galliambo: *Creperi crepante crispans cava tympana digito*. Ab hoc instrumento *Tympanista* & *Tympanistria*, apud Plautum in Truculento

est *Tympano tuba*, qui tympanum cient & pulsant. Modò dicebamus Plinium respexisse ad id, quod *tympana* fieri consuevère *ex pelle asinina*, eo ipso, quod *Appionem* dixerat *tympanum mundi*, non ut *Tiberius cymbalum mundi*.

Lipsius lib. 4. de Militia Romana dial. 10. *Apud Romanos Tympana* in usu fuisse negat, & locum illum habet suspectum apud *Dionysium* lib. 4. in classibus describendis sub *Ser. Tullio*, duas centurias *Tibicinum & Tympanistarum*, & qui alijs quibusdam organis ad bella vocabant. Præter hunc *nemo* præter ea *tympana Romanis* assignavit. Imo in convicio apud illos *Tympano tuba*, & *Galli matris Deum*, id est effœminati pulsabant. Quid quòd ipse *Dionysius* non repugnat, qui dicta sua re colligens *σαλπισταὶ καὶ τυπανισταὶ* nominat, nulla tympanorum facta mentione.

Idem lib. 7. facit, ubi de classibus hæc repetuntur. Vetera tamen *Tympana*, & ab ipso *Baccho*, sed in eo ferè choro relicta & apud molles. *Polyænus* de *Baccho* ejusque rebus lib. 1. *Straton*. *Et cymbalis & tympanum dedit loco tubæ*. Et ab eo fortassis est, quod in bello tympano usi etiam *Indi*. *Curtius*: *Indi Tympana suo more pulsantes*. Iterum: *Post elephantos Porus peditem posuerat, ac sagittarios tympana pulsare solitos, id pro cantu tubarum Indis erat*. Scriptor quispiam apud *Suidam*: *σαλπυξιν Ἰνδοῖς ἔχουσιν; Tubis Indi non utuntur, sed pro ijs sunt flagella, quæ excutiunt in aërem: & tympana item horribilem quendam bombum emittentia*. Accepimus *Abaros* quoq; gentem barbaram, alij *Hunos* vocant, habuisse *Tympana*. Ut scriptum reliquit *Menander* historicus: *οἱ δὲ ἄβαροι κατὰ τὴν τῆς πόλεως κίνησιν; Abari initio prælij statuerant excitare mixtum quendam & ferum sonum, simulq; cum barritu personare tympanis*.

Cujusmodi tamen hæc *Tympana* fuerint, haud probè memoriæ proditum.

A nostris verò diversa illa *Indorum* tympana, quæ sic confecta erant.

In abjetis (Lipsio palmæ arboris) stipitem excavatum *nolas*, sive *tintinnabula* ex orichalco inferebant, & os deinde vasis *taurino corio* obtegebant: atque ita tympanum illud in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tum, quæ in eo erant, tintinnabula, & multa & magna, atque intus in aperto sonantia, obscurum & inconditum edebant sonum, *mugitui non ab similem*.

Fuit ergo tympanum illud *infra rotundum, supra planum*, atque ibi *corio* inductum, quod bacillis pulsabatur: qualia sunt hodie tympana *nostra equestria, Heerpaucken*.

Quamquam etiam *ligno cavo* ex utraque parte pellem obductam fuisse scribit Isidorus; id tamen Instrumenti genus, non tam Tympanum, quam *Symphoniam* appellans. *Salmuth. in Pancirol. lib. 1. rer. memor.*

Plutarchus *Parthos* quoque facit non cornibus, aut Tubis incitare se ad pugnam: *ἀλλὰ, inquit, ῥόντρα βυροπαιγῆ; Sed stipites quosdam corio tectos & concavos tintinnabulis æreis circumpositis plurifariam simul pulsant. Illi verò obscurum aliquid & terribile resonant, ex ululatu ferino & tonitru commixtum.*

In marmoribus, (inquit Lipsius,) Galli matris Deum conspiciuntur, *Tympanum* manu tenentes rotundum infra, supra planum: atque ibi corium inductum, quod bacillis pulsant. Hæc talia quoque describit Apollodorus & vult *Salmonium* iis tonitru imitatum: *ἡγὶ βύρας μὲν ἐξηρημύνας; Et pelles detractas, in curnu, cum aneis lebetibus agitans, dicebat se tonare.*

Imo tales etiam pelles non in ære tantum, in ligno etiam sic cavato & aptato, apud Isidorum: *Tympanum, inquit, est pellis vel corium ligno ex una parte extentum. Dimidiatum nostrate Tympanum: jam plerum in eodem sed alio nomine. Nam Symphoniam vocat. Symphonia* inquit, vulgò appellatur lignum cavum ex utraq; parte pelle extensa, quam virgulis hinc & inde Musici feriunt.

Illud verò non caret admiratione, quod Salmuth annotat; si nimirum altera pars tympani *lupinâ*; altera *Ovilla pelle* obducta fuerit; tum pulso Tympano ilico *rumpitur ovilla*: & quod majus est, si duo fuerint

tympana, alterum lupino corio, & alterum itidem ovillo obtectum, lupino illo separatim percusso, ovillum planè obmutescere, Alciatus putavit; ut eleganti illo Emblemate his versibus:

*Cetera mutescunt, coriumq; silebit ovillum,
Si confecta lupi Tympana pelle sonent.
Hanc membrana ovium sic exhorrescit, ut hostem,
Exanimis, quamvis non ferat exanimem.
Sic cute detractâ Cischas in Tympana versus,
Bohemos potuit vincere Pontifices.*

Tanta quippe inter utrumque istud animal est antipathia, ut ne morte quidem finiatur, sed vel tum quoque lupo ovi formidolosus existat. Alciatus quoque mentionem facit Cischæ (vel Ziscæ) Husitarum Ducis invicti, de quo memorant, quòd moriens Thaboritas iussit, post mortem suam sibi pellem detrahere, in usum Tympani quo in acie uterentur ad terrendos strepitum illius hostes, ut qui fuerit vivus, mortuus etiam foret terrori hostibus. Cùm enim moriturus rogaretur, de suo corpore, quid fieri mandaret: Pellem, inquit, mortuo demite, relictâq; feris cadavere, ex ea tympanum facite.

CAPUT XX.

De Hydraulico Organo, ejusq; inventore & Structura.

DAncirollus lib. 1. rerum memorab. scribit de quadam Musices specie, quam veteres Mutam nominarunt; quod aquæ sono, solis manuum, vultus, pedum gestibus exercebatur: iidemq; & intelligebantur, & mirabiliter populum oblectabant actibus in scena intermediis.

Qui verò hanc exercebant, Mimi & Pantomimi dicebantur: cujus rei præcipuè Cassiodorum adducit ibidem loci testem, qui lib. 1. varior. ad Albinum scribens, in fine ait: *Istam Musice partem veteres appellarunt mutam: quæ quibusdam gestibus facit intelligi, quod linguâ aut*

scriptu-

scripturâ melius exprimi haud posset. Hæc verò ars ivit in fumum, & nec ullum ejus extat vestigium. Eodem loco scribit de *Organo Hydraulico*, quod à Græco descendit. Græcis enim ὕδωρ aqua est, & ἀυλέω, sono.

Hujus instrumenti *Hydraulici*, cui κατ' ἐξοχήν quidam organi appellationem tribui volunt, unde & in veteri glossario ὕδραυλις *Organarius* dicatur, hujus, inquam *inventorem* faciunt ὁμοψήφως scriptores *Ctesibium*, qui vixerit tempore *Ptolomæi*, cognomento *Evergetis*, in *Alexandria Ægypti*, ubi organum illud ex aquæ commotione sonum edens reperit. Hic *Ctesibius* passim laudatur ab historicis, pneumaticâ ratione, & hydraulicis organis repertis. *Vitruvius* lib. 9. cap. 9. De *Ctesibio* refert, cum animadvertisset ex tactu cæli & expressionibus spiritus vocesq; nasci, certis principiis usus, hydraulicas machinas primus instituit, atque spiritus naturales, pneumaticasq; res invenit: quod dicit etiam *Plinius* lib. 7. c. 37.

Pneumatica autem organa, (quasi dicas, spiritalia) sunt machinæ, quibus vi aëris conceptique spiritus aqua extollitur. Quæcunque igitur nullâ manifestâ causâ, sed vi aëris aut fiunt, aut moventur, ea certè pneumaticis organis fieri intelligimus: Sicut quæ aquarum expressionibus fiunt, hydraulicis, quasi fistulis contenta aqua; ut annotat *Philander* in *Vitruvium*.

Et lib. 10. cap. 12. ab eodem, scribit, constructas machinas hydraulicas, *Merulas dictas*, quibus reddebantur voces humanarum imitatrices, & cantus avium effectrices.

De *Hydrauli* porrò hæc accepimus ex lib. 4. *Athen. Dipnosoph.* Hujusmodi, ait, multa convivis ultrò citrò confabulantibus, auditus est è propinquo *hydraulis sonus* quidam, jucundus & suavis admodum, qui nos modis illis delectatos, omnes in se convertit.

Tum *Ulpianus* *Musicum Alciden* cum aspexisset, Audis, inquit, musices omnium peritissime, elegantem hanc vocis gratiam, quæ nos omnes ad se traxit allectos Musices voluptate. Tum *Alcides*, Hoc tu, inquit, musicum instrumentum, sive reponas inter ea, quæ fidi- bus tenduntur, sive inter ea, quæ inflantur, inventum certè est nostratis *Alexandrini tonsoris* arte, cui *Ctesibius* nomen fuit, quod ab *Ari-*

Stocle lib. de Choris memoria traditum est, his verbis: Hydraulis an ex instrumentis sit, quæ animantur, an ex iis, quibus fides adaptantur, ambigitur. Certum tamen inter organa ἐκτυτὰ, quæ chordis intenduntur, non posse referri.

Quare si alterutrum dicendum, inter ἔμπνευστα, quæ spiritu inflantur, erat numerandum. In quam sententiam etiam *Aristocles* incumbit, quod ejus *fistula flatum ab aqua accipiant*. κατεσρημυδοὶ γὰρ εἰσὶν οἱ ἀνλοὶ εἰς τὸ ὕδωρ; *Quia hydraulis aquæ illapsu spiritum accipit, fistulis in aquam obversis, & aquam juvene quodam agitante, axibusq; præterea instrumentum pervadentibus. Sic enim fistulis immittitur spiritus, lenemq; sonum illæ reddunt.*

Erat igitur hydraulicum instrumentum aæ rotundæ simile, & canales, sive fistulas in aqua tenebat: quæ per puerum motâ, illæ animâ, seu vitâ replebantur, nervulorum quorundam, seu lingularum inclusarum medio: atque ita suavissimum edebant sonum: ut tradit Athen. lib. 4.

Tertullianus lib. de anima c. 5. ait, Inventorem hujus organi fuisse Archimedem Syracusanum, summum Mathematicum: & addit, Organum illud multas habuisse tibiarum acies, & per earum unam spiritum recepisse, ad instar Organorum nostratium.

Qui hoc utebantur, *Hydraula* nominabantur, (ut in l. hydraulæ 4. C. de excusat. mun.) ubi Græci *Hydraulas* interpretantur *Musicos*, qui cantabant organis, à folliculis quidem inflatis, sed ab aquâ tamen artificiosè mota sonoris. *Tiburti*, inquit *Pancirollus*, quod propè Romanam est, itidem *fons* conspicitur, simili cum arte sonum movens: sed haud credo, eum ita suavem esse, ut de veteri illo hydraulico instrumento memoria est proditum.

Præterea *Vitruvius* lib. 10. cap. 13. de Hydraulicis machinis, quibus organa perficiuntur, hæc ordine refert; verum non omnibus (ut ipse in calce cap. subdit) expedita ad intelligendum, præter eos, qui in his generibus habent exercitationem. Quod si qui parum intellexerint è scriptis, cum ipsam rem cognoscent, invenient, curiosè & subtiliter omnia esse ordinata.

De materia, inquit, compacta basi, arca in ea ex aere fabricata collocatur supra basim eriguntur regulae dextra ac sinistra scalari forma compactae, quibus includuntur aerei modioli fundulis ambulatilibus, ex torno subtiliter subactis, habentibus fixos in medio ferreos ancones, & verticulis cum vectibus conjunctos, pellibusq; lanatis involutos.

Item in summa planitia foramina circiter digitorum ternum, quibus foraminibus proxime in verticulis collocati aerei Delphini, pendentia habentes cymbala ex ore, infra foramina modiolorum chalata intra arcam, quo loci aqua sustinetur.

Inest in id genus uti infundibulum inversum, quod subter taxilli alti circiter digitorum ternum suppositi librant spatium imum, ima inter labra phigeos & arcae fundum. Supra a. cerviculam ejus, coagmentata arcula sustinet caput machine, quae Graece κωνίον μηχανός appellatur: in cujus longitudine canales, si tetrachordos est, fiunt quatuor, si hexachordos sex: si octochordos, octo. Singulis a. canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubrijs ferreis collocata, quae manubria cum torquentur, ex arca patefaciunt nares in canales. Ex canalibus a. Canon habet ordinata in transverso foramina, respondentia in nariibus, quae sunt in Tabula summa, quae tabula Graece πινάξ dicitur. Inter tabulam & canona regulae sunt interpositae, ad eundem modum foratae & oleo subactae, ut faciliter impellantur, & rursus introrsus reducantur, quae obturant ea foramina, pleuritidesq; appellantur: quarum itus & reditus, aliàs obturat, aliàs aperit renebrationes. Haec regulae habent ferrea choragia fixa & juncta cum pinnis, quarum pinnarum tactus motiones efficit regularum. Continentur supra tabulam foramina, quae ex canalibus habent egressum spiritus. Regulis sunt annuli agglutinati, quibus ligulae omnium includuntur organorum. E modiolis autem fistulae sunt continenter junctae ligneis cervicibus, pertinentesq; ad nares, quae sunt in arcula, in quibus axes sunt ex torno subacti & ibi collocati, qui cum recipit arcula animam, spiritum non patientur, obturantes foramina, rursus redire. Ita cum vectes extolluntur, ancones deducunt fundos modiolorum ad imum, Delphiniq; qui sunt in verticulis inclusi, chalantes in os, cymbala replent spatia modiolorum, atq; ancones extollentes fundos intra modiolos vehementi pulsus crebritate, & obtu-

rantes foramina cymbalis superiora aëra, qui est ibi clausus, pressionibus coactum, in fistulas cogunt, per quas in lignea concurrit, & per ejus cervicem in arcam: motione verò vectium vehementiore, spiritus frequens compressus epistomiorum aperturis influit, & replet anima canales. Itaq; cum pinna manibus tacta propellant & reducunt continentes regulas, alternis obturando foramina, alternis aperiundo ex musicis artibus, multiplicibus modulorum varietatibus sonantes excitant voces.

Ex his procul dubio *Hydraulus* valdè similis fuisse colligitur ei, quod nunc communi omnium instrumentorum genere, *Organum* & κατ' ἐξοχήν appellamus, nisi quòd in nostro nullius est aquæ usus.

De quo vide plura in 2. Exercitatione Sethi Calvisij
pag. 115. 116. 117.

CAPUT XXI.

Ἐπίβλημα, vel Corollarium.

De Instrumentorum Musicorum, nostro tempore usitatorum, descriptione & pleniori distributione.

Π Ρ Ο Λ ὸ Ὑ Λ Ι Ο Ν.

Revulgata est philosophorum distinctio, quâ res omnes in naturales & artificiales dispescuntur: illæ; quia constantem naturæ ordinem sequuntur, sub certam scientiæ formam redigi possunt; hæ verò, ut multiplici varietati obnoxia, accuratam tractationem non admittunt: quippe cum contingentium sit ars, & circa accidentia efformanda in subjecto, vel materia naturali occupetur, πᾶσα γὰρ τέχνη ἔσσιαν οὐκ ἀπεργάζεται, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν ἔσσιαν, *Nulla ars fabricat substantiam, sed quæ circa substantiã.* Hoc ipsum videre est in *Instrumentorum Musicorum* effectione, Mechanicus enim in illis præparandis materiam sumit à Naturâ, providâ illa rerum Architectrice, illamq; debito modo expoliendo, artificiali figurâ velut eleganti induit veste, (*Ars namq; adjuvat Naturam, & in quo hoc deficit, hoc illa perficit*) idq; quisq; pro ingenij acumine, & sagaci inventionem. Hinc varia il-

la in-

la insignis suavitatis prodierunt *Instrumenta Musica*, quæ quia accuratissimâ pertractari nequeunt Methodo, (nostro enim de omnibus rebus vel scientia, vel ars, est tanquam umbra in Sole, & quemadmodû olim, vulpecula elusa à ciconia, vitreum vas lambimus, pultein haud attingimus) levi hoc penicillo ac umbratili hac & informi formâ ad umbrare operæ præcium duximus, consideraturi. *I. Instrumentorum Musicorum in genere descriptionem*, idq; cursim & succinctè pro institutione: *II. in quantum fieri potest à nobis, accuratiorem & pleniorum eorundem distributionem* investigaturi.

I. M E M B R U M.

Historica, vel Definitiva generalis Instrumentorum Musicorum.

IN omni dubia & fluctuanti re est omnium firmissima anchora definitio, à quâ in rei perceptionem deducimur, quare & nos quodammodo in cognitionem Musicorum Instrumentorum deducet, hæc quam ponimus, qualiscunq; eorundem descriptio, qua *Instrumenta Musica* definiuntur, *fabrica, ingeniosorum & præstantium Mechanicorum studio & operâ inventa, ex idoneâ materiâ, debitâ figurâ & convenienti proportione efformata, sonum harmonicum efficiendi & adjuvandi apta, ut DEI gloria inserviant, hominumq; animos mira voluptate percellant & afficiant.* Quâ descriptione omnes causæ Musicorum Instrumentorum ob oculos ponuntur.

Causæ efficientis locum tenent Mechanici artifices, qui per rudiora principia, assiduis animi laboribus & studijs ejusmodi invenerunt instrumenta, inventa alij excoluerunt, exculta alij perfecerunt. Inventis namq; alterius laboribus alter semper aliquid novi addere studuit, atq; æmulâ manu perfectius edere opus sategit; Estq; hæc honesta illa & laude digna æmulatio, à qua proximus ad virtutis ædes gradus. De his artificibus alio loco. *Materiam & Formam* quod attinet, generali hac descriptione non explicantur, sed in cujusq; speciali & propria definitione vel delineatione manifestari & notari necesse est.

Causa finalis additur in descriptione duplex: *Una primaria*, gloria Dei, quæ omnium nostrarum actionum mensura, censura & cynosura meritò judicatur; *altera secundaria*, voluptas hominum, quia suavi titillatione aures afficit, ebullientes tumultuantium affectuum fluctus sedat & componit, & ad graviora mentem serenat atq; allicit.

2. M E M B R U M.

Meristica, vel distributiva tractatio Musicorum Instrumentorum.

Qui aptè & commodè rem dividere possit, hujus se vestigia secutorum affirmat Plato, *ὡς ἔχουσι θεῶν*, ut vestigia Dei, adjicimus & nos album calculum Platonis sententiæ, & libenter, si nostris sciremus propitium votis numen, optaremus (absit Ethnicismi dictis suspicio) cum virgulâ divina Evodium Deum, qui dextrè divisiones eruat, vel Hegemonam Deam, quæ ex his labyrinthis ad optatum finem deducat, ac dedelæ à manu nos vindicet in libertatem. Interim salvo politioris & acutioris judicij jure, *Instrumentorum Musicorum* aggredimur *distinctionem*; & quamvis accuratâ divisione in species distribui nequeant; nec à materiâ discrimen sumi possit, quæ differre non facit *πρώτως* primariò, sed *δευτέρω* secundariò, imò pluribus potest esse communis: in quo autem quæq; res cum alia convenit, in illo non differt ab eare. Prætereaq; differentia à formis sumenda veniant, quia tamen Instrumentorum Musicorum formæ (quæ propriè figuræ dicuntur) strictas artis leges non admittunt, qualicunq; modo illa distinguemus, considerando eadem, vel *quoad soni*, quem habent, *qualitativam generationem*, vel *quoad ejusdem soni quantitativam mensurationem*, distinctis sequentibus paragraphis.

I.

Quod ad soni *qualitativam generationem* attinet, causatur vel procreatur sonus ille vel ab aëre, non tamen, solo, sed alijs requisitis adhibitis, & hinc quædam *Instrumenta* vocantur *ἐμπνεύουσα*, *Inflata*: vel sonus ille oritur à percussione, quæ *κρουσὰ* *Pulsata* dicuntur.

ἐμπνεύουσα

II.

ἔμπνευστα, vel *Inflata Instrumenta* sunt, quæ idoneâ figurâ ex apta materia ab artificibus præparata, per aërem susceptum sonora redduntur, & vento per *cannas* & tubulos transmissio, concitantur.

III.

Quæ iterum sunt induplici differentia: Quædam enim sonora evadunt, quando aër, follibus attractus, immittitur, tubulis, artificiosè constructis adjuncta clavium, digitorumque motione & officio: Quædam spiritu vel flatu humano inflantur. Illius generis sunt; *Organum, Pneumaticum* κατ' ἐξοχὴν dictum, *Positivum, Organum portatile, Regale*.

IV.

Quæ spiritu humano inflata harmonicum sonum edunt, illa vel solius oris officio indigent, ubi solùm artificis os admotum & inspirans regitur, absque Instrumenti motione seu ductu; cujusmodi est *Tuba*. Vel oris & manuum seu digitorum motione simul opus habent. Et hæc vel nulla habent foramina, ubi ad soni productionem requiritur etiam Instrumenti, seu *cannarum ductus & reductus*; ut *Buccina*, seu *Trombone, Ein Posaune*.

Quædam vero habent foramina: eaque i. vel in anteriori parte tantùm. 2. vel in anteriori & posteriori. 3. vel in parte anteriori, posteriori & laterali simul, quæ singula adhibitâ digitorum agilitate circa *cannarum foramina* varium sonum reddunt, ut sunt *Aulædorum & Tibicinum Instrumenta* pleraq; omnia.

V.

Primi generis iterum sunt duplicia: i. aut enim annexum habent utriculum, ut *Tibia utricularis, Schaf. Orgel oder Schäferpfeiffe*. 2. aut carent utriculo, ut sunt: *Tibia transversa, vel Traversa, Querflöte, Lisius, Piffari, Fisari, Schalmeyen / Eierlaugen / kleine alt Bombarte*.

VI.

Secundi generis sunt hujusmodi instrumenta:

Cornu, Cornetto, Cornet / ein schwarzer krummer Zinck.

Corna muti, Ein gelber gerader Zinck.

Corna muse, Krumhörner.

Tibia, Fistula, Flauti, Ein Flöte/ oder Blockpfeiffe.

Fagotti, Dolzaine, Ein Dulcian/ Fagott.

Bombyces, Grosse Bass; vnd andere Pommen.

*Bassanelli. Cæteræ Tibia utricularæ, als Bock / Hummelchen /
Duden.*

VII.

Tertii generis sunt: *Racketti, Sorduni, Doppioni, Schriari.* Et hæc sunt Instrumenta, quæ vocantur *ἐμπνεύσα*, vel Inflata: sequuntur *ἀπνεύσα*, quæ à modo tractandi *κρουσα* appellantur.

IIX.

κρουσα, vel *Pulsata* dicuntur omnia illa *Instrumenta*, quæ resonant adhibitâ pulsatione.

Et hæc iterum commodâ distinctione possunt dividi, quod alia sint *ἀχορδα*, nullas vel chordas, vel nervos habentia, alia verò sint *ἐγχορδα*, chordas vel nervos habentia.

IX.

Ἀχορδα, quæ nullas chordas habent, tantùm pulsando concitantur ad sonum: Idque vel

1. Per bacilla; qualia sunt:

Tympanum, Ein Paucke/ Trummel.

Crepitaculum, Ein Triangel.

Item die *Strosiedeln*/ quæ *Clavi tympana* vocari possent.

2. Vel pistillis seu malleolis & globulis sonora redduntur, hujusmodi sunt:

Campane, Glocken.

Tintinnabula, Glöcklein.

Cymbala, Cymbeln.

Sistra, Köllichen.

Nola, Schellichen.

X.

Instrumenta ἐγχορδα sunt, quæ vel chordis ex ære diductis, vel ner-

vis ex

vis ex intestinis animalium, imprimis ovium, factis, intenduntur, harmonicumq; concentum edunt.

XI.

Qua nervis intenduntur, sonora evadunt:

1. aut digitorum tantum moderamine tacta; ut,
Testudo, Chelys, Laute.
Theorba, ist wie ein grosse Basslaute / Cujus Instrumenti descriptio ex 2. parte Tomi secundi Syntagmatis Musici petenda.

Quinterna, Arpa, Psalterium, Ein Harffe.

2. Aut simul nervorum tensione, per arcum & hinc inde ductum pectinem pilosum, sonum reddunt. Ejusmodi sunt:

Lyra, Lyroni: Italianische Lyre.

Arciviolate Lyre, Grosse Lyre.

Viole de Gamba.

Violino Rebecchino, Fides, fidicula, Kleine Geigen/sonst viol de bracie.

Viol Bastarda.

Chorus seu Tympani schiza, Ein Trumscheidt/Instrumentum est, instar trabis oblongum, cujus quatuor nervi (ut vielle) arcu rotantur, vnd gibt einen Resonanz/ als wenns vier Trommeten weren/ vnd ein Clarin mit eingeblasen würde.

3. Aut clavium tactu & simul rotæ agitatione, ut

Lyra pagana, seu Rustica, Ein Gemnix oder Pawren Lyre.

XII.

Et hæc sunt *Instrumenta ἑγχόρδα*, nervos ex intestinis factos habentia: sequuntur, *qua chordis æreis & ex metallis ductis intenduntur & sonora efficiuntur:*

1. Vel digitis extremis saltem tacta, ut: *Pandora, Penorcon, Orphorcon, Harpa Irlandica.*

2. Vel plectro, sive calamo: ut *Cithara.*

3. Vel mediantibus ligneis lamellis, iisdemq; insertis calamis tanguntur, ut *Virginale, Spinetta, Clavicymbalum, Clavicytherium, Arpichordium, Clavichordium.*

4. Vel

4. Vel ligneo deniq; plectro seu bacillo: ut
Sambuca, Barbytus, Ein Hackebret.

XIII.

Hucusque à nobis pertractata & enarrata *Instrumenta*, respectu sequentium, alicujus distinctionis gratiâ, possunt indigitari *Prima*, sequentia verò, à *Primis Orta*, quia ex superioribus quasi composita & mixta videntur; nimirum partim ex ἐμπνεύσει & ἐγχορδοίς, Quale Instrumentum est *Claviorganum*, in quo tam fistulæ per folles, quam chordæ æreæ per calamos, clavium impulsu moventur, & musicum concentum edunt: Partim verò sicut ἐμπνεύσει spiritu humano adjuvantur, simulque tanquam κρησα̃ digitis pulsantur: ut
Cymbalum, Ein Brumensen oder Maultrummel.

XIV.

Hactenus Instrumentorum Musicorum sonum consideravimus, quoad illius qualitativam generationem, & inde qualescunq; deprompsimus distinctiones: reliquum est, ut eodem stilo & filo sonum perpendamus, quoad alias affectiones, vel *quantitativam mensurationem*, quæ & ipsa consideratio, non inutiles nobis suppeditabit observationes, secundum quas etiam aliquam Instrumentorum Musicorum possumus instituere divisionem, quatenus nempe illorum *sonus est quantitative mensurabilis*, 1. κατὰ τὸ μῆκος, secundum *longitudinem*. 2. κατὰ τὸ πλάτος, secundum *latitudinem*, & 3. κατὰ τὸ βάθος, secundum *profunditatem*.

XV.

Ratione & respectu *longitudinis*, vel κατὰ τὸ μῆκος, Instrumentalis Musicae sonum considerando:

1. Quædam *Instrumenta* eundem edunt sonum, *firmam ac stabilem*, & licet frequentissimè assiduo usu adhibeantur, uniformem tamen usque retinent, ut sunt præter κρησα̃ ferè omnia, pleraque etiam ἐμπνεύσει, quæ humano flatu reguntur, & ex illis, quæ follibus moventur, *Organum & Positivum*.
2. Quædam contra sonum habent *mobilem & inconstantem*, qui facillimè &

mè &

mè & sæpissimè alteratur; Ejusmodi est inter ἔμπνεύσα, *Tibia atricularis*, unà cum ἐγχόρδοις reliquis ferè singulis, cum areas chordas habentibus, ut *Cithara, Pandora, Penorcon, Orpheorcon, & Arpa Hybernica*: tum & potissimum nervis, ex intestinis factis, intensis: ut *Arpa communis, Testudo, Theorba, Violini, Viole, Lyre, Arceviolate lyre*.

3. *Quædam medio modo se habent, nec adeò labilem aut mobilem & inconstantem, nec adeò immobilem & constantem: quale est inter ἔμπνεύσα, Regale: inter κρυστὰ ἀχορδα, Tympanū: inter κρυστὰ ἐγχόρδα, Clavichordium, Clavicymbalum, Spinetta.*

XVI.

Quoad *latitudinem* vel κατὰ τὸ πλάτος si Musicum sonum consideres, (si modò est aliqua soni latitudo, salvo tamen acutiorum iudicio sic loqui liceat, qui has affectiones quantitati adjudicant, unde improprie sono, ut qualitati, tribuuntur, interim possumus sano sensu, sono has ipsas voces accommodare) *Instrumenta* quædam:

1. Erunt πάντονα, *Omniisona*, vel *Omniivoca*, quæ omnes vel plures simul figuræ cantus voces exprimere possunt: ut *Organum, Regale, Clavicymbalum, Virginale, Testudo, Arpa, Cithara doppia Doppel Cithern, Pandora, Penorcon, Arceviolate lyre*.

2. *Quædam πολύτυνα, Multifona* vel *multivoca*, quæ quidem multas, non tamen omnes imitari & representare possunt Musicæ figuræ voces: ut *Cithara parva, Lyra parva, de bracu & Lyra de gamba*.

3. *Quædam sunt μονότονα, Univoca*, vel *Unisona*, & non nisi unius vocis modulationi inserviunt: ut sunt omnia ἔμπνεύσα, quæ spiritu humano agitantur: & aliquot Enchordæ Instrumenta, utpote *Fidicula, Viole*, & quæ sunt hujus generis alia.

XVII.

Respectu profunditatis, & κατὰ τὸ βάθος, aut κατ' ἀρσὴν καὶ θέσιν, secundum elevationem & depressionem, si denique sonorum diversitatem consideraveris:

1. Musica quædam Instrumenta singulari & certa limitatione sonum terminant, & ultra foramina, quæ habent, sonus nec elevari, nec deprimi potest: ut sunt τὰ κρητὰ omnia, τὰ ἀχορδα, quàm ἑγχορδα, cum quibusdam ἐμπνεύσοις, ut sunt Sorduni, Racketti, Schriari, Bombardi, Bassanelli, Lituus Cornamuse: Et illis, quæ suos habent folles, nimirum Organo & Positivo.

2. Quædam ultra naturalem sonum à perito artifice & Magistro, beneficio labiorum compressorum & immissi spiritus, cogi & elevari possunt, ut in sequenti Tomo secundo patebit, ubi omnium istorum Instrumentorum natura & figura plenius & planius demonstrabitur.

I. S Y N O P S I S, seu Tabella Instrumentalis.

Instrumenta Musica dividi possunt, aut secundum

Qualitativam Musici soni generationem, in

Prima que vel à primis orta, vel mixta, que ex natura superiorum velut composita sunt

ἐμπνευστα
que inspirantur, vel flatu,

Folium ut sunt
oris humani & idque

Organum Pneumaticum, Positivum, Organum Portatile, Regale.

labiis solummodo motis, absque Instrumenti ductu, ut Tuba, canna attractione, & retractione, ut Buccina,

Præterea adhibita.

1. in parte anteriori tantum, & vel

cum adherente utriculo, ut Tibia utriculari, absque utri-
culo ut

Tra-versa Litu-
cus.

2. in parte anteriori & posteriori, ut

Cornetti, Cornamure, Cornamusa, Flauti, Fagotti Dol-
raive, Bombyces, Bassanelli.

3. in parte anteriori, posteriori & simul laterali ut

Rackerti, Sordani, Doppioni, Schriari.

ἀπνευστα ἀ
pulsatio e
κρηστο δι-
στα, sunt-
que vel

νεγσα ἕρροδα, que pulsantur per
νεγσα ἕρροδα, que constant aut

Bacilla ut

Tympanum Crepitaculum, Clavitympanum.

digitorum agilitate circa can-
narum so-
ramina, aut

Malleolos, ut

Campana Tini innabulii, Cymbalum, Sistrum, Nola.

1. Solo digito-
rum modera-
mine, ut

Tessudo Theorba Quinterna Arpa, Psal-
terium,

2. Simul & nervorum per
arcum tensione, ut

Violino Rebecchi o vel Viol
de braccio,
Viol de gamba,
Viol bassarda,
Lyra, Lyroni,
Arci violate Lire,
Chorus:

3. Clavium tactu & Rota agitatione, ut Lyra Rustica.

Claviorganum per folles & nervos.

Crembalum.

Chordis arcis, & moventur par-
tim

1. digitis ut

Pandora, Penorcon, Orpheorcon, Arpa Hybernica.

2. Calamis ut

Cithara parva, Cithara doppia.

3. Plectris, ut

Sambuca.

4. Clavibus, ut

Nabium, Clavicordium, Virgiale spinetta, Clavicymbalum, Clavicytherium, Arpicordium.

mutantur.

Quantitativam mensurationem instituta, scil. quo ad soni Musici vel

Longitudinem, secundum quam dividuntur Instrumenta, in Latitudinem & sunt vel

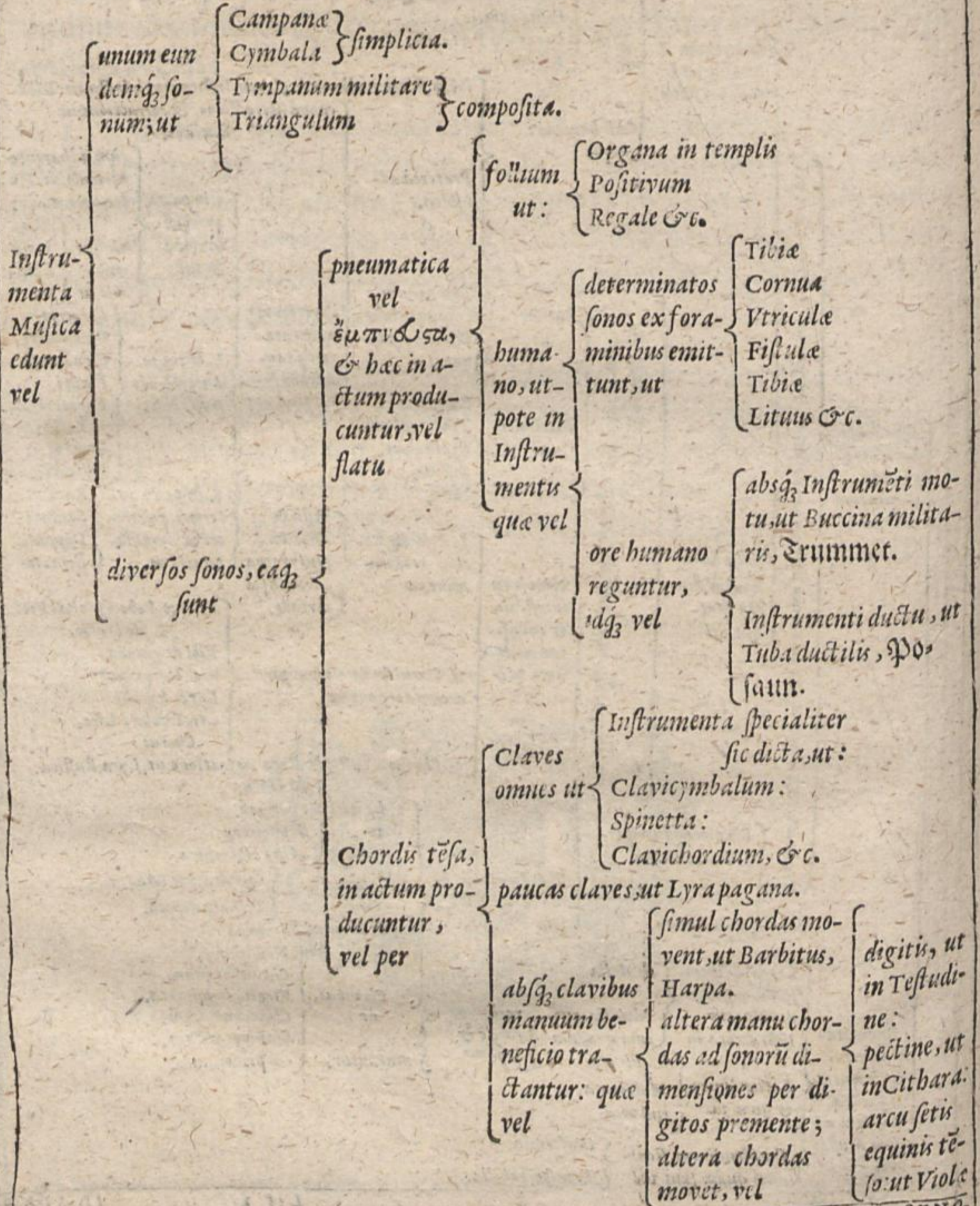
Stabilia Mobilia quorum quædam omnivoca Multivoca, Univoca.

raro facile & sæpe

Crausitudinem secundum quam sunt vel

Conformia, Transportabilia.

II. SYNOPSIS.

Instrumenta sunt

Sonantia

Simplicia; ratione

forma

Fides, quae super aëra conclusum sonum edunt motu. Sunt

Accidentis

Composita, in quibus tibia & fides concurrunt & componuntur. Clavioorganum.

Tinnientia

- Campana.
- Tinnitabulum.
- Cymbalum.
- Sistrum.
- Nola.

Tibiae, quae sonum edunt mediante flatu

Solo

per folles

- Organum pneumaticum
- Positivum
- Organum portatile
- Regale

ex ore humano-Tuba.

Ductibus-Buccina

Admuniculato

In una, erie

- cum utre, Tibia utricularis.
- Sine utre
- Traversa.
- Lituus.

furamentibus existentibus vel

in pluribus partibus: ut

Duabus: anteriori & posteriori.

- Cornetti.
- Cornamuti.
- Cornamusa.
- Flauti.
- Fagotti.
- Dolzaine.
- Bombyces.
- Bassanelli.

Tribus: anteriori & laterali.

- Racketti.
- Sorduni.
- Dappioni.
- Sbriari.

Attinguntur tantum, ut Clavichordium

Exere

plene moventur

Digitis

- Pandora.
- Penorcon.
- Orpheorcon.
- Arpa Hybernica.

Plectris.

Plumbeis quae admoventur vel

lignis

- Sambuca.
- Barbytus, Hackebret.
- Manibus statim ipsis
- Cithara.
- Cithara doppia.

Clavibus

- Nablium
- Virginale
- Spinetta
- Clavicymbalum
- Clavicitherium
- Arpicbordium

Ex intestinis, moventur vel

Solis digitis

- Testudo.
- Theorba.
- Quinterna.
- Arpa, Psalterium.

Instrumentis resinae, quod est vel

Arcus

- Violino, Viol de bracio.
- Viol de gamba.
- Viol bastarda.
- Lyra, lyroni.
- Arcisviolatelyre.
- Chorus.

Rota: Lyra rustica.

1. Stabilia
- Mobilia
2. Univoca
- Multivoca
3. Conformia
- Transportabilia &c.

P R Æ T E R M I S S A.

Quia in primi Tomi parte prima, membri primi capite quarto pag. 15. Johannis VValtheri mentio facta, & ipsius conatus & industria in vitiositate cantus choralis emendanda commendata fuit, aptum tunc fuisset statim verba ipsa reverendi istius Senis subjicere, & ex iis de mente ejus cognoscere: at cum prætermiffa ibidem fuerunt, potius quam planè omitterentur hîc in calce appendicis quasi loco ea annexere placuit, quorum lectionem benevolus lector facilè cum loco supra allegato conjungere potest.

*De vitiis quibusdam Musicis, quæ in antiquis cantionibus
Choralibus occurrunt, & eorundem per VValtherum correctione.*

 Quingentis etiam, & quod excedit, annis, veteres quidam Musici, inter quos Berno & Gvido, de corruptione & vitiositate Psalmodiæ Ecclesiasticæ conquesti sunt: & inde usq; ferè in unaquaq; Ecclesiâ, scioli dicam, an artifices? inventi sunt, qui cantiones illas, ut vocamus, Chorales, ut plurimum à præcellentissimis, & artis Musicæ peritissimis viris, & Patribus, D. Gregorio, Ambrosio, & Augustinò, artificiosè & exactè observatâ profodiâ, & genuinâ Latinæ lignæ pronunciatione, compositas (quasi illis volupe essent cornicum oculos configere) mutare & corrigere conati sunt.

Quod omnino puritati & sinceritati Psalmodias antiquæ corrumpendæ & adulterandæ fuit: illiq; meritò corruptela illa, quæ animadvertitur, accepto ferenda est. Ea verò, quæ difficultatem habent, & animadversionem censoriam desiderant (desiderant verò non pauca) facilè ad horum referas aliquod.

Nam aliquando confusæ, & trajectæ sunt notulæ, nec hisce textus aptè subjunctus. Id quod librariis (chalcographia enim necdum inventa erat) tribuendum, quorū partim socordia, partim tumultuaria scriptio, & quod characteres situ vetustatis penè deletos oculis nō satis ad-

seque-

sequebantur, talia $\sigma\Phi\alpha\lambda\mu\alpha\tau\alpha$ peperit & reliquit. Aliquando pronun-
ciationis proprietates susq; deq; habita est. Videlicet syllabę sub gravi to-
no supprimendę quandoq; exacuuntur & extolluntur; quandoq; plu-
rium notarum tractu quasi circumflectuntur & extenduntur.

Etsi verò hujusmodi tam frequentia occurrant, ut illis omnibus
medicinam adhibere, atq; hoc Augię stabulum perpurgare, impossi-
bile penè sit, & non unum Herculem requirat: tamen nonnihil tenta-
vit ante annos plus minus octoginta Johannes V Valtherus, Electoris
Saxonici tum temporis chori Musici Magister. Is distinctis primò ac-
curatè notis, quę quibus deinde verbis conjungenda essent demon-
stravit, nec non potissima in pronuniationem Latinam commissa-
vitia, Barbarissimos insuper etiam, quibus scatebant Psalmodię vetu-
stiores, quantum ejus fieri potuit, correxit & sustulit. Quod verò re-
stare videbatur, in quantitatis syllabarum ratione exactè subducendę,
necessariò sibi relinquendum putavit: ne antiquę & consuetę clausu-
lę, diruptę, planè novum quid & peregrinum sonarent, auresque of-
fenderent. Quod faciendum fuisse ipsi quoque Luthero visum fuit:
cujus verba, ex præfatione libelli Cantionum funebrium, hæc sunt:
*Es ist nicht vnserer meinung/das diese Noten so eben müssen in allen Kirchen
gesungen werden. Ein jegliche Kirche hat ihre Noten vnd Buch nach ihrem
brauch/Denn ich selbst nicht gerne höre/wo in einem Responsorio oder Ge-
sange die Noten verrücket/anders gesungen werden/weder ich in meiner Ju-
gend gesungen vnd gewohnet bin/ze.*

Et sanè optandum fuisset, illos V Valtheri labores, tum plus suc-
cessus habuisse, tum lucem adspexisse publicam. Verum tamen eam
lampada, quam inextinctam ad metam usq; optatam perferre non po-
tuit V Valtherus, suscepit Lucas Lossius. Ejus Psalmodię, non minus
correctę & emaculatę, paulò post in publicum prodierunt, & incredi-
bili applausu exceptę sunt. Quippe quo opere non tantum iis, qui in
scholis & templis Musicę sacrę vacant, quos plurimis fastidiosisque
transcriptionum laboribus sublevavit; sed omnibus simul piis, quibus
cultus divini curę cordique sunt, succursus est. Maximę igitur jure

merito

merito eo nomine Deo debentur gratiæ. Mihi equidem tantoperè placuit ille liber, ut eum totum, Dei beneficio & auxilio, harmonicis numeris includere in animum induxerim. Præterquam enim quod à primis unguiculis incredibili & singulari studio hujusmodi cantilenarum ductus sim; rationibus etiam & argumentis tum alijs, tum ijs præsertim, quæ in manuscripto prædicti Dn. JOHANNIS WALTHERI, viri pij & suavissimi Musici habentur, inductus; & in eo proposito magis magisq; confirmatus sum. Et cur minus ipsa WALTHERI verba vulgari linguâ referam causæ nihil video.

V E R B A

Des alten Johan Walthers.

Die Ursachen / warumb ich den Choral Gesang
(welcher im Text reine / in den Noten aber sehr verfälschet)
corrigiret / seynd diese :

Dann 1. erstlich / haben mich darzu bewegt vnserer Vorfahren / vor vnserer zeit / lieben Christen vnd Heiligen / schöne / köstliche / Geistreiche künstliche lateinische vnd deutsche Gesänge / aus der Propheten vnd Aposteln Schrifften gezogen / welche sie Christo zu ehren gemachet / vnd in jrer Gemeine / Gott zu lob / gesungen. In welchen Gesängen man spüret / vnd aus den frölichen Melodien klärlich siehet / die grosse Freude vnd Brunst jres Geistes / vber dem Göttlichem / vnerforschlichem hohem Werck der Menschwerdung Christi vnd vnser Erlösung / Derer ich etliche erzehlen muß :

Als da ist / das

Verbum Caro factum est.

Puer natus est nobis.

Grates nunc omnes reddamus Domino Deo.

Natus ante secula Dei Filius.

A solis ortus cardine.

Corde natus ex parentis ante mundi exordium.

Dies est letitia.

M m m

Ein

Ein Kindelein so löblich.
Illuminare Hierusalem.

Item/von der frölichen Auferstehung Christi.

Christus resurgens.
Victimæ Paschali laudes.
Salve festa dies.
Resurrexit Dominus.
Ad cœnam Agni providi.
Pax vobis ego sum, Halleluia.
 Christ ist erstanden.

Von der Auffarth Christi.

Ascendo ad patrem.
Summi triumphum regis.
Ite in urbem universum.
 Christ fuhr gen Himmel.

Vom heiligen Geist.

Apparuerunt Apostolis.
Veni sancte Spiritus, & emitte cœlitus.
Sancti Spiritus adsit nobis gratia.
Veni creator Spiritus.
 Nun bitten wir den heiligen Geist.

Von der heiligen Dreyfaltigkeit.

Summa Trinitati.
Benedicta semper sit Trinitas.
O adoranda Trinitas.
O veneranda Unitas, &c.
O lux beata Trinitas.

Vnd solcher dergleichen Gesänge seind vielmehr: von welchen herrlichen Gesängen alle Christen bekennen müssen/das sie hohen reichen verstand der heiligen Schrift in sich haben/Vnd wann sie mit andacht vnd auffmerksamkeit gesungen werden/die Herzen der Menschen kräftiglich zu Gott erwecken/vnd zu seinem Lobe reizen.

Vnd wiewol man Leute findet/welche allein die deutsche alte Christliche Lieder für gut achten vnd loben/die Lateinische erzeleete Gesänge aber Pöpstlich heissen/Solches sicht mich wenig an. Denn/so gedachte lateinische Gesänge deshalben Pöpstlich sein solten/das sie von den Pöpsten in ihren Stifften gesungen werden/so müsten die deutsche Christliche alte Lieder auch Pöpstlich sein vnd heissen/weil sie die Pöpsten eben so wol als wir in ihren Kirchen singen.

2. Zum andern/so habe ich/Gott zu lobe vnd preiß/vnnd dem lieben Evangelio Christi zu ehren/zu solchem Werke/auff bitte vnd anhaltung etlicher frommer Christen/mich vermögen lassen/vnd das empfangene Pfund/von Gott/nicht vergraben wollen.

3. Zum dritten/so weis vnd zeuge ich warhafftig/das der heilige Mann Gottes Lutherus, welcher deutscher Nation Prophet vnd Apostel gewest/zu der Musica im Choral vnd Figural Gesänge grosse lust hatte/mit welchem ich gar manche liebe Stunde gesungen/vnd oftmahls gesehen/wie der thewere Mann vom singen so lustig vnd frölich im Geist ward/das er des singens schier nicht köndte müde vnd satt merden/vnd von der Musica so herrlich zu reden wuste. Denn da er vor vierzig Jahren die deutsche Messe zu Wittenberg anrichten wolte/hat er durch seine Schrift an den Churfürsten zu Sachsen/vnd Herzog Johansen/hochlöblicher gedächtnuß/seiner Churfürstlichen Gnaden die zeit alten Sangmeister Ehn Conrad Kupff/vnd Mich gen Wittenberg, erfordern lassen/dazumahlen von den Choral Noten vnd Art der acht Ton vnterredung mit vns gehalten/vnd beschließlich hat er von ihm selbst die Choral Noten octavi Toni der Epistel zugecignet/vnnd Sextum Tonum dem Evangelio geordnet/vnnd sprach also: Christus ist ein freundlicher H E R R/vnd seine Rede sind lieblich/darumb wollen wir Sextum Tonum zum Evangelio nehmen/vnd weil S. Paulus

ein ernster Apostel ist / wollen wir Octavum Tonum zur Epistel ordnen :
 Hat auch die Noten vber die Episteln / Evangelia / vnd vber die Wort der
 Einsetzung des wahren Leibes vnd Bluts Christi selbst gemacht / mir vor-
 gesungen / vnd mein bedencken darüber hören wollen. Er hat mich die zeit
 drey Wochen lang zu Wittenberg auffgehalten / die Choral Noten vber et-
 liche Evangelia vnd Episteln ordentlich zu schreiben / bis die erste deutsche
 Mess in der Pfarrkirchen gesungen ward / do musste ich zuhören / vnd solcher
 ersten deutschen Messe Abschrift mit mir gen Torgaw nehmen / vnd hoch-
 gedachten Churfürsten ihrer Churf. Gn. aus befehl des Herrn Doctoris
 selbst vberantworten. Denn er auch die Vesper, so die zeit an vielen Dr-
 ten gefallen / mit kurzen reinen Choral Gesängen / für die Schüler vnd Ju-
 gend widerumb anzurichten / befohlen : Desgleichen / daß die arme Schü-
 ler / so nach Brod lauffen / für den Thüren lateinische Gesänge / Antiphonas
 vnd Responsorias nach gelegenheit der zeit / singen solten : Vnd hatte kei-
 nen gefallen daran / daß die Schüler für den Thüren nichts denn deutsche
 Lieder sungem. Daher seind die jenigen auch nicht zu loben / thun auch nicht
 recht / die alle Lateinische Christliche Gesänge aus der Kirchen stossen / lassen
 sich düncken es sey nicht Evangelisch oder gut Lutherisch / wenn sie einen La-
 teinischen Choral Gesang in der Kirchen singen oder hören solten : Wiede-
 rum ist es auch vnrecht / wo man nichts denn lateinische Gesänge für der Ge-
 meine singet / daraus das gemeine Volck nichts gebessert wird. Derwegen
 seind die deutsche Geistliche / reine / alte vnd Lutherische Lieder vnd Psalmen
 für den gemeinen hauffen am nützlichsten : die Lateinischen aber zur vbung
 der Jugend vnd für die Gelärten.

Vnd sihet / höret vnd greiffet man augenscheinlich / wie der heilige
 Geist / so wol in denen Autoribus welche die lateinischen / als auch im Herrn
 Luthero / welcher jeso die deutschen Choral Gesänge meistestheils gedichtet /
 vnd zur Melodey bracht / selbst mit gewircket : Wie denn vnter andern aus
 dem deutschen Sanctus (Jesaja dem Propheten das geschah / 2c.) zuersehen /
 wie er alle Noten auff den Text nach dem rechtē accent vñ cor cent so mei-
 sterlich vnd wol gerichtet hat / Vnd ich auch die zeit seine Ehrwürden zu fras-
 gen verursachet ward / woraus oder woher sie doch diß Stücke oder Vnter-

richt

richt hetten : Darauff der thewre Mann meiner Einfalt lachte / vnd sprach : Der Poët Virgilius hat mir solches gelehret / der also seine Carmina vnd Wort auff die Geschichte / die er beschreibet / so künstlich applicirnan : Also sol auch die Musica alle ihre Noten vnd Gesänge auff den Text richten.

Synopsin etiam totius Leiturgodiaë seu Cationum choralium, quarum recensionem & explicationem in membro secundo instituimus, introspicere dignetur benignus lector.

Mmm 3

SYNO-

S Y N O P S I S seu
TABELLA,

Universi operis LEITVRGODIARVM
SIONIARVM partitionem expli-
cans & exhibens.

Ingressu : -
Progressu : -
Egressu : -

1. πρωινωδία : per quam in
horis seu precibus Matu-
tinis canuntur, in

1. ειδική, & Speciali-
or: in certis Eccle-
siasticis actibus &
conventibus usita-
ta: dividiturq; in

2. MISSODIAN,
que sub se comple-
ditur.

εὐαγγελιωδία: per
quam ante verbi
Evangelici prædica-
tionem cantantur,
in &

ιεροδеспρωδία: per
quam circa Cœna
Dominicæ admini-
strat. cantantur, in

3. ὀψιμωδία : per
quam in horis seu pre-
cibus Vespertinis
canuntur, sub

Ingressu : -
Progressu : -
Egressu : -
Ingressu : -
Progressu : -
Egressu : -
Ingressum : - - -
Progressum : - - -
Egressum : - - -

LEITVRGO-
DIA SIONIA,
est in universum,
vel

2. γενικὴ, & communior seu Generalior: in omnibus promiscue actibus
& congressibus Ecclesiasticis usurpanda: vel tanquam - - -

Psal. 35. vers. 19. ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσουμβρίας, vespere & mane & Meridie per stre-
pam, (in Hebræo heist es אשכחתי aschichah, das ist so viel: als ein stilles/ vnd mit
Creuzgedächtes Stimlein / von lauter achzen/ seuffzen/ flehen vnd klagen zuge-
richtet / wie die gedachte Stimmen in der Orgel/ quasi in silentio & spe, ἐν τῷ σι-
γῶν geschlagen wird) meditabor & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.

- { Veni sancte Spiritus, reple tuorum, &c.
 { *Invitatorium*: Venite exultemus.
 { Antiphonæ cum Psalmis & Responso-
 riis, ex *Vespertinarum precum officio mu-*
tuo petitis. } *Vocatur aliis*
 { *Symbolum Ambros. & Augustini*: Te Deum
 laudamus. } OFFICIUM MATUTINUM.
 — *Canticum Zachariæ*: Bened. Dom. Deus.
 { Introitus.
 { Kyrie, Gloria. & in terra.
 { Gradualia, vel *Halleluia*.
 { *Sequentiæ*, vel *Prosa*. } *Vocatur aliis,*
 { *Symbolodia*, in qua *Symbolum Nicen:*
 Credo in unum Deum, Patrem. } OFFICIUM SUMMUM: & compre-
 — *Præfationes & Sanctus.* henduntur hæ Cationes omnes in mea MIS-
 — *Benedictus & Agnus Dei.* SODIA.
 — *Responsorium*, *Discubuit Jesus.*
 — *Antiphonæ cum Psalmodia*;
 — *Responsorialia*, cum HYMNODIA. } *Vocatur aliis,*
 { *Parthenodia*, sive MEGALYNODIA: } OFFICIUM VESPERTI-
 { *in qua Magnificat*, seu *Canticum Virgi-* NVM.
nis Mariæ. }
 { 1. *Μυσοχορωδία*: que est *Ecclesiastæ ad aram*, & *Cantoris in Choro*, devotioni mutua,
 Versibus, *Collectis*, *Præfationibus* & *Eucharistiæ benedictioni alter-*
natim respondens Catio: & repetitur *Missodiæ*, post *Kyrie* & *Gloria in terris*,
inserta.
 { 2. *Ευλογωδία*: ut sunt, *Benedicamus*, & *Ode Completorii correctæ*, que seorsim
excuse sunt in EVLOGODIA.
 { 3. *Επιλογωδία*: ad quam pertinent *diversa Gloria & Amen*, que in *Collectarum* &
quarundam Lecturgodiarum Conclusionem promiscue adhibentur: & *inveniuntur*
Missodiæ in fine annexa.

Ne pigeat etiam benignum lectorem audire verba Pontificis Max. Johannis XXII. in extravag. com. De vita & honest. cleric. quibus melodiæ antiquitus in choris usurpatæ simplicitatem commendat, & nimium novandi studium improbat & punit.

Docta sanctorum patrum decrevit auctoritas, ut in divina laudis officiis, quæ debita servitutis obsequio exhibentur, cunctorum mens vigilet, sermo non cessitet, & modesta psallentium gravitas placida modulatione decantet. Nam in ore eorum dulcis resonabat sonus. Dulcis quippe omnino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquuntur verbis, in ipsum quoque cantibus devotionem accendunt. Inde etenim in ecclesiis Dei Psalmodia cantanda precipitur, ut fidelium devotio excitetur, in hoc nocturnum diurnumq; officium, & missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo tenore, distincta q; gradatione cantantur, ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Sed nonnulli novellæ scholæ discipuli, dum temporibus mensurandis invigilant: novis Notis intendunt, fingere suas, quam antiquas cantare malunt, in semibreves & minimas Ecclesiastica cantantur, notulis percutiuntur; nam melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis & motetis vulgaribus nonnunquam inculcant, adeo ut interdum antiphonarii & gradualis fundamenta despiciant; ignorent super quo edificant, tonos nesciant, quos non discernunt, immo confundunt; cum ex earum multitudine notarum ascensiones pudicæ, descensionesq; temperatæ, plani cantus, quibus toni ipsi secernuntur adinvicem obfuscentur: currunt enim, & non quiescunt; aures inebriant, & non medentur: gestibus simulant quod depromunt, quibus devotio querenda contemnitur, vitanda lascivia propalatur. Non enim inquit frustra ipse Boëtius, lascivus animus vel lascivioribus delectatur modis, vel eosdem sepe audiens emollitur & frangitur. Hoc ideo dudum nos & fratres nostri correctione indigere percepimus, hoc relegare immo prorsus abjicere & ab eadem Ecclesia Dei profligare efficacius properamus. Quocirca de ipsorum fratrum consilio districtè precipimus, ut nullus deinceps talia, vel his similia in dictis officiis, præsertim horis canonicis, vel cum Missarum solemnia celebrantur, attentare præsumat. Si quis verò contra fecerit, per ordinarios locorum ubi

ista

ista commissa fuerint, vel deputandos ab eis in non exemptis; in exemptis verò per prepositos seu prelatos suos, ad quos aliàs correctio & punitio culparum & excessuum huiusmodi vel similium pertinere dinoscitur, vel deputandos ab eisdem per suspensionem ab officio per octo dies auctoritate huius canonis puniatur. Per hoc autem non intendimus prohibere, quin interdum, diebus festis præcipuè, sive solemnibus in Missis & præfatis divinis officijs aliqua consonantia, quæ melodiam sapiunt, puta octava, quinta, quarta & huiusmodi supra cantum Ecclesiasticum simplicem proferantur: sicutamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de benè morata musica immutetur: maximè cum huiusmodi consonantie auditum demulceant, devotionem provocent, & psallentium Deo animos torpere non sinant.

Atque hîc, insertis etiam his prætermisis, Primus Tomus ad suum umbilicum deductus esto.

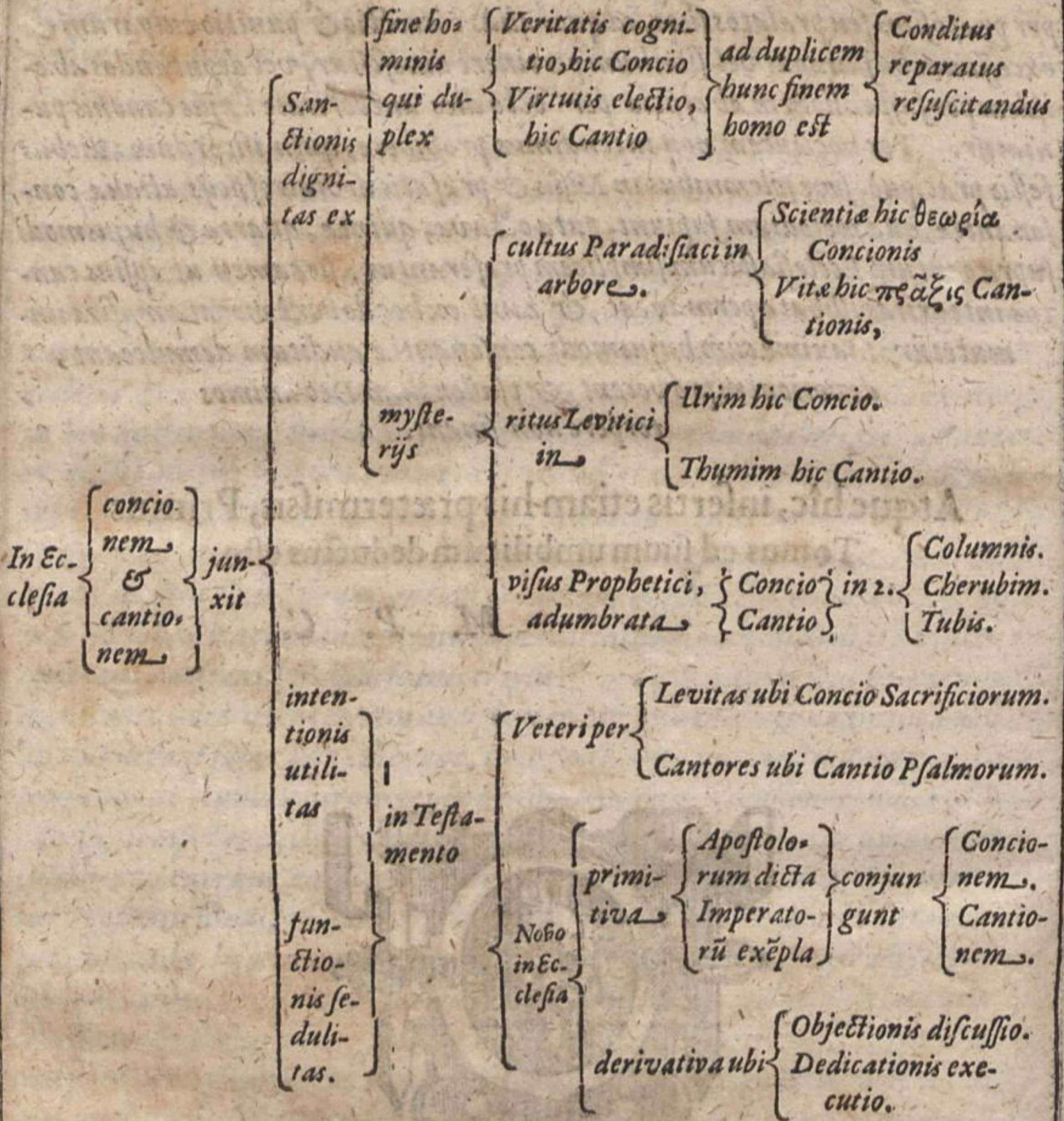
M. P. C.

N n n

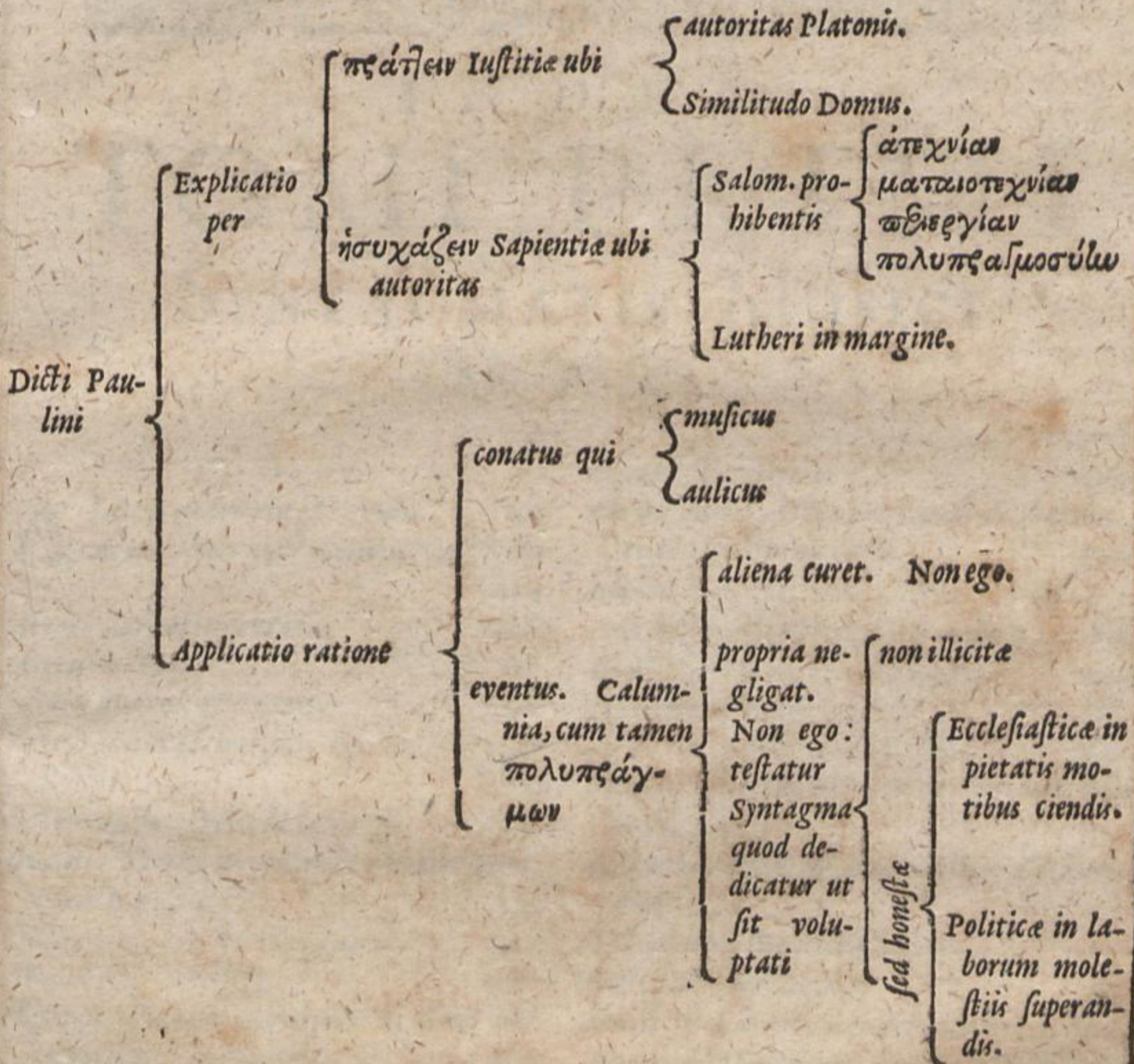
DEDI-

DEDICATIO Primæ Partis διατυπωσ̄ς ita habet:

Secun-

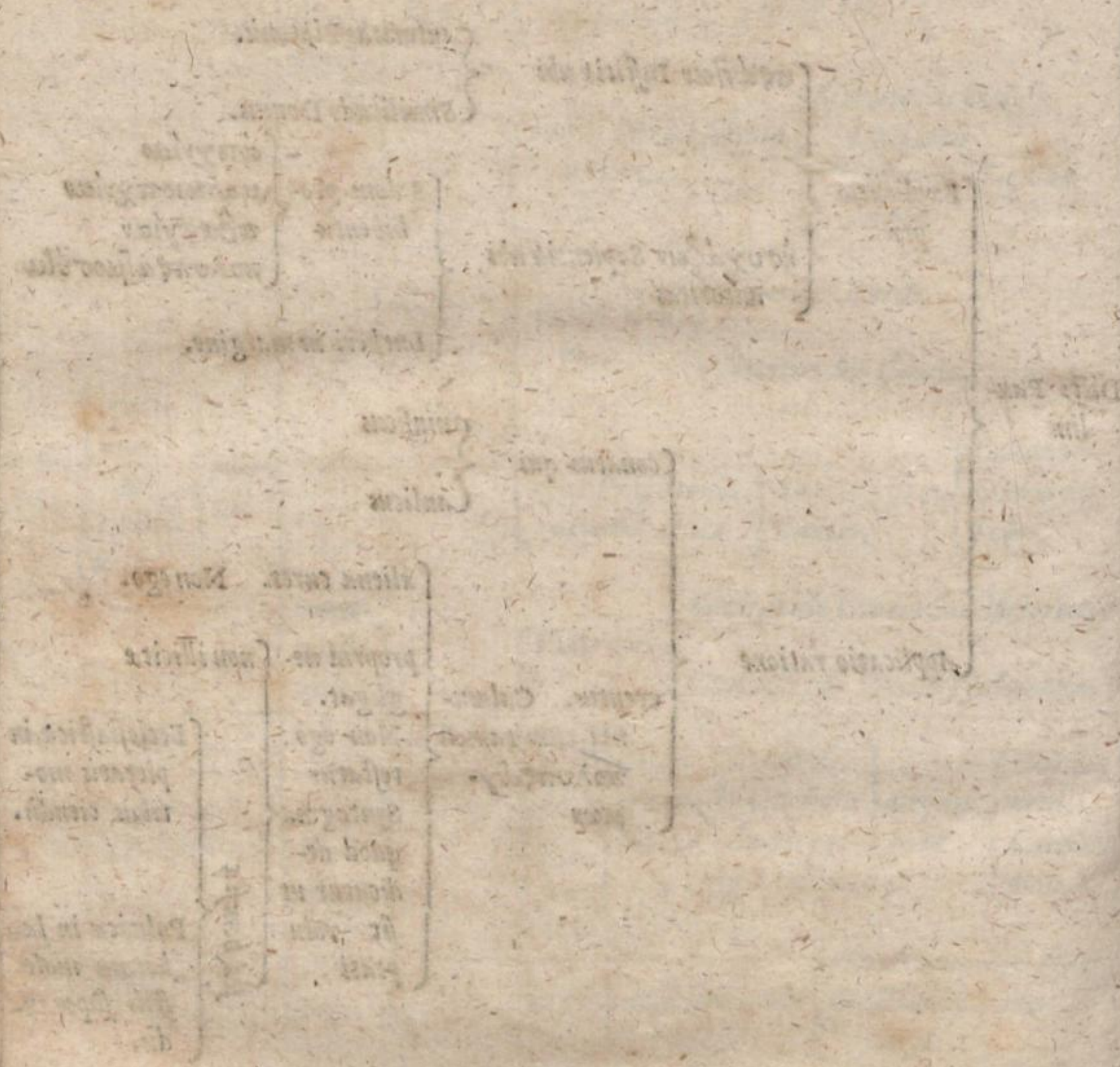
Secundæ partis Dedicatio διατυπικῶς
ita habet.

F I N I S.

Secunda pars Dedicatio

in

F I N I S

I N D E X

T O M I P R I M I

S Y N T A G M A T I S M U S I C I

M. P. C.

A.

A Litera quomodo effrenda. 192	<i>Agyrtes Tubicen.</i> 415
<i>Acetabulum instrumentum Musicum</i> 424	<i>Alcaeus aureo plectro pro carminis suavitate ab Apolline donatus.</i> 392
<i>Acetabulorum inventor.</i> <i>ibid.</i>	<i>Alipius Baptismi lavacro Ecclesie insitus, & hymnis spiritualibus excitatus.</i> 26
<i>Accentus Musici.</i> 150	<i>Allegoria Tubarum quadruplex.</i> 122
<i>Eorundem officium.</i> <i>ibid.</i>	<i>Allegoria Psalmi 68.</i> 116
<i>Accentus Ebraeorum quot inveniantur in Biblijs.</i> <i>ibid.</i>	<i>Alcibiades tibias cur rejecerit.</i> 360
<i>Achivi nulla Musica in bellis usi.</i> 210	<i>Alcman Princeps in amatorijs versibus condendis.</i> 382
<i>Aventus Christi in quotum annum Jubilaum incidit.</i> 125	<i>Alexander Magnus puer adhuc Cytbare studuit.</i> 391
<i>Aelinum quid & unde dictum.</i> 312	<i>Alexandrini Cytbare studiosi.</i> 404
<i>Aemulatio quocuplex.</i> 296	<i>Ambo in Templis quid.</i> 44
<i>Aegyptij quasnam Cantiones in Convivijs cecinerint.</i> 269	<i>Amabeum Carmen ubi decantatum.</i> 272
<i>Aglais excelluit tuba.</i> 414. 415	<i>Amen quid significet.</i> 42
<i>Agnus Dei quando cantatum.</i> 58	<i>Amphion primus Cytharædus.</i> 368. 397
<i>Agnus Dei in Ecclesiam introductio.</i> <i>ibid.</i>	<i>Amphion Cytharâ lapides movit, qui in structuram spontè assilientes muros Thebarum constituerunt.</i> 218
<i>Agnus Dei cur institutus.</i> <i>ibid.</i>	

O o

Amæbus

I N D E X

<i>Amæbeus Citharædus.</i>	393	<i>Apollo in convivijs Deorum Citharam pul-</i>	362
<i>Amphion quomodo Thebas condiderit.</i>	398	<i>savit.</i>	
<i>Angeli Φιλομῆσοι.</i>	17	<i>Apollo Musagetes dictus.</i>	263.319
<i>Angelus quibus verbis imaginem Mariæ</i>		<i>Aquina dictum, de ijs, qui sine præmissa o-</i>	
<i>auditus est alloqui.</i>	18	<i>ratione demensa recedunt.</i>	29
<i>Idem mucronem strictum recondere vi-</i>		<i>Arcades omnem ferè vitam arti canendi</i>	
<i>sus in mole Hadriani.</i>	ibid.	<i>impenderunt.</i>	176
<i>Angelotus Cardinalis S. Marci.</i>	426	<i>Archytæ crepitaculum.</i>	423
<i>Anni civilis initium apud Judæos.</i>	120	<i>Arion circa tempora Josephi & Nabuch-</i>	
<i>Annus 25. quid significet.</i>	89	<i>donosoris vixit.</i>	170.400
<i>Anni Jubilæi clangore Tubarum denuncia-</i>		<i>Ars non habet osorem nisi ignorantem.</i>	
<i>tio.</i>	125		221
<i>Annus Jubilæus Evangelij.</i>	ibid.	<i>Armilustrum quid?</i>	247
<i>Anni Jubilæi celebratio.</i>	120	<i>Armilustrum festum.</i>	411
<i>Annus Jubilæus unde dictus.</i>	ibid.	<i>Argivi mulctarunt eos, qui pluribus, quàm</i>	
<i>Annus quinquagenarius quid notet.</i>	90	<i>septem chordis in lym utebantur.</i>	366
<i>Antiphonæ quid?</i>	65	<i>Aristeus Citharædus singulis diebus sexcen-</i>	
<i>Antiphonæ cum Psalmodijs commistio, fa-</i>		<i>tos coronatos accepit.</i>	393
<i>cta à Siricio.</i>	66	<i>Aristonicus, primus, solos cantus absq; ho-</i>	
<i>Antiphonæ derivatio.</i>	65	<i>minis voce invenit.</i>	370.371
<i>Ubi primum cœperint.</i>	66	<i>Aristonico Citharædo statua posita.</i>	392
<i>Eadem quando in Ecclesia latina cœpe-</i>		<i>Aristoxenus diversum statuit à Pythagora</i>	
<i>runt.</i>	40. & 65	<i>in Musicis.</i>	173
<i>Antiquitas cur in dis δια π ασ ω ν consisten-</i>		<i>Arion.</i>	400
<i>dum duxerit.</i>	180	<i>Aristonus Citharædus.</i>	407
<i>Anacleti ineptum institutum, de non, nisi</i>		<i>Artemonis karesis.</i>	25
<i>coram duobus sacrificando.</i>	44	<i>Asaph, Heman & Ethan resonarunt Cym-</i>	
<i>Animæ partes quot?</i>	199	<i>balis Chalybæis.</i>	95
<i>Animantia quomodo Musicæ vi ad varias</i>		<i>Aspendius novum modum Foris Canendi</i>	
<i>actiones assuefacta sint.</i>	240.241	<i>invenit.</i>	370
<i>Animali facilius imperandum quàm homi-</i>		<i>Aspendius, civitas Pamphiliæ.</i>	371
<i>ni.</i>	243	<i>Astronomia quid proffit?</i>	201
<i>Anaxenon Citharædus.</i>	407	<i>Avicularum laus & de Deo celebratio.</i>	31
<i>Apostoli qua hora à SS sunt afflati.</i>	82	<i>Auctores rerum novarum in Musicis inter</i>	
<i>Apostolorum princeps.</i>	141	<i>Christianos.</i>	145
<i>Apollinis signum in Delo.</i>	321	<i>Auditores dicti Tertulliano, celebrantes S.</i>	
		<i>Eucharistiam.</i>	36

Augusti-

<i>Augustinus Manicheus.</i>	26	<i>quid significarit.</i>	123
<i>Augustinus Musice censor rigidus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Buccina quasi Vocina Isidoro ineptè.</i>	418
		<i>Buccina habuit similitudinem cornu.</i>	418
B.			
B <i>Abyle martyrium.</i>	32	<i>Buccinantes septem Sacerdotes in Jeri-</i>	
<i>Βαμβαλιζεν quid?</i>	191	<i>chuntis ruina, quid significant.</i>	125
<i>Barbiton quid, eo multum usa Sappho.</i>	373	<i>Buccina & tuba diversa sunt.</i>	418
<i>Barbiti inventor.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Buccinae usus ad vigilas.</i>	419
<i>Barbitus aptus Dorijs.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Budissensis reipub. Consulic morituri me-</i>	
<i>Barbiton multum usus Alcaeus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>moranda pietas.</i>	33
<i>Bardi, qualia poemata.</i>	387	C.	
<i>Bardi etiam grassatores dicti.</i>	<i>ibid.</i>	C <i>Ampanarum inventor.</i>	130
<i>Βαττιζεν,</i>	191	<i>earundem usus quo tempore inva-</i>	
<i>Benedictio cibi & potus.</i>	28	<i>luit.</i>	<i>ibid.</i> 131
<i>Benedictio Sacerdotis post communionem</i>		<i>Campano aere usi primum Veneti.</i>	132
<i>quid?</i>	59	<i>Campane Burdigalens. rebellantibus ab</i>	
<i>Benedicamus Domino &c. Unde desum-</i>		<i>Henrico II. rege Fran. erepta.</i>	133
<i>tum.</i>	74	<i>Campanarum usus tinnitusq; Excommuni-</i>	
<i>Bernardi Musici praestantiss. mi inventum.</i>	79	<i>catis interdictus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Bettglocken/ was sie erinnern.</i>	131	<i>Campana ad confectiorem Eucharistiae ad-</i>	
<i>Bettglocken im Papsthum/ warum sie</i>		<i>hibita.</i>	<i>ibid.</i>
<i>gehalten.</i>	16	<i>Campanula aenea in monasterio Budinensi</i>	
<i>Bettwoche.</i>	79	<i>mortem monialis cujusdem sonitu pra-</i>	
<i>Borcon Cantio.</i>	314	<i>dicat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Boethij martyris laus insignis.</i>	145	<i>Campanula cur olim in Triumphantis cur-</i>	
<i>Bou, Bou, buccinatoris vox.</i>	417	<i>rupendeat.</i>	426
<i>Bucca, Ebr. eis tuba.</i>	418	<i>Campanula usus.</i>	426
<i>Buccinatores in Veteri Testamento qui-</i>		<i>Campanas unde Gracia acceperit.</i>	132
<i>nam fuerint.</i>	122	<i>Campanae olim baptisate eisq; certa nomi-</i>	
<i>Buccina Sacerdotis officium significatur</i>	16	<i>na imposita.</i>	133
<i>Buccinator vel tuba est, quisq; fidelis.</i>	126	<i>Campanarum Usus Idololatricus à Maxi-</i>	
<i>Buccina quid?</i>	118	<i>mil. Imp. abolitus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Buccinae clangor in promulgatione legis</i>		<i>Campanae Erfurdiensis magnitudo.</i>	134
		<i>Campana maxima in Pega regno Orienta-</i>	
		<i>lis India.</i>	135

I N D E X

<i>Campane in Aethiopia ex lapidibus confecta.</i>	<i>ibid.</i>	<i>profint.</i>	58
<i>Campanarum vis tempore tonitruu.</i>	134	<i>Cantilena Philosophica vel Astronomica, ab Antiquis in convivijs usitata.</i>	262
<i>Campana in Gallia ablata; sonitum consuetum amisit & recepit.</i>	133	<i>Cantio Archilochi ubi decantata.</i>	270
<i>Cantores sincerae pronuntiationi studeant.</i>	192	<i>Cantio Convivialis quanam celeberrima.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cantus affectus varios exprimit.</i>	198	<i>Cantorum vestitus.</i>	101
<i>Cantilena genus quod veteribus canebatur</i>	216	<i>Cantus Adonyma.</i>	315
<i>Cantores seu Melodi unde dicti.</i>	12	<i>Cantio maneros.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cantores Plagij quinam dicti.</i>	14	<i>Cantio Philelias unde dicta.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cantus in Galliam quis attulerit.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Cantio Βυχολιασμός ποιημενικα, αιπὸ-λιασβωτια.</i>	316
<i>Canticum Mosi quando conscriptum.</i>	33	<i>Cantio quanam solita decantari tempore Vindemia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Canticum Cantorum Salomomonis suave & sanctum.</i>	28	<i>Cantilena nutricia.</i>	317
<i>Idem artificissimum.</i>	101	<i>Cantorum & Cantilenarum autores.</i>	319
<i>Canticum post Communionem usurpatum</i>	39	<i>Cantiones apud veteres varia & innumera- rables.</i>	311
<i>Canticum Mosi morituri.</i>	22	<i>Carmen Embaterium quodnam dicitur.</i>	212
<i>Canticum quid?</i>	137	<i>Carmina ascensionum seu graduum quid sint.</i>	6
<i>Cantica memoriae inserviunt.</i>	17	<i>Carminum differentiae.</i>	136
<i>Cantica composuit Stephanus Laodicens. Episcopus.</i>	70	<i>Carminum genera cur in Psalmis Davidis varia.</i>	86
<i>Cantores à Davide primum ordinati.</i>	194	<i>Carmina ornant symposia.</i>	147
<i>Cantores ex qua tribu oriundi.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Carmina pia ubi cantanda.</i>	31
<i>Cantores Davidis quibus instrumentis fuerint usi.</i>	115	<i>Carminibus & Cantionibus virtutes homi- nū resq; praeclarè gestae celebratae sunt.</i>	262
<i>Cantorum & Cantatricum à reditu ex Babilone numerus.</i>	93 (134)	<i>Carmen in nuptijs Cadmi à Musis decanta- tum.</i>	271
<i>Cantilena usitata in peragendo ritus sacri.</i>		<i>Carmen saliare.</i>	387-342
<i>Cantionibus ad aras finitis, quo sacra clau- serit, & quo vocabulo indigitatus.</i>	249	<i>Carmina dividere quid sit.</i>	370
<i>Cantionibus matutinis Gentiles Deos suos salutaverunt.</i>	250	<i>Carmina Lyrica quid?</i>	381
<i>Cantiones de Cane institutione ad quid</i>		<i>Eorum genera.</i>	382
		<i>Carneus Cutbarædus.</i>	407

Carnyx

<i>Carnyx tuba Gallica.</i>	409	<i>constitutus.</i>	178
<i>Cassiani fortuna.</i>	37	<i>Chori Salomonis constitutio.</i>	96
<i>Cassiani monumenta ubi invenienda.</i>	39	<i>Chororum modi sub quo facti.</i>	341
<i>Catechumenorum dimissio quo tempore duraverit.</i>	36	<i>Chorda ferrea aut ex Oribalco penna cus- spide temperantur.</i>	365
<i>E. runder est communicatio.</i>	ibid.	<i>Chorda quid?</i>	ibid.
<i>Castagnetas quid?</i>	422	<i>χορδοζογία quid?</i>	366
<i>Celebratio Dei à mulieribus.</i>	74	<i>Chorda eadem aberrare.</i>	369
<i>Characteres quosdam Musicos Damasce- nus excogitavit.</i>	12	<i>Cicada cur Apollini sacra sint.</i>	239
<i>Certamina Musica à quibus habita.</i>	302	<i>Cimon Themistocli praelatus, quod jucundè ad Lyras cecinisset.</i>	391
<i>Chanaan terra possessores primi.</i>	110	<i>Cithara Lutherana conditor.</i>	25
<i>Charitas Dei & charitas proximi in qui- bus consistat.</i>	113	<i>Cithara apud Ebraeos quot chordas habue- rit.</i>	111
<i>Chiterini instrumenti Musici inventor quis</i>	143	<i>Cithara descriptio Josephica.</i>	ibid.
<i>Chiron.</i>	403	<i>Cithara allegoria.</i>	ibid.
<i>Chnove tuba.</i>	409	<i>Cithara & Cantus encomion.</i>	259
<i>Chordarum usus.</i>	110	<i>Cithara Christi Evangelica.</i>	109
<i>Chori descriptio & divisio.</i>	3	<i>Cithara & Lym in quibusdam distincta.</i>	362. 395
<i>Chori musici quàm diu duraverint.</i>	ibid.	<i>Cithara inventor Apollo.</i>	362
<i>Chorus unde dictus.</i>	ibid.	<i>Cithara unde dicatur.</i>	ibid.
<i>Choralis musica erroribus quomodo adver- setur.</i>	25	<i>Cithara & Φόγμυξ dicta.</i>	ibid.
<i>Choralis melodiae encomium.</i>	11	<i>Cithara figura apud quos & quomodo can- cinnata.</i>	367
<i>Chordij Casariensis constantissimi Confes- soris encomium.</i>	32	<i>Ea & Asia dicta.</i>	ibid.
<i>Chori significatio, deductio, ac definitio.</i>	2.	<i>Cithara inventor Apollo.</i>	170. 362
	276	<i>Cithara Davidis pulsanda Davidis plectro.</i>	148
<i>Chori Musici quid?</i>	277	<i>Cithara pulsanda legem quis dederit.</i>	367
<i>Chororum primi institutores.</i>	290	<i>Cithara modi varij à regionibus à tempo- rum celeritate.</i>	368
<i>Chori Musici conditio varia.</i>	87	<i>Cithara partes quæ</i>	ibid.
<i>Chori partes quot.</i>	294	<i>Cithara inepta bellis, apta mensis.</i>	370
<i>Chori Comici persone quot.</i>	ibid.	<i>Cithara studiosorum Catalogus.</i>	391
<i>Choragium.</i>	295	<i>Citharædus quidam suo cantu Regem Da-</i>	
<i>Chordarum numerus acutus, & ad dis dicta πασών apud veteres, hodie plus ultra.</i>			

I N D E X

<i>nia ad amentiam & latitiam pertraxit</i>		<i>Corybanteus furor.</i>	208
	206.207	<i>Corollarium in Ecclesia quid?</i>	59
<i>Citharædus quidam se Neronem professus.</i>		<i>Corollarium cur institutum.</i>	60.61
	394	<i>Corporis vis à 50. anno decrefcere incipit.</i>	
<i>Cifcha ex pelle tympanum factum.</i>	430		92
<i>Clavichordia.</i>	380	<i>Cornix literas tulit quocungq; juffa.</i>	241
<i>Clavicymbalum.</i>	ibid.	<i>Cornu festum fabulosum.</i>	120
<i>Claves Psalmorum quid sint Hieronymo.</i>		<i>Cornu abubula.</i>	417
	102	<i>Cornu olim quid.</i>	337
<i>Clinias Philofophus.</i>	407	<i>Corvus Cafarem Augustum falutare didi-</i>	
<i>Cloaca quid.</i>	345	<i>cit.</i>	241
<i>Collectarum ufus, descriptio.</i>	42	<i>Cos Haleel Judæorum.</i>	29
<i>earundem autor.</i>	43	<i>Cofmus Majumensis Epifcopus melodus.</i>	12
<i>Collectæ quando inflituta.</i>	46	<i>Crembalum, & eius inventor.</i>	422.423
<i>Commefatio gratiofa & jucunda.</i>	20	<i>Creteus Citharædus.</i>	394
<i>Communio cur Miffa dicatur.</i>	36	<i>Chrifti confuetudo in cibi benedictione.</i>	
<i>Concha fono Gigantes in fugam converfi</i>			29
<i>sunt.</i>	213	<i>Crotalon instrumentum.</i>	422
<i>Concilium Claremontanum.</i>	83	<i>Chriftianorum nomen ubi primum prodi-</i>	
<i>Concentus instrumentaliis à dicitur Qogòs.</i>	147	<i>erit.</i>	2
<i>Constantius quando imperaverit.</i>	3	<i>Chriftus quoto anno ætatis docere cœperit.</i>	
<i>Constantini libertas in alendis Muficis.</i>	27		90
<i>Conftitutiopia Ecclefiarum Brunfvicenf. de</i>		<i>Chryfoftomi præceptum de vera pfallendi</i>	
<i>campanæ pulfu pro pace.</i>	131.132	<i>ratione.</i>	9
<i>Convivia Chriftianorum facra.</i>	51	<i>Ctebifius Hydraulicorum inventor.</i>	431
<i>Convivialium carminum tria genera.</i>	266	<i>Ctesiphon Lyricus.</i>	403
<i>Convivia eos, quibus propinaturi erant, no-</i>		<i>Cycni nautis periclitantibus gratiffimi.</i>	312
<i>minatim provocarunt.</i>	266	<i>Cymbalorum Tympanarumq; ftrepitu Ju-</i>	
<i>Convivijs lætitiæ Deus non invidet.</i>	146	<i>pter dicitur funeftus.</i>	250.251
<i>Conviviorum requifita.</i>	274	<i>Cymbalorum & Tympanorum pulfu Indi in</i>	
<i>Confecratio Cœnæ quid fit.</i>	53	<i>hostes irruunt.</i>	210
<i>Connus Citharædus.</i>	393	<i>Cymbalum Dodonæum proverb.</i>	423
<i>Connus Socras n senem fidibus ludere do-</i>		<i>Cymbali inventor & inventrix.</i>	225. &
<i>cuit.</i>	ibid.		425
<i>Conna Lyrifta.</i>	408	<i>Cymbalum mundi Vefpafianus.</i>	ibid.
<i>Conna calculus, proverb.</i>	ibid.	<i>Cynethenfibus Arcadiæ populis neglecto ftu-</i>	
		<i>dio Mufices interitus in fecutus.</i>	220

Daniel

D.

D aniel quoties singulis diebus precatus?	82
Danielis Propheta locus de Sambuca.	374
Derachordon denotat, 10, humanae vocis modulamina.	366
Decalogi vox cur qualibet duplici accentu signatur.	14
Δεήσσοι. Tim. 2. Augustino quid significant?	60
Decretum quo Timotheus Lacedaemone pelletur.	367
Δ. littera, in modum Citharae facta est, auctore Hieronymo.	ibid.
Deus iratus quomodo sit placandus.	80. 81
Decretalis epistola de psallentium modestia.	10
Diatonicum Cantionis genus.	370
Deus in adiutorium hymnus Davidis.	83
Diapason quid vocent Musici.	95
Dieteria.	379
Dies quomodo inchoandus.	31
Differentia inter Psalmos & Odas spirituales.	68
Digital a argentea pennis munita ad lyram pulsandam.	365
Διάζαυμα quid.	369
Dionysij testimonium de Lecturgia partibus.	60
Dirceu, Poëta & Tubicen.	413
Discubui responsorium quando cantatum.	58
Discantus ut exprimat quid requiratur.	165
Ditoni & Semiditoni inventor.	174
Dithyrambica Libero patri sacra.	388

Dithyrambus Liber.	ibid.
Dithyramborum stilus.	389
Dithyrambi Horatio cur audaces dicti.	ibid.
Diodorus Citharistes.	404
Divinitas Christi Psalmis vindicam.	26
Dorica Harmonica quid?	348. 351.
Dorceus.	404
Doctores Musicorum Davidicorum quot fuerint.	93
Δοξολογία quando usurpata.	63
Eadem promulgata ejusdem auctoritas.	ibid.
Item quid sit.	41
Dominus vobiscum &c. Salutatio Angelica.	42
Ejus explicatio.	ibid.

E.

E litera quomodo pronuncianda.	192
Ecclesia primitiva Choralis Cantus studiosissima.	25
Echiron.	406
Encomion Theodosij Imperatoris.	551
Encœnia Christianorum.	20
Epicles Citharista.	393. 403
Epigonus, epigoneum.	380
Elegorum inventor & etymon, definitio.	307
Elegorum usus ad alia postmodo translatus.	308
Elegos quis primum effuderit.	307
Ἐνεργήμενοι qui sint.	36
Engadda horti.	28
Epilena quid & quando facta.	255
Ephod Pontificis summi in V. T.	29
Epilogus in Ecclesia quid?	59
Ephrami parioris Theologi fervor.	19

δραγα-

I N D E X

<p><i>Ἐπιγὰν</i> Canticorum graduum patribus quid significet. 6</p> <p>Epinicia. 383</p> <p>Epipompeutica carmina quid? <i>ibid.</i></p> <p>Epistolarum & Evangeliorum in Missa cantari solitorum autor. 44</p> <p>Epicedia quid? 307</p> <p>Evangelium cantavit, Constantia, Sigis- mundus Imp. in templo. 45</p> <p>Evangelij pralectio, stando ut in templis ab Anastasio institutum. <i>ibid.</i></p> <p>Evangelium quid? missa caput. 48</p> <p>Evangelij verbum Tuba comparatur. 124</p> <p>Epitaphia. 307</p> <p>Eremita Aegyptij. 29</p> <p>Evova quid. 65</p> <p>Ejus autor. 66</p> <p><i>Ἐδωασία</i> vera. 33</p> <p><i>Ἐφύια</i> in Musicis. 167</p> <p><i>Ἐλογοδία</i> quid, & cur instituta. 75</p> <p> Eaq; decet imprimis Christianorum homi- nem. 76</p> <p><i>Ἐχαριστία</i> quid sit. 53</p> <p>Eunomius Citharedus. 391</p> <p>Ezechias Musicam sacram instituit. 98</p>	<p>Festa Anciliorum quo mense celebrata. 373</p> <p>Fidibus praestantissime quis cecinit. 234</p> <p>Fistularum sono audito pecora & armen- ta avidius escam sumunt. 239</p> <p>Fistula ex omnibus instrumentis prima, e- jusdem etymon, materia 326. & seqq.</p> <p>Fistula quatuorplex, ejus inventor. 328 329</p> <p>Fistulam qui primum usurpavit. 329</p> <p>Fistula cur adhibita. 330</p> <p>Fistula qualiter usus Gracchus. 334</p> <p>D. Francisci virtus, ad cujus jussum avicula garrulum cantumq; compresserant. 240</p> <p>Frendens, Gallica vox est fidicinibus. 370</p> <p>Fuldensis Abbatis & Episcopi Hildesienfis laniena. 48</p> <p>Funera lusu, festoq; cantu celebrata. 34. 305</p> <p>Funera elata ad Tubam. 409. 411</p>
<p>F.</p>	
<p>F Abula Judaeorum de Abyffo. 7</p> <p>Festum Tubarum quomodo celebra- ndum. 127</p> <p>Festum expiationis magne in Novo Testa- mento. 124</p> <p>Fidei summa in Symbolis comprehenditur, quae olim Traditio vocata. 50</p> <p>Festum Tabernaculorum quando celebra- tum. 119</p>	<p style="text-align: center; padding: 10px 0;">G.</p> <p>G illorum Cantus quales. 187</p> <p>Gebenna unde dicta. 118</p> <p>Genealogia Cantorum Davidicorum in domo Jehovae Veteris Testamenti. 94</p> <p>Gennadius Hymnographus. 71</p> <p>Gideonis pugna mysticus intellectus. 125. 127</p> <p>Gilberti Pontif. artificium in conficiendis Organis. 145</p> <p>Gittich Psalmorum trium titulus quid notet? 106</p> <p>Gittim cithara Gattensis. 107</p> <p>Gingras quid & Gingris. 335</p> <p>Gaudium unde dictum. 137</p> <p>Glaphyrus. 406</p> <p>Gloria Tibi Domine, quando ad Missas cantatum. 48 (32)</p> <p>Gordius centurio, martyr Constantissimus.</p>
<p>Grada-</p>	

T O M I P R I M I.

<i>Graduale.</i>	45	<i>Historia mirabilis de Theodoro Juvene.</i>	23
<i>Gradualium autores, ejus usus.</i>	46	<i>Historia de Juliano.</i>	ibid.
<i>Græci adolescentes suos in Musicis primum informarunt.</i>	220	<i>Hipparchion Citharædus.</i>	407
<i>Græci optarunt Musicam in suis regibus.</i>	391	<i>Sol inversum Ebrais loqui est.</i>	105
H.		<i>Holocaustum quo tempore oblatum.</i>	98
H <i>Allelujah initium Psalmorum quo- rundam tempore Pasche usitatorum</i>	29	<i>Homines nobiles & fortunati cum tuba e- lati sunt.</i>	306
<i>Hallelujah, & ejusdem vocis notatio.</i>	45	<i>Hora qua Apostoli SS. sunt afflati.</i>	82
<i>Hanna encomium.</i>	73	<i>Hora Canonica & earum autor.</i>	ibid.
<i>Harsfen Meer.</i>	109	<i>earundem prefatio & hymnus.</i>	83
<i>Harmoniarum genera tria.</i>	179	<i>Horologiorum insignis compositio & stru- ctura.</i>	427
<i>Harmonia rationem quis primus invenerit</i>	180	<i>Horologium horæ in Silesia memorabile.</i>	ibid.
<i>Harmonia quot.</i>	347	<i>Horologio Christianorum Græcorum quid contineatur.</i>	41
<i>Harmonia Dorica quid.</i>	348.351	<i>Hugo Capetus Saxonica domus, Galliarum rex primus.</i>	47
<i>Harmoniarum genera.</i>	347	<i>Hosianna Angelorum continet Trinitatis mysterium.</i>	84
<i>Harmonia suavitas & finis.</i>	147.148	<i>Hosianna hominum, designat utriusq; na- ture in Christo Sacramentum.</i>	ibid.
<i>Harmonius Syrius, hereticus.</i>	18	<i>Hyberni Musices periti.</i>	404
<i>Harpichordum.</i>	380	<i>Hyberni Musici peritissimi ac elegantissimi.</i>	176
<i>Hæresis Bardesanae Syri.</i>	19	<i>Hydimeles Citharædus.</i>	407
<i>Hæresis Artemonis.</i>	25	<i>Hydraulicum organon quid fuerit.</i>	144.431
<i>Helicon instrumentum Musicum.</i>	373	<i>Hymæa Cantio à quibus decantata & unde dicta.</i>	311
<i>Helicon quot chordis consistet.</i>	ibid.	<i>Hymnus Chalcidensis pulcerrimus.</i>	252
<i>Heerbaucken.</i>	429	<i>Hymni quibusnam Deabus decantari soliti.</i>	256
<i>Hermion Comædus.</i>	414	<i>Hymnis, iram, Deum, & homines placare possumus.</i>	27
<i>Hermolocer duabus cecinit tubis.</i>	ibid.	<i>Hymnis veteres potum exceperunt.</i>	28
<i>Herodorus Megarensis tubicen.</i>	ibid.	<i>Hymnus Angelicus cum doxologia Trini- tatis.</i>	41
<i>Hermogenes Citharædus Julio Cesari pla- cuit.</i>	392		
<i>Hexametrum carmen Moses fecit.</i>	70		
<i>Hilarodi vox quid?</i>	292		
<i>Hieronimi sententia de Citharæ forma.</i>	9		
<i>Hilarius primus hymnographus.</i>	68		

I N D E X

<i>Hymni epistolici.</i>	44	<i>Instrumenta pneumatica.</i>	105
<i>Hymni Evangelici.</i>	45	<i>Instrumentorum Musicorum generalis definitio, ejusq; causse.</i>	435
<i>Hymni Sanctus autor.</i>	53	<i>Instrumentorum Musicorum alia ἑμπνεύσει, alia κερσῶ.</i>	436. 437
<i>Hymnus Angelicus quid.</i>	56	<i>Eorundem alia ἑγχορδα, ἀχορδα.</i>	438
<i>Hymnus qui post responsorium cantari solet quid.</i>	67	<i>Instrumentorum varia species ex Psalmorum inscriptionibus.</i>	103
<i>Hymnus quid, atq; illorum requisita.</i>	ibid.	<i>Instrumentis Musicis Julianus in templis gentilium usus.</i>	118
<i>Hymni Ambrosiani quinam.</i>	ibid.	<i>Instrumentorum Musicorū inventores.</i>	320
<i>Hymnodia quando & à quibus habita & adaucta.</i>	69	<i>Instrumenta in sacris quenā adhibita.</i>	246
<i>Hymnorum Lyricorum autor David.</i>	70	<i>Instrumenta Musica à Christianis circa annum Christi 200. usurpata.</i>	117
<i>Hymni qui ferijs Johannis Baptiste decantari solet, abusus.</i>	71	<i>Instrumenta Veterum nobis ignota.</i>	87
<i>Hymni ad Citharæ modos cantati.</i>	362	<i>Instrumentorum quorundam usus in Ecclesia tollitur.</i>	138
<i>Hymni Synesij decem præstantissimi.</i>	70	<i>Instrumenta Musica omnia, duobus nominibus Moses comprehendit.</i>	85
<i>Hymni.</i>	383	<i>Instrumentalis Musicæ ignarus quomodo psallat.</i>	146
<i>Hymni convivales δοξολογικαί.</i>	28	<i>Imitatorium in Ecclesia quid & quare usurpatum.</i>	64
I.		<i>Johannis XXII. Pontificis veteris melodiæ Choralis commendatio.</i>	456
I <i>Alemus Musicus.</i>	408	<i>Johannes Damascenus Theol. melodus.</i>	12
<i>Jalemon quid.</i>	309	<i>Johannis Waltheri studium in Choralis.</i>	15.
<i>Jalemi cantilena, proverb.</i>	408		449. & seq.
<i>Japys augur & Citharædus.</i>	394	<i>Josias rex Musicam in Paschate magno adhibuit.</i>	98
<i>in quo unde dicatur.</i>	383	<i>Ejus obitum deslent Cantores.</i>	33. 98
<i>Ilex arbor ad ζῶντα lyra utilis.</i>	364	<i>Josaphat in bello Musicos adhibuit.</i>	97
<i>Jeduthum quis sit.</i>	96	<i>Jobel Arabicum quid significet.</i>	121
<i>Jejunium triduanum.</i>	78	<i>Job, tuba ductilis fuit.</i>	127
<i>Jerichuntis ruina cujus typus.</i>	125	<i>Ἰσραφαιῶν quid.</i>	191
<i>Intus canere quid.</i>	370	<i>Isaac qua die ab imolatione liberatus.</i>	120
<i>Infantes nuper editos Veteres deplorarunt.</i>	305	<i>Itthyphallicum carmen Baccho sacratum.</i>	387
<i>Introitus in Domum Domini.</i>	40		
<i>Introitus institutor.</i>	ibid.		
<i>Instrumentorum Musicorum distinctio & distributio.</i>	324. & 104		

Justitia

<i>Justitia universalis definitio & declaratio.</i>	199	<i>Levitarum numerus per familias.</i>	93
<i>Jubal.</i>	85	<i>Levitarum officia triplicia.</i>	94
<i>Judei diversi diversa utuntur Psalmidia.</i>	14	<i>Levitarum etas cum diversa supputationis collatione & anagoge.</i>	88
<i>Judei quomodo olim ad Concionem convocati.</i>	131	<i>Levitarum ceremonie jam abrogatae sunt.</i>	147
<i>Juliani Tyrannis.</i>	32	<i>Levi quod filios habuerit.</i>	94
<i>Justini martyris testimonium de partibus Lesturgia.</i>	60	<i>Leufflein sive risli proprium fidicinum.</i>	370
K.		<i>Liberalitas exercenda erga Musicos.</i>	101
K <i>ῥῆσι ἐλέησον imitatio & autor ejusdem.</i>	40	<i>Lex militaris.</i>	91
<i>Idem quando in Anglia usurpatum.</i>	41	<i>Legum Musicarum partes.</i>	352
<i>Idem cur novies iteratum.</i>	ibid.	<i>Linus Lyricus.</i>	397
<i>Κορύμφειν quid?</i>	208	<i>Liticen à lituo.</i>	416
<i>Κόλλοψ quid?</i>	304	<i>Litui etymon.</i>	ibid.
<i>Κῶμος.</i>	344	<i>Lituus figurâ distinctus à Tuba.</i>	ibid.
L.		<i>Liturgia summa seu Missodia.</i>	35
L <i>Amech primus Musicus.</i>	145	<i>Λεστργεῖν quid.</i>	38
<i>Lacedaemonij ter animadverterunt in emendatores veteris Musicae.</i>	366	<i>Lydia Harmonica.</i>	350
<i>Lacrymas quis interdixit.</i>	310	<i>Liturgia cur instituta fuerit.</i>	40
<i>Laodocus Citharædus.</i>	407	<i>Liturgiarum kostes.</i>	63
<i>Λαεγγίζειν quid.</i>	196	<i>Liturgia Satanas offenditur.</i>	48-77
<i>Laudamus te & c. δοξολογία addita olim Hymno Angelico.</i>	41	<i>Litanijs nudis pedibus Stephanus III. PP. incesit.</i>	81
<i>Lamnazeach Ebraeorum varia interpretationis.</i>	102	<i>Litania unde dicta & quamobrem instituta.</i>	77
<i>Idem quot & quibus Psalmis præfixum.</i>	103	<i>Litaniarum differentia & autor.</i>	78
<i>Laus veterum de Psalmidiarum observatione.</i>	10	<i>Litaniae controversia inter Pötificios & C.</i>	81
<i>Leo X. quoto anno atatis Cardinalis constitutus.</i>	91	<i>Litaniae minores per universam Ecclesiam stabilitæ.</i>	78-79
<i>Levite à puero fuerunt Catechumeni.</i>	89	<i>Locus ubi cantari solite præfationes.</i>	56
<i>Levite servierunt tabernaculo.</i>	90	<i>Ludovicus I. Imp. à filio captus.</i>	47
<i>Levitarum quinquagenariorum munus. ib.</i>		<i>Ludi Pythij in cujus honorem constituti & quando celebrati.</i>	253
		<i>Lupus etiã post mortē ovi formidulosus.</i>	118
		<i>Luscinie circa Orphei sepulcrum indifficasse dicuntur.</i>	197

I N D E X

<i>Lusciniarum linguis Heliogabali epula in-</i> <i>struuntur.</i>	197	<i>Magadin Alexander Ciberejus fidibus re-</i> <i>fersit.</i>	ibid.
<i>Lusciniarum qui non alendas esse putarunt.</i>	197	<i>Magodia.</i>	393
<i>Lusciniarum Græca atq; latine lingua peritas</i> <i>qui habuerit.</i>	ibid.	<i>Magnes Comicus omnium animantium</i> <i>voces imitatus est.</i>	196
<i>Lusciniarum immenso olim pretio vendita.</i>	ibid.	<i>Magnificat explicatio.</i>	72
<i>Lusciniarum cantu vehementissimè qui sunt de-</i> <i>lectati.</i>	ibid.	<i>Magnificat unde habeat denominationem</i> <i>& originem.</i>	71
<i>Lutherus tam Choralis quàm figuralis, Mu-</i> <i>sicæ insignis amator.</i>	451	<i>Quando & cur in Ecclesia usitatum.</i>	72
<i>Idem tribuit sextum tomum Evangelio,</i> <i>octavum vero epistolis Pauli.</i>	452	<i>Idem à Luthero vocatur ein Meister</i> <i>Gesang.</i>	ibid.
<i>Idem composuit notas super verba Cœnæ</i> <i>Dominicæ.</i>	ibid.	<i>Mahalath instrumentum Musicum.</i>	105
<i>Lyra Apollinæ sono mœnia Trojana extru-</i> <i>ctæ.</i>	251	<i>Maria magnificat conditrix atq; præcen-</i> <i>trix.</i>	73 74
<i>Lyra inventor, etymologia, fabricatio, quæ</i> <i>partes.</i>	363. 364	<i>Malgranata in Pontificis summi pallio</i> <i>quid denotent.</i>	130
<i>Lyra octochorda, novichorda, decachorda,</i> <i>& cur?</i>	364	<i>Martyrum consolatio in supplicijs.</i>	32
<i>Lyra quasi lytra dicta.</i>	363	<i>Melodiano inventores quinam fuere.</i>	183
<i>Lyra encomium.</i>	371		184
<i>Lyra à Apollo ad panos fistulã adaptavit.</i>	365	<i>Melodia apud Veteres quot.</i>	183
<i>Lyram septichorden Terpander primus con-</i> <i>stituit.</i>	401	<i>Melodia apud Judæos observatio.</i>	150
<i>Lytierses quid?</i>	113	<i>Melodi diversi & varij.</i>	12
M.		<i>Melodiarum diversus affectus, effectus, di-</i> <i>cretusq; usus.</i>	185. seq.
M <i>Agadis unde dicta.</i>	376	<i>Menatzechim qui dicuntur.</i>	103
M <i>Agadis quot chordis constet.</i>	ibid.	<i>Meteg accentus quid notet.</i>	150
<i>Magadin quis invenit, ejus quinque fides.</i>	377	<i>Melopai rerum & verborum diversitatem</i> <i>attendunt.</i>	11
<i>Magadis quomodo Anacreontis seculo no-</i> <i>tata.</i>	ibid.	<i>Misericordia Dei.</i>	112
<i>Magadis, idem, quod nunc Psalterium.</i>	379	<i>Missæ quadruplex apud veteres significatio.</i>	36
		<i>Ejus derivatio & definitio.</i>	35. 38
		<i>Minnim cithara Alemannorum.</i>	110
		<i>Missæ forma cui tribuatur.</i>	35
		<i>Missæ pro oblatione.</i>	37
		<i>Missam facere quid sit.</i>	36
		<i>Missæ quo tempore cepit.</i>	39

Missæ

<i>Misenus rubicem Hectoris.</i>	414	<i>imitatione ortum traxit.</i>	166
<i>Misseni Æolidis præstantia in inslanda tuba.</i>	214	<i>Musica reliquis artibus præferenda.</i>	19
<i>Missæ & Missodiæ ritus tam apud veteres, quam apud nos recepti.</i>	40	<i>Musica artis quatuor genera.</i>	3.166
<i>Missionis verba apud Pontificios post Concionem.</i>	50	<i>Musica unde dicta.</i>	38
<i>Missio Ecclesiæ primitivæ à Pontificibus transposita.</i>	ibid.	<i>Musici Doctores, cultores, scriptores discipulique, eximij.</i>	174
<i>Mercurius primus lyram commentus.</i>	362	<i>Musica periti Sophistæ vocati sunt.</i>	231
<i>Merule machine hydraulica.</i>	431	<i>Musica vis in exorando Deo.</i>	97
<i>Mimi Phalcochori.</i>	420	<i>Musici insignes etiam quidam Imperatores & Duces fuere.</i>	177
<i>Mimi qui.</i>	389	<i>Musica sacra à reditu ex Babylone restaurata.</i>	93
<i>Modos Ionicos sinistros quis instituerit.</i>	184	<i>Musica antiquæ limites, qui transgressi fuere explosi sunt.</i>	179
<i>Modorum certorum qui autores.</i>	ibid.	<i>Musices cognatio cum Ethica, Physica & Mathematica.</i>	199
<i>Modorum doctrinam quis primum edocuit.</i>	183.185	<i>Musices Physicæ usus.</i>	200
<i>Modi Jonici ac Lydiæ quo loco prohibiti, & qui ijs usi sunt.</i>	187	<i>Musica aliqua ex parte judicijs cognata.</i>	201
<i>Modi Pythici partes quot.</i>	345	<i>Musica cuinam rei respondeat.</i>	ibid.
<i>Modi Jonici quales.</i>	349	<i>Musica vis atque efficacia & usus patheticus.</i>	203
<i>Modorum Lydiorum inventor.</i>	351	<i>Musica adhibita in consecratione templi Hierosolymitani.</i>	97
<i>Molech Idoli descriptio.</i>	117	<i>Musices usus in pompis & solemnitatibus triumphalibus.</i>	215
<i>Monochordi Arabes inventores.</i>	380	<i>Musicorum bonorum morum informatrix & alatrix.</i>	217
<i>Monodæa quid.</i>	307	<i>Musicorum Princeps.</i>	141
<i>Mænulos tiliarum genus.</i>	343	<i>Musica medicina pulcherrima virtutum eadem virtutes acquiruntur.</i>	217
<i>Morbus, D. V. ti quomodo curandus.</i>	226.	<i>Musica cur inventa.</i>	ibid.
	seq.	<i>Musices in rusticis mulieribus efficacia.</i>	220.221
<i>Mortuos qui deslent, obulis ubi conducti.</i>	308	<i>Musicum doctum decent concinni mores.</i>	221
<i>Moschus Citharædus.</i>	407	<i>Musica castitatis.</i>	222
<i>Moschus canens Bæoticum proverb.</i>	408		
<i>Murena piscis agnovit vocem Crassi.</i>	24		
<i>Musarum nomine quid intelligat Fulgentius.</i>	324		
<i>Musa tantum duæ priscis Theologis.</i>	322		
<i>Musica ex articulata vocis usu vel avium</i>			

I N D E X

<i>Musica temperantes efficit.</i>	223	<i>Musices usus in funerum & exequiarum deductionibus.</i>	304
<i>Musica cos honestatis & fortitudinis. ibid.</i>		<i>Musica Choralis inventor. Unde dicta.</i>	1
<i>Eadem morbi corporis leniuntur & curantur.</i>	224	<i>Musica Choralis inservit ciendis affectib.</i>	21
<i>Musica pestilentiam fugat, furibundos comprimit, tarantulæq; ictus & Aranea Appula morsum sanat.</i>	225	<i>Modus canendi à quo nam institutus.</i>	2
<i>Musica consolatur lugentes.</i>	34	<i>Musicorum veterum characteres & intervalla.</i>	12
<i>Musicae studium jucundum, honestum & liberale est.</i>	231.232	<i>Musici modi seu Tropi quot.</i>	14
<i>Musica adolescentes alacriores reddit, ad omniaq; utilis.</i>	ibid.	<i>Musica corrupta emendatio.</i>	15
<i>Musici modi non mutantur.</i>	233	<i>Musica dignitas & prestantia.</i>	16 seq. 97
<i>Musicae mutatae incommoda.</i>	ibid.	<i>Musica in Ecclesia retinenda.</i>	26
<i>Musicis disciplinis inter primas artes Juventus informari debet.</i>	234	<i>Musica idem quod Ebraorū Maascheb.</i>	38
<i>Musica in senectute addidicit Socrates.</i>	234	<i>Musicorum numerus.</i>	92
<i>Musica Ducibus & militibus quando sit utenda.</i>	235	<i>Musici Asaphi posterii annumerantur centum viginti octo.</i>	93
<i>Musica qui tractaverint.</i>	ibid.	<i>Musici pleriq; floruerunt circa seculum Gedeonis.</i>	170
<i>Musicae vis, motus, atque effectus in brutis, cum per naturæ inclinationem tum per institutionis assuefactionem.</i>	236	<i>Musici cognomen primus adeptus Aristoxenus.</i>	173
<i>Musices usus in sacrificijs Ethnicorum.</i>	243	<i>Musicorum V. T. functio distincta.</i>	94
<i>Musica organica ob quas causas necessaria est.</i>	ibid.	<i>Musicorum Victus & amictus.</i>	100
<i>Musices beneficio Castores Corollae reportarunt.</i>	251	<i>Musici Instrumentales à Luthero dicti Spilleut.</i>	103.104
<i>Musa divino instinctu concitat Poetas & Musicos.</i>	252	<i>Musicorum per familias distinctorum, distincta, variaq; functio.</i>	94
<i>Musices usus in convivalibus hilaritatib.</i>	258	<i>Musica que extra Ecclesiam.</i>	165
<i>Musica quotuplex.</i>	259.324 (261)	<i>Musicae inventores.</i>	169
<i>Musica cur Convivijs adhiberi debeat.</i>	260.	<i>Musices efficacia atq; usq; civilis & militaris</i>	
<i>Musica contumelia immodestiaq; medela.</i>		<i>Muse quot</i>	122. (209)
<i>Musicae usus saltatorius.</i>	275 (ibid.)	<i>Musica tum vocalis tum generalis cognitio.</i>	
<i>Musices usus in ludis scenicis & Theatricis</i>		<i>Musicae suavitas commendatur. ibid.</i>	(165)
<i>Musices usus in Certaminibus.</i>	296. (289)	<i>Musices tria genera.</i>	166
		<i>Musica unde ortum traxerit.</i>	ibid.
		<i>Musices, tria principia.</i>	167
		<i>Musicorum intervalla.</i>	171.
		<i>Musicorum diversa secta, Canonici & Harmonici.</i>	173

Eorum-

Eorundem litteram composuit, Claudius	Odeum quid.	298
Ptolomeus Pelusius.	ibid.	
Musæus. 400	Μῦσος μαντιεύ.	374.
Mystochordia quid.		62
N.		
N ablium quid & ejus appellationes.		110
Nabli descriptio Josephica.		111
Nablij inventores.		375
Naisla quid sit.		124
Nenia Admeti quæ dicta.		317
Nenia quid, hujus inventor.	306.307	
Nenia funebris quid notet.		143
Nenia in Imperatorum & Ducum funeri-		
bus frequentissima.		309
Nechiloth qualia sint instrumentorum Mu-		
sicorum genera.		105
Nechinoth instrumentum Musicum.		103
Nero Imperator ad insaniam usque fidibus		
delectatus.	200.301	
Nero Citharæ multum studiosus.		39
Nervi quid.		365
Nervi & linum & fila dicti.		365
Nicostratus.		407
Nole unde dicantur.	129.130	
Nomion carmen Lyricum.		382
Nuptiarum ceremonialium genera quot.		272
Norbanus Consul.		411
Nummi Neronis Lyra nota percussit.		391
Numeri definitio.		201
Num fremd euch lieben Christen gemein-		
& c. totum meritum Christi comprehendit.		39
O.		
O litera quæ efferenda.		192
Oblatio triplicis usus cum Cantilenis		
& collectis.		51
Oculi quamobrem hominibus dati.		201
Odorum tria genera.		268
Ode Davidis, jucundissimus vite humana		
comes.		34
Odes vel Cantici definitio & divisio.	5.136	
Ode à mulieribus pingentibus cantari solita,		
quæ indigitata.		311
Ode erratica Ebraeorum.	95.	Ode. 381
Officium Diaconi in Ecclesia.		45
Offertorium quid sit.		51
Officium summum.		37
Olympicus Melicus Poëta.		403
Olympius Phrygius Tubicen.		415
Olypbyrmus, poematum genus.		307
Oratio Dominica.		53
Oratione Dominicam & verba Cene Pontificij		
simpliciter necessaria vocant.	ibid.	
Orgia in quem finem instituta & qua ratione		
celebrata.		254
Organum quid & unde dicatur.	108.109	
Organa Davidis à nostris aliena.		108
Organa Musica in V. Ecclesia usitata.		135
Organa.		107
Organa futilia in Ecclesia abrogata.		138
Organa Ecclesiastica nostri seculi.		139
Organi organicon laus.		ibid.
Organa quotuplicia.		325
Organon organorum omnium instrumentorum		
sonos refert.		140
Organum velut rex omnium instrumentorum.		141.142
Organorum usus in Ecclesijs, ab iisdemque		
quando receptus.		142
Organa quo tempore introducta fuerunt.		144
Organa Venetijs ex vitro confecta.		145
Organa Ecclesijs non extrudenda.	146.147	
Organorum Musicorum studium primarium.		188
Organorum species à Josepho tradita.		119

I N D E X.

<i>Organa ex Alabastride facta.</i>	145	<i>Pestilentia dñi Romam afflixit.</i>	79.80
<i>Orpheus.</i>	398	<i>Philosophorum princeps quis.</i>	141
<i>Orthopsallicum.</i>	397	<i>Phrenetiei vocum concentu maximè sa-</i>	
<i>Oscitatione Romanorum multitudo ingens</i>		<i>nantur.</i>	226
<i>mortua.</i>	80	<i>Phenix & ejus inventores.</i>	375
<i>Oscitantes cur signum crucis admoveant.</i>	16	<i>Philammon Citharædus.</i>	396
<i>Osculum pacis.</i>	56.57	<i>Philomelus Citharædus.</i>	407
<i>Osculum pacis inter Sacerdotes mutuò da-</i>		<i>Phil. stratus de Lyra.</i>	371
<i>tur, ejus autor.</i>	57	<i>Φόρυγξ Cithara dicta, unde dicatur.</i>	362
<i>Osculari solitus amicos servator.</i>	17	<i>Phorbion quid.</i>	333
<i>Osculum cur datum.</i>	ibid.	<i>Phrygia Harmonia.</i>	360
<i>Osculi charitatis commendatio, circa usum</i>		<i>Phrymis Citharædus.</i>	402
<i>Eucharistie.</i>	ibid.	<i>Pica cujusvis cantus & vocis mutatrix.</i>	241
<i>Osculum sanctitatis.</i>	16	<i>Pipinus quis.</i>	14
<i>Oenopa ad Citharam primus cantavit.</i>	369	<i>Physicorum de Campanis Judicium.</i>	134
<i>Ὄζυα quid.</i>	372	<i>Pithongorum systemata.</i>	369
<i>ὄλον quid & unde derivatum.</i>	313	<i>Plautus Paulomimi.</i>	40
		<i>Πλῆκτρον quid.</i>	365
P.		<i>Plectri officium qui primus ad manum.</i>	
		<i>transtulit.</i>	ibid.
P <i>æana omnes communi voce canta-</i>		<i>Plectri usum Epigonus primus omisit.</i>	ibid.
<i>runt.</i>	265	<i>Plinius.</i>	425
<i>Pæanes.</i>	383	<i>Pneumatica Organa.</i>	431
<i>Pæanum rythmus.</i>	ibid.	<i>Poloni sub lectione Evangelij in templis gla-</i>	
<i>Pæanes unde dicantur.</i>	ibid.	<i>dium stringunt.</i>	45
<i>Pæanum genera.</i>	384	<i>Poëtarum latinorum princeps.</i>	145
<i>Pæan Apollini sacrum.</i>	187	<i>Poretim apud Ebraeos proprium fidicinum.</i>	
<i>Pancirollus.</i>	426		370
<i>Pandara unde fabricetur.</i>	376	<i>Porticus ἐπὶ Ἀθῶνος in Olympia.</i>	424
<i>Pariambides.</i>	378	<i>Præcent. r quinam.</i>	205
<i>Parilia quo die celebrata.</i>	257	<i>Præmijs propositis prisca certarunt.</i>	297
<i>Pater nostros Monachorum quis invene-</i>		<i>Præfationes ante consecrationem quot olim</i>	
<i>rit.</i>	83	<i>fuerunt.</i>	55
<i>Pectinis usus absq, plectro in Canticis.</i>	377	<i>Præfectus bajulantium & cadentium è</i>	
<i>Pennarum Corvinarum cuspides plectris</i>		<i>Levitis constituti.</i>	103
<i>addite.</i>	380	<i>Prophetie Musicorum Davidis, quales.</i>	96
<i>Pescia quid.</i>	380	<i>Præfectus quid.</i>	103

Præce-

T O M I P R I M I.

<i>Præcepta Legis decem.</i>	112	<i>Psalmodiarum 15. à 119. ordine sequentium</i>	
<i>Præparatio Sacramentaria.</i>	56	<i>denotatio.</i>	7
<i>Præcessiones quid sint.</i>	77	<i>Psalmodiarum fructus Justinus 9. numerat.</i>	8
<i>Præcones verbi frustra buccinantes quomodo se solentur.</i>	124	<i>Pfallendi modus verus Deoq; gratus.</i>	9
<i>Proœmium Citharædorum proprium.</i>	362	<i>Psalmi quàm plurimi Instrumentalem Musicam Deo gratam asserentes.</i>	147
<i>Profodaica primum à Demetrio composita.</i>	387	<i>Psalmodia suavitas & gravitas.</i>	10.11
<i>Prose autor rex Gallie.</i>	48	<i>Psalmodia fructus & efficacia multiplex.</i>	16
<i>Prosa quid.</i>	46	<i>Psalmodiam Dæmones aversantur. ibid.</i>	
<i>Prosa Pentecostes.</i>	47	<i>Psalmodia usus in officinis opificum & alibi</i>	18
<i>Prosperitas terrena quid.</i>	112	<i>Psalmodiarum osor.</i>	19
<i>Processionum antiquitas.</i>	78	<i>Psalmodia usus Ecclesiasticus.</i>	20
<i>Proclus quis.</i>	55	<i>Psalmi qua verborum forma concepti à SS.</i>	22
<i>Prophetarum princeps.</i>	141	<i>Psalmodia finis, usus & efficacia in aulis Imper.</i>	27
<i>Preces Diaconi in Ecclesia.</i>	12	<i>Psalmodia usus in Convivijs.</i>	29.128
<i>Preces publicas contra Turcam instituit Callistus III.</i>	131	<i>Psalms qui à Christo in ultima Cœna dictus.</i>	ibid.
<i>Preces communes Deo imprimis acceptæ.</i>	78	<i>Psalmi consuetudinarij ab Eremitis observati.</i>	30
<i>Preces arma Ecclesie.</i>	102	<i>Psalmodia usus pro vesperi cubitum euntibus & surgentibus.</i>	ibid.
<i>Presbyter quoto anno ætatis sacris debeat initiari.</i>	81	<i>Psalmodia in angustijs & contra metum mortis usus.</i>	32
<i>Psalms Davidicos Flavianus Episcopus I. cantari instituit.</i>	2	<i>Psalmodia Cygneus & lugubris usus.</i>	33
<i>Psalmodia institutio.</i>	3	<i>Psalmodia facit agonizantes tranquillos.</i>	ibid.
<i>Ejusdem autor Leo II. Pontifex.</i>	70	<i>Psalmodiarum per Choros canendi consuetudo à Davide inventa.</i>	2
<i>Pfallendi diversa ratio ab Antiochena in Ægypto.</i>	3	<i>Psalmi 96. commendatio.</i>	63
<i>Psalms quid sit Veteribus.</i>	136	<i>Psalmi & majores & minores quid & quomodo intonentur.</i>	65
<i>Psalms Cantici.</i>	137	<i>Pfallendi ratio per Antiphonam vel alternatim.</i>	66
<i>Psalmi descriptio.</i>	5		
<i>Psalmodiarum noctu usitatarum apud Clericos usus.</i>	4		
<i>Psalmodiarum veterum modulatio, finis & canendi genus.</i>	5		
<i>Psalmodiarum à Veteribus distinctæ species.</i>	ibid.		

- Psalmi & Hymni quo tempore decantati.* 69
Psalmi cur ligata oratione conscripti. 86
Psalteriū Davidis in quot partes divisum. 83
Psalteriū B. Virginis Mariæ inventor. *ibid.*
Ψαλλεῖν Citharædorum proprium. 369
Psalterium instrumentum Musicum. 379
Ψιλλότης. 191
Ψηλάφητα instrumenta Musicorum qualia. 100
Pfittaci loquela quinam liberatus sit. 242
Pfittacus Leonis Imp: filij Domini sui nomen invocat. 242
Publia Diaconissa Antiochena. 19
Publie fœmina fortitudo. 24
Pylades Citharædus. 407
Pythagoras Musices inventor per malleorum ferientium inæqualia pondera. 171.172
- Q.
- Q** *Vinquennale certamen quis instituerit & quotuplex.* 301
- R.
- R** *Atio diversa in Psalmis canendis apud Judeos.* 14
Raucedinis cura superstitiosa. 15
Rathboldus cantuum variorum autor. 70
Responsorium quid, ejus autor, ejus tropi unde petendi. 66.67
Ritus hymnorum & Cantilenarum in actu sacrificiorum. 248
Robertus Carnotanus Episcopus melodus. 14
Ruffinus Citharædus. 407
Rythmorum varia genera. 186
- S.
- S** *Litera quomodo efferri debeat.* 192.193
Sabbathum æternum erit festum Tubarum. 128
Sabaotb quid in divina essentia significet. 54
Sacerdos in V.T. sine sacerdotali veste incens, mortuus est. 130
Sacerdotis & populi pervices cantio. 43
Sacrificare patribus quid sit. 37
Sacerdotium ad quod non nisi gradatim Antistiti adscendendum. 91
Sacrificantes ab omnibus divinis verbis abstinere oportuit. 358
Sacrificium Juge V.T. quando oblatum. 62
Sacrificium Pauli Samosatani. 19
Salaria Musicorum sacrorum in V. Test. etiam temporibus difficilioribus. 100
Saliaria Carmina. 387
Saltationum præcipuarum species, earundemq; usus & inventrix. 275
Saltare quid. 276
Saltationes unde originem duxerint. 277
Saltationis definitio. 278
Saltationes quænam usurpatæ. ejusdem Commendatio. *ibid.* 279
Saltationibus omnia fermè sacra peracta. 280
Saltationis Hyporchematicæ autores. 281
Saltatio Trichoria. *ibid.*
Saltationes ubi & quando adhibitæ. 284
Saltationum usus militaris. 285
Saltatio Pyrrhica quænam indigitata. 286
Saltatio Theatralis quotuplex. 287.288
Sambuca, ejus inventor, apud quos in usu. 374
Sambuciftria. 375
Sanctus cur dicatur P. F. & SS. 54

Sappho

T O M I P R I M I.

<i>Sappho multum usa Barbyto.</i>	375	<i>cantavit.</i>	372
<i>Scemnitib quid significet.</i>	104	<i>Stratonici Citharædi in imperitos quosdam</i>	
<i>Seditio Antiocheni populi.</i>	27	<i>sales.</i>	404
<i>Semi-Chorus.</i>	295	<i>Sternutatione Romanorū multi mortui.</i>	80
<i>Senes non sunt removendi ab officio.</i>	92	<i>Sternutantibus cur salutem precemur.</i>	ibid.
<i>Sequentiarum autor Notgerius, in festo</i>		<i>Studijs hominum admixta fuerunt saltatio</i>	
<i>Palmarum.</i>	47	<i>& rythmus.</i>	233
<i>Sequentia quid & unde dicta.</i>	46	<i>Supplicatio Oscitationis & sternutationis</i>	
<i>Serpentum ingens copia Romā invadit.</i>	79	<i>cur facta.</i>	81
<i>Simicum instrumentum.</i>	380	<i>Supernumerarij in militia Græcorum.</i>	413
<i>Sistro usi Isidis sacerdotis.</i>	422	<i>Supplicationum Ethnicarum exempla.</i>	78
<i>Sistrum quid & quibus peculiare.</i>	421	<i>Sursum corda, quid, & ante cœnæ admini-</i>	
<i>Sistro & cornu hora proficiscendi quibus sit</i>		<i>strationem, pronunciatum.</i>	51.52
<i>significata.</i>	211	<i>Symbolum Pythagoræ.</i>	202
<i>Siticines quinam & unde dicantur.</i>	306	<i>Symbolum Apostolicum non semper ad Mis-</i>	
<i>Solymanus qualiter Musicos à Rege Galli-</i>		<i>sas cantatum.</i>	49
<i>co missos exceperit.</i>	221	<i>Symbolum Nicænum quando promulga-</i>	
<i>Scale Musicæ autor Guido Aretinus.</i>	15	<i>tum fuit, idem vocatur majus, ejus au-</i>	
<i>Scindapsus quid.</i>	372	<i>tor, idem vitiatur.</i>	ibid.
<i>Scindapso mulieres use.</i>	ibid.	<i>Symbolum Fidei autor.</i>	51
<i>Scindapsi materia.</i>	373	<i>Symbolum fidei communicaturi canebant.</i>	
<i>Scindapsus Laërtio vilissimum instrumen-</i>			50
<i>tum.</i>	ibid.	<i>Symphonia quid.</i>	429
<i>Scoliarum mele quid.</i>	387	<i>Syri, die Resurrectionis Dominicæ, alijsq;</i>	
<i>Scolij etymologia.</i>	388	<i>festis nobilibus saltasse dicuntur.</i>	282
<i>Scoliarum argumenta que.</i>	ibid.	<i>Syri Trigonon invenere.</i>	374
<i>Scolia que nuncupata.</i>	266	<i>Syricus Episcopus Antiphonas Psalmis mi-</i>	
<i>Scoliarum recitandorum modi quot.</i>	268	<i>scuit.</i>	66
<i>Spiritus S. Medico comparatur.</i>	17		
<i>Sponse deductio à Romanis qui celebrata.</i>		T.	
	273	<i>¶ Israëltarum quid notet.</i>	89
<i>Spondeus cur ita dictus.</i>	245	<i>Tabula Synoptica, continens instrumenta</i>	
<i>Stentor Tubicen in bello Trojano.</i>	414.415	<i>tam ἑμπνευστα quàm ἀπνευστα.</i>	143
<i>Stentor voce sua alios co. vincere potuit.</i>	193		& seq.
<i>Stentorea vocis facta reprehensio.</i>	ibid.	<i>Tabula Synoptica universi operis Leiturgo-</i>	
<i>Stentoris vox proverb.</i>	414	<i>diarum Sioniarum partitionem expli-</i>	
<i>Stesander semius Homeri pugnas Cithara</i>		<i>cans & exhibens,</i>	454

I N D E X

<i>Tabulaturæ quid.</i>	368	<i>eiusdem pietas in hymnis canendis.</i>	69
<i>Tabulaturæ autor.</i>	ibid. 369	<i>Terpander Esaiæ tempore vixit.</i>	170. 401
<i>Thaletas versibus tam suavis morbos curavit.</i>	403	<i>Terpnus Citharædus.</i>	393
<i>Thamyras Lyni discipulus, Musas incertamen vocavit, victus autem ab eis, oculis & scientiâ canendi cithara privatus est.</i>	397	<i>Testudinis inventor Mercurius.</i>	169. 170
<i>Thamyras Citharædus.</i>	397	<i>Τέτλιγγες quinam nuncupati.</i>	251
<i>Tarantule ictus cantu tibicinum curantur.</i>	227	<i>Trichordi assyrii inventores.</i>	380
<i>Tarantule venenatissimum animalculum.</i>	228	<i>Tetrachordon.</i>	365
<i>Tarpeius Citharædus.</i>	47	<i>Tetrachordi dispositio & celebratio & inventio.</i>	170. & 178
<i>Te DEUM laudamus in Ecclesia quid, ejus autor.</i>	67	<i>Tetrachordum Mercurij pluribus subinde chordis adauctum fuit.</i>	179
<i>Templa in gratiam Choralis Psalmodie exstructa.</i>	3	<i>Transitio ad Musicam Instrumentalem, quæ in N. T. à patribus est asserta.</i>	135
<i>Theologiæ & Musicæ idem effectus.</i>	19	<i>Τραυλότης.</i>	191
<i>Templorum descriptio.</i>	3	<i>Trigonon quid, ejus inventor.</i>	374
<i>Telestes tibiæ sacrarum cantum primus invenit.</i>	347	<i>Trigoni studio Alexander Romanos nimis inflammavit.</i>	ibid.
<i>Templum Salomonis habuit tintinnabulum.</i>	130	<i>Tripus instrumentum Musicum.</i>	380
<i>Templa tota uno è saxo concavata ubi reperiuntur.</i>	135	<i>Τρισυγίς Esaiæ declaratio.</i>	54
<i>Tempora orandi quænam constituta.</i>	28	<i>Τρισυγίω docetur Adolescens divina virtute in aërem sublatus Constantinopoli.</i>	55
<i>Tempora quo Christus ministerium docendi suscepit.</i>	90	<i>Theodulphi captivitas & Liberatio.</i>	47
<i>Theophilus Citharædus, ejusdem de Musica dictum.</i>	393	<i>Theoria Organices Sionia.</i>	85
<i>Terræ motus frequentissimi & periculosissimi.</i>	307	<i>Therapeutæ qui dicantur.</i>	70
<i>Threnos quis primum instituerit.</i>	307	<i>Thomas de Aquino quo tempore mortuus.</i>	144
<i>Threnorum autor.</i>	307	<i>Thomas Morus uxorem suam literis & omnium Musicæ genere instituendam curavit.</i>	221
<i>Theodulphi ira quomodo mitigata, ejusdem præceptum de τρισυγίω.</i>	27 55	<i>Tubicinum quorundam historia.</i>	413
		<i>Triton.</i>	414
		<i>Triton buccinator Neptuni.</i>	420
		<i>Tibia pacis insigne.</i>	216
		<i>Tibia viperarum morsibus medetur.</i>	225. 226
		<i>Tibiæ concentus in sacrificando usitatus.</i>	245

Tibias

<i>Tibias, à Pallade propter deformitatem oris abjectas, Marsyas accepit.</i>	332	<i>Tibiae Virginales, pueriles, Nuptiales, earundem inventores, funerales, gradariae.</i>	343
<i>Tibiae adhibita cum in servos flagris animadverteretur.</i>	334	<i>Tibiarum certi & varij modi, item nomina</i>	ibid. & seq.
<i>ad ejus flatum coqui epulas appararunt.</i>	ibid.	<i>Tibiarum genera diversa, ratio quoque duplex.</i>	347-348
<i>Tibia pares, & impares quales.</i>	339	<i>Tibicinum ars summo in pretio habita, eamque qui praeter ceteris maxime didicerint</i>	353
<i>Tibiae sacrificae & sacrae dicta.</i>	245	<i>Tibicinum digiti quales esse debeant.</i>	359
<i>Tibicinibus hostiae immolatae.</i>	ibid.	<i>Tibicines nobilissimi & excellentissimi.</i>	354
<i>Tibicinum ordo.</i>	246	<i>Tibicines imperiti, atque eorum contemptus.</i>	357-359
<i>Tibicines magno in pretio habiti.</i>	247	<i>Tibicinum ad antiquorum funera ingens multitudo.</i>	308
<i>Tibicines qua ratione à Romanis depulsi, ab iisdemque denuo vocati.</i>	248	<i>Timotheus Lacedaemone pulsus cur?</i>	366
<i>Tibicinum vestitus.</i>	ibid.	<i>Timocreontis scolion.</i>	388
<i>Tibiae in convivij adhibita quomodo vocatae.</i>	264	<i>Timotheus Citbarædus.</i>	402
<i>Tibias cur Alcibiades rejecerit.</i>	360	<i>Tintinnabulis Basilica Petri ornata.</i>	132
<i>Tibia est παιδαγωγία removenda, ejus usum Veteres in liberis hominibus improbarunt.</i>	361	<i>Tintinnabula quae & ad quid usurpata.</i>	129. 425. III
<i>Tibiae notatio, derivatio, definitio, inventores, partes quot.</i>	331	<i>Tintinnabulo furtum reiectum.</i>	133
<i>Tibiarum varia genera & nomina, varia materia, varia itidem appellationes.</i>	333	<i>Tintinnabulorum usus sacratissimus in Veteri Testamento.</i>	129. 130
	& seqq.	<i>Tintinnabulum ephod Pontificis summi quid notet.</i>	ibid.
<i>Tibia obliqua, ejus inventores.</i>	337	<i>Tituli Psalmis plerisque, praefixi quid indicent</i>	102
<i>Tibiae Romanae quot foramina habuerint.</i>	339	<i>Tizri mensis apud Judaeos septimus, qua ratione nobilior reliquis.</i>	120
<i>Tibias à puerorum institutione Aristoteles abjiciendas censet.</i>	261	<i>Tophet qualis sit locus.</i>	117
<i>Tibiae Cantu quid Christus notet.</i>	124	<i>Torcularia Christi quae sint.</i>	116
<i>Tibiae Laconum quae appellatae.</i>	339	<i>Tricenarius numerus quid significet.</i>	90
<i>Tibia singularis quid.</i>	ibid.	<i>Tropi Psalmorum & Introituum unde sumendi.</i>	65. 67
<i>Tibia Paleomagadis.</i>	ibid.	<i>Tropi tonorum duplices.</i>	ibid.
<i>Tibia gallus.</i>	340		
<i>Tibia Buxea.</i>	337		
<i>Tibiae Choricae.</i>	341		

I N D E X

<i>Tuba ad vigilias adhibita</i>	417	<i>Tympana apud Romanos non in usu fuere</i>	428
<i>Tuba argentea inter insignia Ducis Veneti.</i>	413	<i>Tympana Indorum à nostris diversa.</i>	128
<i>Tuba canere in somnio.</i>	409	<i>Tympani aliorumq; instrumentorum abusus ex Biblijs monstratur.</i>	116
<i>Tubæ usus πομπικός.</i>	413	<i>Tympani usus Idololatricus & planè Diabolicus.</i>	117
<i>Tubæ ductiles argenteæ quid significant.</i>	127	<i>Tympani Idololatrici prava emulatio Juliani.</i>	118
<i>Tubæ clangentis mysterium in legis promulgatione.</i>	121	<i>Tympani inventrix.</i>	225
<i>Tubæ inventor.</i>	408	<i>Tympanum Chordatum Hispanorum.</i>	380
<i>Tubæ materies, discrimina sex.</i>	409	<i>Tympanum quale instrumentum.</i>	427
<i>Tubæ flexanimitas.</i>	214	<i>Tympanum mundi Vespasianæ.</i>	428
<i>Tubæ æneæ inventor.</i>	213	<i>Tympano tuba.</i>	ibid.
<i>Tubæ species.</i>	247	<i>Tympano obducturo in una parte, pelle ovilla, in altera lupina percussio, rumpitur ovilla.</i>	429.430
<i>Tubæ forma in cælo aliquando apparuit.</i>	128.129	<i>Tyrrheni tubæ inventores.</i>	408
<i>Tubarum usus Agonasticus.</i>	414	<i>Tyrrhenorum inventum, cornua & tubæ.</i>	410
<i>Tubarum allegoria quadruplex.</i>	68	V.	
<i>Tubarum usus varius variâq; genera.</i>	410	<i>Vasa Tabernaculi quid designarint.</i>	90
	411	<i>Verecundia patrum sub Psalmodie cantu.</i>	9
<i>Tubarum usus in populo Israëlitico.</i>	119	<i>Verbum Evangelij, instar tubæ.</i>	124
<i>Tubarum numerus, definitio, etymologia.</i>	118.119.408	<i>Victus musicorum qualis.</i>	100
<i>Tubarum 7. Apoc. 8. accommodatio ad hereses singulas.</i>	126	<i>Victores quali corona donati.</i>	300
<i>Tubicines, æneatores dicti.</i>	412	<i>Vita Christianorum militia sub vexillo Christi.</i>	126
<i>Tubicines ministri fuere sacræ religionis.</i>	246	<i>Vita nostra Lyre persimilis.</i>	371
<i>Tubilustrium.</i>	411	<i>Vestitus Musicorum.</i>	101
<i>Tubilustrij dies.</i>	247	<i>Vires corporis humani quoto anno decre-scere incipiant.</i>	92
<i>Tubicines alijs quæ appellati.</i>	ibid.	<i>Vitalliani modus hymnos canendi decentissimus.</i>	61
<i>Tubis quomodo solis sacerdotibus clangendum fuit.</i>	961	<i>Virginum ad Psalmodias addiscendas informatio</i>	
<i>Tubæ & Tibiæ in N.T. adhibiti fuerunt.</i>	128		
<i>Tuba ultima sonante quid futurum.</i>	ibid.		
<i>Tuiscorum pater.</i>	110		
<i>Tuiscones quomodo Judæis dicti.</i>	ibid.		
<i>Tympani usus, abusus ac definitio.</i>	114		
<i>Tympana quo tempore olim adhibita.</i>	115		

T O M I P R I M I.

<i>formatio.</i>	19	<i>Voces avium qui sunt imitati.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Voces sex musicales unde desumptæ.</i>	25	<i>Vocis moderatio quando exercenda, quæq;</i>	
<i>Vocis humane definitio.</i>	188	<i>ad eam requiruntur.</i>	198
<i>Vocis modulatio, impedimenta.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Voces in Cantilenis quæ sint præcipuæ.</i>	199
<i>Vox nature quid inserviat.</i>	189	<i>Vocis patronus Joannes Baptista.</i>	71
<i>Vocis quodnam instrumentum proprium.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Vocum trium inventor.</i>	170
<i>Voce bona qui præditi.</i>	193.189	<i>Vox μεδύειν καὶ θυεῖν quid.</i>	349
<i>Voce maximâ sonantissimâq; Stentor.</i>	194	<i>Ulysses dilexit Demodocum Citharædum.</i>	392
<i>Vociferantes claudis comparantur.</i>	194		
<i>Vocis magnitudine Thrasibulus omnes Athenienses superavit.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Voci cuilibet quoddam inest medium.</i>	195		
<i>Vox ut obtineatur quid utile, quid perniciosum.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Vocis velocitas laudatur.</i>	196		

Z.

Z Ethus Amphionis frater Musicæ penitens rudis. 404
 Zifcha Husitarum Dux jussit post mortem ex pelle sua Tympanum facere. 429

F I N I S.

1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200

Nomina Auctorum.

A.

ÆLianus.
Æmylius.
Æneas Sylvius.
Adrianus Turnebus.
Alciatus.
Aimonius.
Alexāder ab Alexādro
Alexandrinus.
Ambrosius.
Amos.
Anacreon.
Antiphanes.
Apollodorus.
Apollonius.
Apulejus.
Aqvinas.
Ariston.
Aristophanes.
Aristoteles.
Arnobius.
Artemidorus.
Artemon.
Athanasius.
Athenæus.

Augustinus.

Ausonius

B.

BAleus.
Basilius Magnus.
Benedictus Aretius.
Berosus.
Berno.
Beucerus.
Bias.
Bito.
Bodinus.
Boëthius.

C.

CAllias.
Camerarius.
Casaubonus.
Cassianus.
Cassiodorus.
Castilianeus.
Cedrenus.
Censorinus.

Chamæleon.

Charisius.

Chrysologus.

Chrysostomus.

Cicero.

Clearchus.

Clemens Alexandrinus

Clemētinus Pedagogus

Columella.

Constātinus Theodosius

Cornelius Tacitus.

Cranzius.

Cratinus Junior.

Cromerus.

Cruqvius.

Curtius.

Cuspinianus.

Cyprianus.

Cyrillus.

D.

DAniel.
Demetrius Byzantius.
Democritus.

Rrr

Dio-

Dio Cassius.
Dicaearchus.
Didymus.
Diodorus Siculus.
Dion.
Dionysius Iambus.
Dionysio Halycarnasseo
Dionysius.
Dioscorides Sicyonius.
G. Durandus.
Duris.

E.

Egnatius.
Ennius.

Ephorus.
Ephrem.
Erasmus.
Eresius Phanius.
Eubulus.
Euphorion.
Euphronon.
Euripides.
Euryphaxo Pythagoreo
Eusebius.

F.

Fabius.
Fortunato Presbyter
Franciscus Patritius.
Frontinus.

Fulgentius.
Fulgosus.

G.

Gallecus.
Galenus.
Gellius.
Gilbertus.
Gobillinus persona.
Gratianus.
Gregorius.
Gregorius Magnus.
Gyraldus.

H.

H Adrianus.
Halycarnassens.
Hedylus.
Hermippus.
Herodotus.
Hesiodus.
Hesychius.
Hieronimus.
Homerus.
Horatii Scholiastes.
Hyginus.

I.

I Amblichus.
Ibicus.
Immianus.

JonChius.
Iohann. Damascenus.
Joach. Garceus.
Johan. Franciscus.
Johan. Magirus.
Johan. Garzias.
Josephus.
Isaus.
Isidorus.
Juba.
Julius pollux.
Iulius Solinus.
Iunius.
Iustinus.
Iuvenalis.

K.

Kerberus.

L.

L Aertius.
Lampridius
Lasus.
Lipsius.
Livius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucillius.
Ludovicus Vives.
Lutherus.
Lylius Gyraldus.

Macro-

M.

Macrobius.
Mantuanus.
Marsilius Ficinus.
Martialis.
Marulus.
Menander.
Menechmus Sicyonius.
Menecharmus.
Muretus.

N.

Natalis comes.
Naclerus.
Nazianzenus.
Neanthes.
Nicephorus.

O.

Olaus.
Origenes.
Ovidius.

P.

Pacificus.
Pagninus.
Pamphus.
Pancirollus.
Papa. Ioh.
Paulus Diaconus.
Paulus Fagius.

Pausanias.
Petronius Arbitr.
Philander.
Philip. Melanchthon.
Philip Camerarius.
Philochorus.
Philostratus.
Phrynichus.
Phyllis.
Piccolmineus.
Pierius.
Platina.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Poggius.
Pollux.
Polyanus.
Polydorus.
Polymnestus.
Polybius.
Pontianus.
Posidonius.
Procopius.
Propertius.
Protagorides.
Ptolemaus.

Q.

Quintilianus.

R.

Rennemannus.
Reuchlinus.
Robertus Episcopus.
Ruffinus.

S.

Sabellicus.
Sacada.
Salmuth.
Saxo.
Scabilti.
Scaliger.
Scammon.
Schindlerus.
Semus Delius.
Seneca.
Servius.
Sethus Calvisius.
Sidonius.
Sigebertus.
Silius.
Simon Majolus.
Socrates.
Sopater.
Sozomenus.
Staphylus.
Stephanus.
Stesichorus Himeræus.
Strabo.
Stuckius.
Suidas.
Suetonius.

Synesius.
Szegedinus.

T

T Acitus.
Telestes.
Tertullianus.
Theodoretus.
Theodorus Gaza.
Theognis.
Theocritus.
Theophrastus.
Theopompus Colophonio

Thucydides.
Tibullus.
Timomachus.
Tremellius.
Trithemius.
Turnebus.

V.

V Alerius Flaccus.
Valerius Probus.
Varro.
Vatablus.
Vegetius.

Victorius.
Virgilius
Vitruvius.
Wilhelmus Canterus.
Volaterranus.
Vopiscus

Z.

Z Acharias.
Zarlinus.
Zenodotus.
Zonaras.
Zvingerus.

Lector

Lector Amice.

En tibi farraginem Erratorum Typographicorum, quæ nobis negligentia, & propè dixerim, somnolentia eorum peperit, quorum erat ista vel præcavere vel tollere. Nam in prima parte tota (quæ VVolfferbyti impressa est) cujus Correctioni ipse adesse potui, vix tot inveniuntur σφάλματα, quot in alterius partis (quam UVitteberge excudere curavi) vel unico ternione, vel saltem sola Dedicatione. Habeto itaq; me excusatum, & sicubi aliæ adhuc restent menda, quas nostra transcurSORIA nondum attendit lectio, eas pro tua benevolentia emendato.

Proinde legendum

In Epist. Dedicatoria

- a. 4. fac. 2. lin. 18. Adamas.
l. 19. sanguineus.
- b. f. 1. l. 12. 1. Reg. 7. 2. Paralip. 3.
f. 2. l. 10. solvant.
- b. 2. f. 1. l. 15. Regionis.
l. 19. intelligo,
f. 2. l. 2. Depositi,
- b. 4. f. 1. l. 11. Atque.
- A. f. 1. l. 13. congruis. l. 17. se-ponuntq;
f. 2. l. 10. dilucidarenturq; ;
- A. 2. f. 1. l. 1. Θεωρία.
l. 11. impudenter,
l. 18. Theodoro.
f. 2. l. 3. Φιλομύθων.
- A. 3. f. 1. l. 7. Antistites.
f. 2. l. 22. Liberalitatis.
- A. 4. f. 1. l. 7. 8. superstitione ac errore
Cantionibus,
f. 2. l. 6. destructores.
- In parte prima.*
- pag. 40. l. 17. communicandum.
- p. 85. l. 19. zufallen.
- p. 88. l. antep. intelligimus.
- p. 120. l. 9. Judæos.
- p. 146. l. 4. Exhortatorius.
- In altera parte.*
- p. 155. l. 20. perampla, multa sunt,
- p. 156. l. ult. quando vita
- p. 157. l. 12. παρέργων
- p. 158. l. 17. & Duce,
- p. 159. l. 6. expeditius
l. 12. offerendæ
l. 18. nihilominus
l. 20. allaborari
- p. 160. l. 14. 15. Philologorum
l. 25. ut debui, ita volui
l. 26. V V. M M.
- p. 161. l. 4. Arcadici? lin. 8. 9. Vestrum
l. 17. gaudijs. Xerxes,
- p. 165. l. 17. operæ
- p. 165. l. 16. extra septa Ecclesiæ ab an-
tiquis decantatam & excultam,
viæ ac Methodi, &c.
- p. 177. l. 23. Transpadana.
- p. 182. l. 28. & in clave ã
- p. 195. l. 4. ut, pro, &
- p. 229. l. 24. remedio
- p. 256. l. 4. melos, l. 5. Priami filius,
- p. 264. l. 19. Bagoas
- p. 321. l. 13. enarratoris
- p. 322. l. 1. TERPSICHORE Jovis;
l. 7. annuus.
- p. 325. l. 23. litui, tubæ,
- p. 327. l. 23. inter nodos.

- p. 329. l. 24. statuere
 p. 333. l. 6. Φορβισὰ Tibicinibus
 p. 336. l. 27. hinnuleorum
 p. 337. l. 8. emedullatam
 p. 341. l. 23. Terpandri
 p. 343. l. 12. nuptialis
 p. 344. l. penult. Appellat
 p. 349. l. 7. ad reconciliationes
 l. 8. invitantibus.
 p. 351. l. 28. paucis multa
 p. 352. l. 10. 11. Pæonibus & proceleus-
 matibus.
 p. 359. l. penult. lepidissimi
 p. 365. l. 24. exemptis
 p. 367. l. 8. Semeles
 p. 369. l. 1. citharædum
 p. 370. l. 2. Briseis
 p. 372. l. 1. Gratias
 l. ult. molliens
 p. 374. l. 26. vetustissimos
 p. 376. l. 25. Magado Thrace
 p. 383. l. 2. persequendis
 p. 391. l. 15. Quomodo,
 p. 392. l. 8. pro
 p. 394. l. 8. Poëtam
 l. 28. 29. Convivijs.
 p. 399. l. 1. antiquam
 p. 400. l. 26. celeberrimo
 p. 403. l. 7. Olympus
 p. 407. l. antep. imperitos
 p. 410. l. 11. ab ijs
 p. 419. l. 13. vigilaret
 p. 429. l. 23. in curru
 p. 432. l. 22. artificiosè
 p. 436. l. 14. Dædalea
 p. 438. l. 4. Pommern
 p. 439. l. 23. Gemeine
 p. 441. l. 24. ἑμπνευστα
 p. 443. l. 4. Organum
 l. 21. 22. Fagotti Dolzaine
 l. 27. & simul laterali: ut

F I N I S.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines.

Faint, illegible text, possibly a title or a specific section header, centered on the page.

1 Musiktheorie 4h

MB 8° 369 (Rara)

~~Mus. A207~~

